

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ե. Գրիգորյան
Հոգևորական կենտրոն
1902 7

+

39(082)

5-43

34

1279-39

39/0821	50 years	
5-43	may 8/1900	
line	long up to	
2-17		
4597	12/1/89	
viii 539	31/1/80	
vii 2290	24/1/80	
13' 5884	28/1/81	
18-5884	28/1/81	
T 34904	13/1/81	

06 APR 2010

ЭМИНСКІЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКІЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ IV.

Армянскія народныя сказки, собранныя С. Айкуні.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

ՀԱՏՈՐ Դ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

ՀԱՒԱՔԵՅ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՄՈՍԿՈՒԱ—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.

ՌՅՄԱ.—1902.

„Recueil ethnographique

d'ÉMINE“

publié par l'Institut Lazareff des langues orientales
à Moscou, sous la direction du Prof. G. Khalathiantz.

Vol. I. Matériaux ethnographiques, recueillis par A. Mkhi-
thariantz dans le district d'Alexandropol (ancien
Chirak), gouvernement d'Erivan.

1-re partie: Littérature populaire arménienne,
recueillie d'après la tradition: contes, récits, prover-
bes, dictons, énigmes, etc.

2-me partie: Croyances et superstitions, mœurs,
coutumes et professions. Glossaire du dialecte de
Chirak. Moscou—Alexandropol. XII+338 p. in 8°.
Prix 1 r. (2 fr. 50 c.).

Vol. II. Epopées populaires et contes en différents dialectes,
recueillis dans l'Arménie de Turquie par S. Haikouni
1-re partie. Moscou—Vagharchapat. X+447 p. in 8°.
Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Vol. III. Mots turcs empruntés par l'arménien, étudiés et
rangés dans l'ordre alphabétique par H. Atcharian.

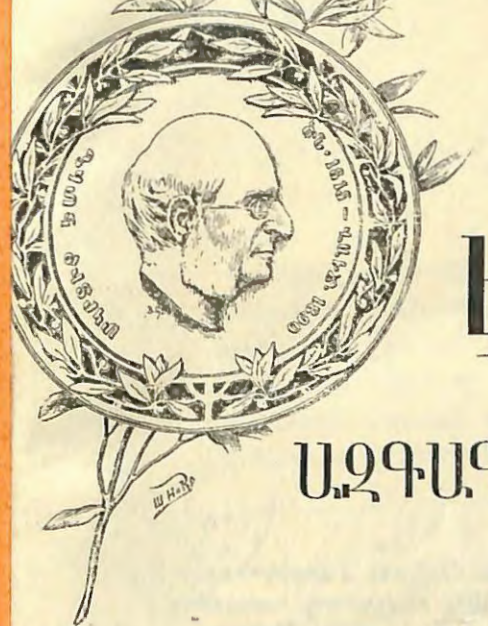
En regard de chaque mot turc, imprimé en carac-
tères turcs et en caractères arméniens, le glossaire
donne la transcription en caractères latins et la tra-
duction française, afin de rendre le travail accessible
aux savants européens. Moscou—Vagharchapat.
IV+381 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.).

Vol. IV. Contes arméniens populaires en différents dialectes,
recueillis par S. Haikouni (2-me partie). Moscou—
Vagharchapat. IV+462 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Tous ces ouvrages se vendent à l'Institut Lazareff des langues orientales,
Moscou (Russie).

39(082)

5-43 up

5481

ЭМИНСКИЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ IV.

Армянскія народныя сказки, собранныя С. Айкуня.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀԱՏԱԲԱՆԻ ԹԵՄԵ

ԱԶԳԱՐԵԱՆ ԹԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

ՀԱՏՈՐ Դ. (4)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

ՀԱՒԱՔԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՄՈՍԿՈՒԱ—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.
ՌՅՄԱ.—1902.

10 1.06. 2013

Отъ редакціи.

Какъ было обѣщано нами въ Предисловіи къ второму выпуску «Эминскаго этнографическаго сборника», въ настоящемъ, четвертомъ, выпускѣ заканчиваемъ мы отдѣлъ собранныхъ почтеннымъ этнографомъ С. Айкуни народныхъ армянскихъ сказокъ, значительная часть которыхъ также записана на различныхъ областныхъ нарѣчіяхъ Турецкой Арменіи и которыя не менѣе предыдущихъ представляютъ интересъ по своему содержанию.

Въ концѣ сказокъ, въ приложеніи, въ дополненіе къ армянскому народному эпосу, помѣщены варианты извѣстнаго эпического сказанія «Давидъ и Мхеръ», а именно *Шатахскій* и *Арапатскій* — съ новыми любопытными подробностями. Такимъ образомъ вмѣстѣ съ *Мокекимъ*, напечатаннымъ во второмъ выпускѣ, мы имѣемъ въ «Эминскомъ этнографическомъ сборникѣ» три новыхъ варианта того же сказанія.

Третья книга этнографическихъ матеріаловъ г. Айкуни будетъ посвящена, какъ было сказано, передаваемому у турецкихъ армянъ *Курдскому эпосу*, въ которомъ не послѣднее мѣсто занимаютъ и герои иранскаго или персидскаго эпоса. Нѣкоторыя изъ такихъ эпическихъ сказаній будутъ сопровождаться курдскими пѣснями, а также, если удастся на пѣвѣ, положенными на ноты.

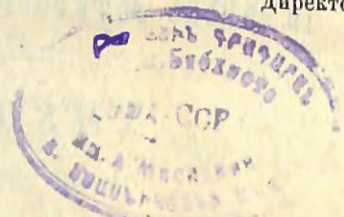
Г. Х.

1 Сентября 1902 г.

Москва,
Лазаревскій Институтъ
Восточныхъ языковъ.

На основаніи опредѣленія Совѣта Специальныхъ Классовъ Лазаревскаго Института восточныхъ языковъ отъ 23 мая 1902 г. печатать дозволяется.

Директоръ Вс. Миллеръ.

1274
39

Обложка и предисловіе настоящей книги напечатаны въ Москвѣ, остальная же ея часть — стр. 1—462 — въ Вагаршпатѣ, въ типографіи Эчмиадзинскаго монастыря.

Типографія Варвары Гатцунъ, Москва, Арбатъ, Б. Афанасьевскій пер. д. Ефремовой.

Содержаніе.

Отъ Редакціи „Эминскаго этнографическаго
сборника“ I—VIII

Народныя армянскія сказки.

(Часть вторая).

1. Братецъ-пастушекъ (на Араратск. нарѣчій)	3—10
2. Братецъ-барашекъ „ „	10—19
3. Змѣй-оборотеньи Ари-Арманелі „ „	20—26
4. Чалый бычокъ (на Мокскомъ нарѣчій)	27—37
5. Миранъ Патилханскій и царь Шавранскій (на Мокскомъ нарѣчій)	38—45
6. Блестящая шкура (на Мокскомъ нарѣчій)	46—56
7. Три царевича и три царевны „ „	57—75
8. Фаизъ „ „	77—82
9. Незаконнорожденный „ „	82—85
10. Человѣкъ и змѣй „ „	86—89
11. Найденныя деньги (на Буланъскомъ нарѣчій)	89—92
12. Охъ! охъ! (на Хнусскомъ нарѣчій)	93—96
13. Манукъ (на Нордузскомъ нарѣчій)	97—106
14. Какъ выбирать жену „ „	107—112
15. Находчивый судья „ „	113—122
16. Два лжеца „ „	122—124
17. Въ какую сторону направлено лицо Бога? (на Нордузскомъ нарѣчій)	124—126
18. Стыдъ невѣрной жены (на Алашкертск. нарѣчій)	126—131
19. Синамъ-птица „ „	132—151
20. Драконъ и Ватанъ и Батанъ „ „	152—158
21. Смышленный сынокъ старушки „ „	158—160
22. Подлинный сынъ своего отца „ „	161—165

V
Стр.

23. Устроение и разорение дома (зависитъ) отъ жены (на Алашкертскомъ нарѣчій)	166—169
24. Старшинѣ не присвоить добра сумашедшаго (на Алашкертскомъ нарѣчій)	170—171
25. Сумашедшая старуха (на Алашкертск. нарѣчій)	172—173
26. Мертвецъ-молodeцъ (на нарѣчій Арцикэ)	174—176
27. Самъ-булатъ „ „	177—190
28. Смышленная дѣвица „ „	190—192
29. Восточный и западный цари „ „	193—201
30. Гусятница „ „	201—208
31. Справедливый судья „ „	208—210
32. Умная невѣстка и богатство „ „	211—216
33. Безцѣнный соловей и царица Манушакъ (фѣалка) (на Араратскомъ и Мокскомъ нарѣчійхъ)	217—225
34. Шейхъ Саади „ „ „	225—229
35. Купецъ Авраамъ (на Араратск. нарѣчій)	230—240
36. Три отцовскихъ завѣта „ „	241—249
37. Дѣвица-голубица „ „	250—256
38. Царь Симаонъ и Гюль (роза) „ „	257—269
39. Вѣрность змѣиная превзошла женскую „ „	270—272
40. Плѣшивый „ „	273—283
41. Цари Караманъ и Асланъ „ „	284—292
42. Скатерть-самобранка „ „	292—304
43. Чудесный змѣй „ „	305—326
44. Домашнее счастье „ „	327—330
45. Дочь портного „ „	331—334
46. Царевна Гулида „ „	335—342
47. Бѣдняга Маркъ (на Хойскомъ нарѣчій)	343—350
48. Чудный соловей (на Араратскомъ нарѣчій)	351—366

ПРИЛОЖЕНІЕ.

Народный армянскій эпосъ.

1. Давидъ и Мхеръ (Шатахскій вариантъ)	369—398
2. Давидъ и Мхеръ (Араратскій вариантъ)	401—462

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ.

Ինչպէս խոստացել էինք «Էմինեան Աղգադրական Ժողովածուի» Բ. հատորի Յառաջաբանում, — ներկայ Դ. հատորում աւարտում ենք մեր անխոնջ աղգադրադէտ Ս. Հայկունու ժողոված հայ ժողովրդական հէքեաթներին բաժինը, որոց մեծագոյն մասը դարձեալ ծածկահայաստանի այլ և այլ դաւառական բարբառներով են զրի տռնուած՝ նախընթացներից ոչ պակաս զբաւիչ բովանդակութեամբ:

Հէքեաթների վերջում դրած է և մի Յաւելուած՝ իբրեւ լրացուցիչ մասն հայ ժողովրդական վէպերի, և յատկապէս՝ ծանօթ «Դաւիթ և Մհեր» վէպի Շատախու և Արարատեան ճիւղերը (վարիանտ) ուշադրաւ նոր մանրամասնութիւններով: Այսպէս ուրիմն Բ. հատորում հրատարակուած Մովսէս ճիւղի հետ՝ նոյն վէպի երեք նոր ճիւղեր կունենանք «Էմինեան Աղգադրական Ժողովածուի» մէջ:

Պ. Ս. Հայկունու աղգադրական նիւթերի երրորդ զիւրքը՝ ինչպէս ասել ենք, կը նուիրուի հայ ժողովրդի բերանում շրջող Բրդական վէպին, որի մէջ բաւական մեծ տեղ ունին զբաւած և Իրանական կամ Պարսկական վիպասանութեան զլսաւոր դիւցազնները: Մի բանի վէպերին կը կցուին քրդերէն երգեր, նաեւ՝ եթէ յաջողուի, ձայնադրած եղանակներ:

Գ. Խ.

1 Սեպտեմբերի, 1902 թ.
Լազարեան Ճեմարան Արեւելեան Լեզուաց.
Մոսկուա:

ՆԻԻԹԵՐԻ ՑԱՆԿ.

«Էմինեան Աղգադրական Ժողովածուի» խմբագրութեան կողմից Ա.—Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ.

(ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ).

+1.	Հովիւ ախպէր	(Արարատեան բարբառով).	3—10
	Ախպէր դառներ	»	10—19
+2.	Օձ-մանուկ և Արին—Արմանելին	»	20—26
3.	Օձ-մանուկ և Արին—Արմանելին	»	27—37
4.	Բալար-աչառ (Մոխայ բարբառով)	»	38—45
5.	Պատլիանի Միրանը և Շաւրանայ թագաւոր (Մոխայ բարբառով).	»	46—56
6.	Լուսաւոր մորթ	(Մոխայ բարբառով)	57—75
7.	Լաւը Գիւլստան	»	77—82
8.	Ֆայիլ	»	82—85
9.	Ո՛րն է պոռնկորդին	»	86—89
+10.	Մարգ և օձ	»	89—92
11.	Գտածուրիկ փարէն (Բոն-Լուայ բարբառով)	»	93—96
12.	Օֆ-օֆ (Սնոսայ բարբառով)	»	97—106
13.	Մանուկ	(Նորբառով բարբառով)	107—112
14.	Լաւ կին ընտրել	»	113—122
15.	Տատ ու պէտատ	»	122—124
+16.	Երկու սուտասան	»	124—126
17.	Աստծու իրես դորի	»	126—131
18.	Անհաւատարիմ կնոջ ամսթանքը (Աւաշ-Բառով)	»	132—151
19.	Սինամահաւը	»	152—158
20.	Վիշապ և վաթան ու լաթան	»	158—160
21.	Պառաւու խորագէտ տղէն	»	161—165
22.	Հօրորդին ո՛րն է	»	166—169
23.	Տուն շինող տուն աւերող կնիկն ա	»	170—171
+24.	Ընէս չը կրնայ ծռու մալ ուտայ	»	172—173
25.	Ծուռ պառաւ	»	

26.	Մեռուկ մանուկ	(Արժէի Բարբառով)	. 174—176
27.	Ջան փօլատ	» »	. 177—190
28.	Շնորհալի աղջիկը	» »	. 190—192
29.	Արեւելոց և արեւմտոց թագաւոր	» »	. 193—201
30.	Սագարած աղջիկը	» »	. 201—208
31.	Արդարադատ դատաւոր	» »	. 208—210
32.	Խելքով խարս ու գովաթ	» »	. 211—216
33.	Անգին բիւքուլ ու տիկին Մանուշակ (Աբարտ. և Մոկոյ)		. 217—225
34.	Շէխ Սատի	» »	. 225—229
35.	Արրահամ առուտուրական	(Աբարտեան Բարբառով)	. 230—240
36.	Հօր իրեք խրատը	» »	. 241—249
37.	Աղունիկ աղջիկ	» »	. 250—256
38.	Սըմաւոն թագաւոր ու Գիւլ	» »	. 257—269
39.	Օձի հաւատարմութիւնը կնկանից շատ էլաւ	» »	. 270—272
40.	Նօխուտի քաջալ	» »	. 273—283
41.	Ղահրաման և Ասլան թագաւորներ	» »	. 284—292
42.	Սուֆրէն	» »	. 292—304
43.	Օձ-մայիլ	» »	. 305—326
44.	Տան գովաթը	» »	. 327—330
45.	Դերձիկի աղջիկ	» »	. 331—334
46.	Յուլիզայ Խանում	» »	. 335—342
47.	Սէֆիլ Մարկոս (Խոյեղոց Բարբառով)		. 343—350
48.	Հաղարան բիւքուլ (Աբարտեան Բարբառով)		. 351—366

ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊԵՐ.

1. Դաւիթ և Մհեր (Շարափի ձեռք) 369—398
2. Դաւիթ և Մհեր (Աբարտեան ձեռք) 401—462

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

Богаршапатъ

Багаршапатъ

1902

Տպարան Մ. Արսույ Ս. Էջմիածնի.

Վաղարշապատ

ՍՅ, ԷԱԹ, Խ, ՈՒ, 3-10.

I

ՀՈՎԻԻ ԱԽՊԵՐ

Շահրիարի Զաճարապատ գիւղի բարբառով *

Կընի-չընի, ժամանակով մէ՛ մարդ կընի՝ մէ՛ կնիկ:
Աստուած կը քաղցրանայ, էդ մարդին մէ՛ տղայ կտայ:
Տղէն ծնուելուն՝ մէրը կը մեռնի, տղէն կմնայ որբ:
Էդ մարդ շատ օխշար կուենայ, էլ բան չունենար:
Էդ մարդ իրա տղէն, օխշար կը վերցնէ, կեթայ սար:
Մէ՛ ժամանակ կը մնայ, էդ մարդ մէ՛ օր կը հիւանդանայ:
Տենըմ ա պտի մեռնի, կը կանչայ չոպաններին, կասայ,
— Իմ տղէն ձեզ էմ տալըմ. ձեզ էլ ձեր Աստուծուն:
Է՛, էդ մարդի ժամանակ քրմեր էր, մեռաւ:
Տղէն մնաց որբ— չոպաններին մուխքենին:
Չոպաններ էս տղէն պախին, շախին, մեծացրին:
Էս տղէն իրա աչքը բացեց, բոլորը չոպան տեսաւ:
Մէկի հետ ո՛ր խօսըմ էր, «չոպան ախպէր» էր ասըմ:
Մէ՛ օր տեսաւ մէ՛ մարդի. իշկաց իրան, իշկաց էդ մարդին:
Գնաց էդ մարդի մօտ, ասաւ.— Բարձով, չոպան ախպէր. քու
օխշարներ ո՛ր տեղ էն. դու ընչի էս էղենց մէ՛ թափուր. մեզի նման
չես, կուլար չունես, դակեանակ չունես. դիւիդ քօլող չունես, պա՛
սուր ա շարխըներդ:
Էս մարդը ալպանալը իմացաւ էս չոպան չաես ա:
Դառցաւ չոպանին ասաւ.— Տնաչէն, աշխար կայ. թաղաւոր
կայ, թաղաւորին աղջիկ կայ, մարդ որ ուզի՝ Ասու կուս կողմանով
թաղաւորի ախշիկը կառնէ:

* Պատմած է Արխաշիկէ վարդապետ Զուլայեան. տես մանրամասնու-
թիւնը էջ 26:

Պղտիկ չոպան ասաւ.—Չոպան, որ ես ուզեմ Աստու կուս կողմանով թագաւորի ախչիկը, կառնեմ:

Ասաւ.—Պա, ինչ կանես:

Չոպան դարձաւ իրա ընկերներին, ասաւ.—Որ էդենց ա, էս օխչարներն էլ ձեզի, ես կեթամ:

Վերջրեց հապանը, կուլապը, դակեանակը գնաց:

Չո՛լ չոլսան (անապատ երկիր) պահի եապան (անծանօթ ծովեր) կուս ուշմաղ (թռչուն անկարող թռչելու), քերվան ֆոշմաղ (կարաւան իջևան չանէր), գնաց ու գնաց:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, ըռաս էկաւ մէ քաղաքի, մտաւ քաղաքի մէջ, տեսաւ, ինչ.—աչքդ հազար բարին տեսայ. ըսենց անօրինակ բաներ որ իրա աչքով ըսկի չի տես, էս եանէր իշկըմ, էն եանէր իշկըմ զարմացած, խուշտ-խուշտ էր ըլնում:

Մէ մարդ տեսաւ էդ չոպանին, ալպահալ իմացաւ որ եապանի մարդ ա. մօտ էկաւ, ասաւ.—Չոպա՛ն ախպէր, որ տեղից էս էկե, ո՛ւր էս էթում:

Ասաւ.—Իմ օխչարների մօտիցն էմ էկե, որ Աստու կուս կողմանով թագաւորի ախչիկն առնեմ:

էդ մարդն ասաւ.—«Որ ուզում էս թագաւորի ախչիկն առնես, իշկայ, տես էն մեծ դաւեկեանը, թագաւորի տուն ա. աչ ու ցախ կողմից քարեր կայ դրած. աչ եանի քարի վրէն նստողը ախչիկը կառնի. ցախ եանի քարի վրէն նստողը օղորմութուն կառնի» Երմեն սովորցրեց չոպանին, զրկեց թագաւորի դուռը:

Չոպան ախպէր դուզ-դուզ գնաց, աչ եանի քարի վրէն նստաւ. Որ նստաւ, խապաւր գնաց թագաւորին:

Վաքիլ, վաղիր ասին.—Թագաւոր ապրած կենայ, մէ չոպան ա էկե, խնամաքարի վրէն նստեր ա:

Թագաւոր ասաւ.—է՛, մնաս չունի, խամ մարդ ա. առէք էդ մէ մանեքը, տարէք, տուէք օղորմութեն, թօ էթայ:

Վաղիրը մանեքը առաւ, բերեց, տուեց չոպանին. չոպանը չառաւ. ասաւ.—Ես օղորմութուն չեմ ուզում, էկերիմ Աստու կուս կողմանով թագաւորի ախչիկը պտի առնիմ:

Վաղիրը վազէ վազ գնաց թագաւորի մօտ, ասաւ.—Թագաւորն ապրաւ կենայ, փողը չառաւ. ասաւ «էկերիմ Աստու կուս կողմանով թագաւորի ախչիկը պտի առնիմ»:

Թագաւորն ասաւ.—Գնացէք, կանչէք, դայ վերե:

Թագաւորը խելօք մարդ էր, ալպեալը իմացաւ որ էս խօսքերի մէջը մէ բան կայ:

Չոպան ախպէր տարան վերե, ոչ գլօխ տալ, ոչ բան անել, համա դռնէն մտնելու բաշտան, թագաւորին ասաւ.—Բար յաջողում ձեզի. չոպա՛ն ախպրտանք:

Վաղիր, նաղիր, վաքիլ զարմացան, իշկըմին:

Թագաւորը բարեն տուաւ, ասաւ.—Աստու բարին, բարով,—չոպան ախպէր, ինչ կայ:

Ասաւ.—Չոպան ախպէր, էկերիմ Աստու կուս կողմանով թագաւորի ախչիկը առնեմ:

—Լա Օ, ասաւ թագաւորը, որ էդենց ա, մա էս խաւ կտորը, տար, ընդերանից մէ մինթանացու բեր, որ թագաւորի ախչիկը կարի, հազնի պսակուի քու վրէն:

Թագաւորը չոպանին ճանփայ դրեց.

Թո չոպանը իրան ճանփովը էթայ, մենք դանք թագաւորի ֆօտ:

Թագաւոր իրա վաքիլ ու վաղիրն ասաւ.

—էս չոպանը ինչ օր խօսում էր, «Աստու կուս կողմանովն» էր խօսում, անապատաւ էս իմ ախչիկը կտանի:

Չոպանը քաղաքից դուս էկաւ, ու գնաց:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մէ քաղաքի ըռաս էկաւ, մտաւ քաղաքի մէջ. էդ կտորը որ տուեանքն շանց տուեց, ասին.—էդ կտորից չկայ ըս տեղրանք:

Համայ, լաւ մարդի բան Աստուած յաջողի, ամեն տեղ էլ լաւ մարդ կայ: Մէ տուեան էլ մտաւ, մէ բարի մարդի ըռաս էկաւ. կտորը շանց տուեց, ասաւ.—Չոպան ախպէր, էս կտորից չունես.

—Չոպան ախպէր, չունեմ, ասաւ:

էդ բարի մարդը հարցրեց չոպանին, ասաւ.—Չոպան ախպէր, ինչ պտի անես էդ կտորը:

—Չոպան ախպէր, ասաւ.—Աստու կուս կողմանով թագաւորի աղջիկ առնեմ. թագաւորն ընծի զրկեր ա որ էս կտորից մէ մինքանացու առնեմ. տանեմ, որ կարէ, հազնի հետը պսակուեմ:

—է՛, չոպա՛ն ախպէր, ասաւ, թագաւորը քեզի գլխից ըռա՛ս արե, էդ կտորից ոչ մէ տէրութենի մէջ չկայ. մենակ սլարսիկ թագաւորի հողին մէջ մէ քաղաք կայ, անունը Հալապ. քաղաքի մէջ մէ մեծ մեյսան կայ. մեյսանի ցախ կողմին մէ բարակ բիւշայ կայ, բիւշեն կը բռնես, կեթաս, տասը տուեան կընցնիս, կը հարցնես Խօճա Յուսէփի տուեանը. դուզ կը մտնես տուեանը, էդ կտորը շանց կտաս սէփի տուեանը. զուգ կը մտնես տուեանը, էդ կտորը շանց կտաս ընտելի կայ:

Չոպան ախպէր էս մարդու տուեանից դուս էկաւ, գլխից թեքեց Հալապ քաղաքը, դուզ դաւա էկաւ. էկաւ գտաւ:

Մտաւ ներս, ասաւ տուեաններն.

—Չոպան ախպէր, բար յաջողում քե:

—Աստու բարին քե, չոպան ախպէր, ասաւ տուեաններն:

Ամեն տեղ էլ խելօք մարդ կայ, ալպեալը իմացաւ էս մարդը չտես մարդ ա, հարցրեց, ասաւ.

—Ի՞նչ կայ, չոպան ախպէր, խէր ա էս տեղ գալդ:

Չոպան ախպէր, խէր ա, ինչ պտի էշի, Աստու կուս կողմանով թաղաւորի ախչիկ առերեւմ, էկերեւմ որ էս կտորեց միքնանացու տանեմ. հազնի, իմ հետ պսակուի: Իմացիրեւմ որ քու մօտը կայ, էկերեւմ տանեմ:

Հանեց կտորը շանց տուեց.—Ինչքան ա հարկաւոր, ասաւ:

Ասաւ.—Ութը կեազ, չոպան ախպէր, ըսողը կեազը ամի հարիր ոսկի:

Ասաւ.—Շնա լաւ, կտուայ:

Կտուեց, ծալեց, տուեց չոպանին:

Չոպան ախպէրն էլ ծալեց, դրեց հապանը, յետ դարձաւ:

էդ մարդն ասաւ.—Չոպան ախպէր, պա փողերը:

Չոպան ախպէր ասաւ.—Եփոր կերթամ, Աստու կուս կողմանով պսակուեմ, վատա առաջի Աստուն, առաջ փողերդ բերեմ, ետոյ թաղաւորի աղջկան առնեմ:

Էս մարդը տուեց, էս չոպան ախպէր առաւ, բնկաւ ճանապարհ, էկաւ դար թաղաւորի քաղաքը, բերեց կտորը հասցրեց: Թո թաղաւորի ախչիկը իրան համար դէյրա կարի, թաղաւորն էլ հարսանքի քաւարի տեղայ, մենք դանք էն կտոր ծախողին:

Էն վախսից որ Չոպան ախպէր հեռացաւ իրանից՝ մտածեց թէ էս ինչ արեցի, էքքան փողը տուի մէ չոպանի, առաւ դնաց, որ չկայ, ինչ պտի անեմ:

Էն մարդ խելքը թուցրեց, արմաղն առաւ ձեռը, դնաց ծովի կռաղը նստաւ, մաղը թաթխումէր ջրի մէջ, ջրով լցնումէր ու սարմ. «Որ Աստուած մարդու տայ, էսպէսդ կտայ»: Դուս էր հանրմ ջրից, մաղը դարդըկում էր, սարմ, «Որ առնի էլ, էսենց կառնի»:

Էս մարդը ամեն օր ծովի կռաղը էդ բանն էր անում:

Ըզրա կնիկն, ախչիկը ամնօր դալմին ծովի կռաղը՝ լալմին, մղկըտում, թողում դառնում:

Թո ըսդոնք լաճ, մղկտան, մենք դանք Չոպան ախպէր:

Չոպան ախպէր Աստու կուս կողմանով պսակուաւ թաղաւորի ախչկայ վրայ. էն գշերը որ Չոպան ախպէր, թաղաւորի ախչիկ պառկէին իրար մօտ, Չոպան ախպէր կայնաւ ոտի վրայ: Ախչիկն ասաւ.—Հա, Չոպան, իմ ընչին չես հաւնում:

Ասաւ.—Թաղաւորի ախչիկ, քե հաւնումեմ, հրմա մէ ուխտ ունեմ, էն էլ Աստու կուս կողմանով կատարեմ. նոր դամ, մարդ ու կնիկ ըլլենք:

Ասաւ.—Ասա, տենամ ինչ ա քու ուխտը:

Չոպանն ասաւ.—Ես մէ չոպան, կոպէկ չկար իմ ձեռը. պա

էդ ճօթը որ տեղից բերեցի, ըդու փողը պտի տան, տանեմ, տամ նոր դամ:

Ասաւ.—Չոպան, էս գշեր մնայ, առաւօտուն դնա,

Ասաւ.—Չէ, ուխտերեմ, փողը պտի տանեմ, նոր դամ:

Ախչիկը՝ «Եօր օլսուն Եօխսուլլուխ», չկայ թաղաւորին փող, էն սանաք դահը համարեց հութ հարիր ոսկի, էրկու հարիր էլ աւել տուեց:

Չոպան ախպէր իրան թաղաւորական շորեր հագիցը հանեց, էլի իրա չոպանի շորերը հագաւ, կուլապը քցեց թիկի վրէն, դա-կեանակն էլ առաւ ձեռը, բնկաւ ճանապարհ, «Հալապ քաղաք, որ տեղ ես, էկայ»: Բնկաւ չոլ-չոլսան .. հասաւ, Հալապ քաղաքին մէջ մտաւ, դնաց իրա ծանօթ խօճա Յուսէփի խաւեան: Տեսաւ Յուսէփ Էնտեղ չէ, իւրեան փակ, հարցրեց էս տեղ-էն տեղ:

Մօտի իւրեանիք ասին.—Բու տուն Աստուած չինի, էն օրից որ դու դնացրես. հենա, խօճա Յուսէփ ծովի կռաղն ա:

Էս Չոպան ախպէր դարձաւ, դնաց ծովի կռաղ: Տեսաւ, ինչ տեղի, կեօզն եաման կեօրմեսը, խօճա Յուսէփ նստեր ա. արմաղը ձեռն առեր ա, թաթխում ա ջրի մէջն, ասում ա, «Աստուած տայ, էսենց կտայ, մաղը դուս հանելուց՝ անում ա, «որ առնի, էսենց կառնի»:

Չոպան ախպէր էկաւ մօտ, ասաւ.—Բար յաջողում քե, չոպան ախպէր:

Խօճա Յուսէփ իսկի ձէն-խաւար չտուեց, իրան գործըն ա անում:

Էս Չոպան ախպէր, իրա կուլապը գետին դրեց, դախեանակն էլ թալեց, քօլողը հանեց, չախընները դեն քցեց, ամուռան շոքն էր, արեն էսենց էր էրեցընում օր, մարդի ճնճուտոցը Ալի-Օսման էր էթում: Կայնաւ տաք քարի վրէն, էրեսը թեքեց աղօթըտան, քարէ կարկուտի նման արտասուեց թափեց: Ընդար Աստուն աղաչեց, ընդար պաղատեց: Աստուած էդ Չոպան ախպէր ձէն լսեց, խօճա Յուսէփ իրա առաջուայ խելքին էկաւ, դարձաւ, տեսաւ որ չոպանը կայնեք ծոռնոր ա դնում:

Ասաւ.—Բարով էս իկե, Չոպան ախպէր, իմ գլխին, իմ էրե-սին. ընչի ընդար յետըցար:

—Է՛, ասաւ, տեսչէն, քառսուն օրվայ ճանփայ ա, աննախ դնա-ցի, թաղաւորի ախչիկայ վրայ պսակուայ:

Էրկուով իրար հետ էկան խօճա Յուսէփի տունը.

—Ինչ տեսան.—Ինչ որ ընդունք տեսան, իմ դիւղուսանը չտե-նայ. խօճա Յուսէփի կնիկն ու ախչիկը քիթ ու բերնի վրայ ընկած՝ դառը սրտով լալմին. եփոր կնիկը տեսաւ որ մարդը էկաւ, քիչ էր

մենք սիրտը վարդ պատուէր: Ելաւ կայնաւ. արտունքը սրբեց, հաց թխեց, ծուածեղ արեց. պատուեց Չոպան ախպօր:

Կերան, կշտացան, Չոպան ախպէր ասաւ խօճա Յուսէփին.

— Չոպա՛ն ախպէր, առ քու փողը, ես էթամ:

Ութ հարիւր ոսկի տուեց էդ մարդին կտորի գինը. հարիւր ոսկի էլ, որ էդ մարդ էդքան խափան էր իլե, տուեց իրան, հարիւր ոսկի էլ տուեց, որ կնիկն ու ախշիկն շատ լաց էն իլե, ընդոնց:

Ելաւ ընկաւ ճանիւայ, հայտէ թաղաւորի քաղաք ո՞ր տեղն էս, էկայ:

Եկաւ մէ քաղաքի մէջով ընցնումէր, տեսաւ որ մէ մարդ ընկե առաջ, մէ քանի էրեխայ հետը, մէ նղշուն բան ա քաշէ վրէն, չորս հոգի էլ մէ բան վերցնում տանումին. էդ Չոպան ախպէր մնաց շուարած, բառե՛ ընտե հարցրեց, ասաւ.— Էս ի՞նչ բան ա, նանրմ:

Է՛, խելօք մարդ ըմեն տեղ էլ կըլլի, իմացաւ որ էս մարդը աշխար չտեսե, ասաւ.

— Չոպան ախպէր, աշխար մեռնել կայ, ապրել կայ:

Չոպան ախպէր ասաւ.— Ե՛ս էլ կը մեռնեմ:

Էն մարդն ասաւ.— Պա՛.

— Թաղաւորի ախշիկն էլ կը մեռնի,— Պա՛.

— Որ մեռան, ո՛ւր կեթան.

Ասաւ.— Ո՛վ արդար ա, արքայութուն կեթայ. ո՛վ մեղաւոր ա,

գժօխը:

— Է՛, ասաւ Չոպան ախպէր էն մարդուն, չոպան ախպէր, պա մոնց անենք որ արքայութուն էթանք: Ընձի Աստուծոյ տունն շանց տաս:

Էդ մարդը էս Չոպան ախպէրը առաւ, տարաւ ժամ դուռը. կայնեցրեց, ասաւ.— Էս տե կը կայնեա, աղօթք կանեա, չուր ժամհար գայ, դուռ բանայ, կը մտնես ներս, աղօթք կանես:

Ժամկոչ դուռը բացեց, գնաց դանդը դանեց, վարդապետներ ժողուան, ժամ ասին, գնացին:

Չոպան ախպէր դուռ չգնաց, ժամկոչ ասաւ.

— Չոպան ախպէր, դո՛ւս արի, դուռը փակեմ.

Չոպան ախպէր, ասաւ.— Նս դո՛ւս չեմ դայ:

Խեղճ ժամկոչ գնաց առաջնորդին իմաց տուեց:

Առաջնորդ ասաւ.— Դուռը փակի. դարալուլ քաշա՛, թէ լաւ

մարդ ա, թո աղօթք անի:

Չոպան ախպէր ընտե մնաց, աղօթք արաւ. ժամկոչ տեսաւ չգար, հաց տարաւ, ասաւ.

— Չոպան ախպէր, հաց կե, նո՛ր աղօթք արա՛

Ասաւ.— Դու գի՛ ըտե, գնա՛, ես կուտեմ:

Ժամկոչ իլաւ, դուռը կիս բաց արեց, քամաւա արեց:

Չոպան ախպէր աղօթքից դարձաւ՝ դէս-դէն իշկաց, տեսաւ որ մարդ չկայ, տեսաւ որ պատեն մէ մարդ ա կպէ, ասաւ.— Չոպան ախպէր, արի՛ հաց ուտենք:

Տեսաւ որ ձէն չտուեց:

Շատ աղաչեց, վերջն ըսեց.

— Դո՛ւ ըլլես, Գրիստոսի միտն ու արունը, արի՛, հաց ուտենք:

Էն սանաք դահը Աստուածածինը իջաւ հրեշտակների հետը, ձընձղակ դարկելով նստաւ չոպանի հետ, հաց կերաւ:

Հաց կերաւ, պրծաւ.— Դէ, ասաւ, չոպան ախպէր (Աստուածածնի պատկերին), դո՛ւ ըտե աղօթայ, ես էլ ընտե կաղօթեմ:

Ժամկոչ վաղաւ, գնաց առաջնորդին իմաց տուեց.— Հայր սուրբ, էդ մարդն էրկնքիցն ա իջած, Աստուածածին բերեց, հետը հաց կերաւ:

— Ժամկոչ, ասաւ առաջնորդ, մէ ֆեկն արա, մենք էլ տեսանք, հետը հաց ուտենք:

Առաջուր բարի լուսը բացուի ըսորիդ վրէն. ժամ ասին, դուս էլան, որ ժամը խալվեցաւ. ժամկոչը չոպանին ետխեմ բռնեց:

— Չոպան ախպէր, ասաւ, մէկ էլ Չոպան ախպօրը (Աստուածածնին) կը բերես հաց ուտելու, իրան ասա՛ որ էրկու հատ էլ չոպան ախպէր կան, ընդրանք էլ քու հետ դան, հաց ուտեն:

Իրկուն ժամկոչ էլի հաց բերեց, թալեց, գնաց:

Չոպան ախպէր էլի աղօթքից դարձաւ հաց ուտէր, Աստուածածնայ աղաչեց, բերեց հացի նստեցրեց:

Աստուածածնայ ասաւ.— Չոպան ախպէր, ընձի էրկու չոպան ախպէր ունեմ, խնդրում եմ ընդրանք էլ դան, հաց ուտեն.

Է՛, ասաւ. որ ասըմ ես, թո դան:

Չոպան ախպէր ասաւ.— Չոպան ախպէր (ժամկոչ). մեծ չոպան ախպօր (առաջնորդ) ասա՛, թո գայ էս չոպան ախպօր (Աստուածածին) հետ նստի, հաց ուտենք:

Ժամկոչ ու առաջնորդ դուռը բացեցին, չոքեչոք էկան, ընկան Աստուածածնայ ոտը, Աստուածածին ասաւ.— Ի՛մ որդու փոխանակ. արի՛, նստի, հաց ուտենք:

Հաց կերան, պրծան, Աստուածածին ասաւ.

— Էլ դուք չէք կարա ապրի ընդրանից էտե՛

Աստուածածին իլաւ իրան տեղ, ըսդոնք էլ կայնան իրանց համար աղօթք անելու:

Առաւօտը դանդը դանեց, ըմեն հաւաքուան էկան. տեսան առաջնորդը աղօթք ա անըմ, գլօխ բաց, ոտը բոբիկ: Առաւօտուն ժամն ասին. պաշտօն կատարին, պատարագն սկսին:

Առաջնորդը պատարագը սկսեց, ժամկոչը ու Չոպան ախպէր սրբութուն առան:

Պատարագից դուս էկան:

Առաջնորդը զգեստաւորուած՝ խաչով խաչվարով էկաւ գերեզման:

Առաջնորդ իրեք հատ տեղ քանդել տուեց. իրա ձեռքով կարգը կատարել տուեց, ամեն մէկը մտան իրանց գերեզմաններէ մէջը: Ըմեն ժողովուրդն էլ տեհան որ իրեք հրեշտակ իջան, ըզըրանց հողին առան, տարան:

Ըզըրանց հողին ընդար սխալտակ էր, կասես բամբակի քիւլա ըլլէր:

Հըմա Չոպան ախպօր հողին աւելի սխալտակ էր:

Բոլոր ժողովուրդ տեհան. դուռում, գոշում գրին:

Գերեզմաններ ծածկին, թողին էկան:

— Ընդոնք հասան իրանց հողերը մխիթարանքին, դուք էլ ձեր հողերը մխիթարանքին հասնիք:

2

ԱԽՊԵՐ ԳԱՌՆԵՐ

Շահրիխարի Ջաճարապետ գիւղի բարբառով *

Կըլնի-չըլնի, մէ մարդ կըլնի, մէ կնիկ. էդ կնիկը տարին մէ տղայ կը բերի. մինչև օխտը տղայ կըլնի:
 Էդ տղեքը կը մնան, կը տեհան օր քուր չունին: Համա իրանց մեր ոտը ծանար ա:
 Չեն համբերի մինչև մէրը էրեխայ բերի, կասեն.
 — Ա՛յ մէր, մենք էթըմենք Կարմիր քեփի վրէն տուն չինենք. եփօր դուն էրախայ կը բերիս, թէ տղայ կըլնի, չուրը դի կտուրը,

* Պատմած է Արիստակէս վարդապետ Չուլպեան:

որ մենք իլիմ-իլիմ կորինք (աստ-անդ երկրէ երկիր կորսուինք), որ ախչիկ կը բերես. ջայրէն դիւ կտուրը, որ մենք դանք:

Կնկայ վախսը լրանում ա, պառկում, մէ ախչիկ ա բերում: Ըդ կնիկն ա, տատմօր ասում ա:

— Նանէ, նանէ, ջայրէն դի կտուրը, թո տղէքս յետ դան:

Համա էդ չար պառաւը ջայրի տեղը չուրն ա դնում:

Տղէք եփօր հեռվուց տեհան, իլիմ-իլիմ կորան:

Գնացին-դնացին, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մէ զալի (այր) ըռաս էկան. իրանց համար ը տեղ տեղ ու տուն գրին. ամեն օր էթըմին ալիլու, իրիկունը դալմին. էփըմին, թըխըմին, ուտըմին, պառկըմին, քնըմին:

Ամեն օր էդի ըդոնց արեստն էր:

Թո ըդոնք ըստե մնան, մեհք էթանք ըզրայ մօր ու քուր հալը հարցնենք:

Մէրը տեհաւ որ տղէքը չէկան, ալպահալը իմացաւ որ տատմէր հասուպագը ֆիլ ու ֆեմս ա էկե գլխին:

Մէ տարի, էրկու տարի, տաս տարի էդենց ապրան:

Հըմա, էդ կնկայ ախչիկը մէ օր իրա քայտաւորի հետ խաղում էր, քայտաւորը նեղացան էդ ախչիկանը վրայ, ասեցին. — Որ դու լաւ ախչիկ ընիս, Աստուած քեզի մէ ախպէր կտայ:

Էդ խեղճ ախչիկ արցունք աչքերին, թթուած, նիյաքները կախ տուն էկաւ, մառնները կախեց ու նստաւ:

Մէրը հարցրեց. — Ախչի, ինչ ա իւն քեզի որ ըդոնց սուքն աւերես, սեք մտն:

Ախչիկը լաց ըլլելով մէկ-մէկ ասեց իրան մօրը:

Մէրը մէ ծանար հոգոց քաշեց:

Ախչիկն ասեց. — Ատե ջան, ընչի՞ հա հոգոց քաշում:

Մէրն ասեց. — Այ որդի, պա, հա հոգոց քաշում, ով քաշի, խալիսը թէ մէ ախպէր ունին, դու օխտը ախպէր ունես. հըմա Աստուած ընձնից առաւ. իմ օխտը տղէն ձեռիցս առաւ, չար հասուպագ պառաւի ֆիլ ու ֆեմսից թողերէն ու դնացեր, որդի, Աստուած գիտայ որ տեղ էն:

Էդ ախչիկը եփօր մօրից լսում ա էդ խօսքերը, կրակը լցուաւ ըզրա սիրտը, օր չըլլէր որ լաց ու շուան չղնէր ախրրտան համար:

Գլօխը ինչ ցաւընեմ. ընդար լացաւ, մօրը աղաչեց, պաղատեց ու խնդրեց որ իրա թողնի, էթայ իրա ախպրտանց մօտ:

Ախչիկը իրա մօր խրատով էրկու նկալը աղանձ լցրեց, ու յընկաւ ճանիւղ. չոլ-չոլսան, պահի հապան, գուռ ուլմագ, քեզմագ քեզմագ. զնայ ու դնաց:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մօր ըսածի պէս իլաւ:

Նեղ ճանփէն բռնելով գնաց՝ աղանձն ուտելով. աղանձը բռաս իլաւ, ախիկը մէ զաղի (քարայր) դուռ կայնաւ:

Տեհաւ մէ մեծ քար էն դէմ տուե դռան. ներս մտնելու ճար չկայ:

Էս եան ընկաւ, էն եան ընկաւ, տեհաւ լախում տուած տեխ կայ, սողալէն մտաւ ներս. տեհաւ, ինչ—աչքդ հաղար բարին տեհայ, ինչ նազ ու նամէք ասես, կայ: Եփեց, թխեց, իրան բածինը կերաւ. մտաւ փեթակի մէջ, տափ կեցաւ:

Ախպրտանք իրկուներ աուն էկան, պատրաստ տեհան-ինչ-էփած թխած՝ հրմա մարդ-մասաք չկայ:

Ախպրտանք շուարան. պէլ էն իլէ, իրար էրես էն իրիչկում:

Մեծ ախպէրն ասաւ.—Ախպրտանք, ըս տե մէ մարդ կայ, որ ըսենց պատրաստեր ա. ճրագ վառէք, քունճ ու պունճախ մանգանք:

Ճրագ վառին, ընկան տան քունճ ու պունճախ, մուրիկ-մուրիկ (մանրակրկիտ) ման էկան, էփօր էկան հասան փեթակի մօտ, ծործը բացին. տեհան իսանաքի ոտ ա երեւմ, Ասին.

—Ի՛նչ էս, ն՛րն էս, դ՛ուս արի:

Ախչիկը փեթկից դուռ էկաւ. տեհան-ինչ ախչիկ.—մէ հուրի միլի, մէ էրկնքի հրշտակ՝ չուտես, չլամես, էդ ախչկայ քիթ ու բերնին քամաւայ էնես:

Էդ ախպրտանքը ասին ախչկան.—Յճն իր պօռտով, դուռն իր թևով չէր կարայ ըս տեղրանք ման դայ, դու մոնց էկար:

Էդ ախչիկ պատմեց քրմեն, ինչ որ էս ձեղի ասի:

Եփօր ախպրտանքը իմացան որ իրանց քուրն ա, համ լացան, համ ուրխըցան, համ էլ քեֆ արին:

Էդպէս ախպրտանք ըմեն օր էթումին ավղու, քուրն էլ մնում էր տանը, էփում էր, թխում էր, ըմեն բան պատրաստում էր. իրկուներ ախպրտանքը հետ ուտումին, խըմումին, քնումին:

Մէ օր ախչիկը անթեղ չէր թողե, էփօր ախպրտանք գնացին, քուրն ուղեց որ թունդիւր վառե, տեհաւ որ կրակ չկայ. էս եանը զարկուաւ. էն եանը զարկուաւ, կրակ չկայ:

Վայ, ասաւ, աչկերս քօռնայ, իրկուներ ախպրտանքս տուն գան, պաղ բունդրայ վրէն նստին:

Դուռ էկաւ դուռը, էս եանը նայեց, է՛ն եանը նայեց. տեհաւ իրանից գատը մէ կրակ ա երեւմ. կրակի իզը բռնեց ու գնաց. մէ ոտ ունէր, էրկու էլ ծախ առաւ. գնաց, մինչև հասաւ էդ կրակին: Տեհաւ որ մէ պառաւմ նստե. մէ չարեք պողպատ քցե բերան, ծամքմ ա, մէ մեծ դազանի մէջ էլ լցրած ա դամեն տեսակ զաղաններ: Պառաւը քեկիւրն առե ձեռ, խառնում ա:

Ախչիկն ասաւ.—Բար յաջողում քե, նանէ՛ ջան:

—Բարձով, ասաւ, հաղար բարով, որդի՛ ջան, օճն իր պօռտով, դուռն իր թևով ըս տեղ չէր իկե, դու մոնց էկար, հիմի իմ տղէն կգայ, ինքը օխտը դիտանի դե ա. քու մեծ քիլէն ախանջդ կը թողի:

Ախչիկը ասաւ.—Նանէ ջան, կրակի էմ իկե. իմ ախպրտանքը գնացեր ին ավղու, իրկուներ տուն կգան, կրակ չկայ:

Պառաւ ասաւ.—Դէ՛, չուտ արա՛, քանի տղէս չիկե:

Ախչիկը կրակը վերցրեց, ուղեց ետ դառնայ, պառաւը ասաւ:

—Ա՛յ որդի՛, առ մի կտոր միս, ուտելով գնա՛:

Ախչիկն ասաւ.—Նանէ ջան, ես միս չեմ ուտում:

Պառաւ ասաւ.—Որ չես ուտում, որդի՛, մանտր, մանտր կտոր արա, քցելով գնա՛, մինչև հասիս քու տեղը:

Ախչիկը պառաւի խօսքը կատարեց. էկաւ հասաւ տուն:

Մինչև վառեց, թխեց, էփեց, պատրաստեց, հլա ծուխը չէր քաշու, ախպրտանքը էկան, ասին.

—Վայ քուրիկ ջան. էդա ինչ ա պատահե քե որ ըս օր էդքա ուչ էս վառե:

Քուրը պատմեց իրա դիտի էկածը:

Ախպրտանքը ասին.—Վայ, քուրիկ, էդ ինչ օյիմ էս հանէ մեր գլխը. դեի տուն ես գնացե, էն դեն էլ մեզնից ձեռ չքաշի. հրմա մուղաք կաց, որ ներս մտնելու տեղը չասես ընդրան, որ ներս մտաւ, քե կտանի, մենք կը մնանք առանց քուր:

Էլի առաւօտն էլան, գնացին ավղու.

Ըսողրանք թո ըս տե մնան, մենք գանք պառուին:

Դե տուն էկաւ, տեհաւ իսանաքի ֆոտ ա գալրմ.

Է՛յ, պառաւ, ասաւ. ըս ինչ բան ա, ֆոտ էմ առնում:

Պառաւն ասաւ.—Քա՛, տնաւէր, դուռն ես գնացե սար ու ձոր ման իկե, հաղար բան տեհե, ըս տե ո՛վ ա իկե, որ ընձնից էս հարցընում:

Ասաւ.—Ըհ՛ր, չա՛ր պառաւ, հիմի քե փառչա փառչա կանեմ, ասա՛ թէ ո՛վ է իկե ըս տե:

Է՛, ջան ազիզ էր, պառաւը վախեցաւ, ասաւ.

—Էն մաի կտորներին ճանփէն բռնէ, գնա՛, էփօր մաի կտորները բռաս իլան, ըս տե եկողին կը գտնես:

Դե մաի կտորների ճանփէն բռնեց. էկաւ հասաւ մինչև զաղին, տեհաւ որ զաղի բերնին մի էնեց մեծ քար ա դրած որ օխտը լուծ դոմէլ լծես, չկարաս տեղիցը յիբար տայ: Շատ չարչրաւ դեը, չկարցաւ դուռը բանայ. իլանը կտրուաւ, ասաւ ախչկան.

—Սիրուն ախչիկ, ներս մտնելու տեղն ասա. գամ ը տե:

Ախչիկն ասաւ.—Տեղ չեմ գիտայ, որ ցուց տամ քե.

—Որ դուռը չէս բանում, առաւ, ձեռքդ պարզի. մէրդ մատնիք տուած ա, դնեմ քո մատ:

Խեղճ ախիկը հաւատաց, ձեռք ծակիցը դուս հանեց, թէ չէ, դէք ախիկան ձկութը առաւ բերանը ու ծծեց. ընդամից ծրծեց, ընչանք ախիկը ուշաթափ իլաւ, ընկաւ:

Իրկուն ախպրտանք էկան տուն, ինչ տեհան. աչկդ հագար բարին տենի, քուրը մեռլի պէս ընկած ա: Զուր լցըրին վրէն. դալմադալ արին, քուր ուշքը վրայ բերին.

—Էդ ինչ ա պատահե քե, քուրիկ, ասին:

Քուրն ասաւ.—Հալն ու նազըլ էսենց բան. դէք խափութե նոյ մատա առաւ բերան, ընդամից ծրծեց օր ուշքս գնաց էլ խապար չիմ իլէ մինչև դուք էկաք:

Ախպրտանքը եփօր լսին դէի անունը, ոչ կերան, ոչ խմին, մինչև լուս օխտը ախպրով չեմի տակ քառսուն կեազանոց հոր քանդին: Նիօր արեք դուս իլաւ, իմացան որ դէք պտի գայ, քուրն ասին.—Խալիչէն փռայ, դու դուռը բաց, քե համար բեարկեան արա:

Դեք՝ մէկէլ տեհացինք մըլթմըլթալէն էկաւ:

Նիօր տեհաւ դուռը բաց ա, ախիկն էլ բեարկեան անում ա, քիչ էր մնում խեղճն էթար. էլ աչքերի առաջը չիլկեց, հըմա ոտը չեմ քցելն ու փոսի մէջ դռմփալըն մէկ իլաւ:

Ախիկն ասաւ.—Ախպրտանք, էկէք, նեյնեմե վասիլ իլաւ (սանդարամէտ հասաւ):

Ախպրտանք էկան, խողով ծածկեցին, քուրն ասեցին.

—Քուր, ջուր չթափես բտի:

Մէ օր, էրկու օր, մէ ամիս, հինգ ամիս, մէ տարի, տաս տարի, շատ ու քիչ Աստուած դիտայ. մէկ օր ախպրտանքը ավղուցից յետ դարձան. տեհան-մէ պառաւ ճանփի վրէն նստած ա, ասին.

—Այ պառաւ, ինս էս, նինս էս, էս վախսը ըստե ինչ բան ունես:

Պառաւն ասաւ.—Ո՛րդէք, Հայ Քրիստոսնա եմ. ձեր արեի սասաղէն ըլլի, ընձի տարէք, պահէք, մեր օջը ընցաւ. չկարցայ հետնելը գնայի:

Տղէքը խեղճըցան էդ պառաւի վրէն, հետները տուն տարան, ուրախ-ուրախ իրանց քուրն պատմին:

—Քուրիկ, ասին, աչկդ լուս. էլ ըսդից դէն ոչ կը վառես, ոչ կը թխես, ոչ էլ նափա կը քաշես. հոգին ըլլի. ինչ կըլլի, կըլլի, պառաւ կնիկ ա. թո աշխատի, դուն էլ քու բեարկեանն արա:

Քուրն ասաւ.—Ախպրտանք. արէք էս պառաւին խրկէք, դրանից զիան կգայ մեղի:

Ախպրտանքն ասին.—Այ քուր, պառաւ կնիկ ա. էն ինչ պտի անի:

Է՛, էլի ախպրտանքը գնումն ավ-դուց, գալըմին. նրմա՛ պառաւն ընդամից հաւատարիմ էր ծառայում որ քուրն էլ, ախպրտանքն էլ զարմացել ին:

Հա, համա չմոռնանք որ պառաւն ամնօր ջուր էր թափում էդ հորի վրէն:

Ախիկն ասումէր.—Նանէ՛, ախպրտանքս ասումին «ջուր մի թափի» դու յընչի՛ ես թափում:

Պառաւն ասում էր.—Բան չկայ, բալա ջա՛ն:

Մէ ամիս, էրկու ամիս պառաւն ջուր էր թափում էդ հորի վրէն, ամէն տեսակ կանանչի բուսաւ:

Մէ օր պառաւ ախիկանից թաղուն կանանչիցը քաղեց, կերակուրի մէջը քցեց:

Իրկունը ախպրտանք տուն էկան. նստեցին որ հաց ուտեն, չէ՛ որ ամենքը մէկ մէկ դգալ առան. օխտն էլ ալոյհալը գառ դարձան:

Պառաւ իլաւ ու դնաց, ախիկան ասաւ.

—Իմ տղի արունքը հանեցի:

Ախիկը շատ լաց իլաւ:

Ինչ անէր խեղճ ախիկը, տեհաւ իլան չկայ, գլխի լայուսը չինեց ձեռի փէտ. շուրն դրեց բերնին.

—Չէ՛ որ էն վախտ շուրն գնումէր բերնին ու ածում, իրան հետ քար ու թուփ մըղմըղվում էր:

Իրա գառ ախպրտանքը քցեց առաջ, քարփի վարան իլաւ, ընկաւ ճանփայ ու դնաց:

Գնաց-գնաց, շատ ու քիչ Աստուած դիտայ. ըռաս էկաւ մէ չայիր-չիման, տեղ. էդ չայիրի մէջ տեղը մէ հատ չալ հաւուզ կար, հաւուզի գլխին էլ մէ՛ մեծ չիմարի ծառ կար: Ամնօր ախիկը գառներին արածացընումէր. իրկուն էլ բերում, ջրում էր. ծառի տակը նստըցընում, ինքն էլ ըլլում էր ծառի գլխին նստում. առաւօտն էլ շուտ քըլում էր դառներ, ընդից հեռանում:

Մէ օր, քչերը ախիկը շատ մտածել էր. քունը մինչև կէս քչեր չէր քն. էդ օր առաւօտը չկարաց շուտ գարթնէր:

Թագաւորի տղէն իրա ձինը բերեց ջրելու. տեհաւ ը տեղ օխտը գառ կայ անտէր, անտիրական:

Շատ բարկացաւ թագաւորի տղէն.

—Ո՛վ պտի ըլլի որ էս պիվախսին իմ դուրուխի մէջ ոչխար ա արե:

Բարկացած՝ ձինը քչեց ջրի վրայ, տեհաւ ձիանը ջուր չի խմում. էնդար զանկուլամիտ արեց. ջրի վրայ չգնաց:

Դու մի ասա, ախչիկայ պատկերը ընկե ջրի մէջ, ձինը հուր-
միւ ա ըլլամ. թագաւորի տղէն զարմացաւ.

— ձանրմ, ասաւ. էս ձինը ընչի՞ ջրի վրայ չէթըմ:

Ինքն էլ ջրի մէջը իչկեց. տեսաւ որ ջրի մէջը մէ պատկեր
կայ. հօ պատկեր չի, կասես հուրի մեկեք ըլլի, որ չուտես, չխմես,
ըզու ման նամալին քամաւա էնես:

Թագաւորի տղէն է՛ս եան իչկաց, է՛ն եան իչկաց, տեսաւ մարդ
չկայ, բայց որ չնայեց ծառի վրէն, աչքըն ախչկան առաւ. քիչ մնաց
գլխի խելքը էթար.

— Ախչի, ասաւ. ի՛նչ էս, ճի՛նչ էս, էս վախս էս անդ ի՛նչ բան
ունես, ծառիցը ցած իջի որ քե տանեմ, թագուհի անեմ:

Ախչիկն ասաւ. — Չեմ իջնիր, թագաւորի տղա.

— Ախչի, ասաւ. իմ ընչին ես անուն դընրմ. իմ չէնք ու չնոր-
քին էս անուն դընրմ, իմ բոյ ու բուսաթին ես անուն դընրմ, թէ՛ իմ
թագաւորութենին:

Ախչիկն ասաւ. — Ո՛չ, մէկն էլ չեմ դընրմ, ասաւ. միան թէ մէ
պահման կանեմ քու հետ. թէ որ կընդունես, ես քունն եմ, դուն
իմն ես. թէ որ չէ՛, ծառից քցեմ հալովուզի մէջ, կը խելդուեմ:

Տղէն որ ախչկայ է՛ս խօսքը լսեց, քիչ էր՝ մընրմ գլխի խելքը
թոցընէր:

— Ախչի, ասաւ. հոգիս էլ ուզես, կտամ, միան թէ իջի, ընձի առ:

Ախչիկն ասաւ. — Իմ պահմանը էն ա որ էս դառներին շատ լաւ
մուղաք պտի կենաս. ինչ պար որ ընձի սիրես, էրկու ընդար էլ էս
դառներին պտի սիրես:

Ասաւ. — Ախչի, թագաւորին չունի մա՛լ, չունի դովաք, հընա,
կընես թագուհի, յըմեն իրաւունքն էլ քու ձեռը կընի, կուզես լաւ
պահի, կուզես վատ պահի:

Ախչիկն պատմեց որ դառներ իրա ախարտանքնին:

Վերջապէս ախչիկը ծառից ցած իջաւ, տղէն խապար դրկեց
քաղաք, քաղաքը յըմեն էկան թագաւորի տղի առաջ. ձիաւորներով,
քեչեկաններով, առան, քաղաք տարան:

Թագաւորը հարսնիք բռնեց. օխտը օր, օխտը քչեր հարսնիք
արաւ. պատկուան:

Ըզրա դառներին ընենց էր պահըմ որ, կիւլը սօլմիւ չէր ըլլամ,
կասես թէ մէ պուտ ծաղիկ ըլլէր:

Թո ըսդոնք իրանց վայելչութենին ըլնին, մենք դանք էն պա-
ռաւի մօտ:

Նիօր պառաւը իմացաւ ախչկայ բաղդը կտուր ա. վերցրեց
իրան ախչիկն ու էկաւ: Եկաւ թագաւորի տղի ճանփի վրէն, ախչկա
ձեռը բռնեց, կծկուաւ, նստաւ:

Թագաւորի տղէն էկաւ, գէն ընցնելու. տեսաւ մէ խեղճ պա-
ռա՛ւ իրա ախչկայ հետ նստած ա. էկաւ, ձինը քչեց որ ընցնէր, պա-
ռաւը իրան քցեց թագաւորի ձիու ոտի վրէն. — Թագաւորի տղա՛,
ասաւ. անտէր պառաւ էմ, ընձի տնր քու տունը պահա՛. ես թա-
գուհուն բաւ մուղար կը կենամ:

Թագաւորի տղէն ասաւ. — Խեղճ պառաւ կնիկ ա. թո դայ,
ռաւի, խմի, ընձի համար աղօթք անի:

Թագաւորի տղէն վերցրեց պառաւին, իրա ախչկան, տարաւ
տուն, ասաւ.

— Թագուհի, աչքը լուս, քե համար մէ ծառայ եմ բերեմ, էս պա-
ռաւ կնիկը խեղճ ա, թո ըս տե մնայ. քու գլխին էլ լուայ. ախչիկն
էլ մէ ծառայութեն կանի:

Թագուհին ասաւ. — Թագաւոր, դու զմա, էդ պառաւին խրկես,
էդ պառաւիցը վնաս կդայ.

— Ա՛յ կնիկ, ասաւ. ինչ կայ, պառաւը ինչ կանի, «փչեմ, կը թռնի».
... կը չորնայ:

Թագուհին ձէն չարեց. մնաց ըսեւ:

էդ պառաւն ընենց ծառայութեն էր անըմ որ բոլորին էլ աչքը
մտաւ. թագաւորը, թագուհին էս աչքընեքն էն աչքը չեն փոխըմ:

Մէ օր էս պառաւը թագուհուն խափեց, տարաւ ծովի կռաղը.
Թագուհին էլ էրկու հոգով էր:

Պառաւը ասաւ. — Վայ, աման, թագուհի, աչքերս փոխայ,
արի, արի, չորերդ հանայ, համ թափ տամ, համ լոգացի, հովցի, նոր
էթանք:

Ախչիկը չորերը հանեց պրծաւ. պառաւը կռչտեց, քցեց ծովի
մէջ: Ախչկան ծովի մէջ ընկնելը, մեծ ձկան կուտ տալը մէկ իրա:

Թո էդ ախչիկը մնայ ձկան փորը. տեսնաք թէ նասուպազ
պառաւը ինչ արեց: Թագուհու չորերը հաղցրեց իրա ախչկան. առաւ,
դնաց տուն, ախչկան սորվցրեց՝ սուտ հիւսնդութեն ապ:

Թագաւորը հաղցրեց. — Թագուհի, ինչ ա պատահե քեզի:

Ասաւ. — Գնացի ծովի ափը, մըսեր եմ, հիւանդ եմ:

Մէ օր, էրկու օր, հինգ օր ստաւըմ էր թագուհին սաղնայ.
Քանի դընրմ, տըսը շատացընըմ էր:

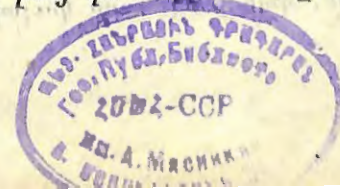
Թագաւորն ասաւ. — Ի՞նչ ա սիրտդ ուզըմ, բերեմ:

Ասաւ. — Ի՞նչ անեմ, բերանս չընըմ որ ասեմ.

— Ա՛յ կնիկ, ասաւ. չես զլմրեմ. իմ կէ՛ս թագաւորութունն էլ
կը դնեմ քու ուղուրին:

Ասաւ. — Դառներից մէկը մորթես, ուտեմ, տուղջանամ:

Նիօր թագաւորը լսեց դառներին անունը զարմացաւ. մտղերը

այիգ-պիգ իրաւ զլսին:—Ա՛յ կնիկ, տառաւ մինչև հիմի էդ գառներին քու աչքի լսից շատ էր սիրում, ինչ իրաւ քեզի:

Ասաւ.—Ի՛նչ անեմ, ջան ազիգ ա ակալորից:

—Լաւ, այ կնիկ, որ ասում էք, մէկը մորթեմ:

Թագաւորը դուռ իրաւ, սկսեց մտածել:

Թո թագաւորը մտածի. գտնը մենք գառներին հալը հարցնենք:

Էն օրից որ իրանց քնըրը ընկեր էր ծովը, ամնօր էթըմ ին, ծովի կռաղը պռպռում ին. գալըմին, հրմա էս անդամը Ասաւ հրա-մանքով լիզու իրան, սկսեցին խօսալ:

—Մարիամ, քուրիկ:

Թագաւորը գանակն ա օրե,

Ջուրը գրե.

Մեծ գառնիկ աղբօր պալի մորթէ.

Սուտ հիւանդն ա ուղե:

—Ես ի՛նչ անեմ, Մանուկ ակալէր ջան.

Ջուրն ա ծածկե.

Ջուկն ա դուզ տուե.

Թագաւորի էրեխէն խախտ քնե:

Ըսգրանք թո էրթան ծովի վրէն ու գան.

ձասու պառաւը ամնօր սովըցնում ա իրա ակալիան որ շատ դայիմ աքայ, որ շուտ մորթին պառին:

Դանք, էդ քաղաքի ժամհարին գանենք:

Ժամհարը մէ օր էթըմ էր ծովի կռալով, տեհաւ ծովի միջէն ձէն ա գալըմ, անկանջ արեց, տեհաւ ո՛ր՝ ասըմ ա.

—Ժամհար, քու ժամը ձէնեա.

Գու անահուն Աստուածը սիրեա.

Էթաւ, թագաւորի տղին ասեա.

Դանակը չարբի.

Ջուրը չգնի.

Իմ գառնիկ ակալօր վղին չգնի:

Մէկ օր, էրկու օր, իրեք օր, ժամհարը տեհաւ որ էդ ձէնը ամնօր գալըմ ա. չաբեն կառաւ, գնաց թագաւորին տաւ.

—Թագաւոր ապրած կենայ, ծովի միջիցը ձէն ա գալըմ, թէ որ չես հաւատում, արի, էթանք, տես:

Թագաւորը գնաց ժամհարի հետ ծովի կռաղը, կայնաւ. տե-հաւ որ ծովի միջից ձէն էկաւ:

«—Ժամհար, քու ժամ կը ձէնեա . . . »

Թագաւորի տղին որ ակնջով լսեց, ջառ քցեց քաղաքը, որ ինչքան բողջիք կան, գան թագաւորի կռալոր:

Ակալեալը թագաւորի հրամանը կատարուաւ. քաղաքի մէջ ինչ-քան բողջիք կային՝ ժողնրվան, թագաւորի չորս բոլորը կառին, կայ-նան:

—Հան, թագաւորն ապրած կենայ, ինչ էս հրամայում:

Թագաւորն ասաւ, բռները քցէք ծովը. ինքն էլ կայնաւ ծովի կռաղը, աղօթք արաւ:

Որ բռը քաշեցին, մէ մեծ ձուկ ծովից դուրս էկաւ. ձկան փորը ձղեցին. ակալիքը, փաքրիկ էրեխէն խախտ, պառնգ-պառնգ քրտինքը վրէն տուած:

Հագցրին, առին, նաղաւով, գառնով, քէն անկով թագաւորի պալատը տարան:

Ախպրտանքը որ տեհան քուրը ծովից դուրս էկաւ, ո՞վ որ բն տե կայնե, սիրաւ կտոր-կտոր կըլնէր. քեանքի նիկեարի զլօխն էր մղկըրում. բոլորեցին իրանց քուր ակալրտանքը:

Ըղենց չորս բոլորը փաթած՝ քօճ ու սարեն մտան:

Պառաւը ու իրա ակալիկը լսան. գողը ջանները տաւ:

Թագաւորը առաւոր նստաւ պիւլան, թագուհին էլ մօտը կայնաւ:

Կանչին պառաւին ու իրան ակալիան:

Թագաւորն ասաւ.—Հիմի ըսգրանց պիւլանը քե հմ տուե, թա-գուհի, մանց կուզես, կենեց արա:

Թագուհին ասաւ.—ձասուպա՛գ, ակալրտանցս արիւր գառ, պօլ չի, ուղըմէս ակալրտանցս մորթեա էլ. ինչ բաւուր պատժեմ քեզի որ հողիս պիւլանայ:

—Աման, թագուհի, տաւա, ես արի, գառ մի արա, էլի քու ակա-լրտանքը գարձնեմ իսան:

Չէ՛ որ թագուհին էս խօսքերը լսեց, բիչ էր մնըմ ուրախու-թեանէն ուչքը էթար:

—Գէ՛, տաւա, չաւա արա:

Պառաւը ֆեկ արեց, աղէքը էլի՛ գարձան իսան:

Թագուհին պառաւին, իրան ակալիան աղաւտեց. քաղաքիցն էլ դուռ արեց:

Համ լացան, համ ուրխըցան:

Եթ թագաւորն քանցին իրանց հօրն ու մօրը շատ ծերա-ցած գտան մեռնելու մօտ. վերցրին բերին իրանց փեսայ թագա-ւորի քաղաքը. ընտե ասլան.

Ընդունք հասան իրանց մուրազին, գաւր էլ հասնէր ձեր:

ՕՁ - ՄԱՆՈՒԿ ԵՒ ԱՐԻՆ - ԱՐՄԱՆԵԼԻՆ

Շահերիարի Զաւարապաս գիւղի բարբառով *

Երբնի-չընի, ելի ժամանակով մէ թագաւոր կըրնի. էդ թագաւորին ալլաս, քալլաս չընի: Մէ օր ընդրա կնիկը կը պառկի, մէ օձ կը բերի:

Թագաւորի վեհի, վեգիւր, նագիւր կը ժողուին թագաւորի մօտ, աչքալուսէք կտան: Է՛, թագաւորն ա, շատ կամայէ. ինչ արած՝ Աստուծոյ տուած պտուղն ա: Անուն կը դնեն Մանուկ:

Օձ օր մօրից կըրնի, կը շուլուլուի առիւրը:

Էդ օձն ա, կընցնի մէ քանի օր—ժամանակ, իրա մօր կտօի.

—Ատե՛, թագաւորին տաա, ընձի կնիկ ուղի:

Մէրը կտօի.—Ա՛յ որդի, դու օձ ես, քե ո՞վ ախջիկ կտայ:

Օձը կտօի.—Մարէ՛. կը կարգէք, կարգէ՛ք, որ չէք կարգի. ձեր տուն ու տեղը տակնուվրայ կանեմ:

Մէրը կը վախենայ. կեթայ թագաւորին մօտը, կտօի.—Թագաւոր ասը կենայ. քու աղէն տըմ ա «ընձի կարգար»:

Թագաւորը շուարմ, մնրմ ա. չգիտըմ ինչ անի, վախիցը վազիւն ախջիկ ուղում ա աղին:

Նրփոր էն գչեր իրար մօտ պաի էթան, օձը անաա՛ տա իրիցը իջնրմ ա, ու ախջկան գեղըմ:

Առաւօտը բարի լուսը բացուի վրնեղ, թագաւորի տան վրէն ու ա բացըմ. էթըմ ա աղի օրաղը, տենըմ ա թէ ինչ ա իլէ.—Ինչ տենայ.—ախջիկը դեղած, ուռած ու մեռած ա:

Մարդիկ ա կանչըմ, ախջկան վերցնել ա տալըմ:

Տղէն էլի կանչըմ ա մօրը եալսեն՝ «ընձի կարգէք»:

Մնացիւր էն մարդ ու կնիկ շուարած:

Խեղճերը էս անգամ էլ նագիւրի ախջիկ ուղին:

Էլի առաջուայ պէս արից օձ:

* Պատմած է Արիսակես Վ. Զուլպեան:

Օձ-Մանուկ վախիլի ախջիկն էլ ուղեց. էնպէսդ արից:

Գլուխդ ինչ ցուցընիմ. թագաւորն էլ մնացիւր վիզը ծուռ. չէր գիտըմ ինչ անի: Էս դանը որ մեծաւորի ախջիկն էր ուղըմ. չին տալըմ. ճարը կտուռած քաւիւղ-քաւիւղի ախջիկներն էր ուղըմ վողով: Մէկ օր-էրկու օր լուրը ձայնուց լուրը քաղաքը:

Խօսքը դնաց հասաւ նախընտ կնկան, որ խորթ էր, ամեն օր խեղճ նախընտ գլուխ տանըմ էր թէ՛ «քու ախջկան կորցրայ»:

Էս խաղաղը որ լսեց, մըրթընեը կախեց, հո մարդի վրէն մըրթմըրթայ:—«Մենք քաւիւղ էնք. նագր ախջիկդ տան, տունը թագաւորի աղին, փող մու, բեր, ուտենք. չանք յնի քաւիւղ աղրենք»:

Ընդմիւր մարդի վրէն խօսաց օր, խեղճ մարդի ճարը կտրուաւ:

—Է՛հ, ստաւ, կնիկ. դո՛ւ. քու Աստուծոյ, որ տըմ էս, ախջկայ դըլօխը լուայ, ձեռը՝ ոտը տես, տանենք տանք թագաւորին. վարի ման ա պալըմ ախջկան համար:

Կնիկ եփ մարդից խօսքն առաւ, ուրախութենից սիւտը վարդ պատուուց. տեղիցը թռաւ-կայնաւ, սկսեց ջուր տաքացնել:

Թող էղի ջուր տաքացնի, մենք գանք ախջկան:

Ախջիկը իրա հօրը, մօրը խօսքերը շըմեն լսեր էր, սիրտը կտօրած՝ իլաւ դնաց, մօր գերեզմանի վրէն ընկաւ, լաց իլաւ:

Ընդմիւր լացաւ, քունը էկաւ, քնաւ:

Մէրը գերեզմանի միջից ձէն տուց, ու տուց.—Չո՛ւ-չո՛ւ, չան յնի չթողաս ես հանգիստ ըլլիմ: Քեզի ուղում ին տան թագաւորի աղին. դու թագաւորից օխտը դոմշի կաշի կուզես, լաւ կը փաթաթուես մէջը. էն գչերը յիփոր Օձ-Մանուկ կգայ քե գորկելու, էրկու-իրեք անգամ կը դարկի, քեաւ չանի, յետոյ կտօի. «Ախջի, շաղկիցդ գո՛ւս արի»: Դու էլ ընդրան կտօես.—Դու քու շաղկիցդ գո՛ւս արի, ես էլ իմ շաղկիցը դուս դամ: Էն վախսը շաղկիցը դուս կղայ. կնէք մարդ ու կնիկ:

Ախջիկը քնի տեղից կը գըրթնի, կը տենայ օր էրադ ա. կգայ խեղճ-խեղճ տունը. խորթ մէրը ուրախ-ուրախ կը կանչի ախջկան:

—Ախջի ջան, արի, դիտիւ լուսնամ:

Ըսկի մէ օր էսինց, քաղցը չէր վարուէ:

Ախջկան գլօխը կը լուայ, կտայ մարդին, կը տանեն, կտան թագաւորին, թագաւորը ախջկան խաւ գորդարեց, շորեր հագցրեց.—Տարէք, ասաւ իմ աղի օրախը:

Ախջիկը մօր խրատը իսկի չի մոռացի, թագաւորին կտօի.

—Թագաւորն ասըմ կենայ, քեզից կը խնդրիմ օխտը գոմշի կաշի:

Թագաւորն ալպեալը բանը իմացաւ, ստաւ.—Կայ-չկայ էս ախջիկը մէ բան դիտայ, ձեռաց ալպեալը հրամայեց վագիր-նագիրին,

օխտը գոմշի կաշի ձեռաց բերին, տուին: Ախշիկը առաւ, դնաց աղի օրախը. փաթուկու աւ էդ կաշիքի մէջը: Օձ-Մանուկը առքից իջաւ, զարկեց. էլի էլաւ, շուրջուտաւ առիքը, մէ խէյի քամաւա արեց, տեհաւ ախշիկը խրուելով ա. էլի իջաւ, զարկեց (խայթեց), էլի տեհաւ բան չիլաւ:

Օձ-Մանուկի ճարը կտրուաւ, բարկացաւ, ասաց.—«Ախշի, կաշուցդ դնաւ արի,»

—«Դնաւ քու կաշուցդ դնաւ արի, ես էլ իմ կաշուց դուս դամ» ասաւ:

Օձ-Մանուկ ասաւ.—Վայ քու սորվեցնողի վիզ կառի, սեյրս (կախարդական-հմայութիւն) պարալ արիւր (կոծեցիւր):

Կաշուց դուս էկաւ Օձ-Մանուկը, ախշիկ տեհաւ:

Տեհաւ, ինչ տեհաւ—հօ տղայ չի. չուտես, չիմես ընդրա մանհամալին քամաւա անես:

Ախշիկը չէ՛ որ տեհաւ էդ աղին. քիչ էր մնում զլտի խեղը էթար. կաշու միջից թուաւ ու տղին խտրեց:

Կերան, խման, հանաք արին, խօսացին:

Օձ-Մանուկի ձեռ զգաւ ախշիկայ բերնին, առաջի մէ ատամն բնկաւ. Օձ-Մանուկ էն ատամի տեղ անդին քար զրեց: Էն վախսը ախշիկը ծիծաղում էր, շաւաղէր տալով էր մարդի էրես:

Բարի լուսը բացուի ձեր վրէն, բացուաւ թագաւորի վրէն:

Էլի թագաւոր մարդիկ ժողուեց որ ախշիկը վերցնեն:

Թագաւորը առաջ-առաջ էկաւ, մտաւ տղի օրախը. ինչ տեհայ, աղէն ու ախշիկ փաթեթուեր էն իրարի. անուշ-անուշ քնոր էն. հօ տղայ չի. կասես էրկինքի հրեշտակ ըլնի, քիչ էր մնում թագաւորը ուրախութենից խեղը թռցնէր:

Նոր տչքալուսանք. նոր բէշ, նոր հարսանիք, նոր ուրախութուն:

Թագաւորը աղէն սլակեց, օխտը գշեր, օխտը ցերեկ հարսնիք արեց, տեհաւ աղէն ինչքամ խօրոտ ա, տնսը էնքամ էլ խեղով ա, իրան տեղը թագաւոր զրեց:

Մէ օր էս Օձ-Մանուկի կնիկը իրան նաւիքի հետ էթում ա ծովի կապը. մէկ հատ կնիկ ա ըստաւ գալով ըզրանց. թագուն ա զըցում, խափուկենով շորերը վրիցը հանում, ինքն ա հագնում. իրա շորերն էլ նրան հագցնում, թեից բռնում-չըպըռում, տում ա.—Կորի, անախտան, դու Օձ-Մանուկի խա՛րճն էս:

Խեղճ ախշիկը չկարում ձէն ու ձըպտուն հանի, շուտած մնում ա էդ տեղ-ծովի կապին:

Թո էղի ծովի կապը կայնի, դանք էդ Օսմանլու (համարձակ) կնիկան—նաւիքին քօփ անում. իրկունը տուն ա գալով:

Մէ՛կ օր, էրկու օր. էդ Օձ-Մանուկ տեհում ա օր էս իրա կնիկը չի, հենց էնպէս էլ սուս ա կենում:

Ըստնք էս տե մնան. մենք դանք էդ ախշիկայ նաւարին:

Էդ ախշիկ կեհասն կեհ (շատ ուշ) խեղը զլտին ա քօփ անում, տեհում ա ձեռիցը գնաց, էլ իլան չկա: Էլաւ, ետաւ-ետաւ (յուշիկ-յուշիկ) էկաւ իրա մօր գերեզմանը, լաց իլաւ: Ընդհար լաց իլաւ, մինչև որ քունը տարաւ:

Մէրն էլի ձէն տուեց, ասաւ.—Չոն-չոն. ինչ ա, չես թողում հանգիստ ըլնիմ, քեզի մի կտոր հաց կամեցայ, չպաւարար ուտէր: Իէ՛, որ էդենց ա, կըլես, էդ բարակ ճանիին կը բռնես, ու հօ կեթաս:

Ախշիկը զարթնաւ, տեհաւ որ էրազ ա էն բարակ ճանիէն բռնեց, ու հօ դնաց:

Գնաց-գնաց, շատ ու քիչն Աստուած դիտայ, մէ դայա (ժայռ) քարի ըստաւ էկաւ, հրմա դայեն ճղուաւ. ախշիկան ներս տաւա: Ախշիկը տեհաւ որ ըն տե մէ հատ նանեկ-թըրընտա տղայ ա պառկած, ոչ քնած ա, ոչ մեռած. էն ա օր նաքասը վրէն զըբերում ա:

Խեղճ ախշիկ, մէ քըբա չաց ա ըլում. մէ քըբա քունը տանում, քնում ա, զարթնում ա, մինչև իրկունը արիւր մտնում ա:

Էդ աղէն շնչաւորում ա, բլում տենում ա իրան մօտը մէ՛ ախշիկ կայ, հարցընում ա:

Ախշի, ինս էս, ճինս էս. ըս տե ինչ բան ունես. օձն ուր պօռ-տօր, զուտն ուր թեով ըս տե չէր կարայ դայ, դու մնց էկար:

Խեղճ ախշիկն էլ իրա գլխին գալածը ըմեն պատմում ա:

—Է՛, լաւ, ախշի, կապընք իրարի հետ, ասում ա:

Մէ ամիս, էրկու ամիս, մէ տարի. իրեք տարի իրարի հետ մնում էն էդ քարի մէջը:

Տղէն ցերեկը մեռնում էր, գշերն էլ էթում բան ու ման բերում էր, ուտում, ապրում ին իրար հետ:

Էդ ախշիկը պառկաւ, մէ տղայ բերեց:

Տղէն տեհաւ օր էլ չեն կարայ իրանց զլտը պահի, ասաւ.—Ախշի, էլի, գնա մեր գեղը, իմ հօր տունը հարցրայ. խնդրի, ընտե քեզի տեղ տան, իմ հէրն ու մէրը շատ անողորմ ին, ու ընդրանց մեղքի հմար Աստուած էս դաղիքն իմ զլտի բերեց: Ինչքան խեղ-բեւ, քե տեղ չայ. հմար որ ասես «ձեր Արին-Արմանելու զլտը սիրէք», էն վախսը քե տեղ կասն:

Գշերով ախշիկան քարի միջից դուս հանեց, բերեց գեղի մօտը, ինքը զարձաւ-դնաց գէպի իրա քարը. ախշիկն էլ մնաց ըստ:

Խեղճ ախշիկ մէ քբա լացաւ, մէ քբա հանգստացաւ. ընչանք բարի լուսը բացուաւ ձեր ամենիդ վրայ ու ընդրա:

էրթէն խտրուեց, դեպ մտաւ. Արին-Արմանելու հօր տուն հար-
ցրեց, դնաց. գտաւ. դարկեանի գուռը կայնաւ:

Մէկ էլ տեսանք թնչ—Արին-Արմանելու մէքը ֆօճ Եւ սարից
դուռն էկաւ:

Եդ խեղճ ախշիկը աղաչեց ու ասաւ.—Ի՞նչ ըլլես, քու Ասա-
ուածը, դժ ըլլես, քու հոգին. քու դօլմէրի սիրտը սասաղէն՝ ընձի
մէ տեղ տուր, քու շեղիկի մէջը սրբուհի Քանի էդ ախշիկը ա-
սաւ. էնի Օսմանլուի պէս սոսները տփեց գետինը.—Ի՞նչ կորի
ասաւ, անսխտան լաչաւ:

Ախշիկայ ճարը կտրուաւ, ասաւ.—«Ի՞նչ ըլլես, Արին-Արմանելու
զլօխը.» ընձի մէ տեղ տուր, սրբուհի:

Չէ որ Արին-Արմանելու անուն լսեց մէքը, ճկեւի զլօխը զըժ-
զըժաց, ասաւ.—Վայ քու լեզուն լալընայ, էդ ո՞վ է քեզի սփրցրի.
նայժէ, ասաւ. տարէք ձիանոցին մէ տեղ տուէք, գշերը մնայ, առ-
ւօտը ըլի կորի, էթայ:

Չարի կէս գշերը անցեր էր, հոտաղ-մէկներ նոր ին քնե, մէկ էլ
տեսաւ դռներն չընկ չընկալէն բացուաւ. մէ ձիաւոր մտաւ ներս,
էն ախշիկայ հետ խօսաց, հարցրեց, ասաւ.—Ախշի, հալիկդ ա լաւ
թէ դամիկդ:

—Ո՛չ հալիկս ա լաւ, ոչ դամիկս, ես փեյնի մէջն եմ նստած,
քու աղէն էլ չոր մարքի վրէն:

Իրեք անգամ էդ գշեր, էդ ձիաւոր էկաւ-դնաց, հարցրեց. իրեք
անգամ էլ ախշիկ ասաւ «ոչ հալիկս ա լաւ, ոչ դամիկս, ես փեյնի
մէջն եմ նստած, քու աղէն էլ չոր մարքի վրէն»:

Հոտաղները ըրմին լսեցին:

Առաւօտ էլան, իրանց աղին ու կնկանը պատմեցին:

Եդ մարդ ու կնիկ մնացին շուարած:

Ե՛լ էդ ախշիկան դուռն չարին էդ օր:

Նփոր գշերն էկաւ, էդ մարդ ու կնիկ էկան թողուն տափ
կայնան ձիանոց մէջ:

Մէկ էլ տեսան գշերուայ մէ վախսին դռները չընկալէն
բացուաւ, էլի էն ձիաւոր ներս մտաւ. էլի հարցրեց, ասաւ.—Ախշի,
հալիկդ ա լաւ թէ դամիկդ:

Ախշիկն ասաւ.—«Ո՛չ հալիկս ա լաւ, ոչ դամիկս, ես փեյնի
մէջն եմ նստած, քու աղէն էլ չոր մարքի վրէն»:

Եդ գշեր էրկու անգամ էկաւ ու դնաց:

Եդ տանտէր ու իրա կնիկ ճանաչեցին որ էդ ձիաւոր իրանց
Արին-Արմանելին ա:

Առաւօտը բարի լուսը բացուաւ, էդ մարդ ու կնիկ էկան էդ
ախշիկայ մօտ, փաթըթուան էդ ախշիկայ վրով, լնայ, շուան ու ասե-

ցին.—Հիմի քե դատ տեղ կը տաններ միտն թէ եփոր կդայ, հարցնեա
թէ պա՛ս մնց անենք որ դու գատ:

Եդ գշեր ախշիկան տարան Արին-Արմանելու քնելու օրախը ու
մարդ ու կնիկ էլի քշերը չքնան:

Քշերուայ մէ վախսին դռներն չընկալէն բացուան. Արին-Ար-
մանելին էկաւ, ախշիկան մօտը կայնաւ, հարցրեց.—Ախշի, ասաւ.
հալիկդ ա լաւ թէ դամիկդ:

Ասաւ.—Համ հալիկս ա լաւ, համ դամիկս, ես խաւարի
եօրդան դօճիկ մէջ եմ պառկած, քու աղէն էլ շիւմայի օրօրոցի
մէջ ա զրած. պա՛ս, ասաւ ախշիկ, մնց անենք, դու գատ:

Արին-Արմանելին ասաւ.—Թող օխտը անձին էրինջ մորթեն.
մի անձին էրինջ էլ արունի առաջ դնեն. էն արունը քշեց, տարաւ
էն էրինջին, ես էլ ճաշին կգամ:

Արին-Արմանելու հէրն ու մէր էդ բաները չըմեն լսեցին. ու-
րախտ թնէ քիչ էր մնում սըրաները պատուէր:

Առաւօտը բարի լուսու հետ օխտը անձին էրինջ մորթեցին.
մէկն էլ արունի տակը կայնեցրին, արունը քշեց, էդ անձին էրինջը
առաւ-դնաց:

Ճաշի հացին էր, մէկն էլ տեսանք Արին-Արմանելին էկաւ. Որ
էկաւ. Բեհ, ուրախութեն, նաղարայ. զուռնայ, ուտել, լոմել, էլ
չափ չկար:

Մէ քանի վախսից յետոյ Արին-Արմանելին ասաւ.—Այ կնիկ,
վեր, նիւնեք ձիանքը, էթանք մեր սահմանի զլօխը, ըն տե՛ մէ աղ-
բուր կայ, վրէն իջնենք. մէ ախշիկը աղայ ունեմ, էն էլ պափ գայ
ընտե, մէ լաւ Բեհ անենք:

Նիւնան ձիանքը, ընկան ճանապ, դնացին:

Դնացին, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մէ չայիւ-չիւսան տեղ
իջան, ձիանքը չիլարին, իրանք էլ նստան:

Հալա չին հանգստացէ, էս եանէն էլ Օձ-Մանուկ իրա կնիկը
էկաւ, իջան. սկսեցին ուրախութեն անել:

Հմա՛ թնչ անես, էս մարդիկը իրանց կնանիքին ճանաչմ էն,
իլափի թէ Օձ-Մանուկի կնիկը ծիծաղաց. ասմի շաւաղքը տուեց
երեսները, էլ Օձ-Մանուկ չկարաց դիմանալ, ասաւ.—Ախալէր, էդ իմ
կնիկն ա:

Արին-Արմանելին ասաւ.—Ախալէր, էս օր դու կնիկն ա, էդ էլ
իմ կնիկն ա.—Քուքը քեզի, լոմ՛ ընձի:

Վերան, լոման, էլաւ ամեն մարդ իրա երկիրը դնաց:

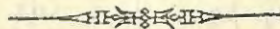
Աստուածանից իրեք խնձոր իջաւ, մէկ ասողին, մէկ լսողին,
մէկ էլ շատ խօսողին:

ԺԱՆՈՐԹՈՒԹԻՒՆ

Սոյն երեք հէքիաթներն—Հովիւ Ախպէր՝ Ախպէր գառներ և Օձ-Մանուկ պատմած է Արիստակէս վարդապետ Զուլայեան, որ է Սեանայ միարան և բնիկ Շահրիեարի Ջաֆարապատ զիւղացի, որ այժմ յէջմիածին կը գտնուի, առ ժամանակեայ կը յաճախէ Գ. ձեմարանը լսելու խորաններու մէջ:

Արիստակէս Վ. սոյն հէքիաթներն ստորած է իւր մօրէն, որպէս իւր եղբայրն, որք 15 տարի առաջ իրենց գիւղի մէջ հռչակ ստացած հէքիաթ աստղներ եղած էին և կը հրաւիրուէին գիւղի օղաներն հէքիաթ ասելու և զրազեցներու հաւաքուած հասարակութիւնը: Այս վարդապետի ասելով իւր եղբայրն անհաշիւ հէքիաթներ գիտէ, իսկ ինքը մոռացած է, միայն սոյն երեք կտորն որ իւր մօրից ստորած է. լաւ միտքը պահած է իւր մայրն շատ սիրելուն իբրեւ թանկագին յիշատակ: Սոքա Քօրուն գիւղացի (հին Պայազիտի մօտ) եղած են. իրենց հայրը Գրիգոր, սոքա հայրը Գէորգ, որոյ հայրը Պօղոս, Պօղոսի հայրը Մանուկ, Մանուկի հօր անուն Պետօ, որոյ հօր անուն Սեօ: Սոքա Զուլայեան կը կոչուին Պօղոսի Զուլօ կնոջ անունով, այս Զուլօն մեկնիւ և գիւղի կառավարիչ եղած է. Սա Ջաֆարապատ դադրած է Քօրունէն Պարսից ժամանակ:

Հասան խանի իշխանութեան միջոցին հայեր՝ որպէս քրդեր և թուրքեր ծանր դալան (զլխողին) կառնէին փեսաներէն, որով շատ աղջիկներ տուել մնացին, առ այս շատ մը ծնողք (աղայոց) գիմեցին Հասան խանի և գանգատեցան: Հասան խանն ևս վճիռ արձակեց.— «Ո՛վ որ հասած աղջիկ ունի, չէ ամուսնացուցած, այլ ևս թող չամուսնացնէ. նա պիտի հաւաքէ, բերէ, որ իւր ծառաներու վերայ պահէ»: Այս վճիռն վերայ մի գիշերուան մէջ որչափ հասած աղջիկ կար պահեցին առանց դալանի: Այս աղջիկներու թուոյն մէջ էր Արիստակէս վարդապետի մօտ Ալմաստ Շաքոյեանը:

ՄՀ. ԷԱԶ, Խ, N 4, 27-37

4

ԲԱԼԱՔ ԱՉԱՌ

Մակաց բարբառով *

Սպահանայ թագաւոր աղքատանցմ ի բաց. էսաց յիւր տղան.
— Եւ կը մեռնըմ խրչրաք էլմ կը բանցըցուց:
Խէր մեռաւ, աղէն էլմ բանցըցուց:
Օրին մէկ գաւրիչմ էկաւ ան դե, ուսկըմ տուրն ձեռ. ուսկըն
ի թալ, գինաց ասն վիւրն բունն:
Ասըն.— Դաւրիչ, ինչու ուսկըն կը թելիս:
Էսաց.— Մէկ ուսկըն էլ խեյրա՛ք կըլնէ:
Խապաւ տուրն թագաւորըն, ասըցըն.
— Դաւրիչմ՝ էկեայ ան տե, ուսկըմ տուրն ձեռ, ուսկըն ի թալ.
Թագաւոր էսաց.— Կանչըցըք ան գաւրիչ, թը դեայ աս տե;
Խեմ, ինչ մարդ ի:
Կանչըցըն, գաւրիչ գինաց մա թագաւոր, թագաւոր էսաց.
— Դաւրիչ բարա, գիւ իմ խրչրաք չըս ընդիւնիւր, իմ ուսկըն
թլիւր իս:
Դաւրիչ էսաց.— Թագաւոր ասըած կեաւ. դիւն թագաւոր,
ամօթ չի մէկ ուսկըմ կըսըս խրչրաք կէնըմ. մէ աղջըկմ կեօ
Բասրայու դաշտ՝ բերդմ չնիւր ի ան տե, քեռուտուն փեցներէ թու-
ղիւր ի, ամեն փեցներից չաւրեմ կղեայ տակ, ամեն չաւրը ճօթ քեռու-
տուն փապ, դիւն թագաւոր մէկ ուսկըմ խրչրաք կէնըս:
Թագաւոր էսաց.— Էս գաւրիչ բունէք, մինչիւ իս կըկամ, կը
գեամ, թա աղուրթ իլաւ, զգաւրիչ չրաղ կէնըմ. թա սուր իլաւ,
գաւրիչը վըզ կը գարկիւմ:

* Պատմած է Մակաց Գիմեկանց գիւղացի Զաւիկ Խէյոյեան. որ գիտէ
բազմաթիւ ժողովրդական վկայեր ու եկեղեցիներ, եւ մանաւանդ Քրդ. վեպեր.
Զաւիկ այժմ Գ. ձեմարանի ննջարանի մէջ գիւղեւայան է:

Դէմովի կանգաւ, Էրկուան էլ սպանից, Բալար աչաւ խիծաւ, գինաց:

Էսա դաւրիչ յընկաւ խաւէն, կոնչից.

— Եա՛ հաճի, Եա՛-հու, Եա՛ հաճի, Եա՛ հու.

Դարձաւ իրիչից յիտիւ, տըսաւ դարձիւն տնիւ խաւէն կերթայ. ուր չալիւն ի թալ:

Դաւրիչը չաւիւն տըրց, էլմ յիտիւ գինաց, կոնչից—Եա՛-հաճի, Եա՛-հու, Եա՛-հաճի, Եա՛-հու:

Իրիչից տըսաւ, դաւրիչ էլմ խաւէն կերթայ: Իրիչից յիւր վերայ, բանմ չտըսաւ. յիւր չեփկեմ ի խան, ի թալ. զչեփկեմ տըրց, խաւ անթը տակ, էլմ ընկաւ խաւէն, — Եա՛-հաճի, Եա՛-հու, Եա՛-հաճի . . .

Իրիչից յիւր վերայ բանմ չտըսաւ. ալմաս բիւռ խանչալ ուր մէջքն էր, քեչից, իթալ:

Ալմաս բիւռ խանչալն էլ տըրց, խաւ անթը տակ, խաւէն էլմ «Եա՛-հաճի», Եա . . . » ձէն տուից:

Դադրաւ, էսաց.— Կըհայ զլօխա ուր թուրմ սըրիւմ անիւ վըդ. իս իմ չալիւն թլցի, քեռաւտուն փաւ անիւ գինն ի. չալիկեմ թլցի, խալիւր փաւ անիւ գին. ալմաս բիւռ խանչալ թլցի Զինա թաղեաւտըր քեռաղքի գինն ի, թը ան տանըր, խուցուտըր, ինչ խաւէն, էլմ թը գէր.

Էդ դաւրիչն էլ էսաց.— Իս քիւ փեսաւը բաղդ ինչ մանչ քիւ սրտըն գիւ կը սիրիս. բղը տանըս քիւ կօնալս:

Էսաց.— Ի՛նչ չտուր իմ փեսաւը (սրտի մէջի) բաղդ, դքի տըսաւնէր, լէ գիւ տուր փեսաւը բաղդ. դքի չըմ սպանը:

Էսաց.— Իս կերթամ. իմ իսեւն էրի:

Դինաց, տըսաւ բերդմ չինի. Սաւեմ մանչ վար քեռարը զլիւն, տըսաւ ագա Բալար աչաւ ինչ խիծիւր էր. կապըց տանով, խուրձմ կեռամաւ փէտ աւըց բերը, կը դարկը: Ագ ալ տըրց.— Մեղը ի, մը՛ դարկի՛ Աստուծոյ սիրուն ընը, մը՛ դարկը:

— Ե՛ր դարկիմ, չդարկիմ, գիւ ինչ գուրծ ունիս խիտ:

Ա ընցիւն իզար, կաշին վաւրնից վի իրի վը.

Թուղ խաւ, գեացըն տուն:

Վաջուան. խաց դրին ան տե, կիրան.

Դաւրիչ էսաց.— Ի՛նչ, քիւ փեսաւը բաղդ, գիւ քիւ կասան ձը խամար ինիս:

Էսաց.— Վալա, գիւ չտուր «փեսաւը բաղդ». իս թուրմ դանի քիւ զլիւն, քիւ զլիւն էնա փանհաւն ինի էրթէր գիւս, տուր «փեսաւը բաղդ», աղատար:

Էսաց.— Իս էլ թաղեաւտըր աղայ էր, մարդ ունէր. յըրկընից

կը նստէր, որէն մէկ յըրկուան քունս տարաւ. իսնէլ իմ մարդիրուն տըրց. տօր քիւնս կը տանը. էլիցէր, գինացէ՛ք իմ խօր մօտ նըստեցէր: Մարդիր էլան, գինացըն, քիւնս չտարըց. մէկնէլ տըսայ գիւռ բացուաւ. փարիմ՝ էրկու չանկի, էրկու չաղընի. էրկու ուսկը սանհալ տթու:

Ուսկը աթաւ մէկ իս նստայ, մէկ փարին:

Մեղք ձեռ թլցընք իրար թիւ. իմ հեալ գեացը, իս ընկիրիմ ադ տե. մէկն էլ տըսայ, մարդ չկայ. վուվ ձը ըսաս դէր, կը դաւնէր, կոպանէր. դաւար գէր ուչխար գէր, մարդ գէր, կը գանէր: Սրէն մէկ տըրցըն. «Թագեաւտըր աղարած կինաս, էս ֆլան սարը մէջ մարդ կայ», ան տե ծուռ կը սաղացըցէ, քիւ տգէն կը տանըս ան տե, սաղանայ:

Իմ խէր բղի իլաւ աւըց, տարըց ան տե ի թուղ. դարձաւ իրի. վուր դարձաւ իրի, իս մէկ ամսում՝ չափ՝ մնացը ադ տե, քիւ մ՝ աղէկացայ: Սրէն մէկ տըսայ ագա խալաւիւր գինաց ծուղու բիրան. մէկ սլաւաւմ աւըց իրի, ձի էսաց. «քի մէրմ իմ բիրի», իս տըրցը. «բիրիրիս, բարովիս բիրի, խաց կիրակուլ կեփը, մի շուրիւր կը լուայ, կը կարը:

Մնաց մինչիւ յըրկուան, խալաւիւր ձը էսաց.

Մինչիւ աս ուր իս, գիւ մնակ էր, մէկ յեղէմ կը քնէր, աս ուր գիւ գինն, ջուկ յեղէմ Դնացի, նստայ. կալօմ՝ լցի, խմայ, մէ՛կ էլ լցի խմայ, քիւնս չտարըց. իս տըրցը. «տէրթամ, իրընիմ. խալաւիւր, սլաւաւ ինչ կէնին: Դինացը դաւան ծակաիր ինի իրիչիցը նիրս, ախայ խալաւիւր կաղմ լցի սլաւաւ վըդ. քեչից տարըց գէս, իրի գէն, դաւաւ խեղդից, իթալ ան տե: Պարկիմ կայ, էդա սլաւէն կախ էր. սլարկ իրի վի, էրկու բարակ թձ միջնն ի խան. ի թուղ աղա սլաւաւ ջանդակը վըն. ադ սլաւաւ էրուն ծծըցըն, ամեն մէկ խաստացան, յէլան քեռանց սուռ: Իրի, ծանրու սլաւ կաղըց յառքէն, յեղիւ ամեն ծաւ իրիք չանալս իդի վար մէկ մէկը. ադ էրուն անունց բերնէն թափաւ. չանալաքիւր էրկու ծակից, իրիքըն կայնաւ. բերըց աղա էրուն իլից մէկ կթոցմ, իդի ըւափը վըրէն. ադ ծանր քամիգմ վլաց, էլմ իդի սլարկ վի, բիրան կաղըց, կախըց սլաւէն, լըվացուաւ. խաց կիրաւ, սլարկաւ ան տե, քինաւ: Իսն էլ դարձայ, էկը իմ տեղ, ալ քիւնս կը տանը՝, չընայ մինչիւ առաւուս: Առաւուս էլայ, էկը մա խալաւիւր, խալաւիւր էսաց.

— Գիւ մէր մեղք: Իս տըրցը, մեղք, Աստուած խաւ, Աստուած տարաւ: Խալաւիւր էսաց.— Իս սլաւաւ կաւնըմ, կը թըրիմ ծուղ, գիւ փլաւ կէնըս, հըն էլ կեռ ըւալիւր վըն, կը բերըս, լցիս վիւրէն, կուտիս. մինչիւ իս կգեամ: Իսն էլ բերը, փլաւ իփիցը, դըր փեսան, անծուր կիրայ, քիւմ էլ դըր փեսան, էդ գիւսիւր (թոյն) բերի

լցի վերէն, դտէլ մէջ տնկիցը, մինչիւ խալաւիւր իրի, իրի, էսաց: «Փլաւ իփիրըս Ասըցը. «Իփիրըս» իղնէլ ցիրիւմ, կիրիրիւմ, հալա կէս մացիրի աս տեա: Խալաւիւրն էլ կտար.— խամ չկա, մէջ, անիւ խամար չմեռաւ: Դինաց, նստաւ քեանը վերէն գլխիմ' ինչ կիրաւ. չուրցաւ յիւր տեղ: Իսն էլ էլայ, ադա պղտի գիւռ բայ էրի, տըսայ բան չկէր ան տե, մէկ քեանըմ խատ գիրք կէր, մէկ պղտիկ գիրքմ էլ ադա գրքերիւ վրէն գրած. ադա պղտիկ գիրք տաւ, կարգացը, վուր կարգացը, մէկն էլ տիւայ փաւրն, էրկու շանկըն, էրկու շաղընըն, ուսկը աթաւ խիտնիր, էկան ան տե. ուսկը աթաւ իս նստայ վերէն, մէկ փաւրն, ձեռքեր թըլցընը վուր մէ մէկու թիւին, էրկու շաղընըն դարկըն, էրկու շանկըն խաղցըն մինչիւ առաւօտ: Ինչ ժամանակ գիրք կարդէր, էլմ կդէր:

Յօրէն մէկ տըսայ իմ խօր կեամին իկաւ, ան տե, կայաւ. իմ խէր կեամուց գիւս էլաւ, իրի իմ մօտ. էսաց:—Այ սրգի, սաղացիւր իս Իսն էլ տալցը:— Իս սաղացիւր իմ, խալաւիւր մեռեր ի Իս խէրն էլ էսաց:— ձեռնեմ, դիւ սաղացիւրիս, թո խալաւիւր մեռնը: Մինքըն էլ իլանք. էկանք, նստանք կեամին: Կեամին թուր խոտ, էկընք, ծովուց գիւս էլանք: Իս իմ խուր տարցը.— Դիւ գինացէ՛ք, իս քիչմ լուզանամ, գեամ, ձի կը խամնիմ: Անոնք գինացըն. իս իմ խալաւիւր խամը, գրը ան տե, իմ գիրք բանըցը իմ ձեռ, մտայ մանչ ծուղին, կը լուզկանէր. մէկն էլ տըսայ մէկ մարդմ' էկաւ ան տե, էսաց: Այ մարդ, դիւ քիւ խալաւիւր մօտէն չըս վախիւնայ, քիւ գրքու մօտէն կը վախիւնաս. քիւ գիրք դի վըր խալաւիւրիւն, մօի ծուղ, լուզացը՝ յիւր գիւս, քիւ խալաւիւր խարը. քիւ գիրք դի քիւ ծուց, գնան: Իսն էլ տալցը. Ընիւ խուսըն ի, գրը իմ գիրք խալաւիւրիւր.— վրէն, մտայ ծուղ, կը լուզանէր. մէկն էլ տըսայ գիրք առըց, հայ վար ծուղուն գինաց: Ջըց գիւս էլայ, իմ խալաւիւր խաղեայ, ալ իմ խօր քեաղաք չգեացը, իկա ըս տե, բերդմ ա. տե չինիր իմ, նստիր իմ ինի Ինչ իս իկեր էր աս տե, մինչիւ աս օր իս մարդիւ խիտ չէր խուսը: Էսաց.— Ասա Բալաք աչաւ կը տիւնաս, ան փաւու խուրաւիւրիւրի. էրկու խուսը ան գրքից միտս մնացիր ի, մէկ ան կը կարգամ անիւ, ան էրկու շուպուխն ինչ կգեան, անիւ աղբէրքերին, իսն էլ իմ դաւաճանաց կը դարկիմ, կտանիմ. ինչ կը կարգամ. էլմ կգեան: Ամէն ուրբաթ օր իմ խուր խատ պաղչէն մըտս կըլնը, իսնէլ կիրթամ ան տե, էրկու սահարուան չանք կը մնամ ան տե, կըլնիմ գեամ: Էսաց գաւըրըն.— Իս գաիմ, Բաւրայու գաւաք աղջկն ի գրի գրիւ աս տե. ա ընցկուն մարդ գրկից աս տե, մարդմ' իմ յուսթին չառըց, դիւ էկըր, առըր. գինան, էսան, քեան ըզի մէր, քեան ըզի քիւր կինայ ձի. իս քի չըմ առնը. վնւ կառնը, սու, խիրքը ի ան մալ խարնիս ձը ապով, քի չըմ առնը:

Եդ դարվըն էլ էսաց.

—Ձիմ' տու ձը, դըլպիւմ էլ ուսկը տու, իս տ'իլթամ գրքը յիւր գիրք բերիմ:

Ադ ալ էսաց.— Հայ դարվիլ բաբա. գուրծ չունիս, դիւ չըս կէրի բիրի, գինան խատ քիւ բանին:

Դարվիլ էսաց.— Ձէ, տըտաս, իս էրթամ խտէն:

Էսաց.— Տամ, տար քի խամա կի:

Դարվիլն էլ իլաւ, ձըն խիծաւ. դըլպիւմ ուսկըն իթալ յիւր քեամակ. ձըն քչից, գինաց մէկ քեամուտուն աւիւր ճամբալիս, մէկ էրկըր գիւս ընկեաւ. ա տե շէնըլ չկէր, քեանց ջաղաց աւիլ բանմ չկէր. մէկ, էրկու, իրեք ջաղացը ընցաւ. մէկն էլ տըսաւ ջաղցական կանչից. էսաց.— Սպահանայ թագեաւուրու տղան, դիւր կէրթաս:

Ան տե ձըն կայնացըցոց, մտածից, էսաց.

—Ասիկ իս քեամուտուն աւիւր ճամբալի իկիրիմ, ասա ջաղցըսան ինչ գիրք իս Սպահանայ թագեաւուրը տղէն իմ:

Ջաղցական էսաց.— Ի՞նչ կը մտածիս, դարձը էսա տեղ, ադա գուրծ, ինչ դիւ խտէն կերթաս. իս չըլիմ, դիւ չըս կէրի, բիրի:

Էսաց.— Ըսա իս քի չըմ ճանչընայ. դիւ ըզի կը ճանչընաս:

Դարձաւ, էկաւ մօտ ջաղցական. ջաղցըսան էսաց:

—Մինք խրիշտակնիր ինք, իրեք օր քիւ խուր խըլար ի մնացիրիմ, քիւ խուր խուղըն էլ իս իմ առը. քիւ խէր շատ աղէկ խեռ կէնըր, իս անիւ խարըր խամար տը շանց տամ, էրթաս, ան գիրք բիրիս, իս գըտիմ, դիւ ան գրքըն խտէն կան կգեաս, իս չըլմ, դիւ չըս կէրի: Կէրթաս Ստամբիւլ՝ դիւս կըլնըս, կերթաս Եյիւլ, գիւռ կը բանան, էրկու դարվիլ կայ ան տե, դիւ էլ գրի կտաս վար աջ թիւին գեան խտին, մինչիւ սահար խնդին. կըսըս.— Դարվիլ բաբանքտիր, դիւ ընչի չըք խմուր. անիւնք էլ կասըն.— Սարէն դիւ կգեաս, ձիւրէն դիւ կգեաս, աշխարէն դիւ կգեաս, խուսը քիւն ի, մինք ինչ տը խուսընք:

Դիւն էլ էսա.— Ըզի քու (երբէք) խուսը չկայ, իմ խուսը էն ի. ձի թագեաւուր իմ ձէն լսէր, ին օր, ինը ամըս, ին սահար, ին տաղըգա լմանէր, Աստուած անիւ տըտէր տղէմ: Թագեաւուրն էլ ան ժամանակ կիւղեայ գեան վերէն, էկանջ կէնը, կը գառնայ, կերթայ: Տղէմ ադա թագեաւուրն տըլնը, ըն սահարըն մէջ էլ աղջըլմ' Ձիչանց թագեաւուրըն տըլնը, ադ աղջըլ, ադ տղէն տը սըրվին իրարիւ վերէն: Ադ տղէն ինչ կը միծանայ, դիւ էլ թագեաւուրըն էսան,— Թագեաւուր, քիւ տղըն կասըս, ան աղջըլ ինչ կգեայ քիւ տղը մօտ, ըսը, թը չգեայ քիւ մօտ, աղջըլ ասը. վրէ չըս թուղըր դեամ քիւ մօտ. տղէն էլ թը ըսը՝ դիւ գեօղ կը: Աղջըլ տըսը.— Մինք ինչ ինք գեօղը. տղէն թըլ ըսը,— դիւ մի գիրք կը գեօղը: Ան

աղջըկ ան գիրք տը բիրի, մարդ չկէրի բիրի: Էսաց. — Առ նա կանանչ վարուց, բռնը քիւ ձեռ, քեանի մի էրկըրնիս, մարդ քի քալարիւ չընը, ինչ մի էրկըն գիւս կըլլա, կանանչ վարուց քիւ ձեռ կը չուրնայ՝ թալ:

Ադ ալ էլաւ, կանանչ վարուց բռնըց յիւր ձեռ, գինաց, անիւնց էրկըն ինչ գիւս էլաւ, կանանչ վարուց ձեռ չուրցաւ, վարուց էթալ, գինաց Ստամբուլ գիւս իլաւ, գինաց Եյիւսլ. գիւս էրաց, մտաւ նիրս, տըսաւ աղսըթ էրկու դարվը կան ան տե, վար աջ թիւին, գինը խաւ դուան խաւէն մինչիւ սահաքը խնդին: Էսաց. — Դարվիչ քաբանքտիր, ընչո՞ւ չըք խղար:

Դարվիչները ասըն. — Աչխըքէն գիւ կղեաս, սարէն, ձուրէն գիւ կղեաս. խուսք քիւն ի:

Թագեաւուրն էլ խմացի մէկ կարիւր դարվիչմ իկի, էսաց.

— Վաղիր, իկ էրթանք մատ ան դարվիչ, խենք, ինչ կըսը:

Անիւնը էկն խասան գուան վերէն. դարվիչն էլ էսաց ան դարվիչներուն. — Ձը թո՛ւ խուսք չկայ. ըձի մէկ խուսք կայ, Աստուած տէր, ձը թագեաւուր իմ ձէն լսէր, ինչ ինն օր ին ամըս, ին սահաք, ին դազըղայ լմանէր, Աստուած անիւ տաէր տղէմ՝:

Թագեաւուր լսաւ, էսաց. — Վաղիր, դառնանք, էրթանք:

Դարձան գինացին, չմտան նիրս:

Երկու մարդիւ էսաց. — Լուսուն կերթըք Եյուսլ, կը մալը նիրս, մէկ կարիւր դարվիչմ կայ ան տե, կը բռնըք, ձի խամար կը բիրըք:

Առաւուտուն էրկու մարդ էկըն, մտան նիրս, դարվիչ բռնըցըն, ասըցըն. — Արի, գինանք:

Էսաց. — Թագեաւուր ձը ինչ տէնէ, ինչ գուրծ ունիմ թագեաւուրը խիտ:

— Ձէ, գըի ուղիրը. տը գեաս, էրթանք:

Առն տարըն թագեաւուրը մօտ, թագեաւուր էսաց.

— Դարվիչ քաբա, գիւ յիրկուն ինչ իս ասը:

Էսաց. — Թագեաւուր աղքած կենայ, իս բանմ չըմ ասը յիրկուն: Էսաց. — Ձէ, ասըցըր:

Էսաց. — Իս բանմ չըմ ըսը, մէկ խուսքմ տուը. իս մտայ Եյուր, էրկու դարվիչ կին ան տե, մինչիւ սահաք խնդին չխուսամ, ասը. «Դարվիչ քաբանքտիր. ընչո՞ւ չըք խղար»: Անիւնը էլ ասըցըն «աչխըքէն . . . խուսք քիւնն ի. իսն էլ ասըցը. . . «ձի թագեաւուր իմ ձէն լսը, ինչ ին օր ին . . . Աստուած անիւ տաէր տղէմ»: Իս նա մէկ խուսքն իմ տուը: Թագեաւուրը էլ ա ընցկուն ծիր իր քի գիւրին ի դարձի, էսաց. — Դարվիչ, նիւր ըղը տղայ ընը:

Դարվիչն էլ էսաց. — Աստուած տըտայ.

Թագեաւուրն էլ էսաց. — Դէ կայ աս տե, թէ տղայ էլաւ, թագեաւուրը թուն ուղիս, ինչ ուղիս, իս տամ քի:

Դարվիչն էլ մնաց ադ տե, մինչիւ ժամանակ իրի:

Աստուած խաւ մէկ դաւակմ:

Թագեաւուր էսաց. — Դարվիչ քաբա, գիւ քիւ քեսերք էրա, իս իմ կէս թագաւորութուն տամ քի:

Դարվիչ էսաց. — Թագեաւուր աղքած, գիւ չըս կէրի իմ խնդիրը կատարը:

Էսաց. — Իս չկատարիմ, էլ մե՛կ քիւ խնդիրը տը կատարը:

Էսաց. — Իմ խնդիրը քիւ տղէն տը կատարը, գիւ չըս կէրի:

— Թը կենայ, իմ տղէն միծանայ, կատարը:

Եդ սահաքին ինչ տղէն իլաւ. Չինաց թագեաւուրն էլ մէկ աղջըկ իլաւ. տղէն, աղջըկ սիրուան իրարիւ վերէն:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, դարվիչ էսաց.

— Թագեաւուր աղքած կենաս, մէկ աղջըկ չգեայ քիւ տղը մօտ էսաց. — Վղեայ:

Էսաց. — Վերթաս քիւ տղըն կըսիս. յիրկուն ինչ ան աղջըկ ինչ կղեայ, տղէն չը թըղնէ գեայ յիւր մօտ, ան կըսը — վրէ՛ չըս թըղնը գեամ քիւ մօտ. տղէն թը ըսը՝ գեօղ իք: Ան տըսը, ինչ իք գեօղցը. տղէն թը ըսը — միր գիրք գեօղացըրիք:

Թագեաւուր էլաւ, գինաց տղը մօտ, էսաց.

Աղջիկ յըրկուն իրի մա տղէն, գիրկ իրի բիւլիւր տղըն, տը կախուէր վղէն. տղէն դմչկուլմ խոտը, աղջիկ գսլաւ գիւտըն:

Աղջիկ էսաց. — Դիւ ընչո՞ւ չըս թըղնը գեամ մա քի:

Տղէն էսաց. — Դիւ գեօղ իք:

Էսաց. — Մինք ինչ իք գեօղցը:

Էսաց. — Մի գիրք գեօղցըր իք:

Աղջըկ դարձաւ, լալիէն տուն գինաց:

Թագեաւուր էսաց. — Աղջը՛կ, վրէ՛ կլաս, քիւ սիրո՞ղն ի մեռը:

Էսաց. — Ձէ, չը մեռը, չէթուլ իս էրթանք անիւ մօտ, իս ասը ընչո՞ւ չըս թըղնը գեամ քիւ մօտ, ձի էսաց «գիւ գեօղիք». իս ասը՝ «մինք ինչ ինք գեօղցը՛», էսաց «մի գիրք գեօղցըր իք».

Չինաց թագեաւուրն էլ ջառ խաւ կանչիլ, ինչքան մարդ կէք անիւ, ամեն ժողովից, իրի, էսաց. — Վո՛ւլ նա գըքը սալղ կտէք, էրթայ գըրըր, իս իմ կէս թագեաւուրութուն տամ անիւ:

Մարդ սալղ չիտու:

Թագեաւուր էսաց. — Էլ մարդ մնացը, չէկը աս տե:

Ասըցըն. — Պառուտ տղէն մնացը, չէկը:

Թագեաւուրն էլ էսաց. — Կանչըցը ան տղէն գեայ:

Տղէն բիրըն, թագեաւուր էսաց.

Տղան, գիտիմ, գեօղացած բերածըս, գիւ սալդ չը'ս խոսայ:

Էսաց.—Սալդ կտամ ամա, շատ հեռու տեղ ի, կեօ Խօթ ծովիւ կղզիւն:—Ի՛նչ կարող իս էրթաս բերիս. գիւ բերիս, իմ կէս թագեաւորութուն տըտամ քի:

Էսաց.—Էրկու ձկան ականջ ձի խամար բերէք, մէկ էլ ձիուս պուչ:

Էրկու ձկան ականջ բերին, ադա ձկան ականջբեր կապըց. ի թալ վար ծովիւն, ադա ձիու պուչն էլ էրի. մազիր խոու գիւս. տակ-տակ մազիր կապըց յիրար, ան մէկ գիւսին էլ կապից. նստաւ ձկան ականջ-քիրու մէջ, դնաց Խօթ ծովիւ կղզին գիւս էլաւ. ադա գիրքն էլ վար մարմար քեաբին ի. իրեք մարդ, ամին մէկ կացըն մը ուրինց ձեռ բռնած՝ դրը վրէն կայնած: Սեյրի ի, վճւլ ձեռ տայ գիրք. աը դարկըն գլխավրէն կապանըն:

Ադ մարդն էլ ադա ձիու մազ կախ խոու. գինաց դրքը վերէն, ադա կուպը կալաւ գիրքը. դմազ քեշից, գիրք խիտ էրի. կացընքն էլ թըվ-թըվ վար մարմար քեաբըն դարկըն:

Սեհրի (կախարդական) էր, պատրաւ. ադ մարդն էլ գգիրք առըց, իրի, խոու Չիչանց թագեաւորըն. Չիչանց թագեաւորն էլ յիւր կէս թագեաւորութուն խոու ադա մարդուն, գգիրք խոու դադ-ջըկ. աղջըկն էլ գգիրք առըց, իրի, խոու դադըն. աղէն էլ գգիրք իրի, խոու գիւէր. խէրն էլ գգիրք տարաւ խոու դարվիչին. Էսաց.—Դար-վըշ, քիւ խնդիրք նա էր:

Դարվիչն էլ Էսաց.—Խն.

Թագեաւորն էլ Էսաց.—Ադիկ վուչ բանմ չէ, խնդրք էրայ, կատարիմ:

Դարվիչ Էսաց.—Ըդի թճւ խնդիրք չկեայ. իմ խնդիրք նա գիրքն էր. ձիւ կտաս ըդի, դըյպէմ ուսկը, իս կերթամ:

Թագեաւոր ձիւմ' դըյպէմ' ուսկը խոու:

Դարվիչ ձին խեծաւ. դաս էրաւ Չիչայ թագեաւորը քեա-դաք իրի Չիչայ թագեաւորը քեադաք գիւս էլաւ:

Ուրբաթ օր սահաք խնդին էլմ գինաց թագեաւորու խաս պաղչեն, նստաւ:

Տեսաւ Բալաք Աչառ խիծի. էլմ էկաւ, էջաւ կըթսլթաց. չալընիմ' մէկ ան թիւ, մէկ անթիւ դադրան, ամին մէկ կալօն լցըն, խմաւ, գէմլի կանդնաւ, էրկուսն էլ սպանըց. Բալաք աչառ խիծաւ, դարձաւ գինաց:

Դարվիչն էլ խիւէն գինաց:

Տեսաւ վուր դարվիչ, Էսաց.—Իմ դարվիչ անթացը, էլմ էկաւ: Դարվիչն խիւէն գինաց, խասաւ բիրդ:

Տեսաւ էլմ Բալաք Աչառ կապըց սունլի. ա ընցկուն իդար, կաշըն վուսնըլի խիւի վե:

Վալացուաւ, գեացըն տուն, հաց դրըն, կիրան:

Դարվիչն էլ ինչ գիրք դրը անթը տակ. անթը տակէն չհանը գիւս: Գիրք ծուցէն էլսան, խոու ինի. էն էլ դարվիչի վուս կգուաւ, պաղչից, Էսաց.

—Դարվիչ, գիւ մոթիկ էրայ. ես կարդամ, գիւ կը տխնաս:

Կարդաց գիրքը. փարըն, էրկու չանկըն, էրկու չալըրնին. էր-կու ուսկը աթու խիաքիր գիւս բացըն. էկն ան տե. ուսկը աթու փարին նստաւ. մէկ յինք նստաւ վերէն. ձեռնիր թըլցըն իրարու թիւի վերէն, էրկու չալըրնին դարկըն, էրկու չանկըն խաղըն:

Դարվիչը հեալ գինաց. ընկեաւ ան տե, էլաւ ջիւր իթալ յէրես. սըրտ մոթըց. հեալ էկաւ վերէն, էլաւ, նստաւ:

Էսաց.—Դարվիչ, մա էսա մատնիք. ան աղջկայ մատնիքն ի. խատ մէմէկը միք մատնիքնիր փուխիւ ինք, ըս մատնիք կուտաս, անիւ կասըս. թա չը'ս հաւատայ, աս ալ անիւ մատնիքն ի: Կասըս, իս ան չըմ առնը, վճւլ կառնը թը առնը, Աստուած անիւ խաց տայ:

Կասի.—Դարվիչ, քիւ խնդիրքն էրա, իս կատարիմ. իս ծուռն էր, ըդի ազատըցըր. իմ խուր քեադաք անտէր էր, տէր էրըր:

—Իմ խնդիրք չկեայ, իմ խնդիրք էնա մատնիքն ի:

Դարվիչ մատնիք առըց, ձին խիծաւ. իրի Բասրայու դաշտ, աղջ-կան մօտ. մատնիք խոու դաղջիկ, Էսաց.

—Ան կասը. «վճւլ կառնը, թըղ առնը. քեանց իմ մէր, քեանց իմ քիւր կենայ ըմի»:

Աղջիկն էլ Էսաց.—Վճւլ տ'առնըմ, դքի տ'առնըմ:

Ան էլ Էսաց.—Խն:

Էսաց.—Աս տե կինանք թա էրթանք քիւ խուր քեադաք:

Էսաց.—Իս Սալահանայ թագեաւորն իմ, խըյրաքի տէր իմ, իս տ'էրթամ:

Էսաց.—Իլի, մալ, տալրանք բառնանք, էրթանք:

Էլան մալ, տալրանք բարձան. դեացըն:

Հալա ան Դարվիչ բռնած ի.

Չդարվիչ թուղ խոու, էրաւ յիւր վաղիր:

ՍՅ, ԷԱԶ, ԻՐ, ՆՏ, 38-45

5

ՊԱՏԼԻԱՆԻ ՄԻՐԱՆԸ ԵՒ ՇԱԽԻՐԱՆԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐ

Մօկաց բարբառով *

Պատվխանի Միրանի խէր էւաց.— Իս կը մեռնըմ, Սիւ սար Գեջըր չէրթաս: Խէր մեռաւ, օրէն մէկ դսուց իրի տուն, չիմուց տակ ձէմ՝ Ըլաւ.— Ա՛խ, Պատվխանի Միրան, դիւ կերթաս, սկա խո:

Ըրըչից տըսաւ մարգմ ճխան դրած ահանջ՝ կիօ ան մարդ գուան ճխանը տակ:

Էսաց.— Պատվխանը Միրան, իս թղնըս, քեանի ջիւր կայ իմ աչքեր. իս ընըմ քի խզմեքեաւ:

Պատվխանի Միրան էլաւ տը թղնէր, մարդիկ ժողուան. էկըն ասըն.— Քիւ խէր զիւրովէն ի էսա մարդ բռնիր, դրըր ճխանը տակ, մը թուղը:

Էսաց.— Տը թուղնըմ, ընը իմ քեաղաքն էլ աւըրը:

Չմարդ իթուղ, էլաւ անիւ խզմեքեաւ, գինաց ջիւր իլից վար ձիւնեքուն, լուացուաւ: Էդ խզմեքեաւ անմ՝ էրաւ:

Էսաց.— Ինչու խամար «ախ» էրըր, բերիկ իս, ալլընդ իս, անօթը իս, թէ մէ քի խապարմ՝ տուը:

Էսաց.— Մարդ ըզը խապար չտուը. «ախ» տէնըմ, սլո չէնըմ, չէ իսն էլ տեղացմ թագեաւուր էր, իսն էլ մարդ ունէր:

Էսաց.— Ի՛նչ որ տեղաց թագեաւուրն էր:

Էսաց.— Իս Չիչանց թագեաւուրն էր, եօթ տարը իս քիւ խօր կուըւ էրը, քիւ խէր ըզի բռնից, իդի սա տե:

Էսաց.— Քի իւրաւունք տուիր իմ, գինա, քիւ թագեաւուրութենին խասը:

Պատվխանը Միրան թուղ խտու. գինաց վար յիւր թագեաւուրութենին:

Դչիւր ցերեկ «ախ» Պատվխանի Միրան, ան Պատվխանի Մի-

* Պատմած է Չախիկ Խեպոյեան-

րան, օրմն էլ չմեռնէր. իմ աչքեր ինե քիւ իրես. դքի տեսներ, նիւր մեռնէր:

Պատվխանի Միրան էլաւ, Սիւ սար Գեջըր գինաց, տըսաւ խազալմ՝ յէռջիւ ձիւն թուաւ-փախաւ, դձըն իթուղ խիւ:

Խազալ կը փախը, շատ չհեռընայ, անցկուն կը հեռընայ, ձըն չխասնը. մինչիւ կէս օր կուտուաւ ինք յիւր մարդիւր յիտիւ գեացըն: Պատվխանի Միրան մարդիւրուն էսաց.— Դիւ յեա դարձէք, գեացէ՛ք, իս նա խազալը յիտիւ տ'երթամ, մինչիւ նա խազալ չբռնըմ, չիմ դառնայ:

Մինչիւ յիրիկուն յիտիւ խազալըն գինաց. գինաց կամեղի բիւրան, վերէն մթնաւ. խազալ մտաւ մաչ կամերն, կուրսաւ. ինք մնաց ան տե, Գե կէրի յեա դառնայ, Գե կէրի էրթայ, իւրը մզրախ իզար ճակտըն, ինքն վար ձիւ քեամկին յէռջիւ ախա գինաց: Ադ խազալն էլ գինաց. խապար տալաւ Չիչանց. թագեաւուրըն Էսաց.— Ի՛նչ, խասը. Պատվխանը Միրան կեո՝ կամեղիս գիւօխ, բի, չխասնա մզրախ զգիւօխ տը ծակը. մէկալ կնարէն գիւս տայ: Խընդ վեց մարդ խրկից.— Դեացէ՛ք, զՊատվխանը Միրան անցկուն քնուկ առէք, բիրէք սղայ:

Գեացըն առըն բիրըն, դըրն յէռջիւ թագեաւուրըն. թագեաւուր կանչից.— «Պատվխանը Միրան. Պատվխանը Միրան:

Աչքեր էրաց, ռաւմիւս էլաւ, էսաց.— Իս կամեղի գիւօխն էր. մկայ ինչիս էկեր իմ սա տե:

Թագեաւուր էսաց.— Ի՞նչ կմտածիս, դիւ իմ մարդիւր չը ճաչնաս ըզի էլ չճաչնաս. չէ՛, քիւ խզմեքեաւն իմ:

Պատվխանը Միրան նստաւ թագեաւուրը կշտըն:

Թագեաւուր խրկից, խաց, կերակու իրի, կերան, խման, էսաց.— Պատվխանը Միրան, դիւ ասա տեղընք:

Էսաց.— Իսն էլ չըմ դաի. առաւուտիւ էկը Սիւ սար Գեջըր, առաւուտնախաւ խազալմ յէռջիւ իմ ձիւն թուաւ, բնկեանք յիտիւ մինչիւ կէս օր կուտուաւ, իմ մարդիւր իս ձըկ էկըն կէս օր ինչ կուտուաւ, իմ մարդիւրուն ըսը՝ « յիտ դարձէք, իս քեանը նա խազալ կերթայ, ան խազալը յիտիւ տերթամ: Խազալ չիւր կամեղի գիւօխ բիրը. վար ձիւ մթնաւ, իս մնացը ան տե, վար իմ ձըու քեամկըն. իմ ախա գնացիւր էր, ախախայ քիւ գիւանը մէջ:

Էսաց.— Պատվխանը Միրան, ան խազալ չէր, ան իս ճամբ-իւրըն յիտիւ քի: Էսաց.— Դիւ սէտըր ան խազալ տաս ըզը:

Էսաց.— Իս չըմ կէրի տայ քի, իս իմ խազալ տամ քի. անըկ իմ չի:— Իս գան կուզըմ, ինչ իրի յիտիւ ձը:

Էսաց.— Անըկ Շաւրանայ թագեաւուրը աղջըկն ի, ուր խօր

մօտէն ընդկի տարբւմ՝ կայ, իկի՛ աս տե. իմ հոգիմ անիւ վրէն չընցի, կըլնը առաւօտն էլ էրթայ:

Էսաց.—Պա էնը չտաս. իս քիւն չըմ առնը:

Էսաց.—Նե՛ գիւ, նե խազալ. իս չըմ կէրի. կուզը՝ գքի թուզ առնը:

Խառ մէկը խուսան, իրարու խաւնան, ղխազալ առնը:

Զիչանց թագեաւուրըն էսաց.—Իս տէրթամ իմ քեաղաք, ամիսըմ՝, էրկու իլաւ, իմ քեաղաք առանց թագեաւուրըն:

Զիւր խազալ առնը, ղինաց ղիւր քեաղաք. ամին օր կերթէր նեջըր ուր խաժար: Վուզըրը աչ ընկեաւ ղխազալ, սիրու առնը, խըւընդցաւ, էսաց.—Իս նա կնկեան չմօտանամ, տը մնաւնըմ. պա ինչիս էնինը, ինչիսն չէնինը. մէկ մարդմ բիրինը, սուտ խարսնիսմ դնինը. ըսինը՝ վուզըրը լաճ տը պսակինը. կանչինը Պատլխանի Միրանի խազալ, բիրընը խարսնը:

Խարսնս ղըրն, ղՊատլխանը Միրանը խազալ կանչըցըն, Պատլխանի Միրան էսաց.—Իս չըմ իգեայ, ղիւ գինա, իս չըմ էրթայ էրթամ փօշման տըլնը:

Զվուզըրը լաճ բիրըն, աղչկան խաժալ խաղիւցըն, խանըցըն խաղը, ղխազալն էլ խանըցըն խաղը, կնկալը մէկ մէկ ղվուզըրը լաճուն ձեւ թուզըն. վուզըրը լաճ էրի, ընկեաւ խազալը ձեւ, խազալը ձեւ քեամը, խազալն էլ էլաւ, աղիւցմ իգար վար սրաւն, սալանը. թուզ խուս, իրի տուն. տունն էլ չկայնաւ, Շաւրանայ քեաղաք, ղիւ գէւր իս, չի իս էկը քի:

Ախչիկն էլ ղինաց տուն, խօր իրես, մօր իրես չղինաց, մնակ մտաւ յեօդէմ ինի:

Քեանմ օր վերէն ընցաւ. Պատլխանը Միրան կակծուն խըւընդցաւ. մարդ չըր թուզըն իւր իրես էրթէր. տը կանչէր ուր խուսաւուջ, ամին առաւօտուն անիւ խաց, կերակուլ, ջիւր տանէր, դնէր խառ անիւ կշտըն, կէր գիւս, ղգիւս փակէր վերէն մինչիւ մէկէլ օր առաւօտին մարդիւ իրես չըր տանայ:

Պատլխանի Միրան յիրիկուն էրի տուն, մէր անցըում լացը աչքը կուրցը, էսաց.—Մարէ, ղըի լացիրըս անցկում:

Էսաց.—Յիւրի խազալ:

Էսաց.—Խազալըն յինչ իլի:

Էսաց.—Խազալ ղեացը, չէ՛ խազալ քի էսաց՝ «Իս չըմ էրթայ խարսնըս, ղիւ փուշման տէգնըս». ղիւ ըսըցըր, «չէ՛, տէրթաս»:

Խազալ ղինաց ան տե, վուզըրը լաճ բիրած՝ ախչկայ խամ խաղիւցած՝ իլի խաղը, վուզըրը լաճ էկի՝ բունը խազալը ձեւ. խազալը ձեւ քեամի, խազալ իլի աղիւցմ ղարիկի, վուզըրը լաճ սալանը. իրի տուն, կասեն էրաւ, ըւրգեաւ. թուզ խուս ղինաց:

Պատլխանի Միրան առաւօտուն էլաւ, ղձըն խիծաւ. ղինաց

չիւր կամելը ղիւսիս, ղձըն կայնացըցուց, մգրալս խուս ղիւսին, քինաւ. Զիչանց թագեաւուրը խազալ իրի, Պատլխանը Միրանը տաւ. դարձաւ, ղինաց, խազալ տարաւ խօր, էսաց.—Պատլխանը Միրան էկի, կամելը ղիւսիս կայնը:

Ան էլ վից մարդիւ էսաց.—Խառըցէք, ղՊատլխանը Միրան քինալթալի վիրուցէք, բիրէք աս տե:

Վից մարդ գեացըն, ղՊատլխանը Միրան քնիւկ վիրուցըն, տարըն թագեաւուրը ղըւան ղըրն:

Թագեաւուրը կանչից.—Պատլխանը Միրան. Պատլխանը Միրան:

Սչքիր էրաց, տիսաւ ինը էլմ թագեաւուրը ղիւանին:

Թագեաւուրը էսաց.—Աստուած ինե, ղիւ չըր իգե աս տեղընը. ինչիս իլաւ էկըր:

Էսաց.—Խազալ ղուզի, էկի:

Էսաց.—Աս տե չէկը, ղեացը ուր խօր քեաղաք, չէ՛ իս քի ըսը՝ «ղիւ գուրծ չունըս ան խազալըն», իս քի ըսըցը, «իմ խազալ առ տար, ղան մը տանը», ա՛ս աս օր սգա ի, վաղ կերթայ ուր խօր քեաղաք. էրի, իմ խազալ տամ քի, գինա:

Էսաց.—Զէ, չըլնը, իս տէրթամ իտեէն:

Էսաց.—Աղբէր, տարուան մը ճանրալս ի:

—Տարուան մը ըլնը, տաս տարուան ըլնը, իս տէրթամ:

Զիչանց թագեաւուրը խազալ էսաց.—Անպատճառ տէրթամ.

Էսաց.—Տէրթամ:

Էսաց.—Դիւ էրթաս, լան էլ տը դեամ իս քի. ղիւ ճանրալս չըս ղըտի: Խազալ իլաւ, էրկու չմըք (հողաթալի) իրի, մէկ էլ գտակ իրի, էսաց.—Նա գտակ կը դնը քիւ ղիւսիս, ցերեկ ղիւր էրթաս: մարդ գքի չըլէ, ա՛ս նա չմըք, մէկ ղիւ խաղը մէկ իս, նա չմըք վուզն օր խաղըն՝ քեաւսուն առուր ճանրալս մէկ օր կերթայ:

Զիւրինց հեօլ քեար էրըն, ղեացըն. քեաւսուն առուր ճանրալս մէկ օր կէրթըն, թա օրմ թա՛ քսան օր ճանրալս ղեացըն, խասան ղիւ օր կէրթըն, թա օրմ թա՛ քսան օր ճանրալս ղեացըն, խասան ղիւ օր կէրթըն. խազալ էսաց.—Կերթաս նահան քեար կը վիրըցիս, ծուվու բիրան. խազալ էսաց.—Կերթաս նահան քեար կը վիրըցիս, ղիւսիս կեամ կիօ աղ քեարը տակ, ան ձիւ կեամ կտաս ջիւր, ձիւսիս կեամ կիօ աղ քեարը տակ, ղիւն էլ ղիւսիս կը դնիս բիրան, խընդէն ձիւ ծուվուց կըլնը, ղեայ. ղիւն էլ ղիւսիս կը դնիս բիրան, կը խիծըս. ղքի կը տանը, ծուվ կը խսըցը: Կեամ բերնէն կը խաղը. ձըն կը թուզն, նա ղգակն էլ կը դնը քիւ ղիւսիս, ղիւ խաղի կը խիս. խաղ ղքի չըն ըլի:

Պատլխանը Միրան ղինաց քեար չիւս խուս, կեամ ղքեարը տակէն էլան, խուս ջիւր, Սիւ ձիւ ծուվուց իրի, ղգակ առնը. ղիւսիս ղիւ ձիւս բիրան. խաբը ուղըց խազալը մօտէն, էսաց.—Դիւ դարձի, ղինա:

Խազալ էսաց.—Զէ իս տը կեանմ աս տե, չիւր ղիւ գեաս:

Պատկանը Միրան դձըն խիծաւ, քչից վար ծուլըն, տարաւ ծուլընցուց. կխամ իխան. գաստ քեաղաք էրաւ, գինաց, մտաւ քեաղքը մէջ. էսաց.—Իմ գդակ տը ճուլիմ՝ դնիմ իմ գլխօխ. մարդը զի տը խէ:

Գդակ էդիր գլխօխ, մանչ քեաղքըն գինաց. անօթը էր, էսաց՝ ա'էրթամ նա քեաղապնու մօտ. մնա ըզի տը խէ՝ թէ չէ:

Գինաց. մտաւ քեաղապնու՝ սփեան, քեաղապ խաց առըց, իգի ան տե, կիրաւ, մարդ չխուսաւ. էլաւ սփեան գիւս, մարդ չէսաց՝ փաւրէն տուր, նուր գինաց:

Ելաւ գինաց թագեաւուրը սարէն. գիւ չըսըս—Խաղալ ինչ իկի՝ խօր, մօր իրիս չգեացը. դեացը մտե յետդէմ ինի՝ Պատկան Միրանը կսկծուն խըւընցի, ամին առաւուտու ըրիւսամ խաց կըտանը էլու. գիւս կը փակը վերէն, գեայ գիւս, մարդիւ իրիսը՝ չտանայ, մարդ անիւ մօտը տը չէրթայ. լաճմ էլ իլիր ի:

Պատկանը Միրան մնաց անտե մինչիւ առաւուտիւն, խիւսամ գիւս էրաց, խաց տարաւ, ան էլ խիւսամուչ խիւսէն ներս մտաւ. նստաւ ան տե, ան գխաղալ խէ. խաղալ դան չխէ, խիւսամ խաց իգի ան տե, էլաւ գիւս փակըց, գինաց. խաղալն էլ էլաւ, էրկու գդէլ կիրակուլ կիրաւ. պուտմ էլ ջիւր խմաւ, էլմ պարկաւ ուր տեղ, քինաւ: Պատկանը Միրան նստաւ վար կիրակուլըն կիրաւ, էթուղ էրկու գդէլ. ջիւրն էլ խմաւ, մէկ պուտ ջիւր էթուղ:

Խաղալ ախախաւ, էլաւ նստաւ. կուժ առըց, ջիւր տը խմէր, տըսաւ մէկ պուտ ջիւր կայ՝ փշուժ խմաւ, կուժ իգի ան տե. կիրակուլը իչից, կիծ էրկու գդէլ կիրակուլ կայ ամնը մէջ, էսաց.—Ջանըմ, մարդ չէկը աս տե, դռնիր փակ, կատու չէկը, անա կիրակուլ ինչ իլի. դարձաւ էլ ինք էսաց.—Չեղնը իս կերայ, չախախայ: Ելմ պարկաւ ուր տեղ, առաւուտուն էլմ խիւսամ գիւս էրաց. իգի յեւջիւ. դառցաւ գիւս փակըց, գինաց: Խաղալն էլ էլմ էլաւ քիչմ կիրակուլ կիրաւ. քիչմ ջիւր խմաւ, պարկաւ:

Պատկանը Միրան էլաւ, կուչտ կիրակուլ կիրաւ, ջիւր խմաւ. նստաւ ան տե: Խաղալ ախախաւ, էլաւ նստաւ, ձեռ խուս կուժ, ջիւր առըց, տը խմէր. էլմ ջիւր խմածըն, ըրըչից կիրակուլ, տըսաւ կիրակուլ նէլ կիրած, էսաց.—Այ ջանըմ, էսիկ սատանայ կայ ըստե, ինչ կայ. ասա սր տեղով կուգեայ: Էսաց—ընսնէք, ըրնսնէք, ըզի նշանց կտէք, տուէ՛ք. թէ չէ՛, իմ խօր խաղալ կտամ գձի յաւըտան-յաւիտեանըց կորցըրայ:

Պատկանը Միրան չգըտը անիւ խօր տան գիւրը (չհաշուէ) գինք շանք չէտու. էսաց խաղալ—Պատկանը Միրանը քեաղաքը ինչ մանչ իմ սրտըն, գիւս վոճվն իք, ըզի շանք չտէք, իս ըզի անա փաննաւէն թլիմ տակ, տը մեռնըմ:

Պատկանը Միրան էսաց.—Իս ան աղով իմ էկի, ան զընք թլի տակ մեռնը՝. ալ իս էկիր իմ ինչ, զգդակ իգի գիւտըն, խաղալ տըսաւ. թուաւ, էլաւ Պատկանը Միրանը գլխօխ պագնից. էլաւ զգլու ծիծից. խիւսամ իրի գիւս իրաց. էսաց.—Ինչ կանչիս:

Էսաց.—Կերթաւ խաց, ջիւր կառնըս կը բիրիս:

Էսաց.—Գիւս աս օր չատ գաս իս կիրի:

Էսաց.—Շատ աճեալ տըսար, իս էրկու օր սաղացիր իմ, իմ լաճն էլ կուտը:

Էսաց.—Իս կուգըմ չատ ուտըս:

Գինաց խաց, կիրակուլ, ջիւր առըց իրի, դարձաւ իլաւ գիւս: Մէկ, էրկու, իրեք օրմ վրէն ընցաւ, խաղալ գձաւ Պատկանը Միրան տտաւ, սաղացաւ:

Ղանդահարայ թագեաւուրը էլաւ մարդ զրկից, էսաց.—«Գեացէք մըտ Շաւրանայ թագեաւուր. անիւ խաղալ կտայ ընձի, թըտայ. չտայ, տը գեամ, անիւ քեաղաք տ'աւըրմ»:

Մարդիր էկըն, թագեաւուրը գիւսան նստան, ասըցըն.—Մի թագեաւուր կըսը «անիւ աղջըկ կտայ ըձի թըտայ, չտայ, իս տը գեամ, անիւ քեաղաք տ'աւըրմ»:

Էսաց.—Ջանըմ, իս աղջըկ ինչիս տըտամ. ան դըռն անըկ ուղըց, աղջըկ փախաւ գինաց: Վից-եօթ տարը մնաց գիւս, դուց ինչ իկի իմ աչք դանիւ իրիս չընկի. նա՛ մարդ մատ ան կերթայ, նա՛ էն իկի իմ աչք դանիւ իրիս չընկի. նա՛ մարդ մատ ան կերթայ, մատ մարդ կերթայ. համին առաւուտուն խիւսամ խաց կը տանը, գիւս փակը, ընքն էլ խըւանդը, լաճմէլ իլի, տիրովը, անտէր չի, իս տամ:

Ան մարդիկն էլ դարձան գեացըն. խաղալ տարըն. ինչն օր էսաց, ամին ասըցըն Ղանդահարայ թագեաւուրըն:

Էսաց.—Ըլիցէ՛ք, ասկեաւ կապեցէք, էրթանք. դանիւ քեաղաք աւըրնք, զաղջըկ առնընք բիրինք:

Էլան ասկեաւ կապըցըն, էկըն Շաւրանայ քեաղքը բիւլուր, բռնըցըն, նստան. Շաւրանայ թագեաւուր առաւուտ էլաւ, տըսաւ. քեաղքը չուրս բիւլուր բռնած նստած:

Մարդ զրկից մատ Շաւրանայ թագեաւուր.—Աղջըկ կտամ, տո՛ւ, չտա՞ս դեաղաք կաւըրմ:

Թագեաւուրն էլ էլաւ, գինաց մատ ուր աղջըկ, էսաց.—Հայ աղջըկ, գինա՛, Ղանդահարայ թագեաւուր մո՛ւ, քեաղաք մի տու աւըրի:

Էսաց.—Պատկանը Միրանը քեաղաք ինչ մանչ իմ սրտըն, քեւ քեաղաք աւըր, իս դան չըմ առնը: Մկայ դարձը գինա, իրիկուն գեաւ, իս քի խաղալ կտամ: Խէր դարձաւ գինաց:

Էսաց.—Պատկանը Միրան, թէ բանմ քինէ կգեայ, իս իմ,

դան չըմ առնը, ու թէ բանմ քինէ չդեայ, իլի, մու ըզի, գեաղաիկ փախինք, էրթանք:

Էսաց.—Խրկէ քիւ խօր, Ղանդահարայ թագեաւորըն էսայ. —Ինչ անիւ մօտէն կգեայ թը էնը:

Խէր էրի անտէ. աղջըկ էսաց. «Իս դան չըմ առնը, ինչ անիւ մօտէն կգեայ, թը էնը»:

Էսաց.—Աղջը, ինչ գիւ Պատլխանը քեաւար կերդուրնաս, իմ խեղը իմ գլխուց կերթայ: Խէրն էր, ըւրդեաւ, գինաց:

Խազալն էլ էսաց.—Դէ, բանմ քինէ կգեայ, էրնայ:

Պատլխանը Միրան էլաւ. գեդ գգաիկ էզըր դուր գլխօխ, գինաց ծուլու բիրան. գլխամ աւզըց էխան, էզարկ ջիւր, Սիւ ձըն ծուլուց լրի գիւս, ձեռքմ սիւ շուր վրէն. ձեռքմ էլ նազ:

Էլաւ շուրիւր խաղեաւ. գնազիւր կապըց, կեամ իգի ձիու բիրան. էլաւ խիծաւ. քչից գինաց մանչ ասկեաւըն:

Ասկեաւ բաժինմ կտուից, մնաց էրկու: Դարձաւ էրի, տարաւ զձըն ծուլու բիրան. գլխամ . . . գինաց թագեաւորըն սարհն:

Խազալ կանչից խուսամուչ.—խաց, կիրակուլ շատ բի:

Խսամ խաց կիրակուլ էրի ան տե, ինչ խսամ խաց կը բիրէր, Պատլխանը Միրան գգաիկ կը գնէր, ինչ կերթէր, գգաիկ կը գնէր գիտըն:

Խաց կիրաւ պրծաւ, կանչից խուսամուչ, էսաց.—Կերթաս, իմ խօր խապար կտաս, գեայ:

Խսամ գինաց, թագեաւորըն էսաց.—Խազալ դքի կուզը:

Թագեաւոր էրի մատ աղջըկ, էսաց.—Աս օր ինչ կէր, ինչ չկէր:

Էսաց.—Մը' խօսայ, սա օր սիւ ձիաւորմ էրի, չըմ գըտի Աստուծոնց էրի, սուտը էրի, ընկեաւ ագա մանչ ասկըն, մինչիւ իրեկուն կուր խուս. բաժիմ սպանից, էրկու մնաց:

Էսաց.—Չէ', իս քի ասըցը. «Պատլխանը Միրանը քեաւար ինչ մանչ իմ սըրտըն, իս դան չըմ առնը»:

Էսաց.—Աղջը, իս քի շատ կուզըմ, ագա Պատլխանը Միրան ինչ գիւ կերդուրնաս, ինչ գիւ քեարմ գարնիս վար իմ գլխին:

Խէրն էլմ ըւրդեաւ, իթուղ գինաց:

Առաւուտուն Պատլխանը Միրան դուր գգաիկ էգիւր գլխօխ, գինաց ծուլու բիրան, գլխամ . . . անիւ շուրիւ, անիւ ձըն ամին սիւտակ' խեծաւ, գինաց ընկեաւ մանչ ասկըն, զասկեաւ սպանից բիւլուր, գինաց զթագեաւորըն տեղն էլ առըց, ագա թագեաւորըն խաւս առըց Շաւրանայ թագեաւորըն խամար, դարձաւ էրի . . . :

Գինաց սարէն գգաիկ էգիւ, թագեաւոր էրի մատ աղջըկ. աղջըկ էսաց.—Աս օր ինչ կայ, ինչ չկայ, քի մարդ խմսաւ էրի:

Էսաց.—Աս օր բեօզ ձիաւորմ էրի, զասկեաւ ըմն սպանից, ան թագեաւորըն տեղն էլ առըց, ձը խամար էլ խաւս կապըց:

Էսաց.—Չէ', իս քի ասըցը «Պատլխանը, Միրանը քեաւար ինչ մանչ իմ սըրտըն' իս դան չըմ առնը»:

Էսաց.—Աղջը, ինչ գիւ զՊատլխանը Միրանը գլխօխ կերդուրնաս. եան նախորդի իլի, եան խուլիւ, վերէն ծուր իս, չըմ գըտի. սա առուր ձրաւորն էր թէ յերեկըն:

Էսաց.—Պատլխանը Միրան. չիւր յիգի դքի տը սլախիս, իլի գիւս:

Պատլխանը Միրան գգաիկ էզըր գեաւըն. թագեաւորն էլ տըսաւ նիւթ, չուտին, չխմին, քամաւ էնըն: Գինաց զՊատլխանը Միրանը գլխօխ սպանից. էսաց.—Չիս գիւ իս առը. իլի, նստը քախս:

Էսաց.—Քիւ թագեաւորըն սլախիւ կինայ քի' իս տ'էրթամ:

Էսաց.—Չքի չըմ թուղն էրթաս:

Քեաղքըր դռնիւր բիւլուր էտու փակիլ, էսաց.—Պատլխանը Միրան չէրթայ:

Պատլխանը Միրան դուր գգաիկ էգիւր գլխօխ, էլաւ գլխըկ, զլաւ առըց, գինաց, քեաղքէն ընկեաւ գիւս. մարդ չը տըսաւ. գգաիկ գլխուց առըց վի:

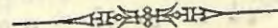
Թագեաւոր գինաց յեօդէն, նա' աղջըկ, նա' տղէն, էլաւ տըսաւ օր թէ գաշտը մէջ կերթան. ընկեաւ յիտիւ, մինչիւ թագեաւոր գինաց. տը խոսնէր, Պատլխանը Միրան գլխամ մտուց ծուլ, կարմիր ձըն ծուլուց էլաւ, էլաւ ինք, կնըկ զձըն խիծան. հայ վար ծուլուն գեացըն: Դարձաւ էրի ուր քեաղքը:

Չըն զՊատլխանը Միրան ծուլուց էխան գիւս. գինաց մատ ան խազալ, ինչ կայնիր էր ուր տեղէն յերուր չառը, չնստը, չիւր ծնկնիր գեացը մանչ խուղուն:

Էլան դուրինց չմիտիւր իաքեան, տաս առուր վերէն էկըն Չիւնց թագեաւորը քեաղքը, Չիւնց թագեաւոր էսաց.—Էրի, քիւ քեաղքը մ'էրթայ, իմ թագեաւորըն էլ տամ քի, նստինք, ուտինք, խմինք. չիւր մեռնընք:

Էսաց.—Չէ, տ'էրթամ, իս չըմ կայնը:

Պատլխանը Միրան էլաւ, դուր հեօզ էրաց, զը մէկէլ խազալն էլ առըց, գեացըն ուրինց քեաղքը:

ՄՀ. ԵԱԾ, Ի, 16, 46-56

6

ԼՈՒՍԱԽՈՐ ՄՈՐԹ

Մական բարբառով *

Մարայ քաղաք պառաւմ կէր, ուր աղէն:

Տղէն մէկ օր մօր Էսայ.—Մարէ՛ իմ խօր դուրծ փեռէն ինչ էր:

Մէր Էսայ.—Քիւ խօր դուրծ ամուրթին էր:

Տղէն էլաւ, քլանկ առլը, գինաց մեռէն. մինչիւ յիրկուն. կան իրի, բանմ չգնտաւ սպանըր, դարտակ իրի տուն: Առաւուտուն էլմ առլը գրլանկ, գինաց. էլմ մինչիւ յիրկուն կան իրի. բանմ ձեռ չընկեաւ. էլմ՝ դարձաւ, իրի տուն:

Առաւուտուն էլաւ, գրլանկ առլը, Էսայ.—Իս աս օր բանմ չգանիմ, իս քո՛ւ տուն չըմ իղեայ.—Էրդըցաւ, գինաց:

Մինչիւ յիրկուն կան իրի. բանմ չգնտաւ սպանըր, մթնաւ:

Յիրդըցի, տուն չէրթայ, մնաց ծովու բիրան. զընք խուս յեռջիւ քեարըն, մնաց ան տե:

Տըսաւ լուսմ ծովէն իլաւ, գիւս իրի. իրի մօտացաւ աղըն. աղէն էլ իղար ան ճանալաւ, սպանից. գինաց մուրթից, զմուրթ առլը, իթալ վար թիւին, գինաց տուն, Էսայ.—տանիմ, թլիմ ան տե, իմ մէր կը նստը վրէն, լուս կտայ, ճախարակ կմանի, շաա աղէկ բան ի:

Իթալ վար թիւին, գինաց քեաղքը մէջ:

Վաղիր գիւռ կանգնէր էր, Էսայ.—Տղա՛, աղա մուրթ տո՛ւ ըզձը:

Տղէն Էսայ.—Չըմ լտայ, մեք քեախիւ մարդ իք. ճրագ լուս չունինք. կը թլիմ ան տե, լուս կտայ, իմ մէր ճախարակ կը մանի:

Ինչ էրաւ վաղիր, աղէն զմուրթ չէտու. առլը գինաց:

Գինաց գիւռ.—Մարէ՛ Էսայ, գիւռ բաց, իս էկայ:

* Պատմած է Զատիկ տօնայեան:

Էսայ.—Կանգնը, ճրագ կպուցիմ. գիւռ բանամ:

Էսայ.—Մարէ՛, ճրագ մը էնը, իմ խիտ ճրագ կայ:

Գիւռ ի բաց, մէր ինչ զմուրթ տիսաւ, ուրախացաւ.—Աղ ինչ բան է, Էսայ:

Առլըն գեացըն տուն, տուն քեան զցերեկ շատ լուսացաւ. մէրն Էսայ.—Վուրդի՛, ան ինչ մուրթն գիւ բերըր, քեաղքը մէջ զքի մարդ չտիսմ:

—Մարէ՛, վաղիր զձը տիսաւ.—Բանմ չըսմք քի:

—Էսայ «մուրթ տու ըզձը». իս չտուր:

Մէր Էսայ.—Վուրդը՛, ան զքի չարմ՝ տ'էցըր:

Առաւուտուն վուղիր իլաւ, գինաց թագեաւուրը մօտ, Էսայ.—Թագեաւուր ապրած կինաս, մէկ փուսքմ պառու աղէն բերի, ան քի կը վայելէ, բերիս, թլիս դիւանխանէն, գըշիւ ցիւրեկ լուս տայ:

Թագեաւուրն էլ խրկից յիսիւ պառու աղըն, աղ մարդ պառու աղըն Էսայ.—Թագեաւուր զքի կուզը:

Էսայ.—Թագեաւուր ինչ դուրծ ունը իմ խիտ:

Էսայ.—Իս չըմ գտի, կըսը պառու աղըն թը գեայ:

Պառու աղէն էլաւ, գինաց թագեաւուրը մօտ:

Էսայ.—Թագեաւուր ապրած կինաս. ընչի՛ ըզձը կանչիր իս:

Էսայ.—Յիրկուն գիւ ինչ իս բերի քեաղքը մէջ:

Էսայ.—Իս բանմ չըմ բերի. մէկ մուրթմ իմ բերի, թլիր ըմ տուն, իմ մէր նստը վրէն, լուս տայ, ճախարակ մանի. մինք Յուդա-բայ մարդ ինք, ճրագլուս չկայ:

Թագեաւուր Էսայ.—Վերթաս ան մուրթ կը բերիս՝ բի, չբի-բիս, զքիւ վըզ կը դարկիմ:

Տղէն լալիլէն իլաւ, գինաց տուն:

Մէր Էսայ.—Վուրդը՛, ինչո՛ւ կուլաս:

—Թագեաւուր կըսէ՝ «մուրթ չբերիս զքիւ վըզ կը դարկիմ»:

Մէրն Էսայ.—Վուրդը՛, չէ՛ իս քի ըսըցը. «վուզը զքի չարմ տ'ըցըր. վուրդը՛, իլի, մու տան, Աստուած անիւ պալայ տայ»:

Տղէն իլաւ, զմուրթ առլը գինաց, իտու թագեաւուրըն, թագեաւուրըն էլ վուզըն Էսայ.—Աղէկ պախեիւմ կտաս պառու աղըն:

Վուղիրն իլաւ քսան փաւայ իտու պառու աղըն ձեռ:

Պառու աղէն գինաց տուն, Էսայ պառաւ.—Վուրդը՛, պախ-եիւմ չտուրն քի:

Էսայ.—Մարէ՛, թագեաւուր Էսայ՝ «աղէկ պախեիւմ կտաս», վուղիր քսան փաւայ իտու:

Էսայ.—Վազգիր, Աստուած անիւ պատիճա՞ տայ, թէ՛ յակա-
նատ, թը կինայ ան տե՛ս:

Զքսան փառան իթալ յականատ:

Վազիր թագեաւորըն էսայ.—Թագեաւորը սպրտած կինաս,
ասա մուրթըն պէտքը ֆրլի ուսկուր բիրին. մէկ սարեմ չընին,
մուրթ դնին մէջ. լուս տայ:

Թագեաւոր էսայ.—Վազիր, ֆրլի ուսկուրը վնւլ տէրթայ.
անցկուն ֆրլի ուսկուր բիրի. իս սարայ տամ չընիլ:

Վազիր էսայ.—Ո՛ր ան մուրթ բիրի, ան կէրի բիրի:

Էսայ.—Մարդ ճամբիսի պառուտ տղէն թուղ դեայ:

Մարդ ճամբիսըն պառուտ տղըն իտի:

Պառուտ տղէն էլայ:

Մէր ասայ.—Վազիր, ինչո՞ւ կլտա, Աստուած. վուզըն պա-
տիճա՞ տայ, գինայ. մը՛ վախընայ:

Պառուտ տղէն գինայ մա թագեաւոր:

Թագեաւոր էսայ.—Տէրթաս, ֆրլի ուսկուր բիրիս, թը բի-
բի՛ բիրի, թը չբիրի՛ գբիւ վըզ կը դարկիմ:

Պառուտ տղէն էլաւ ձեռքիւ խաչից ծուց, լալիլէն իրի տուն:

Մէր էսայ.—Վազիր, ընչո՞ւ կլտա:

—Մարէ՛, էսայ, իս տ'ըլամ, պա չըլամ. թագեաւորը կըսը,
«անցկուն ֆրլի ուսկուր տը բիրիս, իս ձը խամար սարեմ տամ
չնիլ.» իս ինչիս տէրթամ, ֆրլի ուսկուր բիրիմ:

Էսայ.—Վազիր, մը վախենայ, Աստուած օղուրմած ք, որ դիւ
կերթաս, թագեաւորըն կըսը՝ «խարըը խաղար ուղտ կուղըմ, խընդ
խաղար բեռ աղ կուղըմ, խընդ խաղար բեռ դընի կուղըմ, խընդ
խարըը պալքանի. խընդ խարըը էլ ուղտ բաւնուղ, ամինն էլ վու-
զըը քիսայից տընը, յիւրը մարդիւ ընը, չըմ էրթայ»:

Տղէն էլաւ, գինայ մա թագեաւոր անցկուն էսայ:

Թագեաւոր էսայ.—Վազիր, լսա՛ր, ինչ էսայ, կը պատրաս-
տիս՝ պատրաստէ. չըս պատրաստի, գբիւ վըզ կը դարկիմ:

Վազիր էսայ.—Թագեաւոր սպրտած՝ մէկ օր տաս ընձի մօն-
իք, մինչիւ իս պատրաստիմ:

Պատրաստութիւն տիսաւ, պառուտ տղէն էլաւ, գինայ տուն:

Մէր էսայ.—Ինչ էրըր, վուզըր:

Էսայ.—Մարէ՛, բըրըր, վուզի պատրաստութիւն տըսաւ:

Խապար օրեօրկիցըն պառուտ տղը իտիւ «թուղ դեայ, էրթայ»:

Մէր էսայ.—Վազիր, քեառսուն աւուր ճամբալ ք, կերթաս,
սարը մէջ կիօլ կայ, աղա կիօլիւ ջրիւ կը խանէր դիւս, գընին տեղ
կը դարդիկէք. աղա աղն էլ կը տանէք, պարդէք քեարիբու վիւէն,
կերթէք, հեռուն տեղ կը նսարը, քամաւա կէնըք. ֆրիւ կգեան,

զաղ կուտըն. գդընին կը խմին կը սարխօցնան, աղա խընդ խարըր
պալքանիք թ'ընկնին մէջքիւր, բուլուր ջարդին, գուսկուրքիւր բառ-
նաք, բիրըք:

Պառուտ տղէն էլաւ գինայ, վուզըն էսայ.—Քեառսուն օր
տէրթամ, քեառսուն օր տը դեամ. կուղըմ անցկուն ուտիլ խմիլ
ընը, մինչիւ գեանք, անութը չմանք. որ անութը մնանք. մէկ
խատ էլ ուսկուր չըմ բիրի:

Պառուտ տղէն գըննիւր իբարձ. ուր մարդիւր առըց, գինայ:

Քեառսուն օր ինչ քմաւ, գինայ սարը մէջը:

Էսայ ուր մարդիւրուն.—Վուզըմ էսա կեօլը ջրիւ ամին խուր-
թըք, թափիք դիւս:

Էլան աղա ջրիւ ամին խուրթըցըն, թափըցըն, աղն էլ տարան
քեարիբու վիւէն պարդըցըն. գինայըն, դատը նստան, քամաւա էրըն:

Տիսան ֆրիւ էկան, ըզ աղ կիրան, ծարաւցան. էկան վար
ջրին, գդընին խման, բուլուր սարխօցան, զիրար ջարդ ու բուրդ
էրըն:

Պալգանիքն էլ ընկեան մէջքիւր, սաղ մնացածն էլ բուլուր
ջարդիցըն, ուսկուրքիւր խանըն, գըննիւր բունըցըն. բարցըն, ճան-
բալ ընկեան, ինչ քեառսուն օր քմաւ, էկըն Մարայ քեաղաք դիւս
էլան:

Տարաւ գըննիւր թափից:

Թագեաւոր տըսաւ, էսայ.—Վազիր, պառուտ տղըն մէկ
աղէկ պալսեիճա՞ տնւ:

Վազիրն էլ էլաւ մէկ կուռուտ էդի պառուտ տղը ձեռ:

Պառուտ տղէն էլաւ, գինայ տուն:

Պառաւ էսայ.—Վազիր, էկըր, ֆրի ուսկուրքիւր բիրըր. թա-
ղեաւոր քի պալսեիճա՞ չէտնւ:

—Մարէ, թագեաւոր էսայ՝ «աղէկ պալսեիճա՞ տուն», վուզիւր
մէկ կուռուտ վիրուց, էդի իմ ձեռ:

Էսայ.—Վազիր, ան կուռուտն էլ թալ մատ ան քսան փա-
րըն, Աստուած անիւ պատիճա՞ տայ, չազատուր:

Տղէն կուռուտն էլ իթալ մատ ան քսան փառըն:

Վազիր էսայ.—Թագեաւոր սպրտած՝ ասա ֆրի ուսկուրքիւր ինչ
բիրի, պէտքը ուսայ Մուրատ գեայ, սարեմ չընի. վարպետ Մու-
րատ չընը, մարդ կէրի չընի:

Վարպետ Մուրատն էլ քեառսուն տարը կայ մեռը:

—Վնւլ տէրթայ վարպետ Մուրատ բիրը:

—Ո՛ր ֆրի ուսկուրքիւր բիրիւ ի, ան տը բիրի ուսայ Մուրատ:

Մարդ խրկիցըն, պառուտ տղէն էլաւ թագեաւորը մօտ:

Էսայ.—Պառուռ տղա, բինէ կուզմ ուսայ Մուրատ զսարեմ՝
ըզի խամար չընը:

—Թագեաւորը տալած, ուսայ Մուրատ քեառսուն տարը կայ
մեռը:

—Բերբը՝ բերբը, չերբը՝ զքիւ վըզ կը զարկիմ:

Տղէն մաղսէն էրաւ. էկաւ տուն:

—Վուրդը էսաց մէր, ինչ մաղսէն էրիւ իս, ինչ կայ:

—Պա ինչիս մաղսէն չէնիմ, թագեաւորը էսաց՝ «տէրթաս ուսայ
Մուրատ բերբս, ուսայ Մուրատ քեառսուն տարը կայ մեռը, իս
մեռուկ մարդ ինչիս գերեզմանէն տը խանիմ, բիրբմ»:

Մէր էսաց.—Վուրդը, մը վախենայ, քիւ Աստուած կանչի,
գինաւ Կերթաս թագեաւորըն կըսըս, «քեառսուն անծըն շուշակ
(ոչխար որ նոր ծնելու է) վուզը մօտէն կուզըս»:

Տղէն էկաւ մատ թագեաւորը, ուզըց:

Թագեաւորըն էլ էսաց.—Վուզիւր, տըտաս ինչ կուզը:

Քեառսուն շուշակ տըց, գինաց գիրեզմանատնիր, ան տե
քեառսուն էլ մորթից, ան տե իւրից, աղքատներուն կիրցըցուց, գի-
նաց յիւր չուքիւ իդար ուսայ Մուրատը գիրիզմըն յառաջ. ուր
խնդիրք Աստուծուց էրաւ, կանչից.—Ուսա՛ Մուրատ, ուսա՛ Մու-
րատ, վի իլի:

Աստուծոյ խրամանով ուսայ Մուրատ իլաւ, նստաւ:

Էսաց.—Աղբէր, ինչ կուզըս գինէ. քեառսուն տարը կայ մեռիւ
իմ, չը՛ք թուզըն իս խանգըստ մնամ:

Էսաց.—Ուսա՛ Մուրատ, կը խնդրիմ, թագեաւորը ըզի խրկիւր
քիւ իտիւ, տը գեաս, սարեմ թագեաւորըն խամար չնիս, թը չգեաս,
թագեաւորը իմ վըզ տը զարկի:

Ձեռքմ չիւր էլ ուսայ Մուրատը խամար տարը խիտ:

Ուսայ Մուրատ չիւրիւր թագեաւ, պառուռ տղէն խնդրաց.
էկըն թագեաւորըն մօտ. ուսայ Մուրատ էսաց.—Թագեաւորը տալ-
ած մնայ, քեառսուն տարը կայ իս մեռիւր իմ, ինչ կուզըս գինէ:

Թագեաւորը էսաց.—Իս կուզըմ ասա Զի ռսկուրքիւրուց սա-
րեմ զի խամար չնիմ:

Էսաց.—Շատ աղէկ, կը չնիմ, իմ կռան, կաւ գդէլ աս տեղ չէ.
իս մեռիւր իմ, մինչիւ աս օր իմ կռան, կաւ գդէլ կեօ մարդագէլ
պառուռ գռան փակ տան ի:

—Է՛, վնւլ տէրթայ, բիրբը:

Վուզիւր էսաց.—Վնւլ, ուսայ Մուրատ բիրբ. ան տէրթայ
բիրբ, ինչ զմուրթ բիրբը:

Թագեաւորը էսաց.—Պառուռ տղա, կերթաս բիրբս՝ բի, չբի-
րիս, քիւ վըզ կը զարկիմ:

Պառուռ տղէն մաղսէն էրաւ, գինաց տուն:

Մէր էսաց.—Ուսայ Մուրատ բիրբը:

—Ուսայ Մուրատ բիրբ, մկայ ուսայ Մուրատը կռան, կաւ
գդէլ, կեօ մարդագէլ պառուռ գռան փակ տուն ի, կուզը. իս ինչիս
տէրթամ, բիրբիմ:

Էսաց.—Վուրդը, Աստուած ան վուզըն պատիճմ տայ, ան
յիտիւ քի կան կղեայ, զքի կուրիսայ. վուրդը՝ մը՝ վախենայ. քիւ
Աստուած կանչը, գինայ, կերթաս սարմ կընը քիւ յառէջ, աղ սարը
քեարիւր արծըր տըսակ ըն. կերթաս, ինչ խասն անտե, կըսըս. «իս
աշխարք կան էր իկի, զգնա անուչ սար չըր տըսի». ան կընցնիս,
կերթաս, սարմ էլ կղեայ քիւ յառէջ. աղ սար ամին փուչ ի, կը-
սըս, «իս աս քան կան էր էկի, աս տըսակ կակուղ փուչ չէր տըսի»
Անիւնք ճանրախ կտան, կընցնիս, կերթաս. կերթաս գիտմ կընը
քիւ յառէջ, ան ջրու տըսակ աշխարքի վերէն պղտոր ջիւր չկայ,
փշում ան ջրէն կը խմիս, կըսըս. «իս աշխարք կան էր էկի, իս աս
ջրու տըսակ անուչ, զուլալ, քաղցը ջիւր չըր տըսի»: Զիւրն էլ ճամ-
բախ կտայ, կընցնիս: Կերթաս, պառուռ տունն էլ մանչ գաշտըն ի, գիւ-
քիւ բաղդ, թէ պառուռ քինած ի, կը բիրբիս. թը չէ, զքի կուտը ան-
պատճառ. վուրդը՝, զքիւ Աստուած կանչը, գինա՛, մը՝ վախենայ:

Տղէն էլ իլաւ, գինաց թաւուրմ՝ ճամբախ թը տաս աւուր գի-
նաց, սարըն մօտացաւ. սարըն էսաց.—Իս անքան ախշարք կան էր
էկի, զգնա անուչ սար չըր տըսի:

Սար ճամբախ իրաց, էսաց.—Երի, գնա՛, զգնէմ տարը իս աս
տեղն իմ, մարդ ձը գաղա խապար չըր տունը:

Սար ընցաւ, գինաց, փշըն մօտացաւ, էսաց.—Իս ընցգնեմ
ախշարք կան էր էկի, իս զգնա կանանչ, կակուղ փուչ վար ախ-
շարքն չըր տըսի:

Փուչ իրարուց բացուաւ, տղէն ընցաւ, գինաց:

Գինաց, գիտուն մօտ խասաւ, կզուաւ վար գիտուն, փշուրմ՝
ջիւր խմաւ, էսաց.—Իս ընցգնեմ աշխարք կան էր էկի՝ զգնա անուչ,
քաղցը, զուլալ ջիւր չըր տըսի:

Գիտն էլ ճամբախ էտու, տղէն ընցաւ գինաց:

Գինաց, պառուռ տուն մօտացաւ, տիսաւ պառուռ քնած ի,
ձեռ իտու, զկռան, կաւ գդէլ առըց, յիտ դարձաւ:

Գիւյմ հեռըցաւ, պառուռ ախախաւ. տիսաւ կռան, կաւ-գդէլ
առըց, կերթայ: Ելաւ ընկեաւ յիտիւէն, էսաց.—Գիւր տը պըծըս
իմ ձեռնէն, մինչիւ գիտուն բիրան կերթաս, գիտ ինչիս տընցնիս:
(Գիտն էլ, փոշն էլ, սարն էլ սիւրբի էր):

Տղէն ինչ էկաւ գիտու բիրան. պառուռ կանչից:

—Գիտ, թուղ մը տայ, էրթայ. մինչիւ իս խասնիմ:

Գիտը կանչից.—Չէ, ընցղենմ տարը կայ, իս աս տեղն իմ, մարդ ձը չըր ըսէր «կապուղ, կանանչ փուշ»։ աս տղեն ինչ էրի Կիտ ճամբախ իրաց, տղեն ընցաւ։

Իրի, փշըն մատաղաւ, պառաւ կանչից։

—Փուշ, բռնի, մինչիւ իս խամբմ։

Փուշ էսաց.—Ձրմ բռնը, ընցղենմ տարը կայ իս էս տեղն էր. մարդ ձը չըր ըսէր «կապուղ, կանանչ փուշ»։ աս տղեն ինչ էրի էսաց։

Փուշ ճամբախ իրաց, տղեն ընցաւ։

Պառաւ կանչից.—Գիտ ի ընցար, փուշն էլ ընցար, վարժեա-տաննուն ինչիս տընցնիս։

Իրի սարըն մատաղաւ. պառաւ կանչից.—Սար, մը՝ թուղնը մինչիւ իս գեամ, խամբմ։

Սար կանչից.—Ինչո՞ւ խամար չթուղնըմ, ընցղենմ տարը կայ, իս աս տեղն էր, մարդ ըզի չէր ըսի «զղնա անուշ սար չկայ», աս տղեն ինչ էրի աս տե, էսաց։

Սար ճամբախ իրաց էսաց.—Էրի, ընցի։

Տղեն ինչ զսար ընցաւ, պառաւ կսկծու բղղեաւ (պայթեցաւ)։

Տղեն զկռան, կաւ գդէլ իրի, իտու ուսայ Մուրատ։

Ուսայ Մուրատն էլ բաշից, սաբեն չնից, պրծաւ։

Ուսայ Մուրատ պառաւ տղեն էսաց.—Խնդրիմ քինէ, ինչիս ըզի բիրի, անցկուն էլ ըզի տանըս իմ տեղ։

Պառաւ տղեն իլաւ, ուսայ Մուրատ առըց, գինաց գերեզ-մանանոցն, չուխը իզար յէւջիւ գերեզմանին, խնդրը Աստուծուց էրաւ, էսաց.—Աստուծո՞ւ, քինէ կուզըմ ուսայ Մուրատ էլմ ուր գերեզմանն մտնի։

Գերեզման բացուաւ, ուսայ Մուրատ մտաւ ուր տեղ։

Պառաւ տղեն էլաւ, էրի յիւր տուն։

Վուզիր էսաց.—Թագեաւուր ապրած կեաս, սաբեն չնիցըր, մուրթ թլցիր ի սաբեն, լուս կտայ, գիւ մնակ կը նստըս ինի. նշա-նակութիւն չունը. պէտքը խրկիս, Պապը ֆրէնկի աղջըկ բիրիս. էր-կուս իրարու առնըք, խատ իրարու նստէք։

Թագեաւուր էսաց.—Շատ տղէկ կըսըս, վնւ՛ւ տ'երթայ. Պապը ֆրէնկի աղջըկ աը բիրի, կուտ չը բիրուը, խաբրու՛ւ չէրթայ։

Վուզիր էսաց.—Էս սաբեն վնւ՛ւ իտու չնիլ, էսքան գատ վնւ՛ւ իրի, էլմ էն մարդ կը բիրը։

Էսաց.—Խրկի պառաւ տղեն բի աս տե։

Մարդ գինաց, էսաց.—Թագեաւուր քի կը կանչի։

Մէր էսաց.—Վուզըր, իլի, գինա, Աստուծո՞ւ ան վուզըրն պա-լեն տայ. ան քի իտիւէն կան կզեայ, վուզըր, մը՝ վախիւնայ։

Պառաւ տղեն կիւղեայ թագեաւուրն մաս։

Էսաց.—Թագեաւուր ապրած էն էս։

Էսաց.—Ինչէ կուզըմ, էրթաս Պապը ֆրէնկի աղջըկ բիրիս. բիրիս բի. չբիրիս վուզ կը զարկեմ։

Տղեն մաղսեն էրաւ, գինաց տուն։

Մէրն էսաց.—Վուզըր, էլմ ինչ մաղսեն էրի իս։

Տղեն էսաց.—Ըզի կը ճամբախ, կապը, «Պապը ֆրէնկի աղջըկ ձը խամար բի, չբիրիս վուզը կը զարկեմ»։

Էսաց.—Վուզըր, Աստուծո՞ւ ան վուզըն պատիճա տայ, կը-նըս կերթաս թագեաւուրն մօտ, կըսըս. «Թագեաւուր ապրած, կու-զըմ քինէ խընդ խարըր աղջըկ. ամեն մէկ տըսակ-մէկ թայ. անիւնց խամ (չագուստ) մէկ տըսակ, քինէ կուզըմ մէկ կեամիս, ան կեա-մին էլ ամին ակնունք տընը, ախըքի մէջ՝ ալ ան տեսակ կեամի աը չընը. քեառսուն ձեռք սաղ տընը, քեառսուն ձեռք էլ դա-նուլ, զուռնայ տընը. յիտուն խատ էլ չանկի տընը. մէկ ամսուան ալ խընդ խարըր մարդու ուտիլիս, ինչ ուտիլիս կայ մանչ ախըքին ամեն վուզըրի ֆիսայից տընը։

Թագեաւուր էսաց.—Վուզըր, լսմր։

—Թագեաւուր ապրած՝ էսաց. խնդրիմ, քսան օր ժամանակ տաս. մինչիւ կեամիս՝ տամ չնիլ. աղջնիրն էլ տիսնամ, բիրիմ։

Կեամիս, իտու չնիլ, աղջնիրն էլ ժողուից, իրի։

Վուզըր անցկուն իլաւ, անցկուն չարչարանք քեշից. դիւր չապըկն էլ ծախըց, հալա աղջըկ մնաց պակաս. ուր աղջըկն էլ իրի տեղ. Անցկուն չուարաւ վուզըր, օր աւուր խացըն կարօտ մնաց։

Պառաւ տղեն էլ իլաւ, դիւր աղջըկըր առըց, գինաց, մտաւ կեամին. կեամին էլ անցկուն կեամիս՝ էր, ախըքի վերէն ան տը-սակ կեամի չէր։

Պառաւ տղեն էր. կեամին իթուղ, գինաց քեաղըր գիմաց դադրաւ։

Էդ քեաղըր մախլուխ թափան քամաւա, ասըցըն մէ-մէկը.—«Սա տըսակ կեամի մինք չըք տըսի»։

. . . . Թագեաւուր-Պապը ֆրէնկին էսաց վուզըրին.—Իլի, նստընք կայիդ, էրթանք կեամու քամաւեհ. տըսանք ինչ մարդ ի, ինչ մարդու կեամի ի։

Թագեաւուր, վուզըր նստան կայիդ, էկան կեամին դիւս իլան։

Վուզըր, Թագեաւուր ինչ մտան նիրս, շաւմիւ իլան. Խօթ օր, Խօթ դըշիր մնացին ան տե, իրենց մտով մէկ սահաք իլաւ էկածն։

Թագեաւուր վուզըրն էսաց.—Աս սահաքմ՝ կայ մինք էկեր ինք, էրթանք։

Կեանուց իլան, նստան կայեղ, դիւս իլան:

Թագեաւուր գինաց սարհն, կընըկ էսաց.—Աստուած քիւ տուն աւըրը, սա եօթ օր կայ դիւ քաղաք թուղիւր էք անթագեաւուր, անվուղիւր:

Թագեաւուր էսաց.—Մի մտքէն սահաքմ' իլաւ, գինացիւր ընք: Կնըկ էսաց.—Նօթ օր կայ դիւ գեացըր ըք:

Թագեաւուր էսաց.—Կնը'կ, միք գեացընք եօթ օր էկինք. վա- խինամ դիւ էրթաս, տ'իւսմ մնաս, տը չդեաս:

Կնըկ էսաց.—Աս օր իս տ'էրթամ:

Կնըկն էլ էլաւ դիւր խալաքիւր խաքեաւ. դիւր խուսամ աւըց, գինաց նստաւ կայեղ, քեչից գինաց, կեանու յեռջիւ կայնաւ:

Թագեաւուրը կնըկ կայեղից դիւս իլաւ, մտաւ կեամին, էսաց.—Խուսամ, ինչ մօրէն իւր էք. ագ ընցկնա սեյր չընք տըսի:

Թագեաւուրը կնըկ մնաց տասնըխընդ օր կեանու մէջ:

էսաց.—Խուսամ, սա օր էրթանք, վաղ էլմ կուգեանք:

Կեանուց իլան, նստան կայեղ, կայեղչին քեչից, դիւս իրի էլսան:

Թագեաւուրը կնըկ գինաց սարհն:

Թագեաւուր էսաց.—Միք եօթ օր մնացընք, կըսըս շատ իք մնացիւր. սլա դիւ տասնըխընդ օր մնացիւր:

էսաց.—Աստ տեսակ սեյր ախըքի վերէն էլ չընը:

Թագեաւուրը աղջըկ էսաց.—Իլ էրկուս կէրթէ'ք. վալա իսն էլ տ'էրթամ:

Թագեաւուրը աղջըկ դիւր խալաքիւր խաքեաւ, իրի նստաւ կայեղ. քեչից գինաց. կայեղից դիւս իլաւ. մտաւ կեամին:

Պառուռ տղէն էլ կեանուչուն էսաց.—Ինչ կուգըմ տամուր առնիս (խարիսի վեր քաշես):

Չտամուր աւըց, գկեանու սլար իտու, կեամին էլաւ իրի Մսըր:

Ագ թագեաւուրը աղջըկն էլ տիսաւ խօր քեաղքէն հեռըցաւ, «աման-գաման կեամին գինաց. իս ինչ ինիմ,» պոռաց:

Պառուռ տղէն Պասը Ծրէնկի աղջըկ աւըց իրի, Մսըրայ քա- ղաք դիւս էլսան. աւըց տարաւ թագեաւուրը սարհն:

Աղջըկ գսարհն տըսաւ, շաւմիւ էլաւ, էսաց.—Էսա Ծիւ ուս- կուրքիւր վուլ բերիւր ի. ասօր ուսէն վուլ բերիւր ի. էսա մուրթ վուլ բերիւր ի:

էսաց.—Անա մարդն ի բերիւր, ինչ դքի բերիւր ի:

—Անկայ ինչ իք տուը անիւ, օր բերիւր ի:

—Վուղիւրն ք տուը, իս չըմ տուը, իս չըմ գիտը:

Աղջըկ տղըն էսաց.—Ի՞նչ ի տուած քի:

էսաց.—Մուրթ բերիւր իմ, վուղիւր ըզի տուը քսան փարայ. Ծիւ ուսկուրքիւր բերիւր իմ, տուը մէկ կուուու. ուսայ Մուրատ բերիւր իմ, տուը վաթսուն փարայ:

Պառուռ տղէն թուղ իտու գինաց:

Վաղիւր էսաց.—Թագեաւուր ապրած' Ծիւ ուսկուր բերիւր, սա- րհն տուըր չընիւ. զՊասէ Ծրէնկի աղջըկ բերիւր. պէտքը խրիւս, անմախութենի ջիւր կայ, բերիւս, լողանաս, ընըս տասնըւորս տա- րեկան. առնըս Պասը Ծրէնկի աղջըկ:

—Վուղիւր, էսաց. անմախութենի ջիւր վուլ կերթայ, բերը:

էսաց.—Վուլ էս կանդար բանիւր իրի, էլըմ ան կը բերի:

Թագեաւուր պառուռ տղէն կանչից, իրի:

Տղէն էսաց.—Թագեաւուր ապրած' ինչ կուգըս ըզնէ:

էսաց.—Ինչ կուգըմ, կերթաս, անմախական ջիւր կը բերիւս, իս լուղանամ' ընըմ տասնըւորս տարեկան անիւ, Պասը Ծրէնկու աղջկայ խիտ պսակուըմ:

Պառուռ տղէն դարձաւ, գինաց տուն:

Մէր էսաց.—Թագեաւուր էլ ինչ էսաց:

—Թագեաւուր էսաց. կերթաս անմախութենի ջիւր բերիւս . . .

էսաց.—Վուրդը, կերթաս, եօթ ճամբախ խառնուրդ կայ. մէկ էսաց.—Իս տ'էրթամ, ինչ կըսըս, ըսն:

Պառուռ տղէն էլաւ գինաց Պասը Ծրէնկու աղջկան մօտ,

էսաց.—Իս տ'էրթամ, ինչ կըսըս, ըսն: Պասը Ծրէնկը աղջըկ էսաց.—Կերթաս, չըմ հաւատայ դիւ անմախական ջիւր բերըս, թէ բերըր, իմ ձեռ տաս, յիւրընը ձեռ չտաս:

Պառուռ տղէն էլ էլաւ, գաս էրու, գինաց. խասաւ եօթ ճամբախ խառնուրդ, էլսիյար տիսաւ, էսաց.—Էլսիյար, ճամբախ ըզի նշանց տու, իս տ'էրթամ, անմախական ջիւր տը բերիւմ:

էսաց.—Հայ վուրդը, իս չըմ խաւատամ դիւ անմախական ջիւր բերիւս: Կերթաս ասա ճամբախով տաս տուը ճամբախ. առաւուտուն ինչ ցուրտ ժամանակ կը տիսնաս քիւ ճամբախ մէջ թէ նանալար ընը, թէ խաւք ընը, կառնըս, կը գնըս քիւ ծուց, կը տաքնայ. մինչիւ արիւ կառնը. կը թուղնըս: Թանմախական ջիւր բերը, ան տը բերը, յիւրըն մարդ չկէրի բերը:

Տղէն էլաւ, ճամբախ ընկեաւ. խընդ-տաս աւուր ճամբախ գի- նաց. տըսաւ խաւքմ' պառկիւր ան տե, քիչ մնացի օ ցրտու սառը:

Տղէն գլխաւք բռնից իզի ծուց, քեչից գինաց, մինչիւ արիւ աւըց, խաւք ծուց տաքցաւ:

Զխաւք իթուղ, թուաւ գինաց:

Տղէն էլ գինաց. գինաց, սարը գլեօխ կայնաւ:

Տըսաւ խուրմ կայ ան տե, խաղար արշուն խուրունդի անմահական ջիւրը ան խուրնը, մարդ չկէրի իջնէ մէջ, բան վիրուց չխասնը տակ:

Նստաւ ան տե, մտածից. — «Աստուած. իս ինչիս անա խուրէն ջիւր խանրմ, տանրմ»:

Մէկն էլ տխաւ բան վիրուց գինաց խուրը տակ, մէկն էլ տիսաւ խաւքմ խուրուց գլեօ իլաւ փախիսան ջիւր վըզըն. տիսաւ ան խաւք, ինչ գրիւր ի ծուց:

Տղէն գջիւր առըց, խաւք թուաւ, գինաց:

Տղէն ճամբախ ըռնըց գինաց, Մարբայ քեաղաք գլեօ էլաւ, ջիւր իտու Պապը Ֆրէնկը աղջըկ՝ դարձաւ:

Պապը Ֆրէնկը աղջըկ պղընձմ ջիւր եւցըցիւր, գրիւր ան տե, գինաց թագեաւուրը էսաց. — Պառու տղէն անմախական ջիւր բիրը, իլի լուղկանանք, կարգուինք. իլի, մտը աս պղընձ:

Թագեաւուր էկաւ, շիւրիւր էկան, ընկեաւ պղընձ, խաշաւ:

Թագեաւուր տարըն պախըցըն:

Անմախական ջիւր բիրըն ան տե, պառու տղէն, Պապը Ֆրէնկու աղջըկ լուղացան. էրկուսն էլ իլան առանըխընդ տարեկան, պսակուան:

Քեաղքը մէջ խուսք իլաւ, թագեաւուր, Պապը Ֆրէնկու աղջըկ անմախական ջիւր խամծ իլած առանըխընդ տարեկան:

Պառու տղէն որ իլաւ թագեաւուր, խրկից գլեօ մէրն էլ իրի, եօթ օր, եօթ գլիւր գլեօ խարսնըս իգի, պսակուան, էլաւ Մարբայ թագեաւուր:

Անիւնք ան տե խասան ուրինց մըազ, գլեօ էլ աս տե խասնիք ձի մրաղըն:

ՍՅ. ԷԱԾ, IV, N7, 57-75

7

ԼԱԻՐ ԳԻԻԼՍՏԱՆ

Մական բարբառով *

Թագեաւուրմ կէր, իրիք տղայ ունէր, իրիք աղջըկ, էսաց.

— Իս կը միռնիմ. խաւք գեայ, գէլ գեայ, առջ գեայ, աղջկաիւր կըտէք՝ էսաց. իս ի՛չ կը միռնիմ, իմ իտիւէն չգէք՝ էսաց. ինչ կը պսակուէք, մա ձի կընկտիք չը քընէք՝ էսաց. ծառ մը կայ մի, իրիք խնձուր կը բռնը. Յուլիսի տասնըխնդին, կը գեան, կը տանն. չըն թուղնը տըսնանք ինչ խնձուր ի (անմահական խնձուր ի). ան ցածրի խնձուր մինծ տղըն՝ ան միջի խնձուր միջնիկ տղըն. ան վէրի խնձուրն էլ պղտը աղըն: Էսաց. եօթ օր իմ գիրիւման կը պախէք. գըչիւր ճրաղն էլ չըք թուղնը ընցըն:

Խէր միռաւ՝ տը տանին վիրուցին. էրկու միծ տղէք ասըցըն.

— Խիտ էրթանք: Փուրը էսաց. — Զընք էրթայ:

— Ի՞նչըն, մի խէր մեռնը, ասըցըն, մինք չէրթանք խիտ:

Պղտիկ աղըէրն էլ առըն. զիւրովէն, գնացըն խիտ:

Մինչիւ գլեօ պախըցըն, էկան. խրօխըէր նստաւ քախս, թագեաւուրութեն առըց:

Փուրը աղըէր էսաց. — Զէ, իս ձի ասըցը. «չընք էրթայ խիտ»:

Առջ իրի, նստաւ խնամաթող. — Զի մինծ քիւր տը տէք ձը, էսաց:

Էրկու մինծ աղըէր ասըցըն. — Մինք մի քիւր ինչըն տը տանք առջին, չընք խայ. տանը տուտէ:

Պղտըկ աղըէրն էսաց. — Իմ խօր խուսք չէրի, կուշտ կիրայ. ան էլ չէնըմ, տը տամ. տանը:

Մինծ քիւր առջ առըց տարաւ:

* Պատմած է Զատիկ Խեպոյեան:

Անու յիտիւէն գէլ էկաւ. նստաւ խնամաթող, էսաց—Ձի միջ-
նեկ քիւր տը տէք ձը:

Երկու մինձ աղբէր ասըցըն.—Ձընք խտայ: Փուքը աղբէր էսաց.
—Ձէ, իս իմ խօր խօսք գիտին չըմ խտայ. իմ քիւր տըտամ:

Քիւր խօս գէլին, առըց գինաց:

Անիւ յիտիւէն Սըմուխաւք թուաւ. էկաւ, նստաւ խնամաթող.
—Ձի պղտիկ քիւր տըտէք ձը:

Երկու աղբէր էլմ էլ էկան ատե.—Մինք մի քիւր ինչիս տանք
խաւքիւն. խաւք առնը տանը, մի քիւր ընկնը տակ. մեռնը:

Փուքը աղբէր էսաց.—Ան էրկու ձի քիւրիւն ին, գիւ չը կարո-
ղացաք չտէք. աս իմ քիւրն ի. իս տը տամ:

Պղտիկ քիւրն էլ էտու Սըմուխաւքիւն, խաւք առըց տարըց:
Իրիկուն իլաւ.—Աղբէրքիւր, էլեցէք, էլթանք. մի խօր գիրիկ-
ման պախիւնք: Էլան. դճրագ առնն, գինացըն վար խօր գիրիկմընին.
ճրագ վառըցըն, նստան:

Մինձ աղբէր էսաց.—Դիւ քընեցէք. իս կը մնամ դարթուն.
ինչ ժամանակ իմ քիւն կը գեայ, իս զձը խանիմ վի:

Երկու պղտի աղբէր քինան, մինձ աղբէր մնաց դարթուն:

Տըսաւ սիւ գիւ իրի, ադա կողմէն գինաց առաջ, էգար, գգիւ
սպանից. էթալ ձիւր իվե, փրթից իլից ան տե, էսաց.—Իմ աղբէր-
քիւր չընըն. տանան վախանան:

Իրի, կանչից, միջնեկ աղբէր էխան վի, էսաց.—Իլի, դագըր,
իմ խօր գիրիկման սլախի. իս քիչմ քընիմ:

Մինձ աղբէր քնաւ. միջնեկ աղբէր կայնաւ:

Միջնեկ աղբէր տըսաւ վիշապմ դատնու խիտ էրի, էն էլ գի-
նաց առէջ, չէթուղ մատանայ. էգար, գվիշապ սպանից, փրթից.
էլաւ էրի: Իրի, իլից լուսու գէմ ի.—Աղբէր, կանչից, գիմաց լու-
սու ի. իլի վի:

Պղտըկ աղբէր էլաւ վի, միջնեկ աղբէր քինաւ:

Պղտըկ աղբէր տըսաւ աղուիսմ էկաւ ան տե, էսաց.—Աղուիս
ինչ տ'ինէ, կան գեայ, ուսկուր կըծը, թը էրթայ:

Աղուիսմ էլ իրի, ճրագըն մատացաւ. սղու էգար, ճրագ ըն-
ցուց. փախաւ, գինաց:

Ադ էլ տդ տե շուարաւ. կրակ չիայ ճրագ վառը:

Իրընից դաշտը մէջ կրակ տըսաւ, էլաւ քնուս ուրիք էթալ էն
աղբոր ալանջ, մէկ էնու ալանջ, էսաց.—Իս էրթամ, իմ աղբէր
չընին վի: Գինաց դախ կրակ: Տըսաւ մանչ ճամիւրն կեօ ըխսիյար
մարդմ. սըւտակ կծըկմ կեօ կուշտ, սիւ կծիկմ էլ յեռջիւ, կը կծկը.
ադա կծկը քիչ ի մնացի խլանայ, էսաց.—Հայ ըխսիյար, ադ ինչ
կէնիս ադ տե:

Էսաց.—Իս մութ, լուս կը բաժանիմ. նա թուխ գիշիրնը կը
կըծկիմ. քիչմ էլ մնայ, կը լուսնայ: Ի՞նչ լուսնայ, սըւտակ կըծըկ
կը կծկիմ:

Էսաց.—Մութ, լուս չբաժանիս, մինչիւ կրակ առնիմ. գեամ:

Էսաց.—Աստուած քիւ տուն աւըրը, մինչիւ գիւ գեամ, էրկու
գըշիւր, էրկու ցիրեկ կընը. սաղ մարդ կը խըւընգնայ, խըւանդն էլ
կը մեռնը: Էլաւ գիտաւիւր կապըց. իգի ան տե, թոխ կծըկ իգի
յեռջիւ. սըւտակ կծըկ հեռացըցուց մօտէն:

Գինաց դախ կրակ. տըսաւ մուղարեմ դաշտըն մէջ. կրակ ադա
մուղարի մէջ կերևայ. գինաց. տըսաւ քեառսուն գե պառկած, քի-
նած ա. քեառսուն կանթէն սղընձ վար կրակըն. քեառսուն խեյ-
վընի ջանդակ էլ մանչ սղընձըն, վար կրակըն կիւայ. գիւ չըսըս
անիւնց մինձ աղբէր դարթուն է: Ադ էլ էլաւ, կրակմ առըց. էլաւ
վար դռան, էսաց.—Նա կրակ չէլաւ. էրթամ մէկէլ բերիմ:

Ջան կրակ էթալ, գինաց մէկ էլ իրի:

Էլ էսաց.—Նա էլ չէլաւ. զան էլ էթալ, մտաւ մաղարեմ վե.
գինաց սղընձը վրէն կայնաւ, էսաց.—Իս ձիւ տըտամ նա սղընձ,
վիրուցըմ, թը վիրուցը, դըր գիտըն, էլմ դըր վար կրակըն. գիմ
կրակ առնըմ, էրթամ. թը չի վիրուցը, փախիմ, էրթամ. ալ կրակ
չըմ տանը. գիւր ալախին, իմ խուղըն ալ իս անիւնց ձեռնէն չըմ
ադատը:

Աստըծու անուն խու, ձիւ խու գեառսուն կանթէ սղընձ
վիրուց իգի գիտըն, էլմ իգի վար կրակըն. դուր կրակ առըց, էլաւ
վար դռան:

Մինձ գե կանչից.—Այ մարդ, կրակմ քի խաքր, մէկն էլ քի
խաքր, էն մէկ էլ ինչ էր տարըր. տը գեառ, թի գիւ էնա քեառ-
սուն կանթէ սղընձ վիրուցըր, դըր գիտըն, էլմ դըր վար կրակըն.
մի քեառսուն աղբոր մինձ գիւ ընըս:

Ադ էլ դարձաւ. իրի, ձիւ խու գեառսուն կանթէ սղընձ.
վիրուց իգի գիտըն, իգի վար կրակըն:

Դիվն էլ էսաց.—Մի քեառսուն աղբոր մեծ գիլ:

Դիվ ուր աղբքիւր էխան վի, էսաց.—Էրթանք, նա թագեա-
ւուրըն իրիք աղջըկ կայ, եօթ տարը կայ մինք կուղընք, չը տայ.
դառկեալսիւրը փակը, խուղը՝ էլնըք էրկըթէ բիվիւ չընինք, տա-
նըք դարկինք պասան, էլնըք պասանը գիօխ:

Էլան բիվիւ առնն, գեացըն պասանը յառաջ:

Մինձ դիւուն էսաց.—Իս բիվիւ կը բռնըմ, գիւ դարկ:

Մէկ հեթակմ էլ ձիւ, ինչ կը դարկէր. ձէն կընկնէր քաղըր
մէջ, ադ էլ գիւուն էսաց.—Ադ չիլաւ. մկայ կակախին, քեառսունը
մէկա էլ կսալանին:

Տղէն բիւիւռ կտէր պատըն, ձեռնով կը զարկէր:

Մէկ մէկ էզարկ, էլաւ պէտքերի գլխոխ:

Քեանսուն քար խանկոյ ուր խիտ, էսաց.— Ինչ քեարմ կը թլիւմ, դիւլմ' էկեցէք, էլեցէք պատանի գլխոխ. էն էրթայ մըջ քեարդքըն, դուր մէկ էլ ինը: Անի էլ կայնաւ չար պատանին, քեարմ կը թլէր. դիւմ' կըլնէր պատանի գլխոխ. ադա տղէն էլ թուրմ կը զարկէր. դիւնն վըղ, ճանտակ, գլխոխ խընտրանց կերթէր քեարդքը մէջ: Քեանսուն էլ ադա տըսակով սպանից:

Տղէն էլ էջաւ քեարդքըն մէջ, կան իրի. գինաց թագեաւուրու սարէն տըսաւ, մտաւ նիրս. գինաց թագեաւուրու յօդի դեօռ էրաց. տըսաւ թագեաւուր. իրան կնըկ քընած, տղէն դրած ծանծրմակ, օձ սան վի իջի, քիչ մացի բիրան խառը. զտղի իրիս կըծը: Խաննար քեռից, զար վար օձու գլխուն. խաննար մտաւ մանչ սան, մնաց:

Տղէն խաննար իթուղ ուր տեղ, թագեաւուրը խաննար առըց. զարկից ուր մէջը, գինաց. դեօռմ էլ իրաց. տըսաւ թագեաւուրը միծ աղջըկ ադա տեղ քընի. մում զարկած գլխին, մի ուտըլիւուն, էսաց.— Տ'էրթամ, պագնըմ: Գինաց. կզուաւ վրէն, էսաց.— Մանչ անիւ քընուն դան չը պագնիմ:

Գինաց, դեօռմ էլ իրաց— միջնեկ աղջկան յօդէն ի, ան էլ միծ աղջկան տըսակ պարկը, քընը. նա քեանց միծ աղջըկ խօրոտ էր. գինաց, կզուաւ վրէն, էսաց.— Տը պագնիմ: Չը պագնից, յիտ դառցաւ, էսաց.— Մանչ անիւ քընուն չըմ պագնը:

Գինաց, դեօռմ էլ իրաց— պզտիկ աղջկան յօդէն:

Պզտիկ աղջըկ քեանց էրկուսն էլ խօրոտ էր:

Էսաց.— Քնած ընը, չընը. դան տը պագնիմ:

Գինաց. կզուաւ վրէն, անիւ սըրտ պագնից:

Քեանց փարէմ' անիւ սըրտ սիւցաւ:

Փօռման էզաւ, էսաց.— Աստըծուց էզնէր, չպագնէր անիւ սըրտ: Ան էլ թուղ խոռ, իրի դարկեախ իրաց, իրի դիւս, գինաց. դուր կրակ առըց, գինաց մատ իխսիյար:

Իխսիյար էսաց.— Աստուած քիւ տուն աւըրը. էլաւ էրկու գըլըր, էրկու ցիւրիկ դիւ գեացիր իս. խըւանդ մըկայ միռե, սաղ խիւընդցի:

Էլաւ ըզ իխսիյար արցիկց, էսաց.— Իս կիրթամ. մութ, լուս չըսածանիս, չուր իս իմ ճրագ կալուցիմ. որ իմ ճրագ կենայ առանց կպնել. դիւ գմութ, լուս բաժանիս, իս քի տըսպանիմ:

Ադ էլ գինաց դուր ճրագ կպուց. քնոյ ունիք աղբօր' ականջ-նիրուց էխան:

Լիւսցաւ. աղբէր էկաւ, էսաց.— Ըլեցէք վի. լիւս ի:

Աղբէրքի էլան, նստան. գեացըն, լուացուան:

Պզտը աղբէր էսաց.— Էրթանք:

Միջնեկ էսաց.— Էրթանք դիւր:

Միծ էսաց.— Էսա կուղմ (էն կուղմ ինչ դիւ սպանի ի):

Պզտիկն էլ էսաց.— Չէ. էրթանք սարիք ինչ անինք. անջիւր, անբան էրթանք. նստինք վար աղբըն, խաց կուաւընք, կը լուաց-ուընք, ջիւր կը խմինք:

Գեացըն վար աղբըն:

Գառնանք վար թագեաւուրըն:

Թագեաւուր քնուց էլաւ վի. տըսաւ օձ սան վի էջի, քիչ մնացը զտղէն կըծը. խաննար զարկած մանչ օձու գլխուն, մտի մանչ սան. խաննար թուղած ուր տեղ:

Խապար բիրըն թագեաւուրըն.— Թագեաւուր սպրած կինաս. քեանսուն դիւն էլ սպանած ին:

Թագեաւուրն էլ դալալ իցքից մանչ քեարդքըն, խոռ կանչիւ.— Ո'վ զնա դիւլիւր սպանի ի, թը գեայ. թագեաւուր անիւ խնդիւրը կատարը:

Վի կուղմ կէր, վի էջմ կէր, ծախըցըն. տուըն, թուր առըն, կասըցըն վար ուրինց. մէկ մէկ կըյան մա թագեաւուր, թագեաւուր կըսը.— Գիւլիւր դիւ իս սպանի. կըսը.— Խա:

Կըսը.— Էնա խաննար քեռե, խնէք:

Որ ձիւ կը տանի խաննար, խաննար կը գեայ դիւս:

— Չի գեայ դիւս:

Քեանի մարդ կէր մանչ քեարդքըն, մարդ չկըցաւ խաննար քէ-շիւր դիւս:

Թագեաւուր էսաց.— Էլ մարդ մնաց մանչ քեարդքըն:

Ասըցըն.— Մանչ քեարդքըն մարդ չկայ, յաղբըրը վրէն սեռութիւմ կայ, չընք զըտի մարդի, հեյվան ի, ինչ ի:

Թագեաւուր էսաց.— Գեացէք. որ մարդ ի, առէք բիրէք:

Գեացըն, տըսան իրիք մարդ նստած վար յաղբըրըն:

Ըսըցըն.— Էլեցէք, էրթանք. թագեաւուր ըզձի կուղբ:

— Թագեաւուր ինչ գուրծ ունի մի խիտ. մինք ճամբխուրդ մարդ ինք, մինք թագեաւուրըն չընք տըսի. թագեաւուր զմի չը տըսի:

— Չէ, տը գէք, ասըց:

Առըն, տարըն:

Յառաջ միծ աղբէր տարան թագեաւուրը իրիս:

Թագեաւուր էսաց.— Նա դիւլիւր դիւ իս սպանի:

Էսաց.— Իս իմ սպանի:

— Էն որ սպանի իս, էնա խաննար քէշի, տըսնամ:

Ձեռ խոռ խաննար, խաննար կգեայ դիւս. տուն կգեայ, խան-նար չգեայ:

Սմուր խաւք էսաց.— Կնը'կ, խաց բի, ուտընք:

Քիւր էլաւ, խաց իդի անտե. կիրան, խման:

Սմուր խաւք էսաց.— Աստուած խեւ էնը. դիւ ինչ գուրծը իկի, գիւր տ'երթաս:

Էսաց.— Իս իկիր իմ, տ'երթամ Լաւը Գիւլստան տըսնամ:

Սմուր խաւք էսաց.— Իս չըմ գըտի, անիւ երկըր ուր տեղն ի. իս կանչիմ խաւքիւր, գեան, տոնանք ու սալղ կտայ:

Սմուր խաւք կանչիւր, քեանի խաւքմ կէր, ժողուան, էկըն:

Խաւքնից, մէկ սալղ չիտու:

Էսաց.— Ալ խաւք մնաց գիւս:

Ասըցըն.— Մէկ քեալապետմ կեօ եօթ ծովու կղզըն, մնացի ան տե, փետուրմ 'էլ վրէն չկայ:

Սմուր խաւք էսաց.— Իրիք, չուրս խաւք գեացէք. գրէք վար ձի թիւքիրուն. առէք, բիրէք:

Չուրս խաւքմ թուան. գեացըն եօթ ծովու կղզըն, դադա խաւք վիրուցըն. գուրինց թիւքիր տուըն յիրար, զխաւք գրըն վար ուրինց թիւքիրուն, առըն, բիրին, տուըն Սմուր խաւքըն. Սմուր խաւք խաւքնից.— Գիւ գըտիս Լաւը Գիւլստանի երկիր գիւրն ի:

Ադա խաւք էսաց.— Իս մէկ գիւրմ գեացը, ան ալ խատ իմ մօր:

— Մըկայ կարող իս էրթաս:

— Ինչիս տ'երթամ, փետուր չունիմ. անութութենէ մեռեր իմ:

Մէկ շարաթմ օխչիւր դմակ կիրցուց. ադ խըն փետուր թափաւ. նուրէն փետուր էկաւ:

Ութ օր էլ կիրցուց. լաւ փետուր էկաւ վրէն:

Խաւք էսաց.— Փորձիմ, կարծի էմ թունիմ:

Քիւրմ թուաւ. բանձրցաւ, էլմ էլ էկաւ տակ:

Էսաց.— Չըմ կարողանայ թունը:

Ութ օր էլ միս կիրցուց. խաւքն էլ էսաց.— Իլի, նստը վար իմ թիւքիրուն, էրթանք:

Ադա մարդ էլաւ, նստաւ վար խաւքիւ թիւքիրուն. տարաւ, դժուկ խըլցիւց. իդի ցամաք՝ դառցաւ, իրի:

Անի ինչ մթնաւ, դինաց մանչ քեաղըն. կան իրի. յանկարծ դինաց Լաւը Գիւլստանը գիււն էրաց. դինաց նիւս, յօդէք կան իրի. դեօռն էլ էրաց. տըսաւ Լաւը Գիւլստանը պառկը, քնը. բարձմ գըլխին. մէկ վուտքիրուն. մէկ ան կուղք, մէկ ան կուղք. վար անիւ սրտըն գիւլ ու ըռահանը, ադ էլ ձեռ իթալ, պոկեց զգիւլ ըռահան. էխան (մազիրուն տեղ գիւլ ու ըռահան էր):

Լաւը Գիւլստան միւռաւ:

Ադ էլ դառցաւ, իրի ծովու բիրան. փուսմ փուրից, նստաւ

ինե. քիչ մէկ ցալս ու մախ իդի վար ուր գլխին, տըսաւ իրիք եղուընիկ էկան, թուան ան տե, գուրինց խաւքնըն խաւքն:

Ադ էլ տըսաւ մէկ իրան կնըկ, մէկ էլ էրկուս աղբօր կընկտիք ին:

Գիւ չըսըս, կնըկ խաւքնըն յանկարծ կը տանը. դնը անիւ գլխիւ վերէն. ադ էլ զխաւքնըն առըց, պախից:

Ադիւքն էլ էլան. գեացըն մատ Լաւը Գիւլստան, տըսան Լաւը Գիւլստան միւռ, չկայնան. յիտ դառցան, էկըն:

Էրկու քիւր գուրինց խաւքնըն առըն, թուան գեացըն:

Քիւր կը կանչը.— Այ քիւրիւր, մ'էրթէք. մինչիւ իս իմ խաւքնըն գնդընիմ, գեամ:

Մարդն էլ էլաւ, զխաւքնըն խաւքաւ:

Կնըկ մնաց ան տե, ինք թուաւ գինաց:

Ադա աղէն իրի մատ ուր քիւրիւր. քիւրիւր մօտէն թուղ քառ, դինաց ուր տուն: Ելաւ աղբէրնիւր նալլ էրաւ դուր տըսած. աղբէրնիւր էլան, գուրենց կնկտիք թուղըն:

* *

Յուլիս ամիս մօտացաւ. Յուլի տասնըչուրս օր իլաւ, միծ աղբէր էսաց.— Աղբէրնիւր, մի խնձուրը ժամանակն էկաւ, տը գեան, խնձուր տանըն, ըլիցէք, էրթանք, պախինք:

Պզտը աղբէր էսաց.— Աճը խնձուր չըսը, գեացէք, պախեցէք ձի:

Մինծ աղբէր էլաւ, դինաց յէռչիւ խնձուրըն. սահարմ, էրկու մնաց ան տե, փախաւ իրի:

Մինծ աղբէր քընաւ. պզտը աղբէր իլաւ գինաց:

Գինաց, նստաւ խնձուրը ծառը տակ:

Սահարմ էրկու մնաց. տըսաւ փալմ սիւ ամպ ուռաւ, իրի. իրի, ծառըն մօտացաւ. տըսաւ սիւ գեամ, ձեռ իթալ, խնձուր կըտուից, դառցաւ. ան էլ անեղմ իդար, պէկ իցից. զդէ քեչից, հեռացըցուց. փրթից, իլից ան տե. դառցաւ, իրի տուն, քնաւ:

Առաւուտուն աղբէրնիւր էլան մի, գեացըն խնձուրը քալաւեհն. տըսան խնձուրմ տարած, էկըն. քնու մէջ աղբէր բռնըցըն, տփիցըն, տալըցըն.— Յիրիկիւն գիւ չէկըր խնձուր պախէնք, էկըն տարըն:

Մինծ աղբօր էսաց.— Չէ, գիւ գեացըր, թը պախէր:

Յիրիկիւն միջնեկ աղբէր էսաց.— Նիէք, էրթանք, մի խնձուր պախինք. մէկը տարածըն, էրկուսն էլ չը տանըն:

Պզտը աղբօր տալըցըն.— Իլի, էրթանք:

Էսաց.— Գեացէք, պախեցէք ձի խըմա. իս չըմ ուղը:

Էրկու աղբէր էլան, գեացըն. սահարմ էրկու մնացըն, փախացան. փախան էկըն, գեացըն ուրինց տեղ, քընան:

Պզտը աղբէր էսաց.—Իս գըտիմ. մկայ իմ աղբէրքիր փախած էկած: Եկաւ, գինաց խնձուրը ծառը տակ, տըսաւ մարդ չկայ. ադ էլ նստաւ ա տե սահաքմ, էրկու. տըսաւ, սըւտակ դե էկաւ. ձեռ իթալ զխնձուր կտուից, դառցաւ. խատ դառնըլին նիտ անեղմ էզար. գդե պառկացըցուց գիտըն: Զեռ իթալ զոտ, բռնից, քեչից. տարաւ, հեռացըցուց. փըլից, իլից ան տե. դառցաւ, ուր տեղ քնաւ:

Լիւսցաւ, աղբըտանը էլմ գեացըն խնձուրը քամաշեն. տըսան ան մէկէն էլ տարած, մնացի մէ, էկան էլմ բուժը տուին աղբոր:

Պզտը աղբէր կասը.—Այ նանըմ, իս չըմ ուղը, չըմ ուղը. խնձուր գձը պէտք չէ:

Յիրիկուն ասըցըն.—Դէ', յէլի, գինն, գըիւ խնձուր պախէ:

Էսաց.—Դիւ գեացէ'ք, գձիր սլախեցէք. մնաց իմ, իս չըմ էրթայ:

Մինծ աղբէր էսաց.—Իս կերթամ, պախիմ գձը խամար:

Պզտը աղբէր էսաց.—Կերթաս, չըս էրթայ. ձը պէտք չի:

Մինծ աղբէր էլաւ գինաց, նստաւ խնձուրը ծառը տակ, մինչ չիւ մթնաւ, փախաւ էկաւ. գինաց ուր տեղ պառկաւ:

Պզտը աղբէրն էլ էսաց.—Իս գըտիմ, մկայ փախի. էրթամ խնձուրը ծառը տակ:

Էլաւ գինաց. նստաւ խնձուրը ծառը տակ, սահաքմ, էրկու մնաց. տըսաւ կարմիր դե իրի, քեանց սար մը, իրի. իրի խնձուրը ծառըն մատացաւ, ձեռ էթալ, զխնձուր կտուից, դառցաւ: Ադ էլ նիտ անեղմ իզար. դե էլաւ ետալիլ, փախաւ, ադէն էլ ընկեաւ խոռէն, գեացըն, խասան մանչ գաշտըն, դե մտաւ մաղարեն վի, ադ էլ դառցաւ, իրի տուն. ընկեաւ ուր տեղ, քընաւ մինչիւ խըլուսիւն. խը լիւսիւն ակախաւ, իլաւ վի, էսաց.—Այ աղբէրնիր. իս էրաղը մէջ գեացը, մի խնձուրը ծառը տըսայ, դեն էլ իրի զմի խնձուրը կտուից. իս նիտ անեղմ դարկը, չընկեաւ, էլաւ ետալիլ, փախաւ. իս ընկեայ յիտիւէն, գեացընք չուր մանչ գաշտըն. դե մտաւ մաղարեն վի, իս դառցայ, իկայ. թա չըք խաւատայ, արըն էլ խա ճամբըն թափը մինչիւ մաղարի բիրան:

Էլաւ, գաղբէրնիր առըց, գեացըն խնձուրը ծառը տակ. բըր-չիցըն գիտըն, դարուն տըսան, խատ արնըն գինացըն մինչիւ մաղար բիրան:

Մինծ աղբէր էսաց.—Ըգձը կախեցէք, իս էրթամ մաղարեն:

Շրիս կապիցըն, զմիծ աղբէր կախըցըն մաղարեն վի:

Էսաց.—Աստըծու սիրուն, ըգձը քեչեցէք, ցրտու մեռայ: Բի-չիցըն գիւս:

Միջնեկ աղբէր էսաց.—Դիւ չը կեղըցար, իս տէրթամ:

Միջնեկ աղբէր կախիցըն, քիչ մէլ էն գինաց, էսաց.—Աղբէր-նիր՝ Աստըծու սէր, ըգձը քեչեցէք գիւս. իս չուքիւ մեռայ:

Ադ էլ քեչիցըն, խանըցըն գիւս:

Պզտը աղբէր էսաց.—Դիւ գեացէ'ք ձի տնիր, մարդ ըգձը չը ճանչնայ. իս կերթամ մաղարեն վի. էկայ, էկայ. չէկայ՝ չէկայ: Բեառսուն օր նա օրիս չը քեչէք գիւս. գիւքն էլ ձի խաց, ջիւր կը բիրէք, ուտիք. մինչիւ քեառսուն օր իս էկայ, էկայ. չէկայ, թուղ կտէք, կերթէք:

Պզտը աղբէր կախըցըն մաղարեն վի. գնաց, էջաւ տակ:

Շրիս ուր մէջըէն արցըկից, գինաց կան էրի. գինաց պաղչեմ տըսաւ, սարեմ տըսաւ. ան պաղչեմ սիվ, սարեն սիվ, էսաց.—Իս գըտիմ, ասըկ սիվ գիւսուն ը. գինաց, նստաւ: Դիւս կնըկ էլաւ, տը-գըտիմ, ասըկ սիվ գիւսուն ը. գինաց, նստաւ: Դիւս կնըկ էլաւ, տը-սաւ մարդմ նստի պաղչեմ, կանչից էսաց.—Այ խողածըն, ծառա-իս, ջիւր խմը. անութը իս, իլի, քի խաց առ գինն. սիվ գիվ գեա-ցը նեղիր. իրիք օր չէկը, գեայ, քիւ խաւքըն էլ չըս աղատը անիւ ձեռնէն:

Էսաց.—Սիվ գիվ իրիք օր կայ, իրիւ իմ քի մատաղ:

Կնըկն էլ էսաց.—Իս Աստըծուց էն կուղէր. էրի սղայ, զիրար առնընք. ուտինք, խմինք մինչիւ մեռնիլու օր. ինչ Աստուած ստեղ-ծի, ստայ ի:

Էն էլ գինաց ան տե չուր իրիկիւն:

Իրիկիւն կնըկ էլաւ, տեղ չընից, պառկան: Տղեն էլ թուր իդի մանչ յինք, մանչ կնըկ, նուր քընաւ: Լիւսցաւ, էսաց.—Ճամբախ կայ յիւջիւ ձը, դառնամ, դըի առնըմ:

Կնըկ էսաց.—Էրթայ, աչ ինի սըւտակ գիւսուն կնըկ, ալ ըգձը չառնը:

Էլաւ գինաց, սիվ գիւսուն սընու ընցաւ, գինաց սըւտակ գիւսուն սընու:

Տըսաւ սըւտակ գիւսուն պաղչեմ սըւտակ, սարեն սըւտակ:

Էսաց.—Էս գըտիմ, աս էլ սըւտակ դեռն ը, մինչիւ էրթամ կարմիր գիւսուն սընու, Աստուած օղորմած ը:

Գինաց, նստաւ սըւտակ գիւսուն պաղչը մէջ:

Սըւտակ գիւսուն կնըկ էլաւ, բըրչից. կեո մարդմ նստը պաղչը մէջ, կանչից, էսաց.—Այ մարդ, Աստըծու սիրուն ընը, անութը իս, էրի, քի խաց առ. ծառա իս, ջիւր խմը, յիւստ իկիր իս, դառըք, գինն ան տե, սըւտակ դե չորս օր կայ գեացը նեղը, չէկը. գեայ, իրիտ տըսնիլուն գըի տըսալանը. քիւ մեղը ինի իմ վըգ:

Էսաց.—Սըւտակ դե կուրպան էմ արե քի:

Սիւլ գիւտու կնկեան խաղն էր ուսկը կատու, ուսկը մուկ մանչ ուսկը սրնուն կը պտուտէն:

Սըւտակ գիւտու կնկեան խաղն էր, ուսկը աղուիս, ուսկը լալդ-տրակ մանչ ուսկը սրնուն կը պտուտէն:

Կարմիր գիւտուն էլ ուսկը կաքեաւ, ուսկը բազէն մանչ ուսկը սրնուն. անիւ խաղն էլ էն էր:

Կարմիր գիւտու կնկը էսաց.—Սա բանիր կը գնիս մէկ տոպրկի մէջ կը կապըս քիւ քեամակ, քի պէտք կըլնը:

Աղիւնքն էլ՝ էլան, մալ, տալանք, ինչ կէր առըց, էկաւ յէռջիւ մաղարը դռան. շրիս չէ կախ էր, շրիս յիրար խառ. աղբըքիր մաղարը բիրենէն կանչըցըն.—Սյ աղբէր, գիւ էկըր:

(Քեանիմ խնձուր տարբը ըն գիւր, բիւր իրի):

Աղ էլ մալ-ապրանք կապըց, ամին քեչեցըն վի, մնաց կնկտիր. սիւլ գիւտուն կնկը քեչից վի. սըւտակ գիւտուն էլ, մնաց կարմիր գիւտուն:

Կարմիր գիւտու կնկը էսաց.—Դիւ իլի, իս նուր կըլնիմ գիւս:

Մարդ էսաց.—Չէ, իս չըմ թուղնըմ գըի սդայ:

—Մարդ, էսաց. դիւ իլի, կը փուսմընիս:—Չէ, դիւ տըլնիս:

Կնըկն էլ էսաց.—Իս գըտիմ. գըի աը թուղնին էգա խուրը մէջ. դիւնեայ ի, թա մնացըր սդայ, կերթաս սե գիւտու փաննաւէն. դըրըմ կայ ան տե, կը կարգաս. որ կը կարգաս, սե խուռ, սըւտակ խուռ, կղեան վար ջրուն. կը կուռն. գըի կը թլիս սիւլ խույու քեամակ, սիւլ խուռ կը թլի սըւտակ խույու քեամակ. սըւտակ խուռ գըի կը բիրէ լիւս ախարք խանէ գիւս:

Չկարմիր գիւտու կնկն էլ կապից, քեչիցըն վի:

Աղիւնքն էլ էլան, մալ, տալանք, ինչ կէր առըց, էկաւ յէռջիւ մաղարը դռան. շրիս չէ կախ էր, շրիս յիրար խառ. աղբըքիր մաղարը բիրենէն կանչըցըն.—Սյ աղբէր, գիւ էկըր:

Սալ քեչըցըն վըր մաղարը բիրեն. գնկտիր, գմալ. տալանք, առըն, գեպըն:

Ինչ գեպըն, խրթիպէրն էլ մեռի. մինձ աղբէր նստաւ թախտ. մէկ էլ աղբէրն էլ էլաւ անիւ վուղի:

Կընկտիրն էլ ըսըցըն.—Մինք քեամուտն օր իրաւունք չընք խոյս պաւկուր:

Դառնանք սղտըկ աղբօր. աղբէր անընցիուն կանչից աղբէր-բիրուն. աղբէրքիր ձէն չտուիցըն:

Աղ էլ դառացաւ, գինաց սիւլ գիւտու սաւեն. տըսաւ փաննաւէն գիւրըմ կայ. առըց, կարգաց, էլաւ ծուվ. տըսաւ սըւտակ խուռ, սիւլ խուռ վար ծուվուն կուռան. աղ էլ գինաց, մոռացաւ, գինք իթալ

սըւտակ խույու քեամակ, սըւտակ խուռ գան իթալ սիւլ խույու քեամակն. սիւլ խուռ տարաւ մութ ախարք, իցքից գիւս:

Գինաց մանչ քեամըքըն կան իրի, գինաց, էլաւ պառուս դոնախ, էսաց.—Պառաւ, դոնախ կը տիրիս:

էսաց.—Մեռնիմ քի. մընչ կայ ուտիք, մընչ կայ խմիք, կը տիրիմ. ընչի չըմ տիրի:

էն էլ իլաւ, ձեռ խուռ նեպ. էրկու-իրեք ուսկը խոռ պառաւ, էսաց.—Տար քեամըք, ուտիլիւ բան, շիւր առ, իրի:

Պառաւ առըց իրի. կիրան:

—Պառաւ, էսաց. ջիւրմ բի, խմիմ:

էսաց.—Վշապմ մաի աղբրի ալ, ջիւր չթուղնը գեայ. օրէն աղջըլմ տը տանին, տան վիշապուն. նուրէն թուղնը ջիւր, գեայ. էն արընջիւր խմին. առ օր իրեք օր կայ, ջիւր չկայ մի քեամըք. թաղեաւուրը աղջըլ տը տանըն, չէրթայ:

էսաց.—Պառաւ, ինչ ժամանակ թաղեաւուրը աղջըլ տանըն, ձը խմաց կտաս: էսաց.—Շատ աղէկ:

Թաղեաւուրն էլ էսաց.—Քաղաքմ չըմ աւրըմ աղջըլմ ապով: էլաւ, աղջըլ գուրովէն խուռ, տարան, կապըցըն ննարը ծառ.

տարուղնիր վախան, էկըն:

Պառաւն էլ խմաց խոռ տղըն.—Թաղեաւուրը աղջըլ տարան:

Մարդն էլ իլաւ, գուր թուր առըց, գինաց. տըսաւ ննարը

ծառ, կիս յէռջիւ աղբըրն. աղջըլ կապած ննարը ծառ, գեպած.

ան էլ աղջըլ արցըկից ննարը ծառէն. առըց, նստաւ ան տե:

Աղջըլ էսաց.—Աստըծու սըրուն ընը, իլի, գինա. վշապ ըզձը

տ'ուտը. գըի չուտը:

էսաց.—Չքի տ'ուտը. ըզձը էլ թ'ուտը, իմ քիւն կը տանը.

Աղիւնքն էլ էլան, մալ, տալանք, ինչ կէր առըց, էկաւ յէռջիւ մաղարը դռան. շրիս չէ կախ էր, շրիս յիրար խառ. աղբըքիր մաղարը բիրենէն կանչըցըն.—Սյ աղբէր, գիւ էկըր:

Սալ քեչըցըն վըր մաղարը բիրեն. գնկտիր, գմալ. տալանք, առըն, գեպըն:

Ինչ գեպըն, խրթիպէրն էլ մեռի. մինձ աղբէր նստաւ թախտ. մէկ էլ աղբէրն էլ էլաւ անիւ վուղի:

Կընկտիրն էլ ըսըցըն.—Մինք քեամուտն օր իրաւունք չընք խոյս պաւկուր:

Դառնանք սղտըկ աղբօր. աղբէր անընցիուն կանչից աղբէր-բիրուն. աղբէրքիր ձէն չտուիցըն:

Աղ էլ դառացաւ, գինաց սիւլ գիւտու սաւեն. տըսաւ փաննաւէն գիւրըմ կայ. առըց, կարգաց, էլաւ ծուվ. տըսաւ սըւտակ խուռ, սիւլ խուռ վար ծուվուն կուռան. աղ էլ գինաց, մոռացաւ, գինք իթալ

սըւտակ խույու քեամակ, սըւտակ խուռ գան իթալ սիւլ խույու քեամակն. սիւլ խուռ տարաւ մութ ախարք, իցքից գիւս:

Գինաց մանչ քեամըքըն կան իրի, գինաց, էլաւ պառուս դոնախ, էսաց.—Պառաւ, դոնախ կը տիրիս:

էսաց.—Մեռնիմ քի. մընչ կայ ուտիք, մընչ կայ խմիք, կը տիրիմ. ընչի չըմ տիրի:

էն էլ իլաւ, ձեռ խուռ նեպ. էրկու-իրեք ուսկը խոռ պառաւ, էսաց.—Տար քեամըք, ուտիլիւ բան, շիւր առ, իրի:

Պառաւ առըց իրի. կիրան:

—Պառաւ, էսաց. ջիւրմ բի, խմիմ:

էսաց.—Վշապմ մաի աղբրի ալ, ջիւր չթուղնը գեայ. օրէն աղջըլմ տը տանին, տան վիշապուն. նուրէն թուղնը ջիւր, գեայ. էն արընջիւր խմին. առ օր իրեք օր կայ, ջիւր չկայ մի քեամըք. թաղեաւուրը աղջըլ տը տանըն, չէրթայ:

էսաց.—Պառաւ, ինչ ժամանակ թաղեաւուրը աղջըլ տանըն, ձը խմաց կտաս: էսաց.—Շատ աղէկ:

Թաղեաւուրն էլ էսաց.—Քաղաքմ չըմ աւրըմ աղջըլմ ապով: էլաւ, աղջըլ գուրովէն խուռ, տարան, կապըցըն ննարը ծառ.

տարուղնիր վախան, էկըն:

Պառաւն էլ խմաց խոռ տղըն.—Թաղեաւուրը աղջըլ տարան:

Մարդն էլ իլաւ, գուր թուր առըց, գինաց. տըսաւ ննարը ծառ, կիս յէռջիւ աղբըրն. աղջըլ կապած ննարը ծառ, գեպած.

ան էլ աղջըլ արցըկից ննարը ծառէն. առըց, նստաւ ան տե:

Աղջըլ էսաց.—Աստըծու սըրուն ընը, իլի, գինա. վշապ ըզձը

տ'ուտը. գըի չուտը:

էսաց.—Չքի տ'ուտը. ըզձը էլ թ'ուտը, իմ քիւն կը տանը.

Աղիւնքն էլ էլան, մալ, տալանք, ինչ կէր առըց, էկաւ յէռջիւ մաղարը դռան. շրիս չէ կախ էր, շրիս յիրար խառ. աղբըքիր մաղարը բիրենէն կանչըցըն.—Սյ աղբէր, գիւ էկըր:

Սալ քեչըցըն վըր մաղարը բիրեն. գնկտիր, գմալ. տալանք, առըն, գեպըն:

Ինչ գեպըն, խրթիպէրն էլ մեռի. մինձ աղբէր նստաւ թախտ. մէկ էլ աղբէրն էլ էլաւ անիւ վուղի:

Կընկտիրն էլ ըսըցըն.—Մինք քեամուտն օր իրաւունք չընք խոյս պաւկուր:

Դառնանք սղտըկ աղբօր. աղբէր անընցիուն կանչից աղբէր-բիրուն. աղբէրքիր ձէն չտուիցըն:

Աղ էլ դառացաւ, գինաց սիւլ գիւտու սաւեն. տըսաւ փաննաւէն գիւրըմ կայ. առըց, կարգաց, էլաւ ծուվ. տըսաւ սըւտակ խուռ, սիւլ խուռ վար ծուվուն կուռան. աղ էլ գինաց, մոռացաւ, գինք իթալ

Թուղ խառն, գինաց տուն: Քեաղաք քեաղաքով ադա էրնջիւր կը տանըն:

Աղջըկ էսաց.—Մը տանէք, կը զուլալիք. չաւատացըն:

Թագեաւուր էսաց.—Աղջը, գիւ քեաղաք տաւիրու:

Էսաց.—Այ խէրըկ, վըշապ սպանիցըն.—Աղջըկ, վո՛ւ սպանից:

Էսաց.—Մէկ մարդմ էր, չըմ ճանչնայ:

Ադա տղէն ախանջ էրաւ. տըսաւ Սմուլ խաւքիրու ձագտիրու ձէն կղեայ. բըրջից ննարը ծառ, տըսաւ Սմուլ խաւքիւ բիւն. տըսաւ վըշապմ փաթըթուի բիւլուր ծառըն. քիչ մնացի ձագտիր ուտը:

Ան Սըմուր խաւք ձագտիր կը խանը, ամին տարը վըշապ կուտը. Սմուր խաւք չը գըտի. ո՛ւ վ կուտը:

Սմուր խաւք ուր թիւքիր տուը էրեգեական, արիւ ան քեաղաքըն չառնը. լիւս ան քեաղաքըն չառնը:

Տղէն էլ թուր քեշից, ադա վըշապ սպանից, փըթից. քեաղալակմ իլից. տարաւ Սմուր խաւքիւ ձագտիրու:

Սմուր խաւք վիրուց տըսաւ. խուլ էլաւ, իրի, աը զարկէր, ծառէն բիրէր տակ, սպանէր:

Ձագտիր գեացըն յէռջիւ մօր.—Աստըծու սիրուն, գիւ բան չէնըս. աղըկ մի դիւսման սպանը, մի խամար մըս բիրը:

—Այ մարդ, էսաց Սմուր խաւք, քիւ խնդրըք էրան, կատարըմ:

Էսաց.—Իմ խնդրըք էնը, ըզը տանըս եմ խէրեհական խուղ:

Էսաց.—Անթառ, կը բիրիւս եօթ դմակ, եօթ տըկ ջիւր:

Սմուր խաւք վըբուց էկաւ տակ. արիւ աուրց վար քեաղաքըն, լիւսցաւ. ջիւր չէկը, ջիւր էրի, լիւս չէկը, լիւս էրի:

Թագեաւուր խառն կանչիւ.—Վուլ զվշապ սպանը, վուլ ա ընց-կուն էրաւ, լիւս աուրց, գեայ, Թագեաւուրութին կուզը, մալ կուզը, ինչ կուզը, տըտամ:

Աղջըկ էսաց.—Այ խէրըկ. իս կը նստիմ փեցնէրէն, քեաղաքը մարդ թը գեան, փեցնէրի տկով ընցնըն. իմ նշան կայ. իս կը ճանչնամ վշապ սպանող:

Ադ մարդն էլ էկը, գեացը սպառու տուն էլմ:

Քեանի մարդ կէր մանչ քեաղաքըն, էկըն. փաննարի տկով ընցան:

Մարդ մանչ քեաղաքըն չմնաց, Թագեաւուր աղջկան էսաց.—Ան մարդ չճանչցար: Էսաց.—Ան մարդ չէկը:

—Այ աղջըկ, էսաց. ալ մարդ քեաղաքըն մէջ չկայ:

Էսաց.—Իսկալ իցիկ մանչ քեաղաքըն, տնիր կան գեայ:

Ընկեան մանչ քեաղաքըն, կան էկըն. մարդ չտըսան առանց գեալ. գեացըն սպառու տուն. տըսան դոնախմ կայ ան տե. էկըն, պատմիցըն.—Թագեաւուր ապրած՝ մնացը սպառու կոնախ:

Էսաց.—Գեացէք, ան մարդ բիրէք: Գեացըն, բիրին:

Աղջըկ բըրջից, էսաց.—Նա ի, իմ նշան կեօ վրէն:

Թագեաւուր կանչից զան մարդ, տարաւ.—Վշապ գիւ իս սպանի, էսաց Թագեաւուր: Էսաց.—Խն:

Էսաց.—Սմուր խաւք ինչիւր իլաւ, էկաւ տակ, իմ քեաղաք լիւսցաւ:

Սմուր խաւքիւն նաղըն էլ Թագեաւուրը խամար էրաւ:

Թագեաւուր էսաց.—Այ վուրդը. աղջըկ գիւ իս ապատը քի խմայ. իմ քեաղաք գիւ իս լիւսցընի, մըկայ Թագեաւուրութին կուզըս, տամ քի, վզիւրութին կուզըս, տամ քի. ինչ կուզըս, տամ քի:

Ադ էլ էսաց.—Քիւ աղջըկն էլ, Թագեաւուրութին էլ, վզիւրութին էլ սիրող կինայ քի. քինէ կուզըմ եօթ անծին շիւկու դմակ, եօթ տըկ ջիւր. ալ յիւրիչ բանմ քինէ չըմ ուզը:

Թագեաւուրն էլ եօթ անծըն շիւկու դմակ իբի, եօթ տըկ էլ բի. մարդ էլաւ, աուրց, գինաց մա Սմուր խաւք, ջիւր ու դմկնիր էղիր վար Սմուր խաւքիւն. ինքն էլ խիծաւ:

Սմուր խաւք թուաւ, բանցրացաւ:

Տղէն էսաց.—Աստըծու սիրուն, իս ցրտու մեռայ:

Էսաց.—Իլուկէն քենիմ կերեայ յէռջիւ քիւ աչի:

Էսաց.—Քեանց արտըմ չափ:

Քիչմ էլ բանցրացաւ, էրեգեական մօտացաւ:

Էսաց.—Աստըծու սիրուն, իմ քեամակ իրիցաւ:

Էսաց.—Իլուկէն քենիմ կերեայ յէռջիւ քիւ աչի:

Էսաց.—Քեանց իզան գլխիւ բաշ:

Քիչմ էլ բանցրացաւ, էսաց.—Աստըծու սիրուն, իս երիցայ:

Էսաց.—Ալ դիւկէն կերեայ յէռջիւ քիւ աչի:

Էսաց.—Ալ բանըմ չըմ տըսնայ, մի՞նաւ յէռջիւ աչքիրուս:

Խաւք դառցաւ, բիրանըս իվի էկաւ:

Էսաց.—Ինչ իս կուամ, դմակմ թալ իմ բիրան, տըկմ ջիւր լըց վրէն:

Քեանը անը կուաց, դմակմ իթալ, տըկմ ջիւր իլից:

Մնաց յիւրի դմակ. ձեռնէն սլոծաւ, գինաց ծուլու մէջ:

Խաւք կուաց. ան էլ դանակ իթալ, ադա վուտաց մօանին կառից, իթալ խաւքիւ բիրան:

Խաւք տարաւ, ծուլ ընցուց. իգի ցամաք, մարդիւ էսաց.—Իլի, գինն: Մարդ էսաց.—Չէ, գիւ գինն. իս կերթամ:

Խաւք գըտի մօանն կուուր:

Քիրմ էլ էսաց.—Իլի, կայնը, գինն:

Մարդ կայնաւ. ա'էրթէր, չկարուղացաւ:

Խաւք էսաց.—Ան յըտըն փըթիւն ինչ գիւ տուըր ձը, ինչ էր:

Էսայ.—Քինէ պախիմ Աստըծիւց ինչ պախիմ. յըմա յըմա:

Էսայ.—Աս նա փառ, քըսը վար քիւ վուտայ, իլի, գինա:

Էն սահաք սաղացաւ. խաւք թաւա գինաց. մարդ իրի խուր քեաղար գինաց, իլաւ վուսկիրչու տղայ:

Դառնանք վար կընկտիրուն, քեառսուն օր լըմացաւ:

Թագեաւուր էսաց.—Նիէ՛ք, սլսակուրնք:

Սիւ գիւու կնըկ էսաց. մինչիւ իմ վուսկը մուկ, վուսկը կատուն, մանչ վուսկը սրնուն պտտուն, ձը խամար չբիւրք, իս չըմ պտակուր:

Թագեաւուր կանչից. դուսկըրըչ տարաւ, էսաց.—Աս օրուրնէ քինէ կուղըմ վուսկը կատուն, վուսկը մուկ, մանչ վուսկը սրնուն պտտուն ձը խամար. չբիւրք, դքի կսպանիմ:

Վուսկըրըչ մաղսէն էրաւ. ձիւքիւր էցքից ծուց, գինաց տուն:

Կնըկ էսաց.—Քի ինչ իլաւ:

—Թագեաւուր առաւուտուն իմ վըզ տը գարիլը, կըսը.—Ասօր վընէ կուղը վուսկը կատուն, վուսկը մուկ, մանչ վուսկը սրնուն խաղան. իս իմալ տը չընիմ:

Ագա տղէն էլ էսաց.—Վարպիտ, գինա բեռմ պնդիւկ բի. մարդ մա ձի չգէք, իս առաւուտուն կը չընիմ, բիւրիմ:

Տղէն առըց պնծիւկ, չափիւն մէլ առըց, մտաւ յօդէն. դղիււ փակըց, նստաւ դպնիւկ կուտուրց, կիւրաւ:

Կէս գչիր էր, կնըկ մարդիւն էսաց.—Իլի, գինա. նա կը չընի, չը չընի, առաւուտուն թագեաւուր քիւ վըզ տը կտուր:

Մարդ իլաւ, գինաց վար իտիւ գռան. աղանջ խոռ, չափիւնի ձէն կզեայ. ձեռ խոռ գիւռ, փակ ը, դառցաւ գինաց:

Իրի, էսաց.—Կնըկ, չափիւնի ձէն անիւչ կզեայ:

Լիւսցաւ. իլաւ, իդի վար ուր գլխիւն, իրի խոռ վուսկիրչուն. վուսկիրըչ առաւ, գինաց թագեաւուրն, թագեաւուր խոռ սիւ գիւռու կնկեան:

Սըւտակ գիւռու կնըկ էսաց.—Սիւ գիւռու կնկեան ընը, ձը չընը:

Էսաց.—Մինչիւ վուսկը աղուէս, վուսկը լստարակ, մանչ վուսկը սրնուն չխաղան, իս չըմ պտակուր:

Ագ էլ տղէն սիւ գիւռու տըսակ չընից, տարաւ թագեաւուրն, թագեաւուր խոռ սըւտակ գիւռու կնկեան:

Կարմիր գիւռու կնըկ կըսը.—Անիւնց կընը՝ ձը չընը, վուսկը կաքաւ, վուսկը բաղէն, մանչ վուսկը սրնուն չխաղան, չըմ պտակուր:

Ագ էլ անիւնց տըսակ. առաւուտուն տղէն իդի վար գլխիւն, իրի վուսկիրըչ էսաց.—Տու, տանիմ:

Տղէն էսաց.—Չէ. ան էրկուս որ դիւ տարըր, նա մէկն իս տը տանիմ. ճաշմ ուտիմ, գեամ:

Տղէն առըց, տարաւ կարմիր գիւռու յօդէն, կնկեան աչ ինչ ընկեաւ տղէն, դէմ վի էլաւ, տղըն գլխիւ պաղնից, ուրախացան վար մէմէկը:

Խապար տարան թագեաւուրն, վգրն, աս աըսակ, աս տըսակ:

Թագեաւուր էսաց.—Կանչըցէք գեսոյ ըս տե ան մարդ:

Կանչից. Թագեաւուրն աչ ինչ ընկեաւ դաղբէր, վուտքիւր ախոռ դուզաց: Մըկէլ աղբէր էլ էրի ան տե:

Պզտըկ աղբէր էսաց.—Այ աղբէրքիւր, դիւ խա ձը էրըք, իս խա ձի չըմ էնը, սիւ գիւռու կնըկ մինծ աղբօր, սըւտակ գիւռու կնըկ միջնեկ աղբօրս. ձի կընկտիւր առէք, քեանըմ իմ ձէն կզեայ, գեացէք, գիւ գըտէք, ձի Աստուած:

Ագ էլ իլաւ, եօթ գըչիր դուր խաըսնիս իդի. գկարմը գիւռու կնըկ առըց, թագեաւուրն թին առըց, նստաւ քախս:

Ան անտե խասաւ մրազ, գիւ էլ աս տե խասնըք ձի մրազ:

կանգնաւ. էսաց.—«Քեառսուն նա փէտով կը դանձմ քեօ օռուն, դիւ շուտ չէկը»: Իմ կնըկ էսաց. «Իս ինչիս տը գէր, Սուլթան Մուրատ շուտ չքնաւ. իս քնոյ ունիք թալէր անիւ ականջ, գէր»: Կնըկ էսաց, «դիւ յերգուըցիր իս, քեառսուն փէտ տը դանիս ըզի. իլի, էրկու դարպ տու, նա ցըխաւիւով դար ձը, կընը քեառսուն դարպ»: Դեն էլ իլաւ, զինկեան վուռ խոռ վի, էրկու դան կույաթըթախ ցխաւիւով իզար վար վուռուն, էսաց. «դիւ անդամ մէլ անադեան չգեաա»: Ադա կնկեան մօտէն լանմ, աղջիկմ դիւուց իլաւ. Սայխն էլ դարձաւ, իրի տուն: Իրի իմ ակնջէն քնոյ ունիք էխան. դիս քնուց էխան վի, էսաց.—«Իլի, էրթանք փակեախ»:

Ֆայիզ, քիւ Ֆենան չթափիս:

Սայիս ըզը տարաւ փակեախ, էսաց.—Սուլթան Մուրատ, յիւր ի քիւ սիւ ձըն:

Իսն էլ ասըցը.—Դիւ իս աս տե սլարկը. իս գտիմ յիւր ի:

էսաց.—Քիւ սիւ ձըն քիւ կնըկ քեշից դիւս, խիծաւ, զինաց:

Դիւր զինաց: էսաց.—Դինաց մատ էրկու զլիւն դիւ:

էսաց.—Անիկ ինչ սիւ ձըն խիծաւ, իսն էլ բեօզ ձըն խիծայ. յիտիւ գեացը. էսաց ինչ օր տըսած էր . . . :

—Դիւ ճամբախ գտիս, էրթատ ան տե:

էսաց.—Քիւ ձիանք սովորուկին. կերթան, մաղարի դիւս կը կանգնըն:

Ֆայիս, մինքն էլ տիսանը, դիւ, կնըկ զըրկ ու ծուց իլած՝ սլաւ-կած աս տե, լան աղջիկ մէլ իլի դիւուց, ըսըցը.—Դարձի, էրթանք:

Դարձան, էկն տուն, սայիս էսաց.—Տըսար, ինչ կանտար մեղը իս էրի, սպանի դմարդիկ:

Իսն էլ ըսըցը.—Բան չկայ:

Դինացի տուն, քնոյ ունիք իզի ականջս, սլարկայ:

Լիւսն էր, կնըկ իրի, ձըն կապըց փակեախ ու զինաց տուն. քնոյ ունիք իմ ակնջէն էխան, էսաց.—Սուլթան Մուրատ, յիլի վի, աս օր քինանը, չակախանը:

—Թը լիւսնայ, իմ նաւատեղ մօտխաս աս. մեօլեօլ (յուշիկ-յուշիկ) կերթամ:

Իսն էլ էլայ վի, զղայֆեն խմը, խաց կիրայ ու զիւ խուրն թիւ վար ձիուն. զիւ թուր կապըցը զձըն խիծայ տողու զինացի մաղարի դուան վերէն կայնայ. ձըն կապըցը մաղարը դիւս. զթուր քեշիցի, բունիցի ձեւ, մտայ մաղարէն:

Ֆայիզ զքիւ Ֆենան չթափիս: (Հալա կայֆեն բունը էր ձեւ).

Ձգիւ սպանիցը-զդիւու զլեօխ կտուիցը զլանու զլեօխ, զադ-ջիւան էլ կտուիցը, ըրիւր զլանու զլեօխ, աղջկանն էլ իթալ նամ,

դիւուն իթալ, նամ, զձըն խիծայ, իրի դիւս կայնայ.—Կնը'կ, էրի, նեկըր ան, տար տուն:

—Աս օր ինչ շուտ նեկըրից էկըր.

—Աս օր իմ նեկըրատեղ մօտխաս էր:

Կնըկ զխուրն առըց, տարաւ տուն. զխուրնը բիրան բացից, էսաց.—Նեկըր խանիմ, տանամ:

Տաւա համ լանու, համ աղջկան, համ դիւս զլեօխ. խաւաւ, զմրազը վարուց առըց, դարպմ իզար վար իմ քեամկըն, էսաց.—Մրազը վարուց, քընէ կուզըմ Սուլթան Մուրատ եօթ տարի ընը ջուրը: Ֆայիզ, քիւ Ֆենան չթափիս:

Եօթ տարը էլայ ջուրը, փէտ կըիցը:

Եօթ տարը ինչ բմբաւ. մրազը վարուց էզար վար քեամկըս էսաց.—Մրազը վարուց. քընէ կուզըմ եօթ տարը էլ Սուլթան Մուրատ ընը շուն:

Եօթ տարը էլայ շուն, ընկեայ փուղանքտիր, կան էկը, օրէ մէկ զինացի քինուջս տուն, դուան յէռջիւ կայնայ. քինըս, ուր իրիկ խաց կուտէն. իրիկ իրիկից դիւ, էսաց.—Ըսիկ, էս շան աչքիւ կը նմանը Սուլթան Մուրատը լաչքիւ:

էսաց.—Դու Սուլթան Մուրատ չիւս Իսն էլ զլիսով լըր:

Կնըկ էսաց.—Ասըկ իմ քիւրոջ բանիքն ի:

Իրիկ էսաց.—Ինչիս տընը, էլմ էնիք իսան:

Կնըկ էսաց.—Պըրնձմ ջիւր կը տարցնիք. իս կերթամ, խաւքի-նըն կը խաղնիմ, զմրազի վարուց կը բունիմ իմ կտուց, կը փախնիմ, կգեամ. իմ քիւրն էլ իմ յիտիւէն կգեայ, ինչ կգեայ ինի վար ձի. իս զմրազը վարուց կը թլիմ տակ, դիւ զմրազը վարուց կը բունըս քիւ ձեւ, կը դանիս Սուլթան Մուրատ քեամկըն, կըսըս. «նա մրազը վարուց, Սուլթան Մուրատ էլմ էնիս յառաջի Սուլթան Մուրատ»: Միք վերուց կըուընը կիւզեանը տակ, ձի կը մօտանանը. դիւ կը գտնիք-զանըկ կէցգիք. զանըկ կէցգիք մանչ սղնձը ջրուն, կը խաչըք, կա-զատուըք մօտէն:

Կնըկ էլաւ, խաւքիներն խաղեաւ, թուաւ, զինաց քիւրոջ տուն, խատ քիւրուջ խուսաւ. զինաց դէն, էրի դէն. քիւր մէկն էլ տըսաւ էզար, մրազը վարուց առըց, զինաց: Քիւրն էլ զիւր խաւքիներն խա-ղեաւ, թուաւ. մինչիւ քիւր խաւաւ, էնի վարուց թլից տակ. քիւ-րուջ իրիկ զմրազը վարուց առըց, էսաց.—Նա մրազը վարուց, Սուլ-թան Մուրատ էլմ էնիս յառաջի Սուլթան Մուրատ. դարպմ իզար:

Իսն էլ էլայ յառաջի Սուլթան Մուրատ:

Էրկու քիւր վերուց կուտան, էկըն տակ:

Իսն էլ ըսըցը.—Ձաւիքը ըցգիք մանչ սղնձի ջրըն:

Քինուջ իրիկ էսաց.— Երկուսն էլ դանինք, էցզինք մանչ պղնձ-
ձին. չէ, անի էլ անիւ քիւրն ի. քիւ կնըկ ինչիս էրաց խաքի. անի
էլ սկուռն ախնէ խա ձը:

Ինչ մատացան, դարկըն, էրկուսն էլ էցքին մանչ պղնձը ջրուն,
խաշան:

— Սուլթան Մուրատ, էսաց. դիւ կը կարգուիս քիւ քիյնն ի,
չկարգուիս քիւ քիյնն ի:

— Ան աղջըկ ինչ իսրնը կաթ ծծիրի, իս անիւ աղջըկ չառնըմ:

Իսն ամին օր կերթէր Գեհիր, օրէն մէկ Գեհիրից իկի, մանչ
ճամբխիւն տըսայ բալիւմ դրած, ձիուց իջայ տակ, զբալուլ բացի.
տըսայ աղջըկ նուր իլի. փաթուլթած՝ դրած վար ճամբխուն:

— Ֆայիզ. դքիւ Գեհան չթափու:

Եդ տեղ դաղջըկ փաթըթիցը, ըսցը.— Տանըմ, իմ խէրու խա-
մար սպիւն:

Գինացի Գեհիր, խազալմ բռնիցը. կթիցը, իտու աղջիկ, կիրաւ.
մինչիւ միծացաւ: Աղջըկ ինչ միծացաւ, սպակիցը վար ձը: Լաճ, աղ-
ջըկ մէկ իլաւ: Կէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, լաճ աղջըկն էլ միծա-
ցան. իսն էլ կառնէր դիւ կնըկ, զլաճ, աղջըկ կերթէր Գեհիր, անց-
կուն զմէմէկ կուղընք, աւուրմ ճամբախ խազալ տալէն կերթէնք, չընք
սակալը վար մէմէկը:

Օրէ մէկ էլանք, ընկեանք ճամբախ գինացընք, անցկուն գինացընք,
էրկու աւուր ճամբախ հեռացանք, գըշիրը էլ չկարցան գէնք. մնացընք
դիւս, գեացընք, մտանք յէրմ ինի՝ տըսանք ինչ Աստուած ստեղծի կե-
րակուլ էդա յէրի մէջ կայ:

Ըսցը.— Իս դըսիմ, էսա յէր անտէր չի. էրթանք, պաղկուինք
էնա քիւնն, աստեց տէր գեան, վար մի չակըխըն, ակըխին զմի
կապանըն. սուաւուտուն չուտ էրթանք:

Գեացընք, մտանք ան քիւնն մինչիւ յըրկուն, յըրկուն տըսանք
քեառսուն խառ գիւ ին յէդա յէրը տակ. նստան, գուրինց խաց,
հիրակուլ գընըն, պատրաստըն, կիրան, խման:

Գնըն ինչ կը լցըն, կտան յըրարու, կըսըն.— Սուլթան Մուրատը
կնկեան կինացը, քու իսանը կաթ չիկերի, միծացը:

Դիրմ, էրկու, անցկուն ասըցըն. Սուլթան Մուրատը կնըկ սկը-
խաւ, էսաց.— Մարգիկ, ըձի խազմ կիւգեայ:

Իսն էլ.— Աստուծոյ սիրուն ընը, հաշ կաց դիւ խազաւ, անիւնք
տը ակըխըն. ալ մի ազատում չկայ:

Քիչ էլ մնաց, անիւնք ամին տըն.— «Սուլթան Մուրատը կըն-
կեայ կինաց»:

Կնըկ էսաց.— Մարգիկ, էլ ըզի չըմ կէրի զալքը, իմ խազ
կգեայ:

— Գլեօխ մտու իմ ծուց ինի. գեաղտիւկ խազմ, չակախըն:

Կնըկն էլ քեանը կէրցաւ ճղաց, դեիրն էլ սկախան, գեացըն
աւըն բիրըն, ասըն.— Մինք ցիրիկուլ քիւ յիտիւ կան գիւգէնք, դիւ
գշիրուլ ընկեար մի ձեռ:

Ըզը զննլով կապըցըն սուն վի, ճրագ դըն վար զլիւս, կնըկ
աւըն մէջքիւ, կէս գըշիրըն միծ դե աւըց գիւնըկ, սլառկաւ ան տեղ:

Քիչմ մնաց, աղջըկ ակախաւ. էլաւ ջիւր աւըց, խմաւ. իրի տը
պառկէր.— Աստե իմ ձեռքիւ քիչմ թուլցըցմ, իս մեռայ, ըսցը:

Աղջըկ էսաց.— Ի՛է, կը մնջիւ, չէ՛ իմ ջուլ խօր կըսիմ, ընը
քիւ ջուլ փրգիւճ քիւ ականջ էնը:

— Աղջի, սիւթ կըսըմ, դնան, սլառկը:

Քիչմ մնաց, տըսայ աղէն գինաց դիւս, իրի, ըսցը.— Այ որդի,
քիչմ իմ ձեռքիւ թուլցըցու էսաց.— Ինչիս թուլցըցիմ:

— Գինան, թուր կայ տուն գլխու տակ, ան, բի:

Թուր աւըց, իբի. աղէն պղտիկ ի, թուր միծ ի, չկէրի կըտուր:
Քսից-քսից, կտուրց կապիւ: Ըսը.— Որդի, գինան սլառկէ:

Իսն էլ զննլ իմ մօտէն քեակիցը, թուր աւը գինացը, տաս
դիւու գլեօխ կտուրցը, իրի, կայնայ սան աւաջ. ճրագ դըն վար
իմ գլխուն:

Դե էսաց.— Սուլթան Մուրատ, ինչ էրազըս տըսի.— Երազ
դիւ իս տըսի, Սուլթան Մուրատը կնկեան ծուց գիւ իս քինի,
քու իսրնի կաթ չիկերի, իս էրազմ տըսայ. քեառսուն ճնճուլ տեղմ
էն բաշող (բազէն) իզար վերէն, տաս սպանից, մնաց եռսուն:

Դե էսաց.— Ան աչքով դիւ լուս չըս տըսնայ, ան գուրծ ինչ
դիւ կան կգեաս, չատ հեռու ի:

Դե քինաւ, գթուր աւը, տասը վըն էլ, կտուրցը, քսան
սպանիցը, չմնաց քիսան. էլմի իմ տեղ կանգնայ, ճրագ դըն
վար իմ գլխուն:

Դե էլմ՝ ակախաւ. էլաւ, նստաւ, էսաց.— Սուլթան . . . աս օր
գըշիր ինչ էրազիս տըսի:

— Իս էրազ չըմ տըսի, էրազ դիւ . . . իս էրազմ տըսի, քեառ-
սուն ճնճուլ տեղմ ին, բաշող իզար վերէն, քիսան սպանից,
մնացըն քիսան էսաց.— Ան ինչ դիւ կըսըս, քիւ գաշքուլ չըս տըսնայ:

Գլեօխ էդի գեառն, էլմ քինաւ. իսն էլ թուրն աւըցը, գինացը
տասնի վըն էլ կտուրցը, մնաց տաս:

Դե էլաւ. էլմ նստաւ, էսաց.— . . . Իսն էլ ըսցը.— Իս էրազմ
տըսայ, քեառսուն . . .

Դե էսաց.— Ըռանաք կայ, դիւ էդա բան չըս տըսնայ:

Դե էլմ, սլառկաւ, քինաւ:

. . . թուր աւըցը, գինացը, ինն դե սպանիցը. մնաց միծ դե,

Դե երաւ, նստաւ, էսաց.— . . .

Իսն էլ ըսըցը.— Զմեհն էլ սպանիր իմ, մնացիր իս դիւ մնակ. ինչ կէնիս, էրէ:

Դե կանգնաւ ուր տեղէն, Դին ու իսն էլ առնը յիրուր, կըռը. դե ինչ կը կոռի, կնըկ, կըսը,— Դե, դէ դե, սպանէ, իս ժխտ քիւն իմ, ինչ իս դգե կը կոռէր, կընըկ կըսը.— Դէ', Սուլթան Մուրատ, դէ, սպանէ. ժխտ իս քիւն իմ:

Ֆայիզ, գըիւ Գննան չթափիս:

Զարկը գգե սպանիցը, իլայ տղէն առըցը, յերէն իլայ դիւս, ջաղչի քեար տուը յէռջիւ գոան. Կնըկ, աղջըկ մնացըն յերու մէջ. դաղէն առըցը, գինացը:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ.— Այ որդի, էլի, էրթանք, տըսնանք, ադա կնըկ, ադա աղջըկ ինչ կէնին: Գեացընք յերը յէռջիւ, քեարը ծակէն իրիչիցը, տըսայ կնըկ լեռիւ կէրի, գաղջըկն էլ կէրի:

Այ ընկեաւ յիս, էսաց.— Սուլթան Մուրատ, Աստուծու սիրուն, քիւ էրես բի. անա քեարը ծակուն քամաւա ինիմ' նիւր թուղ մեռնիմ:

Իսն էլ էրիս տարայ յէռջիւ քեարը ծակուն. ան էլ ձեռ իթալ, դերեսի կղանց կառըց, իթալ բիրան:

Իսն էլ կնըկ թուղի, գլաճ առըցը, իկի քեաղաք. քալա էրը, ալ չպսակուայ: Ֆայիզ, նա Սուլթան Մուրատը կասեն քի խամար, որ կասին էլ չըս խաւատար, Սուլթան Մուրատ իս իմ:

Ինչ կասեն քմըմից, Ֆայիզն էլ Գննան ձեռ մեռաւ:

9

ՈՐՆ Է ՊՈՌՆԿՈՐԴԻՆ

Մոկաց բարբառով *

Մէկ մարդիւն մէկ կնըկ կէր, մէկ էլ խրսամ էր յիւր կընկեան յառէջ. ադ մարդ խառուաւ զխրսամ, էրկու լաճ իրան կընկնից յէլան. լաճ մէկ խրսամուչ յէլաւ: Էն ժամանակ ինչ խէր տը մեռնէր, էսաց.— Տղէք, մէկդ ձինէ պեհպահը էք:

Խէր մեռաւ, աղէքն էլ զխօր մալ տը կիսին վար ուրինց:

* Պատմած է Զաւիկ Խեպոյեան:

Եդ միժ աղբէր էսաց.— Մի խէր ինչ մեռաւ, վասիաք իտու, էսաց, «մէկ ձինէ պեհպահը էք»: Միջնեկ աղբէր էսաց.— Ի՞նչիս էնինք:

Էսաց.— Էրթանք կազու մօտ, մի շարիաք էնը:

Էլան, գեացըն ճամբսը մէջ՝ տիսան կեօ, կնկեան դաւամ գեացի, էն մէկ էսաց.— Կեօ, կնկեան դաւա ի, ադ կնըկ գեացը ըռիկ: Մէկէլ էսաց.— Ան կնըկ գեացիւ ըռըկ, ամա ան կնըկ տըղեօվ ի: Միժ աղբէր էսաց.— Կեօ, դաւում՝ դաւա էլ գեացը: Մէկէլ էսաց.

— Դալիկն կուր իլի: Մէկէլ էսաց.— Դալիկն բիւնոլ իլի:

Տիսան կնկայ տէրն էլ, դալու տէրն էլ էկան:

Կնկայ տէր էսաց.— Դիւ կնըկմ չըք տըսի:

Էսաց.— Քիւ կնըկ չի՞ գեացիւ ըռըկ:

Էսաց.— Իմ կնըկ գեացիւ ըռըկ:

Միջնեկ էսաց.— Քիւ կնըկ տղեօվ չէր: Էսաց.— Խա, տղեօվ էր:

Դալանին էսաց.— Դեվամ չըք տըսի: Էսաց.— Քիւ դեվան կուր չի:

Էսաց.— Խա, իմ դեվան կուր էր:

Միժ աղբէր էսաց.— Քիւ դեվան բարձուկ չէր:— Խա, բարձուկ էր:

— Քիւ բեռ ճամը (թայ) մեղը չէ, մէկ քացալիս: Էսաց.— Խա:

Էսաց.— Պա իմ դեվան դիւր գինաց:

— Մինք չինք զըտի դիւր գեացը. գինա, կան էրի, գնտի:

Դալու տէր.— Զէ', էսաց, դիւ իմ դալիկն տը տէ՛ք:

Կնկեան տէրն էլ կըսը.— Իմ կնըկ տիսեր էք, տը տէ՛ք:

Էլաւ անուց բարբառն: Կնկեան տէր, դալու տէր ըսըցըն.

— Էրթանք գեազու մօտ. շարիաք էնինք: Գեացըն գեազու մօտ:

Կնկեան տէր էսաց.— Էսա իրիք մարդ իմ կնըկ տիսած՝ պալաճ՝ չըն իտայ, մի էրկըվի շարիաք, նա իրիք մարդիւն էրա:

Գեազին ադա իրիք մարդիւն խարցընից, էսաց.— Դիւ աս մարդիւ կնըկ տըսիր իք:— Մինք գեացը չընք տըսի, ըսըցըն:

Միջնեկ աղբէր էսաց.— Անիւ կնըկ գեացը ըռըկ:

Գեազին էգա մարդիւն էսաց.— Աղուրթ, քիւ կնըկ գեացը ըռըկ:

Էսաց.— Խա, իմ կնըկ գեացը ըռըկ:

Գեազին էգա մարդիւն խարցընից.— Դիւ ինչ գտիս գեացը ըռըկ, օր դիւ չըս տըսի: Էսաց.— Ան կնըկ կեալմ գեացիւ իր, մէկ դարձիր իր, իրիչիւ իր յիտուց:

Զիւջ աղբէր էսաց.— Անիւ կնըկ տղեօվ իլի:

— Դիւ չըս տիսի, ինչ գիտցար անիւ կնըկ տղեօվ իլի:

Էսաց.— Անիւ կնըկ կեալմ գեացիւ իր, մէկ դարձիր իր, իս անիւ խամար գիտցայ տղեօվ ի:

Դավանունն էսաց.—Դիւ ինչ կուզիս.—Պա, էսաց, իմ դավին պախած չըն: Պղտի աղբէր էսաց.—Մինք խա ճամբխըն գիգէնք. դաւուն դաւս տըսանք: Միջնեկ էսաց.—Անիւ դավին մէկ աչքէն էլի:

—Դիւ չըս տիտի. ինչ գըտիս մէկ աչքէն իլի. էսաց.—Մէկ կնաւն էրծացիլ իր, էսաց:

Դեազին դավու տիրուջ խարցուց.—Աղուրթ քիւ դավին կո՛ւր ի: էսաց.—Խա, իմ դավին մէկ աչքէն էր:

Ջիւչ աղբօր էսաց.—Դիւ ինչիս իս տիտի:

էսաց.—Սիւ դավին բարձուկ ի, բուռն էլ քայմ ջացախ իլի, մէկ մեղր:

էսաց.—Դիւ չըս տըտի, ինչիս գըտիս մէկ քացախ իլի, մէկ մեղր:

էսաց.—Ան նամ ինչ մեղր էր, ճամբխը վըէն ճանճ էն թաւած, մէկէլ եան քացախ էր, ճանճ հու չըր թաւը:

Դեազին էսաց.—Աղուրթ, քիւ բուռ մէկ նամ քացախ, մէկ մեղր էր:

էսաց.—Խա, նամ քացախ էր, մէկ մեղր:

Դեազին էսաց.—Ասունք իմաստուն մարդ ին, խապար չունին ձի լաներուց, դիւ գինա, քիւ կնկեան կան էրի, ան էլ էրթայ յիւր դավուն:

Դեազին ադա իրիք աղբօր էսաց.—Դիւ ինչ կաշիք:

Ասըցըն.—Մինքն էլ շարեաթ կուզընք:

Դեազին էսաց.—Անթի ինք, խաց բիրիմ, առաւընք, նուր ձի շարիլար կինիմ: Բիրին ատե խաց ու կաթ:

Պղտի աղբէր էսաց.—Եսա խացից մեռի խուտ կուգեայ:

Միջնեկ էսաց.—Եսա կաթից էլ շան խուտ կուգեայ:

Ջիւջ էսաց.—Դեազու կաթից շան խուտ կուգեայ, գեազու խացից մեռի խուտ կուգեայ, գեազին էլ խայի մօտէն ի:

Դեազին որ լսից, կանչից զխուլիւ, իրի, գուր մէրն էլ իրի, էսաց.—Աղուրթ կըսիք, ըսէք, չըսիք, ձի իրիքն էլ կսպանիմ:

Մանկալն էսաց.—Նա խաց որ մի արտը խացն ը, մանծալիս քիբու կշտան արտը խացն ը. քիչմ մանծալիս փուրիւ ինք, տուր ինք խատ արտըն:

Դեազին էսաց.—Ան մարդ իմաստուն ի, սուտ չըսը:

էսաց.—Խուլիւ, նա կաթ ինչ մաքիւ կաթ ի:

—Ան մաքիւ գեառ ինչ լիւա, անիւ մէր խատաւ, իս թալը շան տակ ծծից միծացաւ: էսաց.—Ան էլ աղուրթ ի:

էսաց յիւր մօր.—Մարէ, տղբուն կըսըս. չըսըս՝ քի կսպանիմ:

էսաց.—Բինէ պախիմ, Աստուծուց ինչիս պախիմ. օրէն մէկ

խէմ էրի մա ձի. ան խայի մօտէն էլար դիւ: էսաց.—Աս իրեք մարդն լէ իմաստուն ին:

Միծ աղբէր էսաց.—Դեազի, մի իրիք աղբօր շարիաթը էրայ. մի խէր ինչ մեռաւ, վախար էրաւ.—Ձի իրիք աղբօր մէկ պեհպահր ի: Դեազին էսաց.—Խա ձի շարիաթ չիմ կէրի էնը: Դեազու աղջըկ էսաց.—Ճամբխը մա ձի: Ճամբխից: Աղջիկ էսաց.—Ժամանակով մարդմ աչք գըրի էր վըր աղջկամ, ըսըց. «գեառ վար իմ ձեռաց.» աղջըկ չգնաց: Աղջըկ մէկ օր խաց կը տանը սար, ադ մարդ տիտաւ աղջըկ, բունից, էսաց.—Ասուր ճար չիեայ, խատ իմ ձեռաց տը գեառ: էսաց.—Աստըծու սիրուն ըլնը, դիւ ըզը ջաւըր իս, ան օր ինչ ըզի տը տանըն պսակ, իս գշիր գեամ քիւ կուշտ: Ադ մարդն էլ ադ աղջըկ թուղ խուտ: Ադ աղջըկ տարան իրկան. աղջըկ շուրիւ խանից, ախ էրաւ: էսաց մարդ.—Ըզը. չը խաւընս: էսաց.—Խա դեացը սար մի մարդիրուն խաց տանը. մէկ մարդ ըզը բունից, խուսը իմ տուր . . . իս ան յապով ախ կէնիմ: Մարդ յէլաւ, յիւր շիւրիւ խադեաւ, զիւր կնըկ առըց, արաւ ան մարդիւ տուն. քաս լիւմ էրաւ, դարձաւ, իրի: Ադա մարդ տիտաւ խարսմ, քողք վար գլխին, էսաց.—Դու վո՛ւմ իս:

էսաց.—Խա ան աղջիկն իմ. դիւ Ֆլան սարը մէջ ըզը ըռաս էկար, իս ան օր ուխտ էրը առաջի գըշիր քիւ կուշտ պառկըմ, իս իմ իրկան նաղլ էրի, իմ իրիկ առըց, ըզի բիրից վար դռան, ինք դարձաւ: Էդ մարդն էլ էսաց.—Դիւ իմ մէրն իս, իմ քիւր: Ադ մարդ, ադ աղջըկ տաւ, բիրից ուր իրկայ դռան, գինաց:

Ադ գեազու աղջըկ, ադա իրիք աղբօր էսաց.—Դիւ ըլնք, ինչ տ'էնէք ադա աղջկան: Ադա պղտիկ աղբէր էսաց.—Խա ըլնը, խատ աղջկա տը պղ . . . : Միջնեկ աղբէրն էսաց.—Ան իրկան աղէկու-թին էր, առըց, իրի:

Ջիւջ աղբէր էսաց.—Աղէկութին ան մարդիւն ի, օր սարը մէջ ըռաս էկաւ, ջաւըրը. ինչ էկաւ մատ, յիտ, դարձուց, էսաց. «իմ մէրն իս, իմ քիւր»:

Աղջիկ էսաց պղտիկ աղբօր.—Պեպահր դիւ իս:

Պղտի աղբէր պեպահր էրին, մալ էրկու աղբօր վիւրէն կիւ-սըցըն:

—Ան դիրն էր, դիւ իկի մա դի, քի շանք տուը, դիւ փառէն բիւրիւ, ըզը չի տուըր:

—Աս դիր վաղսա ընը, ինչ տայ, բիրիմ, տամ քի:

Օձ էսաց.—Մարդ գինն, թագեաւորին էսն, իս գըտիմ քիւ էրազ ինչ դիւ տըսար. գըշիր մանչ էրզըն էրկնուց աղուէս կը թափէր, պատասխան ինչ ի, քիզնէ յիշար կաց. աշխարք էզեր ի լեպ (կախարթուած). մէկ գըի չիւտի. քիւ քալս քիւ ձեռնէն առնը:

Ելաւ, գինաց մա թագեաւոր դադրաւ, թագեաւոր էսաց. —Եկար:—Իս ա, էկայ:

—Իմ էրազ ինչ ի.—Դիւ տըսիր իս էրկնուց աղուէս կը թափէր:

—Իս տըսիր իմ աղուիս ի թափի, անու պատճառը ինչ ի:

—Անու պատճառը էնը ի, աշխարք էզեր ի լեպ, քիզնէ յիշար կաց, մէկ էլ քի չի խափի, քիւ քալս քիզնէ առնը:

Թագեաւոր անու շատ փառայ ետու, ուր փառէն առից, էկաւ, միտք էրաւ.—Ինչմէ ան ճամբխով էրթամ. հիւրիչ եանով կէրթամ:

Ճամբախ փոխից, էկաւ ուր տուն, կնիկ էսաց.—Մարդի, էլմ' օձ նշանք էտուր:

—Խն, էլմ' օձ նշանք էտու:

—Օձուն զատ տուիր.—Ձէ, հիւրիչ ճամբխով էկայ:

Մնաց մէկէլ տարըն, թագեաւորը էլմ' էրազ տըսաւ, էլմ' լուր գիր կանչից:

—Վուզիր, էսաց. մէկ կուզիմ իմ էրզըն պատասխան տայ:

—Ելան էլ 'օզորկեցին յիտիւ ան մարդուն:

Մարդ մնաց շուար, էրթայ չընը, չէրթայ չընը:

Յեւան զիրով տարան. հասան ան քեարըն. մարդիրուն էսաց.

—Դիւ դացէր, իս էրթամ մատ քեարին, իգեամ:

Մարդ ուրին ուրին էոաց.—Երթամ, օձ ըզի կծի, չէրթամ, մատ թագեաւորին սուտ գիւս իգեամ, ըզի սպանի, աղիկ ի օձ ըզի կծի, մատ թագեաւորի սուտ գիւս չը գեամ:

Ելաւ, գինաց մա քեարին կծկուաւ շուար-շուար. օձ կանչից վիրայ:

—Դիւ էլմ' իկի.—Ելմ' իկիր իմ' խն վալլա, էլմ' իկի. ինչ ինիմ:

—Ան գեախ նեղը կըյնիս, կըգեաս, էան գեախ ինչ փառէն ծիւծի, փախչիս, չըս իգեայ մա դի:

—Վալա, ան առաջուան փառէն ինչ տուը, բիրիւ իմ խիտ: մկայ էալ ինչ տայ, բիրիմ էսա տեղ, առ քի, ըզիկ պրծուցիս անու ձեռնէն:

—Դինն, էսա թագաւորին, դիւ տըսըր իս մանչ էրզըն գեառ կը թափէր էրկնուց. պատճառը ինչ ի, աշխարք էզաւ գեառ, դէօր լուս կիր, խմը, Բէյֆ էրա:

Ելաւ գինաց, դիմաց թագեաւորին դադրաւ, թագեաւոր խարցընից:

—Դիւ էլմ' էկար, իս ինչ էրազ իմ տըսի:—Դիւ մանչ էրզըն տըսիր իս էրկնուց գեառ կը թափէր. աշխար էզաւ գեառ, կիր, խմի:

Ադ մարդ առըց զուր փառէն, դիւ էկաւ մատ օձ, կանչից. —Օձ, դէօր իս, արէ, գփառէն կըսինք:

Մարդ իրի, իրիք դրուան էլ կըսից. օձ էսաց.—Մարդ, մոտոր, իս ինչ կէնիմ փառէն:

—Աս քիւ սասաղէն ի, ընկեաւ իմ ձեռ. էրկու դիր պեպախսու-թեն էրը:

—Ձէ, քի լոմա չկեայ, աշխարք էզեր էր սկուն, մկայ աշխարք էզեր ի գեառ, իս քիւ շուարութենի արով նշանք տուը, մէկ էլ աշխարք նարուցի:

Մարդ փառէն առից, գինաց ուր տուն: Ան խոսաւ ուր մուրազին . . . :

II

ԳՏԱԾՈՒՐԻԿ ՓԱՐԵՆ

Բուխնիայ բարառով *

Մէկ խուֆառէ մի ճամբու հետ կէրտար ուրին քաղաք մի դասուլու. կէրտայ մեծ գուրան մի ըռասք գիկայ, կիշկայ օրտայ բեռ մի ջիօռ օսկի էգ տեղ գրուկ ա. կոլրուի յետ ու յառէջ. կուշտ ու բոլոր կեշկայ, կը տեանի օր մարդ չկայ.—Նա' ռապի, կըսայ. ես իմալ էնիմ. թէ իտա փառէք վերում տանիմ քաղաքի մէջ, պաի ըսին.—«Փուխարա, դու յուր, իտա խրքը փառէն յուր. ես դոզցեր իս, ես գաեր իս» . պաի տփին գլխուս առնին:

Հըգ էգ ըսելուն' ձիւտը մի էն գիուց կերեայ. դիկայ կը մօտենայ օր' մէկ քաւսաւոստով աղէ մի. ձին կը քշայ, գիկայ վըր խուֆառա մարդու գլխուն, կը հարցու.—Փուխարա, դու յօրի իս կայնէ վըր ըտա ճամբուն:

—Ադա, կըսայ փուխարէն, քցնէ պայիմ, Ասուց ինչ պայիմ. իտա ջրիօռ օսկին գտիր իմ, չըմ յիշխնայ հետս ի տանիմ քաղաք, կը

ընկն ասնին՝ ընծնէ. էն աղէկ օր քղի պէս աղէ մի ըռասք էկաւ. արի, յերար ևս կիսինք:

—Վէրու էրտանք, կըսայ աղէն. ըսկի մը վախենայ, աշխարհ լէ գինան օր ևս աղա իմ ու փարի տէր, մարդքու մաղին չը մօտենայ: Գէշին Գուխարէն ու աղէն գէմ կէրտան քաղաք, գիշնին մէկ խայճախանէ մի: Ա. Գանգրմ, աղէն ա, ջրհօռ օսկին կառնի Գուխարի ձեռնէն, կը տանայ գնայ վերին գին. ուր ձին կը կապայ, յէտե գիկայ, նստի, նարկիլէն կը դնայ յառէջ, խայլիկն կառնի ձեռն ու, յինք արին կը փշարի ու կը խմայ: Խղճուկ խուճարէն լէ կը մնայ խայլախանի ճար կանուկ:

Դօր մի կը մնայ, աղէն կը հանայ սիվտակ մանկիք մի կիտայ խուճարին, կըսայ. —Ա՛ւ քու բռն, թող գնա:

Խուճարի սիրտ գէշնի, կը կանի ու գիկայ:

Աղէն կը հեռանա լիւնէն. կը սորվըցու խայլաշուն. խայճաշին գիկայ, ծեծայ խուճարին կէնայ գիւս:

Խուճարէն ա, գէմ կէրտայ. կը նստի ժամու դուռ, փարա տուող լէ կիտայ գիկայ. ու չը տուող լէ: Էն գիւսը խելացի կնիկ մի կը տեսնի խուճարին կըսայ. —Ձանրմ, ևս մաթ կը մնամ վրը իտա խուճարին. էտոր տան գիկայ, չիտան գիկայ. հալքար մէկ դարտ մ' ունի, կանի, մօտենամ, տեսնիմ էդ ինչ մարդ ա:

Կնիկ գիկայ, մօտենայ կը հարցու:

—Խուճարա, դու յօրն գիլաս, քու դարձն ինչ ա:

—Նամա՛ն խանրմ կըսայ խուճարէն ընծնէ վազ կէցի, իմ դարձ չաա ա:

—Հալքար ինչ ա քու դարձ, ըսա. բալի գիկ մ' էլ ևս գինամ:

Խուճարէն ա, ուր գիլու գալիք խըսայ կէնայ խանրմին, խանրմ կըսայ. —Խուճարա, ըսկի դարձ մ' էնի, Աստուծով ևս քու փարէն կը հանիմ. գ'էլի, էրտանք մեր տուն:

Խանրմ կառնի խուճարէն, կը տանայ ուրանց տուն, կը թորկայ. յինք չուտ մէ չուտ ուր հալաւ կը հանայ, կը հաղնի մարդանակ չոր, սրնաս կէցկայ վիզնու վի. եասամա խայլուն չըդուլա կառնի ձեռ քեռչէլին գէմ կէրտայ էն խայլախանի դուռ կը կանի. կը կանչայ խայլաշուն կը հանայ դուռ, կըսայ. —Էն ինչ ծանտը քունար ա, յըսօր յիջէ քու խայլախանէն, գնա ընտոր պապու անուն հարցու, արի ընծի ըսայ:

Խայլաշին կէրտայ ու կըրնկին կը դառնայ գիկայ, կըսայ խանրմին. —Հարցուցի, ուր սրապու անուն Ուլի Բաղրկան ա, յինքն լէ չաա զանգին ու Ասու կրակի տէրն ա:

Խանրմ գէմ կէնայ կը մօտի ներս, կէրտայ էտ աղի մօտ կը նստի, փշում կը մնայ, կը հարցու. —Աղա, դու յօրն իս էկէ յիջէ իտա խայլ

վախանէն, դու իտըմա ջոջ աղէ մի, ափսոս չէ քզի. չեղնի մըջ քաղքին ըսկի ճանչուոր չունիս:

—Ձէ, ոլլա, ևս մարդ չը ճանչնամ:

Խանրմ էլման կը հարցու. —Դու ինչ տեղէն իս:

Կըսայ. —Գեապօլայ:

—Գեապօլայ մէկ մի ըսիմ կը ճանչնաս:

—Ո՞րն ա, ըսա տեսնինք:

—Ուլի Բաղրկան ա, կը ճանչնաս:

—Դու իմա՛ր կը ճանչնաս Ուլի Բաղրկանին:

—Նա կը ճանչնամ, հանտայ ընդօր իրեք աղջիկ լէ մըջ մեր քաղքին ա:

Տօ օդորթմա՛ կըսիս, Աստուծո՛ք քու տուն ակօլա, ելէ Ուլի Բաղրկանի աղէն իմ:

—Դու օր ընդօր աղէն իս. ըսա իմա՛ր չըս էկերի յիջէ քու քուրվըտոց մօտ:

—Նա ինչ խապար ունէնք, թէ ընծի իտա տեղ քուր կար. իմ յառջի մամ մեռեր ա, իտա խորթ մամ լէ ըսկի օր մի չըսերայ թէ «քզի քուր կայ». Աստուծո՛ք քու բան յաջողայ օր խապար տուիր:

—Դը դու կեցի, ըսեց. ևս էրտամ, քու քուրվըտոց ըսիմ դայ:

Խանրմն էր գնաց, ուր մարդանակ հալաւ վըռապով հանեց, էլման հաղաւ ուր կնկնակ չորեր, էրկու ուրիշ լէ զըրկեցի կնիկ դըտաւ, քամայի էրեց, ըսեց. —Տես, կնկնալիք, գէշինք կէրտանք Գլան խայլախանէն, մէկ զանգին մարդ մը կայ. էտի մէկ խուճարի մի գաածուրիկ փարէն ինքաւ էրէ, չիտայ. կերտանք էտ զանգին մօտ. ևս վախսով դործ չիներ իմ, կըսինք քու քուրվըտին ինք. չալօզուտենով, դուպարուտենով բալի խելք գլխուց գողնանք, փարէն առնինք մօտէն. հըմա գինաք, ձեր անուններ պտի փոխիք, յիբօր կը հարցու. մէկդ ըսէք—իմ անուն Բան ա (ևս). էն միկել լէ Բանսան Բէրար, (ինձանից վատ). իմ անուն լէ կը գնիմ, ներսա օյնամ, (որ տեղ խաղամ):

Խանրմն ա՛ խօնչով, բօխչով, շարապ քեապապով կառնի էդ էրկու կնիկն ու կէրտայ գէմ էլման էդ խայլին: Խայլաշին շուապ կը տանայ Բաղրկանի աղին թէ. —Ի՞նչ կէնիս, քու քուրվըտին էկան:

Բաղրկանի աղէն ա գէշնի հալի դուռ յառէջ ուրանց. քուրվըտալիք գիկան կը փաթուկն վըզով. որ ճակատ կը լիզայ, որ յաչեր, որ յերես. խոլապայ կը նստին, կը բաշլային կեր ու խում:

—Ա՛խ քօնէր իդա մեր յաչեր, կըսին քուրվըտալիք. դու իմա՛ր թողեցիր մըզի, էկար յիջար իտա խայլախանէն:

—Նա ինչ գինէնք թէ ընծի քուր կար. կըսայ Բաղրկանի աղէն. հան որ սալըլ առայ, մէկ մարդ մի՛ Աստուծո՛ք ուր բան յաջողայ, էն

ըսեց.—Է՛ր օրչնեալ Աստուած, չէ՞ քզի պէս աղբէր գտանք. մենք չը մացինք անտէր բուր, էլ բան պէտ չէ մըղի:

Դօր մի կը մնայ, բազրկնի տղէն կը հարցու:

—Է՛ր քուրուըտիք, ձեր անունէր ըպա ինչ ա. չըսեցիք:

Մէկն ըսեց.—Իմ անուն Բան ա. էն մէկել լէ ըսեց.—Բանսան բէքար ա. մէկել քուր լէ ըսեց.—Իմ անուն Նեքսա օյնամ ա:

Կուտին կը խմին, մէկ խելի վախք կը մնայ, բազրկնի տղէն բանից գէնի. անտէր էրաղն ա «Իծու փոր յընան, էծ կը կատղի» երեց օր բազրկնի տղի գլխի էլ վրէն չըկայնէր, հըտ գահուն ջուր բերնէն կը թալայ. յոտ մէկ քարաֆ կէրտայ, գլխի լէ մէկ. ու չըրբի ի գետին:

Բուրուըտիք խօրոտ մի գէնին, բուխերկից տաշտ մի մուր կը քօմին. կը բերին ջուր կը յընան վրէն ու կը չաղին. յէտե կը բերին էդ բազրկնի տղին կը տկուցուն կէնին տիթ ըռուր. ու ինչ օր մուր կայ կը լաղօզին էգոր քիթ ու մուրթն ու ջանցակ, կը դառնան բէգեր կը բըլըցուն, մաղեր կը գոգոցուն, բոնամ կը տուծկըցուն, ու ուրանք գէնին, կառնին ջրիօռ փարէն, էտոր ձին ու շորեր, դէ գլխի փախի:

Լուսուծթի շուտ խայվաչին գիկայ դուռ կը բանայ, բազրկնի տղէն ջուր գէնի յառէջ, կը կանի, կըսայ.—Խայվաչի. կըսէ.—բուե-ռու, (հրամայէ):

—Հանի բան. (հըր է Եսը):

—Ըբա սան. (ահա դուն):

—Բանսան բէքար (ինձնից վամը):

—Գենա՛ սան. (դարձեալ դու):

—Նեքսա օյնամ (հըր տեղ է խաղամը):

—Նեքսա օյնասան օյնա, խան բէօյիւք դըր. (ուր կը խաղաս խաղացի, պանդոկը մեծ է):

Խայվաչին տեսաւ օր հէռսօղաց էտի մէկ սատանէ մ՝ ա. բօռ-բըռուն մի գրեց, թափան էկան, աղս, թըքուցին էտոր յէրես, հըր փէտով, հըր թըքօլ, հըր կոշտով, քարով, քար հալած էրին, լարին հանին քաղբից դուռ. զնաց կորաւ:

Օղորմած խանըմն էր, առաւ փարէն բերեց տուեց խուֆարին, բազրկնի տղի քաժայ շորեր հագուց ընտրան, ձին հեծցուց:

—Դը՛, զնա ըսեց, Աստուած քու հետ:

Խուֆարէն էր, օրչնեց խանըմն, հեծաւ ձին, խուրնին թալեց քարի, չընկըցուց զանգունէրն ու ետլլաւ:

U3, ԷԱԶ, Խ, N12, 93-96

I2

0Ֆ—0Ֆ

Խնամայ Բերդի բարբառով *

Կեղնի-չեղնի իրեկմ ու կնիկ մի, ըղբանց լէ կեղնի տղէ մի՛ էդ տղէն լէ խելի բան չգինայ. նա կարդալ, նա սանար:

Էդ տղէն կը ծռի թագաւորի աղջկայ վրէն, կըսէ ուր մամուն: —Նանէ. զնա ընծի թագաւորի աղջիկ յուղէ:

Տօ, տղս, լս օ, քու պապ աղբատ, աւուր հացի կարօտ, մենք յիմալ էրթանք թագաւորի աղջիկ յուղինք, չէ՛ գմզի կը մորթին, դու լէ սանար մի չգինաս, օր ըսիմ, հան աղէս սանար մի գինայ:

—Չէ, նանէ, իլաի օր պտի էրթաս յուղիս:

Յրկուն օր տղի պապ (հայր) տուն էկաւ. տղի մամ (մայր) ըսեց:—Հմլայ բան կայ, քու տղէն կըսէ, գացէք թագաւորի աղջիկ յուղէք:

Պապ կըսէ.—Տղս, լս օ, խելքտի թուուցնի իս:

—Չէ, կեաքէ, կըսէ, պտի էրթաս, յուղիս:

Չեղնի տղի վրէն, կերթայ տղի պապ թագաւորի մօտ, թագաւոր կըսէ.—Ընչի համար իս էկի:

—Թագաւոր աղբած, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին:

—Իմ աղջիկ իմալ տամ քու տղին, քու տղէն սանար գինայ:

—Չէ, ոլա, չգինայ:

—Գնա, գըռ տղէն բի, տանամ:

Մարդ կերթայ զուր տղէն կառնի, կը դառնայ թագաւորի կուշտ:

* Պատմած է Վաղարշակ Աղեկեան:

Թաղաւոր կը հարցու.—Տղա, դու սանաք գինամ:

—Չէ, չըմ գինայ:

—Օր հէմալ է, գնա, սանաք սովրի, արի, իմ աղջիկ կիտամ քզի:

Տղի պապն է, կառնէ զուր տղէն, կերթայ, օր տանէ տեղ մի աշակերտ իտայ: Շատ կերթայ, քիչ կերթայ Աստուած գինայ, գիկայ գօլի մի ըռաս. էդ գօլի մօտ քար մի կեղնի, պապն կիջու շալկէն զտղէն, կը դնէ գետին, ինք լէ դադրուկ կեղնի կենէ օֆ—օֆ:

Օր կէնէ օֆօֆ: մէկ լէ կը տեսնէ օ գօլի միջէն բըրռէջ մարդ մը գուս էկաւ.—Խնչ կըսիս, մարդ, յորի զիս կանչեցիր:

—Տօ, աղբէր, ես դադրուկ էնք, էրի օֆօֆ:

—Իմ անուն օֆօֆ է, էդ տղէն յուր կտանիս:

—Ատանիմ օր տեղ մի աշակերտ իտամ, սանաք սովրի:

—Ըսա տուր իմ մօտ. աղէկ վարպետ իմ ես, կսովրցում. տարիմ էլ յըսօր արի-տար:

—Շատ աղէկ, ըսեց պապն ու թողեց զտղէն ու դառցաւ տուն:

Բըրռէջ առաւ զտղէն, գնաց ներս. տղէն թողեց հօնի, ինք յէլաւ դուս:

Բըրռէջի կնիկ աստոսաց զտղէն. առաւ տարաւ ուրանց . . . օր ջանդակ ու զլիսով բադան էր, էդ կնիկ ըսեց:

—Տղա, կը տեսնամ իդա բադան, ըդ յըմեն քզի սէս տղայ ին էզի, յըմեն բերեր էր սանաք սովրցուցեր, օր սովրեր ին, գլուխ ուրանց կտրեր է. յմկայ քզի աստոսացի, քզի ինչ օր կըսիմ յանկանջ էրէ, քզի ինչ օր կը սովրցու, ըսէ չիմ սովրեր ի՞ օր պըծընաս:

Տղէն կըսէ.—Թըդ էդնի:

Գիկայ Բըրռէջ, ըզրան ինչ օր կը սովրցու, տղէն կը սովրի, կըսէ. չիմ սովրերի:

Բըրռէջ կըսէ.—Իդա ինչ էլ տղայ էր էկաւ ընձի ըռաս ըզրա պապ չէկաւ, իդէք զէդ էլ, տանէր. պըծնէք ձեռնէն:

էդ յըմայով կը քամըմի տարին. ազի պապ գիկայ, հլը չսած «օֆօֆ» հըմը կառնէ զտղէն կը բերէ գուս կըսէ:

—Աւ գըս էլ տղէն, իդա տարիմ կը սովրցում, չը սովրիր:

Տղի պապ առաւ զուր տղէն, գնաց. Բըրռէջ լէ դառցաւ ուր տուն: Պապ ու տղէն լէ շատ գացին-քիչ գացին Աստուած գինայ: Պապ ըսեց տղին.—Տղա, լա օ, մկայ էդնէր մէկ հատ ձմերուկ, ուտենք:

Տղէն ըսեց.—Ահակէ, ես կեղնիմ բօղան, դու ինչ դարը գուզիս կի, հմը մէկ հատ մեծ կարմիր պօչով ձմերուկ վերցու, գիր վըր ճամբուն, էն ես իմ, մկարնք լէ ծախէ, ինչ կենիս էրէ: Պապ ըսեց.

—Աղէկ:

Տղէն էղաւ բօղան, պապ լէ ուղածի խտըր կերաւ. էն կար-

միր պոչով ձմերուկ վրուց ու դբօսան ծախեց. փշում գնաց, տեաւ օր տղէն յետէն գիկայ:

Փշում գնացին, պապն շատ ծարաւցաւ, ըսեց.—Տղա, լա օ, շատ իմ ծարաւցի, իմալ էնիմ. ջուր լէ չիկայ:

Տղէն ըսեց.—Ահակէ, ես կեղնիմ յալբուր, դու խմէ:

Տղէն էղաւ յաղբուր. պապ ջուր խմեց, գնաց:

Տղէն էտէն էկաւ, ըսեց.—Ահակէ, ես կեղնիմ ձի, դու զիս

հիծի: Տղէն էղաւ ձի: պապ լէ հեծաւ, գնաց տուն:

Տղէն գեցաւ դարձաւ տղայ:

Ըզրանք աղբացան, տղէն ըսեց պապուն.—Ահակէ, ես կեղնիմ ձի, դու զիս ոտը, ծախէ. հմը զիմ գեամ չծախիս: օր զիմ գեամ ծախիս, ես լէ կերթամ:

Տղէն էղաւ ձի, պապ առաւ զձին, տարաւ տուֆներ, էկան մուծ-սրիք ըսեցին.—Խնչ տանք ձիուդ:

—Հզար օսկի:

Ձձին ծախեց, գեամ դառցուց, բերեց. տեսաւ օր տղէն տուն նստուկ է:

Մէկէլ օր տղէն ըկեց ուր պատուն.—Ես կեղնիմ դեմա, դու տար, զիս ծախէ, հմը ինչ խտըր լէ փառա ի տան, իմ ուլաւ չտաս:

Բըրռէջ լէ լսեց էդ տղէն յըմեն բան սովրեր է, էլաւ գնաց. տեսաւ տղէն էզեր էր դեմա մի, գնաց դեմա տիրոջ մօտ, ըսեց.—Խնչ իտամ դեմիդ:

—Էրկու հզար օսկի, հմը ուլար չըմ իտայ:

Ըսեց.—Չէ, իրեք հզար օսկի կիտամ. ուլար լէ հետ կառնեմ:

Ըսեց.—Չը՞մ իտայ դուլար:

Նա իսա, վեց հզար օսկու, դուլար լէ հետ առաւ:

Հեծաւ դեմիկն, գնաց, ճանրէն ըսեց.—Հեյ զիսի շանօրդի, դու կըսիս չըմ սովրեր ի սանաք. հըմկայ զքզի տանիմ տուն, դու կը տեսնաս զքում:

Տարաւ տուն, ուլար տուեց կնկայ ձեւ, ըսեց.—Բռնէ գիկայ, ես էրթամ զդանակ բերիմ, մորթիմ:

Ըսեց.—Աղէկ:

Մարդն օր գնաց դանկի. կնիկ թողեց զդեմիկն, ու ճչաց:

Դեմիկն էլաւ ձուկ մի, փախաւ:

Մարդն էկաւ կնկայ վրէն, տեսաւ կնիկ պատեր է գետին, թողեց զկնիկ, էղաւ օձ, ընկաւ ձկան էտեւ: Հմը ձուկը գօլից թուաւ թողեց զկնիկ, էղաւ օձ, ընկաւ ձկան էտեւ: քիչ մնաց դուս. էղաւ օձ, փախաւ. էն լէ էղաւ օզնի, ընկաւ էտեւ. քիչ մնաց դուս. էղաւ օձ, փախաւ. էն լէ էղաւ ցուրուր, ըն-օր հասնէր, տղէն էղաւ ճնճուղ մը թուաւ, էն լէ էղաւ ցուրուր, ըն-կաւ էտեւ. հմը փշում մնաց հասնէր էն էղաւ յընձեղ մի ու փախաւ. էն լէ էղաւ բաշույ (բաղէ) ընկաւ էտեւ, քիչ մնաց օր հասնէր, բըռ-

նէր. յընծեղն էղաւ դէլ մի ու փախաւ, էն լէ էղաւ առջ մի բըրդեց (սլնդեց) էտե, քիչ մնաց օր հասնէր, էն կեցնէ էղաւ թեաւոր ու թեաւ. էն լէ ընկաւ էտե:

Թագաւոր լէ ուր փաննարից կիշգէր, օր էրկու ճնճուղ կը կռուրտին. մէկ լէ տեսաւ օր մէկ ճնճուղ Ծր՛ն ուր փաննարից ներս մտաւ, էղաւ նուռ մի դրուաւ քաղչեն (դարակ): Թագաւոր շատ փախեցաւ, դուր ըռանկ թալեց. մէկ լէ տեսաւ օր դարվեռ մի ներս մտաւ, ըսեց.—Նա-հո՛ւ:

Թագաւոր բարե առաւ. հանեց, էրկու-իրեք ղուրուռ տուեց: Դարվեռ չառաւ, ըսեց.—Էն նուռ տուր ընձի:

Թագաւոր ըսեց.—Դնա՛, դու քու ձեռով առ:

Դարվեռ գնաց, ձեռ թալեց որ սլաի առնէր, նուռ յընկաւ գետին, փլխաւ. հատեր ցրուրուաւ, էրկու հատ լէ յընկան թագաւորի դօշկի տակ:

Դարվեռ էղաւ ճեռ մի կերաւ դհատեր, հմը դէն էրկու հատ չտեսաւ:

Օր կերաւ, կանչեց.—Կո՛ւկո՛ւո՛ւո՛ւ. եանի հասկցուց թէ դու իմ փորու մէջն իս: Էն երկու հատ լէ էղաւ դուղ մի պճեռ խեղդեց ու կենա դառցաւ էղաւ մէկ խօրոտ ջնեղ տղէ մի ու ըսեց թագաւորին:

—Թագաւոր ապրած, զիս կը ճանչնաս:

Թագաւոր ըսեց.—Չէ՛:

—Նա էն տղէն իմ, օր իմ սլաղ էկաւ քու աղջիկ ուղեց ընձի համար, չտուեցիր, ըսիր.—Թըղ սանաք սողիր. մկայ կը հաւնիս ընձի, քու աղջիկ կիտաս:

Թագաւոր ըսեց.—Հա՛:

Բերին դաղջիկն ու գաղէն սլաակեցին. եօթն օր, եօթն գիշեր խարսնիք էրին, ընտրանք հասան ուրտեց մուրաղին. դուր լէ հասնիք ձեր մուրաղին:

—Էրկուց իրեք խնձոր իջաւ, մէկ ըսողին, մէկ լսողին, մէկ լէ սապիլայ էղնողին:

ՄԶ, ԵԱԹ, Խ, N13, 97-106

ԻՅ

Մ Ա Ն Ո Ւ Կ

Նօրդուգայ Տիմ գիւղի բարբառով *

Մէկ լաւ տղէմ կէր, գինքն էր, ուր մէր. էլաւ, գնաց մէկ գեղ, առաց.—Տեսամ մօ ռէս, ընեմ որթկարած:

Գնաց, խնդրուաւ, առաց.—Ձի անես որթկարած, չախուս:

Առաց.—Այ աղա՛, դիւ կանամ որթիկներ չախես: Առաց.—Կանամ:

Առաց.—Դէ՛, գնա յեռջի որթկներաց. կիրակնեց կիրակի քիւ խաց-մաց ժողուե, յըմեն որթիկ մէկ ղիտր ցորեն տամ քիւ հախ:

Էլաւ, գնաց յեռջի որթկներաց: Էն որթիկ իշ կը դռնէր, պառաի կեհեր, էն կըհէր. տղէն կըհէր կըտփէր, բերէր մըշ որթկներաց. իշ կը մնէր դուժահիք (ետեէն), կըտփէր, չու՛մ կը խասցնէր որթկներաց:

Էղա լալնով մէկ շաբթուան մէջ խինք, վեց որթիկ սպանեց:

Գեղտկան էլան, գնացին, ռէսին ասին.

—Մենք էն որթկարած կապուլ չընք անի. մե որթկներ յըմեն սպանեց:

* Պատմած է Պետրոս Վերտեան Խոսրովեանց, սա լսած է 1897 ին ի Խա-րակոնիս գիւղ Մուխի Սահակէն:

Սոյն Պետրոս իւր ասելով երկու տարի է որ երեսանայ երկիր եկած է, գիւղէ գիւղ ման կգայ, ժողովարարութիւն կանէ իբրեւ մուրացիկ. կլինի 60 տարեկան, գիտէ լաւ հեքիաթներ, որ վարժ կատէր. վասն զի օրեւանա՛ծ տեղը մի հեքիաթ պիտի ասէ որ գինձ պատսպարեն. որով պատատւաւ է միշտ ասել:

Գիտէ նաեւ քոյ. վկայեր ու երգեր:

Յէլան, մուշկին դիւս, գեղից խանին:

Ելաւ զինք առեց մէր, էկաւ մեծ քաղքիմ մէջ, ասեմ, էջմիած-
նայ ցեղ (տեսակ). բնակարան իսկին. մէկ տան տնուոր իլան:

Էն լաճու անուն Մանուկ էր. Մանուկ իլաւ, գնաց մըջ քաղ-
քին ուր խըմայ ցախ-բան բերէր, կտէր խացի. զինք ուր մէր
կուտէն:

Երկու օր, իրեք օր, չորս աւուր մէջ ուր լաճնով ուր բան
փութայ արաց. ինք ուր մէջ չախուան:

Մէկ օր իլաւ գնաց փողնի մէջ, գնաց բանցր օրիս յեւջև,
տեհաւ աղջիկ մը փանճարից կիշկայ թըլս ճամբախ. Մանուկ էդա
աղջիկ տեսաւ, հըլին ոսկի կէր ճակտին. եռսուն օսմանլուի ոսկի
կարուկ էր Ֆասի վրէն:

Մանուկ ուր սրտին մէջ ասաց.

—Աստուած, կըլնի որ էն Ֆաս ինի եմ ձեռ, ես տանեմ, բմե-
նով չախուամ:

Գնաց, կայնաւ դէմ փեցնեքին. Մանուկ ուր գդակ առեց վէր,
աղջիկն էլ ուր գդակ առեց ձեռ, Մանուկ ուր փոլոգ թալեց վեր
ու բռնեց. աղջիկն էլ ուր Ֆաս թալեց վեր ու բռնեց. Մանուկ ուր
փոլոգ ծընայ (այսպէս) զըւըցուց, բռնեց. աղջիկն էլ զըւըցուց,
թալեց, բռնեց:

Մէկ գիր էլ սկուէ, մէկէլ գիր Մանուկ բանցր թալեց ու բռ-
նեց. աղջիկն էլ մէկ գիր բանցր էթալ ուր Ֆաս, բռնեց. Մէկէլ գիր.
աղջիկ ինչ բանցր էթալ տը բռնէր, ընկեաւ ցած:

Մանուկ առեց Ֆաս ու գնաց տուն:

Գնաց մօր ասաց.—Մէրիկ, բանմ գնտեր իմ. դիւ էն մեղաց
օրիք կըլնեն:

—Ձէ, ասաց, բե. տանամ ինչ բան ի:

Ֆաս մօր շանք տուեց, եռսուն ոսկի վըր Ֆասին կարուկ էր:

Ասաց.—Դիւ էս մեղաց օրիք կըլնեն:

Ասաց.—Ձէ, չըմ ըլնի, ձի կայ վր քե խաց, ջիւր, շոր, չուս
էն օր իշ ես մեռնեմ. ես էդա մեղաց տէր չեմ ըլնի:

Մանուկ էդա Ֆաս բերեց, գրեց յեւջև ուր. էդա ոսկիք դան-
կով յըմեն կտուեց. Ֆաս տարաւ, սլախեց. գնաց, չուս տաս տարի
էդա ոսկիքներով առուտուր արաց, վրէն ընկեաւ, յաւելցուց. էն ինչ
յաւելցուց, ուր խըմայ վիրուց. եռսուն ոսկի էլ տարաւ գնաց մօ
ոսկերիչ, տուեց կանթիլ, էմեղ դաշուան (նախկին) ցեղկանթեց, բիրեց,
չարեց վըր ինոր Ֆաս. Ֆաս վիրուց, ասաց.—Ես տանեմ տամ տէր:

Գնաց էդա աղջկայ խօր դիւս տփեց. աղջկայ խէր ուր մըջ-
կուն ասաց.—Գնա, կեօ մէկմ դիւս. կը տփի, իշ սլախ, տուր, թո
տանի:

Գնաց, ասաց.—Այ մարդ, քե իշ սլախ:

Ասաց.—Ձի գետրծ կայ խը քեօ աղին, ասեմ, զըւրեմ յետ:

Դիւս գոցեց մշակ, գնաց մօ աղէն, ասաց.—Մարդմ իկե, կասի
ձի գետրծ կայ. խապար կայ քիւ աղին:

Ղանչեց էլաւ.—Հայ տղա, քիւ գետրծ իշ ի, ասա:

Ասաց.—Աղա, ծընեմ տարի քե զաւ չի կուրիսէ:

Ասաց.—Ձէ:

Ասաց.—Խա կուրիսէ, դիւ չըս իմնայ:

Կնիկ կանչին, բերին, ասաց.—Ձէ, զատ չէ կուրիսէ:

Մանուկ ասաց.—Խա, կուրիսէ, ես գիտեմ, ձի տնէն ի:

—Բեր, որ մերն ի, կս տ'առնեմ, որ մեր չի, տար, գնա քե:

Ֆաս շանք տուեց, ասաց.—Եսա ի:

—Եմ աղջկայ Ֆասն ի, ասաց մէր:

Աղէն ասաց.—Այ տղա, էսա քեանիմ տարի ընկե մօ քե:

Ասաց.—Եսա տաս տարի մօ ձի ի:

Ասաց.—Տաս տարուան իշ աւելցուցիր. բե, կէս քե. կէս ընձիկ:

Ասաց.—Ձէ, զատ վրէն չեմ իկե, քիւ մալ բիրի, տուի քե:

Ասաց.—Ձէ, չըլնի. էն Ֆաս, դիւ իշ տարեր իս, եմ աղջիկ
դիւսխարեր ի, տը տանես, եմ աղջիկ սլախես, չիւր ժրի:

(Աղի աչք ընկե վըր Մանուկ. մըջ ուր սրտին կասի, ես ըսկուն
անեմ. աղջիկ սլախեմ վրէն):

Աղէն մշկուն ասաց.—Այ տղա, խալիչին բե, աղջիկ գնենք
ինէ. դիւսխար ի, թը տանէ, չուս ժրի:

Իլան բիրին, գրին մըջ խալիչին. փաթութին, տուին Մանու-
կին քեամակ. Մանուկ առեց, գնաց տուն, մօր ասաց.—Մէրիկ, աղ-
ջիկ դիւսխար ի, տուին եմ քեամակ, ծընայ ասին. ես բիրի, էկայ:

Մէր ասաց.—Բաց, իշկանք, աղորթ դիւսխար ի:

Էդա աղջիկ բացին, խալիչից խանին դիւս. շատ սիրական աղ-
ջիկ մէր, ոսկի արծաթից փէլք կտէր ինոր շորեր:

Մանուկ, ուր մէր ասին.—Դիւսխար չի, մենք չընք կոնայ
չախի. տանենք քալիմ տէր անենք. «Մեր տուն մկներ որ կը
կուուեն. ինոնց սրչեր յառքից դիւս կըլնեն»:

Ելաւ Մանուկ փաթըթեց, էմէլ առեց, գնաց. տարաւ դիւս
տփեց, էմէլ աղէն մշկուն ասաց.—Գնա, դիւս բաց. զաւ մը տուր
ձեռ, թո էրթայ:

Մշակ գնաց, դիւս բացեց. Մանուկ առեց աղջիկ, էկաւ,
ասաց.—Աղա, ես չեմ կոնայ քիւ աղջիկ չախի, «Եմ տուն որ ես
ակուստ կուտեմ, յընթըրիս չմնայ. որ յընթըրիս կուտեմ, ակուստ
չմնայ»:

Ասաց.—Տղա, էն օր իշ էն Ֆաս որ Աստուած քե խամար ի

արե, էն աղջիկ քե խամար ի իլե, արե եմ ձեռ. եմ աղջիկ տամ քե՝
Մանուկ իլաւ, զնաց ձեռ:

Խարցեց.—Քե անուն ի՞նչ ի.—Եմ անուն Մանուկ ի:

Գնացին, էրեց բիրին. աղջիկ պսակին վրը Մանուկին:

Անեղատաց.—Մանուկ, դիւ քե տուն ար բիրես վրը եմ տան
թի ես եմ տուն բիրեմ վրը քե տան:

Ասաց.—Ձի տուն չկայ, եմ տուն պտի բիրեմ վրը քե տան:
—Գէ, ասաց. գնա, առ արի վրը եմ տան:

Գնաց, ուր տուն առեց, էկաւ վրը աներոջ տան:

—Մանուկ, ասաց աներ, ես աղայ-մղայ չունեմ, ձի կայ մէկ աղ-
ջիկ, որ պսակի վրը քե, ունեմ եօթ տուֆան. եօթ օտար մարդ
դրեք էմ վրը եմ տուֆաներաց. ես ութնէ ութ կհհամ, ինոնց փա
րեն կը հաչուեմ, կգեամ յետ. ամանաք քե կտամ էն տուֆաներ,
էն տուն:

Մանուկ իլաւ, զնաց տուֆաներ, մէկ տուֆան գինք նստաւ,
մէկէլերաց մէջ մարդ դրեց, ուրին աղպապ ճարեց:

Աղպապքիր ասին.—Մանուկ, մարդ չգիտի թէ մենք քունար
էնք. մենք տ'էրթանք Ստամբուլ, որ խալիս գիտի թի մենք զախմ
քունար էնք. ընենք լրիվանք:

Ասաց.—Խա, տէհանք՝ ինչիս հազ անէք:

Էկաւ ուր աներոջ ասաց.—Պտի մեր աղպապքեր էհանք քու-
նարութեն, որ ընենք, էրեանք, մենք մէ խել բունենք:

Անեք ասաց.—Ես չըմ թողե, Աստուած քե տուն, կէ, խմե, չու
հուրն յաւիտենից քե խելք ի:

—Ձէ, ասաց. եմ աղպապքեր կհհան. ես էլ խելքեր կհհամ:

Էլան, մէմէկի քսան ֆիսու մալ բունին, դրին մըջ կեամուն,
իլաւ յինք ուր աղպապքերով կեամին թողին, զնացին:

Կեամին տարաւ ֆուրքունէն, զանեց մէ սար. կեամին պլա-
ւեց-կործանեց. Մանուկ մընէն պըծաւ. Աստուած պըծուց, Մանուկ
նստաւ մէ տախտըկի վրէն: Կեամին տախտակ քչեց, տարաւ. զնաց
Չինաստանայ թաքաւորի մօտ դիւս ընկեաւ. դիւս ընկեաւ ծովու
եզր, ուր չորեր խանեց, քեամեց, թալեց ծովու կրաղ, ասաց.—Թը
չորնայ:

Ըռուք դայ նստաւ, մէ վիսկի արող ծովու բիրան վիսկի կանի.
էս մարդ կընի էն մարդիւ դիմաց. էն մարդ ըռուք կեօ դայ նըս-
տիր ի, կասի.—Քչեմ, էհամ. ձի աղով չըլի փեր: Եմէլ էկաւ, ընկեաւ
մարդու դիմաց. վիսկին կայնեցուց. էկաւ զնաց մօ էն մարդ: Մարդն
էլաւ ուր չորեր խագեաւ, խարցուց.—Դիւ ի՞նչ մարդ էս: Ասաց.—Ես
չըմ գիտի ի՞նչ մարդ էմ:

Ձեռ բունից, առաւ զնաց մօ վիսկին:

Վիսկի արողին ասաց.—Առլած եմ, խաց բե:

Խաց դրեց, կերաւ. դիմէլ խարցուց.—Դիւ քեօ անուալ ձի
ասա, դիւ Չինաստանայ մարդ չես:

Մանուկ ասաց.—Ես ընձի տըհերէմ ըսենց, չըմ գիտի ի՞նչ
մարդ էմ:

Մարդ էլաւ, վիսկին թողեց. Մանուկին ձեռնէն ըսենց, առաւ,
տարաւ տուն, կնկեան ասաց.—Ես մէ մարդ էմ տըհե, տանեմ թա-
քաւորին ծախեմ, մէ քենիմ ոսկի առնեմ, չախուեմ:

Տարաւ, զնաց, թաքաւորին, ասաց.—Եսա մարդ կը ծախեմ:

Թաքաւոր խարիր ոսկի տուեց, զնեց:

—Այ տղա, ասաց. քեօ անուն ի՞նչ ի.—Եմ անուն Մանուկ ի:

Ասաց.—Ես քե զնեցի, դիւ կայ քեօ խրգմրքին, եմ բանին:

Էրկու տարի ըսկուն մնաց, մէկ օր ասին.—Արեմտոց թաքա-
ւոր խեծել արե, տը գեայ Չինաց թաքաւորին կուի:

Թաքաւոր իլաւ, ուր խեծել ժողուեց, զնաց կուի:

Յըմենով էգա թաքաւոր ճանճըխեց. բիրեց, լցեց մըջ Չինայ
քաղքին:

Մէկ օր էն թաքաւոր թուղթ օրողկեց մօ Չինայ թաքաւոր,
ասաց.—Ձինք բիւ գեայ, չէ, ես տգեամ կուի. ինոր քաղաք
տ'աւարիմ:

Իլաւ, զինքն, ուր դալիքեն առեց, զնաց կուի:

Ուր աղջիկ արաց թաքաւոր, դրեց ուր տեղ:

Մանուկ դրեց յէռջի աղջկան, մէկէլ փրքուն առեց, զնաց:

Իրեք օր զնացին կուի, էն յէռջի գիշեր աղջիկ ասաց.—Մա-
նուկ, արե, եմ ոտքեր լուայ:

Տաչտ բերեց էկաւ, աղջկայ ոտքեր լուաց:

Յիստակ լուաց, փեցկիւ թալեց, սրբեց:

—Մանուկ, ասաց. եմ ոտքեր մածի, չում եմ քուն տանի:

Իլաւ ոտքեր մածեց, աղջկայ քիւն տարաւ:

Գաւսու ուր քիւն տարաւ աղջիկ, տըսնէ Մանուկ ի՞նչ կտնի:

Մանուկ իլաւ, լիսել քեաչեց վրը աղջկան, զնաց յողեն:

Ասեմ թաքաւորի աղջկայ դիւս ըս տե ի. Մանուկ ի կեօ

ըս տե ի:

Մանուկ իլաւ դիւս, զնաց դէմ ազօթրնին, ասաց.—Աստուած,
դիւ ընձի ազատես. ես դիւ էլ պըծընեմ էսա տեղէն:

Աղջիկ զնաց իտե, գեաղտիկ ալանջ կանի:

Էկաւ, ընկեաւ ուր տեղ, քնաւ:

Մնաց մէկէլ օր յիրկուն, ասաց էմէլ.—Մանուկ, արե եմ ոտ-
քեր լուայ:

Մանուկ ջիւր առեց, սախեն բիրեց, աղջկան փաշէն լուաց. փեշկիր թալեց, սրբեց.

—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չու՛մ եմ քիւն տանի:

Աղջիկ ուր քիւն տարաւ, ըսկուն խռռուց ուր մընէ խանեց:

Էլաւ ծածկեց. լիսել դռեակ քեշեց վրը աղջկան, գնաց:

Գնաց դէմ աղօթքնին, էմէլ իւաց.—Վիւ Տէր Աստուած, դիւ գմեն աւսե խոսե ձէն դառնաս, յըմենի սասաղէն եմ. ձի փրցուցես էսա տեղէն:

Աղջիկ էմել գնաց, տկանջ կանի:

—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չու՛մ եմ քիւն տանի:
—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չու՛մ եմ քիւն տանի:
—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չու՛մ եմ քիւն տանի:
—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չու՛մ եմ քիւն տանի:
—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չու՛մ եմ քիւն տանի:

Ասաց.—Ընկի կարողութեն չունես:

Ասաց.—Են օր ի լի քիւն ձի գնեց ի, մենք ինք լիք քեզի աղբէր:

—Մանուկ, ասաց, քեօ քեօն ի, դիւ դիտես:

Մնաց էն առաւտուն, ասին՝ Չինայ թաքաւոր դրեր ի վրը արեւմտեց թաքաւորին, կոտուեց, եօթ փաշալըդ տեղ մընէն առեց. զըւրաւ, էկաւ տուն:

Թաքաւոր էմէլ բերին, դրին բախտի վրէն:

Յէվարին խարցնեց աղջիկ ուր խօր.—Վիւ մէկ օր Մանուկին չըս խարցնի. ախր խօր մօր բերած ի, ախր քեարի բերած չի:

Թաքաւոր խարցնեց.—Մանուկ, քե մարդմ՝ կնիկ, խէր, մէլ կայ, չկայ.—Որ ես ասեմ, ասաց. դիւ ընձի ազա անես:

Ասաց.—Խա, ազա կանեմ:

Ասաց.—Ասեմ, մենք վանայ կողից էնք. ես իւայ, եմ աղպապ. քեր բռնի, մէկ մէկի քսան քիսա մալ բռնինք՝ տեհանք Ստամբուլ. կեամին գանեց, մե կեամին տարաւ, տարաւ գանեց մէ սար. մե կեամին կործանեց, ես մենակ սլոծայ. Ասպած ընձի չտարաւ, ես մացի մէ տախտըկի, քեամին բիրեց, խանեց դիւս, վիսկի արող ձի գնտաւ. բիրեց, էկաւ ծախեց քե: Ձի էլ կնիկ ունեմ, մէր ունեմ. զոքանչ ունեմ, էս իլաւ ծնէմ ժամանակ էկեր եմ մօ քե, չգիտեմ, ով ի մեռե, ով ի մնացեր:

Թաքաւոր էլաւ էստուն քիսու մալ դրեց խը Մանուկին, գրեց յըջ կեամուն, կեամուչուն ասաց.—Մանուկ տանես, էհաս, մէկ նամակ բիրես, «որ ես Մանուկ սաղ խանի գիւս», որ գեաս, ես քեօ նաւլուն տամ:

Մանուկ իլաւ բիրեց երկիր, մալ լցիր ի դիւս, որ ուր մալ տանի տուն: Գնաց, կայնաւ, տան դիւս տփեց:

Ինոր կնկեան մէկ մշակ կէր, ասաց մշկուն.—Դեա, օր դիւս կը տփի:

Մշակ գնաց, ասաց.—Քե ի՛շ պինայ:

Ասաց.—Էսա եմ տունն ի, ես տանտէրն իմ:

Մշակ զըւրաւ, խաբունին ասաց.—Մէկմ՝ կասի ես տան տէրն իմ:

—Ձէ, էս քսան տարի տան տէր չկայ. պարմիւ իլի գնացի, էն սուլթ ի, եմ իրիկ չի:

Գնաց, ասաց.—Էս մարդ, խաբուն կասի ձեմ իրիկ գնացի իւր տուն:

—Ձէ, ասաց, քեօ անեք մեռեր ի, քեօ մէր մեռեր ի, քեօ զօքանչ մեռեր ի, ես մնակ մնացեր եմ. ինոնց խե, խեար, ժամ, սլատարադ արեր եմ. արե, քոպա արա, դիւ էն ճամբխով չէհաս, դիւս բանամ վրը քե:

Մանուկ ասաց.—Թոպա ըլնի վրը ձիկ, որ էլ էն ճամբխով չէրթամ:

Վիւս բացեց վրը Մանուկին, էն գեախ իշ կնիկ զՄանուկին տեհաւ, ինոր մալ ապրանք իշ բիրեր խետ, իրեք տեղով կնկեան խունճան կտուաւ ուրախութենէ:

Էդ մալ բիրեց, քեշեց ուր տուանքեր. վրը կնկեան ուրախացաւ, խունճան կարեց, երեսքեր պագեց:

Մանուկ նստաւ տուանքեր, մէկ ժամանակ վրէն ընցաւ. մարդմ էկաւ, ասաց.—Մանուկ, գերի իլի, ըլնք, հանք, մե խըմայ մէ մէկ գերի բիրենք, գեանք:

Մանուկ մըջ ուր սրտին ասաց.—Ուստուած, կըլնի որ եմ թաքաւորի աղջիկ ըլնի. տընամ, առնեմ, գեամ:

Գնացին մըջ գերիքերաց. Մանուկ տեհաւ մըջ գերիքերաց Չինայ թաքաւորի աղջիկ:

Գերիքերաց տիրոջ ասաց.— Էսա պատիկին գին ի՛նչ է:

Ասաց.— Ինոր տաս ոսկի է, միջնակին քսան ոսկի է:

— Էն մէկին քսանի ոսկի է, ասաց: Ասաց.— Խաբիր ոսկի:

Խաբիր ոսկին տուեց, աղջիկ առեց. էկաւ, տարաւ օդի գիւռ բացեց, մտուց յօդէն, զնաց կնկեան ասաց.— Մէկ գերիմ եմ բիրէ, ձեռքմ' շոր տար, ձեռք մէկ նուրն տար, որ մէջ քնի, օրական էրկու տան կերակուր. որ քե կը խարցնի, եմ անուն չառես:

Մանուկ էկաւ տուաւ, առուտուր կանի:

Երկու ամիս, իրեք ամիս վրէն կընցնի, պէ հեկէ էլաւ. էն մէկ օր նստիր էր, տըհաւ, դատանց իշկաց ինե, ճանցցաւ. Զինայ թաքաւոր զինք արե ուր աղջկայ իտե. որ զինի, տանի էհայ:

Դարվիւ Մանուկի տուաւ ընցաւ, տեհեր մըջ քաղքին. Մանուկ կանչեց.— Դարվիւ բաբա', արի սղայ, նիստ չու յեկարին, ձի գեործ կայ խը քե:

Դարվիւ բիրեց, նստըցուց խըտ ուր կշտին:

Մնաց չու յեկարին, էլաւ գիւռ չինեց. դարվիւ առըց, զնաց, ասաց.— Էս օր եմ խուրն էս:

Դարվիւ ընկեաւ իտե, զնաց. զնաց ինչ էն յօդէն դաղջիկ մըտուցե ինե, գիւռ բացեց, դարվիւ մտուց ինե:

Աղջիկ զիւօր ճանցցաւ, ասաց.— Այ խէրիկ, քե սղ բիրեց սղայ: Խէր ասաց.— Աղջիկ, քե սղ բիրե, ձի էլ էն է բիրե:

Մանուկ կնկեան ասաց.— Էս օր մէ մարդ էլ եմ բիրե. ինչն չառ լու կերակուր տաս— հաբմանակ, քե որ կը խարցնեն «էն ինչ մարդ ի մե բիրե», եմ անուն չառես:

Մէ ամիս էն լաւնով չախեց:

Մէկ օր խարցնեց կնկեան. էն մարդ ինչ մե բիրեց, ընչի չգեայ սղայ, ընչանք ինչ մարդ է, գեայ մօ մե:

Գնաց Մանուկ տըհաւ, ասաց.— Մնայ կասեն:

Ասաց.— Գնա, ասա, ես գեամ, տըհնամ:

Մանուկ զնաց էրկու ձեռք շոր տուեց կտուի, կարել, յեկարին տարաւ, տուեց կնկեան. կնիկ տարաւ, տուեց դարվիւին ու աղջկան: Խաքան շորեր:

Թաքաւոր ասաց.— Ես թաքաւոր եմ, ձի չկայ ծնայ շորեր, էսա ինչ մարդ է:

Կնիկ զըլաւ, զնաց մօ Մանուկ:

Մանուկ մօմ բռնեց ձեռ, զնաց, գիւռ բացեց:

Թաքաւորն ու աղջիկ էլան, Մանուկի գէմ կայնան:

Մանուկ գիւռ տփեց վրէն, ասաց.— Չէ չու՛մ չընտէք, չըմ գեամ:

— Արի, ասին, մենք կը նստենք:

Մանուկ զնաց թաքաւորի ձեռ. զըլաւ, էկաւ, էլ չնստաւ. վըր ոտաց կայնաւ, բարե բռնեց:

Թաքաւոր տեղ տուեց. նստըցուց, ասաց.— Դիւ ինչ մարդ էս, էսա լաւութեն մե կանես, ես քե չըմ ճանչընայ:

Ասաց.— Թաքաւոր ասլաւ, ես Մանուկն եմ, ինչ գիւ ընձի վիսկի արողի մօտէն գնիր:

Էնտեղ ուրախացան, մէ մէկու աշկեարայ իլան:

Ասաց թաքաւոր.— Մանուկ, գիւ երբ մե դասուր տաս որ մենք հանք:

— Մէ չարաթմ' ձի մօկար տուէք. ես տանեմ ձե, գնեմ ճամբա խու:

Մանուկ իլաւ վեր, թաքաւոր ինչ եռսուն փսու մալ էր գրեք Մանուկն էլ քառասուն քիսու ասլանք գրեց խըտ թաքաւորի:

Տարաւ գրեց մըջ կեամուն, ասաց կեամուչուն.— Էսա մարդ տանես, Զինաստան գիւս իսկես, կեամու ցալլօն չառես, գեաս սղայ. ես կեամու ցալլօն տամ:

Ընկեաւ յեռջի թաքաւորին. տարաւ մըջ կեամուն: Մանուկ էկաւ յեռ, բան մէր մոռցե տուն, տանի թաքաւորին:

Թաքաւոր ասաց կեամուչուն.— Որ Մանուկ մտաւ կեամին, գիւ կեամին թող. էն մարդ տանինք խըտ մեր:

Մանուկ էն գեալ էկաւ, դասուր ուզեց. կեամիչին կեամին թողեց:

Մանուկ ասաց.— Թաքաւոր ասլաւ, չըմ իգեայ:

— Չէ, տը տանեմ խը ձի:

Նստան մըջ կեամուն, զնացին:

Երկու ամիս մնաց մօ թաքաւոր: Երկու ամիս ճամբիսեց երկիր, էլաւ խաբիր փսու մալ, արծաթ, ոսկի գրեց խեռ, քալլիմ արաց:

Կեամուչուն ասաց.— Էսա մարդ տանես ինոր երկիր, խանես գիւս, կեամու ցալլօն մընէ չառես, մէկ նամագիրմ մօտէն բիրես, ցալլօն ես կտամ քե:

Մանուկ բիրեց էկաւ մալ, ասլանք քեչեց, զնաց տուն: Գնաց գիւռ տփեց.— Կնիկ, արե, գիւռ բաց, ասաց:

Կնիկ ասաց.— Դիւ եմ իրիկ չես, եմ իրիկ զնաց կուրխաւ:

— Ես Մանուկն եմ, ձի չէս ճանչնա:

— Որ գիւ Մանուկն ես, խըտ էն մարդին ընչի՞ զնացիր. գիւ էրդեմ էր արե, չեհեր:

— Ես զնացի, թաքաւոր կեամին թողեց, զնաց:

Կնիկ գիւռ բացեց. էկաւ մալ, ասլանք ինչ տըսաւ, չորս տեղով խուճան կտաւ:

Եկան Վրը մէմէկու ուրախացան:

Մալ ու ապրանք քեշեց ներս, դուրս գնաց, նստաւ ուր տու-
փան՝ առուտուր արաւ:

Մէկ օր տեհաւ թաքաւորի փօշանին էկաւ. գնաց տուփի
դռնէն թափ ընցաւ. գնաց:

Մանուկ կանչից.— Դիւ իշ մարդ էս:

Ասաց.— Նս իշ մարդ կըլնեմ, քե իշ կայ խը ձիկ:

— Նս քե խարցուցեմ, գոր կեհաս, իշ մարդ էս:

Ասաց.— Թաքաւորի փօշանին էմ. կեհամ լուայաթի մէջ.
էրկու բեռ փարայ մէկ սիֆից առնեմ, էհամ:

Ասաց.— Նս իրեք բեռ մէ սիֆից կամ:

Գնաց փօշանին մօ թաքաւոր, ասաց.— Թաքաւոր ապրած.
մէկ մարդ, ասեմ, էջմիածնայ, ասաց. «Իրեք բեռ փարայ մէկ սի-
ֆից օրողկեմ»:

— Օրողկի էն մարդ բե. էն մարդ թաքաւորի խազինայ ի կտուի,
եա խազինա ի գնաի:

Օրողկեց. Մանուկ տարաւ մօ զինք, ասաց.— Դիւ իշ մարդ
էս, որ էրկու բեռ փարայ կօրողկես մէկ սիֆից, դիւ թաքաւորի
խիզինէն էս կտուի:

Ասաց.— Աստուածն ի տուե ընձիկ:

Ի՛շ որ ես ձե խսա արեւի եմ. ըսկուն խսա արաց. «ծնայ գնա-
ցի, Զինայ թաքաւոր գնեց. ծնայ արաց»:

Թաքաւոր ասաց.— Այ տղա, գնա, քե դաստուր էմ տուե. ես
եմ ժողովուրդին փորձի, օր մը ձի ձեռք բռնող կա՛յ, չէ չկայ. մը-
կայ իմցայ որ կայ:

Մանուկ էկաւ տուն, վըր փուփրբին, ուրախացաւ. Աստուած քե
երկար կեանք տայ, դիւ էլ վըր քեօ լաճուն ուրախանաս:

ՍԶ, ԵԱԹ, ԿԲ, N14, 107-112

I4

ԼԱԻ ԿԻՆ ԸՆՏՐԵԼ

Նարդուգի Տիմ գիւղի բարբառով *

Թարուստ մարդմ կըլնի, կերթայ, թաքաւորի աղջիկ կու-
ղի. թաքաւոր կասի.— Աղօրթ դիւ խարուստ մարդ էս,
եա թաքաւոր եմ, ամա դիւ չը գիւ զախմ էս. եմ աղջիկ կուղես,
եա նաղդ կուղեմ, խարիւր ոսկի նաղդ. տաս, խարիւր էլ արալըմէ
խալաթ:

Տուեց ու ասաց.— Նմ խարս նաղդի, ես գեամ, տանեմ:

Ասաց.— Կուղեմ, վաղն էլ արի, տար:

Եկաւ, գնաց, ուր խարս բերեց:

Էն քեաղքի բուհար ժխտ էն էր. էն կը տանէր, էն կը բերէր:

Էլաւ ուր լաճ սլասից. իրեք-չորս օր արաւ խարսանիս:

Խարսանիս ալլաւաւ, էն դշեր իշ փեսէն տեհայ մօ խարս, խէր
ասաց.— Առն եմ մատնիք, տար, թալ քիւ նշանածի ծուց, իշ խա-
պար կտայ քե, գեաս, ըզի ասես: Տարաւ, նշանած քնուկ էր, թա-
լեց ծուց:

Որ թալեց ծուց, խարս դանչեց.— Այ բուհար լաճ, իշ ճամբաի
իշ դիւ կեհաս, իտալա փուշ կանանչի քիւ ճամբաի. իշ խաւտուր
անեա, Աստուածութեն քիւ ձեռնով չբերի, հա քիւ առ ու տուրին
մէջ կոտուի. չայիւրն չիմանին մէջ իշ քեհես, իշ կակուղ ի, քիւ
ոտաց տակ փուշ կանանչի:

Լաճն զըւրաւ, էկաւ, ասաց խօր.— Այ խէրիկ, ծընայ ասաց:

— Այ տղա, ասաց. վաղի, քեօ մօր ասա, գեա:

Վաղեց, մէր բերեց. մէր էկաւ դայ:

Ասաց.— Գնա, էդա թաքաւորի աղջիկ տար քալիմ թա-

քաւոր արա:

Պատմած է Պէրսո Վիթսոն:

Մատնիք մընէն առեց, տարաւ. քաւիմ թաքաւոր արաց:
Ինոր դրկըցըրի ասին.—Մենք քիօ լաճ պսակինք. պտի էհանք
Ստամբօլ, մի մալ սաղայուցէք, գեանք:

Ասաց.—Իս եմ լաճ դել չեմ պսակիւ. նոր տը պսակիմ:

Էլաւ, զնաց վոզիւրի աղջիկ ուղեց. վաթսուն ոսկի նաղդ ու-
գեց. վաթսուն ոսկի տուեց, վաթսուն ոսկու էլ խալաք տուեց:

—Եմ խարսի քաւարուք տըսէք՝ ես տը գեամ, եմ խարս տանեմ:
Վոզիւր ասաց.—Իրեք օր ձը մօնլաք տուր, վըր չորսին արի,
տար:

Իրեք օր մնաց. չորսին բիրեց ուր խարս:

Իռջին դէր ի՛նչ լաճ տ'էրթէր մօ խարս, խէր ասաց.—Ա՛ռ եմ
մատնիք, տա՛ր թա՛լ նշանածի ծուց, ի՛նչ խալաք կասի: գեաս, ձի
ասես:

Մատնիք տարաւ, թալեց նշանածը ծուց:

Նշանած քնիր, ալիսաւ. էն էլ մէկէլացի ասաց.—Այ բուճըրի
լաճ, ի՛նչ ճամբաի կերթաս, օղուրսուզ ընես, քիւ մազգին չխասնիս...:
Տղէն զնաց, խօր ասաց:

(Զրմի էգոնք սիրական ունէն):

Ասաց.—Այ տղա, զնա, քիւ մէր կանչը: Էմէլ զնաց, կանչեց:

Ասաց կնկեան.—Գնա, մատնիք մընէն առ. աղջիկ տար, քաւ-
իմ վոզիւր արա:

Էլաւ, տարաւ քաւիմ վոզիւր արաց:

Էդա բուճար առաւտուն զնաց, ուէսի աղջիկ ուղեց:

Ըռէս քառասուն ոսկի փաւայ ուղեց, քառասուն ոսկու էլ
խալաք ուղեց:

Տուեց, ասաց.—Եմ խարսի քաւարուք տըսէք, տը տանեմ:

Ասաց.—Տաս օր ձը մօլաք տուր, նոր առ տար:

Տաս օր վրէն ընցաւ, նոր զնաց, խարս բիրեց:

Բիրեց, էկաւ, արաւ խաղ, խարսնիս:

Էն յառջին դէր խէր ասաց.—Տղա, առ մատնիք, տար, թալ
քիւ նշանածի ծուց. ի՛նչ խալաք կըտայ, գեաս, ձը ասես:

Մատնիք առեց, տարաւ թալեց ծուց:

Իշկաց, ինչիս բիրած, դրած քալսի մէջ, սկուռ մնացիր կայ-
նուկ:

Էկաւ, խօր ասաց.—Խէրիկ, մնացիր ի կայնուկ:

—Գնա, ասաց. դիրմէլ իշկայ:

Էմէլ զնաց, կայնուկ ի:

Էկաւ, խօր ասաց.—Իշկացի, կայնուկ ի:

—Տղա, զնա, ձեռ տու ինե. պալի քնե հաւեհ իվե կայնըմանց:

Լաճ զնաց. իշկաց, կիօ քընէ կայնըմանց, մատնիք թալեց կիօ

ծուց: Խարս ալիսաւ, ասաց.—Այ բուճըրի լաճ, ի՛նչ բանի ձեռ թա-
լես, Աստուած քեօ ձեռնով բիրի. ի՛նչ բան էնես, Աստուած մէկն
խաղար դարձուցի, ի՛նչ ճանաչար կեհաս, քիւ առջիքիւ փուշ ընի,
կանանչ դառնայ. քիօ խօր, մօր անէծքի տակ չմտնիս:

Լաճ զըւրաւ, էկաւ, ասաց.—Խէրիկ, ձը ծնայ ասաց:

Ասաց.—Էսա կիօ եմ խարսն ի, զնա, քընի:

Խարս, փեսէն զնացին, քընան:

Առաւտուն էդ դրկիցըրի ասին.—Մենք տ'էրթանք բուճըրի, թեհ,
գիւ մի խիտ չընըս, չենք էհայ Ստամբօլ:

—Խա, ասաց.—Գեամ:

Էլաւ, ուր քաւարուք տեհաւ. էրթէր, տղէն ասաց.—Խէրիկ,
գիւ նիստ, ես տեհամ:

—Որդի, ասաց. գիւ ջնիլիս, զնա մօ քիւ խարս:

—Չու մըկայ դօլազի, ես էդայ կնկեան աէր, ես տեհամ:

Ասաց.—Սա քե տանեմ, ապսպրեմ եմ մարդիր:

Գնաց, ասաց. Ամանաք ձե եմ լաճ:

Ինոնք ասին.—Պտի տանենք, ինչիս գիւ մի կը տանէր, բիրէր:

Էլաւ վեր, էդա մէկ առուր խարս թողեց, զնաց Ստամբօլ:

Մէ ջխուս էլ, կիօ ինոր տուն մէջ էն քաղքին ի. իլաւ վեր.
ուր չորեր թալեց ուր իտե, զնաց, անիւ ման էկաւ, ասաց.—Ես
էհամ, եմ չորիր ծախեմ:

Գնաց, մտաւ էն բուճըրի տուն:

Էն բուճըրի խարս էկաւ մօ ջխուս պազար, էդա ջխուս աչք
ընկեաւ խարսի աչք, ուչք ընցաւ:

Էդա գատ մաւեր վերցին, թալին, ասին.—Չխուս խատաւ,
մենք պազար չընք անի:

Պաղ ջիւր թալին ջխուս յերսին, ջխուս խատած տեղէն, ալ-
իսաւ. ուր ճոթ մոթեր առեց, զնաց ուր տուն:

Սկուն մեռուկ մարդու ցեղ զնաց, էկաւ:

Գնաց մէ պառուս մօս, մէ ոսկի տուեց.—Պառաւ, ասաց,
Ֆեյլան խարս բիրես եմ ձեռաց:

—Ի՞նչ տաս ձը, որ բիրեմ խը քեօ ձեռաց:

Ասաց.—Մէ ջուլտ սոլ կիօ մօ ձի ի. ինու կարուած պիրուն
ոսկի ի, ինոր բիրեքիւ արծաթ, ոսկի բանցուցած ի:

Գնաց, բիրեց, տուեց պառուս, պառաւ առեց, զնաց մօ խարս,

Գնաց խաբսի իրես պաղեց, ասաց.—Սա էկեր եմ քե տես:

Ասաց.—Պառաւ, գիւ եմ աչիզ գեաս, եմ գլխին գեաս:

Էլաւ, սոլեր շանց տուեց, ասաց.—Բիրեր էմ քե հաւիյա:

Խարս ասաց.—Էսա սոլեր մարդ մարդու հաւիյա չը տանէր.
Բան կայ մըջ էնա սոլերաց. արի, սաղն ասա:

Ասաց.—Չէ, ժխտ քիւ հասկայան ի:

—Բարով իս իկե, ասաց, դէ, դնա:

Ձխուս հա կեհայ պառուս տուն կգեայ, իշկայ թի պառաւ կգեայ:

Պառաւ էկաւ:

—Պառաւ, ասաց. դիւ բերբը վըր ճամբխին. իշ ասաց:

Ասաց.—Ճորով էմ ճամբխէն բացե. զաւ մէլ տաս:

Ասաց.—Մէկ շապիկ էլ ձի կայ, յըմեն արպըշում ի, ոսկի, արծաթ կեօ մէջ բանցըցուկ:

Էլաւ, փաթըթեց, տուեց, պառաւ տարաւ:

Տարաւ գնաց խարսի մօտ, բարե տուեց:

Ասաց.—Պառաւ, դիւ ընչի էս իկե:

Ասաց.—Էսա շապիկն էլ քե խըմակ իմ բերե:

Ասաց.—Պառաւ, էսա բանիր մարդ հասկայա չտանի. տը գեաս, ընձիկ սաղ ասես:

Ասաց.—Ի՞նչ քենէ պախեմ, իշ Աստըծուց. մէկ ջխուս քե տըսե, սիրտ ընկե թըլս քե:

Ասաց.—Որ էն ջխուս սիրտ ընկե թըլս ձի, եմն էլ ընկե թըլս ջխուս. ինու յօդի տըկէն թըլս լաղըմի. թը գեայ չում եմ յօդեն. մէկ համամ մի շինի մէջ էն լաղմին:

Պառաւ գնաց, ասաց. ջխուս լաղմ գարեկեց, համամ շինեց մըջ էդ լաղմին:

Էկաւ, նստաւ խըտ խարսի կշտին:

Խարս ասաց.—Ի՛նչ եմ ասածներ արկի:

Ասաց.—Խն:

—Ե՛լ, իշկանք, ասաց խարս:

Ձխուս առեց խարս, գնաց, լաղըմի մէջ իշկաց:

Խարս ասաց.—Ի՛նչ էրկու շամասան բերես, գնիս մէկը նա կող, մէկը նահան: Էրկու ոսկի խնձոր բիրիս, գնես մէկ շամասանի նա կող, մէկ նահան:

Խարս իշ ասաց նահան. նա բիրեց:

Էկաւ, գնաց մօ խարս, ասաց.—Ի՛նչ, ըլի վե, քեյօ անեղիւ գեախ ի:

Ասաց.—Չէ, գեախ չի:

Ասաց.—Ընչի:

Ասաց.—Ի՛նչ քիւ մուրուս, աչք իրես գնդիս, գեաս մօ ձի:

Ձխուս էլաւ վեր, կեհէր ուր մուրուս գնդէր. գնաց չու յօդից գիւս, խարս զանչեց:

—Արի, նիստ, ես կը գնդեմ, մե էրեմուս թո մօ մեր մնայ. ժամանակ եմ խէր դալաք էր. ես մընէն ուսեր էմ:

Գնաց, ուր մուրուս լուաց. խարս նստաւ, գանակ սրեց. էկաւ ջխուս, նստաւ ինե. գանակ թալեց, գանակ չկտուեց, ասաց.—Գնա, աղէկ լուա. աղէկ պուտե:

Էն էլ նստաւ, գանակ սրեց, տուեց գլուխ, մազեր դէմէն կը փախնէր. գանակ տուեց, մազեր բիրեց տակ. գանակ թալեց, ջխուս վիզ կտուեց:

Որ ջխուս վիզ կտուեց, իշ որ գլխու, մուրսի դրուածք յըմեն բերդեց, կաշին վիշուց. գլուխ ջանդակ դրեց մէկ դուրի:

Ձխուս գլխու կաշին քեչեց ուր իրես. առաւտուն գնաց, ջխուս տուեց բացեց, նստաւ, առ տուր արեց:

Դորիս հալիս յըմեն էկան պարաւան առուտուրը, ինոնք որ արեինը կտէն էրկու դուռ ուե, էն կտէր քսան փարայ: Դորիս ինչ տուեց դար կար՝ գնացին արգընալ տուին թաղեաւորին.—Էն ջխուս ծընայ կը ծախի, ծընայ պաղար կանի, չգեան մեր վրէն ալիսլիւր:

Թաղեաւոր էն ջխուս կանչեց.—Դիւ ընչի ծնայ պաղար կանես:

Ձխուս ասաց.—Նմ մալն ի. ես սկուն կը ծախեմ:

—Օգորթ կասի, ուր մալն ի, կը թալի ջիւր:

Մէկ շարաթ կեհէր, սկուն առտուր կանէր. լաղըմի մէջէն կեհէր ուր յօդեն:

Օրմ՝ ջուալ տուին.—Թուրքի լաճ էկաւ:

Յըմեն, իշ մընէն հազ կանէն. գնացին յառաջ, առին էկան, ասին.—Դիւ իշ քուսար էս, մէկ ջխուս տուեց կը բանցուցի, առտուր յըմեն ընկե վըր ինոր:

Ասաց.—Նա էլ տը գեամ, տըսնամ:

Էկաւ, գնաց, տըսաւ. բարե տուեց, բարե առեց:

Ինի, խարս իրկան կը ճանչնայ, իրիկ չճանչնայ:

Տեղ շանց տուեց, ասաց.—Նիստ:

Չուր յէվարին նստաւ, ասաց.—Մէրթար, էր քե գործ կայ:

Իլաւ, տուեցի գիւս շինեց, մոմ կպուց. էդա մաղազեն ի վեր տարաւ ուր յօդեն:

Թուսարի լաճ ասաց.—Էսայ ջխուս տանէ եմ գլուխ փոթորանք խանի, տանի, եմ վիզ կտուի:

Տարաւ գնաց համամի մէջ. ինոր ոսկի խնձորքիւր տըսաւ, ասաց.—Մէկ խնձոր առ քե:

Տարաւ յօդեն:

Մարդն կիշկայ, կասի.—Էսա իշ պախս ի, ջխուս մըջ եմ յօդին:

Կը նստին, պեցեմ կը մնայ, ջխուս կասի.—Յիւր ի քեօ կնիկ:

—Նա կհամ, եմ կնիկան ասեմ, գեայ, ասաց. գնաց ուր ջխուս կաշին դրեց դայ. ուր շորիւր խաղեաւ, էկաւ:

Իրիկ կիշկայ, կասի.—Էսա եմ կնիկն ի, նա իշ պախս ի:

—Գնան, քիւ իրիկ կանչի, դեայ. կասի:

Էմէլ դնաց, ջխտու կաշին քեչեց իրես, էկաւ. կայնաւ ուր յեռջեւ
էդա բունըրի լաճ ասաց.—Որ դիւ էկար, քեօ կնիկ ի՞նչ էլաւ:

Ասաց.—Կեօ դայ ի: Ասաց.—Գնան, առ բի. էրկուս խիտրաց
էկէք:

Էմէլ դնաց, ջխտու կաշին թալեց դայ, էկաւ:

Իրիկ խատնից.—Ձխուս կզեայ պեցի մը, պեցի մը դիւ կզեաս.
էսա եմ յողեն ի, դիւ եմ կնիկն էս. էսա ի՞նչ պախս ի:

Կասի.—Նս քեօ կնիկն եմ. ձի չեմ ճանչնա:

Կասի.—Նս քի կը ճանչնամ, ջխուս չեմ ճանչնար:

էդ տեղ ի՞նչ իլե, չիլե, իրկան կասի:

Կասի. Դիւ ձի չը ս խաւատար, իլի. նահան սապաթը բիրան
բաց:

Բացեց, տըսաւ կեօ ջխտու դուլս, ջանճակ:

Ասաց.—Ծնայ արաւ ձի, ես էլ ծնայ արի:

Կնիկ ասաց.—Դինաս, ինչիս անինք՝ որ մենք էն ջխտու ջան-
դակ սլախինք, մարդ չը յիմնայ: Նս կեհամ, էն տուֆան առտուր
կանեմ, դիւ դնան, մէկ թուղթ գրի քիւ մօտէն, բի ձի, ասան. «Բիւ
խէր խիւանդ ի. ասիւր ի, եմ տղէն թը դեայ, խաանի ձի»:

Իլաւ թուղթ բիրեց, տուեց նահան. կարդաց, էսաց.—Էլի,
հանք թաքաւորի մօտ: Գնացին մօ թաքաւոր. էդա ջխուս ասաց.

—Թաքաւոր ալրած, եմ խէր կեօ խիւանդ ի, ես կեհամ, թի որ իս
էկայ յես, ժխտ եմ տուֆանի. թի իս չէկայ, եմ մալ ապրանք թա-
լիս էսա մարդ:

Թաքաւոր էլաւ, էդա թուղթ մօհրեց, տուեց բունըրի լաճուն:

Էկան, նստան առ տուր:

Ձխուս տարին, խորին:

Թունըրի լաճ խօր պախս արաւ, ասաց.

—Նմ կնիկ ծնայ ի արե:

Թունար էկաւ, խարսի ճակատ սլաղեց:

Ասաց.—Քեօ ասըլ գաճէ ընի:

Նս վողիլի աղջիկ դաստուր տուի դնաց:

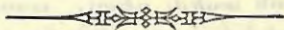
Ասաց.—Նս թաքաւորի աղջիկ դաստուր տուի, դնաց:

Նս դիտցայ ի՞նչ կէր մօ ինոնք:

Քիւ իրես սիւտակ ընը:

էն տեղ կերան, խման ուրախացան:

Աստուած էլ քե ուրախացնի:

ՍԶ, ԷԱԶ, IV, ՈՒՏ, 113 - 122

IS

SUS ՈՒ ՊԷՏՍՍ

Նորդուգայ Տիւ գիւղի բարբառով *

Մէկ նախորդի մը կէր, դնաց մօ ոէս, ասաց.—Նախորդու-
թին տաւ ձի, ես ըմեն օր չախուեմ:

—Այ տղան, ասաց. նախորդութին տուեր էմ քե, դնան. քեօ հախ
առնես, քեօ խացն էլ ժողուես. տանը դիօխ մէկ դիտը ցորեն քե
հախ:

Նստուն տարի էլաւ նախորդի: Մէկ օր, ասիւմ Մայիս ամիս,
դաւար սլախաւ-ցրուաւ. մողեր թալին ինե-թըլս դաւար. պեզբաւ,
նստաւ խացեց, ասաց.—Տէր Աստուած, եան եմ խորին սու, եան
դաւար մը տնը ձիկ, խերիք ի ես էսա չարչարանք քեհան:

Դորիս դաւար հեռըցաւ մէ մէկուց. դնաց դաւարի խու:

Դորիս Աստուած կեցնխանայ (դանձ) լացեց, տըսաւ էդա
նախորդի ասաց.—Նս նախորդի եմ, չեմ կանայ մընակ ուտի, համ,
ուէսին ասիւմ, խարացով ուտենք:

Ռէսին ասաց. ոէսը չխաւատաց:

Նախորդը ասաց.—Վալա, պիլա, բիլա, ես քե չեմ խալի,
արե մտի, էհանք, բիրենք:

Լլան ոէս, նախորդը, ոէսի մշակ-դուլ դնացին՝ վըր կեցնխանի
բերնին, տըսան:

Նախորդը մաւա ինե, մաղով տուեց ոէսին, ոէս տուեց դուլ-
ին. դուլ իրեք դիլա հիս արաւ, բեռներ լցեց:

Յետին մաղին ոէս ասաց դուլ ին.—Գնան, նախորդի վիդ դար-
մենք տանենք, ուտենք:

Դուլ ասաց.—Մեղը ի, Աստուած տուեց ինոր, էն էլ բիրեց,
տուեց քե:

* Պատմած է Պէտրոս Վերջեան:

Ռէս կտաւ. — Ես քեօ աղէն էմ. կտակմ գարկ, գարկ. ի՛նչ կտակմ, եմ խօսքով արմ:

Ղուլ էկաւ, նախորդին տաաց. — Քեօ վիզ կտակմ:

Ասաց. — Տատ պէտատ, ես ի՛նչ էմ արե, ես կեցնխանէն տուեր եմ քե, եմ վիզ մի կտակ:

Ասաց. — Չէ, ես սկսէն չեմ անի, քեօ վիզ տը կտակմ:

Եդա նախորդը իրեք խատ անգին քար էդա կեցնխանից վիրուցած էր, տաաց. — Ղուլ, դիւ ու քեօ Աստուած. եմ գլխս պաի դանիւ, մա էդա իրեք քարեր. տար, տուր եմ կնկեան, եմ կնկի էրկու խոզեով ի, թի որ ընծիկ լաճմ կըլնի, անուն դնի Տատ պէտատ, թի որ աղջիկ կըլնի, յինք գիտի:

Եդա նախորդի վիզ կտակն մը կեցնխանին:

Եդա կեցնխանէն ի՛նչ կէր, չկէր, տուան էկան:

Խըլուտուն նախորդի կնկի գնաց մօ ուէս, տաաց. — Դոր ի եմ իրիկ, դոր օգորկըիս, գնացե:

Ասաց. — Նախորդ ծուռ մարդմ' էր, ով գիտի' դոր ի գնացեր. գնացիր ի ուր խօր գեօն:

— Մենք ըմենով տը մեռնինք սոված, յէվարին խաց չի բիրի:

Էն մնաց սեր հալին, ինօնք բիրին կեցնխանէն կերան:

Մնաց, հալեամ մը վրէն ընցաւ, Ղուլ ձեռ տուեց նեպ, էն իրեք անգին քար մը կեցնխան տըսաւ, էդա քարեր գեաղաղութենով բիրեց, տուեց նախորդի կնկեան. էն խսէն տաաց:

Ժամանակ մը վրէն գնաց, Աստուած լաճ մը տուեց նախորդի կնկեան, գրիեցներ էլան, տսին. — Անտէր տղայ ի, խայ քրիստօնեայ ի, չըլնի մուռնի անկնունք:

Էլան տղէն տարին ժամտուն կնունք:

Տէրտէր տատմօր տաաց. — Ի՛նչ անուն դնինք վրէն:

Տատմէր տաաց. — Մօր կանչէք գեայ, անուն դնի:

Մէր կանչին բիրին, էկաւ:

Տէրտէր խարցնեց. — Իտոր անուն ի՛նչ տը դնինք:

Ասաց. — Տէրտէր, որ թի ձի կը խարցնեա, անուն դիր Տատ պէտատ:

— Այ մամմ, վիր անուն կայ Տատ պէտատ մը խայ քրիստօնին որ քեօ աղի անուն դնեմ Տատ պէտատ:

— Չէ, տաաց. ուր խօր վասիեարն ի, խօր վասիեար ես չըմ կուրիսի:

Տղէն կնքեցին. անուն դրին Տատպէտատ, բերին տուն:

Տղէն օր աւուր ջոջացաւ. Գահմաւոր իլաւ:

Մէկ օր մօր տաաց. — Եմ խօր սանահար ի՛նչ ի, բանցուցեմ:

Մէր տաաց. — Քեօ խօր սանահար նալպնութեն ի:

— Չի առ, տոր դնա մօ նալպան:

Տղի ձեռ բռնեց, տարաւ գնաց մօ նալպան:

— Նալպնչի, եմ աղէն բիրեր էմ նալպնութեն ուսուցեա:

Ասաց. — Շատ լաւ կտակ. թի կայնի տաղ, ընծի սմբաւ բիրի, ձիու սո բռնի, գլխս բռնի, ես ուսուցեմ:

Լաճն մէկ օր մնաց դայ, իլաւ փախաւ, գնաց մօ մէր, տաաց.

— Տատ պէտատ, դիւ ընչի էկար:

Ասաց. — Վալա', ձին մէկ օր լանկի գարկի մը եմ բերնին. ես չեմ կանայ նալպնութեն անի:

Ասաց. — Քեօ խօր գեօ'ն, գնա, մը ճծերաց խալա:

— Չէ, տաաց. ես եմ խօր սանահար քինէ կուղեմ:

Ասաց. — Քեօ խօր սանահար խայարութեն ի:

— Եմ ձեռ բռնէ, տար մօ խայարնին:

Տարաւ մօ խայարնին, տաաց. — Եմ աղէն ուսուցեա խայարութեն, մենք յըմենով շախտենք:

Ասաց. — Թի մնայ մօ ձիկ, թիկ քեչե ասեղ, չոր տայ եմ ձեռ, ես ուսուցեմ:

Մէկ օր մնաց դայ, փախաւ էկաւ:

Մէր տաաց. — Տատ պէտատ, ընչի էկար:

Ասաց. — Ես չեմ կանայ խայարութեն անի, օր մը ասեղ մանի եմ ձեռ, ետրալու անի, մանի եմ աչք, բօն անի:

Ասաց. — Դիւ սանահար չտրվար, գնա մը ճծերաց կան արի պարապ-սարապ:

Ասաց. — Եմ խօր սանահար ի՛նչ ի, ձի դիր եմ խօր սանահարին:

Ասաց. — Քեօ խէր խիւս էր, խուսութեն կանէր:

— Եմ ձեռ բռնի, տար մօ ուսէն (դութանի տարք չինսղ), թը ընծի անի ուսայ, ես ուսնեմ:

Ձեռ բռնեց, տարաւ գնաց մօ ուսէն, տաաց. — Եմ աղէն ուսուցեա ուսութեն, կըլնի ուսայ, մենք ըմենով կը շախտենք:

Ասաց. — Թը մնայ ըս տե, փէտ տայ, ուրաղ տայ, ես ասեմ ուրաղ ծընայ դիր, տաչի. ուսի քե խըմակ:

Մնաց դայ էրկու օր, փախաւ, գնաց:

Գնաց մօ մէր, տաաց. — Տատ պէտատ, ընչի փախար:

— Վալա, տաաց. ես չեմ կանայ էն ուսութեն անի, ուրաղ մէկ օր դարնի, եմ սո կտուի. ես էն սանահար չեմ անի:

— Ուր դիւ չեա անի, հա գնա, կան արի, ես ի՛նչ սանահարի վրէն կը դնեմ, չեա անի:

— Եմ խօր սանահար քենէ իլանի կուղեմ:

Ասաց. — Քեօ խօր սանահար: Ասաց. — Խա:

Ասաց.—Քեօ խէր տարին տասուերկու տմիս նախընի էր:

—Ահման, մէրիկ, ես եմ խօր սանահարին խեկ կան զիզի. եմ խօր սանահար դտայ, եմ ձեռ բռնի, տար մօ ուէս, ընձի տնի նախընի. ես որ չեմ կանայ նախընի էզնի, ընձի անի հորթարած:

Ձեռ բռնեց, տարաւ մօ ուէս, ասաց.—Նմ ազկն անես որթ-կարած, եմ լաճու խէր զնայ կուրիսաւ, եմ լաճ անես որթկարած որ մենք ըմենով չախուհեմք:

—Այ ազն, ասաց, դիւ չըմֆի մանար ես, կանան որթկարածու-թին անես:

—Նախընութին չէ, խըմայ որթկարածութեն կանամ:

—Այ որդի, զնա յէռջե որթկնեկաց, ես քե կտամ յըմէկ որթ-կնեկաց մէ մէկ զիար ցորեն. կիրակնեց կիրակի քեօ խաց յադ-ուհ, կե:

Ձեռ տշուն իլաւ որթկարած, աշուն առեց խարիր զիար ցո-րեն, յիսուն զիար ծախեց. տուեց, խարիր չարխի (չինգնոց կամ վեց զըշնոց զըսամ), խարիր չարխին, տսեմ, տուեց ուր խըմայ շորի. իլաւ, մօր ասաց.—Նմ մէկ տարի արեր եմ որթկարածութեն, խա-րիր զիար ցորեն էմ առեր, ես ծախեր եմ յիսուն զիար, տուեր էմ, չարխի եմ առեր, ես եմ խօր եռասուն տարուայ նախ քինէ դաւի կանեմ, յիւր ի, չէրեայ, ընձի շանց տու, ընչի շանց չես խայ:

Ասաց.—Քեօ խէր ծուռ մարդ մէր, կը՝ վեճըցուցէր. չըմ զիար յիւր ի:

Մօր վրէն զօրեց, ասաց.—Վիւ եմ խօր նախ ոլտի բիրես, ընձի շանց տաս, չէ՛, քե կստանեմ:

Մէր էլաւ վեր, ուր ախուն մէկ անդին քար տուեց, ասաց.

—Որդի, էստ ի քեօ խօր նախ:

Ասաց.—Է՞ն է, ես դապուլ արի. տար զնա մօ զարկեար, խուրսի, բեր, ընձիկ պէտք ի:

Տարաւ զնայ մօ զարկեար, զարկեար ասաց.—Այ մամա՛, ես խոր դիւմէր չըմ զիար:

—Վիւ խալալ մարդ ես, իշ կտաս, տուր:

Ելաւ, մէ մեծօք ոսկի տուեց, կնիկ տուեց, էկաւ տուն. լաճն-Տատ պէտատ յեւարին էկաւ.—Այ մէր, ասաց, դիւ տարար, զնա-ցիր. իշ տուեց քե:

—Մէ մեծօք ոսկի, ասաց.

—Մէրիկ, զնա մօ թաքաւոր, մե մէ շենլըկի տեղ տայ, ըս տեղ օտարութեն ի, տեղ չկայ. ընձի կը թըուցեն, կը մըրեն, կը մին զիւս:

Մէր զնայ մօ թաքաւոր, տեղ ուղեց. թաքաւոր զրեց, տուեց, որ արտի տէր դաւի շանի:

Յէվարին տղէն էկաւ, խարցենց, մէր ասաց.—Գնացի մօ թա-քաւոր, զրեց, տուեց:

Տատ պէտատ ասաց.—Խըլուսուն զնա՛, տատ թաքաւորին որ ուր ուսէն տը դեայ. ուր սարի պէս չինի:

Կնիկ զնայ, ասաց. ինոր վրէն ծծղաց թաքաւոր, սինօղքեր ծծղացին, վաղիւ ծծղաց, տսին:—Այ մէր, թաքաւորի սարեն, թա-քաւորին ի լայեղ. զնա՛, քե խըմայ չինի:

Ասաց.—Ձե իշ կայ, ուսէն ձի շանք տուէր:

Վաղիւ ասաց.—Թաքաւոր ապրած, խեղճ ի, զիր մի տուր ձեռ, էհայ. մէ սկաւն մէկ ինանք ծծղան վրէն, թի զեայ, մնայ միշ ուր նալին:

Տարան զնայ մօ ուսէն. հա էստ վաղանն ի, հա նահան, նահան չէ. նահան, նահան դիւս չէ, էն մէկէլ, զնայ, զնաու. թուղթ տուեց ինե:

Ծծղացին վրէն, արին թըսամայ.—Գնա՛, քե յիւրիշ ուսալ զնաի, տսին:

—Վիւ ձի վարեն իշկացէր. թաքաւոր ձե տուե մէկ ոսկի, զիւ տուէր էրկու ոսկի. ձի իշ կայ:

Էնա մէկ ուսէն ասաց.—Ազգըթ կտաի, մեր վարեն տայ, էհանք: Էլան ընկեան խեկ կնեան, զնային:

Գնացին, տեղ էրկէնք, էնք չափին. թաքաւորի սարեն իշ չե-սիս էր, չինին:

Տատ պէտատ յէվարին էկաւ.—Այ մէրիկ, ասաց, իշ արիր:

—Բիրի, չափած ի, որ առաւտուն չինին:

Լաճն բանի չխառուիր, որթկարածի. կեայ ուր բանին. իշ ընի, մէրն ի:

Շենլըկներ չուճ կէս չինին, վարեն խըլլաւ:

Յէվարին լաճն էկաւ, մէրն ասաց.—Փարեն խըլլաւ:

Ասաց.—Մէրիկ, էն եմ խօր մէկ տարուան նախն էր, տպա մէկէլ էռսուն տարուան նախ:

—Ձկայ, քեօ խէր մէկ ծուռ մարդ էր, կուտը ըսաղի, բուրունի, կը վըճըցուցէր:

Լաճ ախ տուեց.—Նան տը բիրիս, եան քե կստանեմ:

Գնայ մէկ անդին քար բիրեց, տուեց լաճուն.—Էստ ի, էլ չկայ:

Ասաց.—Տար մօ զարկեար՝ բսկուն խուրսի, չինի:

Մէր զնայ, խուրսեց, մէկ մեծօք ոսկի էլ բիրեց. տարաւ, զնայ էղա ոսկեքաներով ուր սարեն չինեց:

Շինեց, ինոր դիւս. սուաղ, էրգիքներ մնաց:

Տատ պէտատ ասաց.—Մէրիկ, էստ եմ խօր էրկու տարուան

հախ, դժբ Ի էստուն տարուան հախ, եան կը բերես, եան քե կըս-
պանեմ:

Չարեն մօր կտուեց, զնաց էն մէկէլ քարն էլ բերեց:

Տարաւ խուրհեց, էմէլ մեծօք ոսկի բերեց. շենլիկ շինեց, բմի-
մեց: Գորիս զնաց մէկ ձեռ չոր ուրին, մէկ ձեռք էլ թաքաւորա-
կան չոր Տատ պէտատին աւեց:

Տատ պէտատ թաք մը դրեց ուր գլօխ, զնաց. նստաւ նոր շի-
նած սաւի մէջ, էլաւ թաքաւոր:

Յիրկինեց կղեայ, կը նստի թաքաւոր, առաւօտն է կըրի, հոր-
թիկներ կը տանի:

Յիրկինեց որ կը նստի թաքաւոր, կը դանչի դասխի թաքաւո-
րին մարդիկ, կասի.—Որ թաքաւորի մօտէն կըլէք, քիչերնեց տուն
կեհաք քնելիւ, եկէք, նստէք եմ մօտ, խօսանք, ձե կը շախմատ:

Գորիս էն մարդքեր կղէն, կը խօսան կեհէն:

Մէկ օր էդա Տատ պէտատ նստաւ ուր քալս. նոր չորեր խո-
քուկ, թաքաւորական թաք գլօխ դրուկ:

Էսա թաքաւոր, էդա թաքաւորի սինօղքերաց ասաց.—Էս օր
ձեր թաքաւորի դիւան ի՞նչ կէր, ի՞նչ կը խօսան:

—Վալա, ասաց էն մէկ. էս օր մե թաքաւոր մէկ շարարժ
տրաց. ամա չկարաց աղէկ շարար էներ:

Էն թա մնայ դայ, թաքաւոր յինք ու ուր վոզիւր դաւիւի զր-
լիս խագեան, էլան քալսիւ. ժողովուրդի մէջ կան էկան. էկան տը-
սան զեղ յրմեն քներ ին, էդա Տատ պէտատ յօղեն հրադ կը վառի,
տսին.—Նահանք, ի՞նչ ի: Թաքաւոր իշկաց, ասաց.—Վոզիւր, քընի
թաքաւոր կայ էս երկիր:

Վոզիւր դըւրաւ, ասաց.—Թաքաւոր ապրած, մէկ թաքաւոր ի.
զիւ իս, էլ սօլ կայ:

Ասաց.—Իշկանք, էն ի՞նչ թաքաւոր ի:

Էլան, զնացին էդա հորթարած թաքաւորի յօղեն. բարի տսին,
մէ մօլթ տեղ նստան:

Խարցենց Տատ պէտատ թաքաւորի սինօղքերաց:

(Թաքաւոր ու վոզիւր քալսիւ նստած, կը լսան):

Էս օր ձեր թաքաւորի դիւան ի՞նչ կէր, թալիւ. թողնիւ. դանկ,
բռնիւ, սպանիւ:

Էն մէկն ասաց.—Էս օր մեր թաքաւոր մէկ շարար տրեց, ամա
չկարաց աղէկ շարար անէր:

Ասաց.—Ի՞նչ շարար էր:

—Փամանակ մը պագրկեան մը գինք պէկ բերեց, հեօղ խակեց,
զնաց Ստամբուլ, ութ տարուան զախիւրէ գրեց ուր օղուլ ուշախի
կշտին, զինք զնաց: Դնաց, ասուերկու տարի նոր իկաւ: Մէկ պա-

գրկեան էլ Ստամբուլի դըւրաւ, էկաւ չուժ կէս ճամբէն. էն մէկիւ
պագրկեան զնաց, դէմ աւեց ինոր. խարցենց էն յետին յիւջինին.
—Ի՞նչ քընի տարուայ զախիւրայ գրիւ խը քեօ կնկեան կշտին:

Ասաց.—Ութ տարուայ:

Ասաց.—Ես ութ տարուայ գրիւ, չուր ասուերկու տարուայ նոր
էկայ յետ:

Յետին ասաց.—Վալա, ես ութ գրեր իմ. պալի կը վախճամ
քիչ բան ի, տըսմը օր ասուերկու տարի չէկայ. մա էսա իրեք ան-
դին քար, տանես տա եմ օղուլ ուշախի ձեռ, թա մխի:

Էն յետին զնաց Ստամբուլ, էն յաւջին էկաւ ուր տուն:

Բերեց էն քարեր կերաւ, չխաւ կնկեան:

Մնաց, հայեամ մը վրէն ընցաւ, էն էլ դարձաւ:

Էկաւ, տեհաւ ի՞նչ, կնիկ ուր հող ծախեր էր, ասաց.—Կնիկ, չէ
իրեր անգին քար տուեր իմ, էնա մարդ բերի, տուե քե. զիւ տուն
տեղ ընչի՞ ես ծախե:

Ասաց.—Չէ, չտուե ձիւ:

Քեար բիրող գիտցաւ տէր կղեայ, պալի կանի. էլաւ մէկ իրեր
ճանեմ՝ ճարեց, ուրանց խօսքեր տրին մէկ. «Էսա մարդ քեարիւր
բիրած՝ տուած ի կնկեան. կնիկ կերած՝ փըճըցուցած ի»:

Էկան կայան թաքաւորի դիմաց:

Մարդ ասաց մէկէլին.—Ի՞նչ ընչի՞ էս տուեր քարեր եմ կնկեան:

Ասաց.—Չէ, ես տուեր էմ, էնի փըճըցուցած ի:

Շահաս բիրին, ճահասքեր տսին.—Մեք Աստըժու խըմայ շա-
հաս ինք, էսա մարդ մօ մեր տուեց քեարիւր կնկեան, կնիկ տարած՝
փըճըցուցած ի:

Թաքաւոր ասաց.—Իրեք ճահաս ընի, ի՞նչ բիւ կը պլաւի:

Տատ պէտատ կը լսնայ յրմեն, ի՞նչ որ թաքաւորի սինօղքեր կա-
սին. յինք կասի.—Հայտէ՛ թաքաւոր չկարցաւ շարար անե, ես պտի
տնեմ. զնացէք, էն մարդքեր, էն ճահասքեր բիրէք սղայ:

Դնացին գիշերով էն ճահասքերն էլ, էն էրկու պագրկեանք-
դիւն էլ բիրին էկան, ձեռ գրեցին սրտըններ՝ կայան:

Էլան խինքն էլ կայան Տատ պէտատի իրես:

(Թաքաւորն ու վոզիւր բռնն նստած տկան՝ կանին):

Ասաց Տատ պէտատ.—Գիւ Աստըժու խըմայ ճահաս իք որ
էսա մարդ իրեք անգին քար բիրեց, տուեց կնկեան. էսա կնիկ
տարի, փըճըցուցի, միայ իրիկ դաւի կանի:

Կասեմ.—Խա, մեք Աստըժու յառէջ ճահաս ինք:

Ասաց. Տատ պէտատ.—Էդա ճահասքեր տարէք, մէկ մէկ օղալ
մաուցէք. իրար իրես չտանան:

Հեքեքի մէկ մէկ օղալ տարան:

Տառ պէտատ էլաւ, իրեք խմորի գլանդ շինեց. մէկը մանձ, մէկը մանար, մէկը չըզէն շատ մանար:

Ղանչեց էն մէկ շահաս բիրեց. խարցուց մօտէն:

—Այ տղան, ինձնք անմեղ, դիւ մեղաւոր, դիւ շահասութիւն Աստուծոյ խրմայ պախ տէք:

Ասաց.—Խն, ես Աստուծոյ խրմայ շահաս իմ. իրեք անգին քեար էսա մարդ տուեց էսա կնկեան:

Ասաց.—Ի՞նչ տեհաւր: Ասաց.—Խն:

—Ո՛ր ամիսն էր.—Նա չըմ գիտի, ես կարդացուի իմ:

—Աչոն էր, դարուն էր, ի՞նչ վախս էր:

Ասաց.—Գարուն էր, վիսկու ժամանակ էր, մե իրեքին վիսկին էլ մէկ տեղ էր, բիրեց տուն, մե արաց շահաս:

Տառ պէտատ մանձ խմորի գլանդ շանք տուեց, էդա մարդիւ ասաց.—Այ տղան, էդա քեար ծընեմ կէր, չկէր:

Ասաց.—Պաւարկէ էսա քեարն էր:

—Նազնի, ասաց Տառ պէտատ. գրի որ վիսկու գեախ ի՞նչ շահաս:

Գնացին, մէկ շահաս էլ բիրին, էկան:

—Այ տղան, ասաց. ինք արդար, դիւ մեղաւոր. Աստուծոյ խրմայ դիւ շահաս իս:

Ասաց.—Խն, ես Աստուծոյ խրմայ շահաս իմ որ էսա մարդ իրեք անգին քեար տուեց էսա կնկեան . . . :

Ասաց.—Ի՞նչ գեախ էր:—Նա կարդացուի էմ. չըմ գիտի:

Ասաց.—Չմեռ էր, դարուն էր, աչոն էր:

Ասաց.—Վալի գեախ էր, մե կալիւ մօ մէմէկ էր. մենք էկանք, էրանք շահաս:

Միջնեկ խմորի գլանդ շանք տուեց.—Մենեմ կար, ասաց:

Ասաց.—Պաւարկէ էսա էն քեարն ի:

—Նազնի, ասաց. գրի կալի գեախ էկած, իրած շահաս:

Յիտին շահաս բիրին. խարցուց արաց:

—Այ տղա, դիւ Աստուծոյ խրմայ շահասութիւն կանեմ, մըկայ մարդիքեր արդար, դիւ մեղաւոր. օգորթն ասան, դիւ շահաս իս էսա մարդ իրեք անգին քեար տուե էսա կնկեան, քեո խողիւն մեղք մի անի:

Ասաց.—Խն, ես Աստուծոյ խրմայ շահաս իմ:

—Ի՞նչ գեախ էր:—Չըմ գիտի, ես կարդացուի էմ:

Ասաց.—Գարուն էր, աչոն էր, ամառն էր թէ ձմեռ:

Ասաց.—Յիտին Յունիարին էր, մենք իրեքով մե անեք կը սուղէնք, մեք ձըռնեք շամբաթաթախ բիրեց, արեց մե շահաս:

—Նազնի, գրի յիտին Յունիարին էր:

Բիրին էդա իրեք շահասն էլ կայնըցըցին մէկ մէկի իրեն:

Նազնին կարդաց, մէկ վիսկու գեախ ի՞նչ, մէկ կալի գեախ, մէկ յիտին Յունիարին: Տառ պէտատ փէտ առաւ ձեռ, ասաց.—Մէկ մէկու խաղար չէլաւ, եան սաղ տ'առէք. եան ար մորթեմ:

Ասին.—Թաքաւոր, մենք շահաս չընք, մե տուեց խնդ խնդ դչ: Տառ պէտատ ասաց.—Նէք, դնացէք, թաքաւոր ինչ շարար արէ, թա կենայ էն շարարով: Պաւար, դնացին:

Առաւառն հորթկարած էլաւ, դնաց ուր հորթկարաց պաւ. թաքաւոր էլաւ ասաց.—Գնացէք, հորթկարած բերէք, չտիէք:

Գնացին, ինչիս արին, չէկաւ. — Ի՞նչ գեործ կայ ձը ձի թաքաւորին, ասաց:

Դիր մէկ օգորդեց, ասաց.—Մի տիէք, պալիկ—տառ տարի-կան ի, շալկէք, բիրէք: Տարան, դնացին մօ թաքաւոր:

—Այ տղան, ասաց. յէվարին շարար արեք էմ, եմ դիւ կը ցա-ւէր, չըմ գիտեք, պալի գեառ, դիւ էն շարար կառեմ:

Ասաց.—Երկու սահար քեո թաքաւորութիւն տու ձիկ, դիւ արե, եմ տեղ նստի. ըլեմ թաքաւոր, շարար անեմ:

Ուր թար գրեց հորթկարածի գլխ, դնաց հորթկարածի տեղ նստաւ, հորթկարած դնաց քալս նստաւ, շարար արաւ:

Ղանչին էն էրկու պալիկեան բիրին, կնիկ բիրին, շահասքեր բիրին: Յէվարին ինչիս շարար արաց, էմէլ արաց:

Ինձնց խաղարքեր չէլաւ մէկ:

Նար թաքաւոր ասաց պալիկեանին.—Գեառեր բե, չէ քեո դիւ կը դարկեմ: Իրեք անգին քեար բիրեց, տուեց կնկեան:

Տառ պէտատ դարձաւ զըլս թաքաւոր, ասաց.—Թաքաւոր սալ-րած. ես քեո շարար արեցի, դիւ էլ եմ շարար անեմ:

Թաքաւոր դնաց, նստաւ ուր տեղ.—Գեո շարար ի՞նչ ի, ասաց:

—Ասեմ էսա Լեհանայ փոսն ի. վիր անուեն ի Տառ պէտատ որ եմ անուն զըլս ի Տառ պէտատ:

Իլան տէրաէր բիրին, խարցուցին.—Ընչի՞ն էսա մարդիւ անուն դիր էս Տառ պէտատ:

Ասաց.—Վըր մե պալտը ի ինչ որ խէր մէր ասի, դնեք:

Ղանչին մէր բիրին, ասաց.—Ինձի խօր վատար էնի, Ղուլ ձի ասաց:

Գնացին դուլ բիրին, դուլ ասաց.—Օգորթ ի. ուէս զանչէք դեայ: Գնացին ուէս զանչին, բիրին, դիւ չինին. ինձնց շարար կառին:

—Ղուլ, ասաց թաքաւոր, որ դիւ օգորթ չասեմ, քե պալի մոր-թեմ. որ տախ, երկիր մը պալի տամ քե, դնա կեր:

Ղուլ ասաց.—Նախորդ կեննխանայ տեհաւ, էկաւ ուէսին ասաց. ես, ուէս, նախորդ էլանք. դնացինք վըր կեննխանի բերին:

նախորդ մտայինք ինձ, նահան մարդով տուեց մե, մենք լցինք բռններ, յետին դարին ինչո՞ւ ասաց ձի.— Կհա, նախորդդի վիզ կտալի։ Ասի Աստուած ինոր խաւար արե, մեղք ի Ասաց.— Ես կտալմ կտալի։ Գնացի որ կտալի, ասաց.— Ես վիզ մի կտալի, կեննխանեն յըմեն տուիր էմ ձե։ Ասի.— Չէ, պաի կտալմ։ Եզա իրեք քեար նախորդ տուեց ձիկ, ասաց.— Տար, տուր եմ կենկան, թի որ ձիկ լոճ իլաւ, լոճու անուէն դնի։ Տատ պէտատ Ես զանի նախորդի վիզ կտալի։

Ասաց թաքաւոր.— Որ սկսեն ի նախկան տուեր իմ քե։

Տատ պէտատ ասաց.— Ես եմ խօր արընքի իտե կան գգէր։

Թաքաւոր իզին խոուր, Տատ պէտատ զինք իլաւ, ըսէսի դիօի զանեց, ուր խօր արընք ուր ձեռնով տուեց։

I6

ԵՐԿՈՒ ՍՈՒՏ ԱՍԱՆ

Նորդուգայ Տիմ գիտի բարբառով *

Երանն, բուճարը էրկու մարդ խոյիւ բանեց, զրեց ուր յիշըն յէջի՝ յէվարին զեհ էկան յիշար արին նաւի մէջ. նոտան, կաթ կթին, կերան։ Ահէ էլ կաթ կթին, ասին.— Թոմնայ դայ, պաղի, ուտենք։

Բնան, էն մէկ խոյիւ աղիաւ, արտաւ լընընընց կրկայ կուտից, կաթ կուտի, ասաց.— Ինչո՞ւ, իչկամ չուն ի, կուտի։

Տեհաւ աղուէս, կեօ կուտի կաթ։

Խոյիւ մէկ փէտով քեչեց ինոր, աղուէս վըղղայ, որ վըղղայ, քեռաւուն կեազ ամբկեան ինու ...ից տուեց զիւս։

Պատմած է Պէրնու Վերտեան։

Ամբկեանի վրէն դաւի արին, էն ասաց ձի՝ էն ասաց ձի. չպարբառն վրէն, ասին.— Մենք հանք մօ ուէս, իչկանք, վիճ կը խոսուցէ։ Ռէս ասաց.— Ո՛ր ձինե շատ սուտ ասաց, ես տամ ինոր։ Էն մէկ ասաց.— Խաղար Դիր քեօ Գլխիկ վկայ, ես սութ չեմ ասի. սութ ձի մօտ չկայ. ես տեհայ մե լոճ՝ ոտմ թալի Սիտայ զլօխ, ոտմ Արախաղայ զլուխ. ուր լլմեմ կը բռնէր. ...լըքեր կախե մըջ Արաղայ. կը լուացէր։

Էն մէկէլ խոյիւ ասաց.— Դիւ գիտես ես սութ չեմ ասե. ժամանակ մը իլաւ սով, ընձի զաւ-դաւար չկէր, մէ այնրոր կէր, ես էլայ եմ շարեր, ջլեր թալի վըր այնրոր քեռամին, այնրոր տանեմ, էհամ խոցիւ Ասին.— Խաց Թաւրէզ կայ։

Ես էլայ, ե՛մ այնրոր տուի եմ առջի, զնացի Թաւրէզ։

Ահէ խալուար կորեկ գընի, բիրի. թալի վըր այնրոր քեռամին. առի, բիրի տուն. չու Արաղի բիրան էկայ, եմ այնրոր չկըցաւ բեռ ընցուցեր, ես էլայ մե պարսեա մը շինի, եմ կորեկ լցի պարսեա մէջ. թալի, Արաղ ընցըցի։ Ես էլայ, ինծայ եմ այնրոր, տուի մըջ ջրուն. Արաղ թալեց եմ այնրոր ճաներ։ Զուր ընցայ, էլայ եմ կորեկ ժողուի, լցի նվալքեր, բիրան կարի, թալի այնրոր կեռամին. խաղար (հակերն մէկը միւսին հաւատար) մէկ մէկէլ մընէ, մէկ կորեկ առի, գրի էն մէկէլ խալին, էն մէկէլ խալ քեչեց, ես էլ **տեհայ մէկ կորեկ կեօ մըչեմ բանի, կերթայ քառասուն ութ խառնաւ** ես էն մըչեման գլխու մէջ դարեի. **էս մըչեմ թողեց, ես էն խառ բանի, թալի մըջ էն բեռան. բեռ շտկաւ, ես բեռ տուի, էկայ տուն, չըղմէկ մանկի յիւ (չափ-տեղ) այնրոր կեռամին ետաւ իլաւ. ես ի՛շ դեղ արի, չմբաւ. ձի սալլոյ տուին, «քեօ մէր ի՛շ մեռաւ, հնդայ կեօզ կերաւ, ինոր կթոն մնացեր էր տաման տակ. էն կթոն քեօ այնրորն զեղ ի՛շ»։**

Իլայ փախ փէտատ գնի, գու փորի, զլօխ խանի, բիրի, կեօզի կթոն տաման տկէն խանի, զրեցի այնրոր քեռամին չու առաւօտուն, վըր էդա այնրոր քեռամին էդ կթոն իլաւ Հնդայ կեօզի ծառ. էդա այնրոր քեռամին վրէն էդա կեօզի ճղեր մէկ զնաց Երեան, մէկ Աշտարակ, մէկն էլ զնաց, զանեց Խորր Բառասն մարդ էլած էդա կեօզ թափ կտէն, մէկ մէկէլա ձէն չընայ. էդա այնրոր ծառ վըր քեռամին կեհայ, խաւեր կը թիթկիւ էդա կեօզի թափ տուին, մէկ կեօզ մնաց ծառի ճեօզի զլուխ. թի փէտ թալին, չէկաւ, թի քար թալին, չէկաւ, ես իլայ, խոզ ճէտի, թալի թըխ կեօզ. կեօզ էկաւ տակ, խոզ մնաց ճեօզի զլուխ։ Ես առաւօտուն իլայ, ի՛շ—էդա խոզ իլէ մէ դաշտ Ատոնայ դաշտի ցեղ. քեռաւուն գուլթան կեօ մէջ կը բանի. մէկ մէկիւ «հա, ելի» ձէն չընայ։ Ահէ գեօմէջ էդա Կաշտի մէջ կուրիսաւ. թի վարին չտըհան, ցանեցըն չտեհան, ման-

կըսին չտեսան, ջրին չտեսան, քեզին չը տեսան, կալ տրին չտեսան, աղցին չտեսան, խմոր արին չտեսան, թրխին էլ չտեսան:

Մէկ կուտ ընկեալ թանիր, էն կուտ խանրցըն թորվընէն. կիսըցըն որ ես ուտի. իշկացի դեօմէշ կեօ մէջ էն կտին. իրեք մշակ կեօ յէսջի, դեօմէշն էլ հաւսրբայ ֆըրֆրոց զրե ինե, կեօ մըջ էն կտին:

Ո՛հա առայ. — կառա խառա քե. ել, առ քեօ կտաւ, դնա:

I7

Լ ԱՍՏԸԾՈՒ ԻՐԵՍ ԴՈՐ Ի

Նորդարի Տիմ գիւղի բարաւալ *

Թաքաւոր ուր սինօղքեր ժողուեց:

Ինոր իրեք սինօղ կէր. կանչեց բերեց, առայ. — Սինօղքեր ձե իրեք բան կտան, եմ պատասխան չխանիք՝ ձե վիզ կը կըտուեմ:

Էն մէկն՝ Աստըծու իրես դեխ դորն ի. էն մէկէն էլ՝ Աստուած խըա ընչին կիրուհի, էն մէկէն առէք, գիւ գինակ, էրկնուց տատ-դերն քեանի ի:

Ասին. — Թաքաւոր, մենք չընք գիտի. մենք ռամիկ մարդ էնք, խնդրենք, ամէս մը մօնլար տա մե, էհանք. էրկիրներ պաւտինք, իշկանք. գառնանք յեա, քեօ պատասխան տանք:

Համբախ ընկեան, մէկ ամիս դնացին, էկան. Թաքաւորի խապրեր իշ էն, մէկ չղիացան:

Առայ. — Ով սինօղքեր, աշխար տալիք ման, դնացիք:

Պաւտեցիք, էկաք. գտակ եմ պատասխան:

Ասին. — Թաքաւոր ասլրած, շատ շուռ էկանք, շատ պոքտեցինք. պատասխան մէկ տեղ չգտանք:

* Պատմած է Պէրսա Վերսոնան:

Առայ. — ձալարքեր, տարէք, իդոնք կախէք. սարալանի վըէն. կրակ դրէք, վառէք, մօնիր քեամուն տաւէք:

Վե պէս մարդմ էն դեհէն էկաւ. առայ. — Էսա լաւ մարդեր ընչի կը կախեն:

Ասին. — Թաքաւոր մե իրեք պատասխան տուե, միայ մենք չընք կանայ ինոր պատասխան տու:

— Ինոր պատասխան գիտէք, իշ ի, մէկ մէկ ա ընձի տաւէք:

Կասի՝ «Աստըծու իրես դեխ դորն ի». կասի՝ «Էրկնուց տատալեր քեանի ի. » «Աստուած խըա ընչին կիրուհի». — Աստըծու մը-ժուլին խըա ընչի ի:

Ձի տարէք, Թաքաւորի պատասխան տամ, ձե վրցուցեմ. դեմ:

Դնացին, Թաքաւորին կեօ տտին. — Մարդ կայ, քեօ պատասխան տալի տայ, տտին:

Թաքաւոր էգա մարդ կանչեց. — Եմ պատասխան գիւ տը տա, առայ:

— Հրամանքի, ինչ ի, տա որ տեսեմ. էգա մարդեր սարալանից վրցուցեմ:

— Մարդ, ես ծնայ եմ տտի, կասի.

Աստըծու իրես դեխ դորն ի. էրկնուց տատալեր քեանի ի. Աստուած խըա ընչին կիրուհի:

Առայ. — Մարդ ուր իրես դոր անի, Աստըծու իրես դեխ դեմ ի:

Առայ. — Էդ մէկ աղէկ կտան. էրկնուց տատալեր քեանի ի:

Էն մարդ էլաւ, մօնլար առաւ գնաց:

Առաւալ աղօթրեախառ էկաւ, առայ. — Վեօ գիւի մարդեր, տա իշքանի ես էլ տատալեր, տեսեմ քե քեանի ի:

Առայ. — Ես չըմ կանամ խամղրեմ, եմ գիտեմ մարդեր քեանի ի, իշ գիտեմ:

Հուաւ պատրան, սինօղքերաց, տտին. — «Վալա, էրկու խապար խանի, մէկ մացի:

Սինօղքեր վըր էգ խոսաց ուրախացան. — Վալա՛, մե տ'աղաւի սարալանից, տտին:

Առայ Թաքաւոր էգ մարդուն:

— Աստուած ընչին կիրուհի, գիտեա գուն:

Առայ. — Վե պատասխան քեօ Թաքաւորութեն տա ձի. ես քե կտան, «Աստուած խըա ընչին կիրուհի:

Թաքաւոր էլաւ աղբաւ մարդու շորեր խաքաւ, ուր Թաքաւորական շորեր տուեց ինու, ուր Թաք տաքաւ գրեց ինոր գլխին:

Իլաւ, նստաւ Թաքաւորի քախսին:

Թաքաւոր էն աղքատ մարդու տեղ դնայ.— Դէ, աճաւ եւս պատասխանին, ասաց.

Ասաց.— Աստուած կը մօռլի էն բանի, կիօ, քիօ Թաքաւորութեն առեց, տուեց ձի:

Աղքատ մարդ իշ իլաւ Թաքաւոր.— Կանչէք, դեան, ասաց, նալասքեր, խեծելաւոր:

Նալասքեր էկան, կայնան պայ, ասին.— Ի՛շ ի, խրամանք արա՛ս:

Ասաց.— Եղա մարդ, շոտ վերուցէք, տարէք, վիզ կտուէք, դեա թալեցէք:

Թաքաւորի վիզ կտուին, թալին դեա, սինսղքեր պրծան, դարձան էկան յետ:

Աղքատ մարդ վերուցին, առին տարին, նստըցուցին վրը քալասին:

18.

ԱՆՀԱԽԱՏԱՐԻՄ ԿՆՈՋ ԱՄՈԹԱՆՔԸ

(Արաւելեհու Խաւսուր գիւղի բարբառով *)

Ժամանակով իրեք ջանել աղայ դէնան, կերտան, օտար էր կիր աշխատելու: Շատ կերտան, քիշ կերտան, Աստուած դինայ. կերտան մի ծերուկի կը հանդիպին, օր ուրին մէկ հօլք մի շինել ա, նստել ա մէջ. ինչ ճամբորդ որ հանդիպի, կը կանչայ, քինի մի օսկի կառնի ու խրատ մի կրտայ. ինքը էն խրատի փարսով կապրի: Եղ աղէք կըսին.— Պապէ, էս տեղ ինչ կէնիս:

Կըսէ.— Ի՛նձի հինգ օսկի տուր, քրդի խրատ տամ:

Էն մէկ կըսայ.— Տղէկներ, արէ՛ք. հինգ օսկի յիտանք, էտի թըղ մըղի խրատ տայ:

* Պատմած է Պօղոս Յարբենեան.

Էն մէկէլ էրկուս կը ծիծղան բար քրէն, կըսին.— Բենիմ՝ օսկի բերեր ինք, գեմու նալլօն դատի, էն էլ տայ խատ հալլուորուն: Մէկէլ էրկուս կերտան, էն մէկ կը մնայ, հինգ օսկի կրտայ, հալլուոր կըսէ.— Ինչ տեղ օր կերտաս, օրը հրամգայ կեղնի, էդ դեղ մընցընի, չեղնի թէ ուրիշ դեղ հեռու էղնի, վնաս քաշես:

Տղէն կըսէ.— Պապէ, էլ ուրիշ Կըսէ.— Չէ, չկայ:

Տղէն թողէ կերտայ, հասնի ուր բնկերտանուն, կըսայ.— Հինգ

օսկի տուր, մէկ խրատ տուեց:

Յընկերտանք կըսին.— Տղա, դու ծաւ իս. գնա, առ քու փա-
րէն, ալի՛: Տղէն ա, չար նաչար կը դառնայ, կըսայ.— Պապէ՛, տուր իմ փարէն:

Պապէն կըսայ.— Հըդար խուռուրի խրատ տուր, դու գա՛ դա-
ւի կէնիս. Պապէն կըսայ.— Հինգ օսկի լէ տուր, խրատ տամ:

— Ա՛ռ քրդի հինգ օսկի լէ, կըսայ ու կրտայ:

Հալլուոր կըսայ.— Ի՛նչ տուն օր կերտաս, ինչ օր քու յաւէջ
բերին, մըսի «հերք ա.» Կըսայ.— Էլ ուրիշ Կըսայ.— Էլ չկայ:

Տղէն էլման կերտայ. կը հասնի յընկերտանուն.— Տղա, կըսեն,
փարէն բերի՛ր: Տղէն կըսայ.— Չէ՛, լո՛ւի, հինգ օսկի տուր, խրատ
լէ սովորուց բնձի:

Յընկերտանք կըսին.— Վոլե, էդի դուր խեղ կորցուցեր ա:

Ասին.— Տղա, ջանքով գեղուս, գնա, փարէք բի:

Տղի չարէն կը կարի, էլման կը դառնայ, կերտայ, կըսայ.—
Պապէ, իմ փարէք տուր:

— Հարկը տարա՛ս իմ խրատներ, տղա, կըսայ պապէն, օր յէժան
տուր քրդի, յէնտի էկել իս, փարէն գուցիս: Տղէն կըսայ.— Պապէ,
բոկի չէ՛, ուրիշ խրատ տուր:

Հալլուոր կտունի հինգ օսկին, ուրիշ խրատ լէ կրտայ:

Կըսայ.— Ինչ գետի օր կը մօտենաս, հարի ուրիշ չգարկայ,
չընցնայ դեա, չեղնի-չեղնի դու գարկիս դեա:

Տղէն չատ լաւա դընկնայ, կըսայ.— Պապէ՛, փարայ չունիմ,
քենիմ՝ խրատ լէ տուր բնձի:

— Տղա, կըսայ. օր փարայ չունիս, տուեցի քու խաբր, քենիմ՝
խրատ լէ կրտամ քրդի. Յերօր կը կարդուիս, ախկայ տիրոջ հետ
հըմա բարիւթի, ըսէ.— «Ես քու աղճիկ դուզիմ, հըմայ չի տամ, տա-
նիք դարձ, նրկե խապուլ կէնիք, գուզիմ. չեղնի-չեղնի ճամբիս հօր
առն դարձ». դը գնա, Աստուած հըա քե:

Տղէն կերտայ, յընկերտանուն կըսայ.— Հինգ օսկի լէ տուր:

Ընտանք կըսին.— Մենք գէն ու գէն չի գինանք. մեր տաս օս-
կին քըզնէ կառնինք. քու հինգ օսկին գօն թը տուեր ես:

Տղէն ըսեց.—Առ քղի իդա տաս օսկին, յըսօր զիշեր սլարկիմ քու աղջկայ մօտ. լուսուժըթին կէրտամ շուտ, օր դայ, չտեսնայ:

Չէ, զօնկըճի նմգեր կը թուլնայ, կէրտայ, աղճկան կըսայ:

Աղճիկ կըսայ.—Բսկի էգնելոյ բան ա, էտ բան չէգնի:

Կիգայ, կըսայ.—Աղճիկ խայիլ չէգնի:

Տղէն կըսայ.—Առ քըզի իդա քսան օսկին:

Էլման խայիլ չէգնի: Խորլըսա աղէն քառսուն օսկի կիտայ, զօնկան կառնի, կը տանի աղճկան նշանց կիտայ, կըսայ.

—Քիչ փարայ չէ, հըբիբ տարի ուտիս, չը խըլըսի:

Աղճիկ կըսայ.—Քան, մէբիկ, վաղ սլըտի չըսին, «էգ փարէն յո՛ւստէն ա»:

—Քան, լա՛օ, ես կը բերիմ, քըզի կիտամ, քու իրկայ յառէջ. զընա յէվելի սլատիս կէգնի քըզի:

Չէ, աղճիկ խեղբի էկաւ. զօնկան բերեց իր աղջիկ, աղջկայ յօրոց յօղէն, էրկըսին տեղ թալեց. յինք զնաց, սլարկաւ:

Տղէն ըսեց.—Օրոց տար, քաւլի փողան դիբ, արի. դիւայ, մըզի լազաք չի տայ: Աղճիկ կը տանի օրոց քաւլի ճար, աղէն լէ մէջ. կիդայ, շորեր կը հանի: Տղէն կըսայ.—Դու սլարկի, ես էրտամ, ձին ջրեմ ու դամ, խուրճին դարի կայ, էն լէ տամ, ուտի, օր սապախսան էն զլուխ շո՛ւտ էրտամ, մարթ չիմնայ:

Խորնա, աղէն գեւնայ, ձին կը սաղայ. աղէն օրոցսլ կը փաթըթայ, կառնի ուր գիբի ու կը հեծնայ ձին, կերտայ, «ա՛ռն, դմիս, եկայ քըզի»:

Հարս լէ կը քընի, կիմնայ օր լուս ա, կաշկայ օր մարթ դարցեր ա: Կըսայ.—Վայ, ես սե կապիմ, էտ իմալ քու՛ն ա, ես քնի իմ օր մարթ ուր ձին տեսի, էկի զիս խըլըցուցի, էկի զիս սլաղի, դացի, ես չիմցեր իմ Գեւնայ Բեճով ուր շորեր կը հագնի. հըմա փարի խընդըլուն ու ուր էրած բանին մտածելուն աղէն ու օրոց մոռցեր ա: Ջուր կառնի կերտայ քաւլի ճար, լուսցուի, կաշկայ օր աղէն-օրոց չկայ, հըմա կը դարկայ ուր դիխուն ու չօքերուն. լալման գիդայ մամուն, ահուալ կըսայ. մամ լէ շուտ մը կը բերայ քընչ ու սլըլընդ կը թափայ, կենայ խոնդախ, կտաւ սլատնքի տեղ կը քաշայ վըէն ու կէրտայ, իրէցուն կը խանչայ, բերայ, կը տանին հօրին. էրկու օր սուկ կէնին:

Փեսէն ջուհալ կը ճամբայ աներոջ թէ.—«Շուտ, մու քու աղճիկ, արի»: Էն լէ խապար կը ճամբայ թէ.—«Ինք սալ կէնայ, աղէն արե տուեց ուրին. աղի ութ քըմի, սլատարադ էնիմ, հոկու հաց տամ, ու կառնիմ, գիդամ»:

Ութ կը քըմի, հոգու հաց կերան. մամն ու սլալ կառնին աղ-

ճիկն ու կէրտան: Աղճիկը զլուխ սե կապեր ա: Նիլայ էնելին, լալման կերտայ, կը մանայ տուն:

Փեսէն կըսայ.—Էս ինչ էգեր ա, աղէն թէ մեռեր ա, մենք սալ մնանք:

Անիւր ու զօնկան գիդան, փեսի ձեռ կը բռնին, կըսին.—Դու սալ մնաս, բո՛սե աղէն հինկ օր հիւանդցաւ, ըսկի չը գիցանք, ինչ էր քուր ցաւ:

Քիչ՝ խաւ կենին, կը ժղին, փեսէն ուր կնկան կըսայ.

—Գնա յօղէն, ձմերուկ մի կայ. բիբ, ուտինք:

Աղճիկ կերտայ յօղէն, կը տեսնի օր հանդ ա, ուր աղէն օրոցսլ յուտայ ա, էլ յօղեց չգայ:

Փեսէն կըսէ զօնկըճին.—Գնա, տես, քու աղջիկ յօրին չի գայ:

Ջուհան կերտայ օր աղջիկ կիւայ:

—Արի տես ըսեց մամուն, ինչ սե էկեր ա վըէս, աղէն օրոցսլ յուտայ ա:

Մամլէ գիւայ, կը շուարի:

Շատ կանքընան, փեսէն աներոջ կըսայ.—Յէլի, էրտանք. տեսնինք, յորթ չէկան, անքնցան:

Կերտան օր չիւարած գիւան:

Անիւր լէ կը տեսնայ աղէն օրոցսլ հանտ ա, յուտայ ա, յինք լէ կը չիւարի:

Փեսէն լէ կըսայ.—Ես օր քու աղճիկ չթորկէնք յիգար դարձ, դու յորին խայիլ չէգնեք, էլ քու աղճիկ իմ մամն ու քուրն ա. տուէք, դացեք. ընձի սէտք չէ:

Շորեր վըէջէն կառնի ու ճամբու կը դնայ, կերտան:

Էլ չկարգուի, աղէն կը մեծըցու ու կը կարգայ:

(Արաբերէի Խառնուրդի վերջի բարբառով *)

Թաղաւոր մի կէզնի, էտ թաղաւոր շատ կը հալիւորնայ, ձեռաց կերտայ, էտոր օնիքիլար կը ժողուին, գիկան կըսին թաղաւորինս — Գաւ տըղէկներ ճամբայ, էրտան անմահութենի խնծոր բերին. կիր կը ջնեղնաս, կէզնիս հօթ տարեկան տըղի սէտ:

էտ թաղաւոր կէզնի դաւադուներն իրեք տըղայ, կը խոնչայ զուր տըղէկներ, կըսայ. — Գացէք, ընձի անմահութենի խնծոր բերէք, ուտիմ օր ջնեղնամ:

էտ թաղաւորի տղէկներ գէշնին, կառնին զուրանց գաւրգ ու քաման, իրեք լէ յիրար հետ քարքի դունեա կէզնին, կերտան. կերտան մէկ հալիւոր բօսննու լուստ գիկան, կըսին. — Բարի լուս, պապէ. — Աստըծու բարին, դուք բարով-հաղար բարի էկաք, էտ յմըր կէրտաք իտայ համլայ յիրար հետ: — Կերտանք ամահութենի խնծոր բերելու:

— Լաւօ, իտայ էղաւ հարիւր-յիսուն տարի ես իտայ տեղն իմ, շատեր էկան, գացին չկըցան զէտ անմահութենի խնծոր բերէն, զուք պտի բերիք:

— Յընչի, ինչ կայ օր չկընանք բերինք ըսին, թաղաւորի տըղէկներ պապէին:

— Լաւօ, էն տեղ հօթ գլխանի դե մի կայ, էտ անմահութենի խնծորի ծառին մուղար կը կենայ:

էտ անմահութենի ծառ լէ, սապաղսան օր աղօթբան կը բացուի. էն ծառի ծաղիկներ լէ կը հասնի, հօթ գլխանի դե էն տեղ

* Գրի առած է Իսրայէլ Միքաէան, իսկ ես կարգի դրած եմ եւ սխալներն ուղղած:

հազր ա, կը քաղայ կառնի կերտայ. յըմնօր էտ ծառ կը ծաղկի, բար կիտայ, յըմնօր էտ դե գիկայ, կառնի կերտայ:

Հալիւորի ըսած խօսքեր, էտ տըղէկներ յիմցան, ու մնաս բարով, ըսին, թողին, գացին:

Գացին-գացին, շատ ու քիչ Աստուած գինայ, հարի գէտ անմահութենի խնծորի ծառ դտան, նոր կայնան. գացին էտոր բաղջի պտտի տակ մէկ ճալսա տեղ դտան, նստան:

Մեծ տըղէն ըսեց ուր աղբրտոց. — Աղբրտիք, դուք յըսօր քընէք, ես հարի լուս յիմայ կը կենամ. օր դե էկաւ, ձըղի յիմաց կէնիմ, յէշնիք անմահութենի խնծոր էտոր ձեռնէն առնինք:

Աղբրտիք քնան, յինք լէ հարի լուսու գէմ յիմաց մնայ, լուսու գէմ էտոր քուն տարաւ. էտ լէ քնաւ, անմահութենի ծառ ծաղկաւ, բար տուեց, դե էկաւ առաւ, գնաց: Աղբրտիք յիմցան օր, օր էղի կէս օր, ուրանց մեծ աղբէր տեղոս-տեղ քնեւ ա, նա՛, անմահութենի խնծոր կայ, նա՛ բան:

— Չէն կիտան ուրանց աղբօր կը հանին օր, օր էղի կէս օր, կըսայ. — Վայ աղբրտանք, քնեւ իմ, մացիր իմ քնուկ: էտ օր լէ կընցնի. մէկէլ օր դօր գիկայ միջնակ աղբօր:

Միջնակ աղբէր կըսայ. — Աղբրտանք, յըսօր դօր իմն ա, դուք քնէք, ես մուղար կը կենամ հարի լուս. լուսուն ձըղի զիմցում:

Աղբրտանք կը քնին, էտ միջնակ աղբէր լէ հարի լուսու գէմ մուղար կը կենայ, լուսու գէմ էտոր քուն լէ կը տանի, էտ լէ կը քնի, ծառ կը ծաղկի, զուր բար կիտայ. դե գիկայ, կառնի կերտայ, էտոր խապար չէզնին, մէկ լէ յաչքեր ուրանց կը բանան, կաչքին օր լուս ա, նա՛, անմահութենի խնծոր կայ, նա՛, բան. ձէն կիտան. աղբէր գէշնի, կաչքայ օր, օր էղի կէս օր, հալա յինք քնեւ ա: Լն մէկ էլ օր դօր գիկայ պղտիկ աղբօր:

Պղտիկ աղբէր էտոց կըսայ. — Աղբրտանք, դուք քնէք, ես յըսօր մուղար կենամ. տեսնիմ, Աստուած ինչ դուռ մի կը բանայ, օր մննք մեր հօր յառէջ սե յէրեւ չէզնինք: Աղբրտանք քնան, էտի, մուղար կեցաւ հարի լուսու գէմ, լուսու գէմ էտոր քուն տարաւ. համա խամեն թալեց, զուր ձեռ կտրեց, աղ լցեց մէջ, տօրեց. մոմուռ տուեց էտոր ջիկար, էլ քուն չտարաւ. աղօթբան դըռ չէր ճըղտըլի, տեսաւ օր անմահութենի ծառի ծաղիկներ բացուան, քիչ քիչ ծաղիկներ թափան. խնծորներ մեծըցան:

Մէկ էլ տեսաւ հօթ գլխանի դե մի, մէկ մուլթ էրկինքն ա, մէկ մուլթ դեռին ա: էկաւ օր գէտ խնծորներ էլման տանի, էտ տղէն էլ ուր աղբրտանց չիմցուց, համա քաչեց զուր նետ ու անեղ, էլաւ դեի յառէջ. դե նոր էտ տըղին տեսաւ, ըսեց. — Հայ-հայ հոյածին, օձն ուր պօրտով, հաւք ուր թիտով, իտա տեղ չըր յիկէ, էտ

լիմալ էղաւ օր դու էկար. հազր կէցի, միա քու աւագ կտոր քու ան-
կանջ կը թողիմ: Տղէն ըսեց.— Կիր նոր փառք տուր: Դե իմալ օր
զուրգ մի թալեց, տըղէն կըղաւ, զուրգ փը'ստ յընցաւ, տըղէն իմալ
օր զուր նեա ու, անեղ թալեց, համա քիստու դեի սրտի մէջ. պա-
ռէկէն դուս տուեց, դե համա ետալի դարձաւ փախաւ դէմի ուր
տուն: Տըղէն լէ էտոր յէտէն գնաց, տեսաւ օր դե մտաւ ծակ մի:
Դարձաւ էկաւ անմահութենի ծակի մօտ, տեսաւ օր ծակի վըրէն
լինծորներ հասած կախաւ ին. քաղեց լըցեց, մէկ դասսմի մէջ. կա-
պեց, բերեց դրեց ուր աղբրտանց գլխու վըրէն:

Աղբրտիք յիմցան օր, օր էղեր էր կէս օր, հալա ուրանք
քնած էն. խնծոր լէ քաղած՝ մէկ մեծ դասսմի մէջ կապած՝ ուրանց
մօտ դրած ա, աղբրտիք շատ ուրխըցան, հարցուցին պղտիկ աղբոր
մօտից.— Դու դե չտեսնար.— Տեսայ:

— Ասա իմալ էղաւ առանց մըղի, կըցար դեի ձեռնէն խնծորներ
առար:

Ըստապուն պղտի աղբէր յըմէն բան ըսեց ուր աղբրտոց. տեսաւ
աղբրտիկ, ու անմահութենի խնծորներ. գնացին դեի ծակի վըրէն:

Մեծ աղբէր ըսեց.— Նա կը մտնիմ խառ ծկից:

Միջնակ աղբէր ըսեց.— Նա կը մտնիմ:

Պղտիկ աղբէր ըսեց.— Աղբրտանք, դու մը մտէք. ես կը մտիմ,
համա մէկ բան լէ ձըղի րամբի կէնիմ, ինչ խտր օր ես կը բօռամ,
կըսիմ, «Վառա, էրէցա», դուք ընձի կախէք:

Չուան կը թալին պղտի աղբօր մեջքէն, խայիմ կը կապին. ու
կիչուն ծկից: Էտ աղէն քանի բօռաց «Նա վառա, իրիցա», աղբր-
տանք յանկանջ չէրին, յիջուցին օրջաւ, գնաց ներս. տեսաւ օր դե
հոգու հետ ա. համա դե գէտ աղէն օր տեսաւ. ջիբ վախեցաւ, հո-
գին տուեց:

Տղէն դեի յանկջներ կտրեց. թալեց ջիբ, ու դուռ բացեց, տե-
սաւ, օր ինչ տեսնի.— Իրեք հատ հուրնիկ-հրեղէն աղջիկ նստած ին,
բեկան կէնին:

Աղջկներ օր գէտ տըղէն տեսան, ըսին.— Վայ հողածիւն, գլխուտ
արեւուդ մեռնինք, օձ ուր պօռտով, հաւք ուր թևով չըկընէր Էտայ
տեղ յիկէր. էտ յիմալ էղաւ օր դու էկար, մըղիա եօթ-պիսանի դե
գիկայ, քու աւագ կտոր, քու յանկաջ կը թողայ: Խօսք հալա աղջիկ-
ներու բերան էր, տըղէն հանեց դեի յանկջներ, թալեց աղջկներու
յառէջ:

Աղջկներ իրեք լէ մէկ-մէկ յէլան, էտ տըղի յէրանք պաքեցին
ու շատ օրջնէցին, օր ուրանց էտ դարչիլի-գաղան դեի ձեռնէն
պըծուց:

Էտ աղջկներ տարան գէտ տըղէն նստըցուցին ուրանց յօրա-
լալս, շատ կեր ու խում էրին, պըծան:

Մեծ աղջիկ ըսեց.— Թագաւորի տըղան, մեր խոսայ իրեքիս մի-
ջից որ մէկին կը հաւնիս, կառնիս:

Թագաւորի տըղէն ըսեց.— Դուք լէ իրեք իք. մենք լէ իրեք ինք,
ձեր միջի մեծ, կիտամ իմ մեծ աղբօր, միջնեկ՝ իմ միջնեկ աղբօր,
պղտիկ լէ ընծի:

Համա պղտիկ շատ խօրօտ էր, էտ աղբէր առաւ իրեք քուր
լէ, իրեք ծակի դէմ, խանչեց ուր աղբրտոց.— Աղբրտանք, ճօպան
կախէք: Աղբրտանք ճօպան կախէցին, իրեք յառջեւ մեծ աղջկայ
միջքից կապեց, բօռաց.— Մեծ աղբէր, խոսայ քաշայ քըղի: Ենի քա-
շին, դուս հանին: Ճօպան մէկ լէ կախէցին, ըստապուն գմիջնակ աղ-
ջիկ հանեցին միջնակ աղբօր. խոսայ հախսի դօր էկաւ պղտիկ աղբօր
նշանածին, ճօպան կախէցին, էտ աղջիկ ըսեց.— Թագաւորի տըղան,
արի, դու յառէջ յէլի, ճօպան կախայ, յետեւ ես գէնիմ:

— Չէ, դու պտի յառէջ յէլիս. ըսեց աղջկան:

— Նա գէնիմ, համա ընծի տեսնող էլ քըղի խոսայ հօրէն չհանայ:

— Իմ աղբրտիք բերաղդ չին, աղջի, դու յէլի յառջեւ:

Աղջիկ տեսաւ օր տըղէն չէլին, ուրին պտի հանայ. հանեց քա-
նիմ բալնիք տուեց էտ տըղին, ըսեց.— Տղան, կերտաս մէկ յօղի դուռ
կը բանաս, կը տեսնիս օր, օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ, օսկի սի-
նու մէջ դրած, կը վերցուս հետդի կը տանիս, կերտաս մէկ յօղի
դուռ լէ կը բանաս, կաշքիս օր մէկ հատ, օսկի կատու, օսկի մուկ,
լէ յառէջ դրած մէկ օսկի սիգու մէջ, էն լէ հետդի կը տանիս,
կերտաս մէկ յօղի դուռ կը բանաս, կաշքիս օր իրեք հատ ձի կայ
կապած, մէկ սե ա, մէկ կարմիր ա, մէկ լէ ճերմակ. ամէկուն պօ-
կալած, մէկ մաղ կը քաշիս, քու մօտ կը պահիս. ինչ տեղ օր նեղ յըն-
չից մէկ մաղ կը քաշիս, քու մօտ կը պահիս. ինչ տեղ օր նեղ յըն-
չից, համա մաղին դարկիր, մէկ ձի մի լուսխրով— փուսարով քու
յառէջ կը կայնի, ինչ մուրազ օր էրբ, ընտօք կը կատարին:

Կերտաս մէկ յօղի դուռ լէ կը բանաս, կաշքիս օր իրեք հատ
խօջ խոտ կուտին, մէկ ճերմակ ա, մէկ սե ա, մէկ կարմիր ա. քըղի
յառէջ կը թալիս վըր սե խօջուն, սե խօջ կը թալայ վըր կարմիր
խօջուն, կարմիր խօջ կը թալայ վըր սիւտակ խօջուն, սիւտակ խօջ
քըղի կը թալայ լուս-աշխար: Նա լէ հարի քառսուն օր քու ճամբէն
կաշքիմ, էկար—էկար. չէկար, վիւն օր տուեցին, էնտօք կառնիմ:

Աղջիկ էդ խրատներ տուեց տըղին, ու ճօպան կապեց ուր
միջքէն, դուս էկաւ. աղբրտանք աղջկան օր տեսան, խիւրեր ու-
րանց գնաց. էտ տեղ ուրանց միտք փախին էրիւս լէ, օր տուա-
րեմի խաղան ուրանց պղտի աղբօր գլխու, օր էդ աղջիկ մնայ ու-
րանց:

ձօպան կախեցին, պղտիկ աղբէր կառնեց ուր մէջք, հարի կէս քաշեցին, կիսէն հետ վերէն խամէն թալեցին, հօպան կարին, աղէն լըմբ յընկաւ գետին, խեղք գնաց. էտ աղբրալք առան աղջկներ ու անմահութենի խնծորներ, գացին:

Գացին հասան ուրանց հօր քաղաք. ձէն գնաց թագաւորին թէ «քու աղէկներ էկան, անմահութենի խնծոր, ու իրեք աղջիկ լէ ուրանց հետ բերին»:

Թագաւոր շատ ուրախացաւ, յէլաւ ուրին ինչ խրքսը նազիր, ոզիր կեր, յըմէն ճամբեց ուր աղէկներու յառջև. բերեց, յիջուց. աղէկներ էկան ուրանց հօր ձեռն պաքին. խնծոր մի տուեցին, կերաւ թը չէ, էղաւ եօթ տարեկան տըղի պէս: Ու դառցաւ ուր աղէկներուց հարցուց:—Տղա, լաճ, տառնց զիւանի դացիք, էկա՞ք:

—Փառք Ասու, մենք տառնց լի զիւանի էկանք, համա գե մեր պղտիկ աղբօր սպանեց:

Թագաւոր փշուժ վախս լաց, ետե նազիր, ոզիր էկան, սիրտ տուեցին էլ չլաց:

Թագաւոր բերեց քառասուն օր, քառասուն գիշեր ղեօլ-գուռնայ դարկեց, ուր աղէկներ ուրանց բերած աղջկներու վըրէն պսակեց:

Խանչեց գէն պղտիկ աղջիկ օր պսակէր ուր վըրէն, աղջիկ չպսակուաւ, բսեց.—Բառսուն օր ընծի մօթուլ տուր. քառասուն օր օր բմաւ, նոր կը պսակուիմ: Թագաւոր բսեց.—Թըղ քու խօսք էգնի:

Մկայ դառնանք վըր թագաւորի պղտիկ աղին օր յընկաւ մնաց հօրու մէջ, մաւթ աշխար:

ձօպան կտրելու վախս էտ տըղի խեղք սնաք մի՝ էրկուս գըլ-խից էրթած կէղնի, էրկու սնաքից յէտե, խեղք գիկայ գուլս, գէլնի օր յինք էտ հօրու մէջ յընկեր ա, նա մարդ կայ, նա մասաւ: Փօռ-փօռնան կերտայ էտ աղջկայ ըսած դուռ կը բանայ. կը տեսնի օր աղջկայ ըսածի պէս, օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ. օսկի սինաւ մէջ դրած ա, կը վերցու, կը դնայ ուր ծոց: Էլման կիւնի էտ տեղից կէլ-տայ, մէկէլ յօղի դուռ կը բանայ, քաշքայ օր, օսկի կատուն, օսկէ մուկ, օսկէ սինու մէջ դրած ա. էտ լէ կը վերցու, կը գնայ ծոց: Էլ տեղէն լէ կէլթայ մէկ յօղի դուռ կը բանայ, կաշքայ, օր իրեք ձի կայ, մէկ սե ա, մէկ ճերմակ ա, մէկ կարմիր ա, համալ խօրտօին, օր մարդ կուզայ չուտայ, չիտայ, մինակ էտ ձիաններուն քամաւա էնայ: Էտ ձիաններու ամէկու պօչից լէ մէկ-մէկ մազ քաշից, դրեց ծոց, դուս էկաւ: Գնաց խօշերու յօղի դուռ բացեց, տեսաւ օր իրեք հատ խօշ կայ, մէկ սե ա, մէկ կարմիր, մէկ ճերմակ: Էտ տըղէն աղջկայ ըսած օսկաք մօռցեր էր, ուրին յառէջ պըտի թալէր, վըր սե խօշուն, օր սե թալէր, վըր կարմրին, կարմիր թալէր վըր սիւ-տիկին. սիւտակ աղին կը թալէր լուս աշխար: Տըղէն շաւաւաւ ուրին

թալեց յառջև վըր ճերմակին, ճերմակ թալեց վըր կարմրին, կարմիր թալեց վըր սիւն, սե թալեց էտ աղին, գնաց մաւթ աշխարհ: Գնաց մէկ մեծ քաղքի մի գէմ տաւա, քնաց էտ քաղքի մէջ մէկ պառուռ էղաւ խօնախ, շատ ծարաւ էր, էտ տըղէն, էտ պառուռ մէկ ջուր մի յուզից, ջուր չ'կէր օր պառաւ տըղին տէր, էտ պառուռ մէկ պղտիկ թօռ մի կեր. գնաց ընտոր շուցուց, ուր թօռի շեռ բերեց, քաւի մէջ լցեց, տուեց էտ աղէն խմեց: Խմեց պըծաւ, տեսաւ օր շատ մուռսար հոտ գիկէր մօտէն, դառցաւ պառուռ հարցուց.—Նանէ: Պառաւ բսեց.—Ջանէ:—Բո՛ղնէ մէկ բան հարցում, ձեր խոյ ջրից յնչի՞ խոյ համա մուռսալ հոտ գիկայ:

—Թաւ, գլխուդ արեւուդ մեռնիմ, քաջ վիշապ էկի, ջրի գէմ առի, ջուր կտրեր ա, չ'թօրկայ յիկայ. կըսայ, «հարի օր թագաւորի աղջիկ չերիք, տաք ընծի, ես ուտեմ, ձըղի ջուր չի տա»: Եւ օր էղաւ տաս օր, օր քաղքի ջուր կտրեր ա, ջուր չկայ մարդիկ յիրար կերան քաղաք յիրար անցում էղաւ, յըմէն ժողուան, գացին թագաւորի մօտ, բսեցին. աղջիկտի մեռնի աղէկ ա, թէ քու ժողովուրդ. աննաղ, կուցան թագաւորին խեղք հասկցուցին. մըկայ պաի տանին աղջիկ տան վիշապին, օր նոր վիշապ ջուր թողայ գայ: Պառաւ օր ուր խօսք կտրեց, տըղէն բսեց.—Նանէ, մուլաք կեցի, յերօր թագաւորի աղջիկ պաի տանին, վիշապին տան, դու ընծի յիմաց տու: Պառաւ բսեց.—Աղէկ կէղնի:

Տըղէն գլուխ դրեց, փշուժ քնաւ. պառաւ էկաւ, տըղին ձէն տուեց.—Ելի, բսեց, տըղա, թագաւորի աղջիկ առան, գացին, օր տան վիշապին:

Էտ տըղէն յէլաւ, գուր թուր կապեց վըրէն, գուրգ ու բաման թալեց թի, յիկաւ թագաւորի աղջիկ տանողներու յետե, գնաց:

Էն մարդիք օր թագաւորի աղջիկ տարան, ղթագաւորի աղջկայ ոտ ու ձեռ կապին, դրեցին վիշապից հեռուն, ու, ուրանք թողին յետ դարձան քաղաք: Էտ տըղէն ջոկուաւ, մէկ Տալալ տեղ մի տա-պաւ, տեսաւ օր վիշապ էն գէն էկաւ, դուռն—օրօտուն յընկի էր-կինք գետինք: Վիշապ էկաւ, թագաւորի աղջկայ մօտեցաւ, էրեց օր բերան բանէր, կուցէր, էտ տըղէն տափուկ տեղից յէլաւ վիշապի գէմ, բօռաց.—Է՛, վիշապ, անտառուած վիշապ, էտ ինչ խեղճ ա. քու խեղճ, օր դու անմեղք մարդիք կուտիս, քու բաւալիր տես. ես, էն ա Աստուած ընծի կիտայ, ես էն ա քըղի:

Տղէն էտ հըմալ բսեց ու քըշեց վիշապի վըրէն, վիշապ լէ քշեց տըղի վըրէն. բերան բացեց օր կուցէր, տըղէն քաշեց, գրգով կտրեց վիշապի բերնի միջից, գնաց, մաւա թօքերու մէջ, պառուռեց փօր, մաւա գետին. համա քաշեց թուր, վիշապին կտոր կտոր էրեց, դիզեց յիրարու վըրէն. գնաց թագաւորի աղջկայ ոտ ու ձեռ յարձկեց,

ըսեց.—Յէլի, դնա քու հօր տուն, խմալ տեսար, համալ խրատ էրայ:

Աղջիկ վազաւ, դնաց քաղաք, հաւաւ թալեց, թէ մարդու մէկ վիշապ սպանեց, ջրի յառէջ բացեց, ընծի աղատեց:

Էտ խապար կը տանին կիտան թագաւորին, կըսին.—Թագաւոր ապրած, մարդու մէկ վիշապին սպաներ ա, ջրի յառէջ բացեր ա. քու աղջիկ աղատեր ա, հանա ա, առանք էկանք:

Էտ բան օր թագաւոր յիմցաւ, շատ ուրախացաւ, ու հրաման տուեց, վիշապին սպանող տղին դանին, բերին:

Ինչ խրսր օր քաղքի մէջ մարդ կէր, թէ խաւիպական, թէ եռլու, յըմէն բերին թագաւորի աղջկայ յառջեւն յնցուցին, ըսեց.—Վիշապ սպանող մարդ էտոց մէջ չկայ. յետեւ սալըխ տուեցին թէ՛ ֆրլան սպառու տուն մէկ խաւիպական կայ, էն մինակ չէկեր ա. թէ՛ չէ քաղաք յըմէն յուտայ ինչ Գային, պառուտ տընից դէն տըղէն բերին. աղջիկ տեսնելու պէս, ըսեց.—Խտա տըղէն ա, թէ օր չըք աւանայ, ես իմ ձեռ թաթխեր իմ վիշապի արնի մէջ, դօղտու պարկեր իմ էտ տըղի մէջըն. չորեքու վըրէն բացէք, աչքէք:

Բացին տեսան օր, օղորդ մէկ ձեռի տեղ արուն կպած կէր էտ տըղի միջքի վըրէն: Առան էտ տըղին, տարան թագաւորի մօտ, թագաւոր հարցուց:

—Դու յնկա իա, ժիր տըղա:

—Նա լուս աշխրքէն իմ:

—Ապա յորքնիս էկի յուտա:

—Էտ տըղէն ուր գլխու էկած յըմէն ըսեց թագաւորին . . . ու խնդրեց, ուրին հանայ լուս աշխար:

Թագաւոր տղին ըսեց.—Նա քըղի չըմ կընայ հանի լուս աշխար. խողի, իմ թագաւորութեան յուղէր, ես կիտէնք քըղի, քալիլան էտ ջաւին բան ընծի չըսէր որ ես քու էրած բարութեանց ամչցայ. դու գիմ քաղաք, գիմ ժողովուրդ աղատիր էտ դարչելի վիշապի ձեռքից, օր տարին տուէրկու ամիս կը քաշենք էտ վիշապի ձեռ, շատ բան մ դու ընծնէ չուղիր, հաւա, քնչ էնիմ որ իմ ձեռնէն, չիկայ, էտ ճար մնաց մէկ Սինամահաւըն. քըղի կը ճամբիմ էնտոր մօտ. հաւա ընծի մէկ խնարուած մի կայ, օր դու չկուտա գլուխ բերիս, ուրիշներ չբերին:

—Ինչ ա քու խնարուած թագաւոր ապրած կենայ . . .

—Իմ խնարուած էնայ օր, էս էղաւ վաթսուն տարի, թագաւորի լայեղ մէկ փօժ ուսարե մի կը շինիմ, կը պըծիմ, ընծի-ընծի կըսիմ, էլ իտայ հըմա փօժ ու սարայ աշխրի յերես մարդու չկայ. մէկ դաւեհ գիկայ, կըսայ.—Շաղէկ ա-աղէկ ա, հաւա մէկ բան ա պա-կտա, ու կը թողայ կերթայ: Կը քանդիմ էլման կը շինիմ, օր էտ դաւեհ գայ անուն չգնայ. դաւեհ գիկայ, անուն կը դնայ, կերտայ,

իտայ էղաւ վաթսուն տարի իմ հալն ու էտ դաւեհին էա ա էղի: Տըղէն գտացաւ թագաւորից հարցուց:

—Է, ինչ կըսայ էտ դաւեհ, օր անուն կը դնայ:

✓ Կըսայ.—«Թագաւոր, քու փօժ ու սարեհ աղէկ ա, հաւա տփստ օր Հաղարարիլուլի պատքեր չըս քաշեր իս վըր քու փօժ ու սարին. ու կոսայ մէկ մի ճամպայ թրիս էրթայ, Հաղարարիլուլ բերայ, գիր քու փօժ ու սարի մէջ էնի, ճըլըլա, դու յանկաջ էրայ, մկայ Հաղարարիլուլ չկայ, օր տեսնիք, էնտոր պատկեր քաշինք պատի վըրէն, ու մէկ լէ չկայ օր էտ Հաղարարիլուլ բերայ. դու օր բերիս, նոր քու իղին կիտամ, օր էրթա. քըղի կը տանեմ Սինամահաւըն մօտ, էնի քըղի կը հանայ լուս աշխար:

Տըղէն տեսաւ օր էլ ուրիշ ճար չկայ, թագաւորից հարցուց:

—Թագաւոր ապրած մնայ, դու էտ Հաղարարիլուլի տեղ գիննա:

—Չէ, լաւօ, օր ես գինէինք, մկայ հաղար հաղ բերիլ տուեր էնք: Էտ տըղէն դուռուրմիտ էղաւ, ըսեց.—Կերթամ բերիմ:

Էն մէկիւ օր էտ տըղէն յէլաւ ուր նկտ ու անկ թալեց ուր թի, խանչեց գուր Աստուած, ընկաւ ճամբախ:

Շատ դնայ, թէ քիչ, հասաւ մէկ սլաղ յաղբի մօտ, նստաւ, փըլոււմ ջուր խմեց, հաց կերաւ, դառցաւ քիչ մի վերի աշրից, տեսաւ օր, էտ տեղից իրեք ճամբայ կը ճատըլի յիրարուց, քարի մի վըրէն դրած, «էտ ճամբու բաժին դրած ա, որ նօր կարդայ, հասկնայ, աջ կողմի ճամբով էրթըցող գիկայ, մէջ տեղի ճամբով էրթըցող եւա զայ, եւա չիգայ. ձախ կողմի ճամբով էրթըցող ըսկի չիգայ»:

Էտ տըղէն էր, գիր կարդաց, չիւարաւ մնաց, էտ տեղ քուն տարաւ, գլուխ դրեց քարի տակ ու քնաւ, քնած տեղ էրազ մի տեսաւ. դալիւեհի խլըղով մարդ մի էկաւ, ուրին ըսեց, «էյ, հոգածին, շատ գէմ մառնի, Աստուած օղորմած ա, յէլի, բունս իտա մէջ տեղի ճամբէմ, դնա, քիչ մի գայլը թէ չէ, քըղի մէկ դեկ փօժ սարե մի ըռաս գիկայ, կերթա, կը մանիս էն փօժ ու սարեհ, կաչքիս օր քառասուն գլխանի դեկ մէր, նստի հաց կը թխայ, ուր ծծեր թալի յետեանց, ծըծերից մէկ կառնիս քու բերան, կը ծըծիս, էնի օր հաց թխեց, պըծաւ, քըղնէ կը հարցու, «հոգածին, հուգ, տամ». դու ըսա.—Խնդրեմ, քու տըղէն դնիս ընծի հետ, էրթանք, Հաղարարիլուլ բերիմք: Էնի քառասուն գլխանի դե կը դնայ քու հետ, քըղի շատ տեղերից կապտայ, կերթա, կառնէք Հաղարարիլուլ գիկա:

Տըղէն թուա քնած տեղից յէլաւ, տեսաւ օր էրազ էր, հաւա դալիւեհի ըսած քալեք ուր միս պայեց, յէլաւ բունց էն յօրըլիս ճամբախ ու գնաց հասաւ մէկ բանձր փօժ ու սարե մի, ներս մտաւ,

տեսաւ օր. օգորդմա դիւ մէր նըստի՝ հոց կը թըխայ. ծըծեր յետեանց թալուկ ա. վազաւ, ծծերուց մէկ առաւ բերան ծըծեց:

Գիւի մէր, հոց թըխեց. սըծաւ. դառցաւ հարցուց:

—Յուզան, տամ, հողածին:

—Իմ յուզած էն ա, օր դու քու քառասուն զլխանի տղէն դնիս իմ հետ, էրթանք Հաղարարիլուլ բերինք:

Գիւի մէր ըսեց.—Գնա, նստի քեզի փշուժ հոց բերիմ, կեր. հարի յիրկուն, յիրկուն իմ տղէն նեճիրի տեղից զիկայ, ընտոր կըսիմ, քու հետ գայ, էրտաք Հաղարարիլուլ բերելու:

Յիրկուն օր էդու, տըղէն մէկ յերկէն դերան զլխէ գլխի, արջու, խօղու, դիւու, ջանճակ շարեր էր, էկաւ տուն. համա դռնից ներս մտաւ, ուր մօր ըսեց.—Մարդու հոտ դիկայ: Մէր ըսեց.—Մարդ մի էկեր ա. իմ հոց թխելու վախս ծիծսի առեր ա բերան. էնէ քըզի պէս տըղայ ա էդի, քանի օր իմ կաթ կերաւ, էրկուստի էդաք աղբէր յիրարու: Նա քզնէ մուճաք կենիմ, էտ հողածին մարդու հետ էրտաք, Հաղարարիլուլ բերելու, քանի օր էնի էկեր ա, ուրին թալեր ա մըր օջաղ: Էտ քառասուն զլխանի դե ուր մամու խօսքին լսեց, սապալսան յէլաւ, առաւ դուր գուրգ ու քաման. էտ տըղէն լէ հետ առաւ, դացին Հաղարարիլուլ բերելու:

Շատ գացին թէ քիչ, հասան քառասուն աղբրանց, դեհտներու ֆօժ ու սարի մօտ. էտ քառասուն աղբրանց մօտէն մէկ խաւաւու կը քաշէր, տեսաւ օր քառասուն զլխանի դե մէկ մարդու հետ զիկէր գէմի ուրանց ֆօժ ու սարէն, համալ մէկ զլխանց բօռանց, օր էրկինք-դեռինք դժտաց:

Էտ դիւ աղբրաիք ուր օր տունն էր, տնից դուս էկան. որն օր դնացի էր նեճիր, նեճիրի տեղից էկան. ժողուան յիրարու վըրէն, առան ուրանց գուրգ ու քաման, յէլան էտ քառասուն զլխանի դիւ գէմ, գուրգ ու քամանով թալին յիրար:

Էտ քառասուն աղբրաիք, դարկին, քառասուն զլխանի դիւն Խաւալու էրին, համա էտ տըղէն տեսաւ օր դիւն Խաւալու էրին, քաշեց ուր թուր, յընկաւ քառասուն աղբրանց դեհտներու մէջ. համա զլխի էր, օր կը չրտաէր. արուն յէլաւ, ջանճակ գլխից. մէկ դէն քառասուն զլխանի դե ջարդեց, մէկ դէն էտ տըղէն: Էտ քառասուն աղբօր մօտից, մնաց Խօթ աղբէր. էտ Խօթ լէ Խաւալու էրին, նեխիւր բռնին:

Գացին մօտան էտ դեհտներու տուն, ինչ խտր օր ան գին քար կէր էտ դեհտներուն, առան դացին: Գացին-դացին, հարի հասան Հաղարարիլուլի գուռ, տեսան օր համա մարդ ա, օր տեղօս տեղ քար ա դառցի, էտ դե նա տըղին քամալայ էրեց, ըսեց.—Օր Հաղարարիլուլի մաշուղ դուս էկաւ, մըզի հետ ինչ օր գրուցեց, դու

չէդնի ջուհալ տաս, օր ջուհալ տաս, մենք լէ խտ մարդիքներու պէս քար կը դառնանք. օր ձէն չհանիս, էնի տեղօս տեղ կը պատուի. խտ քարեղէն մարդիք լէ կը սնդնան. մենք լէ կառնինք հաղարարիլուլ, կերտանք:

Գացին, ներս մտան Հաղարարիլուլի սրախ, հաղարարիլուլի մաշուղ դուս էկաւ, ինչ օր գրուցեց, էտք ջուհալ չտուցին, հաղարարաւուր լիզու թափեց, էտք ըսի ջուհալ չտուցին, համա տեղօս տեղ պատուաւ, ինչ խտր օր մարդ էր քարցի, յըմէն սալցան. էտ սնարին փառք տուցին Ասածուն:

Էտ դեռ ու տղէն մօտան Հաղարարիլուլի մօտ, տեսան օր մէկ խօրօտ հաւք մէր, խաճասի մէջ գրած՝ վերցուցին բերին, էն քար-ցած մարդիկ օր տեսան էտք Հաղարարիլուլ տուն, դուս յէլան, վաղեցին դիւ վըրէն օր Հաղարարիլուլ ձեռնէն խին. դեռ մէկ մէկին մէկ-մէկ ճլօտ դարկեց, թողին փախան, հեռեցան:

Գիւն ու տըղէն առան Հաղարարիլուլ ու ուր մնացած մէկ մաշուղ էկան: Մէկ օր լէ էտ տըղին դե չթողեց, ուր տուն պոյնց. էն մէկիւ օր ճամպու դրեց, դնաց:

Էտ տըղէն տարաւ Հաղարարիլուլ ու ուր մաշուղ հացուց թաղաւորի քաղաք. տարաւ տուց թաղաւորին, թաղաւոր չառ ուրախացաւ, յէլաւ էտ տըղի յերանք պաքեց, տարաւ ուր կշտի հետ դրեց: Առան գացին. Հաղարարիլուլ դրեցին թաղաւորի չինած նոր ֆօժ ու սարի մէջ. Հաղարարիլուլի մաշուղ էկաւ կայնաւ, Հաղարարիլուլի դէմ, ըսեց. «Թօսան, Հաղարարիլուլ, խօսան»:

Էտ Հաղարարիլուլ ուր բերան բացեց, հաղար քուլուլ լիզու թալեց, օր սար ու քար լացին էտք ձինէն:

Օր մի մնաց էն մէկիւ օր, տըղէն էկաւ թաղաւորի մօտ, ըսեց.—Թաղաւոր աղբրած մնայ, իմ վախս էկաւ, կը քրմի, իմ սիրախան, իմ ձեռնէն կերտայ, կռնատ ընծի շուտով հանայ լուս աշխար:

Թաղաւոր ըսեց.—Նա քըզի ըսեցի, «Սինամահաւք մինակ քըզի կռնայ հանայ լուս աշխարհ» համա էնտք լէ պաի ուր նեղուտենէն աղատիս, օր քըզի օգնայ:

—Էտ Սինամահաւքի նեղուտեն ինչ ա, հարցուց տըղէն:

Թաղաւոր ըսեց.—Էտ Սինամահաւք տաս տարին մէկ հաղ ձաղ կը հանայ, մէկ վիշաղ մի կայ, զիկայ, էտք ձաղեր կուտայ, ինչ կէնա-չէնա, չկռնայ էտ վիշաղին սպանայ, օր ուր ձաղեր աղատայ էտ վիշաղի ձեռնէն:

—Յըստարի ձաղ հանիր ա. հարցուց տըղէն:

—Հա, յըս տարի ընտոր տարին ա. տըղի վախս մի լուս էկեր լա, ըսեց թաղաւոր. կերտաս, ծառի տակ կը պառկիս. էտ Սինամահաւքի խաւաք էտ ա, օր չորս օր մէկ հաղ զիկայ, ուր ձաղերու

կը տեսնի, զերտկուլ կիտայ, կերտայ. սէտք ա դու սլաւկիս ծառի տակ, մուղար կենաս, տեսնիս յնի վիշապ դիկայ. յէնիս, յիրար հետ կռուիր. ես դու էնտոր կը յաղթիս, ես էնի քրդի կուտայ:

Էտ տըղէն յէլաւ, առաւ ուր էգած-չէգած, գնաց Սինամահաւքի մօտ: Շատ գնաց թէ քիչ, հասաւ էն ծառի տակ, օր Սինամահաւք բուն էր դրի. գնաց ուր չէ ու շալաք դրեց ծառի տակ. քիչ մի քնաւ, մէկէլ տեսաւ օր խըժըրտոց յընկաւ Սինամահաւքի ձագերու մէջ:

Համա էտ տըղէն քաշեց զուր թուրն ու յէլաւ, տեսաւ օր վիշապ էն գըհէն բերան բացի, դիկայ, օր յէնի ծառնուլի, գէտ ձագեր ուտայ:

Տըղէն քշեց, վիշապի յառէջ կըտրեց, թուր մի թալեց վիշապին, դիտու կէս տարաւ, վիշապ ուր ուղի թալեց, էտ տըղի մէջք վաթեց, ճըխտից դիօղեր յերարու վըրէն, օր տըղի մէջք ջարդէր՝ տըղէն թըրով խար-խար կտրեց, վիշապին դիգեց յիրար վըրէն՝ էգաւ մէկ մեծ կօլօմի, ու կը սլաւկի ծառի տակ, կը քնի:

Սինամահաւք ուր ձագերու խըժըրտոց հեռուն աշխարքից լսեց, դիցաւ օր վիշապն ա էկաւ ուտելու, համա սուրուրման էկաւ. էրեց օր զարկեր էտ մարդու կտոր-կտոր էնէր, գինէր թէ էտ մարդն էր ըմէն հաղ ուր ձագեր տանող. համա ձագեր վըժվըժացին եամա՛ն, քու Աստծու սիրուն էղնի, էգ մարդուն մը զարկի. էտ էր մըղի աղաւթօղ վիշապի ձեռնէն, հալա աչքա վիշապի ջանցակ օր բրդի գիղեր ա յիրար վըրէն:

Չագեր օր էտ համալ ըսեցին ուրանց մօր, մէրը թևեր բունեց արևու դէմ, հով էրեց էտ տըղի վըրէն. տըղէն կուշա քնաւ, յէլաւ, տեսաւ օր Սինամահաւք էկեր ա, ուր վըրէն հով ա էրի, յէլաւ կայնաւ:

Սինամահաւք ըսեց.—Տըղա՛ յուզա, տամա:

Տըղէն ըսեց.—Ընծի հանա լուս աշխար:

—Վայ քու սորվընդի վիզ կտորի, իտա սլաւաւ վախսա ա, ես ինչ կուսամ քրդի շալկիմ, հանիմ լուս աշխար:

—Ապա իմալ էնիմ, ըսեց տըղէն, իմ յուս վերև Աստուծն ա, ներքև դու իս, դու գինաս:

—Օր հըմալ ա, ըսեց Սինամահաւք, գնա, քառսուն լիտր գինի բիր, քառսուն լիտր լէ գմակ. ես օր հա կէնիմ, գմակ թալա բերանս ի օր դու կէնիմ, գինի թալա բերանս ի, հարի քրդի հանիմ լուս աշխար:

Էտ տեղից տըղէն դառցաւ, էկաւ թաղաւորի մօտ, առաւ քառսուն լիտր գինի, քառսուն լիտր գմակ, գնաց:

Բերեց ուր Շէ ու շալաղ. էգ գմակն ու գինին առաւ, յէլաւ նոտաւ Սինամահաւքի սլաւեկի վըրէն, Սինամահաւք էտոր առաւ, հաւալամիւ էգաւ, հա էրեց, գմակ թալեց բերան, դու էրեց, գինի լըցեց բերան, յէլան. քիչ մնաց օր յէնէն լուս աշխար, զըմակ խլրսու, էգ հաւք մէկլէ օր հա էրեց, գմակ չկէր, համա գանակ թալեց զուր թալկի միս կտրեց, թալեց էտ Սինամահաւքի բերան. Սինամահաւք գիցաւ օր էգի մարդու միս էր, չկերաւ, լիզուի տակ սլահեց:

Յէլան լուս աշխար, Սինամահաւք էտ տըղին յիջուց գետին, ըսեց.—Գնա՛ :Տեսաւ օր տըղէն չըր կունէր քիւէր, կը թօփուէր, խանչեց ուր մօտ տըղին, ըսեց.—Յընչի կը թօփուա՛ Տըղէն ըսեց.—Ոտսի կումիր ա նստելով, էգոր համար կը թօփում: Սինամահաւք ըսեց.—Դու սութ կըսես, քու մսից կտրիւր, թալիւր իմ բերան, ես հասկցայ, օր խնի միս էր, չկերայ, իմ լիզուի տակ սլահեցի: Հանեց լիզուի տըղից, միս, դրեց տեղօս-տեղ, ուր յաչքի արտասնքից փըշում քսեց վըրէն, սալցաւ տըղի ետէն. շնորակալութեն առաւ Սինամահաւք, դառցաւ ուր ճամբով:

Էտ տըղէն լէ բարակ ճամբէ մի լունեց ու գնաց: Գնաց մէկ հովըլիմ մի լուսս էկաւ, ըսեց.—Հովիւ աղբէր, ես իմ չօրեր կիտամ քրդի, դու քու չօրեր տուր ընծի:

Հովիւ ուրախ-ուրախ, ուր չորեր հանեց, տուեց էտ տըղին, տըղի չորեր լէ առաւ ուրին:

Տղէն հանեց, քանիմ զուրուս փաւայ տուեց, հովու մօտից մէկ գաւ առաւ, մորթեց, միսն ու փօսք տուեց հովըլին, փաւ չորցուց յէցքեց ուր գլօխ, էգաւ մէկ փաշիկ մի, շալկեց զուր Շէ ու շալակ, գնաց:

Գնաց հասաւ ուր քաղքի մօտիկ, գնաց մէկ բօսնցու մօտ, ըսեց.—Ընծի չըս բունի քու յառէջ խզմարջի:

Բօսնցին ըսեց.—Յընչի չէ, քու հախ ընծի ըսա: Էտ տըղէն ըսեց.—Իմ հախ ինչ օր տուեցիր, դու քու իսափ:

Էգ տեղ բօսնցու հետ ուր հախ կտրեց, էգաւ բօսնցուն խզմարջի:

Երկօր մնաց, իրեք դիանդայ, տեսաւ օր գմիրտուն դըւղար վերցուց: Էտ տըղէն էկաւ ուր աղից հարցուց:

—Աղա, իտա ինչ գմտուն ա քաղքի մէջ:

Աղին ըսեց.—Մեր թաղաւորի տըղէկներ դային անմահութենի խնծոր բերին, տուեցին թաղաւոր կերաւ, ջնկցաւ, իրեք հատ լէ խօրօտ աղջիկ էն բերած, էրկուս սլաւեցին տըրրտանք ուրանց վըրէն. Պըղաի աղջիկ լէ սլէտի սլաւին վըր թաղաւորին. քառսուն օր վասա ես կտրի, օր սլաւիւր. յէսուն ու կօթ օր գնաց, մնաց

իրեք օր. յըսօր էա թագաւորին տունոյ աղջիկ ըսեր ա օր ջրինս խաղան հարի իրեք օր: Իրեք օրէն յետե ըսեր ա «մէկ քանիմ լաներ լէ կայ, կըսիմ. օր կատարիք, նոր կը պսակուիմ թագաւորի վրէն»:

Փրշում մնացին էա խօսքի վրէն, տըղէն մէկ լէ տեսաւ, օր կէդնի հաղար ձիաւոր, հեծած էա տղջկայ նըստած ֆօֆ ու սարի վաննարի դէմ ջրինս կը խաղան:

Յէլաւ, ուրին քաշեց քաննայ, իմալ օր սիւստի ձիաւ պօչի մաղ ճըրնկցուց, դախին սիւստի ձին, հազր ուր մօտ կայնաւ. մէկ ձեռք լէ հաղնիւռ խաւ շոր վրէն:

Էա տըղէն համա շուտ ուր շորիք փոխեց, յէլաւ հեծաւ ձիաւն. դնաց խառնաւ էա ջրինս խաղցող ձիաւորներուն. համայ աղէկ ջրինս խաղցաւ, օր էա քաղքի շէնլիկ յըմէն աճէտ կտրան. քըշեց էկաւ աղջկայ նստած փաննարի յառջեւն յընցաւ, աղջիկ օր տեսաւ ձիաւն ու տըղին, էն սնաք ճանչըցաւ, ուր մըտքի մէջ ըսեց. Աստուած ընծի իմ մուրազին հասցուց. վալա՛ տըղէն էկեր ա Տղէն դնաց, ձիուց յիջաւ, ձին թորկեց, դնաց ուր տեղ, ու յինք լէ դնաց բօսան:

Էն մէկէլ օր էլման ձիաւորներ հեծան, ջրինս կը խաղէն, էա տըղէն ուրին քաշեց քաննայ սե ձիաւ պօչի մաղ ճըրնկցուց. մէկէլ տեսաւ, սե ձին. ըռախսով-փուսարով ուր յառէջ կայնաւ, շուտ ուր շորիք փոխեց, յէլաւ հեծաւ ձիաւն, դնաց մօտաւ ձիաւորներու մէջ, համալ ջրինս խաղցաւ օր յըմէն աճէտ կտրան էա տըղի ջրինս խաղալու վրէն: Էլման քըշեց աղջկայ նստած փաննարի յառջեւից դնաց մէկ, քայնայ տեղ յիջաւ, ձին թորկեց, դնաց ուր տեղ, յինք լէ դնաց բօսան:

Իրեք օրուայ վրէն էլման ժողուան ձիաւորներ ջրինս խաղցան, էա տըղէն ուրին քաշեց քաննայ. կարմիր ձիաւ պօչի մաղին ճըրնկցուց. կարմիր ձին էտոր յառէջ կայնաւ, էա տըղէն ուր շորիք փոխեց, յէլաւ, հեծաւ, դնաց. ձիաւորներու մէջ համալ աղէկ ջրինս խաղցաւ, օր էա քաղքի շէնլիկ յըմէն աճէտ կտրան քըշեց՝ աղջկայ փաննարի յառջեւն դնաց, յիջաւ, ձին թորկեց, դնաց, յինք լէ էկաւ բօսան ուր լանին էկաւ:

Աղջկայ քառսուն օր րմաւ, թագաւոր մարդ ճամբեց մօտ, ըսեց. — Արի, պսակուինք:

— Չըմ պսակուի, ըսեց աղջիկ:

«Յօրի չպսակուի, ըսեց թագաւոր, հալա դնան, հարցու:

Դացին աղճկան ըսեցին, թագաւոր կըսայ «յօրի չպըսակուի:

Աղջիկ ըսեց. — Ընծի իրեք հատ քամայի կայ, յերօր թագաւոր կատարեց, նոր կը պսակուիմ:

Էկան, թագաւորին ըսեցին. — Աղջիկ կըսայ «ընծի իրեք քամայ կայ, թագաւոր յերօր կատարեց, նոր կը պսակուիմ»:

Թագաւոր ըսեց. — Գացէք հարցուցէք, տեսէք ինչ կայ, արէք, ընծի ըսէք:

Էկան աղջկան ըսին. — Թագաւոր կըսայ, «ուր քամային ինչ ա, թըլս ըսայ»:

Աղջիկ ըսեց. — Թագաւորից դուզիմ մէկ օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ. մէկ օսկի սինու մէջ դրած, դուզիմ մէկ օսկի կատու, օսկի մուկ, օսկի սինու մէջ դրած. Էդոք օր բերեց, պըծաւ, պէտք ա բերայ հըմալ հէքեաթ ըսող մի, օր խամսան մէկ հէքեաթ ըսայ, ուր քաղքի մեծ ու պըղտիկ ժողուայ, օր յանկանջ էնին, յերօր Էդ իմ քամայէք կատարեց, նոր կը պսակուիմ:

Աղջկայ ըսած խօսքեր ու քամայիք էկան, թագաւորին ըսեցին, թագաւոր էն սընաք ուր քաղքի մէջ ինչ խսրայ օր օսկերիչ կէր, զըմէն խանչեց ուր մօտ, ըսեց. — Կերթաք, կը չինէք մէկ օսկի սինի, օսկի սինու մէջ կը չինէք, մէկ օսկի կատու օսկի մուկ յառէջ, էլման կը չինէք մէկ օսկի սինի, օսկի սինու մէջ կը չինէք մէկ օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ:

Թագաւորի Էդ ըսածներ ըսկի մէկ օսկերիչ չըկըցաւ չինեց, թագաւորի իլան կտրաւ, դալալ տըւեց խանչել. «Որն օր թագաւորի ըսած օսկի ամաւարներ, թագաւորի նոր խանրմի ըսածի պէս չինեց, թագաւոր Էդոք ուր ծանարութենով օսկի կիտայ:

Ըսկի մէկ մարդ մի Էդ կային քաղքի միջից յառէջ չէկաւ, Էդ բօսաննի տըղէն էկաւ դալալի յառէջ, ըսեց. — Թագաւորի ըսածներ ես կը չինիմ, մինակ ընծի մէկ բեռ դուզ տայ ամեն մէկ գիշեր քանի օր Էդ չինելուց չպըծիր իմ:

Դալալչին էկաւ, թագաւորին ըսեց. — Յըլան բօսաննու մօտի մարդ ըսեց «ես կը չինիմ, համա ամեն մէկ գիշեր մէկ բեռ դուզ ընծի տայ. քանի օր չպըծիր իմ չինելուց»:

Թագաւոր ըսեց. — Շատ աղէկ, տարէք, մէկ բեռ դուզ տուէք. Իրեք-չորս գունտ լէ օսկի էն բօսաննուն՝ թըլս չինայ:

Առան դացին գունտ-գունտ օսկիք, ու մէկ բեռ դուզ տուեցին Էդ տըղին՝ սապաղսան յէլաւ ուր մօտի օսկի կատու, օսկի մուկ, օսկի հաւ, օսկի կուտ, ու օսկի սինիք ճամբեց թագաւորին. թագաւոր լէ ճամբեց աղջկան, աղջիկ օր տեսաւ, էն սնաք ճանչըցաւ օր ուրանց ապրանքն ա օր յինք քամայի էրեց տըղին, տըղէն լէ բերեր ա:

Էն մէկէլ օր Էդ աղջիկ ըսեց. — Կերթաք ընծի մէկ հէքեաթ ըսող մի կը բերիք, ու քաղքի մեծ պըղտիկ կը ժողուիք օր յանկանջ դնին էն հէքեաթ ըսողին. յերօր հէքեաթ պըծաւ, ես նոր կառնիմ թագաւորին:

Եդ աղջկայ ըսած խօսքեր յըմէն էկան, թագաւորին ըսին, թագաւոր յէլաւ դալալ խանչել տուեց, ըսեց. «Որ նոր դայ, խամսան մէկ հէքեաթ ըսայ, թագաւորի նոր բերած խանըմըն հաւնեցաւ. թագաւոր էնդոր ուր կըրոանօցով օսկի կիտայ:

Եդ բօսննի տըղէն էկաւ, դալալին ըսեց,
— Ես շատ աղէկ հէքեաթ ըսել գինամ:

Դալալ էդոր ձեռնէն բռնեց, տարաւ թագաւորի մօտ: Թագաւոր դալալ տուեց խանչել, ըսեց. — «Ինչ խրսր, օր քաղաք մարդ կայ, պէտք ա դայ թագաւորի սարային օր հէքեաթ ըսողին յանկանջ դընին»: Եդ քաղքի մեծ ու պղտիկ յըմէն էկան թագաւորի սարային, թագաւոր խանչեց էդ տըղին, ըսեց օր, ուր հէքեաթ ըսայ:

Եդ տըղէն ըսեց. — Թագաւոր ապրած մնայ, վախսի մէկին, ըռընքրի մէկ, ըսկի ժառանկ չունենայ: Մէկ օր էտ ըռընքրաւ կերտայ ուր յարտ վարելու, կը հեքսօտի ուր լծած էզան, կըսայ «մուռսալ». Աստըծու հրամանքով էդ եդ լիզու գէնի, ըռընքրին կըսայ: «մուռսալ մենք չինք, մուռսալ իսան ա, օր ցա՛ ժուկ գինայ, ցա՛ ժամանակ, յըմէն հաղ մեղք կենայ. օր կը մեռնի, կը տանին հօղի տակ կը հորին, համա մենք օր կը հիւնդնանք, մըղի կը մօրթին, ուաին, գմըր կաշին լէ կը հագնին. դու օր քու վախս յիմնաս, էրտաս քու դօշակ, քու կնիկ Աստըծու խասու խուսրասով կը պառկի, մէկ տըղէ մի կը բերայ, համա քու էդ տըղէն լէ շատ գիտնակ տըղայ կէդնի: Ըռընքրաւ անեալ կը մնայ օր եդ մարդու պէս կը գրուցայ. էլ մէկ տարի քամամ ուր դօշակ չէրտայ, տարին օր քրմաւ էդ եզան ըսած օր, էդ մարդ կերտայ ուր դօշակ, էդ մարդու կնիկ կը փօրօփնայ, Աստըծու հրամանքով կը պառկի, ուր վախսին, մէկ շատ յիմաստուն տըղէ մի կը բերայ:

Եդ տըղէն կէդնի վեց-եօթ տարեկան. մէկ օր մի գէնի, յարտ ուր հօր հաց կը տանի, պապ կը նըստի օր հաց ուտայ, տըղէն հօր թեէն կը բռնայ, կըսայ. — Մուտի՛ Պապ կըսայ. — Յընչի չուտիմ: Կըսայ. — Մըղի դօնախ գիկայ. մէկլէ կաշքայ՝ կը տեսնի օր իրեք ձիաւոր էն դըհէն յէլան, էկան գէմի ուրանց, էկան բարե տուեցին. էդ պղտիկ տըղէն գէտոց բարե առաւ, էդ ձիաւորներ հարցուցին. — Ինչ կայ, ինչ չկայ աշխարհ: Եդ տըղէն ըսեց. — Ինչ օր կայ ձեր մօտն ա. մարդ չը գինայ:

Եդ ձիաւորներ լէ Ատամաթ թագաւորի աղջիկն էր ճամպի էր կրներ ժուռ գալու. ու էնդոցլէ քամպա էրեր էր, լսեր էր, «ալամ — աշխար ժուռ գիկաք, լուստ գալող մարդուց կը հարցուք, թէ «աշխար ինչ կայ, ինչ չկայ» որն որ ձեր ջուհապ տուեց թէ, «ինչ որ կայ ձեր մօտն ա»: Էն մարդու ձեռնէն բռնիք, բերիք, ես էնտոր սիրտ ու թոք ուտեմ օր չմեռնիմ:

Եդ ձիաւորներ տեսն օր թագաւորի աղջկայ էրած քամպի ջուհապ էդ պղտիկ աղէն տուեց. էդ աղի թեէն բռնին, տարան թագաւորին.

Եդ տըղի պապ լաց յընկաւ յետեններէն, տըղէն դառցաւ ուր հօր սիրտ տուեց, ըսեց, — Ափօ՛ միլայ-միլայ, ես վաղ-մէկէլ օր կը դառնամ, ընծի բան չէդնի, դու ըսկի մը՝ վախենայ:

Պապ թողեց, դառցաւ, էդ ձիաւորներ առան զէդ տըղէն ու գացին, տարան տուեցին Ատամաթ թագաւորին: Ատամաթ թագաւոր էդ տըղին դրուք տուեց, շատ հաւնաւ, էլ չ'խիմիւրաց մէկից տէր ուր աղջկայ ձեռ օր մօրթէր. տուեց ուր սասրիազամին, ըսեց. — Տա՛ր դիտայ տըղէն պահայ, հալա տեսնիմ իմ աղջիկ ինչ կըսայ:

Սասրիազամ առաւ տըղին, գնաց ուր տուն, էդ տըղէն Սասրիազամին ըսեց. — Իմ տէր, յըսօր ձեր քաղքի մէջ մէկ պղտիկ տըղէմ ի մեռաւ, տարան հորեցին. արի, թը կեդնի, իմ արե ընծի բաշխայ, մէկ օր մի ես լէ քըզի պէտք գիկամ. մարդ ճամբայ, թըխ էրտան էն նոր մեռած տըղէն գերեզմանէն հանին, էնդոր սիրտ ու թոք հանին, բերին, տան թագաւորի աղջիկ ուտայ, օր ուր ձեռ իմ եախից թողայ:

Սասրիազամ էդ տըղի խօսքին յանկաջ էրեց. յէլաւ, մարդ ճամբեց, գացին էն մեռած տըղի սիրտ ու թոք բերին. տարան, տուեցին թագաւորի աղջիկ կերաւ. էն մէկէլ օր Սասրիազամ թողեց էդ պղտիկ տըղէն, գնաց ուրանց տուն:

Ժուկ մի յընցաւ էդ արալըղ, մէկ օր թագաւորի քոռնին իրեք հատ շատ խօրօտիկ ձուկ բերեց թագաւորին փեփեփ: Թագաւոր լէ յէլաւ, ճամբեց ուր աղջիկան, աղջիկ ձկներուն յետ ճամբեց, էկաւ թագաւորին ըսեց. — Եդ ձկներու մէջ որձ ձուկ կայ, ես կուս աղջիկ, ու հարի մեռնելու օր պըտի կուս մնամ. ես որձեղէնի միս պըտի չուտիմ, որձ իսնի հոտ բիլայ իմ քիթ չքիսնի պըտի:

Թագաւոր շատ դուռուրմիւ էղաւ ուր աղջկայ ըսած խօսքերու վըրէն, Աստծու խաւ ու խուսրասով ձրկներուց մէկ յէլաւ լիզու, թագաւորին ըսեց.

— Որձը ուր մօտն ա, էղը ուր մօտն ա, ու թըռաւ թագաւորի յառջեկից, փանհարի միջով յընկաւ ծով:

Թագաւոր էն սնաք կը խանչայ գուր ուսրիազամին, կըսայ. — Ես ձկան ըսած ջուհապ ընծի կիտաս, ես լէ չէ քու գլօխ կը դարկիմ:

Սասրիազամ կը մնայ չիւար, հինչ օր վաղսայ կը կըտրայ, յեպօր զէդ ջուհապ չտուեց, նոր թագաւոր գուր գլօխ դարկայ:

Սասրիազամ գիկայ ուր տուն, չուտ կը ճամբայ էդ տըղի յետենէն, կառնի տըղէն, գիկայ: Էն մէկէլ օր Սասրիազամ տըղին կը

տանի կը հանայ թագաւորի յերես, էդ տըղէն իրեք հատ առակով կը հասկցու թագաւորին ձկան ըսած խօսքեր:

Տըղէն կըսայ.—Թագաւոր ապրած մնայ. վախճի մէկին մարդ մի կէդնի, էդ մարդու կնիկ ինչ խըսրա՛ կը պառկի, էրեխայ կը բերայ. վիշապ մի ուր տան յառկէն դօղտու գիջներ, էդ մարդու էրեխէն օրօցի մէջ կը խեղտէր, ու էլման կը քաշուէր յառիկ, կը պահուէր: Մէկ օր մի յապօր մարդ ու կնիկ տուն չէդնին, էդ վիշապ յառկէն կախ զընկնի օր յիջնի քնած տեղ օրօրօցի մէջ էդ էրեխին խեղտայ. էդ տան տիրոջ մէկ պղտիկ բօնի շուն կէդնի, էդ սնաբուն էդ բօնին օրօրօցի տակ պառկուկ կեդնի. վիշապի յիջնելու խշարտոց կը լսայ, դէշնի, կաշքայ օր վիշապ յառկից յիջաւ, էկաւ ուր պօշ փաթեր օրօրօցի մէջ էրեխի վըլով, օր խեղտէր. համայ էդ բօնին յէլաւ, ուր յակուէսներով վիշապի պօշ կտրտեց. վիշապն ու բօնին կուխտան, բօնին վիշապին խեղտեց, էրեխին աղատեց. քիչ մի մնաց, տան տէր էկաւ, դուռ բացեց, բօնին արնլուայ յէլաւ ուր տիրոջ յառէջ, տէր ըսեց.—Վայ. յըմէն հաղ խտայ բօնին ա օր զմըր էրեխէք կը խեղտայ, մենք Ֆարազ խապար չունինք. կը զարկայ, բօնուն կըսականայ, գիկայ կը մտնի տուն, կաշքայ օր օրօրօցի մօտ մէկ մեծ վիշապի ջանցակ կայ, էն սնաք հասկցաւ օր վիշապ յիջի ուր էրեխին խեղտայ, բօնին վիշապին կտրտեր ա, էրեխին աղատեր ա: Թագաւոր ապրած մնայ, ինչ խսրը ցաւ էղաւ էն բօնու տիրուն, օր ուր խեղտի շուն սպանեց:

—Շատ ցաւ էղաւ, ըսեց թագաւոր:

Էն էրկու առակ թըխ մնայ, յիրկուն կըսեմ. տըղէն ըսեց թագաւորին, ու ձըղի գիշեր բարի ըսեց. առաւ Սասրիազամին, գնաց:

Էն մէկէլ յիրկուն թագաւոր էլման զանչեց, էդ տըղին բերեց, էդ տըղէն իդա հաղուս մէկէլ առակ ըսեց.—«Վախճի մէկին մէկ իշխան մարդ մի կէդնի, գէշնի կառնի դուր բաղէն, կերթայ սար օր նեհիր էնայ, շատ կը ծառւընայ, կերթայ մէկ մեծ քարի տակ, ձիով կը կայնի, կաշքայ օր էդ քարապի յերէսէն կաթիլ-կաթիլ ջուր կը կաթայ, էդ իշխան ջեպից կը հանայ օսկի ջրխմիչ, կիտայ էդ կաթիլ ջրի գէմ, կը բերայ օր խմայ, ուր ձեռաց բաղէն կըտցով կը զարկայ, կը թափայ, չիթղայ օր էդ իշխան խըմայ էդ ջուր: Իշխան մէկէլ ջրխմիչ կիտայ էդ կաթիլ ջրի գէմ, կէնայ, օր էդ ջուր խմայ, բաղէն կը զարկայ, կը թափայ. հըմա իշխան ինատ կէնայ, կը վերցու բաղին կիտայ քարին, բաղէն տեղօս տեղ կը սատկի, իշխան ուրին, ուրին տուռումիւ կէդնի, կըսայ, «Ջանըմ, ես յօրի ամեղ տեղ զարկի զիմ բաղէն սպանեցի, բաղիլ մէկ բան կէր էդ ջրի մէջ, օր բաղէն չըթօրկէր ես խմէնք, հալա ես պըտի յէնիմ քարի գլօխ, աշքիմ տեսնիմ էդ ջուր յուստի գիկայ:

Դեշնի քարի գլօխ, կաշքայ օր մէկ մեծ վիշապ մի փեցեր ա, արեւ զարկի վըրէն, էդոր ձենձն ա օր կը հալի գիկայ, էդ քարից կը թափի կաթ-կաթ. նոր կը զարկայ չօքերուն, մի կըսայ. իմ յաշքեր քօռնայ, իմ բաղէն գիշեր օր օձու արուն էր, ես պտի խըմէնք, մեռնէնք, զարկեց իմ ձեռնէն թափեց, ես յընչի զարկեցի քարին, սպանեցի բաղին:

—Ի՞նչ խըսրապ ցաւ տուեց էդ բաղէն ուր տիրուն, թագաւոր ապրած մնայ:

—Շատ ցաւ տուեց, ըսեց թագաւոր:

Էդ գիշերը էդ տըղէն թագաւորից իգին առաւ օր վաղ յիրկուն է գայ, գմէկէլ առակ ըսայ. «ձըղի գիշեր բարի» ըսեց. առաւ Սասրիազամ, գնաց:

Էն մէկէլ յիրկուն էդ տըղէն ու Սասրիազամ էլման յէլան, գացին թագաւորի մօտ, էտ տըղէն մէկէլ առակ ըսեց.

—«Վախճի մէկին մէկ թագաւոր մի կէդնի, Հնատանու էդ թագաւորին մէկ Սինամահաւ փեգեգ կը բերին. էդ թագաւոր եօթ տարի գէտ հաւք կը պահայ ուր խաս-բաղնէն. էդ հաւք ըսկի չը գրուցայ. օր մի թագաւոր գէշնի ուր բաղնէն կը զըլըռնայ, փարզըռցայ. օր մի թագաւոր գէշնի ուր բաղնէն կը տեսնի էդ հաւք ուրին-ուրին Էդ կիտայ-կերթայ գիկայ, մէկէլ կը տեսնի էդ հաւք վէն, կը ծիծղայ. թագաւոր ուրնից կը խառի, կը գառնայ էդ հաւքի վէն, կը հերստի, կըսայ.—Մուռալ, խտայ եօթ տարի դու յուտա իս, չըր կը հերստի, կըսայ.—Մուռալ, խտայ եօթ տարի դու յուտա իս, չըր ծիծղէ, յըսօր իմ վըրէն ծիծղացիր: Աստու հրամանքով էդ Սինամահաւ լիզու յէլաւ, թագաւորին ըսեց.—Թագաւոր ապրած մնայ, ես քու վըրէն խօմ չծիծղացի: Թագաւոր ըսեց.—Ապա վիր վըրէն ծիծղացիր: Էդ հաւք ըսեց.—Յըսօր իմ աղբօր աղղի հարսնիքն էր, էնտոք էն տեղ իմ կենաց գինի խմեցին, ես յուտայ յիմցայ, էդոր համար ծիծղացի:

Թագաւոր ըսեց.—Օր ես քըղի թողիմ, էրթա քու աղբօր հարսնիք, ընձի ինչ փեգեգ պըտի բերիս: Հաւք ըսեց.—Քըղի մէկ անիք, մահութենի խնծորի հոնտ կը բերեմ, քու բաղնէն տնկիս, մէկ տարի յետե պտուղ կիտայ. էն պտուղ տուած խնծօր օր ուտիս, կը ջնեկնաւ: Թագաւոր ըսեց.—Օր համալ ա, դը գնա:

Էդ հաւք գնաց, ուր աղբօր հարսնիք էրեց, պըծաւ. մէկ անմահութենի խնծորի հոնտ գրեց ուր լիզուի տակ, բերեց թագաւորին փեգեգ: Թագաւոր էդ հոնտ տնկեց ուր բաղնի մէջ, մէկ տարի յետե պտուղ տուեց, խնծօրներ հասան, իմալ կէդնի էդ խնծօրնեւ ըսեց մէկ օձ կը գեղայ, էն գեղած խնծօր էդ թագաւորի բաղուաննի կը քաղայ, կուտայ. համա տեղօս տեղ կը մեռնի, թագաւոր գիկայ, կաշքայ օր բաղուաննին էդ խնծօր ուտելուց ա մեռի, կը գառնայ Սինամահաւքին կըսայ.—Դու խօյ, իմ դուռման չիս օր խա-

ՎԻՃԱՊ ԵՒ ՎԱԹԱՆ ՈՒ ԲԱԹԱՆ

(Այսպիսիքի բարբառով *)

Եղնի մէկ թաղաւոր. էգոր մէկ տղայ կէդնի, ծեր կէդնի, Արեւ կիտայ ուր տղէկներուն, տղէն կը նստի տեղ, վազիր գիղայ, տղին կը խափայ, կըսայ. — Դու ջնել ես, չըս կընայ, թաղաւորութեն տո՛ւր ընձի, հարի գու ջոջընաս, նոր կիտամ քրդի:

Խաբեց զաղէն, թափառորութիւն առաւ մօտէն, խանչեց զջալ-
լրդներ, օր սլախի դէօխ տէր զարկել, վազիրներ լաւայ ընկան։— Մը
սպանի, քու քաղքից հան, թըլս էրաայ։

Տղին ու մատուռն էրեց դուռ, գացին քաղքի քօչէն, մէկ տեղ մի գտան, ուրանց ստրուան: Եգոնց էրկու հաւ մօտիկ դրկեց կէր. մէկի անունն Վաթման, էն մէկէլին Բաթման, օրական կերտէն մեռեն՝ փէտ կը բերէն, ծախէն: Թաղաւորի տղէն էգոց հաւ գնաց, փէտ կը ջարդէն: Տեսան ջաղջի քար մի, քար չրկեցին, տեսան օր մեղր կէր. էգ մեղր հանին, տղէն մօտեցին մըջ հորուն, տղէն մեղր . . . Եգոնք հանեցին, պրծան: Միտք էրին թէ-տղէն թողինք մըջ հորուն, մեղր տանենք: Տըզէն քաշեցին հարի հորու կէս, շրիս կտրեցին, տղէն յրնկաւ մէջ:

Էդոնք միզրը առան, էկան. աղէն մնաց շուար մըջ հորուն:

Ֆանդեց հորս մէկ դեմ, տեսաւ պզտիկ լուս կերեւէր, քանդեց հող, էլաւ տեսաւ օր յընկաւ մէկ ուրիշ աշխարհ. մէկ պապէմ' կէր,

▪ Սպյն հեխիաքն քնդհանրապէս ճուհան շահն (սիեզերակալ) անունով
կատուի ժողովրդեան մէջ, նա եւ Ղալալի Կեհանլար, իսկ Վարսան ու Բարսաց եւս
Շօրն ու Բօրն:

յընկաւ պատշի մէջ, ժողով էկաւ: Մեղը էր կերէ, սիրտ կըրէցեր, տեսաւ մէկ ահագին վիշապ մի գիգայ. աղէն փախաւ դըն հորով ծակ. վիշապն էլաւ մէկ հալիւոր, էկաւ էգ ծակի դէմ, կտրեց էգոր յառէջ. — Հա, ըսեց. աղա, յընչի կը փախնիս, ինչ ա էդէ:

—Պատուէ՛, վալա, մէկ վիշապ տեսայ, փախայ:

—Մը՛ վախեցնայ, վիշտով չդայ, դնաց:

—Պապէ՛, Ասու սիրուն էղնի, շատ ծարաւ իմ:

—Հան, մեղը իս կերեբ:—Մը հարցու, էդ օր ընձի էկաւ, իմ
դուռնին չգայ:

—Ի՞նչ, ա քու ցաւ. դու մեղրիս կերե՛ր, դու իմ ցաւ հաբցու՛:

Տղեն կը տանայ, ջուր կը խմցու:

Տղէն կը տանայ, ջուր կը խմցուն։
Պապէն կը նստի, տղին կըսայ.—Աբի, նստի իմ չօքի վրէն, ես
իմ դարս խրատ էնիմ։ «Ես մէկ թագաւորի տղայ էնք, իմ հէր օսի-
ւա՛ր էրեց թէ, յո՛ւր կերտաս ավուղու՛ւ էնելելու, զնա՛, հմա՛ Սև սար
մ'էրտայ. ես լէ յէլայ, քսան, եռսուն հոգի առայ, մէկ օր գացի
մ'էրտայ. ես ու իմ յընկերտանք զարկեցինք, ջարդեցինք, մեր ձիա-
խիւր էն. ես ու իմ յընկերտանք զարկեցինք, ջարդեցինք, մեր ձիա-
նու բռն բռնեցինք։ Մէկ էլ տեսայ սև ամալ մը յէլաւ, էրկինք,
բռնեց, անձրև էկաւ ու կարկուտ . . . ես փախայ, մտայ քարի
էրկու ջաղէն։ Անձրև կտրեց-անուշեց, յէլայ, տեսայ օր իմ ընկեր-
տանք խեղդած, ջանդկներ ոկլա՞նքէ, տարե՛ն, իմ հօր ահուն էլ
չգացի տուն։ Տեսայ օր մէկ ջեյրան էկաւ, կանաւ յառւջա՛ն ի, ընկայ
ջեյրանի յետե, հա յուգայ բռնիմ, հա յունայ բռնիմ. գացինք-գա-
ցինք, ջեյրան վրէս կորաւ։ Գացի մէկ քաղքիմ՝ ըռաս էկայ, տե-
սայ օր քաղքից ձէն գիգայ, գացի ձէնի քարաւ, խեցի օր կըսէն.
—Ո՛րն օր թագաւորի խօ՞ք կատարայ, թագաւոր ուր աղջիկ կիտայ
ընդօր։ Ես գացի. բա՛ի, «ես կը կատարիմ»։ Վերցին, ընձի տարան
թագաւորի մօտ։

—Տղան, բռնեց. դու իմ խօսքը կատարողը:—Հն, բախ

—Տղան, բռնց. դու իս իմ խոսքը պահապան
 Թաղաւոր բռնց.—«Վերցնէք, ըզոր տարէք, քառասուն խոշ
 քառասուն լիար լէ գինի, օր ուտայ, իւրանայ»:

Քառասուն լիար լէ գինի, օր ուտայ, խմանայ։
Տարան, ընծի գրեցին նեղ առդ մի, օրական մէկ խոչ մորթի,
կերայ, օրական մէկ լիար գինին խմեցի. քառասուն օր բմաւ. թա-
ղաւոր ընծի խանչեց. էլայ, էկայ օր մէկ զապունն ձի մի կանգըցու-
ցած դուռ, մէկ . . . թամբի վրէն. կեմեց, ընծի խանչեց. յէլայ
հեծայ, տեսայ եղ քաղաք մեծ ու սղարիկ էղեր ա մէկ բարաւ, կեր-
տան. ես լէ յէլայ, ընդոնց էտեէն դացի, հասայ ձորու մէջ, մէկ չի-
տան. նարի յառէջ կանաճք. վալկը, վախիլներ ընծի պատիւ խանչեցին.
նարի յառէջ կանաճք. վալկը, վախիլներ ընծի պատիւ խանչեցին.
նարի յառէջ կանաճք. վալկը, վախիլներ ընծի պատիւ խանչեցին.
նարի յառէջ կանաճք. վալկը, վախիլներ ընծի պատիւ խանչեցին.

քերթել չընք դինի, ճղրդեցի, մէկ զօլ էն տեղ թալի, մէկ էն տեղը:—Իէ, ձի ու փոր պատում:

Պատուեցի:

—Իէ, մտի մէջ:

Մտայ մէջը: Թեւ ու ասեղ մօտ ուրանց հագր էր, խաճառ կարեցին, անկեցին յէրկէն սրխներու վրէն. վերցուցին «էդ քարի գլօխ, դու մ'ըսի էդ քարի գլօխ արծուու էրկիր ա, արծուներ զըրկեցին, դրին էդ քարի գլօխ: Զանգակ օր ճղգեցին, կուտէն, ես միջէն յէլայ. տեսայ օր ինչ տեսնիմ, էդ մարդիկ օր չիմարի տակն ին յաչից ինչ օր մուշիմ էրեան, ձէն տուեցին. — է', թագաւորի աղա, էդ տեղ ջալանիւր քար կայ, թափայ ցածր. մկայ թագաւոր նարսիւնան կը չինայ, կիջուեք քզի ցածր: Տեսայ օր անգին քար իմալ օր փայեմ, ձեռքուայ թափել: Ենքան թափեցի օր էդ մախլուխ բարձան: Կէս մնաց. ես բօռացի. — «Ընձի լէ իջուեցէ՛ք՝ ախր ընձի թողիք»: Ըսին. — Ենքան մնաս էդ տեղն օր կուպր սիվ'ըլի»: Ես մացի էդ տեղ անճար, քուես ի քաչեց, քնայ էդ զնարի վրէն. մէկլէ տեսայ օր կառջկած ա, իմ յոտներ կը քաչին. տեսայ օր աղուէս էր, աղուէս փախաւ. ես աղուըսու յետեանց յընկայ. էն քարի տկոյ, էն զնարի տկոյ ընցայ, ընկայ տաւ տեղ մի, տեսայ օր բարակ ճամբէմ կայ էդ տեղ: Աղուէս կորաւ, բռնի քու. էդ մտուկ ճամբէն ու գացի, տեսայ օր մէկ դուռ մի կերեայ, բացի, մայ ներս, տեսայ մէկ հալիւոր նստուկ ա. բարեւի առաւ, նստայ. հալիւոր խըլլօն կը քաչէր, մէկ խըլլօն մը լէ էդ տեղ կէր, էն լէ տուեց ընձի, ես լէ քաչեցի. հրմա էդ հալիւորու աւարն ա օր իրեք օր բմի՝ նոր կը հարցու թէ ինչ մարդ իս, ինչ մարդ չիս: Իրեք օր քրմաւ, հարցուց, ըսեցի. — Ճամբորդ իմ: Մացի էդ հալիւորու մօտ. տարին էկաւ, բուլբուաւ, էկաւ համբարձում, ընձի ըսեց. — Հաւուգ մի ունիմ, կերտաս էն հաւուգ գիտորկիս: Գացի էն հաւուգ յիտորկի ու տափայ, տեսայ օր իրեք հատ եղվընիկ յէկան, յիջան, թեպրներ հանեցին վերեէն ուրանց ու եղան իրեք հատ աղջիկ, մտան էդ հաւուգն ու լողկըցան. յետե յեկան, հագան թեպրներ ու թռան, գացին: Աղջիկներու սեներ թափաւ վրէս ի, ուշաթափ էղայ, յընկայ. մէկ լէ յեկայ, գացի հալիւորու մօտ, հարցուց. — «Տղա, յորի՛ յըմայ տխուր իս յըս օր: — Ըսկի:

— Չէ, գինամ, ըսեց. աղջիկներ տեսեր ես, սեներ թափե վրէդ ի, օր գուդիս ընդցնէ առնիս, տարիմ լէ յըս օր Համբարձման հինկար. թին ընդոնք էլի գիգան. զնա, սը մէկին կը հասնիս, բռնա. » Ես լէ օրերս համբի, յըս օր, վաղ տարին բուլբուաւ. էկաւ Համբարձման օր՝ գացի հաւուգը, ուղի հորթի, թափայ ջուր թողի, լցուաւ. էկայ հաւուգի մէջ հոր մի փորի, մտայ մէջ. քենիմ փէտ դրի վըր հորու

բերնին ու տափայ: Մէկ լէ տեսայ, իրեք եղվընիկ լէ էկան, յիջան. ձոր. — «Մըր հէր յըս տարի ինչ խօրոտ ա յիտորկէ մըր հաւուգ»: Էն մէկն ըսեց. — «Խօրոտ ա յիտորկէ, հրմայ ըսկի չոր տեղ չկայ մըր թեպրներ զնենք»: Էն մէկն ըսեց. — Հան ա, փէտ ա դրե օր մըր թեպրներ զնենք վրէն: Հանեցին թեպրներ, դրին վըր ցախին, մտան մըջ հաւուգին, լողկըցան: Ես լէ տեսայ օր էդ իրեքից պզտիկ աղջիկն ա խօրոտ, պզտիկի թեպրներ առի, կոխեցի ծոցս ի: Ընդոնք էկան օր հագնէն. էն էրկուս վերցին, հագան. տեսան օր քուրոջ չկայ, ընդոք օր հագան, գացին. ես յեկայ. — Հա, ըսեց աղջիկն դու յորի՛ ես իմ թեպրներ վերցե, էրթանք իմ պապու մօտ:

Դաւի էնելով գացինք հալիւորու մօտ:

Հալիւոր ըսեց. — Լաւօ, ես իմ հախ տուե, դու պաի առնիս

էդ աղին:

Աղջիկն առայ. — Է լաւօ, չօքսի թմպրաւ յընցի մէկէլ չօքի վրէն:

Տղէն գուլիս դրեց մէկէլ չօքին:

Հալիւորն էրման . . . էրեց. մացի էդ տեղ մէկ տարի, իմ հէրն ու մէր յընկան իմ միտք. էլայ, հալիւորուց խնդրուայ թէ էրտամ, էն լէ ըսեց. «Ինչ կէնիս էրայ, աղջկան չգարկիս, չհուիս, կը փօշմնիս»: Առայ իմ կնիկն ու գացի: Ես լէ ըսի. — Յորի՛ պաի ծեծիմ: Հասանք իմ հօր քաղաք, գացի իմ հօր մօտ, իմ հէր ընձի տեսաւ, ուրախացաւ: Հալիւորն էր, ընձի դրեց ուր տեղ քախս, ինքն էլ մեռաւ: Մնաց՝ մէկ օր յէլայ, իմ բաղնի մէջ ծուռ գիգէնք: Մտայ իմ սարի մէջ, տեսայ կնիկ նստուկ ա, դոխ լուացեր ա, ծամեր գուտորկայ, չը կանաւ իմ յառէջ. ես լէ հեռուօտայ, գաստով վարդ կէր ձեռս ի, դարկի քիթ ու բերնի մէջ. թորկի, յեկայ դուռ. էն հալիւորու խրատն յընկաւ միտքսի, էկայ մըջ բաղնին, մէկ լէ իշկեցի վերն օր մէկ եղվընիկ մի յիջուկ ա, ճանչցայ որ իմ կնիկն ա, էդե եղվընիկ, վաղայ, մոտայ սարի մէջ, տեսայ օր կնիկ չկայ, յեկայ դուռ օր գոգաուկ եղվընիկ բռնիմ. եղվընիկ թռաւ. յէլաւ ծառի խիտ գլօխ, նստաւ, ըսեց. — Են ծառն օր քու ձեռ չհասնի, մը ձգի, օր գուգիս ընձի գտնիս, արի Գեալաու ու Նիկեաւայ քաղաք, ընձի գտի: Եդի էրկնքով դնաց, ես գետնով. թագաւորական չորեր հանի, թափի ու գացի: Արե պատաւ, եղվընիկ կորաւ վրէս ի. Ես բռնի ճամբէն ու գացի: Մնաց մէկ քաղքի լուստս էկայ. տեսայ էդ քաղքի մէջ կը դռան. «Սըն օր թագաւորի խօսք էնայ. թագաւոր աղջիկ կետայ ըզրան: — Օհօ, ըսեցի, էրման կը խափայ, հրմայ կերտամ:

Գացի. ըսի. — Ես կը կատարիմ: Ընձի տարան թագաւորի յառէջ:

Թագաւոր ըսեց. «Տարեք՝ քառասուն խոշ, քառասուն լիտր գինի տուէք: Տարին ընձի էլման էն օթախ օր յառջի հաղ նստեր էնք, քառասուն օր զիտոյ կերայ, գինին խմեցի. քառասուն օր, օր քմաւ, ձին բերեցին, հեծայ, ու ձիաւոր յընկանք, էդ ձորու հետ գացինք: հասանք էն տեղ, յիւայ սարի գլօխ, առայ էն ծակ ջամբէն, գացի, յիւայ հալիւորու մօտ: Իրեք օր քմաւ, հարցուց.— Գորի էլման էկար: Ես իմ դարս խրսայ էրի, ըսի.— Դեպիհարու Նիկեար քաղաք պտի գտնիք:

— «Լաւօ, ըսեց. ես էդեր եմ հարիւր տարեկան, չըմ լսելի էդ քաղ- քի անունը: ձամբեց, բերեց արծիւ մի, ընձի դրեց վըր արծուէն, ըսեց.— «Կը տանիս իմ աղբօր մօտ, էնի էրկու հարիւր տարեկան ա»: Ուր մատնիք լէ տուեց ընձի, էցդի իմ մատ, ըսեց.— «Ինչ վախս որ կը մօտենաս իմ աղբօր հողին, ընդոր արծիւներ գիգան, մատնիք նշանց տուր, ընդոնք կը տեսնին, քզի կը վերցուն, կը տանին ուր մօտ»: Արծուներ վերցին, տարան: Հասայ էդոր աղբօր հողի մէջ. մատնիք նշանց տուեցի՝ տարան մեծ աղբօր մօտ: Իրեք օրն քմաւ, հարցուց. ես լէ ըսի:

— «Ըպա, լաւօ, իմ էրկու հարիւր տարին քմեր ա, ես էդ անուն չըլսեր իմ, ընձի մէկ աղբէր ունիմ, իրեք հարիւր տարեկան ա. քզի պտի ճամբիմ ընդոր մօտ: ձամբեց ընդոր մօտ, էն լէ ըսեց.— Իրեք հարիւր տարեկան իմ, չը հասկըցեր իմ էդ անուն, կանչիմ իմ հաւքեր, տեսնիմ, ուղղ անիմ: Կանչեց ուր հաւքեր, բիրաղինից հարցուց. մէկ սաղ չը տուեց:— Տեսեք, ըսեց, էլ մարդ չը մացեր ա: Ըսին.— Մէկ բեաչալ դարդաղ հաւքն ա մացեա:

ձամբեց, գացին հաւք բերեցին, հարցուց. էն լէ ըսեց.— Տեսեր իմ, ծերացեր իմ, չըմ կռնայ էրթայ:

Քառասուն օր քառասուն դմակ կերցուց. քառասուն զիտր գինի խմցուց, հաւք զլաւցաւ, թեպուրներ էղան մէկ մէկ ձիթլըցի գերան. հաւք առաւ, հասուց Դեանվարի Նիկեար քաղաք, մէկ յաղբի վրայ յիջուց, մէկ լէ տեսայ քառասուն հատ աղջիկներ կծներ ուսերուն, տեսայ քոփալ աղջիկ մը էկաւ, ըսեցի.— «Աղջի, յընչի ջուր կը տա- նիք»: Ըսեց.— «Ճանինք, լցունք մեր խանրմի վրէն, դիշեր, ցերեկ կիւայ, «եա իրիցայ ու իրիցայ», կըսայ: Ես լէ հանեցի իմ մատնէն մատնիք, թալեցի էդոր կծին մէջ: Ջուր տարիւր լցեր էր վըր աղջ- կան, մատնիք պատեր էր աղջկան դոք. տեսեր, ճանչեր էր որ իմ մատնիքն ա, ըսեր էր.— Օ՛խա՛: Մէկէլ աղջիկներուն դուս էրեր էր, քոփուէն ըսեր էր.— «Դու որ ջուր բերիր, որ կէր էն տեղ»: Էն էլ ըսեր էր. «Մէկ հողածին մարդ»: «Ի՛է, տեսէր էր, առ էս ձեռք աղջ- կայ շոր, տնր, հաղու, առ արի իմ մօտ»: Աղջիկն ըձի հաղուց, առաւ, գնաց զիտ: Աղջիկ որ ընձի տեսաւ, ըսեց.— Դու էկեր իս որ

զիտ տանիս, իմ պապէն յուգայ ա, պտի էրթաս, խնամաքար կայ, նստիս վըր խնամաքարին, քաժա ընձի յուգիս, նոր առնիս էրթաս: Էլայ լուսուն դացի, նստայ էդ քարի վրէն: Թագաւոր խանչեց, տա- րաւ ընձի, ըսեց.— Դու իմ աղջիկ կըզիս, արծիւ ունիս օր իմ արծ- ւու հետ կըռըցուս. ըսեցի.— Ունիմ: Արծու թեպուրներ տուի կրակ. արծիւն էկաւ, հասաւ: Իմ արծիւ նըմայ զարկեց, թագաւորի արծուէն, ոտով, գլխով վերուց, տարաւ: Թագաւորն ըսեց.— «Մէկն յընցաւ, մնաց էրկուս: Լուսուն փեյլեվնի հետ գուլաւ կալիս. նըմայ փեյլեվնի քթէն պտի բռնիս որ պատիս: Լուսուն էլանք, ես ու փալլե- վան, հասանք յիրար, ձեռ թալի, քիթ բռնեցի, զըրկի դետին: Յէլայ, էլման գացի աղջկայ մօտ. աղջիկն ըսեց.— Մնաց մէկ մարն, իմ հօր մէյսրնի մէջ մէկ ծառ կայ, լուսուն քաւ մի ջուր կը դնին վըր քու գլխուն. էն ծառի գլօխ յէնիս, յիջնիս օր ջուր չթափի, օր թափիս. գլօխդ ի կը դարկայ: Աղջիկ հանեց մատնիք մը, տուեց ընձի, ըսեց.— Մատնիք կը զարկիս մըջ ջրին, ջուր կէղնի պաղ (սառ): Էլայ ծառի գլօխ, իմ հօր քաղաք էրեաց, սիրտսի փաւ, լացի: Ծառի տակ թուղթ էն փռած, իմ արտըսուք կաթ մի կաթեց վըր թղթին. թագաւորի մարդիկ բօռացին.— «Յիջի, գլօխդի գնաց»: Ծառից յի- ջայ, մատնիք հանեցի, էլման շենեցի ջուր:

— «Ջուր թափեր իս», ըսին. ընդոնք ըսին «ջուր», ես ըսի, ար- տըսուք ա». էրեցինք դալի, ճեփիմ տեսաւ, ըսեց.— «Արտըսուք ա»:

Աղջիկն առայ, արծուի թէպուր զարկի ի կրակ, նստանք մէկ մէկ թիւն, էկայ իմ աներոջ մեծ աղբօր մօտ. էն տեղէն մէկէլին, էն տեղէն էկայ, հասայ իմ հալիւորու մօտ. էն տեղէն էկայ իմ հօր քաղաք, նոր իմ հարանիքը էրեցին. ես լէ նստայ թագաւոր: Էդ մեղրն օր հանեցիք, տարար, էդ լէ իմ թագաւորութենի ամբարն էր. ես լէ էն վիշապն իմ. դէ, տղա, տեսա՛ր, քու դարսն ա շատ թէ իմը. «դէ, արի՛» էրթանք, քզի հորուց հանիմ: Էն վազիւն օր քզի թագաւորութենից զրկեց, էնի գօթեցեր ա. վաթման ու Բաթման լէ էն մեղրն օր ծախած՝ էղած ա մեծ վաճառական. թագաւոր ինչքան ճեփիմ կայ, բերէ վըր ուրին, ընդոնք ըսած ա թէ Շահմարի մսի փրփուր ա պէտք օր սաղցու. մկայ քաղքի չորս քաւաֆ կարաուլ դրած, ինչ մարդ օր էրտայ, մտնի քաղաք՝ կը բռնին, կիշկեն, Շահմար տեսնողի մէկ կող սե կէղնի. բաց, տես, քու կող սե ա: Տղէն բացեց, կող տեսաւ. հանեց դուս, ըսեց.— Տղա, քզի կը բռնին, կը տանին ճեփիմներու նշանց կիտան. գինան օր դու Շահմար իս տես, կը հարցուն քզնէ տեղ. դու կառնիս, գիգաս, կայնիս իդայ հորու վրէն, կը խանչիս, ես գէնիմ. նըմայ իմ գլօխ չը զըրկիս, որն օր իմ գլօխ զըրկայ. էնի կը ցիւի, ընդոնք կըսին. «մէկ անգէտի մէկ գիգայ, դարկայ իմ գլօխ, գլօխ օր դարկին, քառասուն լուծ եղ լծին,

ընձի կը քաշին, տանին թագաւորի սարի դուռ, կը բրդեն, կը ընան խազնեւորու մէջ, կէփէն ինչ օր ետի, փրփուռ կիտայ. իրեք սափան փրփուռ կը վերուն, կը դնին թագաւորի գլխու տակ. դու դէր վիրահ, էն օրթալըի սահան, կըսին. դիր աջ կուշտ. դու դէր ձախ կուշտ, էն յետի սափան լէ ձախ՝ դու դիր աջ կուշտ. առջի սափան օր խմեց, կը ցրուեմ. նրմայ էն յետին օր խմեց, ինչ օր աշխար լեզու կայ, կը սորվի:

Տղէն կերտայ քաղաք, կը բռնին, տանին հեփիմի մօտ, կիշին կող սե. տղէն կը բերեն վըր հորուն՝ Շամմարի գլխու վերևու փըռ-փուռ հեփիմ կեփայ, կը խմայ, կէս կիտայ թագաւորին, յէնի կը լիկի: Տղէն էն տեղ հազաւ թագաւորական շորեր, ձէն տուեց թէ թագաւոր սաղցաւ. ճամբեց, մէր լէ բերեց, վաթան, Բաթան լէ քոնց գլօխ զարկեց: Նոր կը կարգուի:

ՍՀ. ԵԱԹ, Ը, N 21, 158-160

21

ՊԱՌՈՒՈՒ ԽՈՐԱԳԵՏ ՏՂԵՆ

(Ալաուկերի բառաւորով *)

Կերի-չեղի, մէկ պառաւ կեղի. էդ պառաւուն իսկի տղայ չեղի. օր մի օրերուց բօշէ գիկայ. պառաւին կասայ:
— Գինամ, տղայ չունիս. աման մի յերուսողէմայ ցորեն լից վառ-ման թունդիր:
Պառաւն ա, վառելու գախ աման մի յերուսողէմայ ցորեն կըլ-նայ թունդիր:

Յորեն յըմեն կեղնին ճիժ, գէլնին պառաւ չորս բոլոր կը վըժվըժան, մէկ բուճ. կուզայ. մէկ շապիկ. մէկ քունպան. մէկէլ արախնին, մէկ լէ ֆօլոգ էն մէկէլ լէ հաց ու մաց, յըմեն մէկ բան կուզայ, պառաւի գլօխ կը տանին խժրժալէն:

Պառաւ լէ էդոնց վրէն կը հերսոտի, կասայ:

— Չօռ, չօռ, յուշիկ ձէն հանէք:

Մէկ լէ էդ խօսքի վրէն պառաւ կը դառնայ, կաշքայ, ոնչ ճիժ կայ, ոնչ բան:

Պառաւ դուր «չօռ» ըսել չը փօշմնի, հմա՝ նա Ֆայդա (ինչ օգուտ), էլ ձեռնէն դնաց, նստաւ գիլէր:

Դու մըսի, էդ տղէկներուց մէկ փախէ, մդէ թունդրայ, յակ, պառաւ օ կիլեր. տղէն յակից ձէն տուեց:

— Նանէ, միլա, ես յուտայ իմ:

Պառաւ ուրխցաւ, վազեց, տղէն թունդրից հանեց, յերսներ պագեց:

Էդ տղէն մեծըցաւ:

Մէկ օր էդոց գրկեցներու աղջկներ կերտան Սիւնայ սար բանջրի, էդ տղէն լէ գիկայ ուր ջօջօ մօտից. քեանիմ խաց կառի. դունդ մէկ կարագ կը փաթայ մէջ, կերտայ խասի էդ աղջկներուն, կերտան բանջրի:

Կերտան Սիւնայ պաղ աղբրներուն մէկի վրէն կընստին, հաց կուտին, էդ տղէն կը հանայ դուր հաց ու կարագ կը դնայ աղջկ-ներուն յառէջ, յիրար հետ կուտին. գէլնին բանջար կը քաղին:

Յիրկուան օր կը դառնան դէմի տուն, էդ տղէն կասայ.
— Աղջկներ, ես զիս դօրէ գօր կը շալկիք. ես ձեր փորեր կը պատուիմ, զիմ կարագ կը հանիմ:

Աղջկներ վախեցան էդ տղի մօտից. դօրէ-դօր շալկին, եկան:

Կէս գիշեր էղաւ, չկըցան հասէին դեղ, դացին էդ տեղ մօտիկ ծակ մի կէր, մօտան էդ տեղ:

Լուսու դէմ տեսան օր դե մի են դեխէն էլաւ, դէմ ուրինց: Էկաւ, քօմեց (հաւաքեց), առաւ յըմեն յիրար հետ, տարաւ ուր տուն:

Տարաւ, եօթ, ութ, օր պախեց, օր աղէկ լլաւնան. ուտայ:

Մէկ օր էս պառաւ տղէն ասաց:

— Ա՛խ-ա՛խ օր իմ ջօջօն դաս եղեր, մկայ կառէր ալըմաղ, կեր-թէր Սիւնայ գլխից ջուր կը բերէր, կը մաղէր վըր մեղի օ չուտ խլաւնէնք (գիրանայինք):

Դե աղբըցաւ, էլաւ, տուաւ դալըմաղ, դնաց Սիւնայ գլօխ օր

Ջուր բերայ. էդ տղէն առաւ աղջկներ, փախաւ բերեց ուրանց գեղ. ինք էլ՝ դարձաւ, գնաց դէի մօտ:

Գնաց յէլաւ գէի յերդիս. իշկաց դէ նստէ, հաց կը թխայ. յերդիսէն հող կը թափայ դէի գլխու վրէն:

Վե գիտցաւ մուկն ա յերդիսից հող կը թափայ: ասաց.—է՛, մկան լակատ, էդ վիճ վրէն ա հող կը թափիս:

Ասաց ու յէլաւ վազեց յերդիս:

Տեսաւ էն տղէն ա. լարեց, լարեց, բռնեց. բերեց մտուց նդ-
շուն ջվի մէջ, բերան կարեց, գնաց դսէն մեծ (մերքուտ (սանդի
ծեծ) բերայ, էդ տղէն ջվի մէջ ծեծայ:

Հարի էդ դէ գնաց, տղէն կանեց ուր ջէրից դանակ, ջվալ
հղեց. դուս էլաւ, գնաց դէի բալաք հորթիկ բերեց, դուր տեղ
մտուց ջվալ:

Դե էկաւ, քանիմ հատ մերքուտ դարկեց ջվին, խորթ բռնաց,
դէ կասայ.—Մանրի, օր ուտեմ քզի:

Դե կը բանայ ջվի բերան օ ուր բալաք հորթն ա, կլկծու կը
սխտուի:

Էդ տղէն գէի դէի խաղիսէն ու դաւիսէն գմեն կառի, գիկայ
սխտուտ տուն:

ՀՕՐՈՐՈՐԻՆ ՈՐՆ Է

(Սլաւօկիսի բարբառով *)

Երդնի-չեղնի, մէկ բունար կեղնի, էդ զընկից բունարին մէկ
տղէմ կեղնի, բունար կը մեռնի, քենիմ տարի յետե կնիկ
էլ կը մեռնի. բունարի տղէն կը նստի ուր սլապու դուխան՝ ուր
առուտուր կէնայ:

Օրմ՝ լէ էդ զանգից բունարի յընկերտանք իրարու մէջ բաս
կէնին.—Ամօտ չէ մըղի օր մըր յընկեր մեռաւ, ուր տղէն չը կար-
գեց, խըլիս մըղի կը մեխտորին. արէք, էրտանք, տղին ըսինք, վիւր
աղջիկ կուզայ, էն աղջիկ յուզինք: Իգմայ ըսիտլ էկան տղի մօտ,
ըսին.—Տղա, կը կարգուիս, վիւր աղջիկը կուզիս, էրտանք՝ քըզի
ապուլ յուզինք:

Տղէն ըսեց.—Չը կարգուիմ: Թուներնը զօր էրին տղի վրէն:

Տղէն ա, ըսեց.—Ընձի յէմալ աղջիկ մը սլտի յուզիք օր տարին
մէկ հաղ էրտամ ընդրայ մօտ:

Ըսին.—Յէմալ աղջիկ յուստ գտնինք:

Ըսեց.—Նա չը կարգուիմ, որ կարգուայ, յէմալ աղջիկ կուզիմ:

Տեսան տղէն կարգուելու միտք չունի.—Քէլէք, էրտանք, ըսին:

Էմիլ ըսին, ըզրա սլապ մըր յընկերն ա, էրտանք, ժուր դանք:
Կեղնի օր գտնինք: Ընկան ճամբայ, գացին. հասան մէկ գեղ:

Գեղացիք հարցուցին, ինչի իք էկեր:

Ըսին.—Էկեր ինք աղջիկ յուզինք մըր տղին: Ըսին.—Բարի իք
էկեր:

Ըսին.—Մըղի մէկ խօսք կայ, խայիլ կեղնիք, կը տանինք. մեր
տղէն տարին մէկ հաղ սլտի էրտայ աղջկայ մօտ:

Գացին աղջկան ըսին, աղջիկ ըսեց.—Նա հըմալ իրիկ ինչ
էնիմ օր:

Թունարներն յէլան, գացին ուրիշ տեղեր, դեղ մի մտան, մեծ
տուն մի տեսան, տեսան օր ինչ տեսնին. ամէկ մարդ գիրք մի առի
ուր ձեռ ու կը կարդայ, աղջիկ մէկ առեր ա ահադին Աստուածա-

* Պատմած է Փիւզանդ Թորոսեան. այժմ ուսանող Գ. ձեմարանու:

չունէ մի ձեռ, նստի փանձաւէն. շուշուտ կը կարգայ: Թուճաւներ ըսին. — Հրկր յուզինք իդայ աղջկան էդա, հրկր շուզինք էլ չկայ:

Գացին, աղջկան ըսին. աղջիկ ըսեց. — Նիւ էդ յըմալ բան կուղէնք, Աստուծոց օր իմ էրիկ տարին հազ մի մօտս իգայ:

Թուճաւներ նշան դրեցին, զէդ աղջիկ բերեցին, տղէն կարդեցին. տղէն խալալեխ մի բռնեց, դրեց էդ աղջկայ կուշտ, ինչ էդած, չէդածը տուեց ուրան, ուր կնկան հակեալ բան մը կը պակսէր, նառին կօղորկէր, բերել կիտար: Տղէն առուտուր կէներ:

Երկու տարի ընցաւ, էդօր էրկու տղայ էդաւ, մէկ օր մէկ եանուսի ըդոց բանը իմցաւ, ու օրմ' իրիկուան դէմ գնաց տղի տուփան, ըսեց. — Քու շորեր տո՛ւր, յըս օր յիրկուն կէրտամ հարանիք, վաղը սապալոսան կը բերիմ, կիտամ:

— Կայնի, ըսեց եանուսուն, էրտամ ուրիշ շոր բերիմ, հազի, դնա՛ն եանուսին լաւեց. — Քու շորերդ տո՛ւր, ես էրտամ:

Որ շատ լաւեց. հանեց, տուեց: Եդի հագաւ, չիտակ գնաց էդ քունարի տղի դուռ դարկեց. ջառէն էկաւ, հարցուց. — Եդի որն ա՛ն ըսեց. — Ես իմ, դուռ բաց:

Ջառէն գնաց, խաքունին ըսեց. — Աղէն ա, դուռ կը դարկայ:

— Է՛, ըսեց. յուր ա, գեռ աղի վալսէն չրմեր ա, հրլա ամիս մը լէ կայ, է, գնա, բաց, կեդնի օր դործի ապով էկի:

— Ջառէն գնաց, դուռ բացեց, աղէն էկաւ, փշուժի զրուցեց, ըսեց. — Ընձի ըս օր քե՛ն չկայ. իմ տեղ թալէք, ես կը պառկիմ:

Տեղը թալեցին, պառկաւ. առաւօտուն էլաւ, լուսմթի գնաց:

Ջառին ըսեց. — Խանրմ, յընչի աղէն հըմալ մուռթ կախ էր: Ըսեց. — Չը գինամ:

Եանուսին սապալոսան շուտ գնաց տուփան, շորեր հանեց, շնորհակալ էղաւ:

Եդ տղի ուր տուն գնալու վաղժը էկաւ, գնաց, դուռ դարկեց. ջառին էկաւ, հարցուց. գնաց ուր խաքունին ըսեց. — Աղէն էկաւ:

Խաքունն հեռատաւ, թէ էդ մարդ էն յառջի օր էկաւ, խօս յըմն օր չգնայ. գնա, բաց. յընչի օր, ուրիշ բանի ապով էկած կեդնի:

Ջառին գնաց, դուռ բացեց. աղէն էկաւ տուն, հմիւր բերեր էր, տուեց, խաքուն ըսեց. — Դու յորէն էրկու հաղ դիգաս, յըմնօր պալ գաս:

— Ի՛նչ յըմնօր, ըսեց քունարը: — Ըսա էս շաբաթ մը չկայ օր էկար:

— Կնիկ, ըսեց. չըմ գինայ, դու ծուր իս, ահա, տարին քմաւ, նոր ես էկայ:

— Ըսա, էն որն էր էկաւ քու շորերով. քու պէսն էր:

— Վախ, էդ ինչ բան էր էկաւ, ըսեց տղէն. Կնիկ, ըսեց, ես կը մեռնիմ, որ ընձի իրեք տղայ էղաւ. մէկ պալի դեղեմահրում հա՛նեա տնէն:

Տղէն կսկըծու մեռաւ. կնիկ չը գինէր թէ յորի յըմայ ըսեց. Վախս մը յընցաւ. կնիկ պարկաւ, տղէմ լէ բերեց:

Եդի էդ տղէկներ ջոջըցուց. էլաւ դնաց մէկէլ քունարի մօտ, ըսեց.

— Էն վախսն օր քու աղբէր մեռաւ, ընձի քրի՛ն էնեց. « Ընձի իրեք տղայ էղաւ, մէկը պէտք ա տնէն դեղեմահրում յեղնի:

Թուճաւը իրեք տղէկներ լէ բերեց ուր մօտ ու ըսեց, — Ես որ մէկ մահրում հանիմ. յըմնն լէ ուր հօր ու մօր կը մնին. ես չըմ կընայ, վաղ իրեք լէ կը ճանրիմ թագաւորի մօտ. թագաւոր մէկ դեղեմահրում հանայ, էն մէկէլ էրկուս գան ուրանց տուն:

Եդ քունար ճամբու դրեց. — Դուք գացէք, ըսեց. ես գիգամ:

Իրեք աղբէրներ յիրարու հետ խաղալով ճամբէն կերտային. մէկ լէ տեսնեա, պղտիկ աղբէր ըսեց, — Աղբրա՛իք, կը տեսնէք, իդայ ճամբով մէկ դեկամ էկեր ա, քովալ էդե. մէկ աչքն էլ քօն էղե, յակուէն լէ կոտորուկ ա էղե, դեկի բեռ լէ էրկու քայ, մէկ եղ ա էլե, մէկ քայը մեղր:

Աղբրա՛իք էդ աղբօր խօսքերուն վրէն ծիծալով կերտային, մէկ լէ կը տեսնին օր անամ մի վազնելով գիգայ. էդ տղէկներուց կը հարցու:

— Տղէկներ, էդ ճամբով դեկայ յընցաւ, տեսնէք, իմալ էր:

Պղտիկ տղէն ա, ըսեց. — Յորէն, ես չըմ գինայ, քովալ էր. մէկ աչք քօն էր. մէկ աւուէն լէ կոտորուկ էր, վրէն էրկու քայ կար մէկ քայը մեղր էր. մէկ քայը եդ:

— Է՛, աղբիս դու, տղա, յուր ա, յուր գնաց: — Ես ինչ գինամ,

— Իմալ թէ « Ես ինչ գինամ ». դու էղած չէդած կը պատմիս:

Աղբիս « չըմ գինայ »: Մէկ գոմը տղի պառկելին կը դարկայ:

Իրեք աղբէրներ հեռատելով կընկնին անմու վրէն, կուշտ մի կը ծեծեն, անամ կըսայ. — Դեկէք, էրտանք գանգատ. թէ չէ, ձգնէ կառնիմ իմ դեկէն ու ապրանքներ: Յէլան գացին թագաւորի մօտ, Անամ թագաւորին ըսեց. — Թագաւոր ապրած, իդայ տղէն իմ դեկի տեղ գինայ, ինչ էղած չէդածը գինայ, ընձի ըսեց. ելէ հարցուցի « յուր ա, » ըսեց « Ես չըմ գինայ. » ելէ հեռատայ, գոմը մը դարկի, « Ես ինչ գինայ, » ըսեց « Ես չըմ գինայ. » ելէ հեռատայ, գոմը մը դարկի, իրեք աղբէր լէ մէկ էղան, թափան իմ վրէն, ընձի ծեծեցին. կը խնդրիմ քըզնէ, իմ դեկէն առնիս իդրնէ:

Թագաւորը խանչեց պղտիկ տղին. — Դու խեղճի դեկէն յընչի պահեր իս, չիտատ. — Թագաւոր ապրած, ըսեց. ես խաղաւ չունիմ:

— Իմալ խաղաւ չունիս օ էղած՝ չէդած կը պատմիս:

— Թագաւոր ապրած, մեք ճամբով գիգէնք, ճամբու վրէն տեսայ մէկ դեկայի դաւս, դեկայի օլոր-մօլոր քէլելուց հանեցի օր քովալ ա, աչք քօն ա ընդով հանեցի օր յոտներ նրալ ու ռասս էր թալե,

ակուի կոտորուկ էղնել հանեցի կանչներուց, որ տեղն որ բերան զարկեր էր, մէկ ակուի տեղ կանանչ յէրկէն մնացեր էր:

— Բայա ինչ գինէր դու ըզրայ բուռ մէկ քայլ եղ էր, մէկը մեղր:

— Թագաւոր ապրած, ճամբու մէկ քաւաւը մօիկ էն լցուած, հանեցի որ էն քաւաւի քայ եղ էր, մէկէլ քաւաւը ճանձէն քօմած, ընդրնէ լէ հանեցի էն քաւաւի քայլ մեղր էր:

— Անամ, դու կըսէիր տղէն ա զողցե. տեսար, ինչ կըսայ:

Անամ հեռեցաւ, դնաց. մէկէլ օր Թագաւորի տօնի օրն ա, ինչ որ աղքատ, զրկկին մարդ կէր, լցուան Թագաւորի դիւան, որ քէյն էնին. էդ իրեք աղբրտիք լէ գնացին, էն տեղ նստան. երոր գինի խմեցին, պղտիկ տղէն ըսեց. — Աղբրտիք, իզայ գինուց արնի հոտ գիզայ: Երօր եմակ լէ բերին, ըսեց. — Իզայ մսից շան հոտ գիզայ: Երօր կերան լմեցաւ, ըսեց էլման. — Աղբրտիք, գինաք, իզայ Թագաւոր բին ա:

Դու մի՞ ըսի, Թագաւոր ըզոնց էտե նստեր ա, ըզոնց ըսած յականջ կենայ: Երօր ամէկ մարդ ուր բանին գնաց, Թագաւոր էդ իրեք աղբրներ խանչեց, ըսեց պղտիկ տղին. — Դու ինչ գինա Թագաւորի գինու մէջ արուն կայ: — Օղորթ ա, արուն կայ, ըսեց. գնա, քու գինի չքողի վրէն գիր, զօռա, տես ինչ կըսայ:

Թագաւորը գինի չիքողին բերեց, ըսեց. — Արի, օղորթն ըսա. իզայ գինու մէջ արուն լցեր իս:

Գինի չքողն ըսեց. — Թագաւոր սաղ կենայ. երօր խաղող քաղեցի, օտքերս հանեցի. յընկայ մէջ օր կոխընէնք, դու մըսի, իմ գանակ իմ դօտուցէն պատի տաշտի մէջ. զիմ ոտք կտուեր ա. չըբի յիմայ, կէր մէկ քաւ արուն խառնուաւ խաղողի հետ:

— Է՛, պղտիկ տղա, դու ինչ գինա Թագաւորի կերած մըսի մէջ շան միս էղնի:

Տղէն ըսեց. — Գնա, քու խաւալուց հարցու, որ իմ ըսածը չէլաւ, իմ գլուխը զարկ:

Թագաւորը ուր խաւալուն խանչեց, ըսեց. — Օղորթն ըսա:

Խաւալուն օղորթը չըսայ, կանչին որ յերդուի, կըսայ. — Նա մէկ կով ունէնք. էն կով ծնաւ, հորթիկ մի բերեց, շաբաթ մի քչեց, չըբեց, կով փիցաւ. մըր տուն մէկ դէլ մի կար օր նոր էր ցառե, ամեն օր հորթիկ կը տանէնք, դիլուն հաց ու լակ կուտայի, որ Թողէր, որ հորթիկ ծծէր. էդ յըմալ հորթիկ մեծցուցի, էնեցի էրինջ, էդ միսն էր:

— Է՛, տղա, դու ինչ գինա Թագաւոր բին ա:

— Թագաւոր ապրած, գնա զօռ գիր քու մամու վրէն:

Թագաւոր կը խանչայ դուր մէր, կըսայ. — Օղորթն ըսա. ես բին իմ թէ չէ, օր չըսես, դու գլուխ կը զարկիմ:

Կըսայ. — Լաւօ, ինչ պահիմ, Գլան տարին քու պապ գնաց կուլ. էրկու տարի չէկաւ. ես Գլան վագրի հետ տուի, առի:

Թագաւորը տեսաւ պղտի տղի ըսածները օղորթ ին, ըսեց. — Դու ինչ գօրծով իք էկեր իք իզայ տեղ:

Ըսեց. — Էկեր ինք իզայ տեղ մզնէ մէկը դեղեմահուում հանես,

Թագաւոր ըսեց. — Նա մը մէկդ հանեմ, իրեքդ լէ մէկ տեսակ իք. ըսոր հանիմ չէղնի. ընոր հանեմ չէղնի. դուռոււմիս եղաւ:

Թագաւորի աղջիկ տեսաւ պապու նիաք կախ, հարցուց. — Յընչի քու նիաք կախեր իս: Ըսեց. — Նա չկախեմ, մը կախայ. ես մէկ Թագաւոր, չը կունամ իզայ տղէկներուց մէկ դեղեմահուում հանեմ:

— Է՛, է՛դ լէ բան յա, տես, իմալ հանեմ, ըսեց աղջիկ:

Աղջիկ տղէկներուն կը տանայ մէկ յօղայ, կըսայ. — Դէ, նստէք, տղէկներ, մէկ հէքիաթ ըսիմ, — «Ժամանակով մէկ տղայ կը ծուի վագրի աղջկայ վրէն, ինչ կէնայ, չէնայ. ուրին չի տան, ուրիշ մարդու մի կիտան, օր մի աղջիկ կեցի. կերտայ ուրանց պաղչէն պտըտուլու. տղէն կը տեսնի օր հանգա, աղջիկ գնաց պաղչէն, կերտայ պաղչից ուրին կը Թալայ ներս, կերտայ աղջկայ մօտ, աղջիկը որ կը տեսնի տղին, կըսայ. — Մկայ գնա, երօր ընձի տարան մարդու, էն յառջի գիշեր դամքու մօտ: — Շատ աղէկ կըսայ ու կը հեռենայ:

Աղջկայ կարգուելու վախճը գիզայ, կը տանին ուր նշանուվի տուն. աղջիկ իր նշանուին կըսայ. — Նա ըսօր գիշեր կերտամ Գլան մարդու մօտ, ընդրան խօսք տուեր իմ:

— Դէ, գնա, վաղ սապախսան շուտ արի, մարդ չի տեսնայ:

Աղջիկը կերտայ. էդ տղի գուռ կը զարկայ, տղէն կեցնայ, գուռ կը բանայ. կը տեսնայ օր վագրի աղջիկն ա, կըսայ. — Դու օր էկար քու խօսքի հետ, քու իրիկ լէ օր Թորկեց, գնա, չուր ի դատաստան իմ քուրն իս:

— Է՛, կըսայ Թագաւորի աղջիկ իրեք աղբօր, հասկըցաք:

— Հա. կըսին:

Մեծ աղբօր կըսայ. — Դու էն տղի տեղ էղնէր, ինչ պտի էներ:

— Քէնիմ հրլղար տէնք, պտի տանէնք ուր նշանուի մօտ, պտի ըսենք՝ «Իմ մէրս ա, իմ քուրս ա»:

Օրբաննի աղբօր ըսեց. — Դու էն տղի տեղ էղնէր, ինչ պտի էներ:

— Պտի տանենք ուր իրկայ մօտ. հալալուտեն յուզէնք:

— Է՛, պղտիկ աղբէր, գուն տղի տեղ էղնէր, ինչ պտի էներ, կը Թորկէր յառջի գիշեր քու կնիկ էրթէր յուրիշ մօտ:

— Ընդրա հօր գանք կանիծէնք, կը Թորկէնք, էրտէր ուրիշ մօտ:

— Է՛, տղա, դու դեղեմահուում պտի յէնիս, ընդոնք կերտան ուրանց հօր տուն. դու հօրորդի չես:

ՏՈՒՆ ԺԻՆՈՂ. ՏՈՒՆ ԱԽԵՐՈՂ ԿՆԻԿՆ Ա

«Իրիկ դրսի պաս ա, կնիկ ներսի պաս»

(Ալաուդինի բարբառով)

Ալաուդին մեկին Մշկեղիմ՝ կերտայ թագաւորիմ քաղաք. էդ թագաւորին կեղնի իրեք տարով մշակ. իրեք տարին օր կը բմի, թագաւոր կը բերայ էդ մշկուն շատ օսկի ու ապրանք կիտայ կը ճամբայ երկիր, ժուկ ու ժամանակ մի կը մնայ էդ Մշկեղին, ուրին տարած օսկի կը փնցու, էմէ կերտայ դուրբար էն թագաւորի քաղաք: Մէկ օր թագաւոր ուր աղջիկէ հետ էլած էր էդ քաղքի մէջ կը զվուներ: Աղջիկ տեսաւ ուր մշկուն, ճանչցաւ, ասաց ուր սլապուն:—Էդ մեր մշակն ա, էմէ էկեր ա: Թագաւոր կը խանչայ, կը հարցու:—Տղան, յորքն իս էկի, ես քզի օսկի շատ տուի, օր դու մէկ լէ դարիպուտէն չկէր: —Թագաւոր ասլաւ՝ կասայ. քու տուած օսկիք յմեն փնցուցի: Թագաւորին աղջիկ կըսայ.—Մեղաւոր էդի չէ, էդոր կնիկն ա: Թագաւոր էդ խօսքի վրէն կը հերսօտիմը ուր աղջիկէն.—Ի՞նչ գինաս մեղաւոր էդոր կնիկն ա, կասայ: —Էդոր կնիկ աղէկ կնիկ էդնէր, ինքը թէ փնցուցող էդնէր, կնիկ ժողուող պտի էդնէր: Էդ խօսքի վրէն թագաւոր նեղեցաւ, խանչեց դուր մշկներ, ուր աղջիկ տուեց էնդոնց ձեռ, ասաց.—Տարէք, եթէ երկիր գլրուցուցէք, հարցուցէք.—հարցուցէք, մէկ ֆօթի մարդուն՝ տուէք, հալա տեսնիմ, իմ աղջիկ ուր մարդուն իմալ կը կառավորայ:

Մշկներ կառնին, կերտան, եթէ երկիր ժուռ. գիլան, մէկ գօթի աղէ մի կը դանին, կիտան էդ՝ աղին:

Աղջիկ կաչքայ, էդ աղէն յէմալ գօթի ա օր ուր ակնջով փօշի չափի: Մէկ օր թագաւորին աղջիկ մէկ էշ կառնի, էդ աղէն կը ճամբայ մօրին փէտ բերելու: Կերտայ, բառնայ ու գիլայ, կէս ճամբուն կաչքայ մէկ խաղած-կապած մարդ, գէլի էդոր յառէջ:

Տղան, կասայ. առանց փառի զէդ փէտ տուր ընձի:

—Հան, աղա, թըխ էդնի քզի, առնի քո դասէն:

Կիտայ ու գիլայ տուն, թագաւորին աղջիկէ կըսայ.—Գացի, փէտ բերի, կէս ճամբուն մէկ էլաւ յառէջսի, առանց փառի տուեցի, զնաց:

—Շատ աղէկ էրիր, ասաց աղջիկ. հրմա դու ժիր էդիր, գատի, թըխ խըլխ քու դատում ուտին:

Շուտ էլ մէ թագաւորին աղջիկ էշ սագեց, ճամբեց փէտի. էդ գօթի մարդ էլ մի բռնաս էկաւ, ասաց.—Փէտ տուր ընձի, քզի էր կու խրատ կիտամ:

—Ըսն խրատդ, ասաց աղջիկ. տուեցի փէտեր, զնաց:

—Մարդու մէկի յառէջ կերտաս, մէկ ճերմակ մանիքիչի մշակ կեղնիս, քո յօժարիկամբով, մէկ գիլայ, խաղաւակին քզի տասնապատիկ կիտայ, չէդնի՝ երթաս, էն քո առաջուայ հալսին մնաս: Մէկ էլ փնջնի կեղնիս. գիլի դաշտ կը մնաս, չէդնի ձորու մէջ պառկիս. եան քո փարվան թափիս, էլի՝ դարի գլօխ, եա դուրան տեղ մի, նոր քու փարվան թափայ:

Տղէն էլմէ դարտակ էկաւ տուն. աղջիկէն ըսեց.—Յէսօր լէ էն մարդ էկաւ յառէջ, երկու խրատ տուեց. փէտեր տուեցի էնդոր:

Աղջիկ ըսեց.—Էնի մարդ չէ, հրչտակ ա, էնդոր խրատ աղէկ քու մտքի մէջ՝ պայա:

Ալաուս շատ չընցաւ, էն աղէն զնաց էդաւ մէկ բագրկեան բաշու մշակ: Օր մի՝ օրերուց յիւօր էդ բագրկեան զուր դանկեր. կապեց քաղքից մէկէլ քաղաք տանելու. օր մի չումի յիւրկուն դացին. դացին, չիքցան ձորու միջից դուս գին, դուրան տեղ մի էդ ձորու մէջ բագրկեանի մշկներ դուրանց բռններ թափեցին. էդ աղէն զուր փայ ջորիկ բառցած էլաւ դարի գլօխ, նոր թափեց:

Կէս գիլի չէր ընձի, իմալ մէկ անձրի էկաւ, օր էդ ձորը բերնէ բերան կը լմըմէր, կերտէր:

Ձորու մէջ ուրանց բռններ թափող մշկներ անհալա փախան, սլըման, մնացած դանկեր ու ջորիք սելաւ տարաւ, խողդեց:

Բագրկեան բաշին էկաւ, տեսաւ օր մշկներու բռններ յմեն սելաւ տարեր էր, դարկեց չորերուն ու լաց. դարձաւ ըսեց մշկներուն.—Ապա քամբալ դճր ա:

—Թամբալ ուր խաքաւ ջորիք առաւ, էլաւ դարի գլօխ:

Էլան դացին դարի գլօխ, տեսան օր յինք լէ օլամար ա, ուր ջորիք ու բռններ լէ:

Բագրկան բաշին շատ ուրախացաւ, գոլաց ուր մշկներու յառէջ քամբի խելացուտեն:

Էդ տեղ մէկ ջրխոր կէր. ջորիք լէ ծարաւ ին, էդ ջրխորին լէ մէկ սովորուտեն կէր, որն օր մօտէր մէջ, դուռ չէր իկէր:

Արէք, ըսեց բագրկան բաշին, մէկմ ձեր մօտէն մօտէք ջրխոր, ջուր քաշէք, ջորիներ ջրինք:

Մշկներ յըմեն վախցան, քամբալ էկաւ յառէջ, մտաւ ինն. ջուր տուեց, պրծաւ. իշկեց դուռ մի բացուաւ, դուրին քաշին տարին յօտմ մէջ, յօտի մէջ նստար լէր ձերմակ մուրուս խալիւորմ, օսկի սինիմ յառէջ դրեր էր, օսկի մուկ մի, օսկի կատու մի մէջ կը խաղէն. մէկ տղայ, մէկ աղջիկ հեռուն կայնած կաշքին:

Էդ տղէն օ ներս մտաւ, օսկի մուկը խաղաց ու խարցուց:

—Այ տղա, աշխարհ ինչ ա քաղցր:

—Ինչ օ մարդու սրտին դուր գիկայ, էն ա քաղցր:

—Դու չկրցար գտեր էր. գտի, ասաց մուկը:

—Սէրը քընց զմեն քաղցր ա, ասաց տղէն:

Էդ խօսքի վրէն մուկ զարձաւ մէկ հուրնիկ հրեղէն աղջիկ կայնաւ էդ տղի յառէջ, ըսեց. —Յուզէ, տամ, խողածին. շատեր իդա գետնի տակ մենք հողին հաւասար էրինք. մարդ չկարցաւ զիմ պատասխան տէր, դու տուցիր:

Աղջիկ հանեց իրեք հատ մէկ մէկ օլսանոց նուռ, տուեց տղին, մէկի մէջ ալմաստ էր, մէկի մէջ եաղուր, մէկի մէջ զմուր:

Էդ աղջիկ էլմէ ասաց. —Տղա, յուզէ, տամ:

Էն տղէն ու աղջիկ օր կաշկէին, յառէջ էկան, տղի ձեռք պաղին ու ըսին. —Խնդրէ, զմզի յուզայ:

—Ի՛նչ կիտաք, ըսեց տղէն, օր զձզի յուզիմ:

—Առ մեր մատնիք որ թանկագին ա, մզի իդա տեղից աղատայ:

Տղէն մատնիք առաւ, դարձաւ աղջիկէ. —Իմ խնդիր քենէ իդա խըտր ա օ, իդա տղէն ու աղջիկ ընձի բաշխաւ:

Խրեղէն աղջիկ բաշխեց զէդ տղէն ու աղջիկ, տղէն առաւ դուր նուր ու էդ տղէն ու աղջիկ, ջրհորից դուռ յէլան:

Բագրկան անեպ մնաց օր քամբալ տղէն սաղ-սալամար դուռ պրծաւ, մէկ աղջիկ ու տղէմ էլ դուռ բերեց:

Տուեց էն իրեք նուռն բագրկան բաշուն, ճամբեց տուն. ինք առաւ բագրկան բաշու ապրանք. դնաց յուրիշ թագաւորի երկիր:

Յիւրօր մտան քաղաք, տեսան քալալ կը բօռայ. —Որն օր թա-

գաւորի տղէն ու աղջիկ գտնի, թագաւոր ուր թագաւորուտենի իրեք փայ էդոր կիտայ:

Էն տղէն ու աղջիկ շաշմած կաշքէին, ինչ ա, քամբալ շուտ մի հասկըցաւ. դնաց, ըսեց քալալին: Թալալ բռնեց էդ տղի ձեռ ու թագաւորի յառէջ տարաւ, ըսեց. —Քո տղէն ու աղջիկ գտող էս մարդն ա:

Թագաւոր շատ ուրախացաւ, թագաւորուտենի չորս փայ լէ տուեց, էդ տղէն էլ դնաց թագաւորի աղջիկն ու տղէն բերեց, տուեց թագաւորին:

Տղէն ուր աղի դանկեր թանգ-թանգ դնով ծախեց, դուր բեռ էլմեն բռնեց, դնաց դէմի ուր էրկիր, տարաւ դանկեր քալիմ էրեց ուր աղին, շնորհակալուտեն առաւ, դնաց ուր տուն:

Թագաւորի աղջիկ օր տղին տեսաւ, վաղեց, դնաց յառէջ. փաթթուան յիրար վզով, էկան տուն:

Տղէն դարձաւ, ուր կնկայ մօտէն հարցուց:

—Էն նուր օր բագրկան բաշու հետ ճամբի, առար, կերար:

—Ի՞նչ ուտեմ, մարդ, ըսեց. էնդոնք յըմեն թանկագին քար էն:

—Է, օր հրմալ ա, կնիկ, մենք քո հօրէն շատ հարուստ էղանք. թագաւորի մալ չորս փայ էրի, բերի:

Օսկու սնտկներ քաշեց ներս:

Մնաց ժուկ ժամանակ մի, աղջիկայ խոսա լսեց. էլաւ էկաւ ուր աղջիկայ տեսուան:

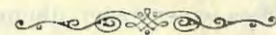
Էկաւ տեսաւ. —Ինչ տեսնի. —Ուր աղջիկայ Բօւֆ ու սարէն քընց ուր խօրօտ ա չինած, դնաց խօնալս էղաւ:

Քառասուն օր կերան, խմին, ուրախուտեն էրին. քառասուն օր օր բմաւ, աղջիկ էկաւ պապու յառէջ, ըսեց. —Իմալ ա, իմ պապ, իմ խօսքն ա թէ քում:

—Քու խօսքն ա, լաւ, ասաց պապ, օղորդ օր տուն շինող կնիկն ա. «Իրիկ դրսի պատ ա, կնիկ ներսի պատ»:

Թագաւոր էլաւ դնաց ուր տուն. փեսին լէ բերեց, էրեց սաս-րիազալ, քանիմ տարի ետք յինք մեռաւ, տղա չուներ, ինքն էր էն մէկ աղջիկ, փեսէն էղաւ թագաւոր:

Էն հասաւ ուր մուրագին, դուք լէ հասիք ձեր մուրագին:

ԸՌԷՍ ԶԿՈՆԱՅ ԾՈՌԻ ՄԱԼ ՌԻՏԱՅ

(Ս. Լաւրենտի բարբառով *)

Կեղծի-չեղծի մէկ ծուռ, մէկ խելացի աղբէր ու էդոնց լէ մէկ պառաւ մամ կեղծի. մէկ օր պառաւ գէլնի կով կիտայ էն ծուռ տղին, օր տանի արծըցու. էդ ծուռ տղէն ա, կը տանի զկով մէկ խորունկ ձորու մի մէջ, կաշքայ օր կեղի հազար հատ սև գիլ հաւքեր յիջած ին էդա տեղ. կը բերայ, զկովու յոտներ լաւ կը կապայ, կը մորթայ ու էդ հաւքերուն կասայ. — Սե-սե տէրտերներ, արէք, կերէք, գացէք իմ ջոջոյի հոգուն մէկ պատարագ էրէք:

Տղէն կաշքայ օր ուր վերի, մէկ քարիմ վրէն մէկ հատ մողո-գիկ ա կայներ, էդ մողոգիկին կասայ. — Հօրքուր, դու լէ շնաս կեցի, ես կով մորթեցի, տուեցի տէրտերներուն, հաւ պատարագ էնին, հաւ զիմ կովու գին տան: Էսմա կըսայ, կը թողայ, կիգայ գեղ:

Պառաւ կը հարցու. — Տղա, յո՛ւր ա կով:

— Զկով մորթեցի, տուեցի տէրտերներուն, օր քու հոգուն պա-տարագ էնին:

Պառաւն ա, կը կատղի, կառնի փէտ, կընկի յետեից, կասայ. — Գրող դանայ քո կշտին, սատանի փայ ու բաժին էղնիս. դէ գնա, զկով բի:

Էդ ծուռ կերտայ, կաշքայ օր հաւքեր կովու ջանդակ կերած պրծած ին. դուրին օր տեսան, թռան:

Ծուռը բռնաց. — Է՛յ տէրտերներ, յո՛ւր կերտաք. կովու գին տուէք, ջոջոն զընձի ծեծեց, պատարագ դասուլ չերէց:

Է՛, հաւքեր իսկի տղին ահանջ կէնին: Թռան, գացին:

Ծուռը նստաւ կովի ջանդկի մօտ, լաց: Մէկ էլ տեսաւ հօրքուր մողոգիկ էլաւ քարի վրէն. հրմա օր տեսաւ մողոգիկ, ասաց. — Հօր-քուր, զիմ կովու գին տուր:

Մողոգիկ փախաւ մէկ դալսայ տեղ, մտաւ քարի տակ:

Էդ ծուռը էլաւ, լանկեմ զարկեց էդ քարին. քար չըջաւ. տե-սաւ մէկ ջուլայ օսկի կէր էդ քարի տակ հորած, բուռ մի, էրկու լցեց ուր նեպ, առաւ, էկաւ:

Մեծ աղբէր աշքեց զկով չըբրի, վազեց վրէն օր ծեծէր. հրմայ էդ ծուռ հանեց մէկ ճանկ օսկի, ցալնեց դէմ աղբօր յաշքեր:

Ախրէր կզաւ, դէն գետնի օսկիք վերցուց, սղարուն նեպի մնա-ցած օսկիք հանեց, ըսեց. — Տղա, էդ օսկիք յո՛ւստայ ա:

— Հօրքուր մողոգիկ տուեց, ըսեց. — Տղա, էլ կայ. — Շնտ, կեղծի, մէկ ջուլայ:

Առաւ ծուռ ախրէր, գնաց, դօսկիք առան-էկան:

Քանիմ' օր յընցաւ, էդ գեղի ըռէս յիմցաւ, օր պառաւ տղէք-նեք խաղանայ ա գտած, էկաւ գէղոց դուռ կտրեց (բռնացաւ), գա-չեց-գաչեց (չատ որոնեց), դօսկու ջուլայ դտաւ. խելացի աղբօր օղոր-կեց կոտ բերելու օր կիսին:

Հրմա էն ծուռ ախրէր ջալագնտեց դռէս. տարաւ, թալեց ջրհոր: Խելացի ախրէր էկաւ, տեսաւ դռէս չկայ, հարցուց ծուռ ախ-րօր մօտէն. ծուռ ախրէր ըսեց. — Զռէս տարայ թալի ջրհոր:

— Վայ սե ցաւի ըռաս գայիր դու, ամեխ տեղ արունք էրեցիր, ըսեց. գնաց հանեց, զիշերով պատնդեց տեղ մի հորեց, էկաւ սաղ-սաղ էծ մի, տարաւ, թալեց հօր:

Մէկէլ օր գեղի գղեր յէլաւ բռնաց:

— Մեր գեղի ըռէս կորեր ա, վի՛ր տունն ա:

Ծուռը աղբէր ասաց. — Մեր ջրհորն ա:

Գեղովի էկան-թափան, ծուռ տղէն մտուցին ջրհոր օր ըռէսին հանէն: Մտաւ հոր, ձեռ տուեց իծու պոչ. դարձաւ, ասաց. — Զեր ըռէս պոչով ա:

— Հա-հա, ըսին էնդոնք, հան:

Բռնաց էլմէ: — Զեր ըռէսին մուրուք կէր:

— Հա-հա, հան տեսնինք, էդի մեր ըռէսն ա:

Զանդակ հանեցին օ մէկ փիցած էծ, նոր ծծղացին էդ ծուռ տղի վրէն ու թորկին, գային:

Քանի տարի էտե էդ պառուի խելացի տղէն դովաբերցաւ, էկաւ էդ գեղի ըռէս:

(Ալաուդինի բարբառով)

Մէկ մարդ մէկ պառաւ կնիկ կառնի, էդ պառաւ ծուռ կեղնի. մարդու ճար կը կտրի էդ ծուռ պառաւ ձեռ, ինչ բան օր կիտայ. չկրնայ էնայ, մէկ օր օխէմ բուրդ կիտայ կնկայ ձեռ, կսայ.—Մանայ զիդայ բուրդ, օր ընձի շլուար մի էնինք:

Էդ ծուռ պառաւ կառնի զէդ բուրդ, կը մանայ-մանայ չուրի տարին կը լմնայ, նոր կը պրծնի:

Էդ պառաւ մարդ կիտայ զէդ թելեր պառաւին, կասայ.—Տար զթելեր ջուլհակի մօտ, շլուար դործել տուր:

Պառաւ կառնի, կը տանի ջուլհակի մօտ, ջուլհակի դուռ կը տփայ, դուռ շուն մի կեղնի, էդ պառաւ վրէն կը հաչայ:

—Թաւճ, կասայ պառաւ, ջուլհակ լէ մարդու վրէն հաչայ. իդայ ինչ հափ-հափ ա, իմալ կերեայ դու շատ խօսք մէկնիս, լուսուն լէ հափ-հափ, առնելու վրէն էդմայ խօսք էնիս, դու պտի էնիս հափ-հափ, ես պտի էնիմ ցաւ-ցաւ. քզի չիմ խայ գործել, կը տանիմ կռկռան սանահօր մօտ:

Առաւ զթելեր, գնաց, թափեց քու չոր չուլհակներու վրէն, զէս քաշեց, զէն քաշեց, թելներ կտրեց:

—Թահճ, սանահօր, ասաց. դուջլըս գինայ, կը տանիմ կռկռան սանահօր մօտ:

Առաւ զթելեր, գնաց, գնաց մէկ առուի մօտ, տեսաւ լիք գորտ էր, քալեց մանած առուն, թողեց, էկաւ, ուր մարդուն ասաց.—Մարդ, մանած տարայ, տուեցի մեր կռկռան սանամօր:

Մարդ խմցաւ, քաշեց փէտ, ընկաւ կնկայ վրէն, տուր օր կիտաւ:

—Գնա, ըսեց. գմանած յուր օր տարեր իս, բիր:

Էդ պառաւ էր, էլաւ, տընկ-հա տընկ էնելով գնաց դէմի կռկռան սանամօր մօտ: Գնաց-գնաց, ճամբէն դուռն ալ օսկի գտաւ, դարձաւ, օսկին բերեց, տուեց ուր մարդուն:

Պառաւ մէկ օր տեսաւ չարչիմ հլու-մլու բերի, կը ծախայ. հրմա կերտայ ուր մարդուց գողտուկ կը բերայ էդ օսկին, կիտաւ էդ չարչուն. ուրին բան ու ման կառնի:

Յիրկուն մարդ օր կիդայ տուն, զուր առած բան ուր մարդուն նշանց կիտայ, կասայ.—Տես, մարդ, էն գունտ օսկին տուեցի, զիդա պլլլան բաներ առայ:

Մարդ օր զէդ կը տեսի, հմա կելի, պառաւուն կիտայ լանկի յառէջ, տնից դուս կէնայ:

Պառաւ լէ տնից կուրբի, կառնի զուր ճախրակ ու զանկուլակմ, կերտայ, ձորու մէջ, ճամբու վրէն կը նստի, չընկը-չընկը գուր ճախրակ կը մանայ:

Մէկ օր թագաւորիմ դաւք, օր օսկի բառցած կը տանէն, դէւի մէկ օր լսեց էդ չնկռոց, ջոկուաւ, գնաց դէմի էդ չնկռոց:

Պառաւ էլաւ չոքըցուց, դուր ճախրակ դրեց վրէն, հեծաւ, էկաւ տուն:

Մարդ էլաւ, բեռան աչքեց օր լիք օսկի էր, օսկիք տարաւ ներս, դալին էլ մորթեց. հրմա պառաւուն խափեց, մտուց թունդիւր, ասաց.—Մկայ քարէ կարկուտ գիկայ: Բերեց թունդրայ վրէն ջուլ փռեց, պառաւ գլխու վրէն կուտ ցանեց. հաւեր թորկեց վրէն, հաւեր թըլսկ-թըլսկ պառաւ գլխու կտցեցին, չուր մարդ օսկիք ու միս տեղաւորեց. նոր էկաւ գլխաւեր դէն-քչա, էրաւ. պառաւ հանեց:

Քանիմ օր ընցաւ, նոր թագաւորի մարդեր էկան, հիւընդի աբով դաւի մսի չուռ էկան:

Էդ պառաւ ասաց.—Քարէ կարկտի տարին մեր տուն դաւի միս կէր:

Թագաւոր կը խանչայ զպառաւ ու զէդ մարդ կը տանի ու կը հարցու, կասայ.—Քարէ կարկուտի տարին ձեր տուն դաւի միս կէր:

Մարդ կասայ.—Ձեր տուն ակոլի ու ձեր քարէ կարկտին. քարէ կարկուտ յիփ ա էկի, իմ կնիկ ծուռ ա, զձի խափեցաւ:

Մարդ շատ դովաբւորեցաւ. պառաւ մեռաւ, գնաց խօրոս կնիկ մը բերեց. ֆօօֆ ու սարեմ չինեց, մտան մէջ:

ՄԵՌՈՒԿ ՄԱՆՈՒԿ

(Արժեքի բառարանով) *

Մէկ մարդ՝ մէկ կնիկ՝ էգոնց մէկ խառ աղջիկ կեղի. կուտան իրենց դրկեցի տուն աշկերտ. ամիսմ՝ երկու-իրեք էդ տուն աշկերտութեն կենայ: Էդոր ուսէն կը վերու.—Աղջի, փարչ առ, տար ջուր բեր:

Ամիսմ-երկու-իրեք էդ աղջիկ ուսին ամեն օր ջուր կը բերայ: Մէկ օր էլ մէկ սիւտակ մուրուս խալիւոր էդ աղբէն դուս կեղէ, էդ աղջիկէն կասայ.

—Աղջի, մեռնիս՝ խող էնես. ապրիս՝ մեռուկ մանուկ էնես:

Աղջիկ կուգեայ տուն:

Մէկ՝ տաս՝ քսան օր աղջիկ կերթայ ջրու, էդ խալիւոր էդլա «աղջիկ, մեռնիս՝ խող էնես. ապրիս՝ մեռուկ մանուկ էնես» կասայ:

Էդ աղջիկ յօրպըօր կը խալի, էդոր միս կը բարկնայ. մէկ օր էդ աղջիկ կեղի կերթայ ուր խօր տուն, խէր, մէր կը վերցին.—Աղջի, դու խիւընդցերես, քե դեղ ին տուած, ինչ ա տուած, դու էդլան էս էղերես:

—Ձի նա դեղ ա տուած, նա խիւընդցեր նմ. իմ ուսէն ընծի ճամբխեց աղբուր ջրի, մէկ խալիւոր մարդ աղբէ դուս էկաւ, ընծի ասաց.—«Աղջի, մեռնիս՝ խող էնես, ապրիս՝ մեռուկ մանուկ էնես, օրմ՝ էլ Մանուկին պտի բռնաս դաս»:

Մէր կը վերցու.—Մարդ, աղջիկ վախեցեր ա, ան, դնա մէկ դարիք էրկեր:

Խէրն էր, վերուց դաղջիկ. օրմ՝ էրկու օր, մէկ ամիս, էրկու ամիս դնաց, խառաւ մէկ քաղբի. Խէրն էր, վերուց.—Աղջի, դու դադ կայնէ, չուր ես էրթամ օտաց ճանրախ, գեամ:

Էդ աղջիկ դատի կայնաւ, խէր դնաց պետեհի տակ օտաց ճամբախ:

* Պատմած է Առնէկոյս գիւղացի Դաւիթ Մուխի Յարութիւնեան:

Էդ մարդ դարձաւ օ պետեհ բացուեր. աղջիկ դեացի ինե: կը տեսի օ աղջիկ չկայ. կեղի, վին օ կը խաբցուցայ, դէս-դէն, սալխ չեն իդայ. էդ մարդ ուրին-ուրին կասայ. կայ, չկայ, Մեռուկ մանուկ իմ աղջիկ տարաւ: Կեղի ֆօր-փօսման կուգեայ ուր տուն:

Էդ աղջիկն ա, կերթայ եօթ դուս կը բանայ. կը տեսի կօ մարդմ մեռուկ՝ էդա տեղ դրուկ ա, կայ, չկայ, Մեռուկ Մանուկ էս ա, կօ էկայ, էսոր խասայ:

Աղջիկն ա, էդ մեռուկի դօխ կը դնայ վըր չոքին. տարիմ, էրկուս-իրեք-չորս կը պախայ: Էդ աղջիկն ա, փանճարից կիչկայ մրբրպու ֆոչ կուգեայ. կը տեսի օ մէկ երբմ (ոբբ) մրբրպու կեչկե (աղջիկ) էդ մրբրպու ֆօչին կասայ.—Ընծի էլ տարէք, անտէր էմ, անտիրական էմ: Էդոնք թողին դեացին:

Որ կեչեն շատ լացեց, վերուց աղջիկ ասաց.

—Կեչե, էս միդրի պաղ բունայ, արի. ես քե կը պախեմ:

Կեչեն ա, բունեց միդրի պաղ, աղջիկ քաչեց, խանեց ուր մօտ: Էդ կեչեն իրեք տարի էդ աղջիկէ մօտ խզմեք էնեց:

Աղջիկ տեսաւ օր եօթ տարին քմաւ, մեռուկ Մանուկ յարութեն պտի առի, կեչկին ասաց.—Մանուկի դօխ դիւ վըր քու չոքին. ես էրթամ դօխ լուամ, սերսըփիմ յիգամ. որ Մանուկ մէ խեա ժաժ կուգեայ. ընծի իմաց մի տու, որ մէկ էլ ժաժ կուգայ, ընծի իմաց տուր որ ես դեամ. Մանուկ յարութեն առնի, մենք խասինք մեր մուրազին:

Աղջիկն ա, դնաց ուր դօխ լուայ, էդ կեչեն էր, Մանուկի դօխ դնեց վըր չոքին, նստաւ:

Մեռուկ Մանուկ էրկու խեա ժաժ կուգեայ, կեչեն աղջիկէն չիմցուցայ. Մեռուկ Մանուկ կեչի յարութեն խըտ կեչին կառի:

Մանուկն ա, գինայ թէ կեչկեն խայ ա:

Էն աղջիկն օր պախեց, շախեց, էղաւ ճարիլա:

Մեռուկ Մանուկ ամեն օր կեչկին կասայ.—Էդ ճարին խայ տու, ջնւր տուր, մեղք ա:

Մանուկն ա, կեղի մէկ օր, էրկու օր, մէ շարաթ կը պտտայ, էլման տուն կուգեայ. կեչեն ա կը վերու.—Գնա, ընծի զաղ-զաղ մանուսայ առ արի, էնիմ չոր:

Մանուկ կը վերու.—Էդի քրդու չոր ա, խայի չոր ուղայ, բերեմ:

—Էն չոր օր կուգեմ, էն չոր բեր:

—Քո ֆեյն ա, կասայ. էն չորից կը բերեմ. դնա, իչկայ, քու ճարիլան քնչ կուգայ: Կեչեն դնաց, խաբցուց:

—Աղջի, Մանուկ կերթայ տուֆներ, քզի ինչ չոր կուգեա:

— Ընձի բան չբերայ. մէկ սապրի խրձիկ, մէկ էլ բըղբըղիկ, ֆիննան մէկ աղու:

Մանուկն էր, դնաց պագար, կեչկի չորեր առաւ, էկաւ չանք ճամբխու կէս, միաք ընկեաւ, մէկէլ դարձաւ, դնաց մէկ սապրի խրձիկ, մէկ բըղբըղիկ, մէկ ֆիննան մէկ աղու առաւ, էկաւ:

Մանուկ ասաց.— Եդ բաներ ուզող շատ դարձի տէր ա. մուղաք կաց, էնի կը պատուի:

Էկաւ տուն, աղջկէն ու կեչկի չորեր տուեց:

Աղջիկը բըղբըղիկն ու սապրի խրձիկ կը դնայ ուր յառէջ, կասայ ուր գլխու գալած, դառնայ, խարցու:

— Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ, ես պատուիմ, չէ դժու էս եօթ տարի Մանուկին շախի պախի, կեչկէն էկաւ, իմ ձեռնէն առաւ:

Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ կասեն.— Մենք կը պատուենք, դու մը պատուի:

Մէկէլ էդ աղջիկ ուր գլխու գալածներ էդ բըղբըղիկին, սապրի խրձիկին կասայ. դառնայ, կասայ:

— Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ, ես պատուիմ չէ դժու, էս եօթ տարի ես Մանուկին շախի, պախի. կեչկէն էկաւ, իմ ձեռնէն առաւ:

Էլման բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ կասայ.

— Ես կը պատուիմ, դու մը պատուի:

Աղջիկ կը վերու:— Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ, ես պատուիմ, դու մը պատուի. էս եօթ տարի Մանուկին շախի, պախի. կեչկէն էկաւ, իմ ձեռնէն առաւ:

Մանուկ էդ տեղէն կը լսայ, կասայ.

— Դու մը՝ պատուի, դու մը՝ պատուի թը բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ պատուին, դու մը՝ պատուի:

Մանուկ տեսու պաշտան, բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ պատուան յերարուց:

Մանուկ էդ տեղ կիմնայ օր էդ աղջիկ ուրին պախեր էր չանք եօթ տարի, օր ես խըտ էդոր յարութին պտի առնէնք:

ԶԱՆ ՓՕԼԱՏ

(Ս. րձկի: Ս. անջկոյս գիւղի բարբառով *)

Ախսով մէ թագաւոր կեղի, էդոր քարտուն խատ աղայ
կեղի:

Էդ քառսուն տղէն կը դնայ վարժարան:

Էստուն տարի էդ տղէք նե օր, նե արե կը տեսին:

Էդ տղէքներու պատիկի անուն Միւր կեղնի:

Աւուր մէկին էդ պատիկ տղէն կը փրցի, կեղնի դուս, կը տեսի
օր թագաւոր ուր ասկրով, թմբով, զուռնով, ձիով, ձիաւորով կը
խաղան:

Էդ տղէն ա, կը դառնայ մտի վարժատուն ջոջ աղբօր կասայ.

— Աղբէր, աշխարհ օր կայ, արե կայ, խսան կայ. մենք մտերինք
մուրթ տուն. ինչ էնք խասկըցի:

Ջոջ աղբէր մէկէլ աղբօր վերուց (ասաց).

— Տղան, տղան, յէլի դոմբմ գարկ էդոր. էկիր ա, տուտ ասկրով
աշխար պտի աւերայ. յէլի դուս, մէ իշկայ:

— Յէլի դուս, իշկայ, թա սուրթ ա, իմ լեզուն կառայ, թա օղորթ
ա, էլ յօրին կը գարկիս, ասաց:

Տղէն կեղի, կը տեսի, իմալ օ տղէն տեսեր ա, կճ յէմալ ա:

Կը դառնայ, ջոջ աղբօր կասայ.— Աղբէր, օղորթ ա:

Ջոջ աղբէր կասայ.— Օր յէմալ ա, դնան, թագաւորին ասան, թա
մեղի քառսուն խատ ձի՝ մէկ ըռանկ, քառսուն ձեռք շոր՝ մէկ
ըռանկ էղի. քառսուն ձեռք սիլա՝ մէկ ըռանկ:

Գնաց մըտ թագաւոր:

Թագաւորն ա, փանջարից գլօխ թալեց դուս:

Տղէն գնաց գլօխ իջուց թագաւորին:

Ասաց.— Որդի, խեռ ա քու գալ էս տեղ:

Ասաց.— Փառք Աստուծոյ, խեռ ա. քո տղէն ընձի ճամբե մըտ
քե, քառսուն խատ ձի տաս մէկ ըռանկ. քառսուն ձեռք շոր տաս
մէկ ըռանկ. քառսուն ձեռք սիլա տաս մէկ ըռանկ:

Ասաց.— Որդի, քչում կանի գադ. ճամբխեմ, ձիանք առնին
զան, սու, դնա:

Թագաւոր ձիանք, չոր, սիլա առաւ էկաւ:

Տղէն առաւ, դնաց:

Տարաւ վարժարանի դուռ, կայնաւ:

Ասաց.—Աղբէր, ձիանք բռնէք:

Մտաւ վարժատուն, աղբէր վերցուց.—Տղա, բերիր:

—Հա, ձիանք հազր, կօ դուռ կայնուի ին:

—Իէ, տղէկներ, յէլէք, յէլէք որ էրթանք, ըսեց. ես յեռսուն տարի վարժատան խզմար էնեցի, յեռսուն տարի էլ պաի պտտեմ աշխար:

Տղէկներ յէլան, ձիանք խեծան:

Նե օր ա տեսած, ցե արե ա տեսած, ցե ձի ա տեսած, ցե սիլա ա տեսած, ցե Թագաւոր ա տեսած, ցե իսան ա տեսած: Քառսուն էլ խամ տղայ: Նե ձիու խեծնել զիտեն, ցե ձիու ոռ ու գլուխ գիտեն: Մէկն աջու կը խծի ձին, մէկն ձախուռ:

Էլան մէյսան, ձի կը խաղցուցեն:

Նե քար կիշկեն, ցե թուի կիշկեն, ցե խանգակ կիշկեն, ցե ջուր կիշկեն:

Էդ ձիանք յէմալ էնեցին, քրտինքի մէջ կուրխան:

Թագաւորն ա, փանջարից քամաւայ կէնայ, կը տեսի մէկ հաւաքան կը քչայ (օղի միջով) մէկ քաւաքան (տապալի միջով). զլուխ տարաւ բերեց, ասաց.

—Հեյ վա՛խ, էս տղէկներուց ընձի խեռ չկայ, պախեցի, ջոջը-ցուցի, վարժատուն զրեցի, խեռ չտեսայ:

Տղէք քչեցին, Թագաւորի սարի յառէջ կայնան:

Ասաց.—Որդի, ինչ կուզէք:

—Մեղի խաւելիս տնւր, էրթանք պտտուրու:

—Որդի. ես ձեր խէրն իմ, ընձի տկանջ էնէք, մէրթաք, դու քանի օր կաք, խամ տղայ էք, ցե դու ձեր չտրկամ կը ճանչնաք, ցե բարեկամ:

—Թագաւոր, ասիցին, չեղած բան ա, պաի էրթանք:

—Որդի, ասաց. «ձեր մուր, ձեր էրես», ձեզի չորս խառ վոսիար (կտակ) կայ, էնիմ, կերթաք, դնացէք. մէկ վոսիար էն ա օր կերթաք, իրեք ճամբու ըռաս կուզաք. էն վերին ճամբով, էն ներքին ճամբով մ'էրթաք. էն դուրան ճամբով դացէք, մէկ էգի: Մէկ էլ կերթաք չայիր, չիման, փօշ ու սարեմ կայ էգայ տեղ, չորս բոլոր բասան քաշուկ ա, խնի արուծով ա քած. էգ տեղ չիջիք, ընցնիք: Ասաց. Մէկ էլ կերթաք ջոջ գետմ կայ, կարմուռ կապուկ վրէն, էն կարմուռ կընցիք գէն, քառսուն տեսակ կերակուր չայիր-չիմանի վերէն. չեղնի իջիք, ուտիք. ձեզի վնաս կուզեայ, մէկէլ էգ:

Մէկ էլ կերթաք զլան տեղ, քար ու քռա, ցե խոտ կայ, ցե

ջուր կայ, ցե արոտ: Քառսուն խուրձ խոտ կայ էն տեղ ջոկ-ջոկ, չեղնի բման էնեք էն խոտին, ասէք «մեր ձիանք անօթի ին, կերցունք». էն խոտին տէր կայ, ձեզի վնաս կուզեայ, Մէկ էլ էգի: Որդի, ասաց. կերթաք էլ դու գիտէք, մնաք էլ դու գիտէք, ես իմ մեղք իմ վզէն կը խանեմ:

Տղէկներ խօր դուռի իջուցին, խաւելիս առան ու գնացին:

Օրմ', էրկու օր, իրեք գնացին, էգ իրեք ճամբու ըռաս էկան:

Ջոջ աղբէր քչեց, էն մէկ բարակ ճամբով դնաց:

Էն պտտիկ տղէն ջոջ աղբօր ասաց:

—Աղբէր, չէ մեր խէր մեղի վոսիար էներ ա թը «ձեր ճամբուց դուռ մ'եղիք»:

Ջոջ աղբէր ըռըգաւ վըր էդոր, ըսեց.

—Շան օրդի, ես որ մէկ ճամբով կերթամ, դու իմ էտէն արի:

Քչեցին ու գնացին: Գնացին էն փօշ ու սարի դուռ իջան:

Ջոջ աղբէր տղէկներուն վերուց:

—Տղէկներ, ձիանք քաշէք, փակիւի մէջ կապէք:

Քչեցին, փակիւի մէջ ձիանք կապեցին:

Ջոջ աղբէր վերուց տղէկներուն մէկին:

—Տղա, տղա, դնա, տես փօշի մէջ մարդ չկայ, խոտ ուղեւ, բերեւ, տանք ձիանքներուն:

Տղէն ա, դնաց, պտտեց, մարդ չտեսաւ, հասաւ պառաւ տեսաւ որ խայ կը թխէր:

Տղէն օր պառաւ տեսաւ, վախեցաւ:

Պառաւ՝ մէկ պռուկ գետին, մէկէլ գլխու վերելով շրջէր վըր վղին: Տղին ասաց.—Տղա, ինչ բանի ապով էս էկեր ես:

Ասաց.—Քչում խոտ տնւր, տանինք տանք ձիանքներուն:

Ասաց.—Քանի ձի ա:

Ասաց.—Քառսուն ձի ա:

Ասաց.—Ի՞նչ քանի մարդ իք, օր քառսուն ձի ա:

Ասաց.—Մենք քառսուն աղբէր ինք, քառսուն էլ ձի ա:

Վօ, մարդի դուռը էգա ա, դնա, ինչ յօր տանիս՝ տար:

Տղէն ա, էկաւ խոտ բերեց, տարաւ ձիանքներուն:

Ջոջ աղբէր վերուց.—Տղա, յորի էսլան անգընցար:

Ասաց.—Գացի, պտտեցի, մարդ չէր, գացի տեսայ մէ պառաւ, Աստուծոյ խայտաւանկ, իմ յաջք առաւ պառաւուն, վախեցայ, իմ գլխու մարդը էգան քընց գերան մը, իմ լեզուն չը պտտեց, որ ես էնու մօտէն ընա ուղի. էն ձի խաղցուց թա «ընչի էս էկեր ես», ասացի «խոտ տուր, տանինք ձիանքներուն»: Մարդի դուռ նշանց տուցի, ես էլ խոտ բերեցի:

Խոտ բերեց, տուեց ձիանքներուն:

Ասաց.—Տղան, զնան, քիչմ խաց բի, ուտենք:

Գնաց, պառուռն առաց.—Խաց տուր, ուտենք:

Պառաւ ասաց.—Առ էսա իրեք խատ չոր խաց, տուր թող ուտեն, իրիկուն խաց կը բերեմ:

Տղեն էր, առաւ խացեր, դնաց:

Զօջ աղբէր ասաց.—Ի՞նչի էսա խացեր քիչ բերիր:

—Պառաւ էդ տուեց, ասաց՝ տարէք կերէք, իրիկուն կը բերեմ խաց:

Մնաց չանք յիրիկուն, ճրագ կտաւ:

Էդ պառուռն քառասուն դե տղայ կեղի, էդոնք նեղիւրի տեղէն էկան. էդ պառաւ էլաւ, ասաց.

—Տղէկներ, ձգի քառասուն խատ խուրնիկ խեղէն խողածին էմ բերեր եմ. էս եօթ տարի ա, իմ ատմացաւ բռնեւ ա. որ կերթաք, էն մարդիկն օր կուտէք, էնոնց էն կակղնէն քչում բերէք, դնեմ իմ ատմու միւրէն, օր իմ ատման ցաւ կտաւ:

Կասին.—Մարէ, խաց տարեր էս էդ մարդիկայ:

—Երկու, իրեք խաց ճամբիսեր էմ, կերած էն. նոր խաց պտի ճամբիսէնք:

Էդ տեղէն եօթ տարուան գինին, խաց, զաւս կը տանին, վաւեն աղէկներու յառէջ:

Էդ պատիկ տղէն ա, ճրագի սուն տակ կը նստի, էնու տեղ մուծն ա:

Գինին ա, կուտան աղէկներուն, ինչ յսաւ սրէն կուղեայ պատիկ աղին. կը թափայ խոփի տակ:

Կերան, պրծան, աղէկներ չո՛ւռ առան դետին, մեռան պրծան.

—Էս օր էս մեռե, չէ՛ եօթ տարի յառէջ:

Պառաւ ուրախեւին կերթայ, աղէկներուն խապար կուտայ. պատիկ աղէն էլ կընկի պառաւի յէտե, կերթայ տկանջ կենայ, կը տեսի օր պառաւ ուր աղէկներուն կասայ:

—Գինին տուերեմ, եօթ տարուան մեռիլ պէս ընկած:

Դեէք կընկին մէկ մէկ իրարու էտե կգեան:

Պատիկ տղան կը քաշայ թուր, կասայ.

✓ —«Խացն ու գինին, Տէր կենդանին»:

Էդ տեղ կը դարկայ, դուռ գլուխ կը թռուցայ ու լանկով կը դարկայ, կեցգայ նանսակ փոս. գլուխ կը դնայ ուր կշաին: Զէրկընցուցէնք մէկ մէկ էդ քառասունին գլուխն էլ կը կտաւ, յետքի էլ էդ պառաւ ուրախեւին կուղեայ, թուրմ էլ կը թալայ, էդոր վիզն էլ կը կտաւ, կասայ.—Ամբայ (զգաստ դանուեցայ) աշտայ:

Ար պարկի, քնի, լուսմթի կելի էդ քառասուն տկանջ. մէկ էլ էդ պառաւին կը կտաւ, մախթով կը քաշայ թելի մէջ. կատայ ուր չո-

ւրուռ տակ, կելի կընկնի էդ ֆօշի ու սարի մէջ, կը պտտայ, կերթայ էդ պառաւի բարձի տկէն եօթ բանլիս կը դտի, կասայ.—Ես էս բանլիսներն էս դաներու վրէն ճապիմ:

Տղեն վեց դուռ կը բանայ. կը տեսի մէկ օսկի ա, մէկ արծաթ ա, մէկ եարալ ա:

Էդ մէկ դուռ կը բանայ օր քառասուն խատ խուրնիկ խեղէն աղջիկ էդ օրախի մէջ, կը մտի ինե, կասայ.

—Բարե ձեզի աղջիկեր:

Էն էլ կատի.—Աստուծու բարին քե տղան:

Կասին.—Խաւքն ուր թևով, օձն ուր պօռտով չի կունայ էս տեղրանք գեայ. փախի, մեղք էս, մկայ դեէք օր էկան քու ջոջ փերդ քու տկանջ կը թողնու:

—Է՛յ գիտի աղջիկեր, կասայ. ինչ անխելք էք, դեէքն էլ սպաներ էմ, պառաւն է:

Ասին.—Սուրբ ասերով աշխար պտի աւերես, դու մէկ մարդ, իմալ քառասուն դե տղանեցիր:

—Կնիկ օր կայ, կարճ միաք ա, ասաց. չէք հաւատար, ահա նշանաբաներ (ակնջներ կարձկայ, կը թալայ յառէջներ) կասայ, ես խաւ մարդ չեմ, որ խաւ բան բռնեմ, սուր ասեմ, Աստուծուց, մարդուց էդիմ սեներէս. Աստուած ընձի խելք տուեց, կարողութուն տուեց, իմ ձէն էրթայ աշխարի մէջ ցլրուի:

Աղջիկեր վերցին.—Ի՛նչ քանի տղէք էք:

Մենք քառասուն աղբէր էնք, քառասուն պատիկը ես էմ:

—Մենք էլ ամէկ թագաւորիմ՝ աղջիկ էնք, արէք, ամեն մէկդի օր մէկիս խաւնիք, էն տարէք:

—Երկու մուրազ կայ մղիկ. էրթանք կատարներ, նոր կը գեանք, կը տանենք ձեզի:

Տղեն կասայ.—Էս մէկ բանլիս կուտամ ձեզիկ, խացի ջրի բանլիսն ա:

Տղեն կելի կուղեայ յօղեն, կը տեսի օ աղբրտիք իմալ օ ընկուկ էն, յէմալ ընկուկ մնացած ա, կասայ.

—Ուր ֆէյնն ա, էրկու, իրեք օր կը պտտան, չանք իմ աղբրտիք օյաղանան, կելինք, կերթանք. էլ ախ չկայ, դող չկայ, ընչից պտի վախենամ:

Իրեք օր, օր կը քմի, աղէկներ կօյաղանան:

Կելին, կընկին ճամբախ ու կերթան:

Շատ քիչ Աստուած գիտայ. կերթան մէկ կարմնջիւմ բուստ կուղեան, կելին վըր կարմնջին, ջոջ աղբէր կը տեսի, ինչ-չաղի՛ր չիմա՛ն, պաղ-պաղ ջրեր, սուրբէն փռուկ, քառասուն չեօխ կերակուր վերէն: Տղէկներուն կասայ.

Կասայ.—Հուսամ քե խրեղէն ձիու կեամ, առ դար, ձիու բերան, խեծիլ, զնա եռսուն ինը մարդ ճամբիս եմ խաբսի էտե, չկարցան բերին. ես ղիտեմ, դու պալի բերես: Ես քեզի բան կասեմ, բան ա, կերթաս ծովու մէջ, կը նեղանաս. որ տե քե կղի բուստ կուգեայ, ձիու կեամ ղլխուց խան, կօ ձին կերթայ մըջ ծովուն, բուստարցի, էման կեամ զար ծով, ձին կեղի կուգեայ, խեծի զնա:

Տղէն կերթայ, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, կերթայ մէկ կղզում՝ բուստ կուգայ, կասայ.

Վալա՛, ես էնա տեղ քչում նախա առնիմ, էրթանք:

Էդ տեղ կիջի վըր աղբրին, խաց կուտայ, ջուր կը խմայ, կեղի կը պտտայ, կասայ.—Տեսիմ, ինչ կայ, ինչ չկայ:

Տեսի եռսուն ինը մարդ քարիմ տակ ընկուկ ա, էն ղրդար փըրջ էկեր ա էդ մարդեկաց վըրէն, էղեր ա էրկու թիղ:

Կերթայ, բարե կուտայ, կասայ.—Բարե ձեզի, աղբրախը:

Էն ինչ որ շուտ դացիւր ա. խեղք, լեղու չկէր, օր բարե առին, ինչ որ անգիտան դացիւր ա, ասայ.

—Աստու բարին քե, աղբէր, մենք եռսուն ին հողի էնք, դուն էլ էկար, էղանք քառսուն, քե սն ա ճամբիս ես տեղ:

Ասայ.—Վոլա, ընձի Ձան Փօլատն ա ճամբիս:

Ասային.—Մեզ էլ Ձան Փօլատն ա ճամբիս ա, անտէր, անտիրական, անօթի, ծարաւ ընկեր էնք էս տեղ, ճե հաւար, ճե կաղիյա. հաւար անենք, մարդ չկայ. պտտանք էլ մարդ չգայ:

Էդ աղէն ա, կեամ կը զանի ծով. ձին կը խեծի, էրկու մարդ առաւ ուր քարի, ընկաւ վըր ծովուն զնաց:

Շատ-քիչ Աստուած գիտայ, զնաց ծովու աման մօտեցու, տեսաւ էրկու սար կերթայ դէպի էն մէկ սարին, էն մէկն էլ կերթայ դէպի էն էրկու սարին: Ջուր աչքեր տարեր, չջուկէ օր տեսի:

Կերթայ, աման կեղի դուս, էդ էրկու մարդ կը թալի ծովու տի, ինքն էլ կիջի, կեամ ձիու ղլխուց կը խանայ, կը խորայ քարի տակ-ծովալի:

Տղէն կեղի փլի դօխ, կասայ.

—Էրթամ, տեսիմ, էն ինչ սար ա, օր յիրար կուգեան:

—Կը տեսի օր սար չէ, մարդ ա:

Էն էրկուս հուճում կէնին մէկ մարդի կը զանին, էն մէկ լէ հուճում կէնէ էն էրկուսին կը զանի:

Տղէն կասայ.—Էրթամ էրկուս տեղէն, Աստուած ղապուլ չեւայ, էրթամ, էղիմ մէկի տեխէն, էն մէկէլ էրկու մարդ պտի տան «փօփալ օղլի, թը դու բարի մարդ իր, թը դեր (դայիւր) բարի ղրուց էնիւր, մզի պարեցուցիր:

Էդ տեղ կասայ.—Ես ղարիպ մարդմեմ, էրթամ, տեսիմ էդոնց ղարսը ինչ ա, ընչի վըէն կը կուգին:

Կերթայ, կասայ.—Բարե ձեզի, աղբրախը:

Էնոնք էլ բարե կառին:

Կասայ.—Ես ձըզի բանմ՝ ասէմ, չէք ըսի:

Ասին.—Աղբէր, ասա, թը աղէկ բան էղաւ, չընք ըսի:

Ասայ.—Դու ընչի վըէն կը կուգա:

Ասին.—Դու մեր ղարսին դարման կանոն էնիս:

—Ձեր դսեն դէմեց դէմ օր էղաւ, ձեր ղարսին դարման կէնեմ:

Ասին.—Աղբէր, օր իմալ ա, էս սուֆրէն ղամշին կը տեսիս:

Ասայ.—Խն, կը տեսիմ:

Ասայ.—Էսա պալքեն կը տեսիս:

Ասայ.—Խն, կը տեսիմ:

Ասայ.—Էսա փոլոգ կը տեսիս:

Ասայ.—Խն, կը տեսիմ, էսոց մարիֆար ինչ ա:

Ասայ.—Խն օր էս սուֆրէն, ղամշին մարսա էնայ, մէկ աչք թարթելուն դախ դիւնից կեղի, ինչ որ էսա պալքեն ա, քսանը շորս փախիլ դարկիսի վըէն էրթայ, կը բացուի յառէջ. ինչ օր էսա փոլոգ դենմ դօխս, քու աչի յառէջ չերիս:

Էն մէկ կասայ.—Էսա պալքեն տամ էնու, էնի ղայիլ չէ. կասայ «քօլոգ տուր ընձիկ», էն մէկն էլ կասայ, «Էսա պալքեն քըզիկ»...

Կասայ.—Աղբրախը, որ յէմալ ա, էկէք, ձըզի բանմ կասեմ, պարեցուցեմ, ընչի կուլ կէնիք:

Կասայ.—Խն.

Կասայ.—Էսա տոսլիլի մէջ ինչ ա:

Կասայ.—Ալուր ա:

Կասայ.—Մէկդի էկէք, ցախ բերէք, մէկդ էլ ցան բերէք, մէկդ էլ ջուր բերէք, ես էլ խմոր կէնեմ:

Յան, ցախ, ջուր կը բերեն. աղէն էլ խմոր կը շաղայ. ջոջ կլօճմ կը թխայ քընց սէլիմ՝ ալ. յէմալ կը շորչուցայ, կենայ տաշիդ:

—Դէ, կասայ, մէկդի էղաւ կլօճ շաղէք, էրկուսդ էլ էղաւ ձեր սուֆրէն, փոլոգ, պալքեն առէք, էրթանք էն բանձր սարի դուխ:

Կերթան էն բանձր սարի դուխ կը կային:

Կասայ.—Դէ, աղէկներ, բոբկըցէք, քչտուէք, հազուէք, խանէք, ձեր բաներ տուէք մը ձիկ. էսա կլօճ կը զանեմ, գըլլըլացըլեմ, որ մէկ բանեց շուտ, իրեքն էլ կուտամ էնոր:

—Վալա, էսա մարդ, էս բան աղէկ ասայ. վի էղբալ կուտայ.

էն կը բռնայ կլօճ:

Իմալ օ քալլըն ղարկից, մէկ էս տեղ մէկ զնաց, զնաց, հասաւ Հօռոմսիմէն:

Էդոնք ընկեան կլօճի էտե, տղան նստաւ վրը սուֆրին, մութ էնեց, ասաց.— Չըն-Մաչինայ քաղաք դճր էս. էկայ քե:

Աչք դըռ հալա չըր թարթիւր էր, խասաւ Չըն-Մաչինայ քաղաք: Դնաց օր էն մարդիկ ընկած ա քիթ ու բերնի վերէն, անօթ-նէ ջուր բերններնուց կերթայ, կանչեց.

—Աղբրաթիք, աղբրաթիք, էլէք, ձեզիկ խնայ էմ բերերեմ:

Մարդիկ էլան, նստան, խաց կոշտ կերան. ուրենց խելը էկաւ ուրենց գլուխ, ուրենց լեզուն էլ բացուաւ:

Տղէն ասաց.—Աղբրաթիք, էս խրեղէն ձիւ կեամ կուտամ ձեզի, էս խացն էլ կապէք ձեր քամակ, տանէք կղզի միջի մարդեկաց, գախուն էն մարդեկաց մօտէն էրկու մարդ բերէք էն դուալ, աղա-տէք էն մարդիկ նեղ տեղէն:

Էդ տեղ շնոխկան գեացին:

Տղէն էլ էկաւ Չըն-Մաչինայ քաղաք. չանք իրիկուն պատուեց, վին տուն դնաց, տեղ չտուին, դնաց քաղբի պուճալս. տեղ մէկ պառաւմ' կէր, էնդոր դուռ տփեց, խըտ տփելուն պառաւ դուռ էկաւ:

Տղէն ասաց.—Մարէ, էս օր ընձի դօնալս կը պախնա: Ասաց պառաւը.

—Արբար օր կայ, Աստըծուն ա, մէկ գիշեր ա:

Դնաց պառաւ տուն, ջուլ չկէր, բան չկէր, բերեց փօղբ թա-լեց տղի տակ, տղէն նստաւ, պառաւուց խարցուց.—Մարէ, քղի տղայ-բան սկի ինչ կայ:

Ասաց.—Բան չունեմ:

—Բու իսարեն (ասլրուստ) ապա ինչո՞վ կը դառնայ:

—Ութէ ութ կերթամ թագաւորի խարսի գլուխ կը լուամ. քեռ-նիմ' դուռ փարայ կիտան, բերեմ. իմ իսարեն կէնեմ:

Ասաց.—Ընձի քեզի չըս էնիս տղայ:

Ասաց.—Կէնիմ, քու ճկութ կառայ, արուն էի, քղի շապկի փողպտէն թալիմ տակ, քըզի էնիմ ընձի խոզկորդի:

Տղէն պատանց տուֆներու մէջ. պառաւ շոր բան առաւ. ձեռք մի եօղան, դօշակ ուրին բերեց, մէկ պառաւուն բերեց, մնաց չուճ խարսի ութ քմեց. որ ութ քմաւ, էրկու խատ վաղիւր էկան պառ-աւ տուն, պառաւուն կանչին:

Տղէն վերցուց, պառաւուն ինչ ասաց.

—Մարէ, քե բանմ, ասեմ, չլուքիւս. էդ թագաւորի խարսի իրիկ կայ, ասաց.—Չկայ:

Ասաց.—Պա էնու իրիկ դճր ա գեացի:

Ասաց.—Էսա եօթ տարի ա գացե, կուրիսէ. նե սալլու կայ, նե սալլու կայ:

—Մարէ, ասաց, բանմ ասեմ, որ կերթաս թագաւորի խարսի

գլուխ կը լուս, կը պրծիւ, օ գլուխ կը սանաւրես, խանարվեր տա, «Էս օր գչեր էրզի մէջ քու իրիկ էկեր էր. տես, ինչ կասայ:

Պառաւը առան գեացին. խարսի գլուխ լուաց:

Էս խեռ ասաց.—Խնրո, քե բանմ կասեմ, ինչ կուտաս իմ տկնջկէն:

—Ինչ օր քու լեզուն բոլորէ, կուտամ, ասաց.

—Էս օր գչեր քու էրիկ էկեր էր էրզի մէջ:

Խարս ժիր-ժիր շորեր խաղաւ. վաղեց-դնաց սաւեն, պառաւ վախեցաւ, փախաւ, էկաւ:

Խարսն թագաւորի կնկան կասայ.

—Պառաւը կասայ, «քու տղէն էկեր ա»:

Էդ տեղէն թագաւոր ուրախացաւ, ճամբխեց, պառաւ բերեց, ասաց.—Պառաւ, տեսիւր տղէն դճր ա էկել:

Ասաց.—Թագաւոր ապրած, խանաք էներիմ:

Էդա տեղ թագաւոր կը հերսոսի, կասայ.

—Սա թագաւոր էղիմ, դու պառաւմ էղիս վրը ընձի ծիծղան, ասաց. պառաւուն յեմալ տփէք որ բամբկով ջուր կաթեցուցէք բերան:

Պառաւ տունց համալիմ' քամակ, ասաց.

—Տարէք, թալէք էրզիսէն տակ:

Տարին, դմիայէն թալին տակ:

Պառաւ տղին ասաց.—Օր դու տղէկ տղայ էղնէր, չիլ գէրւ ընձի էղնէր տղայ, դու ուղուրսուդ էս, «դու որ բուխ էղնէր, քո, խօր պատէն կախ կէղիլ»:

—Մարէ, բան չկայ. ես էլ եանլիւ գեացի, ընկայ քու մեղաց տակ:

Տղէն դնաց գեղ բան բերեց, պառաւը սաղացուց. ձեռք մը թագաւորական շոր պառաւուն կառեց. ձեռք մը շո՛ր էլ ուրին կառեց:

—Մարէ, ասաց. դնա, թագաւորին տկնճկայ տար թէ քու տղէն կած ա խաւ պաղչեն, ուր կնիկ, ուր հարեն թո գեան. տեսիւրէ իրար:

Պառաւ դնաց, տկնջկայ տունց:

Թագաւոր էլաւ, պառաւը կշռանքով օսկի տունց. բալալ էտու կանչել. «Թո մարդ, չէլի գուս. թագաւորի խարս կերթայ խաւ պաղչեն:

Թագաւորին խարս ու հարէն գացին:

Իմալ օր աչք առաւ իրարու, էնի էն գեղիսէն, էնի էն գեղիսէն, վաղեց, էկան. փաթուան յիւրար, որ ջուր լցես երկսի արանքով, չթափի:

Տղէն ձի պէս մարդուճ ասաց:

—Գնա, թագաւորին ասա. մուգուխով, չալխով գեան. ընձի առ-նին, էրթան տուն:

Գեաղին, թագաւորի խարս տունն էկան տուն, Կոթն օր, Կոթն
զիշեր ուրախութիւնն էնեցին, պրծան:

Թագաւորի աղէն ուր կնիկ գնացին ուրիշ օրալիս:

Տղէն նստաւ, կնիկ մնաց կայնուկ:

Կնիկան չարէն կտուռ կռմաւ,—ասաց.

—Թագաւորի տղան Ասաց.—Ի՞նչ ա:

—Քո տուն աւերի, ես կայնելով մեռայ. դողութիւն չէնեցիմ,
բողութիւն չէնեցիմ օր ընձեք ընթերիս:

Ասաց.—Կնիկ, գիտես, ինչ ապով ա քղի չըսիմ, արի, նստի:

Ասաց.—Ես ինչ գիտեմ:

Ասաց.—Ես ընկերիմ քո մեղաց տակ, արի նստի:

Եկաւ, նստաւ, ուրախութիւնն էնեցին:

Թալալ կանչել տուեց օր մարդ չէլի դուռ թագաւորի աղէն
պալի էրթայ պաղչէն:

Գեաղին պաղչէն, աղէն ծոցէն խանեց սուփրէն նստան վրէն
էրկուսն էլ: Ասաց.—Տէր Աստուած, դու ընձի ծովի միջէն վերցես,
թալես էն դուաղը:

Ասելու պաշտան գըռ աչք չթարթե, թալեց դուաղը:

Խարս շուարաւ, կայնան:

Ասաց.—Թագաւորի տղան, էսլաւ մարիֆաթ կէր քու մօտ,
ինչու ընձի շուտ չտար:

Նստան, խոց բան կերան:

Տղէն վերցուց.—Խնայ, ասաց.—Ինչ ա:

Ասաց.—Քե կը տանեմ Ձան Փօլատին:

—Տղան, Աստուած քու տուն աւերայ, դու Աստուծուց չըս վա-
խեմաւ, ընձի իմալ կը տանես Ձան Փօլատին:

Տղէն ուր զխոց գալած ասաց, վերջին էլ ասաց.

—Ես քու իրիկ չեմ, օր չտանեմ քղի, ընձի կտողանայ, օր քղի
կը տանեմ, էնու խողաւ տեղ իմցի, էնի սղանինք, քեղ էլ կը տա-
նեմ, կերթանք մեր խօր երկիր:

Գեաղին Ձան Փօլատի տուն:

Ձան Փօլատ ալի տեղէն էկաւ, աչք առաւ կնիկ, թագաւորի
աղին, ասաց.—Թալալ էղի քըղի, թագաւորի տղա:

Էլաւ քեանիմ' օսիլ տուեց թագաւորի աղին, ասաց. գնա:

Տղէն էլաւ, փոք գրեց, էլ էդոնց աչիչ չերեաց:

Խըրստուն էր, Ձան Փօլատ գնաց ալի, խարս մէքի մնաց
տուն, աղէն ա, մնաց մըտ կնիկ:

Յիրկուն Ձան Փօլատ էկաւ, կնիկ ասաց,

—Քու խողին տուր ձի, իմ բէյն էլի, խեռ խողամ:

Ասաց.—Կնիկ, իմ խողին մըջ աւելն ա:

Ձան Փօլատ դարձաւ, էկաւ օր տըլի խեռ կը խողայ:

—Սղորթ օ, կնիկ անմիտք կեղի, ասաց. աւլի մէջ էլ մարդու
խող էղի, իմ խողին մէջ ձիու պոչին ա, չորս խատ մաղ քաշայ,
էնայ դամբուրայ, խեռ խողայ, չաք ես գեամ:

Կնիկն ա, բերեց. . . . էնեց դամբուրայ. դանեց:

—«Ճընկըր-ճընկըր իմ դամբուրէն»:

«Առայ, յէլայ ֆօֆ ու սարեկ»:

«Իմ ձէն թա գեայ Արար քեարէն»:

Ձան Փօլատ էկաւ, տեսաւ խըտ դամբուրին կը խողայ:

—Հայ քըղի հայ, միայ տղէմ էղի, քղի մէկ խօսքով կը խալայ.
կը տանի, ձիու պոչի մէջ էլ խողի էղի:

Կասայ.—Կնիկ, իմ խողին բանձր սարն ա. էն տեխ խաղալ
կայ. իմ խողին մըջ էնու փոքուն ա. դուքու մէջն ա, իրեք խատ
ճնճուկ ա. կէս օրէ կէսօր, ջոջ պալմ կայ, պալի տակ աղբուրմ
կայ, դուգայ էն տեղ, ջուր կը խմայ:

Կնիկ աղին պիթուն կասայ:

Տղէն ա, կը նստի վըր սուփրին, մեազ կէնայ:

Կը վերցէ, աղէն կը թալայ էն պալի տակ:

Կէս օրուայ չոքին ա, խաղալմ ջուխս-ջուխս, խաղալէն էկան
վըր աղբրին, աղէն, ա, տալիէ քեարի տակ. խաղալ գլօխ մից մըջ
ջրին, աղէն թուր քաշեց, դարկեց, գլուխ ընկեաւ մըջ ջրին, ջան-
դակ ընկեաւ վըր չմըցին:

Ալի տեղ Ձան-Փօլատի դուստւմ կոտուաւ:

Տղէն խաղալի վար ճղեց, դուքին միջէն խանեց տեսաւ իրեք
խատ ճնճուկ. էրկու ճնճուկ մորթեց, մէկն էլ գնեց դուքու մէջը,
գնեց ուր ծոց. առաւ էկաւ:

Ձան-Փօլատ էկաւ, տեսաւ ճնճուկ, խողին էլի պալա, ասաց.

—Արի, դուքին տուր, էդ ճնճուկն էլ ես մորթեմ:

Տղէն պարզեց օր տայ, կնիկ ասաց:

—Աստուած քու տուն աւերայ. տա՛ կեղի մեղիկ սղանայ:

Կնիկ ձեռնէն առաւ, թալեց վառման թոնդիր:

Ճնճուկ էլ էդ տեղ իրիցաւ, Ձան Փօլատ փրցաւ:

Տղէն Ձան Փօլատին ինչ դքր մալ կէր, բարձաւ, ճամբախ
ընկաւ, գնաց. «խօր քաղաք, դո՛ր իս, էկայ քղի»:

Էդ տեղ աղէն ուրախութիւնէ օտքեր դեմին չառնէ, թէ «Էր-
կու ոտք ունէր ոտք մէլ ճարեց», խասաւ խօր խողին մէջ:

Տեսաւ դուք ու գուռնայ կը գանին, խարցուց:

—Տղան, էդ ինչ դուք ու գուռնայ ա:

—Վալա, թագաւորի աղէք ՅՅ աղջիկ բերին, կարդուան, մէկ
մացած ա, էն լէ ջոջ աղբը կառի:

Մէկ օսկի տուեց, ակնջկէ տարին:
 Էկան տարան թագաւորի սլտակի աղէն ու խարս:
 Էն աղջիկ սլտակեցին ջոջ աղբօր վրէն:
 Զըն-Մաչընայ թագաւորին լէ ուր վրայ:

26 28
 ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԱՂԶԻԿԸ

(Աւծկէի բառբառով *)

Թագաւորը դնեց վըր լալին.—Քենէ կուզեմ մէկ գէշ եմակ, գէշ ամենիմ մէջ, գէշ մարդու՞մ ձեռ, բերայ. չէ, վիզդի կը դարկիմ:

Ասաց լալէն ուրուսխար տու, էրթամ, բերեմ:
 Էն տեղէն լալէն էկաւ տուն, օխէմ ցորեն խաչեց, էնեց վախկ, թալեց հոդէ ամենիմ մէջ, տուեց ընծի պէս ըռննպարիմ ձեռ. առաւ, դնաց թագաւորի հուզուր, թագաւոր հարցուց.—Տղէս, էդա ինչ կերակուր ա:

Ասաց.—Թագաւոր սաղ կենայ, կերակուր ա:
 —Գիտեմ, կերակուր ա. մէրանը ինչից ա: Ասաց.—Մէրանը ցորեն ա:

Ասաց.—Պա ամանը ինչից ա: Ասաց.—Հողից ա:
 Ասաց.—Դու ինչ գործով ես: Ասաց.—Աստուծոյ ծառան եմ:
 —Որդիս, ասաց. մենք յըմենս լէ Աստուծոյ դուլ էնք. դու ինչ բանով կաշխատիս: Ասաց.—Ես ըռննպար եմ:
 Էլման դնեց վըր լալին.—Լալա՛, ասաց.—Հա, օհհեթիլիմ, ասաց.

—Քենէ կուզեմ, ասաց. մէկ գէշ եմակ, գէշ ամենի մէջ. գէշ մարդու ձեռ:

Լալէն բուսխար առաւ, հա դարձաւ, էկաւ տուն. «Լուռ ընկի ճակտէն, կեզի խաղար կտոր». մըրթըներ կախեց, նստաւ տուն, «Քրտինք տուեց վրէն», «Քրտինք կուզայ, Քրտինք կը պաղի»: Էդոր

* Պատմած է նոյն Դաւիթ:

մէկ աղջիկ կայ, ըսկի ավլաս-բաւլաս չկայ. էկաւ, էդ աղջիկ ընկեաւ խօր վիզնուվէր, ասաց.—Ափօ, յըսօր ըսկի ընծի եմիւ, բան բերե՛ր ես:

Աղջկէն դարկեց.—ձեյնլմի, դնա դէն, ասաց. յըմին օր քըզի ֆէյն կայ, էս օր ընծի չկայ: Սրտի ֆեարպէն աղջկան էնեց գող ու բող:

Աղջիկ դնաց. մէկ սահաք խաղար դատանց կայնաւ. դարձաւ, խօրն ասաց.—Ի՞նչ վաղս գողութեն, բողութեն էներեմ:

Ասաց.—Լաւօ, իմ սրտի ֆրպէն. թագաւոր դնէ վըր ընծի, «Քենէ կուզեմ մէկ գէշ եմակ, գէշ ամենի մէջ, գէշ մարդու ձեռ, բերայ ընծի», մկայ չգիտեմ:

Ասաց —Ափօ, փըցըցող Աստուած կը փըցուցայ, քու տուն չաւիրի. էդի մեր դռան առջի դուլէն արտն ա. » էդոր խամար էդեր ես չուար. «դարնան սնկեան պէս դլօխդ քըքըներ ա». (դարնան սունկ ջոջ կեղնի): Ասաց. դէ, դնա, հօխեմ բրինձ առ, արի. դնա, Ժանգոռոս պղինձ մի առ, արի, որ քսան տարի սրբած չէզի. մէկ հատ էլ տնիկեսէմ՝ դար, էլ քե լաղայ չկայ: Ես կը չքեմ, դու տար թագաւորին. թագաւոր օր դալիլ չէզաւ, ասա. էսոր ուսե՛ն իմ աղջկին ա, թո տանի, իմ դլօխ դանի:

Աղջիկը բերեց, չքեց, տնիկեսին աղէկ, սիրուն չոր խաղուց. սահաքմ մէկ թիէն կախեց, մէկ մէկ թիէն, եմակ տուեց էդ արն-վիտի ձեռ, առան. էրկըսով գեացին թագաւորի հզուր, դլօխ իջուցին:

Թագաւոր հարցուց.—Տղէս էդ եմակ ինչ եմակ ա: Ասաց.—Եմակ ա, թագաւոր:

Ասաց.—Գիտեմ, եմակ ա, մէրանը (նիւթը) ինչից ա: Ասաց.—Խոտից ա:

Ասաց.—Էսա ամանը ինչ աման ա: Ասաց.—Աման ա:

—Գիտեմ, աման ա, մէրանը ինչ ա: Ասաց.—Մէրանը սղնձից ա:

Ասաց.—Դու ինչ մարդ էս, ինչ գործ կը կատարես: Ասաց.—Աստուծոյ ծառան եմ:

—Տղէս, ասաց, մենք յըմենքս լէ Աստուծոյ ծառան էնք. դու ինչ մարդ էս:

Ասաց.—Ես լէ տնիկեսայ եմ, թագաւոր ասըրած:

Ասաց.—Ապրիս, աղէս, դէ դնա:

Էդ տեղ լալէն ուրախացաւ, թագաւոր դնեց վըր լալին, ասաց.—Էս մարիմար մըտ քէն չկայ, քէն մն սովորցուց, քիզնէ կուզեմ:

Ասաց.—Թագաւոր սաղ մնայ, ընծի մէկ խոտ աղջիկ կայ, տասնը խիճդ տարեկան, էն ա:

Ասաց.—Էն աղջկայ հող վըր քու դիտուն էղի, զնա, ղուրպան էղի էնոր, չէ, քու գլօխ պտի զարկի: Ասաց թագաւոր.—Դնա, էն աղջկէն ասա, ընձի չառնի:

Լալէն ուրախալէն վազէ վազ էկաւ տուն, աղջկէն ասաց.

Աղջիկ խօր ասաց.—Դնա, թագաւորին ասա թէ կառնեմ:

Դնաց, թագաւորին ասաց:

Ասաց.—Դնա, քու աղջկէն ասա, ղալան ինչ կուզայ:

Էկաւ, աղջկէն ասաց. Աղջիկ ասաց.—Ղալան: Ասաց.—Խն:

Ասաց.—Ընտրենէ կուզեմ նոսնքիսինգ շիւակ. կուզեմ քան խոջ, կուզեմ եռսուն ասլան, քառսուն ղափլան, յիսուն իսիւ, վաթսուն ալկըն, երմիւ ջորի, սեփսան դեվա, դօխսան խեբը, խարիր ֆարասար:

Լալէն ուրախէլին վազեց, զնաց, թագաւորին ասաց.

Թագաւոր ասաց.—Լալա, էդ քու աղջիկ ուրիշ բան ա կուզայ, էգոր պատասխանը քենէ կուզեմ. թէ չէ գլօխ դի կը զարկեմ:

Ասաց.—Նաման, թագաւոր, խողի կադատես:

Ասաց.—Դնա, քու աղջիկ առ արի:

Էկաւ, աղջիկ առաւ, զնաց. Աղջիկ զնաց, ձեւ կապեց թագաւորի նուզուր. դօխ իջուց, յետ կայնաւ:

Թագաւոր ասաց.—Աղջիկ, ես քե ինչ ասեցի, դու ընձի ինչ ասեցիր. ես թագաւորմ էղիմ, դու աղջիկմ էղիս, էդա ղսեն ընձի ասես:

Ասաց.—Թագաւոր ղալ մնայ, դաստը տնէր, էրկու բերան ղրուցեմ:

—Քե բուխսար, ասա, մէկ խապարմ պակաս էգաւ, գլօխդի կը զարկեմ:

Ասաց.—Նա տասնըսինգ տարեկան շիւակ եմ. ձի պտի քան տարեկան ղոջ, որ ուրախութեն էնենք: Նա եռսուն տարեկան ասլան եմ, ձիկ պտի քառսուն տարեկան ղափլան. օր ձի կառաւորէ: Դու էղիր իս յիսուն տարեկան, քե պտի վաթսուն տարեկան կնիկ: Դու էղիր իս երմիւ տարեկան, ջորու պէս բան մի, քեզնէ նիւթ չկայ, քե պտի սեփսան տարեկան կնիկմ ամայի պսցիւ. Նա յուսա գանեմ դօխսան տարուան խեբը, խարիր տարուան ֆարասար որ քըղի կնկնութեն էնայ. դու էլ ասես թէ ընձի կնիկ կայ:

Ասաց.—Որդի, զնա, ես յիսուն տարի թագաւորութեն էնեցի. մարդ ընձի չէր ծալեր խօսքով, դու ընձի ծալեցիր. դուն իմ խոգական որդին ես, աղջիկ, քե էրկու խարիր օսկի քարխան կապեցի:

Լալին էլ ասաց.—Դէ, էլի, զնա ուրիշ տեղ, իմ աչքին էլ չեբեաւ. դու ֆայլութենի խարճ իս:

ԱՅ, ԷԱԶ, ԻՄ, N 29, 193 - 201

29

ԱՐԵՒԵԼՈՅ ՈՒ ԱՐԵՒՄՏՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐ

(Արծկէի Ասրնջկայս գիւղի բարբառով *)

Երկու մարդ էղան դաստերայ (երար ձեռք բռնելով եղբայր լինիլ) ախպեր, ասենք մէկ մարդ մէկ գեղէն, էն մէկն էլ ուրիշ գեղէն էղիւ. Էս գեղի մարդ կանչեց էն գեղի մարդուն պատիւ, էն մէկէլ օր էն գեղի մարդ էս գեղի մարդուն կանչեց. էս գեղի մարդ լէ էն էկող մարդուն ասաց.

—Դու զնա, ես կուզեամ:

Անդեան վախք էր, էս մարդ էլաւ, զնաց. զնաց չուրի էն գեղի մօտ, ճամբալս գերեզմներու միջով կընցներ, տեսաւ օր նակեանին տեղ մէկ մարդ էղոր յառէջ կայնաւ. էդ մարդ միատակ շապկով ու քումբնով ահագին բէզ-մեծ մարդ էր. էս մարդ օր տեսաւ, վախեցաւ, լեզուն առաւաւ. էդ գերեզմներու միջու մարդ ասաց.—Ախպէր, քու լեզուն յորի առաւաւ, եսլէ քե պէս մարդմեմ. դժը կերթաս, ընձի օղորթն ասա:

Ասաց.—Նա քեզի տեսայ, վախեցայ, չեմ կեառնայ օղորթն ասեմ:

—Չէ ես էլ քե պէս մարդմեմ. օղորթն ասա:

Ասաց.—Կերթամ իմ ախպօր տուն դօնախ:

Ասաց.—Նա էլ կուզեամ քու ախպօր տուն դօնախ:

—Ախպէր, որ դուն գեաւ. ես չեմ էրթայ:

—Յորլին ես որ գեամ խըտ քե, դու չես էրթաս:

Վերուց ասաց.—Նա որ քեզի տեսայ, վախեցայ. խըտ քե ճամբալս չեմ էրթամ, իմ ախպօր ճօկը տեսնին, կը վախենան:

* Պատմած է Դաւիթ Մուղոսի ֆարսիւնեան.

Ասաց.—Մը վախենայ, էդ ախպոր կուշտ դժւ գիտի կը տեսիւ, քու ախպէր, քու ախպոր ճօեր չտեսին ընծի:

Էլման ասաց.—Խըտ քե ճամբախ չըմ իգեայ:

—Քե կասեմ արի, էրթանք, չես յիգեան, քու ճիւղ կը բռնեմ. քե տփեմ իդա քար, խաղար տարի էդա քարից չպրծնիս:

Էս մարդ փօշմաւ, ասաց.—Ախպէր, դժւ, քու Աստուած, քե-լայ էրթանք:

Գեացին ախպոր տուն, յօնախ էդան:

Էդ ախպէր վերուց.—Ախպէր, "դու բարով, խաղար բարով. դու վըր իմ գլխին, իմ յէրսին էկար:

Էլ մէկէլ մարդու խօսք չէղաւ:

Էն ախպէր ուր կնկեան ասաց.—Կնիկ, իմ ախպէր ճամբախուց էկե, մկայ անօթի ա:

Կնիկ յէլաւ, առաւ էրկու բասե, էրկու խաց. էկաւ, մէկ դրեց մարդու, մէկ ուր ախպոր յառէջ. ամեկը մէ մէկ բրդուճ ուրենց բասից կերան:

Էդ գերեզմներու մարդ որ գեացեր էր, չերեք, բրդուճ պար-կեց, վերուց դրեց բերան, էրկու բաւաղան էլ սրեց, բան չթո-ղեց ինե:

Մարդը վերուց.—Կնիկ, ասաց, դնա, իրեք բասե կերակուլ լից, առ արի:

Կնիկ դնաց. լցեց, առաւ էկաւ:

Էլման մէկ մէկ բրդուճ առան, էլման գերեզմնի մարդ իրեք բասե սրեց, դրեց բերան. էլման մարդ կնկեան ասաց.—Կերակուլ առ արի, կնիկ:

Էս մարդ ասաց.—Չերք ա. չնորակալ էք, կշտացանք:

Կերան, խմեցին, էն մարդ իզին էտուր, էլան դնացին:

Էդ գերեզմներու մարդն էլ խտուր էկաւ, գերեզմնի մէջ կայ-նաւ, ասաց.—Էդ աղեկութեն օր դու խըտ ընծի էնեցիր, արի, էր-թանք, էդա աղեկութենի տկէն յէնիմ:

Ասաց.—Ախպէր, որ դու ձիկ աղեկութեն կենես, դժւ կը տանես:

—Ընծի էլ տուն կայ, արի, էրթանք:

—Ախպէր, քու տուն յմը ա:

Ասաց.—Էս տեղ:

Ասաց.—Չե, էօի գերեզման ա:

Ասաց.—Ախպէր, աղեկ մտիկ էրա ընծի, արի, էրթանք մեր տուն, փշում նստինք, էրկու խապաւ խըտ իրարու գրուցինք:

—Սպանես, ես չեմ իգեամ. Էլ վախենամ, ընծի խափես, զարի դու մեռուկ իս, ընծիկ էլ տանես, մեռուցես:

Էդի վերուց.—Ախպէր, կուգեան, արի, չես իգեան, քու ճիւղ կը բռնեմ. տփեմ էդա քար, խաղար տարի կպիս էդ քար, չպրծ-նիս:

Էդ մարդ վախեցաւ, ասաց.—Ախպէր, դժւ քու Աստուած, քե-լաւ, էրթանք:

Գեացին էդ մարդու տուն, նստան, մէկ-էրկու սահաք խըտ իրարու գրուցեցին. էս մարդ տեսաւ մէկ օձմ պատէն քաշուաւ, էկաւ տան մէջ կայնաւ. էդ գերեզմներու մարդ դնաց, լեզուն դրեց մըջ օձու բերնին: Օձը էրկու սահաք էդ մարդու լեզուն ծծեց. էդոր խեղբ գլխուց առաւ, որ գլխուց առաւ, էդ օձ քաշուաւ էդ ծկէն, էլման դնաց:

Էրկու սահաքէն էդ մարդու խեղք էկաւ գլուխ:

Էդ մարդ էլաւ, ուր գլխու գալած պատմեց էս մարդուն:

—Ախպէր, ասաց. յիմցար էդ օձ ինչ էնեց իմ գլուխ:

—Ախպէր, էդի ինչ բան ա, օր քու գլուխ էնեց էդ օձ:

Ասաց.—Էս օձ արեւմտոց թագաւորի աղջիկն ա, ես էլ արեւ-լոց թագաւորի աղջիկն եմ. ես որ սաղ ի, էս աղջիկ ուղեցին ընծիկ. ես գեացի, տեսայ էս աղջիկ սե էր, իմ սիրտ չկաւ, գեացի ուրիշ աղջիկ առայ ընծիկ. ես որ ուրիշ աղջիկ առայ, էս աղջիկ սաղ ա, կուգեայ, ընծիկ կը չարչարայ, չթողէ ես իմ տեղին մէջ դինն մնամ. Կուգեայ ուր նեՅս խըտ ընծիկ կը կոտուէ, ու կերթայ:

Էս մարդ ասաց.—Ախպէր, քենէ կը խեղբեմ, ընծի իզին տաս, ես էրթամ՝ խասիմ իմ տան, իմ տուն մարդ չկայ:

—Քե իզին կուտամ, էս բան օր իմ գլուխ էկաւ, դու իմցար. կը խեղբեմ, էրթաս չուրի արեւմտոց թագաւորի մօտ, հալալութեն առնես, ես դիննանամ:

Էս գեղի մարդն էր, յէլաւ դուս, էկաւ տուն. տեսաւ տուն չկայ, գեղ խաւաղայ էդեր ա, սկի նշան էլ չերեայ. կասես խաղար տարուայ խաւաղայ էդի:

Էլաւ դնաց մէկէլ գեղ, տեսաւ էդ էլ աւերեր՝ շէնլիկ չկայ:

Օրմ, էրկու օր, իրեք օր, ամիսմ, էրկու ամիս պտտեց, տե-սաւ օր ուր տեսած ու պտտած գեղ ու քաղաքներ չկան. աչխար պիթուն աւեր դարձած ա:

Էս հալին միտք ընկաւ էդա գերեզմներու միջու մարդու խօսք, ուրին-ուրին ասաց.—Պտի էրթամ, դժւ որ էդի արեւմտոց թագաւորի աղջիկ գտնիմ, խեղբը կատարիմ:

Էդ մարդն էլաւ, օրմ, էրկու օր, խինդ տաս օր ճամբախ դնաց, տեսաւ մէկ ըխսըյար մարդմ, ճամբախ խտ կուգեայ, ասաց.—Էր-թամ էդ մարդու մօտէն խարցուցեմ, սկի էս տեղրանքը շէնլիկ չէ տեսեր ա:

Գնաց, ասաց.— Պապիկ, էսլա բան էկեր ա իմ գլուխ, ըսկի էս տեղրանք շենլըկ չտեսեր ես:

Էդ խալիւոր վերուց:— Ուրբի, ասաց. ես չըմ տեսեր էս տեղրանք շենլըկ, իմ խէրն էլ չտեսեր ա, իմ պապու պապէն էլ ապրեր ա իրեք խալիւ տարի, էն էլ չտեսեր ա, որդեակ, էդ փորձանք որ ձեռ տուեր ա քու գլուխ, խաղար տարին ընցեր ա:

Ելաւ էդ պապիկ թողեց էկաւ դէս, ինք բռնեց ճամբախ, գնաց: Օրմ, էրկու օր, խինդ օր, տաս օր գնաց. տեսաւ մէկ պօզ ձիաւորմ, եւափունցեն վրուն քեամակից էն յըմալ կուգեայ, դուրդուռնի պէս էկաւ, խասաւ էդ մարդուն:— Բարե քե, ախպէր, ասաց.— Աստուծու բարին, խաղար բարի դու էկար:

Ասաց.— Չես էղիս ընձի ախպէր:

Ասաց.— Խա, կեղիմ ախպէր:

— Ի՛է, ասաց, քչում խեծի ձին, դիցնացի:

Ասաց.— Իջի, փչում էլ ես խեծիմ:

Գեղիմ՝ մօտկըցան, ձիաւոր ասաց.— Գնա էդ գեղ, չանք ես կուգեամ, օր խասար գեղ, էդ գեղին մէջ տեղ մէկ խարուստ տուն կայ, էդ տան իրեք խատ դարաւուլ (գիշերասպան) կայ, էրկու աջակողմ կայնած, մէկ ձախակողմ բարե կայնած, էն էրկու աջակողմին բարե կառնի, ձախակողմինը քու բարե չառնի, գնա էնոնց յօդէն, նստի, չում ես խասիմ քե:

Ձիաւոր մնաց էդ տեղ, էդ մարդ լէ էլաւ էկաւ գեղ. պտտեց, գեղի մէջ տեղ խարուստ տուն գտաւ, տեսաւ էրկու աջակողմ կայնած՝ մէկ ձախակողմ. բարե տունց. աջակողմն բարե առան, ձախակողմ չառաւ: Գնաց էդոնց յօդէն նստաւ:

Էդ ձիաւոր օր նստաւ, մարդ էդոր էրեան չէկաւ. մարդ չխարցուց, մարդ բարե չտուեց, «դճրվի կուգեա, դճր կերթա», չասաց:

Էդ մարդու նե խաց բերին, նե ջուր, նե բան:

Մնաց չում յիրկուն, ճրագ փաւին, մարդիկ լցուան էդ յօդէն:

Էս մարդ տեսաւ էն ձիաւոր էկաւ, ուր ձին կապեց, խոտ տուեց. էկաւ յօդէն, պարկաւ: Էս մարդ կու տեսի, մնացած մարդ չտեսին:

Էն ձախակողմի մարդ որ բարե չառաւ, էդոր դուլս ցաւաց, ասաց.— Բարձմ բերէք, դնեմ իմ գլխու տակ:

Էն ձիաւոր մարդ եւափունցի տկէն խրեղէն սուր խանեց, զարկեց խիւանդ մարդու կողին, խիւանդ մարդ ասաց.— «Քեապիպի մալն եմ կերերեմ, տուէք. Գլանցի եղն եմ գողացեր, տուէք. էն մէկէլի ցորեն եմ կերեր. մէկէլին լէ փաւէն, ինքեաւ էմ էրեր, տուէք: Ինչ օ գողութեն, բազութեն, մարդասպանութեն, աւերութեն էնեւ էր, ասաց:

Էդ ձիաւոր մարդ էդոր խոգին առաւ:

Էս մարդ՝ ուրին-ուրին մեղեց. «Ես օր չփախիմ, իմ խոգին էլ պտի առնէ: Ելաւ չարող, գուլպայ դարկեց ընթի տակ. բորկցաւ ու փախաւ: Փանի մուլտ ա, փախաւ.— Ես օր էդ ձիաւոր կուգեայ, կընցնի, ես կըլիմ, ասաց:

Էս մարդ քարի տակ մտաւ, չմտաւ, էդ ձիաւոր խառաւ, ասաց.— Ախպէր, դու իմ ինչ վատութեն տեսար. յօրմ մտար քարի տակ:

Ասաց.— Ախպէր, ես քեզնէ վախեցայ. օր իմ խոգին էլ պտի առնիս. էն յապով էկայ մտայ էս քարի տակ:

— Ախպէր, ասաց. մը վախեցայ, յէլի, էրթանք:

Յէլան գեացին:— Ախպէր, նեղացար, արի, ձին խեծի, փչում դիցնացի:

Փչում գեացին, էդ մարդ ասաց.— Արի, փչում էլ դու խեծի:

Գեացին-գեացին, գեղիմ մօտկըցան. էդ ձիաւոր յառէջ իմալ սօվրցուց, էլման յէմալ սօվրցուց, դնաց էդ գեղ էս մարդ:

Գնաց, պտտեց, գեղի մէջ գտաւ խարուստ տունը. տեսաւ էլմ մէկ աջակողմ կայնած էն, էրկու ձախակողմ. բարե տունց:

Աջակողմ կայնացող բարե առաւ, ձախակողմ չառաւ:

Գնաց, յօդէն նստաւ: Էս մարդուն էդ յօդի տէր չատ իքամ էնեց, ջուր, խաց, չայ, դայւայ բերեց, օտքերը լուաց, սօրա էս մարդուց խարցուց:

— Ախպէր, դու ինչ մարդ էս, դճրվի կուգեա, դճր կերթա. ինչ բանի էս:

Ասաց.— Ինչ կը խարցուցէք ձի, ես դարիք ճամբխորդ եմ. էկեր եմ, կերթամ:

Ձրագներ կը կաուն, չատ մարդ յօդէն կը լցուի, տեսաւ ուր ախպէր էկաւ. ձին քեաշեց փակեալս, խոտ տուեց, էկաւ յօդէն:

Էդ աջակողմի մարդ օր էսօր բարեւ տուեր էր, ասաց.— Իմ գլուխ կը ցաւայ, բարձ մի բերէք, դնեմ իմ գլխու տակ, մէկ նղաւա քուրուն վի՛ մօտ կայ. տայ ընձիկ, իմ քեմ բացուի:

Ասելու բաւատ էդ եւափունցի ձիաւոր, ուր եւափունցի տկէն խանեց անմախական խնձոր, տուեց էդ մարդու քթի դէմ. տեսաւ որ էրկու-իրեք անգամ տուեց էդոր քթի դէմ: Մէկ էլ օր տուեց, էդ խիւանդ ասաց.— Օխաշ, իմ խոգին քուսնաբաւ:

Էդ խիւանդ ասաց.— Ել խնձոր կայ, մէկ խնձոր էլ տուէք իմ քթի դէմ, իմ ջան չիտակ քուսնաբայ:

Էս մարդ տեսաւ օր էդ ձիաւոր մարդ անուշութենով էդոր խոգին առաւ, քակեց տարաւ: Էս մարդ ասաց.— Ես իմ խոգին էլ կաւի. յէլիմ, էդ մարդու մօտէն փախիմ, էրթամ:

Յէլաւ, դիշերով փախաւ, դնաց. դնաց, մտաւ մըջ ծովուն, օր էդ մարդ չգեայ, ուր խոզին առի:

Խըտ մտնելուն տեսաւ էդ ձիաւոր էկաւ, խասաւ, ասաց.—Ախպէր, չէ խըտ քե ախպէր էնք եղած, յորին կը մօտիս ջրին մէջ էդա ցրտուն. էս պաղին, քու զօն ինչ ա:

—Ապա ես իմալ էնեմ, ես չմտիմ ջրի մէջ դու իմ խոզին կառիս:

Ասաց.—Ախպէր, ես ու դու էղերինք յիրարու մարդ, ես Աստուած չեմ օր քու խոզին առիմ, արի, փշուժ խեծի ձին:

—Մարդ, ես խըտ քե ճամբախ չեմ յիգամ. արի, սա, տեսնինք դու ինչ մարդ իս, ես կը վախենամ:

—Քե ինչ պէտք ա, ես ինչ մարդ կեղիմ. արի, էրթանք:

—Մարդ, ասաց. արի քու անուն ընձի ասա, օր խաւատամ. գեամ:

Ասաց.—Նս Գարբէլ խրեշտակն իմ:

—Մարդ, դու օր Գարբէլ խրեշտակն ես, էն մարդու խոզին յորի՞ չարչրեցիր, առար:

—Աստուած յեմալ խրաման էնեց, էնի շատ քեախալ, քիւսիւլի մալ կերեր էր, աղքատի խոր ճղեր էր, շատ մարդ սալաներ էր, դռներ կտուեր էր, աչք ուր մալ չէր, խլղի մալին էր. կուգէր խլղի մալ էներ ուրին մալ. էն յապով չարչրելով էնոր խոզին առայ:

—Մարդ, էն յեմալ, պա էն մէկիլի խոզին յորին ըռահարութեանով առար:

—Էնի ժամ գեգէր, պատարագ կէնէր, խեռ խեռաք կէնէր. աղքատին խաց, շոր կուտէր, աղբուր կը խանէր, ժամ կը չքէր. էնոր աչք խլղի մալ չէր:

Ասաց.—Դու օ Գարբէլ խրեշտակնեա, իմ խոզին ինչ վախս կառիս:

Ասաց.—Դու կերթաս արեւմտոց թագաւորին հօթ խատ աղայ կայ, օր գնացիր խկի բարե չեա յիտար. քընց էնոնց վեր կը նստիս, էն մարդիկ քըզնէ կը վախենան, կասեն. «Յիսուս, Գրիստոս. էսի ինչ ա, չարք ա, էկաւ քընց մեզի վեր նստաւ»: Քեզի օ կասեն «դու ան ես». ձէն շտաս. քեզի կասեն, «կուռօ, դիւ քի՞յէ». ձէն շտաս: Քեզի օ շատ կը նեղացուցին, դուն էլ ասա.—«Ես էկեր եմ մըտ ձեզի, խնդիր կայ». էնոնք քե կը խարցուցեն. «քու խնդիրք ինչ ա, ասէք, մենք կատարենք». դու էլ ասա:

—Քու քուր առերէք արեւիոց թագաւորի տղին, տղէն սաղի-քեան էկաւ քու քուր տեսաւ. քու էր, քովալ էր, սախաք էր. շառաւ, միայ էն մարդ մեռեր դացեր ա հալս, քու քուր մացեր ա հալս. մըկայ շարաթ խետ, էրկու շարաթ խետ, իրեք շարաթ խետ քու քուր նընս կերթայ, չիտղեր էն մարդ գերեզմանի մէջ

ըռնաք մնայ: Եդ յապով է կերիմ մըտ ձեզի, իմ խնդիրք պաի կա տարէք: Էն օր օ քու խնդիրք կատարեցին, ասաց Գարբէլ խրեշտակն, էն օր քու խոզին կառնի:

Էս մարդ մէկ օր, էրկու օր, իրեք օր գնաց, գնաց արեւմտոց թագաւորի տուն, մտաւ ներս. քընց տղէկներ վեր նստաւ, առանց բարեի, առանց բանի: Էն թագաւորի տղէկներ շատ վախեցան. ասացին.—Էս ինչ մարդ ա, քընց մեզի վեր էկաւ, նստաւ:

Ասին.—Դու ինչ մարդ էս: Ձէն շտուեց:

Ասին.—Օլան, սեն քիմսան: Ձէն շտուեց:

Ասին.—Կուռօ, դիւ քի՞յէ: Ձէն շտուեց:

Էդ տեղ շատ վախեցան, շատ էդ մարդուց խարցուցին:

Էդ մարդ վերուց, ասաց.—Մը՝ վախենաք, ես էլ ձեր պէս խոզածին եմ. էկերեմ մըտ ձեզի, մէկ խնդիրք կայ, կատարէք:

Թագաւորի տղէն վերուց:

—Քու խնդիրք ինչ ա. ընձի ասա, ես կատարեմ:

Ասաց.—Քու քուր սաղ իքեան տուած ա արեւիոց թագաւորի տղին. թագաւորի տղէն էկաւ, քու քուր տեսաւ. տեսաւ օ քու էր, քովալ էր, քեզնէ էր, շառաւ. էն մարդ մեռեր դացեր ա հալս, քու քուր մացեր ա հալս, քու քուր էրկու շարաթ հաղմ կեղի օձու պէս, կերթայ էն մարդու կուշտ, չիտղուր էն մարդ ուր տեղի մէջ ըռահար մնայ: Նս էկերիմ մըտ քե, օր էդ խնդիրք կատարես:

Էդի ասաց.—Դու նստիր էդ տեղ, շուժ ես էրթամ մըտ իմ քուր, թէ ձի խեց-խեց. քու խնդիրք կը կատարես, թէ չես, կուգեմ:

Թագաւորի ջոջ տղէն էլաւ, գնաց մըտ ուր քուր, ասաց.—Քուր, արեւիոց թագաւորի տղէն-քու նեանլուն մեռեր դացեր ա հալս, դու մացերես հալս. * արի, խալալութեն տուր, ուր տեղ ըռահար մնայ:

Քուր վերցուց ուր ախպօր ասաց.—Ինչ ղնդար ես տանջանք կը քաշեմ, էնի եօթ անգամ քընց ձիկ աւելի տանջանք քաշայ: Տղէն էլաւ էկաւ, էս մարդուն ասաց.—Ախպէր. քու խնդիրք չկատարաւ:

Էս խետ թագաւորի ջոջ տղէն ուրնէ պղտրկին ասաց.—Ախպէր, յէլի դու գնա, կեղի էդ խնդիրք դու կատարես:

Իմալ էդ ախպէր գնաց մըտ քուր. քուրն առաւ (սկսեց),

* Ժողովրդեան հաւատով մահը իրաւունք է. իսկ երկար ապրելը անիրաւութիւն. հետեւ անիրաւութեամբ կեանք վաշեղն աւելի լաւ իրաւունք է մահը:

էտուր Բուքս. խէր Բիւրսեց, մէր Բիւրսեց, սլա ասաց.— Դնա, հեռը-
ցիր, մը դար իմ աչքի դէմ:

Էդ էլ էկաւ. նստաւ ուր տեղ, ուրնէ պղտիկ ախպօր ասաց.
— Ախպէր, դու գնա, կեղի օր խօսքս խաակըցուս:

Էն էլ էկաւ մըտ քուր.— Բնւր, ասաց. էկերեմ մըտ քե, խըն-
դիրք կայ, պտի կատարես:

Քուր վերուց.— Ո՛ն օ էդա խնդիրքի յապով դեայ մըտ ձի,
էնոր լիզուն քուր էլի, էդ խնդիրքի յապով չդեայ մըտ ձի:

Էդ ախպէրն էլ փոր-փօշման էկաւ, ուր տուն նստաւ, վերուց:
— Վերին դէն Աստուած, ներքին դէն պղտիկ ախպէր, թէ կա-
րաց էնի ըանմ էնայ:

Պղտիկ ախպէր յէլաւ, դնաց մըտ քուր, քուր ասաց.— Ախպէր,
յորին էկեր ես:

— Բնւր, ասաց. էն քու նշանած՝ արեկոց թաղաւորի տղէն մե-
ռեր ա հախ, դու մացեր ես նահախ, էկերիմ մըտ քե, որ էն մար-
դու խնդիրք կատարես, որ ուր տեղ ըռահար մնայ:

Քուր վերուց.— Դնա, էն խնդիրք բերողի մօտ. ասա՝ թը ըն-
ձիկ կառի, ընդոր խնդիրք կը կատարես:

Պղտիկ տղէն էր, դարձաւ, էս մարդուն իմաց տուց:

Էս մարդը ասաց.— Բն, կառիմ. դնա, ասա:

Քուր վերուց.— Դնա, էն մարդուն ասա, թը իդեայ մը ձիկ,
ես բանրկի քուլի մէջ դրուկ իմ, ընձի տարէք խըտ էն մարդուն
սլակէք:

Էդ պղտիկ ախպէր ուր քուր բամբակի քուլի միջէն գրկեց. տա-
րաւ ժամսուն, հոնի էս մարդու խեռ պսակեցին:

Տուն բերելու բացան աղջիկ յօլի մէջ էդաւ 15 տարեկան
խուրնիկ խրեղեն աղջիկմ ու էն մարդու խնդիրքը էն տեղ կատարեց:
Էն աղջիկ, էս մարդ քնան չսւմ կէս գիշեր:

Գիշեր Գաբրէլ խրեղտակ կէս գիշերին էկաւ. կոխաւ վըր
պոկին.— Դէ, էլի, քու խողին մկայ կառիմ, ասաց:

— Գաբրէլ խրեղտակ, ես քեզնէ չեմ վախճար, իմ խողին Աստծոյ
թեալիմ պտի էղի. դո՛ւ ինչ ես:

Էն տեղ Աստուած ասաց Գաբրէլ խրեղտակին:

— Ձեռ մկայ պոկ, խողին քաշայ, խանայ պոկ:

Գաբրէլ խրեղտակ ձեռ մեց պոկ, ասաց.— Ախպէր, իմալ իս.
քու խողին առիմ:

Ասաց.— Գաբրէլ խրեղտակ. Աստուած իմ խնդիրք կատարեց,
էլ մուսնար չեմ քաշեմ, իմ խողին Աստուծուն ա. թո առնի:

Աստուած մէկ էլ ասաց. Գաբրէլ խրեղտակ մէկ էլ կոխեց պոկ,
ասաց յէմալ: Որ իրեք քըմըմեց, Աստուած ասաց.— Գաբրէլ խրեղ-
տակ, էդ մարդ ու աղջիկ խարիր տարի ումը անեն մէկ բարձի. էն
մարդն էլ ուր տեղ ըռահար մնայ:

ՍԶ. ԵԱԶ, Կ, N 30, 201-208,
30

ՍԱԳԱՐԱԾ ԱՂԶԻԿԸ

(Արձկէի Առնշկայս գիւղի բարբառով *)

Գաւրի Զուկմ կը բերայ, կուտայ պառուռն պախ:
Պառաւին էլ իրեք խառ աղջիկ կեղի:

— Պառաւ, կասայ, առ դիմ ձուկ, ամանար (աւանդ) պախայ:
Պառաւ կասայ.— Խն, կը պախիմ, «ամանար օր կայ, ղըյա-

մար ա»:

— Պառաւ, ասաց. եսն էրկու, եսն իրեք օրէն կուգեամ:

— Շնւա արի, օր անգեան գեառ, կը նեխի:

Գաւրի Զուկմ մըտ պառաւ պախ, գնաց:

Պառաւ ասաց.— Վերցէք ձուկ, պախէք. չէղի գայ էնէք:

Էդա աղջիկներն ա, վերցին էդ ձուկ պախեցին:

Աղջիկներ իշկեցին օրմ՝ էրկու օր գաւրի չէկաւ:

Քչեց չանք ամիսմ, էդ գաւրի չէկաւ:

Պառաւ ջոջ աղջիկն ա, վերցուց ուր քուրվըտոց:

— Աղջի, յէլի ձուկ բեր, ուտենք, պառ-ցամար մեռանք:

— Աղջի, էսի ամանար ա, «ամանար օր կայ ղըյամար ա»

* Պատմած է Գաւրի Մուխի Յարութիւնեան:

—Էլի, բեր, ուտենք, էնի մոռցեր ա:
 Ելան ձուկ բերին, իրեքով էլ կերան:
 Պառաւ խապար չէ աղջիկներ ձուկ կերած էն:
 —Մարէ, քու աղջիկ դարւիւի ձուկ կերաւ, ասաց պղտի աղջիկ:
 —Աղջի, ասաց. դու յորին կերար, մենք ինչ ջուղապ պտի տանք:
 Երկու օր էլ մնաց. դարւիւ էն տեղ մէկէն էրեաց:
 —Պառաւ, ասաց, իմ ձուկ բեր. վրադ իմ, պտի էրթամ:
 Ասաց.—Աստուծոնց ինչ պախեմ, քու ձուկ կերած ա իմ աղջիկ:
 Էդա տեղ ուրախութենէ դարւիւի օտներ դետին չառաւ:
 Էդա դարւիւ Գեղապ ա, յըմին բան պինայ:
 Պառաւ վերուց.—Էրթամ ձուկիմ առնիմ, առ, դնա:
 —Պառաւ, ասաց. դու ծնու իս, ես իմ ձուկ կուղեն:
 Ասաց.—Քո ձուկ կերած ա իմ ջոջ աղջիկ, ես յո՛ւստէն տամ:
 Ասաց.—Քո ջոջ աղջիկ կը տանեմ իմ ձկան տեղ:
 Ասաց.—Դարւիւ, դու ծնու էս, դիւ գիւստ էս, ձկան տեղ
 աղջիկ կտան:
 —Պառաւ, ասաց դարւիւ. «աղուըսու պէս ինչ պոչ կը թալիս
 դէս դէն»:
 Պառաւ, թռիս էրկինք, իջիս դետին, օր աղջիկ կը տանեմ:
 Ելան խընտրանց էրկուսն էլ գեացին շարար:
 Գեացին գազու գիւան դաւի դարւիւն ու պառաւ:
 Էն ուր դաւին էնեց. էն ուր:
 Աղջիկ խասաւ դարւիւին
 Դարւիւ վերուց, աղջիկ առաւ դնաց ուր տուն:
 Դարւիւն ա, վերուց.—Աղջի, ես կերթամ ավի, մու էս կտոր
 միս, կեր, որ կերար, ես քդի, դու ընծի. օր չկերար, քըդի կսպան-
 նեմ:
 Ասաց.—Խն, կուտեմ, դու դնա:
 Դարւիւ դնաց, աղջիկն ա, վերուց, միս փաթութեց քրչի մէջ,
 դրեց ական մէջ:
 Դարւիւն ա, յիրկուն էկաւ, խարցուց.—Աղջի, միս կերար:
 —Խն, ասաց. կերայ:
 Ասաց.—Միս, քե կերեր ա, չի կերեր ա:
 Ասաց.—Չէ, ձի փաթութե քրչի մէջ, դարկե ական մէջ:
 Աղջիկն առաւ, դնաց ներսով ներս:
 Դարւիւ էկաւ դնաց դըլս պառաւուն, ասաց.—Խն մէկ քենին
 տաս, քու աղջիկ յէմալ մեծ կարպետ իցգէր, իննէր ա, չկրնայ
 պրծնի. տուր. թը դեայ, պրծնին:
 Ելաւ միջնեկ աղջիկ տուեց, առաւ դնաց տուն դարւիւ:

Քուր տեսաւ, նե աղջիկ, նե բան:
 Ասաց.—Դո՛ւր ա իմ քուր:
 Ասաց.—Քո քուր տարեր, կախեր եմ, իմ խօսք չէնեց, ընդոր
 ապով:
 Ասաց.—Դու ինչ ասիր, քու խօսք չէնեց:
 —Փշում միս տուեցի, չկերաւ, ես էլ տարայ, կախեցի:
 Էդ աղջկան ել դարւիւ ասաց:
 Դէ, առ էսա միս, էփայ, կեր, չուր ես գառնամ:
 Դարւիւն էկաւ, դնաց ավ-դու:
 Աղջիկն ա, միս փաթութեց քրչիկ, դարկեց առնալիս (որմի
 դուլան, որ դերանի տակն է):
 Դարւիւ էկաւ, խարցուց.—Աղջի, միս կերար:
 Աղջիկ ասաց.—Խն, կերայ:
 Ասաց.—Միս, քե կերեր ա:
 Ասաց.—Դո՛ւր ա կերեր, քրչի մէջ փաթութեմ առնալիս դուրկ:
 Էն էլ տարաւ ներսով ներս:
 Դարւիւ դնաց մըտ պառաւ, պառաւ ասաց.—Ես, Դարւիւ,
 խեք էդի, յորին կերթաս, կուգես:
 Ասաց.—Պառաւ, խեք ու շեք խառուէր յիրուր. քու աղջիկ
 տարեր եմ, միայ խալիչալ էցգած ա, էն մէկէլ աղջիկ կուղին:
 Էդ աղջիկն էլ կատում ուներ, առաւ, դնաց ուր խեք:
 Գնաց տեսաւ քուր-մուր չիայ, խարցուց:
 —Աղա ջան, դո՛ւր ես ճամբխե իմ քուրվըտիք:
 Ասաց.—Քո քուրվըտիք տարերիմ, կախերիմ էրկուսն էլ:
 Ասաց.—Ընչի ապով կախերես:
 Ասաց.—Փշում միս տուեցի, չկերան, ինչս էնեցի, կախեցի:
 Ելաւ դարւիւ միս տուեց աղջիկէն, ասաց.—Ուտես, չուր ես
 ավ-դու տեղէն դեամ:
 Աղջիկ, դու աղջիկ էդիս, միս կը թալայ, կատուն կուտայ:
 Դարւիւ յիրկուն կուգես, կը խարցու:—Միս կերար:
 Կասայ.—Խն, կերայ:
 Կը դառնայ մախն:—Միս, քե կերաւ:
 —Խն, կասայ, ընծի կերաւ:
 Էդա տեղ կառի, կենայ ուրին կնիկ:
 Եօթ բանլիս կեր ուրին, վեցը կուտայ աղջիկէն, կասայ.—Առ
 էսա բանլիսներ. օսկի կայ, մալ կայ, քդի:
 —Յորին մէկ բանլիս չես տաս, ես քո խօսք կէնեմ, դու յորին
 չէնիս:
 Կասայ.—Կէնեմ, էն մէկ օրալսի մէջ շատ գէշ գէլ, արջ կայ:

արապ, նաճավարներ կան, վախճամ վախճանաս, էն յապով չեմ իտամ:

— Ես քեզնէ չվախեցայ, նաճավարներուց ստի վախճանամ, ասաց: Դարվիւն էլման գնաց, աղջիկն մնաց դար:

Աղջիկն ասաց ուրին ուրին— իչկիմ, տեսիմ ինչ կայ, էսմալ կասայ դարվիւն:

Էլաւ գնաց, դռներ բացեց, ինչ օր մալ-քամալ, ինչ օր Աստուածութեն տեղծեր ա, էդ տեղ ա:

Յէլաւ, գնաց, էն մէկ դռուն էլ բացեց, տեսաւ-ինչ տեսնէ. — ուր քուրվըտիք, ուրիչ աղջիկներ, խրեղէն տղէք, փառեղէն աղջիկներ էդա տեղ լցուկ:

Էդա տեղ տղեկներ, աղջիկներ ուր քուրվըտիք ասացին. — Էդա տեսիմ դարվիւնի ձեռնէն մզի աղատայ:

— Ես իմալ աղատեմ. դարվիւն օր էկաւ, յըմենա էլ կսպանայ:

Տղեկներ ասին. — Ձեր իրեք քուրով փէտէ չոր կը շիբենք, դու գեացէք, մենք էլա կերթանք, կը պրծնինք:

Աղջիկներն ա, փէտէ չոր խաքան, էլան ընկնան դարվիւնի օրախներու մէջ. էդած չէդած ժողուեցին, թը «ոտմ կէր, ոտմէլ ճաքեցին», գեացին:

Իրեք քուր բռնեցին մէ ճանքախ. — Մեր դամար դոր ա, մենք էլ կերթանք էն տեղ, ասացին ու գնացին:

Գնացին մէ թագաւորիմ քաղքին Տախիլ էդան:

Խըլուսուն աղջիկներ էլան գեացին պազար:

Էն տեղ խարցըցին, էն տեղ խարցըցին— մզի բոքննպարու-թենից, հովուութենից, դառնարածութենից ինչ կա, էնինք:

Էդ սղտիկ աղջիկ թագաւորի տղէն տալաւ ուրին էնեց դազարած, միջնեկ աղջիկն էլ մեծիւս տարաւ. ջրջ աղջիկն էլ ըռէսը տարաւ, էնեց ուրին դազարած:

Էդ աղջիկներ մէկ օր, էրկու օր, իրեք օր, ուր էդ դազեր կը տանէն, մէկ տղէմ էլա սախ գնեց վրէներ:

Որ կերթէն դաշտ, փէտէ չորեր կը թափեն, իրեք քուր իրարու ձեռներ կը բռնեն, կը խաղեն. յիրկուն էլման կը խաքեն, կերթէն իրենց աղիքներու տուն:

Էդ սախ մտած տղէն ա գնաց, թագաւորի տղին ասաց. — Ձեր դազարած հուրի մէլեմ ա, ափսոս չէ, կը ճանփես, կերթայ դազա-րածութեն կենայ:

Ասաց. — Դու իմալ տեսար:

— Գեացի, սախ տուեցի, տեսայ ուրեց փէտէ չորեր խանին, իրարու ձեռներ բռնեցին, խաղցին:

Ասաց. — Իրեքն ճր մէկն ա խօրոտ:

Ասաց. — Իրեքն էլա խօրոտէն, չկրցայ խանի (որոշէի) իրարուց, Հոտ թագաւորի տղէն սախ կիտայ էդոնց վերէն:

Կերթայ, կը տեսի, օղորթ, տղի խօսքն ա, կը տեսի ուր դա-զարած քընց մէկէններ խօրոտ ա, սուս-փուս կուգեայ ուր տուն, խաղար կուտայ ուր խօր:

— Թագաւոր տալրած, կասայ. էս դազարած ուղայ ընծիկ:

Թագաւոր կը վերցէ. — Դու ծուռ իս. քու խեղք բան չը խասի-կս մէկ թագաւոր էղիմ, էրթամ դազարած ուղեմ:

— Իմն օր կայ՝ դազարածն ա, իմն օր չկայ դազարածն ա, կասայ:

Խըա էդ թագաւորի տղին չարա-մուխուն չէղի:

Կը սպախուին. կը նստին ուրանց օրախ:

Աղջիկը մէկ օր ասաց. — Ես շատ կը վախենամ:

— Աղջիկ, յորին կը վախենաս, ալամ-աշխար մեր ձեռաց տակն ա, մն քըղի բան կասայ, օր կը վախենաս:

Էդ աղջիկ ուր դիտու դալած տղին կասայ. դառնայ կասայ.

— Թագաւորի տղան, ընծի առջինեկ տղայ օր էդաւ, ստի սպանես օր էն դարվիւնի ձեռնէն պրծնինք. օր չմորթեցիր, համ քըղի կըս-պանայ, համ ընծի:

Էդ կնիկն ա, տարին կը բմի. կը սալկի, Աստուծու խրաման-քով տղէմ կը բնայ:

Էդ դարվիւն ա, կուգայ, կը տեսի օր ուրանց տուն խալի խարապա, դատ չէ մացեր. կասայ:

— Կայ չկայ, սղտի աղջկան բանն ա, էնու խող վըր իմ դիտուն էղի, դոր օր դալիմ, ստի սպանեմ:

Թարբի դուռնայ կեղի, աշխար կը ստոտայ, ճր մէ քաղաք խարց ու փորց կենայ. մէկ սալ չտայ:

Կուգեայ-կուգեայ էդ քաղքին Տախիլ կեղի, օր էդ աղջիկ էդ քաղքին մէջն ա:

Դարվիւն ա, ընկնի տուն-տուն տուծ էլ դարկայ, կը ստոտայ, աղջկէն տեղ կը խարցու:

Մարդու մէկ կը վերու. — Իրեք տարի յառջ իրեք խատ աղ-ջիկ էկած ա, մէկ թագաւորի տղէն առած ա, մէկ մեծիւս, մէկ ըռէս:

— Պզտիկ աղջիկ ճրն առեր ա, կասայ:

Կասայ. — Թագաւորի տղէն առեր ա:

Դարվիւն կերթայ թագաւորի դուռ, դուծ կը գանի, կնիկ տեսի օ դարվիւն էկաւ:

Թագաւորի տղէն կասայ.— Դարվիւ. էլի, արի, փշուժ-դուժ
դար, քամաւա էնինք:

Կնիկ կասայ.— Փշուժ՝ բան տանք, հեռւնայ, թո չգեայ:

Չուժ կնիկ կերթայ ալուրճերայ, դարվիւ կելլի վեր. քնի ու-
լինք կը թալայ թագաւորի տղի ախանջ:

Որ կը թալայ թագաւորի տղի ախանջ, թագաւորի տղէն մե-
ռուկ կընկնայ:

Չուժ թագաւորի տղի կնիկ դառնայ, կուգեայ, կը տեսի օ քա-
ղա տղէն դարվիւ մորթեր ա:

Կնիկ կը սլուռայ, կը ճըւայ «հաւաւ-հա հաւաւ»:

Նա հաւաւ կուգեայ, նա մասադ կուգեայ:

Կը տեսի օ ծովու կճղի միջէն ձեն կուգեայ:

— Աղջի, զնա, թագաւորի դուքին (սեհրի) բի, դիւ թագաւորի
տղի գլխի տակ, թագաւորի տղէն էլի. էդի անաստուած ա, իմ ախ-
սէրն ա, էդոր դարսէն մտերեմ էդա կղճի մէջ:

Աղջիկ դուքին կը դնայ տղի գլխի տակ. տղէն կիմնայ, դաւ-
վիւ կը փախնի, թագաւորի տղէն կասայ.— Կնիկ, էդ ինչ հալա-հա-
լայա:

— Աստուած քո տուն աւիրայ, կասայ, յէմալ-յէմալ էդաւ:

Կասայ.— Կնիկ, էլ ընձիկ պէտք չես, առ քու տղէն, զնա. դու
կը մորթես, կասես դարվիւ մորթեց, դու սոյսուդ ես:

Կնիկն ա, առաւ մորթուկ տղէն, փաթուլեց խին չորերու
մէջ, զնաց: Գնաց-զնաց, գետիմ բուստ էկաւ. տղէն զրեց գետի
ափ, արնոտ չորեր լուաց, ասաց—մեղք ա, արնթաթախ չխորեմ:

Կնիկ չոր լուալու կեղի, կը տեսի օ քամակից ճիծու ձեն կու-
գեայ, կը տեսի ինչ—Աստուծու խրամանքով չաւր իջեր ա վըր տը-
ղին, չաւրի դուռ աւալան, դափլան կանուկ, տղէն սաղ սալամար:

Էդ տեղ կը մնան մէր ու տղայ. աւալան, դափլան:

Աստուծուց մանանայ կիջի, էդոնք կուտեն:

Դարվիւ ա, կելլի կը պտտայ, օրին մէկ կուգեայ, թագաւորի
տղին մշակ կեղի:

Աւուր մէկ թագաւորի տղէն կասայ.— Տղէք, էլէք էրթանք
ալուլթենի:

Կերթան իրեք խառ եղուրնիկ կը դարենն:

Թագաւորի տղէն սեղիսին կասայ.— Տղա, զնա, դէ էն չաւրը,
էփայ, առ-արի, վըր էս աղբրին ուտենք:

Սեղիս կերթայ, աւալան ու դափլան չըն սըթրի հետուլթենն:

Մէրը վերուց.— Տղա, յէլի, իշկա, տես սն ա, էկաւ:

Տղէն ա, կը վերու.— Մարէ, բան վըր բանի, անկտընկեալէն
կուգեայ:

Սեղիս կուգեայ, կասայ.— Մարէ, բարե քե:

Էն էլ կասայ.— Աստուծու բարին քե, ախպէր ջան:

— Մարէ, կասայ, էս իրեք եղվրնիկ էփայ, տանեմ թագաւորի
տղին:

Կնիկ շուտմ եղվրնիկներ լեփկեց, սերբեց, զնեց մըջ քաւին,
կամբոցուց, փաթուլեց մանանի մէջ:

— Դէ, որդի, առ զնա, ասաց:

Առաւ զնաց:

Թագաւորի տղէն բացեց, կերաւ. տեսաւ իմալ կերակուլ, աշ-
խարհի էրես նա էկեր ա, նա կուգեայ, նա կերթայ:

Թագաւորի տղէն ա, խամաւ (քաղցր համը առաւ, սովորե-
ցաւ համին) կերակուլին, էլաւ խըլուսուն էլման էկաւ ալուլթենի:

Իրեք խառ էլ եղվրնիկ դարկեց, էլման ասաց սեղիսին:

— Գնա, էն չաւր, էփեն, սն, արի:

Ասաց: Նա երեկ գեացի, աւալան, դափլան վըր դռան էն,
ընձի կուտեն, էս օր լէ մշկուն ճանփայ:

Մշակ վերուց.— Ելէք, իրեքս լէ խորաց էրթանք:

Ելան գեացին: Աւալան, դափլան էլման հետտան, ուրանց
կապեր կը կտրտեն:

Մէր տղին կասայ.— Տղա, տղա, յէլի դուս, տես, սն ա էկաւ:

Տղէն կելլի դուս, կուգեայ, կասայ.— Մարէ, իրեք խառ բան
վըր բանի, տընկտընկեալէն կուգեան:

Մէրն ա, կելլի դուս, կը տեսի իրեք ձիաւոր կուգեան. կը տեսի
մէկ իրիկն ա, մէկ սեղիսն ա, մէկ դարվիւ, կասայ.— Տղա, զնա, օր-
քալալս ձիու գլօխ բռնայ:

Տղէն ա, զնաց թագաւորի ձիու գլօխ բռնեց, տարան, իջուցին
չաւր:

Մշակն ա (դարվիւ),— Էսա եղուրնիկներ էփայ, նստենք, ու-
տենք, էրթանք, կասայ:

Կեփեն, կուտեն կը պըծեն:

Կնիկ դուր իրիկ ու դարվիւ կը ճանչնայ, ըմա էդոնք զկնիկ
չճանչնան:

Էդ տեղ կնիկ կվերու.— Նա շատ դարսլի եմ. խաղից բանից
ստա. ախանջ էնենք, ասաց թագաւորի տղին:

Էդա տեղ թագաւորի տղէն նաղ մի կասայ:

Հէրթաթ մէկ տակ կուտան մշկուն:

Կնիկն էլ ասաց.— Թագաւորի տղա. հէրթաթ մէկ ես ասեմ:

Կասայ.— Ասա:

Էդա տեղ կնիկ ուր գլխի դալած կասայ:

Դառնայ կասայ.— Զէ, ես էն դազարածն եմքո կնիկ:

Զէ, էս (մշակ) էլ էն դարվիւն է որ քո դուռ դուն կը դար-
կէր, քնի ուլինք դրեց քու ախանջ:

Զէ, էս էլ քո տղէն ա, դարվիւն մորթեց, Աստուածութեն նա-
ղացուց. էրկնուց մանանով պախեց:

Էդա տեղ թագաւորի տղէն կը կապայ դարվիւն եօթ տարուան
անծին ջորու պոչ, կը թողայ դաշտի մէջ:

Էնոնք խասան ուրեկնց մուրազ, դու լէ խասնիք ձեր մուրազ:

Էրկնուց իրեք խնձոր իջաւ . . .

ՅԻ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏ ԴԱՏԱԽՈՐ

(Աւծկէի Աւնջկոյս շիւղի բարբառով *)

Մէկ մարդմ Ռուսաստանայ դնաց Ստամբուլ, չորս վեց տա-
րի աշխատեցաւ, վաստըկեցաւ էրկու խարիր մանիքիյա,
էլաւ, ճամբախ տուեց յառէջ պտի էրթէր, փողնի մէջ մարդմ տե-
սաւ, ասաց.— Ի՞նչ մարդ էս, դժը կերթաս: Ասաց.— Կերթամ ուռ-
սաստան:

Ասաց.— Փարա բան վաստըկեր էս:

Ասաց.— Խա, Աստուած չորս խարիր մանիքիյա տուեց:

Էդ մարդուն բռնեցին, տարան հուլմար:

Հուլմար փառէն առաւ էդոր մօտէն, ասին.— Մեր թագաւո-
րին սիւան իրաւունք չկայ, տանիս ուռաի մէջ: Էտա մարդն
էր, տէր տիրական չկայ, վիզ ծուռ մըջ փողնեւուն անօթի, ծարաւ
պտտեց:

Աւուր մէկ մըջ փողնին կանուկ էր, վարժատան ճօեր վար-
ժատնէն յէլան, կերթէն խաց ուտելու: Էդ մէկ տղէն իշկեց էդ
մարդուն վիզ ծուռ կանուկ աւ Հարցուց.— Աղբէր, քրդնէ բան կը
խարցում. չըս ընթիւ.— Զէ, չըմ ընթիւ:

* Պատմած է Դաւիթ Մուխի Յարութիւնեան:

Ասաց.— Ես կիշիմ քու դարս չատ ա:

— Ճանրմ, ասաց. դու էրախայ էս, դնա բանիդ:

— Զէ, դու ասան, ասաց:

Էլաւ էդ մարդ իր գլխու գալած ասաց.

Դորիս տղէն ասաց.— Կերթաս էմէլ քու փառէն կուղես, որ
չտուեցին, կասես.— Ես ձեր թագաւորութենի մէջ վեց տարի բանայ.
դուք մկայ էկէք Աստուած յառէջ վեհիլութեն էնէք որ Աստուած
ընծի վեց տարի լէ ումե ասայ, իմ օլուխ շուճուխին իսարան էնեմ:

Գնաց հուլմար, ասաց. էդ հուլմար չի կարցան պատասխան
տէն. խնայաւ տուեցին թագաւորին.— Էս մարդ էսլա կասայ:

Թագաւոր կասայ.— Էդ մարդու փառէն տուէք, ըդոր ստիլցնողը
առէք, էկէք մը ձի:

Զու կը դնեն վըր էդ մարդուն.— Էս խեղք քզի ո՞վ սովըցուց:

Կասայ.— Ֆըլան վարժատան ճօերուց մէկը:

Կորողկայ թագաւոր էն ճիծ կը դնանի, բերայ ուր մօտ:

Տղէն գլուխ տուեց, փառա բռնեց, կայնաւ:

— Այ տղան, ասաց թագաւոր, իմ եաւ գնաց, էդա խօսք իսկի
լսած չէրերի, ես պտի դնեմ քե դատաւոր:

Ասաց.— Թագաւոր ապրած. դատաւորութեն կենեմ, ամա իմ
աչքեր սաղ ա, որ խանես, կենեմ. չէ, չեմ էներ:

— Յորին քու աչքեր խանեմ, ասաց:

— Որ կուղես արդար շարիաք անեմ, իմ աչքեր խան:

Ասաց.— Զէդոր մանէն ինչ ա:

— Որ իմ աչքեր սաղ էդնի, մէկ իմ աղբէրն *ա, մէկ աղբն ա,
մէկ ջհնել ա, մէկ խօրոտ ա, մէկ նշանով ա. իմ աչք կը տեսի,
միտք ա, կը փոխուի. իմ աչք որ խանես, յըմեն մէկ դունով կը
մտուցեմ, մէկ դունով կը խանեմ:

Միլ բերեց, աչքեր խանեց, դրեց դատաւոր հախ դօւալին:

Մէկ տաս, քսան տարի էնպէս հախ շարիաք էնեց. էդ դա-
տաւորի ձէն պիքուն աշխար ցվըրուաւ:

Աստուածութեն Գարբէլ խրիշտակին խրիկեց, ասաց.— Գնա, էդ
դագու շարիաք իմացիր, աղէկ ա, չէն՝ քուն:

Աստուած խրամանքով էդաւ տէրտէր, խեծաւ ջորին. էկաւ էդ
դատաւորի քաղաք պառուում տուն, դօնախ էդաւ:

Էդ զիշեր Աստուած խրամանքով էդ պառուաին մէկ կով կեղի,
էն կով կը ծնի. հորթիկ կուղեայ էդ ջորու տակ. կը մնայ, կը լուս-
նայ.— Պառան, կասայ տէրտէր, իմ ջորին քաշայ դուս, ես էրթամ:

Որ կը քաշայ դուս, խորթիք պրպըրալին կնկի ջորու էտե,
պառաւ կասայ.— Տէրտէր, եաման, քու բաղդն եմ ընկե, էդի իմ
խորթիկն ա:

Տէրտէր կասայ.— Քու խորթիկ էղներ, քու կովու տակ կեղներ, յորին գեղէր կընկներ իմ ջորու տակ, եղի իմ ջորուն ա:

—Տէրտէր, կասայ. ես զօռով չըմ կընայ վըր քե, մեր քաղքի մէջ լաւ դատաւոր կայ, էրթանք, էնի մեր շարիաք էնայ:

Ելան գեացին մըտ դատաւոր, պառաւ ուր գանգատ էնեց:

—Նա էնք մէկ կով, տէրտէր իմ տուն յօնախ էր, գիշեր իմ կով ծներ, խորթիկ ընկեր ջորու էտե, դու ինչ կասես:

Ասաց.—Կանի, տէրտէրոջ մօտէն լէ խարցումս Ասաց.—Ումն ա:

Ասաց.—Խորթիկ իմն. իմ չեղներ յորին կնկէր իմ ջորու էտե:

—Տէրտէր, ասաց. խորթիկ քուն ա, չէ պառաւունս Ասաց.—Իմն ա:

Ասաց.—Տէրտէր, կանի, քե բանմ ասեմ, իմ խէր էլաւ գնաց ծովու ափ. արտ մը գեարի ցանեց, էկաւ տուն. ամիսմ մնաց, գնաց տեսաւ գեարին կանչըցե, չորս մատ էլեր էր, ամիս մը մնաց. գնաց տեսաւ կըթեր էր: Ամիս մը լէ մնաց, գնաց տեսաւ խասեր էր: Էկաւ իրիւս բռնեց, գնաց, ալիտի քաղէր. գնաց տեսաւ որ ծովու ձկներ էլած. էդ գեարին կերած էն: Տէրտէր, ասաց. էս ասած խօսքն սուրթ ա, չէ օղորթ ա:

Ասաց.—Սուրթ ա:

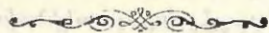
Ասաց.—Որ իմ սուրթ ա, քունն էլ սուրթ ա:

Ասու խրամանքով տէրտէր էդա տեղ խաչակնքեց. դատաւոր լուսաւորցաւ. տեսաւ էն տէրտէրն էլ Գարբիէլ խրչտակն էր, խամբարձաւ: Ասաց.—Պառաւ. էս քու խորթիկ:

Պառաւ ուր խորթիկ առաւ գնաց:

Դատաւորի անքեր որ լուսաւորցաւ, էս խեռ ինչ էնեց, բերեց փերսեմ կախեց ուր առէջ ու գանգատարին:

Օր մկայ լէ մացեր ա մըջ Օսմանցուի շարիաքին:

ԱՅ, ԷԱԶ, ԻՎ, N32, 211-216

32

ԽԵԼՔՈՎ ԽԱՐՍ ՈՒ ԴՈՒՎԱԹ

(Արժկէի Առընջկոյս գիւղի բարբառով *)

Աւուր մէկ մէ շատ խարուստ մարդ կեղի, էդ մարդ շատ պատուով կեղի. մըտ քրդի, մըտ հայի, մըտ թուրքի պատիւ կեղի եզոր, էդ մարդու տըսուերկու տղայ կեղի, էդ տղէկներ Խարամազ կեղին:

Մարդ կը տեսի օր էդ տղէկներ ուր տուն պտի աւիրէն, իմալ պտի աւիրեն-մէկ գողութենով, մէկ ըողութենով, մէկ ճան խաղեչով, մէկ թուղթ խաղելով, մէկ մարդ սպանելով:

Եղմա մարդ տեսաւ որ ուր տուն պտի աւիրի, «հեռենամ, ասաց, օր չտեսիմ իմ տան աւիրութեն»:

Առաւ խըտ ուր 2—300 ոսկի, թողեց ուր խարստութեն տղէկներուն. Աստուծու յառէջ անս ու շառք էնեց. «քեառտուն աւուր ճամբախ պտի էրթամ օր իմ տղէկներ իմ տուն աւիրեն, ձէն չգեայ, ընկի իմ յականջ: Գնաց էդ մարդ, խասաւ մէ քաղաքի. ուր ձիու կեմ թողեց ձիու դարփուզ, ասաց ձիուն.—Աստուծու հայլան, դու զի դուռ էրթաս, ես էլ էն դուռ պտի իջիմ:

Ձին ա, գնաց-գնաց, քընց ինքն էլ խարուստ մարդու մը դուռ կայնաւ:

Էդ մարդ էդ տեղ իջաւ, դանչեց.—Նանէ, նանէ, էս ձին քաշայ իներս:

Ձին քաշեց ներս, խոտ տուեց, էդ կնիկ վերուց.—Ախպէր, դու յորին դուռ կը կայնես, արե տուն, նստի: Գնաց տուն, նստաւ:

* Պատմած է Դաւիթ Մալոսի Զարուքիւնեան. Սոյն Դաւիթը իւր գիւղի բարբառին լաւ ծանօթ էր. պատմած է շատ կարգաւորեալ եւ սահուն ոճով. իւր տմեկն հեքիաթներն ու քրդական վէպերն պատմած է շատ վարժ եւ առանց կանգ առնելու:

Էդ կնիկ վերուց։—Ախպէր, դու բարի ես եկեր, վըր իմ գըլ-
խին, վըր իմ յերսին, էն տեղէն չուժ էս տեղ։

—Աստուած քու տղէկներ պախայ, քու դովլաք շատ էնայ, ինչ
դու իմ պատիւ պախեցիր, Աստուած քու պատիւ պախայ, ասաց։

Էդ կնիկ խաց ու զաւս բերեց, դնեց յառեջ. էդ մարդ կերաւ։

Էդ մարդ չանք յիրկուն ձէն չէնեց, սուս նստաւ։

Էդ կնկան իրիկ, ուր իրեք տղէն խետ, յիրկուն եկան, տան-
տէր կնկեան ասաց։—Էլի խաց բի, ուտի՛ք։

Կնիկ խաց բերեց, էդ տանտէր էդ մարդուն ասաց։—Ախպէր,
արի, խնց կեր։

Տան տէրն էլ մարդուց չխարցուց — «դու յճատ եկերես, դժբ
կերթաս, ինչ բանի կերթաս։

Տան տէր վերուց, ուր աղջկէն ասաց։—Աղջի, յէլի, տեղընք
թալ, պառկինք։

Տեղընք էյգեց. ամենքը էլան պարկան։

Էդ աղջիկ, իրա սովորութեն էր, փարչմ ջուր ուր խօր գլխու
մօտ դնեց, մէմէկ փարչ էլ աղբրտոց գլխու մօտ, մէկ էլ էն դարիբ
մարդու գլխու մօտ, պարկան, քնան։

Մնաց չանք լուսուն, էդա տան տէր էլաւ, դնաց ուր բանին,
էդ դարիբ մարդ մնաց։

Մէկ ամիս էրկու ամիս, մէկ տարի, էրկու տարի, չանք եօթ
տարի էդ մարդ մնաց էդա տուն։

Էդա տանտէրն էր, էդա մարդուց մէկ բան չխարցուց։

Եօթ տարին օր քմաւ, մարդու նկեաւ կտրտաւ, էլաց։

Էդ տան կնիկ վերուց։—Քու դաւս ինչ ա, կուլաս։

Ասաց։—Քուրիկ, իմ դաւս էն ա, էս եօթ տարի ա եկերիմ
քու տուն, քու մարդ չանք մկայ չխարցուց, «դու ինչ մարդ էս,
յճատէն կուղեաս, դժբ կերթաս։

Մնաց չուժ յիրկուն, էդ տան տէր, ուր տղէկներ եկան, էդ
տան կնիկ վերուց, ուր մարդուն ասաց։—Մարդ, էս մարդ եօթ
տարի ա եկեր ա, սկի չխարցուս «մարդ, դու ինչ մարդ էս, յճա-
տէն էս»։

—Կնիկ, ասաց տան տէր, Աստուած ընձիկ մալ շատ ա տուեր.
էնոր ուտելով չխլրսիր, ձիուն ուտելով իմ խոտ չի խլրսիր. քանի
տարի կուղայ թո մնայ, ինքն էլ ուտայ, ուր ձին էլ։

Էդ տան աղջիկն էր, էմէ տեղընք թալեց, էմէ մէմէկ փարչ
ջուր լցեց, դրեց էդոնց գլխու մօտ։

Մնաց չուժ լուսուն, էդ մարդ էլման էլաց-արտաունք թալեց։

Էդ տան կնիկ վերուց։

—Մարդ, մը վախենայ, քու դաւս ինչ ա, կուլաս։

Ասաց։—Քուրիկ, քեզնէ ինչ պախեմ, Աստուծուց ինչ, էս
քընց քե խարստ, իմ տուն քընց քո տուն աղէկ, իմ մալ քընց
քուն շատ, իմ տղէք քընց քուն շատ, իմ խետ եօթ խարիր օսկի
բերերի, ձեր տան անուն ծանտը կիտէն, օր դի, քու աղջիկ ուղի
իմ տղին։ Մկայ եկերիմ, քու մարդ չխարցու. փառէն էլ խլրսիր ա,
տուն էլ քուսուն աւուր ճամբախ դատանց ա, մէկ էլ չկեանամ
էրթամ, դեամ։

—Ախպէր, ասաց կնիկ. առ քե քսան խինք քիսալ փաւայ մէկ,
մ'երթայ քո տուն, խինք խատ էլ խղար։

Մնաց չուժ յիրկուն, մարդ ու ուր տղէկներ եկան։

Կնիկ վերուց։—Մարդ, էդ մարդուց խարցուր, յճրի եկեա ա.
մէկ տեւ, քու նուղար ինչ կուտայ։

Էն մարդ վերցուց։—Ես եկերիմ, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին։

Տան տէր վերցուց։—Քսանք խինք քիսայ, խինք խալար կու-
տաս, իմ աղջիկ կուտամ, տասը փաւայ պակաս էդի, չտուիմ, աւելի
էլ էդի չաւիմ։

Էդ մարդ վերուց։—Խնամի, յէլի, քու աղջկէ ձեռ ու ոտ տեւ,
լուսուն էս կերթամ։

—Խնամի, ասաց. իրեք օր մօկար տաս, պատրաստութեն տե-
սիմ, առ, դնա։

Իրեք օր որ քմաւ, աղջկէ խէր քառուն ջորու բեռ բռնեց
ուր աղջկէն ննեզ, էլաւ ուր իրեք տղէք ու եռսունը ինը մարդ
դրեց խետ.—Դմար, գուռնով տարէք իմ աղջիկ, իրեք օր ճամբախ
դրէք, դարձէք. թը իրենք էրթան։

Իրեք օր որ քմաւ, էլաւ էդ աղջիկ իրեք աղբօր խղար տուեց։
Մնացին էդ աղջիկն ու կէսերը, մէկ էլ եռսուն ինը մարդ. եռ-
սունը եօթը օր ճամբախ դեացին։

Էդ եռսուն եօթ օր էդ մարդ խաղ ասելէն, ձի խաղցնելէն
կերթար. չուժ էկան, խասան ուրանց խողին։

Որ խասան ուրանց խողին, էս մարդու նկեաւ վառաւ, սիրտ
մրմրաց, լեզուն առաւաւ։

Էդ խարս մեղեց, ասաց։—Ճանրմ, էսոր ձի խաղցնել դժբ,
խաղ ասել դժբ, մկայ լեզուն առաւեր ա։

Մէկ սահար, էրկու սահար էդմալ լալիէն ճամբախ դնաց։

Էդ խարս ուր մաթի մէջ վերուց։

—Մէկ էս իմ, մէկ վերին դէն Աստուած. մէկ իմ կէսրէր. խա-
նին զարի իրեք փաւայ (քոյ) ա, իմ մէկ փաւսէն պտի պատ-
ուիմ, տեսիմ, էսոր դաւսն ինչ ա, օր վառուի, կիրիցի։

Էդա խարս վերուց մէկ փաւսէն պատուեց, ասաց։

—Ափօ, քու դարս ինչ ա, եան կասես, եան կը դանիմ, ընձի կսպանիմ:

Էդ մարդ վերուց.—Որդի, իմ դարս չատ ա, ես իմալ քե ասեմ:

—Թո՛ւ չատ էղի, պտի ասես:

Էդ մարդ ասաց.—Իմ տուն քրնց քու խօր տուն չատ աղէկ ա, ես քրնց քու խէր պատուով, երեսիլի, որդի, ընձի տասուերկու տղայ կայ, տեսայ որ մէկը գողութեն կենէր, մէկը բողութեն կենէր... Թորկի տնէն վախայ ընդոնց յապով, մկայ կը մեղիմ, ընկայ քու մեղաց տակ. չեմ գիտեր, քղի տանեմ իմ սր մէկ տղին տամ. որդի, իմ դարս կօ էդ ա, ասաց:

—Ափո՛, ասաց. իսկի դասաճեթ մէնի, իսկի տղայ էլ թո չեղի, ես քե տղայ, դու ձիկ խէր:

Սահարմ, էրկու, իրեք, չորս խասառ ուրանց գեղ:

Խարս տեսաւ խէրն էլման կուլայ. կը վառի, կիրիցի:

—Ափօ, յորկն կուլաս, ասաց:

—Որդի, ասաց. իմալ չլամ. տունն օր կայ Աստուծոյ սրբան (պատասպարան) ա, տուն էլ չկայ, քու աւիրեր ա:

—Ափօ, մի լար, Աստուած օղորմած ա, հալպար խարապաչ կայ, մեր բան ու ման թալենք մըջ խարապին:

Ուրանց բարխանէն թալենքն ուրանց խարապին:

Մարդ տեսաւ ուր բարեկամներ, ուր չարկամներ ժողուան, էկան Էդոր կուշտ:

Տեսաւ ինչ որ բարեկամ էր, տրտում էր, ինչ որ չարկամ էր, մէկ աղլ կը զրուցեր, մէկ չաղլ կը զրուցէր, մէկ աղէկ կը զրուցէր, մէկ մօն:

Էդ խարս մեղեց, իմ յերսին էրկու փարսէն պատուեցի, էն մէկն էլ կը սլատուեմ, ասաց.—Ափօ, էդոնց փարայ կայ մեր վրէն, փարէն տանք, մալ կայ, մալ տա՛ք:

Էդ խարս էդ խսեմ ասաց, ամեկը քաշուան, գեացին:

Էդ խարս ուր կէսրէր մեքի մացին, խարս վերուց.—Ափօ, առ էսա չորս օսկին, զնա, մշակ, բա՛հ բան բեր, ես փորիմ, դու լից, մշակներ կրեն, մեր տներ չիքինք:

Գնաց, առաւ էկաւ:

Մէկ օր, շարաթմ, ամիսմ, էրկու ամիս ուրանց տներ չքեցին, պրծան. ուրանց բարխանէն լցին ուրանց տուն:

Խարս տուեց էրկու օսկի:—Ափօ, ասաց. զնա, մէկ օխչար, էրկու լիտր աւաղ մա, արի:

Գնաց բերեց. խարս էփեց, պատրաստեց, ասաց.—Ափօ, քու տղէկներ մշակ ին, զնա, քու տղէկներու աղէք դանչայ, բեր. օր

կուգեան, խաց կուտին, կը պրծին, կասեն քե—Մեզի յորին կանչեցիր՝ դուն էլ կասես. տղէկներու իզին տաք, գիշերս գեան, մեր տուն մնան, լուսուն գեան ուրանց բանին:

Էդ մարդ խարսի ասածի պէս էնեց, տղէկներ թորկին աղէք. էկան ուրանց խօր կուշտ. յէմալ ամօտ-զամօտ, օճիօղ պճլօտ, քրք-ճօտ-պնճօտ էսոնք էլ կերան, խմեցին:

Խարսն էր, տըսուերկու ձեռք եարախ ջոկ-ջոկ թալեց, ամէկ եարաղի զլօխ փարչմ ջուր գրեց, Տղէք էլան քնան:

Տղէկներ որ քնան, խարսն վերուց.—Ափօ, կէս գիշեր օ կեղի պօռայ. «տղէկներ, ես ծարաւ վառուայ, մեռայ, իրիցայ, ջուր բերէք ընձի: Տես, սր մէկ տղէն կը բերայ, դու ընձի պսակայ վըր էնդոր:

Տուերկուսի պզտիկ՝ պօռալու բաճան փարչ վերուց, բերեց, տուեց ուր խօր ձեռ:

Աղջիկ ասաց.—Ափօ, ընձի պսակայ վըր էդոր, մէկէկներու իզին տուր, էրթան ուրանց բանին, մեզի պէտք չեն:

Էդ մարդն էր. բերեց դմբով, զուռնով, նաղաւով էդ խարս պսակեց ուր տղի վրէն, էղան մէ աղէկ տուն:

Էդ խարսն ա, գիշեր, ցերեկ խօր Աստուած կը դանչայ, ուր աղօթք կէնայ, ուր մարդու ծոցն էլ չառակի, չու՛մ Սուրբ Սարգսի բքուն:

Սուրբ Սարգսի բքուն էր, կէսրէր էն գելս էր սլարկեր, տղէն էս գելս, խարսն էլ չօքեր էր, աղօթք կէնէր:

Կէս գիշեր էր, խալիւորմ էնինց զարկուաւ դուռ, յէմալ պոռաց, էրկինք գետին ձէն տուեց:

Խարս վերուց.—Էն սն ա դարկուալմեր դուռ:

—Խա՛րս, ասաց խալիւոր. Աստուած կը սիրես, դուռ բաց, ընձի առ ներս, բուք ընձի խեղդեց, ծեր մարդ իմ, իմ աչիչ լուս պակաս ա: Խարս դուռ չբացեց, չառաւ ներս, մնաց բքու յառէջ:

—Խա՛րս, ասաց. էն կապուա շա՛ր (երկինք) կը սիրես, խեղճ իմ, խոքի ա, կազատես:

—Դու ինչ մարդ էս, քու անուն ինչ ա, ընձի ասա:

—Ես քու դովաքն իմ, դուռ բաց, ընձի առ ներս:

Խարս ասաց.—Դովաք չէղի, Աստուած էլ էղի, դուռ չբանամ:

—Որդի, դուռ բաց, ընձի առ ներս. մէկ էլ Հուսէնի քօպէն կէնեմ, քու տնէն չէլիմ դուռ. քանի քու սրլսրէն սաղ ա, քու եօթ պորտ կայ, նամեսի մուկրան չէղիք:

Էլաւ խարս դուռ բացեց, էդ մարդ առաւ ներս:

Էդ դովաքն էր, ասաց.—Որդի, զնա, ճրագ կալու. էրթանք

փակախի վերին գէն սափում կայ, քեզի էրկու խապար կայ, քե
կասեմ, էլ քու աչիչ չերեամ, կը խամբարձիմ:

Խարս գնաց, ճրագ կպուց. առաւ էկաւ, գնացին փակախի վե
րին սափուն. յինք ու դօլվար նստան. դօլվար վերուց.— Էս գոմչու
սալ կը տեսիս:

— Խն, կը տեսիմ, ասաց:

Ասաց.— Էս սալի տակ էրկու գումգում օսկի կայ, խանէք,
տարէք. ձի տղէկներ կարգէք, տղէկներ ուրանց մեղաց դարձան.
ուրանց գոգէն քար թափին (մեղայի եկան). էն մէկ գումգումն էլ
ձի պէտք կուգեայ, հն թը կենայ էդ տեղ:

Էդոնք ասաց, պրծաւ, դօլվար էլ չէրեաց:

Խարս առաւ ճրագ, էկաւ ուր տուն, աղօթք էնեց չում բարի
լուս բացուաւ:

Էդոր մարդ ու կէսրէրն քնուց յէլան վեր, ուր մարդն էր
գնաց բանելու, կէսրէր մնաց տուն:

Խարսն էր, վերուց, կէսրէրին ասաց.— Ափօ, էսօր գիշեր մեր
դօլվար էկաւ տուն, ընձի ասաց, ճրագ կպու, էրթանք փակախի
քունչ, քչում նստինք. գեացինք քչում նստանք, ընձի ասաց.— «Էս
գոմչու սալ կու տեսիս», ասի. «Խն, կու տեսիմ», ասաց. Էս սալի
տակ էրկու գումգում օսկի կայ, մէկ խանայ, տնր, կերէք, տղէկ
ներ կարգէք, ինչու օր տղէկներ քար ուրանց գոգէն թափած էն,
մէկ հա թը մնայ, օր պէտք էկաւ, կը խանէք, կուտէք:

Փէտաա, թիակ բերին, էն սալ չրջին, էրկու գումգում օսկի
էլաւ տկէն: Բերեցին մէկ գումգումը, ուրանց տղէկներ կարգեցին:

Ուրենց տղէկներ ուրենց դործեր քուլա էնեցին, ուրենց քար,
ուրենց գոգէն թափեցին:

Խարս ուր էրածներով էդ դօլվար դառաւ:

ԱՆԳԻՆ ԲԻԼԲՈՒԼ ՈՒ ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՈՒԾԱԿ

Վաղարշապատի եւ Մոկաց խառն բարբառով *

Ելլին չըլին, ժամանակով մէկ թագաւոր կըլին, էս թագա
ւորին մէկ ժառանգ կուենայ աշխարքի էրեսին: Եդրտ
տան մէջ մէկ խառ չուչտ կուենայ. ժառանգին կասի.— Էս ջուխտ
չուտը ման կտաս, ում ոտով կըլի, կառնիս: Էն տղիկ շաւ չըլի:
Էկաւ վախսին, էս թագաւորը վաղձանեց, էս տղէն ուղեց
կարգուէր. վազիր, վաքիլ ընկան մէջ, ում աղջիկը կուգէ, կարգեն:
Ասաց.— Իմ խօր վասիլար կայ: Էն ջուխտ մաշիկ վեր կալեց,
ընկաւ քաղաքին մէջ ման գալի. օր տեղ որ դպու. վեզիրի դիւռ
գընաց, վեքիլի դիւռ գընայ, խարտի գնաց, մէկի ոտով չէղաւ.
Քաղաք քաղաքով ման էկաւ, իլան մուրուն չէլաւ: Մէկ շաւ աղջիկ
պատահեցաւ. ինչպէս ոտով ձեկիս, կարիս:

Տղէն ասաց.— Ի՛նչ շաւ խ, իմ խօր վասիլարն ա, քե չպիտի
առնիմ: Շատ տեղ դիպաւ, իլան չէլաւ, վերջ գնաց շաւ աղջկայ
վրէն կայնաւ, վեքիլ, վեզիր բերեցին, կապեցին էդ աղջկան. պոս
կեցին: Բայց ինչ անեա, էդ աղջկան մէկ խառ զարկեաւ սիրող ունի:
Էդ ասենք— Էս աղջիկ ինչ արաւ— լըղըմ զարկեց, ինչքան թագա
ւորի խազինէք ու մալ ու դօլվար կար, քաշեց գետնու տակը,
թագաւորի տղէն տուր խաջի կարօտ քցեց: Շատ խղճացաւ, ինչ
անեմ, ինչ չանեմ, մշակութուն անեմ, ասաց:

Տղի մանալ կտրեց էդ անիրաւ աղջիկը, ամեն օր ասըմ էր.
— Քու պատանք կարիմ, անիրաւ մարդ, ինչու չերթաս, աշխատիս:
Էս աղջիկը ինչ անըմ ա. օրական մէկ անգամ խրկում, զար
կեալին կանչիլ ա տալի, իրա խամար մատանիք չինի:

Տղէն կերթայ պազար, որ իրա խամար աշխատանք անի:

Մէկ օր տեսաւ մէ վաճառական մարդ.— Ճանըմ, ասաց. Էս
տղէն ինչո՞ւ աշխատանք պիտի անի: Կանչեց, ասաց.— Տղն, ինչ ա
պատահեւ քըզի որ լեախալուծուն քըզի յաղթեւ ա:

* Պատմած է Մկրտիչ-կուլուն Շահբիմանեան. սա բնիկ Մոկացի բուրգ
եղած է, երկուր տարի Վաղարշապատ մնացած. միջուած է: Եղուն Էս խառնած
լինելով, նոյնութեամբ գրի առի:

—Այ հայրիկ, ինչ ասեմ քեզ, ասաց. իմ անդգամ կնիկ էսպէս օյիմ կը խաղայ իմ գլուխ, ընձի տանջում ա:

—Ըսկի քըզի ինչ ասըմ ա.—Օրական մէ անգամ ասըմ ա. «Գնա՛, զարկեա՛րին կանչի, ընձի խամար մատնիք չինի»:

Էս վաճառական մարդ շատ սիրտ ջաւաց էդ երեխու վրէն, ասաց.—Քեզ տամ մի մանեք փող, էս օր բանելու մի՛ գնար. գնա էս օր պարկի, հանգիստ քնի. յիրկուն եթէ կնիկ ասի. «Գնա՛, զարկեա՛րին կանչի» դիւ գնա՛, կանչի, դիւ տանիք դիւս չգաս. մտիկ արա իրարու ինչ են ասըմ, ինձ ասա: Եթէ գինի, արալ կը խմեն, քըզի էլ ասն, դիւ ածի քիւ եախով, մինչև տաս սաւեան, քըզի կը դնիս գինովութուն, կը պարկես, մտիկ կանիս, ինչ են ասըմ:

Էս աղէն գնաց տուն. մութ կոխեց, իրա անդգամ կնիկ էդրա եախեն քակեց.—Այ՛ մարդ, ասաց. տենամ, ինչ էս աշխատեր:

Ասաց.—Մի մանեք փող էմ բերեր:

Էս մի մանեք փողը ձեռքից առաւ. խրկեց, էրկու խաւ բերել տուեց, ասաց.—Գնա՛, զարկեա՛րին կանչի, թող գայ մեզ դօնախ:

Տղէն գնաց. զարկա՛րին կանչեց, տարաւ տունը, խրկեցին, գինի, արալ բերել տուեցին, խմեցին. աղէն տաս սաւեան խամալեց, յուրին տուեց գինովութուն, պարկեց: Էս անդգամ կնիկ ասաց.—Պօլ չէլաւ, դիւն թագուն էրթաս ու գաս, ախր մեր ոսկի խաղիմք գետնու տակ փթեց:

—Ապա ինչ անենք, ասաց զարկեա՛րը:—Էդրա շնիքը կտրենք, իրար առնենք, կեանք էնինք աշխրբի էրեսին:

Զարկեա՛ր ասաց.—Մինչև քիւ օսկիք, ապրանք չտենամ, քըզի չպիտի առնեմ:

Ֆանա՛ր վառեցին, աղջիկը առաջ ընցաւ, զարկեա՛ր քեամակից, աղէն էլ զարկեա՛րի քեամակից, մտան նեքս, զարկեա՛ր ապրանք որ տեսաւ, աչքեր սառեց:

Տղէն տեսաւ որ իրա խօր ապրանք պիւրա՛սի պախած ա. թէ օսկիք, թէ արծաթ, թէ ակնուքներ:

Տղէն յետ դառաւ դպա իրա տեղը:

Զարկեա՛րն էդ ապրանքի մէջ ման գայ, գայ, աղի շըլինքը կտրի:

Մինչև ման էկաւ, ժամեր տուեցին, ասաց.—Էս չէլաւ, էս օր լիս ա, էգուց դամ, գլուխ կտրիմ:

Աղթարան բացուեց, աղէն իրան քցեց վաճառականի մօտը, ասաց.—Սէրն Աստուծոյ, ընձի պրծացու:

—Ինչպէս տեսար.—Տեսայ որ իմ խօր խաղիմէն պիւրա՛սի մալազէն էր: Ասաց.—Ա՛ւ, քըզի մէ մանեք փող տամ, գնա՛, մէ գօղալ առ. կըտանիս տուն, կը պախիս. յիրկուն կողորկէ զարկեա՛րի քամիկի. մի՛ կանչի Կերթաս տուն, դռներ կը փակիս, կառնիս դա-

կենակը, էն կնկան էնքան կը տփես, չանք զօղալ կը ջարդի, մինչև փետ ջարդի, կը մեռնի: Լիս կը բացուի, էդրա աղբրներ դաւի կանին.—«Ինչու սպանիր մեր քիրը». դիւ ասա. «Էս խաղարութեն չունեմ, թէ որ շատ կը զօրին, կասես. «Իմ տներ կը ծախեմ, կիտամ էնդրա արունք»: Էն ժամանակ դօլ կը հանին, դիւն էլ դօլ կերթաս մինչև էրկու միլիօն, կը կայնիս: Իրեք օր ժամանակ կուզես, բանալիք քու ձեռ կը պախես, իրեք օրը ինչ օր կայ, կը քաշես իմ տուն:

Իրկուն աղէն կերթայ տուն, կնիկ կասի.—Ինչ իս բերի:

Կասի.—Մէ մանեք փող էմ բերել:

Տասնը խինգ շանի կայ կնկան:

—Շուտով գնա՛, զարկեա՛րին կանչի, թող գայ:

Կերթայ մէկ զօղալ կառնի, մութ կը կոխի, տուն կիւզեայ:

Կնիկ կասի.—Զարկեա՛ր խի՛ չէկաւ.—Հըմի կիւզեայ, ասաց:

Մէկ սահար, էրկու սահար, ոտքը քաղաքին մէջ խանդարտեց. էս աղէն դռներ փակեց, զօղալ քաշեց, էնքան տուեց, մեռաւ:

Լիս բացուաւ, էդրա աղբրներ դաւի արեցին:

—Իրա մախով ա մեռե, ըսկի խաղարութուն չունիմ, ասաց:

Դրեցին աղի շնիքին, աղջկայ արունք ուղեցին:

—Ձատ չունեմ, մէ տուն ունեմ, ծախէք, տուէք արունք:

Դօլ կանչեցին, մէկ խարիր մանեք տուեց. մէկ մէկ եսա:

Խօսքը գնաց, խասաւ զարկեա՛րին. «Յիւսմ տները դօլ ա»:

Զարկեա՛ր տեսաւ, օհօ, իրա սիրող սպանած ա. լաց էլաւ, ասաց.—Էս տուն ընձի կը վայելէ, քանի որ խաց ու պանիր կերե-

րեմ. էս գնահատութուն կանեմ իրեք հարիր մանեք:

Տղէն ասաց.—Ես մեռած իմ, խաղար մանեք կիտամ:

Զարկեա՛ր ասաց.—Միլիօն կիտամ, չեմ թողիր ոչ ով առնի:

Տղէն ասաց.—Երկու միլիօն ընձի մօտ:

Զարկեա՛ր.—Իրեք միլիօն ընձի մօտ, ասաց:

Էս դօլը զարկեա՛րի վրէն կայնեց:

Տղէն ասաց.—Ընձի իրեք օր ժամանակ տուէք:

—Իրեք չէ, չորս օր էլ քու ձեռք մնայ, ասաց զարկեա՛ր:

Մութ կոխեց. գնաց էրկու խատ խամալ գտաւ. հախը կտրեց, դիչերուան իրեք մանեք. խաղիմք պիւրա՛սի կրեց վաճառականի տունը: Եփսի օրը զարկեա՛րին կանչեց, բանալիք զարկեա՛րին ձեռք տուեց, զարկեա՛ր առաւ բանալիք, ուրախ-ուրախ գնաց, մտաւ մալաղին. մտաւ օր գաս չկայ, դարդակի՛ դիօխ էն պատին տուեց, էն պատին տուեց, չորացաւ:

Խաղար տանք էս աղի մօտիցը. էն աղէն յիրկուն մութն էր, գնաց վաճառականի տունը, պտի խացկերութուն անեն: Վաճառա-

կանը տեսց.— Ընձի մէկ խառ աղջիկ ունեմ. անդամալիւծ ա. մէկ գունդ միս ա, ոչ ոտք ունի, ոչ բերան, ոչ ձեռք ունի, ոչ քիթ. թէ որ կառնիս, կտամ կարողութունս էլ քեզ. ես եմ, իմ մէկ կին. թէ սը չառնես, քեզ զատ չեմ տալի. յիւր էկեր էս, էն տեղ գնաւ:

Տղէն ասաց.— Ես մէկ գունդ միս ինչ տնեմ: Վեր կացաւ, գնաց, աղջկայ օթախի դիւռ ըսաց արեց, տեսաւ որ մէկ հիւրի, փետի աղջիկ նստած ա, մէկ դռնէն, մէկ խոնէն: Դառնալով աղջիկ ա, Գետ դռնէն, գնաց տնոյ մօտը:

— Հայրիկ, ասաց. էս աղջիկը տու ընձի, իմ մալ քրդի:

Ասաց.— Տուցի էն աղջիկը, իմ մալն էլ քեզ, քեւ մալն էլ քեզ:

Տղէն պատկեց, պրծաւ: Մէկ էրկու տարի աղէն էս տեղ մնաց, համ դռանէն, համ տները մեռան. մնացին ինք, իր կին:

Տղէն ասաց.— Էս տեղ մեղի ձեռք չտար, շատը թողենք, քիչը վե կալենք, էթանք:

Գնացին, Ստամբուլ քաղաք դիւս էլան:

Էս աղէն մէկ բօղնոց ակունք-անդին քար լիք լցեց, տարաւ թաղաւորին հետի. թաղաւոր գնահատեց որ մէկ խառ անդին քար քաղաք կառնի ու չծախի:

Այ տղա, ասաց. ինչ էս խնդրում:— Թաղաւորի սաղաթուն, եմ ուզում. ես էկերեմ դարիւղ երկրէ, քեզ ժողովուրդ դարձաւ: Ընձի խամար մէկ տեղ տուր՝ տուն չինեմ, նստեմ միջին:

Թաղաւոր մտածեց. մէկ խառ պաղչա ունէր. տունեց ըզբան. աղէն քառսուն ասեմի խօրոտ տներ մի չինեց. իրան Մանուշակին մէջը դրեց: Բայց ինչ անես որ միտքը փոխուաւ. կինը թողաւ, որ էրթայ Երուսաղէմ, մուղսի դռնայ. մտածքմ ա օ-եւ որ էրթամ, իմ կնիկ ում խեռ պտի խօսայ. էրթամ, մէկ խառ ծառայ բռնեմ:

Վեր կացաւ գնաց պազարը, տեսաւ որ մէկ մարդ մէկ խառ բիրտու ա ծախք.— Բիրտու մարիֆաքը ինչ ա, այ մարդ. ասաց.

— Մարիֆաքը էս ա. մարդի խեռ խօսում ա:

— Գին ինչ ա.— Տաս օսկի ա. ասաց:

Բիրտուը առաւ, տարաւ Մանուշակ խանութի խամար:

— Կնիկ, շատ լաւ բան ա. ծառայ բերեմ, լաւ չի, էսի քրդի ձեռքատույտ Դուներ փակեց, թողեց բիրտու տունը, գնաց:

Էդ քաղաքի թաղաւոր մէկ խառ աղայ ունի, օխտը տարի մէկ նեյլանի քամակից գնացեր ա. օխտը տարին քամակեց, դարձաւ-էկաւ. տեսաւ տներ մէ չինուած, էդ նեյլանը մէջը նստած ա, ասաց թաղաւորին.— Հայրիկ, քու աչքն էլ, իմ աչքն էլ լիս ըլլի, իմ նեյ-բան բերիւ, պահ տուերիս:

— Հայ որդի, ասաց. խօ գիւ գիթ չիս. ինչ նեյլան. էգրա տէրը քաղաք կառնի, չծախի. հեռու կաց:

Էդ աղէն խռովեց, տանից դիւս էկաւ, գնաց մէկ նաւու պա-ռաւի պատահեց.— Անա, Աստուծոյ սիրուն ըլլի, դիւս սրուի կողմանէ ինչպէս եւ:— Շատ լաւ, ինչպէս քու սիրտ ուզայ:

— Կարող էս իմ նեյլան ընձի խամար բերես, ինչ ուզես կտամ:

— Ընչի կարող չեմ. էգուց գնամ, բերիմ:

Չասես, անդամ պառաւը նաքալազ. սեր էրաւ, թռաւ, մտաւ պողոտիկ նեքսե, — Անան, քուր աղջիկ, ասաց. բարեւ-սիրտ էկեր էս էս տեղ. շատս ընձի մօտեւ կայ. էրթամ, տեսնամ ինչպէս ա: — Այ նանըմ, ասաց. այ կեօզմ, ընձի էս տեղ բարեկամ չկայ:

Պառաւ էս կնկան համոզեց, քարոզեց որ տանի դօնախ:

Բիրտուը կանչեց.— Խանըմ, յիւր լիս էրթում. կաց, բանեմ սարմ, նոր գնա. խանըմ կայնեց:

— Խանըմ, ասաց. ժամանակով մէկ ախքատ մարդ կըլլի, էս ախ-քատ մարդուն սիրուն կնիկ կունենայ. բայց խանըմ, լաւ ականջ էրայ. դեպքին մէկ կեամուչու պատահեցին, նստան կեամին որ էթան իրանց հայրենիքը դիւս գնաւ Դիւս էկան, փող չկայ որ տէն կեամուչուն: Բիրտու ասաց.— Խանըմ, լաւ ականջ էրայ. կեամուչին սաստեց. «փող տուր». թէ «փող չունեմ, տամ, որտուց տամ»: Ասաց.— Կնիկ թող մնայ փողի դրաւը. դիւս գնա, բեր: Խանըմ, մին-չե որ տուն գնաց. էս անիրաւ կեամուչին էս խեղճ աղքատի կրն-կան փախցուց: Էս ախքատ մարդը մնաց փոր ու փօւման, ախ-վախ անկողմ: Խանըմ, լսեցիք, ինչ էղաւ, ինչ օյին էկաւ ախքատի գլխ, քու գլխն էլ օյին կդայ, մի գնար:

Խանըմ բիրտուի խօրքին ականջ էրաւ, ետ դառաւ, նստաւ ասաց.— Պառաւ, դիւս գնա, ես չեմ իզայ:

Պառաւ գնաց տուն, թաղաւորի աղէն ասաց.— Անիրաւ պա-ռաւ, ինչու չբերեցիր իմ Կիւլլի փետին:

— Ասաց. «Խնդրումեմ, ժամանակ տաս», սապակներ անկարել էր:

Լուսուն էլի վեր կացաւ, գնաց. Գնաց, մտաւ նեքսե:

— Այ քուր աղջիկ, ասաց. իմ աղէն պտի պսակուի, առանց քրդի չի պսակուի:

Վեր կացաւ, կնկան խեղ էր, իրան չորեր խաղաւ. էլի պտի գնայ, էլի բիրտու ձէն տուեց.— Խանըմ, յիւր էս էթում. կաց, պտի բան ասեմ, ախք քրդի բան տեսցի. դիւս չես ասեր թէ էդ ախքատի կնկան կեամուչին տարաւ, որ տեղ դիւս բերեց: Էս անդամ պա-ռաւը բիրտուի վրէն բարկացաւ, ուզեց չնիք քաշել: Խանըմ ասաց.— Ի՛նչ, իմ բիրտուին բան մի ասի, ինչ կասի, թըլ ասի:

— Խանըմ, ասաց բիրտու, կեամուչին առաւ կնիկը, տարաւ. քաղաքին մօտացաւ. կեամին կայնացրուց, ասաց. «Այ ախքատ կնիկ, տանեմ քրդի տունեմ»:

էրայ, կնիկն ինչ ա անըմ: Էս Բեասիայ կնիկը, էս Թագաւորի կնկան, ղառաւաճներուն ասաց.— Մէկդի ձեր մարդին չի մօտանէք. ամեն մարդ իրան մարդին գինի խմացնի. չըլլիմ, չիմանամ դիւ խմէք: Կը խմացնէք. պիրասի գինովացնէք. ընդոնց չորեր կը խանէք, խաղ-նէք: ասպապները կը կապէք: ձիանք խեծնէք, որ ըս տեղէն փախ-նենք: Խանըմ, լաւ ախանջ էրայ. էկան օխշար մորթեցին. խարսնիս արեցին, խմացրին, չորերը խազան. ասպապները կապեցին, խե-ծան. փախան: Էն պաշտան հարամիք էրան. տեսան ոչ չոր, ոչ ձիանք, ոչ ասպապ, ոչ կնանիք. չիլախ էն տե նստած էն:

Էդ կնանիք գնացին մէ յիւրիչ քաղաք գիւս էկան: Էդ քաղքի Թագաւոր փաղճանած էր, դօլվար դուշի կայ, էսոնց կարգադրու-թուն էնպէս ա որ դցում են, ում գլխուն վե դայ. կը գնին Թա-գաւոր: Դօլվար դուշին գցեցին, էկաւ, իջաւ էս Բեասիայ կնկայ գլխին: Համա խանըմ, էս տեղի յօրիֆ-փօրիք ամեցին, քաղքից գիւս արեցին: Էլի դուշը Թալեցին, էլի քաղքից գիւս գնաց, նստաւ ըն-դոր գլխի վրէն. էլի պտի ջարդէն, հոգեվախ մարդիկ էկան, ասին.— Աստուած էս ա կամեցե: Ընդունեցին.— Խանըմ, ասաց ըրբուր, լաւ ախանջ էրան. տես, ինչ արաւ կնիկ. կանչեց էդոնց մարդեր, ասաց.— Վախիլ-վազիր ինչ որ կայ, իմ մարդեր պիտի անեմ: Պի-րասի իրա մարդեր պախեց իրա մօտը:

Բերեց իրա պատկերը քաշել տուեց, աղբրի վրայ դարկել տուեց. քանպիմ արեց, ինչ կանդար աղբուր թլկայ, փակին. մնաց ըսց էդ աղբուր: Բայց խանըմ, չաւես, համ կեամուչին, համ իրա մարդը, համ Թագաւորը, համ քեառսուն հարամիք. իրարու քամա-կից ման էին գալի: Էկաւ էս կնկայ մարդը. քաղաքի մէջ ջուր չգտաւ, մարդի մէկ ասաց.— Հա, էն տեղ աղբուր կայ, գնա, խմի:

Գնաց, ջուր խմեց, աչքը ընկաւ պատկերին, ախ քաշեց. դա-րառլներ բռնեցին, տարան Թագաւորի մօտը. Թագաւոր դրեց մէ լաւ օրախ, մէկ ղառաւաճ գրեց մօտը. օրերից մէկ օր կեամիսին էկաւ, էնպէս ջուր խմեց, ախ քաշեց, էն էլ գրեց մէկ մօթ օրախ. խաց, ջուր չտուեց: Խանըմ, չես ասի, խեղճ հարամիք ինչ էլան, առանց չորի, տկոյր:

Էնդրնէ էտե քեառսուն հարամիք էկան. ընդոնք էլ ջուր խմեցին, պատկերը տեսան, ախ քաշեցին, էնոնք էլ բռնեց: Թագա-ւորն էլ դիւլիւ ղըլըլիցս էկաւ, էն էլ բռնեց:

Խանըմ, ասաց բիրբուր. տես, ինչ դատաստան պտի անի:

Էս կնիկ մէկ մէկ խաբցուց, էդ հարամիք ասացին.— Մեր մէջ քեառսուն էրկու յարմատ պատահեցան, մենք քամազու (կարօտ) էնք, կին չունէնք, մեզի կին առինք, մեզի խափա տուեցին. մեր բաներ առան, տարան:

Թագաւորը հրամայեց ձի, ասպապ ու չորեր տան ուրանց. ամենքին էլ չորս խարիւր մանեք տուեց, ու էթան, պատկուին:

Համա խանըմ, կանչեց Թագաւոր բերել տուեց, խաբցուց.— Գիւ Գլան քաղքի Թագաւոր իս, խի դարւիւ ղըլըլիցսա իս:

Էն էլ պատմեց իր գլխից անցածը:

Կանչեց, ընդրա կինը բերել տուեց.— Կը անչնա, ասաց. ան, գնա: Համա ղառաւաճներ չգացին:

Կանչեց կեամուչուն, կեամուչին ասաց.— Մէկ կնիկ ունէր, առաւ իմ կեամին, փախաւ:

— Բու կնիկն էր թէ քու սիրոյ:

Ասաց.— Վալա, իմ սիրողնէր:

— Մարդ ունէր թէ չունէր:

— Մարդ ունէր, ասաց:— Որ ունէր, խի առեցիր:

— Կեամուն փոյ էն տալի:

Կանչեց էրկու ջալաս, գլխը զարկին:

Կանչին էն կնկայ մարդին:

Խանըմ, ասաց բիրբուր. դու տեսար էն կնիկ քանի մարդիւ ձեռք ընկաւ, չխափուաւ, գիւ էդա փիս պառուու մէնէ խափուեցար:

— Պառաւ, ել, գնա, ասաց:

Խանըմի դիւս ամեց՝ իրա մարդը:

Պառաւ փախաւ, իրա մարդը մտաւ նեքսե:

Կերան խման:

Բիրբուրի գինը խաղաւ մանեք էր:

34

ՇԵՆ ՍԱՏԻ

(Վաղարշապատու եւ Մակաց բարբառով *)

Ելա Սատի տնուր մէ մարդ կըլի, չկարգուի. ասին-ասին, էս մարդի խեղճ գողացան վազիրն ու նազիրը. էն խօսք տուեց.— Ի՞նչպէս կարգուիմ, ասաց, էնպէս աղջիկ պտի առնիմ օր խում կաթ ուտող չըլի:

* Պատմած է նորագործ Մկրտիչ-Կուլան:

— Ինչպէս անենք, էփած կաթ ուտող գտնենք, ասին:

Ընկան աշխար մասն էկաւ. մէկ քեանիպ կնիկ անճար ու աղքատ աղատուեց (ծնաւ), մէ աղջկիկ բերեց, չթողեցին իրա մօր կաթ ուտէր. տուեցին փաւրի զօւր, բերեցին, տարան տուեցին Շէխ Սատին:

Շէխ Սատին բերեց, դեղրունքով էդ աղջկան պախապանեց:

Օրից մէ օրը 15 տարեկանը լմացաւ, բերեց կարգեց իրա վերէն:

Սատին քեանսուն ասեցնե մէ տուն շինեց, ասաց. — Իմ յարմատ (կին) դիւս չկայ, յաչք չգցի մարդի:

Դռներ վերէն փակեց, ան-դուռ անելու կերթէր:

Կամ մէ տարի, կամ էրկու տարի եօլա գնացին:

Օրերից մէ օրը էկաւ նհելի մէկը փեցնեւի տկով գնաց. մօրիկ տուեց, մէ շատ սիրուն-դեղեցիկ կնիկ փեցնեւի մէջ նստած ա, ասաց.

— Էս կնիկ իմ կնիկ ըլլէր, ես աւուր խացի կարօտ ըլլէր:

Իրա մօքի մէջ ասաց, ընցաւ:

Բաց ինչ ասեա, էս կնիկն էլ վերեկից սիրտ խաւապ էլաւ ասաց. — Ա՛խ, էս մարդը քեզիպ իմ մարդը ըլլէր:

Էս մարդը գնաց, մէ նասու պառաւի քուռ էլաւ, ասաց.

— Նանէ, դու սրտի կողմանէ ինչպէս իս:

Ասաց. — Ինչպէս որ պտուկ եռայ, խուփը բերնին պուլը դուս չգայ, ես էնպէս իմ:

Խանեց տաս օսկի տուեց պառաւին, պառաւ ուրախացաւ:

— Նանէ, ասաց տղէն, կարան ընձի տանես էն կնկայ մօտը:

— Իմ փեցեկիս անունը ինչ ա, ասաց պառաւը:

Մէ խատ դիւկիւր բերել տուեց պառաւ, ասաց.

— Ի՞նչ ասամ քե, մէ խատ դուքի շինես էս պոլին, էս չափին:

Պառաւը մէ օսկի տուեց, դիւկիւրը դուքին շինեց:

Բերեց տղէն դրեց միջին, տուեց խամալի շալակ, գնաց:

Էս նասու պառաւ ինչ արաւ. քեզպիս բռնեց ձեռը, ասաց, «տէր օղորմեայ, տէր օղորմեայ» ու գնաց. Շէխ Սատու դռան կայնեց. դիւս փակ էր:

Շէխ Սատին նհելից էկաւ, տեսու մէկ պառաւմ՝ դռան կայնած աւ. — Նանէ, ասաց. դիւ ինչ կնիկ իս:

— Ես կերթամ էրուսաղէմ, քե պախապան կենայ, մէ քիչ ամա-նաք կայ, քե պախ տամ:

— Պառաւ, տեղ շատ. մէ տեղ քցի, թող էրթա:

— Ի՛նչ, քու յարմատը դո՞ր կը քնիք, էն տեղ պախի:

— Տար էն օրախը որ ես իմ յարմատը պարկուսնեք:

Տարաւ, էն օրախի մէջ դրեց. ինք թողեց, գնաց,

Աղօթարուն բացուեց, Շէխ Սատին էլի գնաց նհելի:

Էս տղէն դուքու մէջ. խաղաց:

Էս կնիկ ասաց. — Ինչ էս, նրնս, էս, արի, ես կտոր, կտոր կըլլիմ:

Տղէն դիւս էկաւ, կնիկ տեսաւ իրա տեսած տղէն էր, փաթուրթուեցին իրար, քեռ ուրախութեն արեցին:

Մէկ օր, էրկու օր վրէն ընցաւ. Շէխ Սատին չգնաց նհելի, ընկաւ քամակի վրէն ու պարկեց. տեհաւ օձօռքի վրէն մէկ թուք կախ ընկեր ա պատից, չորացեր ա:

Շէխ Սատին շատ դիւսող էր, ասաց իրան-իրան:

— Էս թուք ես չիմ թքիւր. իմ կնիկ վերե չկարայ թքի, վերե աղամարդիկ կը թքեն: Գնաց օտաց ճանապար, մօրիկ տուեց որ տղայ մարդի ջրիէթ կայ. — Հայ վախ-նայ վա՛յ, ասաց, իմ կնիկ խաւապ էլաւ: Լիս չընկաւ հեչ. իրա մօքի մէջ պախեց:

Կնկայ չորս, խինգ աւուր խաց տուեց, դռներ փակեց, գնաց:

Գնաց, մէ չոլ դաշտի մէջ մաթ կոխեց դրա վերէն. մէկ չինարի ծառ կար, իրա ձին պխաւեց. ինք վեր կացաւ, չինարի վերէն նստեց, Գիշերուայ վախսին մէ ծանար բազրկեան էկաւ, էդ չինարի տակ իրա բռներ թափեց, իրա . . . տաւար, ձիանք. դիւկիւր տարան պախելու. մնաց բազրկեան բաւին: Իրա նեպից խանեց քուքունի դուքին, որ ափսունեց, դուքուց մէկ խատ կնիկ դիւս էկաւ, որ կնիկ դիւս էկաւ, բազրկեան բաւին քնեց:

Էս կնիկ մէ խատ քնոյ ուլինք դրեց բազրկեան բաւու ախանջը:

Կնիկն ա. իրա ծամերու միջից խանեց մէ կապոց, ափսունեց. որ ափսունեց, կապոցի միջից էլաւ մէ խատ նհելի տղայ. իրար խեռ կերան, խմեցին, քեռ արեցին:

Էլի էդ կնիկ էդ մարդ դրեց կապոցը ու դրեց ծամերու մէջ, քնոյ ուլինքը բազրկեան բաւու ախանջէն խանեց. էն կնիկ իրա մարդու խեռ խաց կերաւ, պրծաւ էլ էս մարդը դրեց դուքու մէջ, դրեց նեպ:

Ձէն տուեցին իրարու, իլիսրբ բարձեցին, գնացին:

Շէխ Սատին իրան ձին բերեց, խեծաւ քամակից, բազրկեան բաւուն խասաւ. — Բարի լուս քե, պազրկեան, ասաց:

— Աստըծոյ խեռ ու բարին, դու ինչ մարդիս, դո՞ր էս էթըմ:

Ասաց. — Ատմարօլայ քաղաք Շէխ Սատու տունը:

Ասաց. — Շէխ Սատին ես իմ:

Ուրախացան իրար վրէն, գնացին Ստամբուլայ քաղաք դիւս էլան: Շէխ Սատին քեանսուն ասեցնե դռներ բաց արեց, դանկեր քաւեց նեքսե, գնաց կնկան քամակիս էրաւ, ասաց,

— Կնիկ, վեց մարդի խաց խաղա:

Կնիկ էլաւ վեց մարդի խաց խազրեց:

Էկաւ յերկուն, ճրագ կապը վախսը նստաւ խացի վրայ իրեք մարդ:—Կնիկ ասաց.—'Ինչ ասիր վեց մարդու խաց խազրէ, մկայ իրեք մարդ կայ:

—Բան չկայ, կնիկ, հիմի կզան:

Շէխ Սատին դարձաւ՝ բազրկեան բառուն:

—Բազրկեան բառի, իմ քերը սոված կըլլի. խան, կտորմ խաց ուտի:

Բազրկեանը չչկուեց—Խոնջ քեր, ինչ կնիկ, ինչ բան, ասաց.

—Խոնջիմ, խան-խան, ասաց:

Ջուեց, խանեկ տուեց:

Ասաց.—Քիւրիկ, ահա, էն գլալ քե, էն քարդան քե, նստի իմ կողքին, կի:

Էդ կնիկ նստաւ որ խաց ուտէր, Շէխ Սատին ասաց.

—Քիւրիկ, խան էն կապոցի միջի մարդը, խաց դատի, անօթի կըլլի, ճնեկ տղայ ա, մեղք ա:

Ջուեց-զոռեց, գլու բերեց, ասաց.

—Տղա, էն քարդան, էն գլալ քե, դարիւ մարդիս, նստի. կի:

Դարձաւ իրա կնիկան:

—Կնիկ, ասաց. էն թուքը որ էն տեղ չորացեր ա, նրան էլ բեր, խաց ուտի, մեղք ա:

Կնիկ ուրացաւ, ասաց.—Այ մարդ, ինչ թուք, ինչ բան:

Շէխ Սատին վեր կացաւ, դուրս գլու բաց արեց, ասաց.

—Հարագն ջան, արի, նստի իմ կողքին. մկայ դռուեցինք վեց խողին. խաց անուշ արէք:

Էլ խաց կուլ կեթայ, մացին սուռած:

Շէխ Սատին ասաց.—Պազրկեան, էս մէկ իմ կնիկայ, էս մէկէն

էլ քիւ կնիկայ սիրողն ա, որ մենք խաչ աւետարանով պատկուած ինք, մի չեն սիրում մի կնիկիք, էսոնց ին սիրում արի, դիմիւ չըլ լինք. գիւ բեր քիւ մալ, իս էլ իմ մալ բաշխինք էն մարդոց, էրթանք դօր օր անդաւրս տեղ կայ:

Իրանց մալ բաշխեցին իրանց կնիկայ սիրողներուն. իրանք վեր կացան, գնացին:

Շատ ու քիչ գնացին, տեսան որ մէ մարդ մէ մեքի միջից դիւս էն բերում, քառսուն փանիլեան ընկած ա էն կողք. քառսուն յարմատ ա ընկած էն կողք, չըն թողնի էս մարդու փէշ գետին առնի սրբու պէս:

Շէխ Սատին ասաց.—Էս մարդ անդաւրս ի մեք էլ էրթանք փէշից բռնենք որ անդաւրս ըլլենք:

Ամեն մէ փէշից բռնեցին, առան բերին տունը:

Տեսաւ որ սեղան փռուած ա, Աստուած ինչ որ տեղներ ա, սեղանի մէջ կայ:

Էն մարդ գնաց, սեղանի գլխի նստեց:

Ամեն փանիլեան իրա յարմատը առաւ, սեղանի վրէն նստեց:

Շէխ Սատին նստաւ դռան քամակը:

Խացը կերան, պրծան ինչուան ժամերու վախս, մալ կոխեց:

Ամեն մարդ առաւ իրա կնիկը, էս մարդու գլխի տուեցին,

գնացին:

Մնաց վերջը մէ արաք. մէ շատ սիրուն յարմատ, գնացին մեծ մարդի գլխի տուեցին ու գնացին:

Էն մեծ մարդը «ախ» քաշեց:

Որ ախ քաշեց, Շէխ Սատին բազրկեանին պղեց, ասաց.

—Սրա դարսը մեր դարսից չատ ա, խի ախ քաշեց:

Էս մարդը զարձաւ, սրանց ասաց.

—Խոնջ մարդ էք, գնացէք մէ տեղ գտէք:

—Մենք դարիւ մարդ ինք, տեղ չունինք, գիշեր պտի պախես:

Մնացին մինչև քնելու:

Շէխ Սատին քաշեց թուքը, գնաց գլխի վրէն կայեց, ասաց.

—Այ մարդ. ինչ դարս ունիս, ընձի ասա:

—Ընձի դարս չունիմ, ընձից վաղն արի, ասաց.

—Քու չնիք կը դարկեմ, որ չասես:

Ասաց.—Նստի, կասեմ:

—Ընձի աշխրքի վրէն շատ սիրուն կնիկ ունէր, էդ կնիկ շատ անճար խիւանդացաւ, ասի. «այ կնիկ, սիրտդ ինչ ա ուզում, բերեմ. այ կնիկ, դուրբան: Ասաց.—Խի էս դուրբան ըլլում, էգոնց կը մեռնեմ. մէկն էլ կը բերես: Ասի՝ էրկինք, գետինք, Աստուած վկայ նեմ. մէկն էլ կը բերես: Ասի՝ էրկինք, գետինք, Աստուած վկայ ըլլի, քեզից սալալի յարմատ չառնեմ, չպատկուեմ. Շատ միտք ըլլի, քեզից սալալի յարմատ մեռնի, ես իմ ուխտ չկատարեմ. բռնի արի, չըլլի թէ յարմատս մեռնի, ես իմ ուխտ չկատարեմ. բռնի արի, չըլլի թէ յարմատս լաւացաւ. մէկ տարի, էրկու տարի իմ . . . օթս կտրեցի: Իմ յարմատս լաւացաւ. մէկ տարի, էրկու տարի իմ կնիկան մօտ չգացի. իմ կնիկ ասաց.—«Ինչ կնիկ, ես իմ մօտ չըս պարկի: Ես էլ ասի այ կնիկ, սրա իմ պախի, ուխտ իմ էրի:

Էկաւ իմ կնիկ ընձի վրայ, իմացաւ:

—Կնիկ, ասի. քեռուսուն փանիլեան ունեմ. որ մէկ կը սիրես, գնա մօտ, մարդ մեր սրբը չիմանայ:

Իմ կնիկ ինձ ուշուեց տուեց. իմ նամուս գետնով տուեց, գնաց էս սե արաքին առաւ:

Շէխ Սատին ասաց.—Պազրկեան, էլի մեր կնիկ, էլի մեր կնիկ,

սրա դարսը մեր դարսից շատ ա:

Վեր կացան, գնացին. իրանց կնիկը առան, նստան:

35

ԱՐԲԱՆԱՄ ԱՌՈՒՏՈՒՐԱԿԱՆ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Կար ժամանակով մի քաղաքում մի սովսափեար մարդ, էդ մարդ աշխարհում ինչ դար քաղաք կար, կեթար սովսափեարութուն անելու: Ամեն քաղաքներում մէջ ճանաչներ ունէր. էդ մարդին ունէր մէկ տղայ, տղէն ասեց. էս դար որ էթում էս առու-տուրի, հմի ինչ զրկայ, ես էթամ:

Ասեց.— Դու ջանել էս, չես կարայ էթայ, քու էթալու ժամանակ որ ընի, ես կը զրկեմ:

Ասեց.— Անկարելի ա, պտի էթամ:

Ասեց.— Որ պտի էթաս, որ տեղ իմ անունը տաս, քեզ կընդունեն: Էդ մարդը տղի հըմար քառասուն դարիւ առաւ, քառասուն բռն էլ բռնեց. վեց հատ նոփար տուեց, բռնները բարձեց ու զրկեց զքալա Ստամբուլ:

Գնացին հասան ծովի դրաղը. քառասուն բռն էլ, դարիւներն էլ զրեցին կեամու մէջ. իրանք էլ նստան իրանց բռնների մօտը:

Երկու օր ծովի մէջ ճանապարհ գնացին. երկու օրէն ետը Գուրուքունէն վեր կացաւ. իրեք օր տակ ու վերեւ արեց ծովը, կեամին տարաւ, տուեց մի քարի, հազար կտոր արեց:

Ապրանքը, դարիւները, մարդիկը պիւրէսի լցուան ծովը, հեղդուան:

Ընդրա նօքարների մէկը մի տախտակի վրայ մնաց. լափինը տալով բերեց էս դին հանեց:

Վեր կացաւ, էկաւ տուն:

* Պատմած է Արսէն Ղափնեան 19 տարի գիւեհայացի եղած է վանքի մէջ, 55 տարեկան է, գիտէ աս. հեփեաքներ. աս վարձ է պատկու. մօս 100 հեփեաք գիտէ, ռովորած է վաղարշապատի մէջ. ինքն եւս պատմած գիւղի օրախներու մէջ. Մակար կաթողիկոսի հանի Յակոբի մօս միտ հեփեաք ասած է, զբաղեցնելու համար:

Աղէն ասեց.— Այ տղա, խի էկար:

Ասեց.— Աղա, էլ ինչ ասեմ, ֆողն էկաւ մեր գլխին:

Ասեց.— Որդի, ասա, տեսանք ինչ ա էլեւ:

— Աղա, ըս դիան վեր կացանք, գնացինք ծովի դրաղը, նըստանք կեամին, գնացինք էրկու օր ծովին մէջը. էրկու օրէն կտոր Գուրուքունէն վեր կացաւ, իրեք օր ծովը տակու վերեւ արեց. տուեց քարափին. հազար կտոր արեց, քու դարիւներն էլ հեղդուան, տղէդ էլ հեղդուաւ. մեր նօքարներն էլ հեղդուան, մեր հեա չատերն էլ կային, ընդունք էլ հեղդուան. ես մնացի մի տախտակի վրայ, ծովի լափինը տուեց, հանեց էս էրէսը. ես էլ վեր կացայ էկայ, քե խապար բերեցի. էդ բանը որ էլաւ, սաղ քաղաքի մարդիկը լսեցին, մահալի մարդիկներն էլ լսեցին, էդ մարդը երեւելի մարդ էր, քոմա էկան ըզրան զլուխ սաղաթուն, իրեք ամիս ըզրա էթող գալողը չկտրուաւ:

Խապարը տանք ըզրա տղիցը, ըզրա տղէն էլ տախտակի վրայ մնացեր ա. լափինը տուեց, տարաւ հանեց Սպահան. դուս էկաւ չորը, գնաց Սպահանու քաղաքի մէջը: Չանել տղայ, սոված մնացեր ա ծովի էրէսը, որը սովածութունը, որը անը: Ասեց.— Ինչ անեմ. փող չկայ ձևիս:

Գնաց մի փունչու դուփանի առաջ կաղնեց. տեսաւ էդ փունչին հաց ա ծախըմ. առաւտուանից մինչև ճաշ կաղնեց, էդ փունչին հաց ծախելուց պրծաւ: ասեց.— Այ տղա, խի էս կաղնէ ըտի, ոչ հաց ես ուզում, ոչ բան էս ուզում:

Ասեց.— Ես սոված էմ, փող էլ չունեմ հաց առնելու:

Ասեց.— Ըս տե նոփարութուն կանեմ:

Ասեց.— Խի չեմ անի, հաց տուէք, կանեմ:

Փունչին իրա նոփարներին ձէն տուեց, էկան, ասեց.— Էս տղին տարէք, հաց տուէք թո ուտի, մէկ բանի կը դնէք:

Տարան, հաց տուեցին, կերաւ:

Ասեցին.— Հաց կերաւ, պրծաւ:

Ասեց.— Մի բանի զրէք, թո աշխատի:

Ասեցին.— Խմոր ա, չի կարայ անի. ջուր ա, չի կարայ բերի, ցախ ա, չի կարայ ջարդի. բիւլ ա, չի կարայ թափի:

Էկան, ասեցին.— Աղա, ինչ բանի զրեցինք, էս տղէն չի կարում անի: Ասեց.— Կանչէք, գայ ըս տե: Էկաւ: Ասեց.— Խսկի դու նոփարութուն չեմ արեւ:

Ասեց.— Չէ, ես գաւ չեմ արեւ, մեծ սովսափեարի տղայ եմ. մեր դուանը կար տաս-քսան նոփար. ես աղալարի ման կգայի: Իրա գլխի էկածը էդ մարդին պատմեց, ասեց.

— Ըս տե մի սովսափեար կայ, եփոր էթայ, քեզ հետը կը տանի:

Վե կալաւ իրիկունը էդ մարդին, տարաւ տունը:

Գոռը ծեծեց, նոսրաների մէկը դուս էկաւ: ասեց.—Աղէն տանն ա: Ասեց.—Տան ա:

Ասեց.—Ֆլան փունչին պտի գայ, քեզ տեսնի: Ասեց.—Թո գայ:

Փունչին տղին վե կալաւ, գնաց նեքսե, բարեւ տուեց կաղնեց, ասեց.—Աղա, էս տղէն դարիք տղայ ա, է՛կե մեր փուռը ոչինչ բան չի կարում անի:

Սովսափեար հարցրեց.—Վըւ ինչ տղայ էս, որդիան էս:

Ասեց.—Աղա, էս էրեանցի եմ:

—Որ էրեանցի էս, մե՛ծ տղէն էս:

—Աբրահամ սովսափեարի տղէն էմ ես:

—Որ դու Աբրահամ սովսափեարի տղէն էս, Աբրահամ սովսափեար իմ ախպէրն ա, ինչ պատճառով էս էկե, ըստերանք ընկե:

Ասեց.—Աղա, էս իմ հօրիցը խնդրուեցի, ինձի զրկէց առուտուրի. առաջին չէր ուզում զրկէր, էս զօռեցի իրան, անպաճառ ասեցի, պտի զրկես. էլ իմ խաբրին չի դիպաւ. գնաց քառասուն դարիւր առաւ, բեռները բարձեց տպրանք, վեց հատ նոսր տուեց ինձ, ասեց. «տարէք Ստամբուլ, ծախէք: Տարանք ծովի դարձը, լըցրեցինք զեամու մէջը դարիւրներն էլ, ապրանքն էլ. էս էլ նստեցի. վեց հատ նոսրն էլ իմ կշտին: Երկու օր ծովու մէջը ճանապարհ գնացինք. երկու օրէն ետը Ֆրքուենն վե կացաւ, ծովը տակ ու վիրեւ տրեց, տարաւ, տուեց մէկ քարի, հազար կտոր արեց. ապրանքն էլ, դարիւրներն էլ, նոսրաներն էլ. մեր հետ շատերն էլ կային, պիրասի ծովը լցուան, հեղգուան, էս մնացի մի հատ տախտակի վրայ. ծովը լափին տուեց. բերեց, էս էրեւր հանեց. աղա ջան էս էդ պատճառով ընկեր էմ էս տեղ:

Ասեց.—Աբրահամ սովսափեարն որ իմ ախպէրն ա, դուն էլ իմ ախպօր տղէն էս, ըստի իմ տղի հետ ման կգաս. որ օրը քու սիրտը կուզի, էն օրը քեզ կը տանեմ քու երկիրը:

Երկու ամիս տղի հետ ման էկաւ, բիւսան մտածեց:

—Էս քանի ամիս ա էկեր էմ քս տեղ, իմ ոչ թուխտ տանող էլաւ, ոչ խապար տա՛նող, չի իմանում թէ՛ սաղ էնք թէ՛ մեռած. էս իրիկուն աղին պտի խնդրուիմ որ զրկայ իմ երկիրը:

Իրիկուն էկաւ, նօթերը կիտեց ու կաղնեց:

Աղէն ասեց.—Ա՛, տղա, խի էս նօթերդ կիտե. քեզ հօ բան ասող չի էլի:

Ասեց.—Ձէ, ընձի ո՛վ բան պտի ասի, փառք Աստծու, հացդ բօլ, եմակդ բօլ, ուտում, խմում էնք, ման էնք գալի. էս մտածում էմ ըստե մնալը ընձի օգուտ չի, իմ հօրն ու մօրը ոչքը ճանապար-

հի ա, իմ էթալն էն րամաւաւ անում. էս քեզանից չնորհալ էմ. ինձ ճանապարհ քցա, էթամ:

Իրա տղին կանչեց. ասեց.—Օհանէս, արե ըս տե:

Եկաւ կաղնեց: Ասեց.—Առաւօտը կեթաս պագարը, վաթսուն հատ դարիւր կառնես:

Առաւօտը վեր կացաւ տղէն, գնաց պագարը. վաթսուն հատ դարիւր առաւ. վաթսուն դարիւրի բեռ չինեց. ապրանք բարձեց, տաս հատ նոսր տուեց, ասեց.—Տանես ինձանից շատ բարեւ կանես, Աբրահամ սովսափեարին կասես. «էս ապրանքը քե փեկեց արեց Մինաս սովսափեարը»:

Տղէն ընկաւ ճանապարհն ու գնաց:

Մինաս սովսափեարը էդ միջոցը հիւանդացաւ. ընկաւ մեռաւ. տղէն մնաց մինակ. գնաց դուքանումը նստեց առոււտուր անելու: Երկու ջնուտ միտք արեցին, ասեցին.—Մինաս սովսափեարը հագր մեռեր ա, մենք բողբա տղի գլուխը օլին հանենք. ըզըլա հէրը մեր գլուխը շատ ա օլին հանե: Գնացին ըզըլա դուքանի աղաքը կաղնեցին, հանեցին մի հատ հարըրանոց, ասեցին.—Էս խուրսայ, մեզ ոսկի փող տուր: Ասեց.—Ըստե հարիւր մանէթի ոսկի չկայ:

Ասեցին.—Մեք ըս տե կաղնեք, դու գնա, տանիցը բեր:

Վե կացաւ, գնաց դղա տուն որ փողը բերի:

Էդ Զհուտը մտաւ, դուքանի պախումը նստեց:

Էն մէկէլ Զհուտը տաս դուքանաւի աջ կողմիցը կանչեց, տան էլ ձախ կողմիցը կանչեց. էկան քսան հօգի ըտե կաղնեցին, ասեցին.—Ի՞նչ էս աղմ:

Հանեց ամենքին հարուր մանէթ փող տուեց, ասեց.—Որ Մինաս սովսափեարի տղէն Օհանէսը գայ, ասէք դուքանը Զհուտին ա: Ըզանք ամենք գնացին իրանց դուքանները նստան. Օհանէսը էկաւ, ոսկիքը բերեց տանիցը, տուեց Զհուտներին, ասեց.—Առէք ձեր հարուր մանէթի ոսկին:

Ոսկին առան, ըզըրտն դուս արին դուքանիցը:

Գուքանի աժողութունը կըլէր էրկու հարուր հազար մանէթի ապրանք:

Էդ Օհանէս ասեց.—Գու դուս էկէք, էդ իմ դուքանն ա:

Վե կացաւ Զհուտը բղբան ծեծեց, ասեց.—Իմ դուքանը իմ ձեռիցը խլում էս: Էդ Օհանէսը գնաց գանդա՛տ:

Ասեց.—Մի Զհուտ իմ դուքանս խլում ա:

—Գատաւորը մարդ զրկեց, ասեց.—Գնացէք, էն Զհուտին կանչէք դայ: Գնացին, Զհուտին բերեցին:

Գատաւորը հարցրեց.—Ի՞նչ պատճառով էս ըսդրա դուքանը խլում:

Ասեց.— Ես զօռով չեմ խլում, իմ դուքանն ա:

— Մտնե իմանանք որ քու դուքանն ա, տսեց դատաւորը:

Ասեց.— Տասը մարդ ձախ կողմից կանչայ, տաւը մարդ աջ կողմից, մոնց որ ասեն, մենք դուքով էնք:

Օհանէսին էլ ասեցին, դուռն էլ դապուլ էս:

Ասեց.— Ես էլ էմ դապուլ:

Եստաւուրը դնաց ու կանչեց:

Էկան կողնեցին դատաւորի աղաքը:

Դատաւորը տսեց.— Դիտաք, ձեզ ընչի համար էմ կանչել:

Ասին չենք գիտում:

Ես ըզրա համար էմ կանչել որ դուզ խօսաք. էս դուքանը Ջհրտին ա թէ էս հային ա:

Ասեցին.— Հայինը չի, Ջհրտին ա:

Դատաւորը մօտացաւ մէ էրկու չափալախ տուեց բերնին, ասեց.— Կորի, դուքանն Ջհրտին ա:

Օհանէս ցնթեց, ընկաւ չոլերը:

Էդ Ջհուտը էկաւ, դուքանուկը նստաւ:

Ջհուտները էկան, մաւառաք արեցին. ասին իրարու.— Դուքանը առանք, էթանք կնիկն էլ, տուեն էլ առնենք:

Էկան, դուռը ծեծեցին, կնիկը դուռն էկաւ:

Կնիկան ասեցին.— Էս օր բան լսեր էս:

Ասեց.— Ձէ, ինչ բան կայ:

— Օհանէսը կուտար հաղ արեց, դուքանը տարուեց. հմի էլ հաղ անըմ, տներն էլ տարուեք ա, մնացեր էս դուռ, քեզ էլ տարուի, ում ձեռը պտի ընկնես:

Կնիկը ասեց.— Բա ինչ անենք ընզրա համար:

Ասեց.— Արե՛, էս ընկորս առ, թո տանը դայ, նստի. Օհանէսը որ կգայ. ասա, քու կնիկը չեմ. ըսզրա կնիկն էմ:

Կնիկը Ջհուտին առաւ, ու մտաւ նեքսու:

Ջհուտը ընկոր ասեց.— Դու քու մուրազին հասար, ես էլ իմ, ահա, ես էթում եմ վե կացաւ, դնաց:

Օհանէսն էկաւ, մտաւ տուն, տեսաւ մի ջհուտ իրա կնիկայ կշտին նստած ա:

Ասեց.— Քօփօլլի Ջհուտ. էկերէք մէկդ իմ դուքանը առեր էք. մէկդ էլ իմ տունը առնէք. հասաւ ու տուեց ըզրան:

Ջհուտն էլ վեր կացաւ, ըզրան տուեց:

Իրար ետխա բռնեցին. զըզա դատաւորի մօտը դնացին:

Ջհուտը ասեց.— Երեկ ասըմ էր դուքանը իմն ա, էս օր էլ ասըմ ա տունը իմն ա:

Դատաւորն ասեց.— Ումից իմանանք տունը քումն ա, թէ ընզրան ա:

Օհանէսը ասեց. իմ կնիկանից իմացի:

Ջհուտին ասեց.— Դուռն էլ դապուլ էս:

Ասեց.— Դապուլ էմ:

Ղըկեցին, կնիկան կանչեցին. կնիկն էկաւ, կաղնեց դատաւորի աղաքը. դատաւորը հարցրեց.— Էս հայն ա քու մարդը չէ Ջհուտն ա:

Ասեց.— Էդ հայի էրես ըսկի չեմ տեսեր, իմ մարդը Ջհուտն ա:

Դատաւորը էրկու չափալաղ էդ հայի բերնին տուեց, ասեց.— Մէկ էլ էդպէս բան քու բերնից լսեր էմ, չեմ թողայ քաղաքի մէջ ման դաս: Իրա տանիցը դուռ արեց:

Օհանէսի իլանը կտրուաւ. գնաց էլաւ համամի փլվանցի:

Խապաւը տանք Աբրահամ սովսափեարի տղիցը:

Էկաւ, հասաւ իրանց քաղաքի դրաղը, քաղաքիցը մէ մարդ տեսաւ, հետը բարովեց, ասեց էն մարդը.— Բու սալլոյն ուրիշ եկաւ, հմի փառք Աստըծու, ողջ առողջ էս:

Էդ մարդը էկաւ դպա Աբրահամ սովսափեարին աչքալուսէք.— Աչքդ լիս, տղէդ էկեր ա, հրեն՝ քաղաքի դրաղը վեր ա դրե:

Վեր կացան մարդ ու կնիկ, գնացին աղաքը:

Գնացին հասան տղին, փաթըթուան, սնտա լայ էլան, յետոյ ուրախացան. վեր կալան, բերին տուն:

Սաղ քաղաքը լսեց որ էկեր ա տղէն:

Էկան ամենն էլ աչքալիսէքաւոր. գեղերն էլ էկան, մահալն էլ էկաւ. իրեք ամիսը աչքալիսէքաւորը աննախ կտրուաւ:

Նոր տղին կանչեց աղաքը նօփարին էլ կանչեց, ասեց.— Պատմէք. տենամ ինչ ա էլե:

Տղէն ասեց.— Նօփարը ինչ որ պատմեր ա, գրուտ ա:

Հէրն ասեց.— Նօփարինը լսեր էմ, քունը պատմէ հալայ:

Ասեց.— Կեանու կտորը տարաւ Սալահան հանեց. դուռն էկայ, դնացի մի փունչու մօտ, ձեռս փող չկար որ հաց տոնէի, ուտէի. փունչին ինձ հարցրեց. «Խի էս կաղնեք». ասեցի «փող չկայ հաց առնեմ, ուտեմ, սոված եմ». հաց առեց, կերայ. իմ գլխի էկածը ըզրան պատմեցի, վեր կալաւ ինձ տարաւ Մինաս սովսափեարի մօտը. ըտեղ էլ իմ գլխի էկածը պատմեցի. որ ասեցի, «Էս Աբրահամ սովսափեարի տղէն էմ» ճանաչեց. դնաց վաթսուն դարի առաւ, բեռներն էլ ապրանք բարձեց, տաս նօփար տուեց, ինձ ճանապարհ քցեց:

Աբրահամ սովսափեար ասեց.— Շատ շնորհակալ էմ ըզուց, փութարէնը ետ պաի տանք:

Տղին ասեց.— Գնա՛, ութսուն հատ դարի առ:

Գնաց ութսուն հատ դարի առաւ, ութսունն էլ ապրանք

բարձեց. մի տասն նոսր վեր կալաւ, իրա տղի հետ ընկան ճանապարհ, դնացին, դուռն էկան Սողոմոն. հարցրեցին, ասեցին.— Մինաս սովսափեարի տունն որն ա:

Ասեցին.— Մինաս սովսափեարը մեռեր ա. տղէն դուքանը ծախեր ա մի Ջհրտի, տներն ու կնիկն էլ ծախեր ա մի Ջհրտի, ինքն էլ էլեր ա համամի փխհանչի:

Աբրահամ սովսափեար ասեց.— Հէյ վախ, Գալաֆ. ըդրա գլուխ ինչ բան ա էկի:

Իրա տղին հարցրեց, ասեց.— Կը ճանաչե՞ս դու Օհանէսին:

Ասեց.— Կը ճանաչեմ:

Ասեց.— Եթանք համամը:

Գնացին, տեսան՝ համամիցը դուռն էկաւ փխհանչի:

Տղին ասեց.— Գնա, գլխիցը վեր քցի:

Գնաց մէջքիցը վեր քցեց:

Օհանէս ասեց.— Հօ գիժ չես, գլխից վեր էս քցում:

Աբրահամ սովսափեարը կանչեց, ասեց.— Արի, արի:

Էկաւ: Ասեց.— Դու ես Մինաս սովսափեարի տղէն:

Ասեց.— Հա, ես էմ:

Ասեց.— Եդ ինչ ա էլի քու գլուխը:

Իրա գլխի էկածը պատմեց:

Վեր կալաւ, տարաւ համամը. ըդրան մի լաւ լեղացրեց, մի ձեռք բամբուլ չոր կտրել տուեց, հաղցրեց: Գնաց թագաւորիցը մի տեղ առաւ, տակը շինեց մաղազաւ, վերեր շինեց դուքաններ, դուքանների վերեր շինեց տներ, ապրանքը բերեց ու լցրեց, ասեց.— Որդի, էս քու մաղաղեն, էս քու դուքանները, ըս էլ քու տները. քեզ պտի պատկեմ, նոր էթամ:

Ասեց.— Անկարելի ա, էն կնկանը մարիֆաթը տեսայ, չեմ պսակուի:

Ասեց.— Մոնց չես պատկուի, մարդը առանց կնիկ չըլի. էն հարամ կաթ էր ծծե, որ էնենց բան արեց, ես քեզ հալալ կաթնաւ կեր ախչիկ կուզեմ, որ քեզ ամենայն փորձանքից ազատի:

Օհանէսն ասեց.— Ես իմ քաղաքից ախչիկ չեմ ուզի:

Ասեց.— Ես կերթամ Շեխ արապի էլի մէջը. էնի իմ ախպէրն ա. ընդունց մի հալալ կաթնակեր ախչիկ կուզեմ:

Վեր կալաւ տղին ու գնաց Շեխ արապի էլի մէջը. գնաց Շեխ արապին գոռաւ. բարեւ տուեց ու կաղնեց:

Շեխ արապն ասեց.— Հա, էս քանի տարի ա չես երեւում, ընչի համար էս էկի:

Ասեց.— Եկերէմ քու էլիցը մի հալալ կաթնակեր ախչիկ ուզիմ իմ ախպոր տղին:

Ասեց.— Ինչ վաթսուհն հազար էլ ունեմ, բա մի հալալ կաթնակեր չըլլի որ տամ. Հալա իրեք ախչիկ մեր տանը կայ. կանչենք իրեքի մօլն էլ:

Մենծ ախպօր կնկան կանչեց Շեխ արապը, ասեց.

— Հարսի, քու ախչիկը հասեր ա, էդ ախչիկը հալալ կաթ ա ծծե, թէ հարամ ա ծծե:

Ասեց.— Շեխ արապ, քու գլուխը վկայ, էդ ախչիկն որ փորս ընկաւ, գնացի տեսայ քաղա հաց էն թխըմ. միտքս փոխուեց. մէ հաց վեր կալայ, կերայ. հարամ կաթ ա ծծե:

Ասեց.— Դէ, կորի, աչքիցս հեռացի դու:

Մէկէլ ախպօր կնկան կանչեց, ասեց.

— Արի, հարսի, քու ախչիկ հասեր ա, մարդի պտի տամ. հալալ կաթ ա ծծե. թէ հարամ:

Ասեց.— Շեխ արապ, քու գլուխը վկայ, որ ընկաւ էդ ախչիկը փորս, էկայ, մի բաղի կողորով անց էի կենում, աչքս ընկաւ հաւողին, միտքս փոխուեց. երկու ճիթ քաղեցի, կերայ:

Ասեց.— Կորի, էդ էլ հարամ կաթ ա ծծե:

Կանչեց իրա կնկան.— Կնիկ, ասեց.— Դու ախչիկ հասեր ա. պտի տամ մարդի, հալալ կաթ ա ծծե, չէ հարամ:

Ասեց.— Շեխ արապ, մոնց ո ընկեր ա փորս, ընենց էլ կաթ ծծե:

Ասեց.— Աբրահամ սովսափեար, աչքդ լիս, իմ ախչիկ հալալ կաթ ա ծծե, առի քու ախպօր տղին:

Բերեցին, նշան դրին, պատկեցին: Շեխ արապը իրա մալը կէս արեց, դրեց ախչիկի հետ բաժինը: Մի հատ ալլուխ ունէր Շեխ արաբին, որ աշխարքի հետ չէր փոխի. էդ ալլուխն էլ տուեց ախչիկան. էդ ալլուխի մարիֆաթը էն էր որ մարդ քցեր գլխին դուքան հաղար, կը տանէր, դատաւորի մօտ էթար, կը տանէր, գողի մօտ էթար, չէին կարայ մօտ գային:

Աբրահամ սովսափեար վեր կալաւ, գնացին Օհանէսին տները:

Ասեց.— Օհանէս ջան, քու հէլը էն լաւութունը արեց իմ տղին, ես էլ էս լաւութունը արի քեզ. մնաս բարի, ես էթմեմ Էկաւ հասաւ իրանց երկիրը:

Օհանէսը քնած էր կնկայ ծոցին դէնը, երազի միջին բիրսան վեր կացաւ, ասեց.— Հէյ վախ, Գալաֆ:

Կնիկն ասեց.— Եդ ինչ ախ քաղեցիր:

Ասեց.— Երազիս տեսայ որ հէրս սաղ էր, բեռները բերեց, թափեց դուքանի աղաքը. ապրանքը քաղմի դուքանների մէջը. բիրսան վեր թռայ, տեսայ զաւ չկայ. ըդրա համար ախ քաղեցի. ասեց կնկան, ինչ թող, մի անգամ էթամ տուտուրի:

Ասեց զոր էթաս, ամեն բան էլ ունենք, էթաս ինչ անես:

Ասեց.—Շէխ արարի գլուխն որ կը սիրես, պտի թողաս:

Գնաց, իյցցուն հատ ղաթիր առաւ, բեռները բարձեց, կնիկը այլուխը ճիւղեց հանեց, մարդին ասեց.—Էս Շէխ արարի այլուխն ա. կը կապես գլուխդ, ամենայն փորձանքից ազատ կը պահի. սաղ սալամաթ կեթաս ու դուդաս:

Կապեց գլուխն ու բեռները քշեց, զնաց Հնդստան դուս էկաւ, գնաց մի դուխան բռնեց, ասլանքը ածեց դուխանի մէջը. նստեց դուխանի աղաքը. մի ջհուտ էկաւ, կշտին կաղնեց, ասեց.—Էս սով-սափեարը նոր ա էկե, խամ ա:

Բարե տուեց, ասեց.—Ո՛րդուց էս:

Ասեց.—Ապահանցի եմ:

Ասեց.—Ի՞նչ էս բերե: Ասեց.—Ապրանք ա:

Ասեց.—Հմի մոլթն ա, առաւօտը կառնեմ, գիտամ պեզարած կըլես, մի մի ղայնա բերեմ, խմենք:

Մի մի ղայնա բերել տուեց, խմեցին:

Ջհուտն ասեց.—Գինի էլ խմում էս: Ասեց.—Կը խմեմ:

Կերան ու խմեցին. բերեցին, ցարսի էլ հաղ արեցին. սկսեցին փողով, ինչ տար հաղ արեցին: Ջհուտն տարաւ, Ջհուտն ասեց.—աշխարքում ընձի մարդ չէ՛ տարե, էդ մոնց ա տանըմ, ըզրան մէ ճիլա կայ:

Թամաշա արեց ըզրա ոտու գլխին, էրեսին, տեհաւ գլխին մի այլուխ կապած ա, Ջհուտն ասեց.—Ըզրա շնորհքն էս այլուխի միջին ա: Ասեց.—Խօ դու կնիկ չես այլուխ կապես, այլուխը դեր ջեբդ, հաղ անենք:

Այլուխը պոկեց, դրեց ջեբը, սկսեցին հաղալը:

Ինչ տար ապրանք ունէր, բիրասի տարաւ ջհուտը. բիրասի քաշեց իրան մաղազէն:

Ըզրա ձեռին հացի փող էլ չմնաց: Ջհուտն ասեց.—Էթամ տենամ, հմի մեռեր ա կծկըծու:

Էկաւ, տեհաւ, ման ա գալի, հաղ ա ասըմ, Ջհուտն ասեց, էնտար ապրանքը տարայ. հըմի հաղ էս ասըմ բա:

Այլուխը հանեց, ասեց.—Ըստրա տէրը սաղ ըլի:

Ջհուտը զնաց փաշի մօտ դանդատ. ասեց.

—Փաշէն սաղ ըլի, Ապահանու մի սովսափեար էր էկեր. զնացի. տեսայ, ըզրա հեա ցարսի հաղ արեցի, ապրանքը բիրասի տարայ. հմի այլուխը ջեբից հանեց, ասեց. «Ըստրա տէրը սաղ ըլի, կանչա, տես, այլուխը ումն ա:

Փաշէն մարդ զրկեց, էդ մարդին կանչեց. էկաւ, փաշի մօտ

կաղնեց: Փաշէն ասեց.—Բու ջիբին այլուխ կայ, հանայ, տենամ: Այլուխը հանեց: Փաշէն ձեռիցն առաւ:

Ասեց.—Էս այլուխատէրը քու ինչն ա:

Ասեց.—Իմ կնիկն ա: Ասեց.—Արի, մի թուխտ գրայ, որ քու կնիկը ղեր կենայ, գայ:

Թուխտը գրեց.—«Կնիկ, իմ առուտուրը շատ լաւ ա. առանց կնիկ չեմ կարում մնայ. էդ էրկու մարդի հեա ղեր կաց ու արի: Տուին էրկու մարդի, զրկեցին Սպահան: Էդ տղին քցեցին դուքսախանէն:

Ըզոնք հաստն Սպահան. ըզրա տունը գթան, թուխտը առին կնիկան, կնիկը կարգաց, հրամայեց.—Էս էրկու մարդին բռնէք: Երկու մարդին էլ բռնեցին: Իրիկուն էրկու մարդին կանչեց, աղաքը կաղնացրեց, խօսացրեց, ասեց.

—Արի, դրուսը ասէք, իմ մարդը ինչ բանի ա էն տեղ:

Մէկն ասեց.—Լաւ առուտուր անում ա:

Վեր կացաւ, մի էրկու չափալալա քաշեց, ասեց.

—Շան որդի, դու սուտ խօսացիր:

Էն մէկին կանչեց. ասեց.—Դու մօնց էս տեսե, չխտակ տա:

Էն մէկ ասեց.—Բու մարդ դումար հալս արեց, ապրանքը քիրասի տարուեց. փաշէն կանչեց. մի այլուխ էր մնացեր, առաւ ձեռիցը, ասեց. «Էս այլուխատէրը քու ինչն ա», ասեց. «Իմ կնիկն ա»: Փաշէն քցեց դուքսալս, թուխտ էլ տուեց:

Էդ ախչիկը իրա ցօփաներին կանչեց. ասեց.—Էս մէկին ինչ որ դուզը խօսաց, իմ կերակուրից կտաք. էս մէկին էլ օրը մի դան հաց կտաք:

Ախչիկը էլաւ, ձին նիլաւ, զնաց Շէխ արապի տունը, ասեց.

—Փեսէդ հաղ ա արե, ապրանքը բիրասի տարուեց ա, այլուխը ձեռիցը խլեր ա, փաշէն էլ ընձի ուղում ա: Հըմի ինձ տուր քառա-սուն ախչիկ: Քառասուն ախչիկ էլի միջիցը կանչեց, քառասուն ձեռք տղամարդի շր կարել տուեց. քառասուն ձեռք ասալապ բերեց. քառասուն ձի բերեց, շորերը հագցրեց. ասալապները կապեցին, նիլան ձիանը, ասեց.—Ախչիկը, ինչ հրամայեմ, ընենց կանչէք: Ձիանը քշեցին զըսա Հնդստան, որ քաղաքին մօտենում են, խապար էն զրկում.—Թագաւորի տղէն գալիս ա:

Հասան Հնդստան. էրկու ձիաւոր զրկեց, փաշին ասին.—Պատ-բասաութունդ անա, թագաւորի տղէն էկաւ:

Փաշէն պատրաստութունը տեհաւ. թագաւորի տղի տղաքը էկաւ. զրուխ տուեց ու կաղնեց, ասեց.

—Հնդստանու փաշէն դ՞ն էս: Ասեց.—Ես էմ:

Ասեց.—Էս քու քաղաքը տեհայ շատ անկարգ էր:

Փառեն տարաւ իրա տունը, վեր բերեց, ըզոնց հաց քաշիլ տուեց. Փառեն էկաւ, գլուխ տուեց օխտը անգամ, վրայ ութին կաղնեց: Ասեց.—Փառա, քու ռոճիկը քիչ ա:

Ասեց.—Թագաւորութունը ողջ կենայ, խի ա քիչ:

—Որ քիչ չէ, ասեց. դու թագաւորական մալը խի էս բերում, քու քաղաքում պահում: Ասեց.—Թագաւորական ապրանք իսկի չեմ պահեր ես:

Ասեց.—Վեր կենանք, ման դանք: Վեր կացան, փառին քցեց աղաքը. քառասուն ձիաւորը՝ քամակը, ասեց.—Փառա, որը մենք մաղազա ա, ընձի ընտի տար: Մէ էրկու մաղազա ման ածեց, զաս չգտաւ. գնաց մտաւ էդ Ձհուտի մաղազին:

Տեսաւ, ճանաչեց ապրանքը, ասեց.—Քաշէք դուս:

Ձհուտի ապրանքն էլ հետը քաշեցին դուս:

—Փառա, ասեց, ըսգրա դող էլ գտի:—Գողը բռնեի էմ, ասեց. Գնացին բերեցին, կաղնացրին. ասեց.

—Քօփօղլի, Մինաս սոլսափեարի ապրանքը կերար, չկշտացար. թագաւորական մալն էր բերիլ ըս տի:

Ասեց.—Փառա, ըսգրուց մի ալլուխ էլ էս առե, առւր:

—Հըրէս, ասեց. տուեց:

Ձհրտին ու տղին ապրանքը բարձին, էղաւ հինգ հարուր բեռ. հինգ հարուր բեռ էլ փառից առաւ. էլաւ հաղար բեռ, բարձեց, ընկաւ ճանապարհ. դողն էլ առաւ հետը. փառին ասեց.—Թուխտ կը դրկեմ, ընենց ժած կդաս:

Էկաւ Սպահան դուս էկաւ. ապրանքը քաշեց մաղազան, էդ Օհանէս ասեց.—Իմ կնիկ իսկի դուս չգալի:

Էդ թագաւորի տղէն Օվանէսին կանչեց վիրե. ասեց.—Ըտե Իստի: Թագաւորի տղէն մտաւ էն մէկէլ օթախը, թագաւորութունի շորերը հանեց, կնկայ շորերը հագաւ, գլուխը շինեց, դուս էկաւ Օհանէսի կուշտ, տեսաւ ահա, իրա կնիկն ա, ասեց.

—Պա էսքան ապրանք քաշե՞ք նեքսե, դու խի չերեացիր:

Ասեց.—Մի ամիս ճանապարհ նք գալի, դու ինձ չի ճանաչեցիր:

Մարդ ասեց.—Հալալ ըլլի քու կերած կաթը:

Ասեց.—Էն էրկու տղին կանչէք, գան, որ թուխտ էն բերե:

Ինքն էլ փառին դրեց.—«Ի ու. Թուղթ իր գրեր որ ըզրա կնիկը դար, կնիկը էկաւ, իր ապրանքը հանեց, ջհրտի ապրանքն էլ հանեց. հինգ հարուր բեռ ապրանք էլ քեզանից առաւ. դու ոչինչ չիմացար, իմացի որ էդ քալուր կնիկ էլ կայ:

Ըզոնք էլ հասան իրանց մուրազին:

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Սար ժամանակով մի քաղաքում մի դուբանսար, երեւիլի մարդ, էդ մարդին մի հատ տղայ ունէր, էդ տղին կանչեց, ասեց.—Տղա, արի, իմ մահը մօտ ա, արի քեզ խրատ տամ, այ որդի, ասեց. հօր խրատ բռնող մաղբուն չմնար. առաջին խրատս էն ա որ ժամը տան՝ ինչ բան ունենաս, կը թողես կիթաս քու ժամը. մէկ էլ ինչ տեղ ըլլում ա, ըլլի. որ տեղ մթնի, էն տեղ կը մնաս. վերջն էլ՝ ինչ ջուր կը տեսաս, առանց վալաւի անց չես կենայ:

Մի ժամանակ մնաց, հէրը մեռաւ. տղէն էկաւ, իրա դուբանը նստեց, մտիկ արեց տեսաւ որ իրա ընկեր կողքի դուբանչիքը պատրաստութուն էն տեսում, որ էթան Թիլֆիդ: Գնաց, տղէքին հարցրեց.—Էդ ո՞ւր էք էթում:

Ասեցին.—Էթում ենք Թիլֆիդ ապրանք բերելու:

Ասեց.—Ընձի էլ կը տանէք, ձեր հետ գամ:

Ասեցին.—Խի չենք տանի, քու փողովը կգաս, մեր վրայ ծանրութուն չի. պատրաստուի որ առաւօտը գչերով դուս էնք գալի:

Դուս էկան, ընկան ճանապարհ, գնացին. գնացին, հասան Թիլֆիդ: Առուտուրն արեցին, իրանց բեռները բռնեցին, ընկան ճանապարհ: Իրիկուայ դանկերը քաշեցին. էդ տղէն իրա ընկորտանցը ասեց.—Տղէք, կաղնէք, բան էմ ասում: Ասեցին.—Խնչ էս ասում:

Ասեց.—Իրիկուայ դանկերը քաշեցին, էթանք ժամ ու ժամուց դուս գանք, բեռները քշենք, էթանք:

Ընկերտանքը ասեցին.—Հօ գիժ չես. չարի էթանք ժամ, գանք, մէկ փօս ճանապարհ կիթանք:

Էդ տղէն ասեց.—Իմ հօր խրատը չեմ կորցնի:

Ընկերտանքը բեռները քշեցին, գնացին. էդ իրա բեռները կաղնացրեց, գնաց ժամ. ժամիցը դուս էկաւ, իրա բեռները նոր քշեց. էկաւ էրկու օր, անձախ հասաւ իրանց գետան դաղը: Տեսաւ իրան ընկերտանքը կէսը ըսդին ա, կէսը ընդին ա. հարցրեց.

Ասեցին.—Հողը էկաւ մեր դիմին, ընկորտանցից որը ջուրը տարաւ, որը հեղդուեցաւ. որը բեռները տարաւ:

* Պատմած է Վաղարշապատի Արսէն Արմեան:

— Էնենց մարդ չկար ձեզի անց կայնէր:

Ասեցին.— Ո՛վ ա տուեք ընենց մարդ, որ անցկացնէ:

Իրա նօսաբերին ասեց.— Բեռները վեր տօ՛ւք, ժաժ չգաք, չարի ես էթամ գեղ ու գամ:

Գնաց գեղը, հարցրեց.— Էս ջրին լաւ վալաս կըլէք. ո՛վ ա լաւ լեղուոր. ինձ ասէք:

Ասեցին.— Ըստի մի տղայ կայ, լաւ լեղուոր ա:

Ասեց.— Էն տղին կանչէք գայ իմ մօտը:

Գնացին, կանչեցին, էկան. ասեց.— Ախպէր, ի՞նչ էս ասում:

Ասեց.— Էս ջրին մենք վալաս չենք, ինչ էս ուզում օր էս ջուրը մեզ անցկացնես:

Ասեց.— Տենում էս, շատ մարդեր վնասուել ա, քսան մանեք փող կառնեմ, կը անցկացնեմ:

— Դէ, արի, ասեց. քսան մանեք կտամ, անցկացրայ:

Էկան, գետան դաղը կաղնեցին:

Ասեց.— Շորերդ հանայ, մօիք գետան մէջը՝ զնա, արի որ ճանփէն իմանանք, գէնը անց կենանք:

Մտաւ մէջը չորս անգամ զնաց էս դաղը, էն դաղը՝ ասեց.

— Դէ, բեռները քշէք, ճանապարհը զթայ:

Բեռները քշեցին. սալամար անցկացան էս երեսը:

Տեսան մի մեծ բազիրկեան ըղի վեր ա էկե. էդ բազիրկեան բաւին էդ տղին կանչեց, զնաց, ասեց.— Աղա, ինչ պտի ասես:

Ասեց.— Ըստե հազար մարդ վեր էն էկե, մէկը քու խելքը չունէր:

Դու ճրդուց էս: Ասեց.— Ես Էրեանցի էմ, վաղարշապատից:

Ասեց.— Այ որդի, ես էլ Գեանճեցի էմ. տենը՞մ էս իմ ապրանքը, քսան հազար մանեքի կըլլի. որդի, քեւ ապրանքը քանի հազար մանեքի կըլլի: Ասեց.— Իմը երկու հազար մանեքի ա:

Ասեց.— Ի՞նչ իմ աչքին դիր էկար. կուզես որ իմ քսան հազար մանեքի ապրանքը քու երկու հազար մանեքի ապրանքի հետ դնեմ, ընկեր անեմ քեզ. ես իմ մայեմ վեր կալեմ, դու քու մայեմ, ինչ որ դատենք, հալալ կիսենք:

— Աղա, որ ըգենց անես, ես շատ շնորհակալ կըլլեմ քեզանից:

Լեղուորին ասեցին.— Արի, մեր բեռները անցկացրայ էն տիհը:

Ասեց.— Աղա, քսան մանեք բարձեր եմ, անցկացնեմ ըս դիհը, հըմի էն գնով չեմ անցկացնի. տենում էս որ, արին ա բերում ջուրը:

Ասեց.— Որդի, անցկացրա՞մ, մի գաս էլ տուել կտանք:

Բռնեց, ամենն էլ սալամար անցկացրեց էն երեսը:

Քսան մանէք բարիւտեր են, ասեց.— Առ քե հուսուն մանեք:

Ասեց.— Շատ շնորհակալ եմ, բարի ճանապարհ ձեզ:

Գնացին, դուս էկան Գեանճուայ քաղաքի դաղը: Էն տեղ մի

քար կար, անուըն նալէք տաւի (անիծեալ քար) էր, բեռները էն քարի մօտ վեր քցեցին. բազիրկեան բաւին մի հատ թուխտ գրեց, ասեց.— Կը տանես իմ տունը, թուխտը կտաս իմ կնիան, իմ կնիկը կը կարդայ, դուքանի բանալիքները կտայ քեզ. կգաս, դուքանը բաց կանես. մէջը կը սրբես, նստես ընտե, չարի ես կգամ:

Թուխտը վե կալաւ ու զնաց, հարցրեց բազիրկեան բաւու տունը, զթաւ. թուխտը տուեց բազիրկեան բաւու կնիանը, կնիկը կարգաց, ասեց.— Ո՛ր տե վեր ա էկե: Ասեց.— Քաղաքի դաղը: Էն արհաւիր էն կնկայ աչք ընկաւ էդ տղին: Բանալիքները տուեց տղին ու ձեռները՝ բռնեց հուփ տուեց, ասեց.— Այ տղա, գու աղամարդ չես: Ասեց.— Ի՞նչ տղամարդ:

Ասեց.— Ես ի՞նչ որ ասեմ, դու ինձ լսես, ես քեզ լաւ կը պահեմ. քու աղէն էթում ա, երկու տարով, իրեք տարով չի գալի. ես քեզ իմ ծոցին մէջը կը պահեմ:

— Ձէ, խանութ: Թող տու, էթամ, հըմի աղէն կգայ:

Ասեց.— Այ տղա, ի՞նչ վրազ էթում ես. ինչ որ ասեցի, դու քան չհասկացար:

Ասեց.— Քու ասուածները ամենը ես հասկացայ. էդ բանի տէրը չեմ: Որ տէրը չես, կորի՛, զնա:

Էդ տղէն էկաւ, դուքանները հարցրեց, զթաւ, դռները բաց արեց. աւելը վե կալաւ, քամուզ սրփեց. ջուր բերեց. ջրհանեց:

Տեսաւ աղէն էկաւ, ասեց.— Զօրանա՛. լաւ էս արե:

Ապրանքը քաշեցին նեքսե, պրծան:

Ասեց.— Այ տղա, գու առուտուը արա, ես էթամ, մի տուն գիւղէմ: Գնաց տան: Կնկայ հետ ձեռ բռնեց, բարեկեց. ու նստաւ:

Կերան, խմեցին, քեֆ արին:

Էդ տղէն սկսեց առուտուը. սաղ քաղաքը ըղբա վրայ թեքուաւ, մի երեք ամիս մնաց:

Բազիրկեանի կնիկը ասեց.— Էն ինչ տղայ ա դուքանը դրեր էս:

Ասեց.— Էրեանցի ա, ընկեր իմ արեր իմ հետ:

Ասեց.— Խի չես դրկում տուն, տունը ճանաչի, էթայ, գայ:

Գնաց դուքանը, տղին ասեց.— Գնա, տանը հաց կեր էս օր:

Տղէն էկաւ տուն, տեսաւ խանութը մի լաւ պատրաստութուն ա տեսեւ. — Դէ, ասեց. բարե էս էկե, հազար բարե, ըտեղ նոտի. Նըստացրեց ու հացը քցեց, կերակուլ քաշեց, գինի դրեց. կերան ու խմեցին, քեֆները լաւացաւ:

Կնիկն ասեց.— Այ տղա, ես քե հետ պտի նստեմ ու կաղնեմ. իմը դու էս, ես քոն էմ:

Տղէն ասեց.—Անկարելի ա, չըլլի քե պէս հաղարն ըլլի, ինչ պէտքը չէ։ Ասեց.—Իմ ձեռից չես սրծնի. ո՞ւր պտի էթաս ըսօր դու։ Ասեց.—Մի կտոր հաց տուեցիր, պտի հարամեն իմ վրայ։ Ասեց.—Որ ըզենց ա, ափսոս ա հացը ուտես, դէ վեր կալ զնա՝ դէ, եալլա։ Տղէն վե կացաւ, զնաց դուֆանը։ Բազրկեանը հարցրեց.—Այ որդի, հաց կերնա։ Ասեց.—Շատ շնորհակալ էմ, օճաղդ հաստատ ըլլի։ —Դէ, ասեց. նստի դուֆանը, ես էլ էթամ, հաց ուտեմ։ Բազրկեան էկաւ տուն, ասեց.—Այ կնիկ, հաց բեր։ Կնիկը հաց բերեց, քցեց աղաքը. տեհաւ կնկայ նօթերը կիտած ա, ասեց.—Այ կնիկ, քեզ ինչ ա էլե նօթերդ կիտեր էս։ Ասեց.—Չի կիտեմ, բա ինչ անեմ. դուն էլ զնացեր մարդ էս դտեր, քեզ ընկեր էս արե։

Ասեց.—Ինչ կայ, էդ լաւ մարդ ա։

Ասեց.—Ոնց լաւ ա, դալու օրը ձեռներս բռնեց ու ճմռեց. ըս օր էլ էկաւ, հաց դրեցի որ ուտէր, եախէս բռներ ա հախ ու նհախ էս բանը պտի ըլլի. որ մէկ էլ էկեր ա տունը, ինչ օլին ասես, իմ դուռն կը հանի։ Բազրկեան ասեց.—Որ ըզենց ա, էթամ դուս հանեմ, էթայ։ —Դուս հանես, իմ անըմը կըտայ։ Ասեց.—Բա ինչ անենք։ —Բեզ փռի դուֆան ուտես, փռնչուն քամպան արա, գշերն որ էն տղին ղրկեմ, ինչ վախա որ էկաւ, քցէք փուռը, թռ վառէ, վերջանայ։

Բազրկեան բաժին զնաց փռնչուն, ասեց.—Փռնչի։

Ասեց.—Համմէ, աղա։

Ասեց.—Դշերուայ կիտին ո՞վ կուզայ, կասի բանը պատրաստ ա. ո՞ր աղին ասեր ա ձեզ։ Հենց կը բռնէք, քցէք փուռը, ո՞վ կըլի կըլի։ Գնաց դուֆանըմը նստեց, ասեց.—Այ տղա, կեթաս փուռը, կասես, «աղէն ասըմ ա, էն բանը պատրաստ ա»։

Ասեց.—Շատ բարի, կեթամ։

Աղին զնաց տուն, կնիկ ասեց քամպան արիւր։

Ասեց.—Քամպան արիւր։

Կսի դէմը վե կացաւ. ասեց յետացեր էմ, էթամ։

Գնաց, հասաւ փռի դուռը, դուռը շինած էր, մի քար վե կալաւ որ դուռը ծեծի, հէնց ժամի դանկը քաշեցին. ուսուլով քարը վեր դրեց դուռն աղաքը, ասեց.—Էթամ ժամը. դամ ու ասեմ։ Հօրը խրատը պահում ա։ Գնաց ժամ։

Բազրկեանի կնիկն էլ էթում էր ժամ. էկաւ, փռի դուռովը անցկացաւ, ասեց.—Փռնչուն հարցնեմ, տեհամ. կատարեր է իրիկուայ խօսքը։ Էկաւ, մտաւ փուռը, փռնչուն ասեց.—Իրիկուայ ասած խօսքը կատարեր էք։

Փռնչին ասեց.—Մօտ արի, տեհամ ինչ էս ասըմ։

Մօտ գնաց, էլ չխօսացրեց, բռնեցին, կոխեցին փուռը։

Տղէն ժամիցը դուս էկաւ, էկաւ փռնչու մօտը, ասեց.—Աղի խօսքը կատարեր էք։

Ասեց.—Գնա, ախալին կաց, կատարեցինք։

Տղէն ետ դառաւ, էկաւ դուֆանը բաց արեց, նստաւ։

Աղին վեր կացաւ, էկաւ դուֆանը. էկաւ, տեհաւ տղէն դուֆանըմը նստած ա, ասեց.—Այ տղա, ախր ես քե բան քամպան արի. զնացիր փռնչու մօտը։

Ասեց.—Գնացի, ասեցի փռնչուն, «աղի քամպան արած բանը կատարել էք». փռնչին ասեց. «կատարել էք»։

Էն աղին վեր կացաւ, իրա մեղքն ասեց.—Բա լիբը տղեցը քեզ ա զնացեր։ Վեր կացաւ. դպա տուն զնաց։ Տեհաւ կնիկը տանը չի, զնաց դպա փուռը, փռնչուն ասեց.—Իմ ասածը կատարեցիք։ Ասեց.—Կատարեցինք։

Ասեց.—Ո՞վ էր որ կատարեցիք։ Ասեց.—Բու կնիկդ էր։

Դառաւ յետ, զնաց դըպա դուֆանը։

Գնաց դուֆանը, տղին ասեց.—Արի ըս տեղ, արի դուռս ասա, էրեկ որ զնացիր տուն, ինչ պատիւ տուար։

Ասեց.—Պատիցը շնորհակալ էմ, ամեն տեսակ բան էլ կար։

Ասեց.—Էդոնք թա մնայ, կնկանս ինչ ասեցիր։

Ասեց.—Աղա՛, ես բան չասեցի, ինչ որ ասեց, քու կնիկն ասեց։

Ասեց.—Ինչ էր ասըմ։

Ասեց.—Աղեդ կեթայ. ամսով էրկու ամսով չի գայ, ես քունն եմ դու իմն էս. ես անկաջ չարեցի, թողացի, վեր կացայ, իմ վրայ բարկացաւ, ես էլ էկայ դուֆան։

Ասեց.—Որդի, որ ըզենց ա, իրա եզովը տապալուեց. արի հաշիւ անենք, քու հաշիւն առ, Աստուած քու հետ, բարի ճանապարհ ըլլես, ես էլ դուֆանները պտի ծախեմ, էթամ ուրիշ երկիր։ Էդ տղէն իրա փայն տուաւ ու ընկաւ ճանապարհ. էկաւ, մի քաղաքի դաղ գուս էկաւ։ Արեւ մտաւ, ասեց.—Բեռները վեր ածէք։

Ասեց.—Աղա՛, խի վեր ածենք. քաղաքը մօտ ա, էթանք քաղաքը։ Ասեց.—Անկարելի ա, իմ հէրը խրատ ա տուն. «որ տե արեք մթնի, ըն տե պտի մնաս»։ Բեռները վեր ածեցին, կշտին պարկան։ Ինք գշերը բեռների բոլորը պտրտում էր։ Տեհաւ մի մարդ ֆանաղը ձեռին գալիս էր. էկաւ, իրա կողքով անցկացաւ, դպա գերեզմանները զնաց. տեհաւ չըլակին մի գաւ կայ, քամակից եալաւ, եալաւ զնաց. հեռու կաղնաւ, ըզրան քամաւս արեց։ Շրակի բանը վեր դրեց. մի քար չուռ տուեց. տեղը փորեց, էդ բանը ղրեց տեղը։ Ֆողը վրայ տուեց ու թողեց, զնաց։ Ասեց.—Էս ասըմը ա, բերեցին, ըս տե պահեցին, զնացին. էթամ, հանեմ։

Փողը յետ տուեց ու հանեց, տեհաւ մի հատ աղջիկ ա, հոգին տրեփում ա, խանջալը իրեք, չորս տեղ տուեր են: Վեր կալաւ, բերեց իրա բեռներն մօտը.—Որ մեռնի, կը տանեմ, ֆորեմ, ասեց: Բերեց չոր փուկ տակն, պարկացրեց, մի չոր էլ քաշեց էրեսին:

Լիսը բացուեց, վե կացան, քաւարի տեհան, որ բեռները բարձն. քամաւա արին մի հինգ հարուր ձիաւոր, Դահա շատ քաղաքից դուս էկան. քաղաքի դաղին տաս-տաս, քսան-քսան էլան, ցվըրուան գըպա հանդը, մի հինգ ձիաւոր դուզ էկան փաւլանի մօտը կաղնեցին, հարցրին.— Էս գշեր ըս տեղ իք:

Ասեցին.— Հա, ըս տեղ ինք:

Ասեցին.— Թագաւորի աղջկան սպաներ են, վե կալ, տարե, բան ու ման չէք տեհե ըս տեղրանք:

Ասեցին.— Իրիկուրէ ըս տեղ ենք, բան չենք տեհե:

Էդ ձիաւորները թողեցին, գնացին:

Էդ աղէն ասեց.— Ինչ անեմ, թէ էկան իմ կշտին գթան. ըստրան լեզու չունի որ ասի թէ «ինձ սպանող էս չի», ինձ կը տանեն, կորցնեն. էս օր էլ կը մնամ ըս տի թէ մեռաւ, կը թաղեմ տեղը:

Էն գշերը մնաց, տեհաւ, չէ, չի մեռնում, էն առաւօտը էլ էն քաղաքը չմտաւ. վեր կացաւ, գնաց ուրիշ քաղաք, մի դուքան բըռնեց, ամբարները ամեց մէջը. էդ աղջկան տարաւ, պարկացրեց, ասեց. Գողերը վրայ են տուե, մեր յընկորը խանջալով ետալու էն արե, ով կայ սաղացնող: Ասեցին.— Ըս տե մի լաւ հեքիմ կայ: Գնաց, հեքիմին գթաւ: Բերեց դուքանը, հեքիմին ասեց.— Խոստովանք պտի պահես, էս աղջիկ ա: Հեքիմը բաց արեց ետեքը, տեհաւ: Ասեց.— Ի՞նչ ուզես, կուտամ. պտի սաղացնես:

Հեքիմը սաղացրեց, աղջիկը պիրսէն աչք բացեց, տեհաւ ահա, իրան կշտին հեքիմը ու տղա մի կայ, ասեց.— Այ տղա, դու ինչ տղայ ես: Ասեց.— Ես բաղիրկեանեմ, էկայ ձեր քաղաքի դաղը, դու պատահեցիր:

Ասեց.— Ես թագաւորի աղջիկն եմ. թագաւոր մի հատ վեզիբ ունէր, դրան մի տղա ունէր, սարաձուլութուն կանէր, կգար մեր ամառաբները, կգար իմ օրախը, իմ հետ կը խօսար չարի կէս գշեր, կէս գշերին կեթար, ինձ խօսը կը դցիր. մէկ օր էլ շատ ինձ զօռեց, ես ըզրա վրայ բարկացայ, ասեց.— Վաւաւօտը թագաւորին կասեմ որ քո գլուխը կտրի. էդ խօսքին խանջալը հանեց ու ինձ տուեց, էլ չիմ իմացե, ինչ ա էլի:

Ասեց.— Բեզ թաղեց, հանեցի բերեցի ըս տե, սաղացրի:

Ախչիկը ասեց.— Բեռները բարձե, էթանք մեր քաղաք:

Բեռները բարձեցին, ընկան ճանապարհ. էկան իրանց քաղաքը:

Տարան սպրանքը վեր ամեցին իրանց դուքանի աղաքը, էկան

էդ տղի տունը վեր էկան:

Ախչիկան տասներկու հատ անգին քար ունէր, ալ մահուսիմ վրայ կարած, հանեց, տղին նշանց տուեց, ասեց.— Էս քարերը տեհում էս, դու գին չես գիտայ, ես գիտամ. հատը հազար մահեք ատի, մի հատը վե կալ. տար, էն դուքանների կշտին մի հատ սաւաթի կայ, ընդրա վրայ ծախայ. որ ասի, գին ինչ ա, ասա հինգ հարուր մանեք ա. էն կը հարցնի, էլ ունէս, ասա շատ ունեմ կշտիս. որ կուզես, ասա, արի, նշանց տամ: Վե կալես, կը բերես:

Իրիկուրը սարաձին վե կալաւ, բերեց տուն:

— Ախչի, ասեց, տղին բերեր էմ. քարերը շանց տու, տեհանք:

Բերեց, քարերը շանց տուեց, ասեց.— Մէկն օր ծախսէս, տասն մին հատ էլ կայ: Նստէք, հաց ուտենք, ետքը փողերը տու. վեր կալ ու գնա: Սարաձը մտածեց որ վեց հազար մանեք ըս օր դատում ա, ուրախացաւ. ասեց.— Հաց չեմ ուտում, առէք փողերը, տուէք. էս էթումս, մութն ա:

Ախչիկն էկաւ, ասեց.— Հաց ա, կեր ու գնա:

Սարաձը ասեց իրա միջին.— Կասես էն թագաւորի ախչիկը պտի ըլի որ սպանեցի. խօսալը ժաժ գալը, ընդրա պէս ա. մի քիչ նստեմ, խօսամ, վե կենամ, էթամ:

Էդ ախչիկը հաց քցեց, բերեց գինի դրեց, խմեցին, ֆեֆները մի քիչ լաւացաւ. էդ ախչիկը գնաց մի խանջալ հանեց, էկաւ սարաձի քամակին կաղնեց, մի խանջալ տուեց քամակիցը, սրտիցը ծէրը դուս էկաւ: Սարաձը ընկաւ ու մեռաւ:

Տղէն ախչիկան ասեց.— Խի տուիր ըզրան:

Ասեց.— Իմ սպանողը էս էր, ես էլ իմ ինասը հանեցի, տղա, ասեց, ինձ որ տրան հանեցիր, ըստրան էլ տանենք, ըն տի թաղենք: Մի փալապի մէջ կողովեցին ու վե կալան, տարան. թաղեցին: Էդ տեղ, որ ախչիկան հաներ էր, ես դառան, էկան տուն:

Առաւօտ լիացաւ, աղէն ղրկեց, մի ձեռք տղամարդի չոր բերի:

Գնաց վե կալաւ, բերեց:

Ախչիկ ասեց.— Ինչ առարկայ կայ պազարումը:

Ասեց.— Վեզիբի տղայ— Սարաձին ման էն գալի:

Ասեց.— Գնա, էրկու հատ ձի էլ բեր, նիւնք, էթանք. որ չի գան, նեանէն գտնեն, մեզ կորցնեն: Հեծան ու գնացին:

Ախչիկն ասեց.— Այ տղա, գիտաս, ուր պտի էթանք:

Էթանք Ստամբուլ, ընտե մի ժամանակ մնանք, էս առարկէն

վերջանայ, յետ դառնանք. գանք:

Գնացին, մի չոլ, ետալան տեղ վեր էկան. խուրճիկները հաց հանեցին, նստեցին. կերան:

Էդ ախչիկը ալ մահուսը նստաւ, լուաց, ասեց.— Այ տղա. ուշդ վրայ պահայ, ես էլ մի քիչ քնեմ: Քնեց. տղէն քամաւա էր անըմ:

ԱՂՈՒՆԻԿ ԱՂԶԻԿ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Իրեք ախպեր կըլնէն, իրեքի պուճուկը կըլի. էդ տղէն աչխատանքի-բանի չի էթայ. ձիու վրայ ման կգայ. Ախպէր-տանքը կտան. — Խի՛ չիս գալի մեր տան բաները անես, պէյքի ման էս գալիս Ասեց. — Ամենեկին ձեր տան բան ընձի պէտք չէ, էլ տանը չեմ մըմ. ես որ էթումեմ:

Գնաց, էրկու ընկեր գթաւ, ասեց. — Տղէք, էթանք ախշար ման գանք. էլ գառնալ չկայ մեզ: Գնացին, իրեք հատ ձի առան. ամենքին մի հատ, նիւան ու գնացին: Գնացին, ընկան չօլ-եապան տեղ, ճանբէն կորցըրին. տեհան մի զորուլսի խոտի մէջ մի իզ կերիայ, առան էգ իզը, գնացին:

Գնացին, տեհան մէկ հատ վիշապ ընկեր ա, էթում ա. դու մի ասէր էդ վիշապի իզն ա. գնացին, հասան վիշապին:

Վիշապն յետ դառաւ, էդ իրեքին խրկեց, էգոնք փախան:

Վիշապը ըզոնց կոխեց մէ գաղի մեջ. վիշապը մեծ էր, չկարաց ներսն մտնէր. դուան դէմ արեց, բերան բացեց, կաղնեց:

— Տղէք, ասեցին իրարու. մեզի կուտի, էլ իլան չկայ, քուսմբը ցէք, տուէք բերնի մէջը: Տղէք ցին, դարդըկեցին: Իրեք օր մնացին ըտեղ, շատ սովածացան, ասեցին.

* Պատմած է Արսէն Դրիմեան:

— Վիշապ ոչ ժուր ա գալի, ոչ բան. դուս գանք, տեհանք. սատկած ա թէ սաղ ա:

Դուս էկան, տեհան սատկած ա. ձիանը նիւան, ընկան ճանբայ. գնացին, մի ծովի դրաղ դուս էկան. տեհան ծովի էրեսին կեամին գալիս ա: Կեամիչին էկաւ, կեամին մօտացրեց, ասեց. — Մեզ էլ դիր կեամու մէջ:

— Դու ինչ մարդիկ, ասեց. էս չօլխտան տեղ մնացերէք:

— Պատահեր ա, ճանբէն կորցըրինք, ընկանք ըս տե:

— Ձեզ տեղ կըլլի, ամա ձեր ձիանոց տեղ չըլլի:

Ըգոնք էլ ասեցին. — Ձիանը մեզ պէտք չի:

Ձիանը բախտ տուեցին, նստան կեամին. ընկան ճանբայ: Փրքունէն վե կացաւ. իրեք օր, իրեք դչեր ծովը տակ ու վիրն արեց. կեամին տարաւ, տուեց մի քարի, հաղար կտոր արեց: Էդ իրեք մարդ մնացին մի տախտակի վրայ. ասին. — Աստուած, վիշապից պըծանք, ընկանք էս նեղ տեղ. տեհանք, որ տե լուս կընկնանք:

Ծովի լափին տարաւ, մի դրաղ դուս հանեց:

Բերեցին էգ տախտակը մի քարից կապեցին. իրանք դուս էկան չօլը. տեհան մեռայ ա, սկսեցին մեռի մէջը ման գալը:

Տեհան ոչխարի բոռոց ա գալի, ասեցին. — Տղէք, էթանք էս ոչխարի իզին, մէ շենլըկ քցենք մեզ:

Հասան ոչխարին, տեհան չօպանը քեփեկեօզ ա. ոչխարի կըշտին կաղնի ա. հենց որ տեհաւ, գերանը դախանակի պէս դրեր էր ուսին. խառնեց ոչխարին, քշեց, տարաւ իրան գաղէն. գաղի առաջ մի ջաղացքի քար կար, պըտըտեց դէն. ոչխարը արեց նեքսե, մեզ էլ հեռը. գնաց մի սէլաչափ ցախ բերեց. չորս քար չիներ էր քունդիւր, ցախը վառեց էդ տի, մի շանփուր ունէր, դրեց էդ կրակի մէջ. լաւ տաքացաւ, հանեց ու բերեց, տուեց ըզրա էգ կրակի մէջ. լաւ տաքացաւ, հանեց: Տարաւ, կախ տուեց քունսիւր, էփեց. դօշը, հենց ճուաց ու մեռաւ: Տարաւ, կախ տուեց քունսիւր, էփեց. քարի վրայ ճըզճըզեց ու կերաւ: Ասեցին. — Էգոնք էլ մեզ կուքարի վրայ ճըզճըզեց ու կերաւ: Ասեցին. — Էգոնք էլ մեզ կուքարի. ինչ իլան անենք, սրա ձեռիցը պըծնինք: Լիսը բացուեց, խառնեց ոչխարի հետ, տարեց մէշի մէջը. չար իրիկուն պըտըտեց, իրիկուն էլի բերեց, արեց ըտեղ. էլի ցախ վառեց, շանփուրը բերեց. էլի էն մէկ տուեց ընկորը դօշիցը, էլաւ տարաւ քունսիւր, էփեց. ճըզճըզեց ու կերաւ: Մնաց մինակ. միտք արաւ, վաղն էլ ցօպաք իմն ա: Էդ մտքին էր, տեսայ քեփեկեօզ քնեց. խոռոց քցեց, քունը տարաւ, մտքին էր, տեսայ քեփեկեօզ քնեց. խոռոց քցեց, քունը տարաւ, տուեց, գնաց գետինը, վե կացաւ, ընկաւ պատէպատ, էդ տղին ման ա գալի. ճարը կտրաւ, ջաղացքի քարը դինը քցեց, չէնք արեց ծակի դէմը, ոչխարը մի մի չէնքի տակով անցկացրեց: Տղէն մտաւ

սեյիսի փորի տակ. սեյիսը եավառ-եավառ գնաց. չէնքի տակով անց կացաւ. էդ էլ հետը գնաց:

Տղէն դուս էկաւ դուռը, բռնաց, ասեց.— Հօ քու ձեռից պըր-ծայ: Էդ ձէնը որ լսեց, էդ քեփեկեօզն էլաւ մի քարի դուռիս, բռ-նաց. որ բռնաց, էն դսար քեփեկեօզ էկան, լցուան ը տեղ: Էդ տղէն փախաւ:

Էդ քեփեկեօզներ ասեցին.— Խի ես բռնում:

— Էդ փախնողը իմ աչքը հանեց. ասեց:

Ըդոնք ընկան ըդրա քամակը. էդ փախաւ, գնաց, էն տախ-աակը որ կապեր էր. վրան նիլաւ, կապը յետ արեց, քշեց ծովի մէջը. ըդոնք էլ էկան, դրաղը կաղնան. էլ չկարացին մտնել: Էդ տղէն տախաակը քշեց, եավառ-եավառ գնաց ծովի մէջը. գնաց, մի դրաղ դուս էկաւ չօլը. տեսաւ մեռայ ա, ամեն տեսակ պտուղն էլ կայ, մարդ ու մասաղ չկայ: Էդ տեղ մի տղուր կար. իրեք տղու-նիկ էկան ը տե, խրխեք հանեցին, մին մին ախչիկ էլան, լեղացան:

Տղէն մէկի խրխեք գողացաւ. տարաւ պահեց: Եկաւ, էդ ախ-չիկներուն մօտացաւ. ըդոնք տեսան մարդ ա դալի, էն էրկուսը էկան, ալալալը խրխեք հագան ու թուան. տղէն գնաց, էն մէկը բռնեց: Էդ տղին աղաչեց, ասեց.

— Տղա, ես քու քայը չեմ. ինչ տար աղաչեց, չէլաւ:

Էդ տղէն, էդ ախչիկան առաւ, էլան մարդ ու կնիկ:

Ասեց.— Մարդ ու կնիկ էնք, իմ խրխեքն տու, հագնեմ:

Ասեց.— Վախում եմ, դու կը փախնես:

Ժամանակ մի մնաց, մի տղայ բերեց, ասեց.— Հմի տո՛ւր, տղայ էմ բերեր, էլ չեմ փախնի: Ելի չտուեց:

Մի տղայ էլ բերեց, էղաւ էրկու տղայ.— Դէ, ասեց. իմ խրխեքն տու, էրկու տղայ էմ բերե. չեմ փախնի:

Գնաց, խրխեքն հանեց, բերեց, տուեց.— Դէ, առ, ասեց:

Հենց որ խրխեքն հագաւ, էրկու տղէն լալալալեց, գնաց ծովի մէջ տեղ, կաղնեց, ասեց.— Այ տղա, էս էրկու տղէն ընձի հալալ արա:

Ասեց.— Հալալ չեմ անի:

Իրեք անգամ ըգնեց ասեց, էն էլ չարեց:

Էրկու տղին առեց, սըկուեց ծովի տակը, էլ չբերաց:

Էդ տղէն էլի մնաց մինակ ըդ տեղ. ասեց.— Մինակ ինչ անեմ:

Գնաց, ընկաւ ման դալու: Գնաց, տեսաւ մի մարդ, հրեա,

նստած ա, բարե տուեց, ասեց.— Ի՞նչ մարդ է, ըս տե նստած էս:

— Մեր տուն ըս տե ա, գեղն ըս տի մօտ ա.— Դէ, տրի, ձեռիցս բռնայ, էթանք մեր տուն:

Դու մի ասեր, էդ մարդը պալսր դայիտ էր, փաթութուաւ ըդրան. նիլաւ չալակ, փէտ առաւ ձեռ, քշեց. տարաւ իրանց տունը:

Գնաց տուն, ըդրա հէրն ասեց.— Էդ ինչ բան ա:

Ընձի ճանքին պատահեց. նիլայ, էկայ:

Նօպարէ ցօպար ըդրան նիլան. ցախ էն բերըմ, ջուր էն բե-րըմ. էրկու ամիս ըգնեց բանացընումին: Ըդոնց ձեռիցը իլան չէր դանըմ պրծնէր, շատ չարչարեցին: Մէկը փշու կերթէր. մէկը ջրու:

Մէկ օր գնաց ծովի դրաղը, ըտիան մի մարդ էկաւ, ասեց.

— Ըդոնց ձեռը դու խլի էս ընկի:

Ասեց.— Ճանփէն կորցըրեցի. էկայ, ընկայ:

— Որ մտնես ծովը, ըդոնք քամակէդ չգան, կը պրծնես:

Էդ տղէն ջրի միջով, դրաղէն գնաց, ընոնք կանչեցին.— Արի, արի: Էն տեղանջ չարեց. նիլոդ յետ դառաւ, գնաց:

Տղէն մէկ քարի տակ տափ կացաւ. տեսաւ մի կեամի, կեա-մուչուն ձէն տուեց.— Արի, ընձի էլ տար:

Կեամուչին վե կալաւ, դրեց կեամու մէջը. տարաւ, հանեց քաղաքի մէջ: Էդ տեղ տղէն իրեք տարի մնաց, աչխատեցաւ բա-ւականի փող:

Էդ քաղաքիցը մի ախչիկ առաւ. մի չորս տարի մնաց կշտին. էդ ախչիկ մեռաւ, բերեցին, դաւար, ոչխար ինչ որ ունէր, մոր-թեցին: Ասեց.— Ախպէր, խլի էք մորթում, ընձի տուն ա պէտք, ես էլի կնիկ պտի առնեմ:

Ասեցին.— Խի, դու էս քաղաքի սովորութունիցը խապար չես:

Ասեց.— Ի՞նչ կայ օր խապար ըլլեմ:

Ասեց.— Մարդը մեռնի, կնիկը պտի թաղենք, կնիկը մեռնի, մարդը պտի թաղենք հետը. կնիկը ինչ կանես, մալը ինչ կանես:

Բերեցին մի դուպուր կնկայ համար շինեցին, մի դուպուր տղի համար. տարան գերեզմանատուն: Ըդոնց գերեզմանատունը շատ մեծ զաղալ էր, պարանով կախ տուին ծակովը. էրկու մարդ էլ իրանցից կախ տուին. վեր էկան, տեղաւորեցին. էն մարդկանց էլի քաչեցին վիրե:

Էդ տղէն ասեց.— Ես մեռած չեմ. դուս գամ, տեսամ, ինչ կայ: Դուս էկաւ, ման էկաւ, տեսաւ որ դուպուր դուպուրի վրայ լիքն ա, մէ կնիկ էլ էն տեղ սաղ ա, գնաց, էդ կնկան հարցրեց.— Դու եփ էս էկե ըս տե:

Ասեց.— Էս քաղաքի ասաքը կառուի, էրեկ իմ էրիկ մեռաւ. ընձի էլ բերին ըս տե. պտի ընդար մնամ ըս տե սոված, ըս տե մեռնեմ:

Ասեց.— Իմ կնիկ էլ մեռե, ընձի էլ բերեցին ըս տե. Աստուած, պտի լուս անի, ըս տիան պտի պրծնենք, թէ ըս տե պտի մեռնենք: Կնիկն ասեց.— Ըստե գալով էլ չպրծնի:

Թամաւա արին, տեսան մի հատ տղուէս էկաւ, ըստ ման ա:

գալի. տղէն ասեց.— Ես աղուէս տեղ կուեննայ, էկեր ա. տենա՛ք, դըւորն ա էթում, մենք էլ էթանք:

Տղէն ընկաւ քամակը, կնկան էլ ասեց.— Դուն էլ արի:

Աղուէս գնաց, ըզոնք գնացին. գնացին, մի ծակից դուս էկան ծովի դրաղը: Աղուէս թռաւ, գնաց. տղէն տեսաւ կեամիւմ ա գալի. կեամուչուն կանչեց, կեամուչին վե կալաւ ըզոնք:

Էդ կնիկ չատ սիրուն էր, կեամուչու աչք ընկաւ էդ կնկան. միտք արաւ որ տղին վե կալի: Քցի ծով, կնիկ առնի:

Մէկ էլ տեսաւ ծովից ձէն էկաւ.— Էդ ինչ էս անում, հէյ:

Կեամուչին որ ձէնը լսեց, փախաւ. տափաւ:

Իրեք անգամ միտքը փոխեց. իրեք անգամ ծովի միջից ձէն տուին, էլ չկարողացաւ տանէր, հանեց չօլը:

Էդ տղէն, էդ կնիկը նստան ծովի դրաղը. էն աղունիկ կնիկը էրկու էրեխէն առաւ, էկաւ ըտե, կանչեց ծովի միջից— ձէն տուեց.— Ա՛յ մարդ, կնիկ էս առե, էդ կնինը հալալ, էս էրեխէքը ընձի հալալ անում էս: Ասեց.— Հալալ չեմ անի:

Ասեց.— Խի չես անի, Պալսր դայի՞ցի քե ազատեցի, էն սղ էր, էն աղուէսը քե ազատեց, էն սղ էր. իրեք անգամ կեամուչին միտքը փոխեց, քե պտի քցեր ծովը, էն սղ էր ձէն տուեց. իրեք փորձանքից քե ազատեցի, էս էրկու էրեխէն ընձի հալալ չեմ անում:

Ասեց.— Հալալ ա քեզ:

Ասեց.— Եթաք բարին ու սըկուեց ջրի տակ:

Մարդ ու կնիկ վե կացան, էկան էդ քաղաք. մի հարուստ մարդ ըզրան պատահեց, ասեց.— Դու ինչ մարդ էս:

Ասեց.— Դարիպ մարդ էմ, ես էլ չեմ գիտում, ես ու իմ կնիկ էկե, ընկեր ենք ըստիան: Ասեց Որտի, պտի մնա՞ս:

Տեղ չունիք ըսկի, աղա, ասեց:

Վե կալաւ, տարաւ իրա տունը. հաց կերան, պըծան:

Առաւօտը հարցրեց:— Նօքաւ, կըլլիս.— Ասեց Չէ:

Ասեց բռնեմ քե նօքաւ, քուանք քցել, տարվի:

Ամիսը տասը մանեք պարբեց, ինքն էլ մուֆրա պահի:

Պարուք կուլա առաւ, տուեց ըզրան, ասեց.— Լաւ նշան քցել տարվի:

Մէկ օր ասեց.— Արի, փորձեմ. խանչալը կը գնեմ, կուլով բերնին տուր: Կուլէն տուեց, էլաւ էրկու կտոր, կշռեց, մէկը քիչ ծանար էր, ասեց.— Լաւ չես տարվի:

Գնաց մի ամիս պտըտեց, էկաւ:

Խանչալը տնկեց. կուլով տուեց բերնին. բերեց, կշռեց, էրկուսն էլ դուզ դուզաւ էկան:

Բերեց, մատնիք դրեց բռան մէջը,— Կուլով տուեց, մատանիքի ծակէն անցկացրեց:

Ասեց.— Անարմ, տղա: Գնաց, տղի ճակատը պաշեց:

Վե կալաւ տղէն, գնաց իրանց տունը. հաց կերան, գինի խմին, լաւ քեֆ արին, մի դասա փէտ վե կալան, քուանքը վե կալան, ասեց.— Տղա, վե կալ, էթանք ծովի դրաղը:

Ծովի դրաղը փորեցին, էդ փետերը քցեցին, ծածկեցին:

Աղէն ասեց.— Մտի ըս տե. չքնես, հենց քչերը մէ նանալար կգայ ծովիցը. հենց պողերը, մուսթը դուս կգայ ծովիցը. ալպիալը դու մի թողի դուս գայ:

Գշերուայ կիսին տեսաւ մէ զա՛ն դուս էկաւ ծովից կրակի պէս, սլսլըմ ա, գալիս ա դստ իրան. էկաւ. մօտանում էր, մէկ կուլի, մանկզիլ մնաց. տղէն նշանը բռնեց. տալու բաւեան ճակտին բռնեց: Էդ նանալարը չուեց պոչին վրէն ու շարտեց ըզրան, որ գիլաւ տղի էրես, էրես էլաւ արնուփիկ, ուշքը գնաց, նուտղեց:

Աղէն քուանքի ձէնը լսեց. կնկան ասեց.— Եթումեմ, կնիկ. ինչքան մարդ փչացաւ, էդ էլ փչացած կըլլի:

Գնաց, տեսաւ ջանալարը վեր ա ընկե ծովի դրաղը. գնաց ֆօլիկը տեսաւ տղէն սալ էր. արնի մէջ կորսուեւր ա:

Ջուր բերեց, գլխին քցեց, տղէն օյանմիւս էլաւ, աչքերը բացեց, տեսաւ աղէն գլխու վերնն ա:

Ասեց.— Տղա, մի փախնար. վեր, էթանք:

Ջանալարը դրին մեռոփի մէջ. տղէն շլակեց, էկաւ դպա տուն, բերեց, դրեց կըճըճի մէջ, բերանը խմորեց, դրեց թունդիլը, լաւ էփեց. հանեց, եղը քօփ էլաւ կարագի պէս մի գունդ: Ասեց.— Կնիկ, մի կտոր բանքակ բեր:

Բանքակ բերեց, կճուճը քամուզ սրբեց. մի պուճուր էլ էդ եղիցը դրեց մէջը, տրորեց ու տուեց տղին, ասեց.

— Դէ, գնա, թէ մարդ էս, էս էլ քե բօլ ա:

Էդ տղէն վե կալաւ, դրեց ծոցը, ասեց.— Ընձի ճանքու դիր:

Աղէն գնաց էրկու հատ ձի առաւ, էրկու հարիր մանեք փող տուեց, լաւ չորեր տուեց.— Դէ, ասեց. բարի ճանքայ:

Ընդոնք ընկան ճանապարհ ու գնացին. գնացին չօլի մէջ մէկ աղբրի վրայ իջան: Հաց կերան, պարկան: Տեսան մէ տաս հատ ձիաւոր գող էկան, վեր էկան, ասեցին.— Ես մարդին սպանենք, ձիանը, կնիկը տանենք:

Էդ մարդը ընկաւ աղաչանք.— Խի էք սպանում, ձին էլ տարէք, մալն էլ տարէք, ընձի, իմ կնկան ձեռ. մի տաք:

Գողերի մէկի սիրտը խիղճ ընկաւ.— Խի սպանենք, մեր ձեռ ինչ կընկնի որ սպանենք, կնիկը տանենք, ինչ անենք:

չհասնէք, բիրասի կը ճղեն: Հէրը վեր կացաւ, ասեց.—Ախլի, դու
 որ տեղէն իմացար կէս դշերին: Ասեց.—Ես բլբլով իմացայ:

—Դու որ տեղ իր կաղնած որ իմացար.—Կտրբանը կաղնածի,
 Ափի:

—Ախլի, ասեց: Եթըմհմ, թէ օր սուրթ ա էլե, ես գիղամ, դու:

Ասեց.—ափի, գնա, սուրթ չի, քեզ արա որ ռիչարին հասնես:

Մի քանի աղէք վե կալաւ ու գնաց. գնաց հասաւ օխչարին,
 տեհաւ գիլան ընկեր էն ռիչարի մէջը գէս էն քշմ, գէն էն քշմ:

Մտան ռիչարի մէջը, հալա-հալա, արեցին. գիլանը միջից
 հանեցին: Ռիչարին քամաւ արեցին, տեհան իսկի վնաս չի էլե.
 մի հատը ճղեր էն: Աղէն հարցրեց.—Եդ ինչ վախս գիլան ընկան
 ռիչարի մէջը: Ասեց.—Իրիկորէ ընկան մէջը, ինչ դսար չարչարուե-
 ցի, չկարացի հանէի միջիցը, նոր բլբլը ածեցի, դու հաւաւին հա-
 սաք: որ ես բլբլը չածէի, քու ախչիկը չը լսէր, չէր իմացուէր,
 չէր հասնի էս հաւաւին: Եդ ախչիկը պտի տաս ընծի:

Ասեց.—Մի տղայ, մի ախչիկ տ, կտամ:

Ախչիկայ հէրը էկաւ տունը. ախչիկը ասեց.—Ոնց էր, ափի:

Ասեց.—Զօրանաս, ախլի, դրուս էր:

Եդ մարդը գնաց տուն, կնկան պատմեց մոնց է էլե:

Ասեց.—Զոպան ախչիկ ուղեց, խափեցի. ասեցի «կտամ», չարի
 աչուն բալի լաւ պահի:

Զոպանը մի քանի օր ետնայ էկաւ տուն իրա համար հաց
 տանելու. իրա աղէն խօսացրեց. ասեց.—Ռիչարը մոնց ա, լաւ ա:

Ասեց.—Շատ լաւ ա, ափի. ասեց. քու ասածը մոնց էլաւ:

Ասեց.—Ժամանակ ունի, հիմի ժամանակը չի, գնա:

Մի քանի օր յետը ռիչարը գողեր էկան տարան, չոպանի ոտը
 ձեռը կապեցին, չոպանը աղաչեց, ասեց.—Ունեւո կապած մնայ,
 ձեռներս յետ արէք: Գողեր յետ արեցին, մի գետ կար, անցկացրե-
 ցին ջրի էն էրեսը. ընտե գողեր նստեցին. մի հատ ռիչար մորթե-
 ցին, խորոված անեն որ ուտեն:

Զոպանը բլբլն ածեց, ախչիկան բլբլին միջին ասեց.

—Ռիչարը տարան, քեզ հասաք կը բերէք, թէ չհասաք կը տանեն:

Ախչիկը կտրից վեր էկաւ, հօրը ձէն տուեց.—Ափի, վեր կաց,
 որ ռիչարը բիրասի տարան գողերը:

Վեր կացաւ. մի քանի տղայ վեր կալաւ, գնաց, հաւաւին հա-
 սաւ. գնաց, չոպանի կշտին կաղնեց, չոպանին ասեց.—Ռիչարը
 դըվորը տարան: Զոպանը ասեց.—Հրէդ գետան էնգինն ա, մի հատ
 էլ մորթեր էն, խորոված էն անըմ:

Ասեց.—Գնացէք, բերէք:

Թամաւա արեց, տեհաւ գողերը շատ էն, ասեց.

—Այ տղա, էս գողերը շատ էն, չենք կարայ ընդոնց ձեռիցը
 բերի:

Ասեց. Դու քու խօստացած տուր, ես առանց դալու բերեմ
 ռիչարը: Ասեց.—Այ տղա, մի անգամ տուերեմ, էլի:

Ասեց.—Ունեւո հետ արէք, կապած ա:

Զոպանը իրա աղի ձիու քաբը նիլաւ. բլբլն առաւ ձեռը,
 ածեց. որ բլբլն ածեց, սեյիզին աղաչեց. սեյիզը նստած էր, վեր
 կացաւ ռիչարի միջիցը կաղնեց: Բլբլով չոպան աղաչեց.

—Բու բաղդն եմ ընկե, սեյիզ, ասեց. որ դու դաս, ես իմ մու-
 բազին կը հասնեմ: Սեյիզը իրան վե կալաւ ու քցեց ջուրը, անց-
 կացաւ էս էրեսը. ռիչարը բիրասի ընդրա քամակիցն էկաւ:

Զոպանը ասեց.—Ձին քշա, փախնենք. ռիչարը մեր քամակից
 կգայ:

Գողերը էլան, ինչ իլան արին չկարացին ռիչարի աղաքը
 կտրեն, բիրասի գնացին. մնաց մորթած ռիչարը, մէկ էլ չուրա:

Վեր կալան ռիչարը բերեցին տուն: Զոպանը էլե ասեց.

—Ափի, քու խօսքը կատարա:

Ասեց.—Կը կատարեմ, մի բան կայ. էնի կատարեցիր, նոր
 կտամ:

Ասեց.—Ի՞նչ ա քու բանը, որ կատարեմ:

Ասեց.—Իմ ռիչարին, հինգ օր աղ կտամ, ջուր չեմ տայ, կը
 թողեմ ջրի վրայ. թէ դու բլբլով յետ դարձրի. ջուր չխմեցին, իմ
 ախչիկը կտամ, որ խմեցին, չեմ տայ: Ասեց.—Տո՛ւր:

Հինգ օր իրարու վրայ աղ տուեց, հինգ օրը քամաւ:

Ռիչարը հանեց ու բլբլը առաւ ձեռը, սեյիզին աղաչեց, ասեց.
 Սեյիզ ջան, որ դու ջուր չխմես. ես իմ մուբազին կը հասնիմ, քու
 բաղդն եմ ընկեր:

Սեյիզը գնաց, հասաւ ջրի վրայ ու ետ դառաւ, ռիչարն էլ
 քամակիցը յետ դառան. ջուր չխմեցին:

Զոպանը ասեց.—Դու քու խօսքիդ տէր էս, ես իմ խօսքը կա-
 տարեցի. դու էլ կատարայ:

Ասեց.—Ես չոպանի ախչիկ տուողը չեմ, իրիկուն քու հալսը
 կառնես ու կեթաս, դու իմ տան մնողը չես:

Զոպանը բլբլը առաւ ձեռը, սկսեց իրա դարեքը ածիլը:

—Ախլի ասեց բլբլն միջից. արի, քու էրեսը տենամ ու էթը-
 մեմ: Ախչիկը հօրիցը թաղուն գնաց չոպանի մօտը:

Տղէն ասեց.—Իրեք անգամ քու հէր ընծի խափեց, հըմի ես
 էթումեմ, ինձ քցիմ ջուրը, ընկնեմ հեղդուեմ, եսն քարափից քցեմ,

մեռնեմ: Ախիկն ասեց.— Ի՞նչն է թառ, ես քու հետն եմ. ջուրն ընկնես, քու հետ կընկնեմ, քարալից ընկնես, քու հետ կընկնեմ:

Ասեց.— Ախիկ, որ ընենց ա, գնա, քու պատրաստութունը տես, էս գշերը կեթանք:

Ախիկը հօրիցը թագուն դնաց, էրկու հատ ձի պատրաստեց:

Ախիկայ հէրը տղին կանչեց, ասեց.

— Խէ՛ չես գալի. քու հալսն առնես էթառ:

Տղէն ասեց.— Ընձի հալս չոռնեմ, չեմ ուզում:

Ասեց.— Ի՛է, գնա, քու հէրն անիծած, որ էգուց էրեացիր, ես քու գլուխ կը կտրեմ. էկեր ա դաւի անիւռ, ախիկ ա ուզում:

Տղէն վեր կացաւ, դնաց, շուրմը պտրկաւ ու բլուրը անց, ասեց բլուրի միջից.— Ախիկ, մութն ընկաւ, վեր կաց ու արի: Ախիկը որ բլրի ձէնը լսեց, ձիանը առաւ ու դնաց. գնաց տղի մօտը: Ամենքը մի ձի նիւան՝ ասեցին, դէ, քչա:

Բշեցին, դնացին, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ. դնացին մի սարի գլուխ նիւան, ճանփէն կորաւ. ընտե ասեցին.— Վէ դանք ըստի. էս գշերը ըստի մնանք, լիւր բացուի, նոր ճանփէն գտնենք ու էթանք:

Ըտե նստան, հաց կերան, պտրկան քնան:

Լիւր բացուեց, քամաւ առին, տեսան մի հատ վիշապ գլուխը դրեր ա պոչի վրայ, չորս բոլորը կտրեր ա, վեր կացաւ, թուրը քաշեց որ վիշապին տայ. վիշապը ասեց.— Խո՛նչ էս անում, այ տղա: Ասեց.— Քե պտի սպանեմ, ճանապարհի էթանք: Ասեց.— Թուրը դիր տեղը, թէ չէ քեզ ու քու նշանածին մի բերան կանեմ:

Ասեց.— Խոգրումեմ, ճանապարհ տաւ, անց կենանք:

Անկարելի ա. ասաց վիշապ. տեղ չէք կարայ էթայ, չարի իմ ասածը չկատարէք:

Ասեց.— Քու ասածն ինչ ա, որ կատարեմ:

Ասեց.— Իմ ասածն էն ա, որ էթաւ Սըմառն թագաւորի քաղաքը, իմանա, Դիւր որ Սըմառն թագաւորի կնիկն էր, Սըմառն թագաւորին ինչ արեց, էգ խապաւը կը բերես:

Ասեց.— Ի՛է, ճանապարհ տու, էթանք:

Ասեց.— Այ տղա, դու գնա, ես քու նշանածին ընենց կը պահեմ, վարդի պէս: Ասեց.— Չըլի, ես կը տանեմ, ուրիշ տեղ պահ կտամ ու կեթամ: Ասեց.— Քու անալն էկեր ա:

Ասեց.— Որ ըզենց ա, կեթամ, նշանածիս պահայ:

Նշանածը մնաց վիշապի կուշար, տղէն ճանապարհ ընկաւ:

Ընկաւ, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, դնաց մէ քաղաքի ըռաս էկաւ, էգ քաղաքի մէջը ծաղաւորութունը շատ զօրեց ըզրան, որ տանիցը ջուր ուղեց, ասին ջուր չկայ: Գնաց, մտաւ պառու:

տուն, ասեց.— Պառաւ: Աստուծոյ սիրուն ըլի ինձ ջուր տու, ես ծաղաւ մեռայ:

Պառաւ ասեց.— Ջուր չկայ, ես որ տիան տամ, այ որդի:

Ասեց.— Պառաւ, մի իլան արա, թէ չէ՛ քե կսպանեմ:

Պառաւ չարէն կտրուաւ. դնաց մի բօնձի մէջ չուց, բերեց տուեց ընզրան. առաւ, իմէնց ու բօնձը գրեց ընալ:

Ասեց.— Պառաւ, ձեր ջուրը հաւ տաք էր, հաւ չոր էր:

Ասեց.— Որդի, Բեզանից պահեմ, Աստուծոյ ինչ պահեմ, էս քաղաքին մի հատ աղբուր կայ, մի հատ վիշապ ա փեյսա էլեր մէջը. օրը մի տղայ, մի ախիկ տանումնք, ուտում ա, ջուրը թողում ա գայ. թաղաւորի ախիկայ նօթաքն ա, հինգ օր է չի տանում, օրէց օր ետ ա քցում, ընդուր ջուր չկար, ես էլ չուցի, բերի տուի քեզ: Ասեց.— Պառաւ, ես քնահարամ եմ, քնում եմ. թագաւորի ախիկը եփոր տանեն ինձ իմացրայ:

Պառաւ ասեց.— Շատ լաւ կըլի:

Պառաւ ման էր գալը քուշում. տեսաւ դափով զուռնով տանումին թագաւորի ախիկան, էկաւ իմացրեց տղին:

Տղէն վեր կացաւ, ասեց.— Խո՛նչ ա, նանի:

Ասեց.— Թագաւորի ախիկան տարան, վեր կաց:

Վեր կացաւ, ընկաւ թագաւորի ախիկայ քամակն ու գնաց:

Տարան, ծառ կար, ծառի կշտին դրեցին ու քօմա ետ դառան:

Մի բլուր վրա կտր թագաւորի ախիկայ հետ, մի բլուր խորոված, էն օր ուտէր, վիշապը բօլ ջուր թողար:

Գօմա ետ դառան, էկան, էգ ախիկը, էգ տղէն մնաց:

Ախիկին ասեց.— Այ տղա, դու ինչ մնացիր:

Ասեց.— Վիշապը որ քեզ ուտի, դու թագաւորի ախիկ էս, ինձ էլ թող ուտի: Ասեց.— Ափոս էս. գնա, դու մուրազ կուռնես:

Ասեց.— Անկարելի ա, չեմ եթայ:

Ասեց.— Պա էս խորոված գառը, փաւը ում համար բերեր էք:

Ասեց.— Վիշապի համար բերեր էնք որ շատ ջուր թողայ:

Ասեց.— Փաւը կուտեմ, գառն էլ՝ էգուց ճանապարհ էմ էթում, հետս կը տանեմ: Ասեց. ախիկ, քնումեմ, վիշապը որ դուս գայ, ինձ իմացրայ: Հենց վիշապը դուս էլաւ, ախիկայ լիզուն կսպաւ, լաց էգաւ. արտասուները թափեց էգ տղի էրեսին. տղէն դարձեց, ասեց.— Ախիկ, ինչ էս լաց ըլլում, էլ չկարաց լիզով ասիլը՝ ձեռը միկնեց դպա վիշապը: Տղէն վեր կացաւ ու կաղնեց. վիշապը էկաւ, ասեց.— Եյ թաղաւոր. էս իրեք-չորս օր է չես բերեր, հիմի ջուրսին ես բերեւ որ բօլ ջուր թողեմ: Ըստեց էլ պտի ուտեմ, ջուր էլ չթողեմ: Էս չարաթ պտի էս քաղաքը անցնեմ, էք ու որձ չթողեմ:

Տղէն ասեց.— Ի՛է, մօտ արի, տեսամ էգ ինչ խօսքեր էս խօսում:

— Գալիս էմ, ասեց, քեզ ու ախչկան կուլ տամ, ընկնեմ քաղաքը՝
Տղեն թուրը քաչեց ու հասաւ դպա վիշապին։

Ճաշուանից կուռեցին չարի արեւմտոց, ասեց. — Ախչի, ես բե.
զարեցի, դու փախի, հիմի վիշապը մեզի կը յաղդի։

Վիշապը հասաւ, տղին բռնեց, քաչեց դպա փորը։

Տղի թուրը դալիմ ձեռքն բռնած էր. վիշապի բերանը ճղեց,
քանի կուլ տուեց, ճղեց. գնաց պօշից դուռ եկաւ։ Վիշապը սատկեց։

Տղեն եկաւ, ախչկայ մօտը կաղնեց. ախչիկ ձեռ տուեց վիշապի
արնին, տուեց էդ տղի մէջքին։

Ախպրիցը մի քամուզ գորակ ջուր լցին ու էդ տղեն ու ախ-
չիկ ետ դարցան դըպա քաղաք։

Գաղաքացիքը թօփ էն էլեւ, ասըմեն. — Թաքաւորը իրա ախ-
չկան թեզ չգրկեց, որ վիշապը թեզ ջուր թողար, դար. էլէք էթանք
թաքաւորի մօտ տենանք, էս ջուրը ախր խի չի գալիս։ Գնացին
թաքաւորի մօտ, ասեցին։

Թաքաւորն ասեց. — Խի էք վրագեւ, կդայ։

Թաքաւորին ասեցին. — Մեր էրեխանց նօպարին թեզ զրկուեմէս,
քու ախչկայ նօպարին չորս օր յետ քցեցիր։

Մէկ էլ էն տեհան ախչիկը դռնից մտաւ նեքսեւ։

Նոր ժողովուրդը ձէն տուեց. — Հրէս, էկաւ, ընդուր ջուր
չէկաւ։

Թաքաւորն ասեց. — Որ էկաւ, իմ խօսք դեանովն ա տալի,
իրաւունք էմ տալի ձեզ, իմ ախչիկն կտոր. կտոր արէք։

Ախչիկն ասեց. — Երկու սահաք սապր արէք. ջուրը էկաւ, էկաւ
ես հո ձեր ձեռքից փախչողը չեմ։

Երկու սահաքէն ետը տեհան ջուրը էկաւ. սկսեցին քաղաքա-
կանները կժերը լցնիլը, տեհան ջուրը պղտոր, արեւմուր ա գալի։

Ախչիկը ասեց. — Սապր արէք սլարդի, էս ջուրը չկտրուի։

Լիւր բացուեց, առաւօտը ախչկան ասին։

— Այ ախչիկ, էս ինչ բան ա էլեւ, ըսենց ջուրը էկաւ։

Ասեց. — Մի տղայ էկաւ, վիշապին սպանեց։

Թաքաւորը ասեց. — Որն է վիշապին սպաներ, իմ ախչիկը պաի
տամ էն տղին, որն աթո դայ։

Ջառչին ընկաւ, ջառ բռնաց։

Սաղ քաղաքի տղէքը թոփ էլան, էկան թաքաւորի մօտը,
ասեց. — Ախչի, ըսդոնց որ տղեն ա։

Ասեց. — Մին մին բեր, իմ առաջովս անց կացրայ. նշան ունեմ,
ես դիտամ որն ա։

Էկան, բիրաւսի անց կացան, էլ տղայ չմնաց քաղաքում։

— Ախչի, ասեց. բա որն ա, էդ հրեշտակ էր, մեզի ազատեց։

Ջառչուն ասեցին. — Էլ տղայ չկայ, բիրաւսի կանչեր էս։

— Էլ տղայ չկայ, ասեց. մի դարիպ տղայ կայ պառաւի տանը։

Թաքաւորը հրամայեց. — Գնացէք, ընդրան էլ կանչէք։

Գնացին ընդրան էլ կանչեցին, էկաւ ախչկայ մօտը։

Ախչիկը էրեւին մօտիկ արեց, քամակին. տեհաւ նշանը քամա-
կին ա։

Ասեց. — Թաքաւոր սպրած կենայ. էս տղեն ա։

Ասեց. — Իմ ասածն ասած ա, իմ ախչիկ տուի քեզ, անըմ իմ
ըլլի, Թաքաւորութունը դու արա։

Ասեց. — Թաքաւոր սպրած, էս ախչիկ առնող չեմ, ինձ նօա-
նած ունեմ, անկարելի բան ա, ես իմ նօանածի պատճառովն եմ
ընկեր չալիշոյ, ես պաի էթամ Գիւլ Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը,
Գիւլը ինչ արեց Սըմաւոն թաքաւորին. Սըմաւոն թաքաւորը ինչ
արեց Գիւլին, էթըմեմ էդ խապարն իմանամ որ, էթամ, իմ նօա-
նածին հասնեմ։

Թաքաւորը աղջիկ էդ տեղ տրտմեց, ասեց, — Ինձ պաի առնի,
էդ էլ նօանած ունի, էլ չի առնի։

Թաքաւորին խնդրեց, ասեց, — Նա ճանապար նշանց տուէք.
ես մարդ գրէք, էթամ հեար։

Թաքաւորը ասեց. — Մարդ չի գիտայ էդ քաղաքի տեղը. ըստե
մի հալիւոր մարդ կայ. կանչենք դայ, տենանք ինչ ա ասըմ. Հալի-
ւորին կանչեցին, իրեք հարուր տարեկան էր, թաքաւորը հարցրեց.
— Պալի, ասեց. Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը որ տեղ ա, մի սալիս
տո՛ւր։

Ասեց. — Մեծի միջին մի քաջալ քերքերսան դուռ կայ. ըգրա
ոտեներ երկաթից ա, թռնելու վախճ տալիս ա իրար, կրակ ա թա-
փըմ, ես գնացեր եմ մեռէն ավ-դուռ անելու, ընդրա հետ շատ խօ-
սացեր եմ, էն էլ իմ ետեին ա, Սըմաւոն թաքաւորի նաղըլ էն
ղեիցն լսեր եմ։

Թաքաւորը հրամայեց. — Գնացէք, էն դէին կանչէք, դայ։

Գնացին, կանչեցին. դուռն էկաւ թաքաւորի մօտը, թաքա-
ւորը ասեց. — Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը տեսած կըլլեմ։

Ասեց. — Տեսեր էմ։ Ասեց. — Կարաս, էս տղին տանես։

Ասեց. — Հարուր իցցուն տարեկան վախճս էմ գնացեւ, հըմի
իրեք հարուր տարեկան էմ, դուռումս կոտրեր ա։

Ասեց. — Տասներկու անգամ նստեր, ճուտ էմ հանեւ, ճուտի տէր
չեմ էլեւ, իմ ճտերը հըմի փոխայ, պաի թուցնեմ, թէ որ էս ճու-
րիցն էլ զրկուայ, ընձի պաի սպանեմ։

Տղեն վեր կացաւ, գնաց դըպա մեշէն, ասեց.— Էթամ, տեսամ ղեի բունը՝ որ տեղ ա:

Գնաց, էրկու օր-իրեք օր ման էկաւ, բունը գլխաւ գնաց, հեռու սլարկաւ. քամաւա արեց:

Բունը տարեր էր, չէր տարեր, տեսաւ ղեի ճտերը ճըվճըվացին, բիրտէն զարթնեց. տեսաւ վիշապ փաթըթուներ ա ծառին, էթըմ ա ղեի բունը. հասաւ որ ճտի մէկին կնկ տայ. թուրը քցեց, վիշապի մէջ տեղիցը կտրեց, թրով կոտորեց, լցեց ցած:

Էրկու կտոր լցեց ճտերի՝ աղաքը, ճտերը սկսեցին ուտիլը:

Ինքը ծառի տակիցը քիչ հեռու սլարկաւ, քնաւ:

Ղուեն էկաւ, տեսաւ ծառի տակին մի մարդ սլարկած ա, ղու արաւ, էկաւ դըպա տղէն որ վեր կալէ ֆալաֆի օխտը դաքը, տայ դետնով, հազար քիֆա անի. ասեց.— Էս էր իմ ճտեր ուտողը. զիրպա-զիրպա անեմ ըստուր:

Ճտերն ասեցին.— Մեզ սրծացնողը էգ ա, քամաւա արա էն տեղ:

Թամաւա արեց, տեսաւ մի վիշապ սպաներ ա:

Վեր էկաւ, տղի գլխի վերե կաղնեց. հով արեց, ասեց.— Ինչ ուղի էս տղէն, պտի կատարեմ, իմ ճտերն աղատեց:

Տղէն զարթնեց, տեսաւ ղուտը գլխավերեք կաղնած ա, տղին ասեց.— Մի վախենայ. ասա, ինչ ուղես, ես կը կատարեմ:

Ասեց.— Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը պտի տանես ընծի:

Ասեց.— Գնա, թաքաւորին ասա, բուդ կապի ընծի քառասուն օր, ջանս վրայ գայ:

Տղէն վեր կացաւ, գնաց թաքաւորի մօտը:

— Այ տղա, ասեց թաքաւոր. էս քանի օր ա սր տեղ իր:

Ասեց.— Թաքաւոր ասլաւ՝ գնացի մեշէն, ղեի բունը զթայ սլարկեր՝ քներ ա, ճտերի ձէնը դուս էկաւ, զարթնայ, տեսայ վիշապ ճտերն ուտում էր, վիշապին սպանեցի: Ղուեն խօստացաւ որ ինձ տանի:

Թաքաւորն ասեց.— Ղւին կանչէր, գայ:

Գնացին Քեշէլ քաղաքաւորին կանչեցին, էկաւ:

Թաքաւորն ասեց.— Խօստանը՝մ էս որ տանես ու բերես:

Ասեց.— Խօստանում եմ: Ասեց.— Նի կը տանես:

Ասեց.— Քառասուն օրէն ետ կը տանեմ, ճտերն էլ կը թռնեն:

Ասեց.— Օրական ինչ տաւ կուտես:

Ասեց.— Օրական տասը օխտար՝ տասը լիտր էլ գինի, քառասուն օր պտի տաս: Կապեցին տաս օխտար, տաս լիտր էլ գինի՝ քառասուն օր կերաւ. քառասուն օր քամեց, տեսաւ ճտերն հալա չէն թռնում, տաս օր էլ մնաց:

Տղին ասեց.— Գնա, քառասուն լիտր գինի, քառասուն էլ օխտարի դմակ հազրա որ էթանր:

Հազրեց, Քեշէլ քաղաքաւորին էկաւ, իրան փորձեց:

Վեր կացաւ, ոտները տուեց իրար, ֆալաֆի օխտը դաքը նիլաւ. էկաւ մի հինգ օր էլ պանս էլաւ:

Գնաց, ճտերին թռցրեց, ասեց.— Դու ձեր գլուխը պահէր, ես էթումեմ, եա դամ, եա չգամ. էգ էր իմ մուրազը, ճտերս թռցնէի, էլ ըստուց դէն դարս չուենմ:

Ղուեն էկաւ, թաքաւորի պալատի առջևը վեր էկաւ:

Քառասուն լիտր գինին, քառասուն դմակը բերեցին, դրեցին ըզբա թևերի վրայ, տղէն էլ նստեց թևերի վրայ, սաղ քաղաքը քօփ էլաւ, էկաւ քամաւա:

Ղուեն ասեց.— Մնաք բարին. ոտները տուեց գետին, կրակը թափեց ոտներինցը, էլաւ ֆալաֆի օխտը դաքը:

Ասեց.— Այ տղա, ախշաբքը ինչ դար ա էրեւում:

Ասեց.— Մի կալի դար ա:

Էլի բանձրացաւ վերե, ասեց.

— Աշխար ինչպար ա էրեւում:

Ասեց.— Մի միկի ա, թռնում դէս, թռնում դէն:

Ասեց.— Տղա, ժամանակն ա, վեր պտի գանը, Սմաւոն թաքաւորի քաղաքի վրայ, ղու կանեմ՝ դմակը, դի կանեմ, գինին քցայ:

Ըզեռնց ղու-ղի արեց. քցեց. դմակի մէկը վեր ընկաւ գետինը, իրան պուճը կտրեց, արեւ ղեի բերանը. ղուտը իմացա լիզուի տակին սղահեց: Էկաւ, քաղաքի դարը էկան:

Ասեց.— Վեր կաց, գնա, տղա:

Տղէն քօփալ, քօփալ գնաց: Ասեց.— Արի, արի:

Լիզուի տակից հանեց, դրեց վրէն, լիզաւ՝ լիզելու բաւսան սաղացաւ: Ասաց.— Այ տղա, էս իմ սղաւտն ա, էս էլ քաղաքն ա, էս էլ իրան պաղչան ա, էն էլ դարվազէն ա օր էրեւում ա, իմ բընբուլը կտամ քեզ, հենց որ նիգ, տեղը կընկնես, չախմախի կտամ, ես քու կշտին հազիր եմ: Տղէն կեթայ:

Կեթայ, կը մտնի պաղչէն, ման կգայ:

Թաքաւորը փանճաւից քամաւ կանի, կը տենայ մի տղայ պաղչումը ման ա գալի, վազիրին կասի.— Կանչէր գայ. տեսանք ինչ տղայ ա, մեր երկրի տղայ չի: Կեթան կանչեն, կգայ:

Կըզայ, թաքաւորին գլուխ կտայ օխտը անգամ, վրայ ութին ձեռք կը բռնի կը կաղնի: Կասի.— Ո՛րտուց էս: Կասի.— Նրեանայ:

Կասի.— Այ քու տունը չքանդուի, էրկու տարին մարդ չի կա: Գնա ճանի էս տե, գու ոնց ես էկե:

Կասի.— Էկերեմ Սըմաւոն թաքաւորի խապարը տանեմ, Գիւլը

Սըմաւոն թաքաւորին ինչ արեց, Սըմաւոն թաքաւոր Գիւլին ինչ արեց:

Թաքաւորը ասեց.— Արի, գնա, էդ նաղլը ես չեմ ասի քեզ, որ ասեմ, գլուխդ կը կտրեմ:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, ասա ու կտրա:

Ասեց.— Առանց ասել գլուխդ կը կտրեմ, գնա:

Ասեց.— Ասա ու կտրա, քափիւան լսեմ:

Ասեց.— Ջանլաս: Էրկու ջանլաս թրեր ձեռներ, էկան, կայ-նան:

Ասեց.— Ես Սինամ թաքաւորն եմ, Գիւլին էն դար կտրէի որ, հացը ուտելու վախճը չէի թողար գետին նստէր, գոքիս կը նստէր, հաց կուտէր. որ տի որ ոտը կը դնէր, գիտայի իմ աչքի մէջն ա դնէմ. ինչ որ ասեր, կը լսէի, մէկ օր դուս էկայ, գնացի ման դա-լու, դաւարի, ձիանոց մէջ. մի ջուխտ փեմեկ ձի ունէի, որ հազար մանէք էի տուեր՝ բերեր, էդ ձիանը ես ու Գիւլը կը նիւնէինք. մարդ իրաւունք չունէր նիւնելու: Թաւաւաւ արեցի, էդ ձիան, մէկէլ ձիա-նոց վրայ առլիս էն մնացեր, մէկսար բառուն կանչեցի, ասեցի.— Շուն շան որդի, էս ձիան խի էն առլիս, ըստրանց ինչն ա պա-կաս. մի քանի օրէն ետը կգամ, որ առլիս էլաւ, քու գլուխը կը կտրեմ:

Մէկսարը ասեց.— Ես չեմ կտրայ քե ասի, կգաս, մի մի գչեր ըստե կը մնաս, քու աչքով կը տեսնաս:

Ասեցի.— Գչերն կգամ: Դարձայ, գնացի պալատը. Գիւլին ասեցի.— Հաց բեր, ուտեմ: Հաց բերեց:

Պարկայ, քնայ. Գիւլն էլ գնաց, իրա օթալին քնաւ. . . ես վեր կացայ, գնացի մէյքարխանէն:

Մէյքարի շորերն հագայ ու պարկայ, մէկէլ տեհայ դուռը ծե-ծեցին: Վեր կացայ, բաց արեցի, ասեցի.

— Ո՛վ էք: Գիւլը մի պլեք չքաշեց՝ մի թօփ, ասեց.— Քու շա-նորդի, չես ճանաչում. ձիանը դուս քաշայ: Մտայ նեքսե, ասեցի.

— Ո՛ր ձիանը: Էրկու պլէտ էլ քաշեց, ասեց.— Ո՛ր ձիանը, էն ձիանը թաքաւորին հեա նիւնում էնք:

Թամքը մի եան, կեամը մի եան, չարի գլխայ, մի տասը պլ-լէտ էլ էկան, տուեցին:

Քաշեցի ձիանը դուս. իրանք նիւն, մէկը գանքաչս նիւաւ, մէկը Գիւլը նիւաւ, ինձ ասեցին.— Ընկի աղաք: Ընկայ աղաք:

Հմի ճանփէն չեմ գիտում, դալիս պլեքում էն:

Ընկայ աղաք բորիլ, ոտս էս քարին-էն քարին, սաղ ետալու էլաւ: Գնացի, հասայ ձորի մէջ մի արարի կուշտ. արարը գաղի դուան էթըմ ա դալի: Արարն ասեց.— Իրբ, անդգամ, էս գչեր յե-

տացեր էս. քու ունի հազար վարոց տամ: Ջանքաչս ասեց.— Գլ-խիդ արեկիդ դուրպան, Գիւլս հազար վարոցի չի գիմանայ: Ջան-քանչս ասեց.— Աւլի ֆեմնը (մաշուած աւիլ) վեր կալ, ունի տուր, քու օրթումը տեղը կգայ: Բաց արեց ու ունի տուեց: Որ տուեց, ես իմացայ իմ աչքի մէջ տեղին տուեց:

Գիւլ ասեց արարին.— Էս մէյքար խամ էր. շուտ չթամքեց:

Էդ տեղ պարկան, իմ աչքի առաջ ֆեմ արեցին:

Ջանքանչս էլ էդ տեղ ուտել խմելու հետ ֆեմ անըմ:

— Մէյքար, ձիան քաշայ, դայ, ասացին:

Ձիանը քաշեցին, արարը քամաւա արեց էրեսիս, ասեց.

— Գիւլ, կասեա ըստրա աչքեր Սըմաւոն թաքաւորի աչքերն ըլլի:

Ասեց.— Արար ջան. ես քնացրեցի էկայ:

Նիւն, քշեցին, ես ընկայ առաջ, էկայ դուռը. ըստրա ձիանը բախ տուեցին, գնացին. ժամն էլ տուեց:

Էկայ մէյքարին վեր կացըցի: Մէյքար ասեց.— Տեսար:

Ասի.— Տեսայ:

Էկայ պալատը. տեհայ Գիւլը ժամ ա գնացել իմ թաքաւորա-կան շորեր հագայ ու նստայ քախճը, հրամայեցի նազիրին, վազի-րին Ֆլա՛ն ձորի մէջ մէ գաղա կայ, մէկ արար կայ. բռնէր ու բե-րէք: Գնացին, բռնեցին ու բերին: Արարին զննրլով կապեցի: Խա-պարը գնացեր ա Գիւլին թէ թաքաւորը մի արար բռնեց, կապեր ա. գանքաչս Գիւլին ասեր էր.— Փողը գլխիդ, էս գչերուան մէյքարը Սըմաւոն թաքաւորն էր, մենք, հմի էթանք ինչ նուղապ տանք. ամեն բանը որ իրա աչքով տեսեր ա: Գիւլն ասեց.— Արիայիմ կաց. ես կեթամ, տես ընդրա գլուխն ինչ կը հանեմ: Էկաւ, Գիւլը մտաւ նեքսե, քամաւա արեց. արարին կապեր էմ, ասեց.

— Էս ինչ արար էս բերէր: Ասի.— Էս գչերուան արարն, ա հմի էրկսիդ էլ կապեմ, քցեմ ծովը:

Մի հատ ճիպոտ կար ձեռը, ասեց.— Սըմաւոն թաքաւոր, ըլ-լեա մի հատ անտէր էչ: Էլայ մի անտէր էչ, ընկայ ֆիլլուկները:

Արարին չինեց թաքաւոր, գրեց իմ տեղ:

Հըմի էլերէմ անտէր էչ, հոտաղ մշակ, նիւնում, չարչրում են: Միջքիս ետէն բացուեց: Բիւլիւկի վրայից, տեհայ գանքանչս, արա-բը. Գիւլը էթըմին համամ: Գիւլն ասեց.— Նանի, էս էչը ճանաչում էս: Ասեց.— Չէ, չեմ ճանաչում:

Ասեց.— Էդ Սըմաւոն թաքաւորն ա:

Ջանքանչս ասեց.— Գիւլ էն դո՛ր նիւեր էն, մէջքը էլեր ա ետաւ, մեղք ա, չինայ մի ուրիշ բան:

Էկաւ, վարոցը տուեց ընձի, ասեց.— Սըմաւոն թաքաւոր, ըլլեա մի անտէր քաղի, քաղաքումը ինչ տար շուն կայ, թափի քու վրայ:

հեղդի քեզ: Ելայ մի անտէր քաղի, քաղաքումը ինչ տար շուն կայ, թափան վրէս, հեղդեցին, տարան, կոխեցին մեռէն. անճախ փախայ, պրծայ. չներն դառան էկան գըստ քաղաքը: Որ մուլն ընկաւ, մեռեցը դուս էկայ, ասեցի.—Ուրիշ ճանապարհ կը գայ, ընձի կը հեղդի: Եկայ, մտայ քաղաքը. հմի չներից վախճմամ, պատերի տակից ետալաւ, ետալաւ դալիս էմ, դըստ քաղաքը: Եկայ իմ բաղչի խըռնակովը մտայ բաղչէն, գնացի, աշխատի գոռնը նստայ, Լիսը բացուեց, քամաւա արեցի. արարը, Գիւլը, գոնքաչս լուսացուեցին, նստան, դայֆա խմեցին. ետալաւ, ետալաւ մօտացայ, նստեցի, քամաւա արեցի: Գիւլն ասեց.—Նանի, քաղին ճանաչըմ էս: Ասեց.—Չեմ ճանաչըմ, մեմ քաղին ա:

Ասեց.—Ախր Սըմաւոն թաքաւորն ա, չինեցինք քաղի:

Ասեց.—Մեղք ա, ուրիշ բան չինայ. չներ կը հեղդեն:

Ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, ըլլիս մի կատու, ման գաս: Համա մի դըրպ տուեց, էլայ կատու:

Ելայ կատու, շատ ուրախացայ, ասեցի.—Ել Գիւլի աղաք չեմ էթայ, ըստերանք զաւ մաս կուտեմ:

Գիւլը որ տե ման գար, էլ աղաքը չէի էթայ, որ ուրիշ բան չինէր: Մէկ քր դարալաւենեցի մէկն էկաւ, զիս մօթմըմեց, ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, իմ աչքերը դուս գայ, կարապ, էլի կըլլես թաքաւոր թէ չէ:

Որ ըզենց ասեց, ես նըվընվացի, ընդրա ձեռները լիւցեցի, ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, ըտե կաց, Գիւլը ժամ ա զնացեր, էթամ, տենամ, փէտն ընտե ա, բերեմ: Եդի զնաց, տեհաւ փէտը դօշակի տակին ա, բերեց, տուեց ընձի, ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, ըլլես էն թաքաւորը: Ելայ էն թաքաւորը, Փէտն առայ ձեռս, զնացի, մտայ պալատը, տեհայ արաքը քալսըմը նստած ա, տուեցի, ասեցի.—Արձր, ըլլես մի սե ֆօրուկ, մուլը տարին տաս ուկըրու ամիս քու վրիցը չպակսի, միաս:

Ձանքաչս էկաւ, մտաւ նեքսե, ասեցի.—Ըլլես մի սե աթու, վրիդ նստեմ, դիւան կտրեմ:

Ելաւ մի սե աթու:

Խապարն զնաց Գիւլին, Գիւլն ասեց.—Նս էթամ, Ֆանդով փէտը կատենեմ:

Գիւլ մտաւ նեքսե, էլ չթողեց մօտ գար, հետը խօսար. փէտով տուեց, ասեց.—Ըլլես մի չոր չիմարի ծառ:

Ասեց Սըմաւոն թաքաւոր.—Այ տղա, լաւ անկանջ արիր. Գիւլն էդ օյինը հանեց իմ գլուխը, ես էլ էս օյինը հանեցի: Ասեց, դէ էն ֆօրուկը էն արաքն ա, էս աթուը զանքաչս ա, չոր չինարի ծառն

էլ Գիւլն ա, հըմի էթըմ, փաթըթուըմեմ էս ծառին, ախ ու վախ եմ անըմ, փէտը ձեռս չընկըմ, որ սաղացենեմ: Ասեց.—Լսեցիր, տղա, խմացար: Ասեց.—Հա: Ասեց.—Ճալլա՛ս:

Ճալլաս ձէն տալու բաւտան տղէն ընկաւ թաքաւորի ոտներ, ասեց.—Ինձ կէս ժամ ժամանակ տաս .աղօթք անեմ: Գնաց բաղչէն կանգնաւ աղօթի. դուրի բնբուլը հանեց, չախմախի տուեց. դուրս էկաւ, վեր կալաւ, հանեց Ֆալաֆի օխտը դաքը. թաքաւորը ջուխս ձեռով տուեց զլիսուն, ասեց.—Իմ սըռը ընկաւ աչխարը, էլ ապրէն ընձի հարամ ա, վեր կացաւ, իրան քցեց ծովը:

Դուրս էդ տղին բերեց, թաքաւորին մօտը վեր դրեց. թաքաւորին ասեց.—Էս քու տուած տղէն ա, Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը տարայ, ու բերեցի:

Թաքաւորը ղէին լուդ կապեց, ամեն օր իրա վախսին կդար. իրան կուտը կուտեր ու կէթար:

Եդ տղին ճանապար քցեց, զնաց, հասաւ վիշապին. քամաւա արեց, տեհաւ որ իրա նեանածին շատ լաւ պահեր ա, էնպէս, ինչպէս վարդ:

Սըմաւոն թաքաւորը ոնց որ պատմեց էդ տղին, տղէն էլ պատմեց վիշապին:

Վիշապն ասեց.—Նս էլ թաքաւոր եմ էլի, կնկայ դազալի եմ էկե, իմ տակը ոսկի ա, քանդէք ու տարէք:

Տղէն ու ախլիկ քանդեցին, խուրճիկները լցրեցին. քցեցին ձիանոց վրայ, նիլան, էկան, ախլիկայ հօր տանը վեր էկան:

Ախլիկայ հէրն էկաւ, տեհաւ ախլիկն ու տղէն էկեր էն տուն, նոր տղին ասեց.—Եդ որ ախլիկ զնացեր, էն տար ման էկանք, ոչ դթանք, ոչ էլ սաղ տուող էլաւ:

Էն սահարը հարսանիք կանգնացրեց. Օխտը ցերեկ, օխտը գշեր հարսանիք արեց: Ընդոնք հասան իրանց մուրազին:

ՕՁԻ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿՆԿԱՆԻՑ ՇԱՏ ԷԼԱԻ

(Վաղարշապատի բարձրագույն քոլեջի քննադատական քննությունից հետո)

Մի կնիկ շատ չար էր, ընդերա մարդը ինչ անում էր, վրէժն չէր կարում. ընդերա ձեռքերը դառ էր անում։
 Մէկ օր ջուլալ լիկեր կալաւ. կնիկան ասեց.—Եթանք թիթեն քօլի անեղու։ (Որ տանի, չնշումը կորցնի)։
 Գնաց, չոլումը մի հատ փոր կար։
 Կնիկան ասեց.—Արի, կախ տամ, ջուլի հանայ, խմենք։
 Կախ տուեց փորն ու մի հատ քար վեր կալաւ, քցեց բերնին.
 Գնաց պտըտուեց. մի հատ օձ բռնեց. բերեց, քցեց էդ փորը, որ էդ օձը կնիկան տայ, սպանի։
 Գնաց, մի հատ էլ գէլ բերեց, քցեց փորը։
 Գնաց, մի էլ առջ բռնեց, բերեց, քցեց փորը։
 Կնիկը ասեց.—Ըզրանք քցեմ էս, ինչ. դու մէկ պտի պրծնես իմ ձեռնէն. ետալ՞, ըստիցան դուս դամ, քու հալսիցը կգամ։
 Ասեց.—Էդ ջանալարները քեզ սաղ չեն թողի որ դուս դաս։
 Մարդը թողեց, էկաւ տուն. մի շաբաթ մնաց, ասեց.—Հալայ էթամ, տնիւմ. ինչ էլաւ։
 Գնաց, քարը շուռ տուեց, ջանալարները ձեն տուեցին։
 —Աստուծոյ սիրուն, այ մարդ, դասպեղաւ բողբոջ ձեռքը. մեզ ազատայ էս անգամ կնիկայ ձեռքը, քու լաւութունի տալիցը դուս կգանք։
 Պարանը քցեց, մին մին հանեց, բախ տուեց։
 Կնիկն էլ ասեց.—Ընձ էլ հանայ. թէ չէ, չես պրծնի իմ ձեռքը։

* Պատմած է Արսէն Դոնիման։

Ասեց.—Խեղճացեր էս որ հանեմ։
 Ասեց էդ քու բանը չի. ինձ հանայ, ասեմք։
 Պարանը քցեց, կնիկան էլ հանեց։
 Կնիկը դուս էլաւ, փորի դրաղը մի լաւ հեղգեց իրա մարդին։
 ասեց.—Փողեմ գլուխդ, հըմի իմ տունը, տեղը ինչ էլաւ։
 Վե կացան, գնացին տունը։
 Իրիկունը գէլը դուռը ծեծեց։
 Գնաց դուռը բացեց, տեսաւ գէլն ա. հինգ հատ ուշար բերեց, ասեց.—Գէ, դու որ էն լաւութունը արեւ ընձի, բախ տուիր, բերեցի քեզ էս ոխալարներ։
 Կնիկն ասեց.—Ոխալարը որ դիտեմ ա։
 Ասեց.—Էն քու կշտիդ գէլը բերեց։
 Ասեց կնիկը.—Կարայ չբերի, էն իմ զարպն էր, բերեց։
 Էն եփսի օրն էլ դուռը ծեծեցին. առջն էկաւ, մի դալա բեռ ճօթ բերեց.—Էդ ով բերեց հարցրեց կնիկը. Ասեց.—Առջ բերեց։
 Կնիկ ասեց.—Է՛յ կիսի զարպ, առջն էլ բերեց իմ զարգիցը. այ մարդ, ասեց կնիկը, գէլն ու առջը որ ընձանից վախում էն, դու որ տի կը մնաս։
 —Կնիկ, ասեց մարդ, դաս մի անի, դալան ու ոխալար արեցինք դալաւում, ճօթն էլ քեզ բոլ ա. ինչ կուզես, արա։
 Մէկէլ տեսան, դալալը ձեն ա տալի փուչեք.—Մի հատ բեռ թաքաւորիկ դալալ կորեր ա. ով որ զթաւ, բերեց, պարգե կտանք, որ չբերեցին, ում տանը գլխանք, էն մարդը, կորստական ա։
 Կնիկը լսեց, էկաւ տուն, ասեց.—Էդ դալան թաքաւորական ա։
 Մարդն ասեց.—Այ կնիկ, սոսա կաց. Աստուծոյ խաբր, էդ բանը վերջանայ, էթայ։
 Կնիկը ասեց.—Խի սուս պտի կենամ կեթամ, կասեմ. թաքաւոր ընձի պարգե պտի տայ, քեզանից էլ կը պրծնեմ. անճախ տեղըն էկաւ։
 Մարդը ինչ տնայ մուկաւ արեց, չլսեց, վեր կացաւ, գնաց. գնաց, թաքաւորին ասեց.—Քու դալան իմ մարդն ա բերե, դալան մորթե, դալաւում էնք արե, ճօթն էլ կտրտերէնք. բիրտախ ետդան, դօշակ, միքրանայ, բան էնք արե. իմ մարդը չէր թողում, ես զօռով փախեր էկերէմ. ասեցի, թաքաւորական մալ ա, տնայ, տուր, ախանջ չարեց։
 Թաքաւորը էրկաւ մարդ ճանրեց. կնիկը տարաւ, նշանց տուեց։
 Էդ մարդին տարան, քցեցին դուքսախանէն։
 Թաքաւորը վճռեց, առաւտըր էդ մարդը հեղտուն։
 Էդ օձը իմացաւ, էկաւ, մտաւ պալատը. մի վեց ամսական թռու

ունէր թաքաւորին, զնայ, փաթթութեամբ էն էրեխու չըլինքն ու պար. կաւ: Հարսը բիրտան տեհաւ օձը էրեխու չըլինքն, ճուայ ու փախաւ:

Մարդն ասեց. — Էդ խի ճուայիր:

Ասեց. — Օձը փաթթութեամբ ա էրեխու չըլինքն:

Թաքաւորի տղէն ասեց. — Ձեռ չտար, թաքաւորին իմացնենք:

Գնացին, թաքաւորին իմացրին. թաքաւորը վե կացաւ, էկաւ. քամաւ աւեց, որ օձը փաթթութեամբ ա էրեխու վրիւր, գլուխը դրեւ ա էրեխու բերնի վրէն: Թաքաւորը ասեց. — Ըգրան իլան չըլի, մի հնարով թէ յետ ըլլի:

Ըստի, ընտի որ ասեցին, էդ դուքսախսանի մարդը ասեց. — Ըհը, էն իմ օձն ա. իմ հաւաւին էկեր ա: Ասեց. — Գնացէք, թաքաւորին ասէք, ընձի աղատի, էն օձը յետ անեմ. որ էրեխէն սկի չիմանայ:

Թաքաւոր էդ մարդը կանչեց, զնայ. թաքաւորի աղաքը կաղնեց, գլուխ առեց:

Թաքաւորը ասեց. — Կարմա, օձը յետ անեա. քեզ կը բախտեմ ինչ որ մեղք էս արեա:

Ասեց. — Ինձ որ բախտեցիր. իմ օձին էլ ձեռ չտար, չսպանէք:

Ասեց. — Գնա, յետ արա, իրաւունք ունեա:

Գնաց մօտը. փեշը բռնեց, ասեց. — Օձ ջան, արե, քու հեթիպարը իմ կնկանից չաա էր:

Օձը յետ էլաւ, կիտուաւ ըգրա գոգը:

Փեշը կտրոնեց ու զնայ թաքաւորի մօտը. ասաց. — Թաքաւոր աղբած, հըրէս, յետ արեցի. օձն էլ գողս ա:

Թաքաւորն ասեց. — Ինչ արեցիր, որ յետ արեցիր:

Ասեց. — Բան չարեցի, ասեցի «Օձ ջան, քու հեթիպարը իմ կնկանից չաա էլաւ», յետ էլաւ օձը:

Ասեց. — Էդ առարկէն ինձ պիտի ասես:

Ասեց. — Եւսկաւ, օձը տանեմ, չորը բրախ տամ, դամ, ասեմ:

Տարաւ, օձը բրախ տուեց, էկաւ, թաքաւորի կշտին նստեց, ասեց, ինչ որ էլեր էր:

— Հըմի, ասեց. ինչ որ բալբալէք քաշըմ էմ, էդ կնկանից ա, բերեց դարադանի տակ, ընձի պիտի հեղդէր, էդ օձն ընձի աղատեց, ընդուր ասեցի «քու հեթիպարը իմ կնկանից չաա ա»:

Թաքաւորը ասեց. — Էն կնկան բերէք, հեղդէք, էս մարդին մի լաւ կնիկ ուզէք:

Էդ կնիկ հեղդեցին, էս մարդն էլ աղատուաւ մօտիցը:

Էդ բալբալէք էկաւ, կնկան գլխին կաղնեց:

40

ՆՈՒՈՒՏԻ ՔԱԶԱ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Մի պառաւ կնիկ կար, մի թող ունէր. էլ զաւ չունէր. էդ թողն էլ Բաշալ էր: Էդ Բաշալին տարաւ, նօսար տուեց. չէլաւ, թողաց փախաւ. հորթարած տուեց, թողաց փախաւ. ինչ բանի տուեց, թողաց փախաւ:

Պառաւը ասեց. — Գրողը տանի քեզ, ինչ բանի տալիս էնք, փախնում էս, մեր ճարը մոնց պիտի ըլլի. քեզ պիտի տանեմ, մի հարուր մանեքի ծախեմ՝ բերեմ ուտեմ, չարի մեռնեմ. էլ իլան չկայ:

Բաշալի թեկը բռնեց. տարաւ բազար:

Ասեց. — Ծախում էմ էս մուսուպար ֆաշալին. ինչ բանի տալիս էմ, փախնում ա:

Ով էկաւ, էրեսին մտիկ արեց, ասեց. — Էդ պահելու բան չի:

Սարուը քառասուն գող կար. գողերի մէկն էկեր էր հաց առնելու. հացն առաւ փուխը, գրեց դօլքուղը, էկաւ որ պիտի եթար դալա սարը, էդ պառաւի կշտին կաղնեց, ասեց. — Պառաւ. ինչ ֆաշալ ա պահելու էս:

* Պատմած է Արսէն Ղուկմեան:

1 Բաշալներու վերայ 15-20 նեփաքի չափ լաւ էմ. կան ասողներ, որ ամենուրեւ Եւս «Բաշալ» անուն կան. իսկ կան ասողներ, որ քաջայայտիչով կարեւն. օրինակ Նոյսի ֆաշալ, Փանիւսի ֆաշալ, Ֆիլիփի ֆաշալ. Զուլամա ֆաշալ. Զիլգիլի ֆաշալ, Մուսուքա ֆաշալ, եւլն:

Սարա .մէկ նուղն գիտէ Օնան Փիլիպոսեան. աւելի կարգաւորեալ կը պատմէ:

Ասեց.— Էս իմ թուռնն ա. գրողի տարածն ինչ բանի տուեցի, չմտաւ. հըմի բերեր էմ որ ծախեմ:

— Ի՞նչ ա գինը, ասեց. ես առնեմ, տանեմ, մեր ձիանը պահայ:

Ասեց.— Հարուր մանեք ա ըստրա գինը:

Հարուր մանեք տուեց ու առաւ:

Պառաւն ասեց.— Գրող տանի քեզ, դէ՛ դնա, ես քու էրեսիցը պըծայ:

Էգ գողը նոխուսի փաշային առաւ, քցեց ձիու աղաքը, ասեց.

— Դէ, վաղի, էթանք սարը դալա: Տարաւ սարը, իրանց զաղէն:

Հարամի բաշին գուս էկաւ զաղիցը, ասեց.— Խի յետացար, մենք սոված մեռանք, հէ:

— Հարուր մանեք տուեցի մի պառաւի, էս տղէն առայ:

Հարամի բաշին տղին քամաւ առեց, ասեց.— Այ հայ, էս ինչ մուսուլաք փաշայ ա, կորցրա. ափսոս քու հարուր մանեքը, ըստուց անպատճառ մեզ խաբայ կգայ, վեր կալ տար, կորցրայ:

Ասեց.— Մենք քառասուն ձիաւոր էնք, սաղ երկիրը մեզանից վախում էն, էս ինչ ա որ ըստուց խաբայ գայ. մի չափալախ տամ, կը մեռնի, բերերէմ որ մեր ձիանոց եմ տայ, ջրի, փէյինը թափի:

Ասեց.— Դու գիտատ:

— Դէ, ասեց. քամաւ առէք, բազրկեան գալին ա:

Թամաւա արին, ասեցին.— Արեւելի կողմիցը մի շատ ծանոր բազրկեան ա գալի:

— Որ ծանոր ա, դէ, ասեց: Բիրադինով նիւեր ձիանը:

Ասեցին.— Քաշալ, ըստի կաց, չանք մենք էթանք, դանք:

Ընդունք զնացին ձորի միջով, որ պարտէն, դան ընկնէն ճանփէն, աղաքները կարին:

Քաշալն քարերի վրով նիւաւ, քամաւա արեց բազրկեաններին, ասեց.— Տենում, ինչ դար բազրկեան կան:

Գնաց ու մտաւ բազրկեանի մէջ, ասեց.— Ձեր բազրկեան բաշին ո՞րն ա: Ընդիւն մէկն էկաւ.— Հա, փաշայ, ինչ ես առում:

Ասեց.— Հըմի քառասուն ձիաւոր ձեզ վրայ կտան. բերենք ըստի վե անէք, ժաժ մի գաք. մի թուր, մի դալխան տուէք ինձ. մի ուրիշ աքա էլ տուէք, հաքնեմ որ ինձ չճանաչեն:

Ապէն տուին, մի թուր ու դալխան էլ տուին, կապեց վրին, դալխանն էլ առաւ ձեռը, ասեց.— Էկերէմ ձեզ փոխալ. ընձի հարուր մանեք փող տուէք, որ ձեզ ընդունց ձեռիցն ազատեմ:

Բազրկեանը հանեց, հարուր մանեք ալպեալը համրեց, Քաշալը դրեց ծոցը: Ասեց.— Էլ չվախենաք, դալիմ կաղնէք:

Էգ քառասուն ձիաւորը բազրկեանների վրայ տուեց. Քաշալը

էկաւ միշտան կուլ. որի ոտը կոտրեց, որի թեւը կոտրեց. որի ձիունը տուեց:

Տասուերկու սանաք կուռեցին, մի զաւ չկարացին տանել:

Հարամի բաշին ասեց.— Կասեա էս մեր նոխուսի Քաշալն ըլլի. ըգրա սրձարին ա:

Հարամիքը ետ դառան դըպա իրանց զաղէն:

Քաշալն ասեց.— Հարամի բաշի. էս քու թուրը, էս քու դալխանը, էս էլ քու աղէն, բաւցէք ու գնացէք. ես էթումեմ:

Քաշալն սարիցը վե էկաւ, մտաւ զաղէն:

Մէկ էլ տեհան, հըրէս հարամիք բիրասի իրարու էտե էկան:

Հարամի բաշին թուրը քաշեց որ տայ, սպանի Քաշալին, ասեց.— Քեօփողլի մուսուլաք Քաշալ, քեզ պէս բէս սրձաղ փաշայ մէլ ընտի կար, չկարացինք մի զաւ բերել:

Մէկէլ հարամիք ասեցին.— Էս ինչ ա. ձեռիցը ինչ կգայ որ ըստուց սպանում էս:

Ասեց. բէս սրձաք ա. ըստուցն էրեսը տեսնողի բանը չյաջողուի:

Ձիանոցիցը վեր էկան, թափերը վե կալաւ Քաշալը, քիմաւեց, քրտինքները սրբեց, կապեց. դարման, գարի տուեց:

Հարամի բաշին ասեց.— Տղէք, որը պտի էթայ, մեզ համար հաց բերի:

Հարամու մէկը ասեց.— Բիրասի էլ եարալու էնք. էթանք բազարը կը բռնուէնք. Քաշալին դրկենք, էթայ, հաց բերի:

Հարամի բաշին ասեց.— Քաշալ ջան, արի՛ ըստե, մի տենամ: Քաշալը դէի դայսայ վաղեց, աղաքը կաղնեց, ասեց.— Աղա ջան, հրաման:

Ասեց.— Առ տատը մանեք, էս սանաքը հաց կառնես ու կը դաս:

Քաշալն մի մեօֆ վե կալաւ, թռաւ, գնաց դըպա բազարը, տատը մանեքի հաց առաւ:

Ասեց.— Մէ էթամ իմ տատին տենամ. մէ էրկու հաց էլ տամ, տատս ուտի:

Գնաց, մտաւ տուն, ասեց.— Բարե, տատի ջան:

— Վայ բարով, Քաշալ ջան, դու բարով էկար:

Ասեց.— Տատի, հօ սոված չես:

Ասեց.— Ձէ, հարուր մանեքից էրկու մանեք էմ խառնե:

— Առ, տատի, հարուր մանեք էլ բերերէմ. էս էլ դէր ըգրա վրայ:

Ասեց.— Գլխիդ դուրբան Քաշալ ջան, բանդ խո զօռ չի. էգ

որ տիան բերեցիր: Ասեց.—Դարս մի անէր, չստ կը բերեմ, մէրը մեռնի Քաչալին, ընդոնք ինչ էն, որ ինձ նեղութուն տան:

Ասեց.—Դէ, տատի, յետացայ, մնաս բարին:

Ասեց.—Տատին քեղուբան, գնա:

Երկու էրեան էլ սլաչեց, ճանապարհ դրեց:

Քաղաքից դուս ընկաւ, հենց արեւ մտաւ, մութն ընկաւ. ճանիքն կորցրեց, գնաց դպա գերեզմանները:

Մտաւ գերեզմանատունը տաս տասներկու դուրսուր դրած էր, մտաւ մէջը, դուպուրի տակը պառկեց:

Գլերուայ կէսը անց էր կացեր, տեհաւ մի մարդ մտաւ ներս, մի մարդ. որ ջանալարի պէս, ազրայիլի պէս, ասպապը վրէն, ամեն բանը բախմիլ: Եկաւ, մեռելները բաց արեց, քամաւ արեց, ասեց.—Էս մէկին տէր ունենայ, կը սաղանայ:

Բիրա՛սի ըզենց վարավուրդ արեց. դուս էկաւ որ էթայ: Քաչալ ասեց.—Էս էլ տղամարդկութուն չի. էն դայ, քամաւ անի, ես ըստի պառկած մնամ: Վաղեց, ասեց.—Ո՛ւր էս էթում. դու Նոխուսի Քաչալի տնուն չես լսէ: Հասաւ բռնեց:

Իրար հեղգեցին, էնդար հեղգեցին, չարի լիսը բացուեց: Ու դում ա փախչիլ, Քաչալ չի թողում:

Աննախ փախաւ, պրծաւ. Քաչալ մաշիկը խլեց:

Մաշիկը դրեց ծոցն ու հացն էլ վե կալաւ, դնաց:

Գնաց, հասաւ հարամիքանցը, մտաւ զալէն:

Հարամի բաւին ասեց.—Մուսուբար Քաչալ, մեզ սոված կոտորեցիր, էս խի՞ յետացար:

Ասեց.—Սղա՛, ձեր բասնին անըմ բազրկանները, որ դային բռնէին ձեզ. տեսայ բան չէլաւ, էկայ:

Ասեց.—Ըսենց քեզ էկար, գչերը որ տի իր պա՛:

Ասեց.—Մնացի գերեզմանատանը:

—Մուսաբար Քաչալ, հարուր ձիաւոր սիրտ չի անի ընտե մանի. դու մոնց մըտար: Մի ձի նիլ, առ տաս մանեք, դնա հաց առ, արի, ըստիան փոխնք, էթանք. քեզ պտի դաս, հա՛:

Քաչալն ձին նիլաւ, դպա քաղաքը, կրակիլ պէս ա դալի: Եկաւ իրանց դուանը կաղնեց.—Տատի, տատի, ձէն տուեց:

Դուս էկաւ, ասեց.—Ինչ ա Քաչալ ջան:

Ասեց.—Տատի, տանը կաց, տեղ չէթաս. էս մաշիկը տանեմ, ծախեմ, փողը բերեմ, դնեմ տունը, էթամ:

—Վայ, քաշկալ քայն էլ բերեիր, ջուխս ըլլէր, կը հաղնէի: Ասեց.—Տատի, էս կը ծախեմ, ջուխս մաշիկ կառնեմ, կը դամ:

Գնաց, փոխը հաց առաւ, քցեց ձիու վրայ, ասեց.—Ես վաւ, մաշիկն էլ ծախեմ, նոր էթամ:

Գնաց, մի ջնուս սառաւի մօտ կաղնեց:

Ասեց.—Էս մաշիկը չես առնի: Ասեց.—Տե՛նամ:

Ասեց.—Առ, տես:

Ջնուսը քամաւ արեց, մտքումը ասեց.—Կաթենայ տասը հաղար մանեք:

—Քաչալ, ասեց. էս մաշիկը քեղորիան ա:

—Ասեց.—Որդիան, որդիան, քեզ ինչ. առնում էս, փողը տուր, չես առնում, իմ մաշիկը տուր, էթամ:

Ասեց.—Իմ հօր խազիկնե կարեր էն. էս մաշիկը միջին էր, ես անջախ իմ նեանէն դէմայ:

Ասեց.—Սուր էս ասում, իմ մաշիկը տուր, ու հասաւ, եսխեն բռնեց:

Ջնուսն ու Քաչալը իրար տուին, քաշը չեւով իրար տարան թաքաւորի մօտը գանդատ:

Ջնուսն ասեց.—Թաքաւոր ասլրած. իմ հօր խազիկնե կարերին. անջախ նշանէն դէմայ:

Քաչալն ասեց.—Դրա մաշիկը չէ, սուր ա ասում:

Թաքաւորը մաշիկը առաւ, լաւ քամաւ արեց, ասեց.—Իմ խազիկնե ըսդրա կէս գինը չհանի:

Թաքաւորն ասեց.—Ջնուս, ըստրա քայը կայ, թէ հենց էս ա:

Ջնուսն ասեց.—Թայ չունի, հենց էս մին ա:

Ասեց.—Քաչալ. դու ինչ էս ասում. քայ ունի թէ չունի:

Ասեց.—Ունի քայ, կէթամ քայն էլ կը բերեմ:

Թաքաւորն ասեց.—Թէ քայը բերեցիր, ջնուսն ա սուր ասում, թէ չբերեցիր դու էս սուր ասում:

Ասեց.—Բերէք, պայման դրէք:

Ջնուսն ասեց.—Ես իմ ասլրանքը դրաւ կը դնեմ ըստի, ինչ տար ունիմ:

Ասեց.—Քաչալ, դու ինչ էս դնում:

Ասեց.—Ընձի զա՛ս չունեմ, քառասուն աղբէր ունեմ, բե, բռնայ, թէ մաշիկ քայ բերեցի ըզրա մալը ինձ. թէ չբերեցի, իմ քառասուն աղբէր քեզ դուրբան, հեղդայ:

Ասեց.—Դէ, դնա, կանչայ գան:

Ասեց.—Իմ խօսքով չես դայ, հաղար ձիաւոր տուր ինձ, էթամ, բերեմ:

Թաքաւորը հաղար ձիաւոր հանեց, տուեց Քաչալին. Քաչալ ընկաւ աղաք. գնաց, մտաւ ձորի մէջը:

Հարամի բաւին քամաւ արեց, ասեց.—Ջանք, էս Քաչալը խի՞ չէկաւ. տեհաւ Քաչալը աղաքը գալիս ա, ձիաւորներին էլ տուա ու տակ չկայ:

Հենց Հարամի բաշին ներսն մտաւ, ասեց.—Վերէք. Քաչալ մեր տունը քանդեց, էնքան դժուրն ա բերե մեր վրայ. ելէք, ձիանք նկլէք, քու բերած Քաչալը քու գլուխն ուտի:

Ձիաւորը էկան. հասան, զաղի դուռը բռնեցին. մէկն էլ չկարացին զաղիքը դուռ գային:

Ձիաւորներու մեծը ասեց.—Ձեզ ուրիշ բան չկայ. թաքաւորը կանչում ա:

Հարամի բաշին ասեց.—Էս էլնա քու արած բանը, Քաչալ:

Քաչալ մաշկը ծոցից հանեց. ասեց.

—Աղա, խի էս դարս անում. էս մաշկիկ տեղ ձեզ գրաւ էմ գնում. թէ գնացի, ըստրա քայը գլխայ, բերեցի կը պրծնէք. թէ չգլխայ ձեզ պտի հեղդեն, էլ ինչ կայ. խի էք դարս անում ըզրա համար:

Հարամի բաշին բռնողին ասեց.—Քու գլուխն ուտի քու բերած Քաչալը էն տեղը քցեց որ մեզ պրծնում չկայ:

Քաչալ ասեց.—Աղա ջան, գնացէք, էթանք, ըսկի մի մտածէք:

—Քաչալ, ասեց. տեղը չի. պրծար՝ մեր ջանն էլ գնաց:

Քաչալն ընկաւ աղաք, բերեց, թաքաւորի կշտին կաղնացրեց, Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. էս իմ աղբրտանքը:

Թաքաւորն ասեց.—Վճիռն գիտա՛ք, ինչ ա, թէ Քաչալը մաշկի քայը բերեց, ջնուսի ապրանքը կառնեմ, կը տամ ձեզ. թէ որ չի բերեց, ձեր քառասուն էլ պտի հեղդեն. էդ քառասունի ոտներն բխով դրեցին, քցեցին դուքսախսանէն:

Քաչալ ընկաւ ճանփայ, գնաց դուզ գերեզմանատունը. Գնաց, պարկաւ դուպուռների մէջը:

Տասն օր պարկաւ, մարդ մաղաք չէկաւ:

Յերեկը մեռելը բերում քցում ու էթումին. էդ Քաչալին հարցընումին. Այ քու տունը չքանդուի մուսուլաք, Քաչալ. ինչ ա, գշեր ցերեկ բան էս էլի ըստե.

Քաչալի իլանը կտրուաւ, էկաւ էլի քաղաքը:

Ասեց.—Էթամ ուրիշ քաղաքը, մաշկիկ քայը ըստե չէլաւ:

Գնաց, ասեց.—Էն մաշկի տեղ գնացի, մաշկի չկար ընտե. մնաք բարով, ես էթումեմ մաշկի բերելու:

Հարամի բաշին ասեց.—Քաչալ ջան. էն քառասուն ձին էլ քեզ, քառասուն ձեռք ասպապն էլ քեզ, քափիլան ըստիէն մեզ աղաւտայ:

Ասեց.—Ինչ էք դարս անում, տաս օր անց կացեր ա, եռսուն օր հալա ժամանակ ունէք:

Քաչալը վեր կացաւ ու գնաց ուրիշ քաղաք:

Ասեց.—Էթամ ըստիան գերեզմանները ման գամ:

Գնաց գերեզմանները. գշերը ման էկաւ դէս, ման էկաւ դէն, էկաւ, մի քարի տակ պարկաւ:

Տեսաւ էն մաշկի տիրոջ պէս մի մարդ էկաւ ըստե. էկաւ, մի գերեզմանաքար շուռ տուեց, ֆողը յետ տուեց, դուպուրը հանեց. դուպուրի բերանը բաց արեց, մի ճիպոտ կար ձեռին. մի ճիպոտ տուեց մեռելին. մեռելը սաղացաւ, էն մեռելի հետ նստեցին, քեֆ արին: Մի ճիպոտ էլ տուեց, էլի մեռաւ: Ֆողը տուեց վրէն, քարը քցեց վրէն որ էթար: Քաչալ վեր կացաւ.—Հայ քու մէջը մեռնի, նուխուսի Քաչալի անուն չես լսե, ասեց. հասաւ բռնեց. իրար բռնեցին, իրար ջարդեցին: Հըմի մարդը ուզում ա փախնի, Քաչալ չի թողում ձեռաց: Քաչալը ձեռ ա քցում ոտաց, անտում ա մաշկի թողում ձեռաց: Քաչալը ձեռ ա քցում ոտաց, անտում ա մաշկի թողում ձեռաց: Քաչալը ձեռ ա քցում ոտաց, անտում ա մաշկի թողում ձեռաց: Քաչալը ձեռ ա քցում ոտաց, անտում ա մաշկի թողում ձեռաց: Քաչալը ձեռ ա քցում ոտաց, անտում ա մաշկի թողում ձեռաց:

Լիւր բացուաւ, էկաւ քաղաքի մէջը, տեսաւ բիրասի էդ քաղաքի մեծաւորները թեկերը սե էն կապե:

Ասեց.—Էս խի էն սե կապե:

Ասեցին.—Էս թաքաւորի տղէն իրեք օր ա մեռել ա:

Ասեց.—Ես թաքաւորի տղին կը սաղացնեմ, իմ ուզածը կտայ:

Ասեցին.—Ինչ ուզես կտայ:

Խապար տարան թաքաւորին, ասեցին.—Մի Քաչալ մարդ ա էկե, ասում ա «Թաքաւորի տղին կը սաղացնեմ»:

Թաքաւորն ասեց.—Հա գիտի. սրտի կըլի, գլխէք, բերէք:

Քաչալին գլխան, տարան:

Քաչալը գնաց, օխտը անդամ գլուխ տուեց, կաղնեց:

Ասեց.—Այ տղա, իրեք օր ա իմ տղէն մեռել ա. կարող էս սաղացնեմ:

Ասեց.—Հրամանքե, կարող էմ:

Ասեց.—Ի՛նչ, գնա, սաղացրա, ինչ որ ուզում էս, պտի տամ:

Վեր կացան, Սինօղի անդամները թաքաւորի հետ գնացին դալա գերեզմանները, Քաչալ էլ հետները:

Գնացին, գերեզմանի քարը շուռ տուեցին, ֆողը յետ տուին, դուպուրը հանեցին. դափաղը բաց արին, մի ճիպոտ տալու բաշտան, վեր կացաւ, նստեց:

Վեր կալան, ուրախութե արեցին. բերեցին պալատը:

Թաքաւորն ասեց.—Դէ. Քաչալ, ուզե որ պտի տամ՝ ինչ որ սիրտը ուզում ա:

Մաշկի հանեց, դրեց թաքաւորի աղաքը.—Ըստրա քայն եմ ուզում, ասեց:

Թաքաւորը վեր կալաւ, մաշկին քամաւ արեց, ասեց.—Կամե-

նայ իրեք միլիոն: Ասեց.—Որդի, ըստրա քալը չունենմ: Տարեք Քաչալի քաշով ոսկի տուէք:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, զաւ չեմ ուզում, որ ըստրա քալը չկայ. ես էթումեմ, ես մենակ մաշկի քալին էմ ման գալի:

Ասեց.—Որդի, չկայ:

Քաչալն ընկաւ ճանապարհ, զնաց ուրիշ քաղաք:

Թամաւա արեց, էգ քաղաքի մանտրիցը, չաքի մեծը լացին ըլլում, ասեց.—Խի էք լաց ըլլում:

Ասեցին.—Տենում էս էն կեամին, ծովու մէջ բանս ա էլի, էն բիրաւի ցորեն ու ալիւր ա. պտի դուս գայ որ մենք հաց ուտենք. բանս ա էլի, մենք սոված կոտորուանք. ընդու համար էնք լաց ըլլում:

Ասեց.—Ես որ էթամ, տենամ կեամու տակը ինչ կայ, որ բերեմ, դրադը հանեմ, իմ ուզածը կտաք:

Ասեցին.—Ինչ ուզես, կտաք:

Վե կացան, լորկին դրեցին, տարան. կեամու մօտը կաղ-նացրին:

Մի խանչալ առաւ, սկուաւ ջրի տակը (մէրը մեռնի Քաչալին). հենց սկուաւ ու զնաց կեամու տակը:

Թամաւա արեց, մի հատ վիշապ, կեամու չորս բոլորը կտրեր ա, դուխը դրեր ա պոչի վրայ. կեամին ժամ չի գալի:

Ձեռը քցեց, վիշապի պնչի վրայ մէ խզմա կայ, խզման բռնեց, խանչալով գօշին տուեց, խզմեն պոկ էկաւ, մնաց Քաչալի ձեռ, վիշապը փախաւ. կեամին երմիւ էլաւ: Մի քիչ տեղ զնաց, Քաչալ դուս էկաւ տակիցը, ասեց.—Մէրը մեռնի ձեռ, ուր էք քշում, Քաչալին թողնում էք. ձեռ էլք իյրիպարն էս ա:

Ասեցին.—Վախումենք էլի կեամին բանս ըլլի:

Ասեց.—Մի վախենաք, կաղնացրէք:

Կաղնացրին, Քաչալը թռաւ, կեամու վրայ նստեց:

Քչեցին, էկան դրադը:

Սաղ քաղաքը քօփ էլաւ, էկան Քաչալին ուցախացրին, վեր կալան. թուրքին, ասեցին.—Կեցցէ մեր Քաչալը:

Վե կալան, քանի մարդով տարան թաքաւորի մօտը. ասեցին.

—Թաքաւորը սաղ ըլլի, էս չըլէր քաղաքը բիրաւի սոված կը կոտորուէին, զնաց, մտաւ կեամու տակը. պոկեց, բերեց:

Թաքաւոր ասեց.—Այ Քաչալ, ուղայ որ պտի տամ:

Մաշկը ծոցիցը հանեց, դրեց թաքաւորի աղաքը ասեց.—Ըստրա քալն եմ ուզում:

Թաքաւորը վե կալաւ, քամաւա արեց, տեհաւ էրկու-իրեք միլիոն արծողութուն ունի:

Ասեց.—Ըստրա քալը չունեմ. ինչ տար ոսկի ուզումես. փե-կե կտամ քեզ՝ առ տար:

Ասեց.—Որ չունես, էթամ:

Ասեց թաքաւորը.—Թալը չունես, ինչ պտի անես մաշկի. էդ էլ տուր ընծի. ինչ տար փող ուզես, կտամ:

Ասեց.—Ինչ էս ասում, քառասուն աղբէրս էս մաշկի խաքեք գրաւ էմ դրե. անկարելի բան ա, քալը որ չգլթեմ, քառասուն աղբօրս էլ կը հեղդեն:

Վե կացաւ, զնաց ձորի միջով. աղաքը ընկաւ մի բարակ ճան-փայ, ու զնաց. զնաց, մութ ընկաւ, ընկաւ մի զաղի մէջ. զնաց մի պուճախում պառկաւ:

Քիչ մնաց, տեհաւ մի առչ էկաւ, պարկաւ:

Քիչ մնաց, մի գէլ էլ էկաւ. մի քիչ մնաց մի աւալն էլ էկաւ:

Գէլ առչին ասեց.—Ինչով էք պարապում:

Ասեց.—Ես պըտըտում եմ. որ տե ձեռս զաւս երկնում, ուտումեմ. որ չի ընկնում էթումեմ, քաղաքի դրադը մի տեղ կայ, պարկումեմ. ջուրը տակով կուռալով էթում ա, անկանջ էմ անում, էգ ա, իմ բանը:

Ասեց.—Բա, գէլ, գու ինչով էս պարապում:

Ասեց.—Ես էլ էթումեմ, պըտում եմ, թաքաւորի սուրույին մէջ ճակատը դառնալ մի ռիչար կայ, յաջըս ընդրա վրայա, ուզում եմ էն ռիչարը բռնեմ, ուտեմ. թաքաւորի ախիկ կը մեռնի, հիւանդ ա, ժամ պատարագ կանի, ամեն բանը կը բօլանայ. հաւա էն ռիչարի գլուխը տան փուռը, էն ախիկ ուտի. կըլի մօրէ մէկ, կը սալանայ:

Ասեցին.—Ասլան, բա գու ինչով էս պարապում:

Ասեց.—Ես էլ ման էմ գալի, ման, էթումեմ, ծովի դրադը վեր էն դալի. իրեք հատ ախիկ էն ըլլում. լեղանում էն, յետոյ խրխեք հագնում էն, թռնում էն. իմ քամաւեն էլ էգ ա:

Լիւսը բացուեց, ըզոնք վե կացան ու գնացին:

Քաչալը դուս էկաւ ու զնաց:

Գնաց էգ քաղաքի դրադը. տեհաւ է, առչ զնացեր, էգ քաղաքիցը դուս պարկեր ա:

Գնաց, առչին մօտացաւ, հալաճու արեց, առջը փախաւ:

Գնաց, առչի տեղը պարկեց, անկանջ արեց գետինը:

Տեհաւ ջրի դրուդուցը լաւ դալիս ա:

Վե կացաւ, էկաւ էգ քաղաքի մէջը, ման էկաւ, տեհաւ էգ քաղաքը բիրաւի Ծորի ջուր են խմում:

Ասեց.—Իմ ուզածը տաք, ես ձեզ համար ջուր կը բերեմ:

Թօփ էլան քաղաքի մարդիկը, — ասեցին. Քաջալ, որ ջուր բերես. բերանդ ինչ պղծության, կամանք:

Ասեց.— Երկու հարուր բահաւոր տուէք, էթանք վերև:

Երկու հարուր բահաւոր վի կալաւ ու գնաց:

Գնաց, էդ առչի պարկած տեղը քանդեց. ջուրը բացուեց, հինգ ջաղացէն ջուր վե կալաւ, բերեց քաղաքը:

Եկան, քօփ էլան Քաջալի ղլուխ, ասեցին.— Դէ ուզա՛, ինչ որ տանք, քեզ արժան ա:

Մաշկի քայը հանեց, դրեց ըստրանց աղաքը, ասեց.— Ձան չեմ ուզում. ըստրա քայն էմ ուզում:

Վե կալան, քամաւա արին, մէկը սալի չտուեց, ասեցին.— Ըստրա քայը չենք կարոյ գթնի:

Գնաց, սարը անցկացաւ էն դիհը, տեհաւ մի սուրու ոխչար արածում ա. գնաց, ոխչարի չոպանի մօտը հասաւ, ասեց.— Էս ինչ ոխչար ա:

Ասեց.— Թաքաւորի ոխչարն ա:

Ասեց.— Թաքաւորի կուշտ պտի էթամ, ինչ բանի կըլի հըմի:

Ասեց.— Տունն ա, մի ախչիկ ունի հիւանդ ա. բնդրա վրայ պարաւի է. ինչ տար հեքիմ էն բերում, չեն կարայ լաւացնի:

Սուրույին մէջը ման էկան. Քաջալը, ասեց.— Ես էթումեմ թաքաւորի մօտը. որ ոխչար էկան ուզելուն, էս սիւտակ ոխչարը կտաս, կը բերի:

Գնաց թաքաւորի պալատի դռանը կաղնեց.— Էս լաւ հեքիմ էմ, ասեց. ինչ տար դժար հիւանդ ըլի, ես կը լաւացնեմ:

Խապար տարան թաքաւորին. — Ըսենց մի լաւ հեքիմ ա էկեր:

Թաքաւորն ասեց.— Վանչէք, դայ ներս, տեհանք:

Եկան կանչեցին. տարան: Գլուխ տուեց, կաղնեց:

Ասեց.— Դո՛ւ ինչ մարդ էս: Ասեց.— Լաւ հեքիմն:

Ասեց.— Իմ ախչիկ էս երկու տարեյա հիւանդ ա. որ լաւացրի, ինչ ուզես, կտամ: Վե կալաւ, տարաւ ախչկայ մօտը:

Ասեց.— Արկէք չօպանի մօտը, մի հատ սիւտակ, ճակատը դաւղա ոխչար կայ, վե կալի, բերի:

Արկեցին. գնաց էն ոխչարը բերեց: Բերեց, մորթեց, դուխը քցեց փուռը, լաւ էփեց. ճղճղեց, միտը մի տարեքի մէջ դրեց. վե կալաւ, գնաց թաքաւորի մօտը, թաքաւոր ասեց.— Վե կալ, տար:

Տարաւ դրեց ախչկան աղաքը, դեղը ցանեց վրան, զօռով քիչ քիչ ուտացրեց, ոխչարի դուխը սաղ կերաւ. էլաւ մօրէ մէկ, կաղնեցաւ ըն ահ:

Ըդ տեղ ասեց թաքաւորը.— Մալըն մալալա վեր, ողբն քա

չալա, ես էդ ախչիկը կտամ քեզ, դու կըլես ինձ փեսայ. իմ պալատի իրաւունքը ամենը կը յանձնեմ քեզ:

Ասեց.— Թաքաւոր ասրած. շնորհակալ էմ:

Մաշկը ծոցից հանեց ու ասեց.— Ըստրա քայն էմ ուզում:

Թաքաւորը քամաւա արեց. ասեց.— Ըստրա քայը ոչ տեսիլ էնք, ոչ էլ կըլի:

— Շնորհակալ էմ, իմ ուղածը մաշկի քայն ա, որ չկայ, ինչ անեմ:

Վե կացաւ, գնաց ծովի դրաղը, տեհաւ ասլանը դարի գլխին պարկեր ա: Ասլանը դրան տեհաւ. քաշուեց, գնաց:

Գնաց, ասլանի տեղը նստեց. ծովի դրաղն էր հենց:

Երկու ռահաք նստեց. քամաւա արեց, տեհաւ, իրեք հատ աղունիկ էկան. խրխեք հանեցին, իրեք հատ ախչիկ էլաւ որ չուտես, չլմես, քամաւա անես ըզրանց:

Քաջալ ասեց.— Մերը մեռնի Քաջալի, ըզրանք չըռնի, չի դիմջանայ. դարի գլխիցը վազեց, չարի հասաւ, ըզրանք խրխեքը հադան ու թռան, գնացին:

Քաջալն էկաւ, ծովի դրաղը կաղնեց, ասեց.— Մէրը մեռնի Քաջալին. ըսկի բան իմ ձեռիցս չարծան, հաւա ըստոնք արծան: Տեհաւ մէ բարալիկ մուխ ա դուս գալի ծովու միջիցը. հենց էդ մուխն բռնեց, սրկուեց ջրի տակը. գնաց, տեհաւ մի լաւ օրախ ա. քամաւա արեց, հայլեքը չորս գին չարած, դիւանիքը դրած. տեհաւ ստոլների վրայ մի բլուր փլաւ, մի աղունիկ էփած. դրած ա ըստեղ, տեհաւ ընտեղ էլ, ընտեղ էլ, իրեք սոլ էր, իրեք վրայ էլ կար:

Գնաց մի սոլին վրայ կաղնեց, մի կտոր աղունիկից կտրեց. կերաւ, փլաւ էլ հետը. գնաց էն մէկիցն էլ կերաւ. գնաց էն մի սոլիցն էլ կերաւ. Մի քաւ էլ գինի խմեց:

Ման էկաւ, տեհաւ իրեք ջուխտ, մի քայ. հը՝ իրա մաշկիցը. մինը վե կալաւ, գրեց ծոցը. էն մէկերն ունի ձեռ չտուեց:

Հըմի ման ա գալիս, դուս գայ, որ տե էթում ա, ջուր ա. չչկեց, մնաց միջին. իլանը կտրուաւ. գնաց, մի պունախ պարկեց:

Մէկ էլ էն տեհաւ, իրեք հատ աղունիկ Գուռալով էկան օրախի մէջ տեղը վեր էկան. խրխեք հանեցին, իրեք հատ ախչիկ դառան. աշխարհումը ըզնեց բան չկայ:

Ամեկը մի հատ սոլի վրայ նստեցին, ասեցին.— Վաղուց ա իրար չէինք տեսի. մի ուտենք, քե՛մ անենք:

Մեծ ախչիկ ասեց.— Յալաւ, բան ասեմ. իմ ուտիլ խմիլը հաւամուեց. ես Գինի արեւ, էթումի գերեզմանատունը մեռելներին քամաւա ի անում. մէկ օր էլ գնացի, քամաւա արի էլի. ուզեցայ, դուս գայի, էթայի. մուսուքաք քաջալ պատահեց. էն տար իրար

առանք, իրար հեղդեցինք օր չար լիսը բացուեց. անճախ, մաշկա ըզրա ձեռը մնաց, ես փախայ պրծայ. ինձ հարամ ձեռ ա դիպե, հալբաթ իմ փլաւիցն էլ կուտեն, իմ աղունիկիցս էլ:

Էն մէկը ասեց.—Սյ քիւր, ետպաւ, իմն էլ ասեմ. սեր արեցի, թաքաւորի տղին մեռցրի, տարան, թաղեցին. դէրը կեթայի վե կացընէի. սերի վարոցով կտայի, կը սաղացնէի. չարի լիս հետը քե՞ն կանէի. էլի կտայի, կը մեռնէր, կը թողայի կեթայի. մի դէպ էլ վե կացրեցի թաքաւորի տղին, քե՞ն արեցինք, էլի մեռցրի. ուզումի էթայի. մի մուսուրաք քաջալ էկաւ, ասեց.—«Բու մէրը մեռնի, մէր էս էթում,» հասաւ ինձ. չարի լիս էն քաւ իրար հեղդեցինք, անճախ ձեռիցս ճիպոտը խեց. թողացի, փախայ. ինձ հարամ ձեռ ա դիպե, հալբաթ իմ փլաւիցն էլ կուտեն, իմ աղունիկիցս էլ:

Էն մի քիւրն էլ ասեց.—Ս. քիւրեր, իմ վրայ էլ ա հարամուե. ետպաւ, իմն էլ ասեմ. սեր ի արե, մի հատ վիշապ ի դառե ես, թաքաւորի քաղաքի կեամու չորս բոլորը կտրէր ի, ծովու մէջ տեղ բանս արի. Քաջալին մէկն էկաւ, ձեռ քցեց. դնչիս խզմէն բռնեց, դօշիս տուեց. խզմէս սղոկ էկաւ, մնաց ձեռին. ես անճախ փախայ. ինձ հարամ ձեռ ա դիպե, հալբաթ իմ փլաւիցն էլ կուտեն, իմ աղունիկիցն էլ:

Ասեցին.—Էդ արողը ըստի պատահի, իրան մուրազը կը կառաւրենք:

Մի քիւրն ասեց.—Հնար չկայ, օձը իրա պորտովը, դուռը իրա դանասովը չի կարայ գայ ըստե. էն մոնց կարայ գայ:

Մի քիւրն էլ ասեց.—Մարդ չի կարայ գայ, բա էս փլաւից, աղունիկից ո՞վ ա կերի:

Ասեցին.—Ուտողը դո՞շալս ա, թո գայ, ըստե կաղնի:

Քաջալն դուս էկաւ, ասեց.—Մէրը մեռնի Քաջալին. Քաջալն ա կերի: Վե կացաւ, կաղնեց:

Ասեցին.—Ուտիլը հաւատացինք, մեր նշանները բեր, տենանք:

Ասեց.—Նշաններդ ինչ ա:

Ասեցին.—Մի հատ մաշկ ա, մի հատ ճիպոտ ա, մի սլնչի խզմալա:

Քաջալը բերեց, իրեք հատն էլ դրեց մէջ տեղ:

Ախչիկըքը հաւատացին. վե կալան դրան, աղբրի մէջը լեղաքին. որ լեղացրին, գլխին մաղ էկաւ, սիրունացաւ. էլաւ հրեղէն:

Ախչիկըքը բերեցին, մէջ տեղ նստեցրեցին. ասեցին.—Դու մերն էս, մենք քուսն էնք: Իրեք օր քե՞ն արեցին:

—Ախչիկըք, ասեց Քաջալ. քառասուն աղբեր դրաւ է՞մ դրե, քառասուն օր քամեր ա, պտի հեղդեն. էդ մաշկի քալը պտի տանեմ: Նոր ախչիկըքը ըզրան ծովիցը հանեցին. խեխեքը հաղան,

էլան աղունիկ. Քաջալին դրին թեւերի վրայ ու թռան. բերեցին, իրա տատի տանը վե դրին: Ասեց.—Տատի. ինչ կայ, ինչ էս լսում: Ասեց.—Գալիս, ինձ ասում էն. «քու թուր քառասուն դուր»:

Սալս ա բռնե, էս էրկու օրը պտի հեղդեն: Վե կացաւ, դնաց թաքաւորի մօտը. թաքաւորին օխտը անդամ գլուխ տուեց. վրայ ութին կաղնեց, ասեց.—Հն, որդի, մաշիկը բերեր էս: Ասեց.—Հրամանքե, բերեր է՞մ, մէրը մեռնի Քաջալին, էթայ ու չը բերի:

Թաքաւոր ասեց.—Ին, հանայ, տենամ:

Քաջալ դաստախուցը մէջքիցը յետ արեց, ասեց.—Թաքաւորը սաղ ըլի, մի ջուխս քու կնկան փեկաւ. մի ջուխս էլ հարսիդ փեկաւ, մի ջուխս էլ քու ախչկան. էս էլ մաշիկը, էս էլ ընդրա քալը: Թաքաւորը քամաւա արեց, ասեց.—Ամեկը իրեք միլիօն աժի, Քաջալը ինը միլիօն բախչեց թաքաւորին:

Մարդ դրեց, ջնճին կանչեցին. ջնուս էկաւ, կաղնեց:

Մաշկին մի քալը դրեց ստի տակը. մի քալը ստի վրայ: —Ջնուս, ասեց. էս քու մաշիկն ա, քալը չբերի. վե կոլ քու մաշիկը, դնա: Ասեց.—Ախր պայման ենք արե, էն քառասուն մարդը պտի հեղդուի:

Ասեց.—Որ մաշկի քալը բերե՞ր:

—Որ բերեր, համ ինձ պտի հեղդէիլ, համ իմ մալը պտի տայիլ ըզրան:

Ասեց վճիռն ըտենց ա: Ասեց.—Ըտենց ա:

Թաքաւորը մաշիկի քալը հանեց, դրեց մաշիկի կողքը:

Ջնուսը, որ տեհաւ, ձէնը կտրեց քիւլ. էլ չկարաց խօսայ:

Թաքաւորը հրամայեց, ջնճին հեղդեցին. տուն տեղ յանձնեցին. Քաջալին: Գնացին էն քառասուն հարամուն հանեցին. բերեցին, թաքաւորի մօտը կաղնացրին. քառասուն հարամուն էլ էդ պալա-տին մէջը սղաշտն տուեց, Քաջալին էլ կարգեց ամենի գլխաւոր:

Քաջալին ասեց.—Արի, քե պաակեմ, իմ ախչիկն էլ ուզեա տամ:

Ասեց.—Ինձ տենեմ իրեք հատ նշանա՞մ:

էլաւ քաւոր: Պալատի ամեն իրաւունքը տուեց Քաջալին: Քաջալն մի ջուխս մաշիկը տարաւ, հաղցրեց, բերեց:

Ընդոնք հասան իրանց մուրազին, դուր էլ ձեր:

Ջնուս էլ իր դազալին. նրեալս մարդու տեղ էդ ա:

ՂԱՀՐԱՄԱՆ—ԱՍԼԱՆ ԹԱԳԱԽՈՐՆԵՐ

41

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Ղահրաման թաքաւորին ավլաճ քաւլաք չունէր. միտք արեց, իրա վազիր-նազըրին կանչեց. էկան քովի էլան, ասեց.—Գիտաք ընչի համար էմ կանչե ձեզ, ինձ զաւակ չունեմ. ընձանից յետը, որ մեռնեմ ո՞վ պտի էս մալը ուտի. պտի ընձանից յետը թաքաւոր նստի, խորհուրդ արէք. բալբի մի տղայ ըլլի:

Ընտի վազիր-նազիր խորհուրդ արեցին. վազիրին մէկը վե կացաւ, կանչեց, ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ, քու խազինի դուռը բաց կանես. քու անբարն էլ բաց կանես, սովածին հաց կտաս, տկոզին շոր կտաս, չունեւորին փող կտաս: Աստուած կը քաղցրանայ, քեզ մի տղայ կտայ:

Ասեց.—Դնա, իրաւունք տուի քեզ. մոնց որ գիտաս, ընենց արա:

Վազիրը խազինի դուռը բաց արեց. ցորնի ամբարն էլ չունենողին տուեց:

Ընդի մի դարվիւ էկաւ նաճախը, ձեռն.—«Եւա՛-հո՛ւ,» արեց ու թաքաւորի կշտին կաղնեց, ասեց.—Հը, թաքաւոր ապրած, էս ինչ տուրք ու տալիք ա:

Ասեց.—Դարվիւ բաբա, ընձի տղայ, չկայ, տալիս էնք, որ Աստուած քաղցրանայ, մի տղայ տայ:

Ասեց.—Ըսենց հինգ խազինայ փող, հինգ անբար էլ ցորեն փչացնես, Աստուած քե տղայ տուողը չի:

Ասեց.—Դարվիւ բաբա, աչխարքը ման գալող էս. ըստրա վերջը մոնց պտի ըլի:

* Պատմած է Արսէն Ղուխան:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. վերջը քե ասեմ. մի հատ խնձոր ունեմ, կը կիսեմ, կէսը դու կուտես, կէսը քու կնիկը, քեզ ջուխտ տղայ կըլլի՝ որ խոստանաս, տղէքի մէկը տաս, խնձորը կտամ, թէ չես տայ, չեմ տայ:

Ասեց.—Դարվիւ բաբա, որ ջուխտ ըլնի, մէկը քեզ փեւկաւ:

Ասեց.—Հաւատամ: Ասեց.—Հաւատա:

Ասեց.—Խօսքիցդ յետ չդառնաս:

Խնձորը կիսեց, կէսը տուեց, թաքաւորը կերաւ, կէսը թաքաւորի կնիկը:

Դարվիւ թողեց ու գնաց:

Իննը ամիսը քամրմաւ, թաքաւորի կնիկը չոքը տուեց գետինը մի ջուխտ տղայ բերեց:

Նազիր, վազիրը պիւրասի քօփ էլան, էկան, էկան աչկալիւսէք:

Ասին.—Աչքդ լիս, թաքաւոր ապրած կենայ:

Ասեց.—Դէ, տղէքի անըմը դրէք:

Վազիրին մէկը ասեց.—Շատ դադ բեղաս էր անըմ. անուն դնենք Դատ ու Բեղատ:

Տղէք մեծացան, գնացին վարժատունը կարդալու:

Էլան տաանըհինդ տարեկան. մէկէլ տեհան դարվիւն էկաւ, հաճախը տուեց գետինը ու ասեց.—Հը, թաքաւոր ապրած, խօսքիդ տէր էս:

Ասեց.—Քեզ ինչ էմ խօստացիր, խօսքիս տէր ըլնեմ:

—Թաքաւոր ապրած կենայ. ինձ չես ճանաչում, էն խնձորն որ տուեցի. դու, քու կնիկդ կերաք, որ ջուխտ տղայ ըլլէր, մէկը տալիս ինձ:

—Հա, դու էն դարվիւն էս, որ խնձորը տուիր, տաանըհինդ տալիս գնալդ, չեմ ճանաչում, օղորթ ա, խնձորը տուեցիր, դուր անց կացաւ, էրեխայ չէլաւ:

Ասեց.—Իմ խնձորը հնար չէր գուր անց կենար:

Ասեց.—Ինչ էլաւ, էլաւ, տարէք, դարվիւ բաբայի փեւկիւլը ոսկի լցրէք, թո տանի:

Ասեց.—Անկարելի ա, ես ոսկու դարձը չեմ:

Մէկէլ էն տեհան որ վարժատանից մի տղէն էկաւ:

Դարվիւն ասեց.—Թաքաւոր ապրած. էս իմ խնձորիցն ա:

Ասեց.—Դարվիւ բաբա, էդ մի տղէն ըլնի, էդ էլ տամ քեզ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, որ էս մէկ ըլնի, քեզ փեւկաւ ա:

Մէկ էլ էն տեհան էն մի տղէն էլ էկաւ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, էս էլ իմ խնձորիցն ա:

Ասեց.—Դարվիւ բաբային տարէք խազինի դուռը, ինք ու ձին ինչ տալիս կը տանին, բացէք:

Դարվիճն ասեց.—Անկարելի ա, հինգ ձիարեւ էլ տաս, ինձ պէտք չի, տղէքին մէկը պտի տաս:

Տղէքին մէկը էկաւ, մօտացաւ թաքաւորին, ասեց.—Էս դարվիճի հետնա ինչ էք խօսում, ինչ կայ:

Ասեց.—Որդի, դու գնա, դարվիճին բալի մի հնարով հեռացնեն, ինչ բան տալիս էնք ըռազի չի ըլնում:

Ասեց.—Բա ինչ ա ուզում:

Ասեց.—Մի վախս ինձ տղայ չկար խազիին դուռը բաց արի, ցրուումի, որ ինձ Աստուած մի տղայ տար. յետոյ էս դարվիճն էկաւ, ասեց. «Էս ինչ խազիւնայ էս ցրվում: Դարվիճին տաի, «դարվիճ բաբա ցրուում որ Աստուած ինձ մի տղայ տայ »Դարվիճ մի հատ խնձոր հանեց, կիսեց. ասեց «կէսը դու կեր, կէսը քու կնիկը, ջուխտ տղայ կըլի, մէկը պտի տաս ինձ». Ես էլ խօստացրեմ որ տամ. հըմի ձեզ չեմ ղմրեում, ինչ տար ոսկի տալիս եմ, ըռազի չի ըլնում:

Տղէն ասեց.—Խօսքիցդ դուս մի դայ, հենց ինձ տո՛ւր, ես էթա՛մ:

Թաքաւոր ասեց.—Դարվիճ բաբա, աչքդ լիս ընի, տղէն դալիս ա, արի տար:

Նստեցին, կերան, խմեցին:

Տղէն վե կացաւ հօր ձեռն էլ պաչեց, մօր ձեռն էլ. ընկաւ դարվիճի հետ, գնաց:

Իրեք օր դէր, ցերեկ դարվիճ ըտրան ճանապար տարաւ, ընկան մի ետպանի տեղ, սար-ձոր տարան, մի սարի գլխին կաղնացրեց: Ասեց.—Թաքաւորի տղա, մի քամաւ արա էս ջրին:

Ասեց.—Թամաւա էմ անում:

Ասեց.—Մոնց ջուր ա, էս ջուրը:

Ասեց.—Նրկնքիցը բռնած՝ չարի գետինը ջուր ա, ճանապար չկայ:

Ասեց.—Ջրի էն դի՛նը տենում էս, լիս ա էրեւում, էն էլ կրակ ա, երկնքիցը բռնած չարի գետինը: Կրակի էն դի՛նը քառասուն արար կայ, նաչախները ձեռներին. քսան էս դի՛նը կաղնած ա, քսան էն դի՛նը, ընդի մի զաղա կայ. արարների միջով կեթաս, կը մանես զաղէն, զաղի մէջ մի հատ ստոլ կայ, ստոլի վրայ մի հատ փսրկ կայ, էն կը վե կալես, բերես. ընդի մի խանութ ախչիկ կայ, որ ձէն կաայ, չես կաղնի, դառնաս, կդաս:

Տղէն տուեց ջուրն ու գնաց, դարվիճն ասեց.—Իրեք հարուր տղայ եմ ղրկե, որը ջուրն ա հեղդե, որը կրակն ա էրե, որին էլ արարներն էն տուե. հըմի էս գնաց, տենանք կարայ բերի թէ էս էլ պտի վերջանայ:

Դարվիճը էդ բանի վրայ էր պարապում որ փսիկը ձեռք բերէր:

Տղէն տուեց ու ջուրը ճղեց, անց կացաւ էն էրեսը. գնաց, կրակին մօտացաւ. կրակն էլ տուեց, անց կացաւ. գնաց քառասուն արարի մէջ մտաւ. ըդ էլ տուեց, անց կացաւ. գնաց, մտաւ զաղէն. տեհաւ մի հատ ստոլ կայ. ստոլի վրայ մի հատ փսրկ կայ, փսիկը վե կալաւ, դրեց ջեպը: Էն գիցը մի ախչիկ ձէն տուեց, ասեց.—Թաքաւորի տղա. կաղնի, քե մի բան ասեմ:

Տղէն անկաջ չարեց, յետ դառաւ, արարների միջովն էկաւ. կրակի միջովն էկաւ. ջրի միջիցը դուս էկաւ:

Դարվիճը որ տեհաւ, էն տարաւ իրաւացաւ, թեկը վե կալաւ, հաղ արեց, ասեց.—Ասլիս Թաքաւորի տղա, փսիկը տուր մէ տեհամ: Ձեռը մեկնեց դպա Թաքաւորի տղին: Թաքաւորի տղէն ձեռը տարաւ ջեպը, որ փսիկը հանէ, տայ դարվիճին, բիւսան սե մմպը էկաւ դարվիճի գլխին ու տրաքեց. որ տրաքեց, էդ սարը ամպի տակին գողաց: Տղէն քամաւ արեց որ մղրպը տուեց, մուլ թըն ընկաւ, աչկերը էլ զատ չտեհաւ. վախուժունի ուշքը գնաց, վեր ընկաւ: Մի սահաք, էրկու սահաք քաշեց, ուշքը էկաւ վրէն, Թամաւա արեց, տեհաւ արե, արքայութուն. վեր կացաւ, կաղնեց: ասեց.—Էս ինչ բան էր, տենամ դարվիճն ուր գնաց:

Տղէն վեր կացաւ, դարվիճին ման էկաւ.—Ահա՛ն, դարվիճին քառասուն կտոր արե, ոտը մի եան ա, գլուխը մի եան ա, ձեռը մի եան ա. ցրուեր ա բիրաւի:

Տղէն մի բարակ ճանքայ ընկաւ ու վաղեց. էկաւ մի մեծ ճանապարհ ընկաւ. արեը մտաւ, էկաւ մի քաղաքի ըռաս էկաւ. գնաց մի խաւապա տեղ մտաւ: Ձեռը տարաւ ջեպը, ասեց.—Էս ինչ բան էր, հալա հանեմ, տենամ:

Հանեց, տեհաւ մի սլուճուր ոսկե ռամասան կայ մէջը. միջին էլ մի հատ մոււ կայ: Ասեց.—Լաւ էլաւ: Մոււը կպցրեց: Որ կըպցրեց, տեհաւ քառասուն արարը, քառասուն մեծօք ոսկին վե կալան էկան, ասեցին.—Հա, Թաքաւորի տղա, էս քու փեւաւը: Արարները ասեցին. Թաքաւորի տղա, մեզի իզին տու, էթանք. Ասեց.—Գնացէք: Ասեցին.—Շամասասանը վե կալ, տակին տո՛ւր, նոր կեթանք մենք:

Շամասանը վե կալաւ, իրեք անգամ տակին տուեց. արարները գնացին, մէկ էլ տեհաւ քառասուն ախչիկ էկան:

Դաւղին, քնարը, մուգուկանդը չարի լիս ամեցին, էդ տղին ֆեճ շանց տուին: Լիսը բացուեց, ախչիկըքը ասեցին.—Իզին տուր, մենք էթանք:

Ասեց.—Գնացէք: Ասեց.—Չարի մոււը չիչկա, մենք չենք կա-

բայ էթայ: Մուժը փչեց: Շամադանը զրեց փսիկի մէջը, զրեց ջեպը: Վե կացաւ, դնայ քաղաքի մէջը. տեհաւ երեւելի քաղաք էր:

Հարցրեց.— Էս ինչ քաղաք ա:

Ասեցին.— Ասլան թաքաւորի քաղաքն ա:

Ասեց.— Ըս տե դարտակ դուքան կըլի, քեհեով վե կալեմ:

Մի մարդ ասեց.— Ինձ դուքան ունեմ:

Գնացին, տեհան, ամիսը տասը մանեք բարեւոյցին քեհ:

Քառասուն համալին կանչեց, վե կալաւ տաքաւ. քառասուն

մեծօք ոսկիք բերեց, կիտեց իրար վրայ, մի հատ դիւլ առաւ. զրեց դուքանի վրայ: Քաղաքի մէջ ընկաւ մի մեծ պլան, զնաց քամաւա անելով: Գնաց, դուս էկաւ մի մեծ դարվազայ, ասեց.— Էս ինչ դարվազայ ա: Ասեցին.— Ասլան թաքաւորի բաղչի դարվազեմ ա: Ասեց.— Մանեմ մէջը, ման դամ, հօ չեն խօսայ:— Բան ասող չըլի:

Մտաւ, ման էկաւ. տեհաւ մի մարմար հալուզ կայ ըտի, շաքուռան էլ քցում ա. ոտները ձեռները ու էրեսը լուաց ըտէն: Ասեց.

— Էն դէր էդ մուժը կայրըլի, հոմի կայցեմ, տեհամ մոնց ա: Կըլցըրեց՝ տեհաւ քառասուն արարը քառասուն մեծօք ոսկին բերին: Ալբիալը շամասանի տակին տուեց: Արարները գնացին, քառասուն ախչիկները էկան: Մուժը փչեց, քառասուն ախչիկն էլ գնացին: Պարկաւ ու քնաւ էդ հալուզին վրայ:

Ասլան թաքաւորի ախչիկը իրան վաննարից քամաւա էր անըմ ըլլան. իրա քառասուն դարալաւեին կանչեց իրա մօտը. ասեց.— Ախչիկըք. տեհում էք, հալըզի վրեն ինչ ա. ես քամաւա արեցի, մի տղա ոտ ու ձեռ լուաց. քառասուն արար էկան էդ քառասուն մեծօք ըդի զրեցին, պարկած տղին զլուխ տուեցին, գնացին. յետոյ. քառասուն ախչիկ էկան, ընդոնք էլ էդ տղին զլուխ տուեցին. վեր էկէք, էթանք տեհանք, ինչ ա:

Վեր էկան, ախչիկըքը ասեցին.— Խանում, էն ապրանքը մեզ, էն տղէն քեզ: Էկան, տղի գլխին կաղնեցին:

Ասեց.— Մեծօքները տեհէք, ինչ ա: Տեհան բիրասի ոսկի ա:

— Ախչիկըք, բանը ոսկին չի, հնարն ա. վեր կացնենք, տեհանք: Պարտուեցին դեռ, պարտուեցին դեռ, տղէն գարձենք:

Ասեց.— Ես, ընդոնց, հալա պարտում էք. ես մուժը փչեցի որ էթայիք:

Թաքաւորի ախչիկն ասեց.— Մենք ընդոնք չենք. մենք ուրիշ ախչիկ ենք: Ընդոնց հետ էն ղսար քեմ արիւր, մի կէս սահաք էլ մեզ հետ քեմ արա:

Ելան, հրամայեցին. գլին, հաց բերեցին. զրին տղի աղաքը, մէ էրկու քաւ խմացրին, ասեցին.— Քու հնարը ինչ էր, արարները ոսկի բերեցին. յետոյ ախչիկըք էկան: Զեռը տարաւ ջեպը, ոսկի շա-

մասանը հանեց, զրեց ըն տե, ասեց.— Էս մուժը քու կայցեմ, արարները ոսկի կը բերեն. շամասանի տակին որ տամ, արարները կեթան, ախչիկըքը կդան. մուժն էլ փչեմ, ախչիկըքը կեթան, հնարն. էդ ա:

Ասեց.— Շամասանը չէս տայ ինձ:

Ասեց.— Հնար չկայ. չեմ տայ: Կուրեց, զրեց ջեպը:

Գլին խմացրին տղին քաղասան:

Ախչիկ չորս մարդի կանչեց, ըստրան վե կալէք, կոխէք փալաւին մէջ:

Թաքաւորի ախչիկը փսիկը հանեց, զրեց իրա ջեպը, կոխեցին փալասին մէջ, դայիմ կարեցին. վե կալան գնացին հանտի տակին գեօլ կար, քցեցին գեօլը:

Վե կալան, գնացին գեօլի կուշտը հասան. իրեք չորս մարդ ընդէնից տեհան, ասեցին.— Ապրանք ա, տանում ա պահի. էթանք խլենք ձեռները:

Որ վազեցին ըդրանց, ընդոնք վե քցեցին ու փախան:

Էդ մարդիկ տեհան փալասի միջին մի զաւ ժած ա գալի:

Փալասը ճգեցին. տղէն միջից դուս էկաւ:

Նստեց, ըդրանց պատմեց.— Ընձի տանում ին գեօլը քցեն. դուք պատահեցիք, ինձ աղատեցիք. արէք տանեմ ձեզ տառ տառ ոսկի տամ:

Էդ մարդկանցը վե կալաւ, էկաւ, դուքանի դուռը բաց արեց, ամենքին տառ հատ ոսկի տուեց:

Ասեց.— Քիսիկը ձեռիցս գնաց. էս փողն էլ բօլ ա, մէ հնար գլխեմ, էթամ իմ երկիրը:

Խապարը ասեց թաքաւորի ախչիկանիցը:

Թաքաւորի ախչիկը աղաքի ոսկիքը փայ արեց աղաքի մարդկանցը: Էդ չորս մարդն էլ էկան, ասեցին.— Քցեցինք գեօլը, էկանք: Հանեց մէկ մէկ բուռ ոսկի էլ տուեց:

Թաքաւորի ախչիկը գնաց թաքաւորի մօտը, ասեց.— Մի հնար գիտամ ես, էդուց կանչայ քու ոտու ձեռի մարդիկը բաղչեն: Կանչեց բաղչեն, քեմ արեցին:

Քիսիկի միջից շամասանը հանեց, մուժը կայցըրեց. զրեց ընտեղ, Քառասուն արարն էկան, նանախները ձեռին, հասան էդ տեղի նստող մարդկանցը, տուեցին՝ որի ստը կուտեցին. որի զըլուխը կուտեցին, որի թևը կուտեցին. մի դուքան հանեցին ըդտե, որ օրոտմուռըք էլ ինչ ասեմ. մոնց էլաւ դիւլան էդ շամասանին, մուժը ընցաւ. ընցնելու բաժան արարները բիրասի գնացին:

Թաքաւորը իրա ախչիկան կանչեց ասեց.— Գլուխդ ուտի քու արած հնարը, էս էք քու արած հնարը:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած, ըսենց պտի շլէր, էս քառասուն

արարն որ էկան, քառասուն մեծօք ոսկի պտի բերէին. յետոյ քառասուն արար պտի էթային, քառասուն ախիկ պտի դար, քառասուն ախիկայ ձեռ մուգուկ կարմուն ընէր, պտի ընդոնք ածէին, խաղ անէին. մինք քամաւ անէինք:

Թաքաւորը ասեց.— Էս հնարը տէրը կանի. տէրը գթէք ու բերէք:

Սաղ քաղաքը ման էկան, ինչ տար տղայ կայ բերեցին ըստ:

Մէկը չկարաց տէր կաղնի:

Ասեցին.— Մի տղայ կայ, դուքանի դուռը նստել ա:

Դնացին, կանչեցին բերին:

Էկաւ օխտը անգամ գլուխ տուեց, վրայ ութին ձեռ բռնեց, կաղնեց Թաքաւորի աղաքը:

— Որդի, ասեց. էս փախկն ու ճամաւանը քնւմն ա:

Ասեց.— Իմն ա: Ասեց.— Ինչ կայցրայ տենանք, հնարը ինչ ա:

Կայցրեց, դրեց ըստ: Տեսան քառասուն արարն էկան, քառասուն մեծօք ոսկին բերին, իրեք անգամ ճամաւանի տակին տուեց, արարները գնացին. քառասուն ախիկն էկան ածելով, հաղ արեցին: Մուտը փչեց, ախիկերքը գնացին:

Թաքաւորն ասեց.— Ա՛յ տէրն էս էր:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դու ինչ տղայ էս:

Ասեց.— Ղահրաման Թաքաւորի տղէն էմ:

Ասեց.— Ես էմ, էս մէկ ախիկը, պտի տամ քեզ. քեզանից լաւ տղայ չեմ կարայ գթնի:

Բերեց, էդ ախիկը տուեց ըզրան, օխտը օր, օխտը գէշը հարսանիք արեց. հարսանիքից յետը տարաւ մի օրախի մէջ, ասեց.— Էս ա ձեռ տեղը, էս տեղ քնէք:

Դռներն դաշիմ չինեցին, որ պարկէն, քնէն:

Մի ջանաւար էկաւ. փանջաւի էրկաթները ջարթեց, մտաւ նեքս. էդ տղէն դուլ տուեց ու գնաց:

Առաւօտը Թաքաւորը էկաւ իրա ախիկայ մօտը, դուռը բացեց, մտաւ նեքս, տեսաւ վախլութենէ իրա ախիկը մի պուճախ կպեր ա. մնացեր:

Ասեց.— Ախիկ, խի էս ըզենց էլի:

Ասեց.— Դռները չինեցինք որ պարկէնք, մի ջանաւար էկաւ, էրկաթները ջարդեց, էն տղին դուլ տուեց, գնաց:

Թաքաւորն իրա ախիկը վե կալաւ, գնաց, ասեց.— Ով ա գիտում, էդ տղէն ինչ ֆելպագ մարդ էր, մեր գլխից ըռաց էլաւ:

Խապարը տանք էդ տղիցը:

Ջանաւարը վե կալաւ, տարաւ ընտե, որ էդ փախկը վեր էր կալի:

Էդ ջանաւարը էլաւ մի ախիկ, էդ տղի կշտին նստեց, սիւրուն ախիկ, չատ սիրուն:

Ասեց.— Ինչ Թողացիր, գնացիր Թաքաւորի ախիկան առար:

Ասեց.— Որ էկար, ջուրը անց կացար, չհեղթուար:

Էկար, կրակը անց կացար, չի էրվար:

Էկար, արարն էլ անց կացար, քեզ չղարկին:

Որ փախկը վե կալար. ձէն տուեցի, չկաղնեցիր:

Որ գնացիր, հասար դարվիւն:

Դարվիւն որ ձեռը մեկնեց, փախկը առնէր:

Էն ամսը որ տրաքեց, դարվիւն քառասուն կտոր արեց:

Էն ով էր.— Էն ես ի Բեզ չղմեցի բան անիլը:

Հըմի ես քուն էմ, դու իմն էս. վե կաց, էթանք քու հօր քաղաքը, ըստե մնալը մեզ հարկաւոր չի:

Վե կացան ախիկն ու տղէն, էկան Ասլան Թաքաւորի քաղաքը. գնացին, մտան բաղչեն, մարմար հալըրդին վրայ նստեցին:

Թաքաւորի ախիկ քամաւ արեց, տեսաւ հալըրդի վրայ էն տղէն ու մի ախիկ նստած էն:

Ախիկը վաղէ-վաղ գնաց, Թաքաւորին ասեց.— Թաքաւոր ողջ կենայ, էն տղէն մի ախիկայ հետ հալըրդի վրայ նստած ա:

Թաքաւորը տեղիցը վե կացաւ, կաղնեց. իրա կնկան, իրա ախիկան վե կալաւ, էկաւ հալըրդի վրայ, Էկաւ, բարե տուեց, կաղնեց:

Էդ տղին ասեց.— Բեզ ինչ էլաւ, ո՛ւր գնացիր:

Էդ ախիկը վե կացաւ. ամեն բանը Թաքաւորին պատմեց, ասեց.— Թաքաւոր ապրած. էս տղէն որ իմն ա, քու ախիկն էլ տանէրք ըստրա աղբօրը. էրկուն էլ մէկ էն, մի խնձորից էն:

Թաքաւորը իրա ախիկը տուեց ըզրանց, ասեց.— Վե կալէք, տարէք: Թաքաւորը իրա մալը կէս արեց, դրեց ախիկայ բաժին:

Ախիկը վե կալան, բերին, էկան Ղահրաման Թաքաւորի քաղաքը դուս էկան: Քաղաքի դրալը տեսան մի հալըրդ մարդ ցախ ա քօլի անում:

— Բարե, պապի, ասեց.— Աստըծու բարին, որդի:

Ասեց.— Ղահրաման Թաքաւորը սաղ ա, ողջ ա:

Ասեց.— Փառք Աստծու, ողջ, առողջ ա:

Ասեց.— Արի, քե մի բուռ ոսկի տամ, գնա Թաքաւորին աչքալիւնք տար, ասա. քու տղէն էկեր ա քաղաքի դրալը:

Հալըրդը մի բուռ ոսկին ածեց ջեպը, էնպէս գնաց Թաքաւորի մօտը-դիւ պէս:

Ասեց.— Աչքդ լիս, տղէդ էկեր ա քաղաքի դրալը:

Մի բուռ ոսկի էլ Թաքաւորը տուեց հալըրդին:

Թաքաւորը բոլորի վազեց քաղաքի դրաղը:
Տղէն էլ, կնիկն էլ իմացան, ընդոնք էլ վազեցին:
Փաթթուեցին իրար շրջնքովը, իրար պաշտեցին:
Տղէն ասեց.— Էս իմ նշանածն ա, էս էլ Ասլան Թաքաւորի
ախչիկն ա, որ բերեր էմ աղբօրս համար:
Էդ հալիւորի սիրտը չհամբերեց, էլի յետ դառաւ, էկաւ ըտե:
Թաքաւորի տղէն շամասանը կպցրեց, տուեց հալիւորի ձեռք:
Քառասուն արարն քառասուն ախչիկը էկան, հալիւորին ասեցին.
— Դո՛ւզ դնա դստ պալատը:
Քառասուն արարք նանախները առան ձեռքը, մեյտան քաց
արեցին ու աղջկերքը երգելով հոլնար-հոյնար դնացին:
Տարան ժամ, էրկու աղբօրն էլ պսակեցին:
Օխտն օր, օխտը գշեր հարսանիք արեցին:
Ընդոնք հասան իրանց մուրազին:

42

Ս Ո Ւ Ֆ Ր Է Ն

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Եր-չկար մէկ Թաքաւոր. էդ Թաքաւորին իրեք տղայ ու-
նէր, ինչ որ խորհուրդ ունէր, պզտիկ տղի հետ կանէր.
պզտիկ տղէն խելօք էր: Մէկ օր խորհուրդ արեց, ասեց.— Ձեզ պաի
պսակեմ: Պզտիկ տղէն ասեց.— Մեզ որ կը պսակես, ման արի որ,
իրեք ախչիկը մի տանից բերես:
— Որդի՛, իրեք ախչիկը մի տանից շատ կայ, համա իմ հաւա-
նածը պաի ըլի:

* Առէն Դրիմեան— Էջմիածնայ Վանքի գիւետապանը պատմած է. ինքը
լսած սի Մօլլադաւաւոցիէ:

Տղէն ասեց.— Դու դիտա, հալպար քու հաւանածը պաի ըլի:
Կանչեցին, վեզիրն էկաւ, ասեց.— Թաքաւորն ապրած կենայ,
ինչ էք հրամայում: Ասեց.— Ըսօր իմ պզտի տղի հետ խորհուրդ էմ
արե, որ իմ տղէքին պսակէի. իմ պզտիկ տղէն ասեց.— Իրեք ախ-
չիկը մի տանից ուզայ, հըմի իրեք ախչիկ մի տան շատ կայ, վեր,
էթանք, ման դանք. որը հաւանենք, էն ուղենք: Վեզիրը, ասեց.
— Վեր, էթանք:

Երկու հատ ձի նիւան, ընկան քաղաքները ման դալու, ինչ
դսար ման էկան, ինչ տուն մօտան, իրանց դիր չէկաւ:

Ասեց.— Վեզիր, շատ ման էկանք, արի՛, էթանք Ստամբօլ էլ
պտըտենք ու թողանք էթանք: Գնացին Ստամբօլ, Ստամբօլա մէջն
էլ շատ պտըտեցին, էլի չգիտան:

Ասեց.— Վեզիր, էկեր ենք Ստամբօլ, էթանք Թաքաւորին էլ
տենանք, նոր թողանք ու էթանք: Գնացին Թաքաւորի մօտը, դօնախ
էլան. Թաքաւորը բերեց, ըդոնց հաց քաշեց: Իրեք հատ ախչիկ
ըդոնց հաց ին բերըմ շաց բերեցին, կերան:

Ստամբօլու Թաքաւորը էդ Թաքաւորին ասեց.— Ի՞նչ լանի
համար էք էկել: Ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ. էս իմ պզտիկ
տղի հետ խորհուրդ արեցի, որ պսակէի, խորհուրդ տուեց որ ախ-
չիկ կուզես, մէկ տանից ուզայ, հըմի էս ախչիկները որ հաց էն բե-
րում, քու ինչն էն: Ասեց.— Էս իրեքն էլ իմ ախչիկն են:

Ասեց.— Նս իրեքին էլ հաւանում եմ, չեմ կարայ վատ ասի,
էս իրեք ախչիկն էլ կա՛մս իմ իրեք տղին:

Ասեց.— Իրեքն էլ քե փեւկաւ ա:

Թաքաւորը ձեռք տարաւ ջեպը, իրեք հատ մատանիք հանեց,
դրեց սօլի վրայ, ասեց.— Իրեք ախչկան էլ կանչայ, դա՛:

Իրեքին էլ կանչեց, էկան. Թաքաւորը ամեքին մի մատանիք
դրեց մատները, ասեց.— Իրեքդ էլ էլաք ընձի հարս:

Թաղաւան կեր ու խում արեցին, շնահաւորեցին դրանց նշան
դրեքը:

Թաքաւորը ասեց.— Նս էթում եմ. մի ամիս ժամանակ կտաս,
էս իմ տղէքին վե կարեմ, կը գնամ Թաքաւորը էկաւ իրա երկիրը:

Իրեք տղէքը էկան աղաքը. պզտիկ տղէն ասեց.— Թաքաւոր
ապրած, որ շատ յիտացար, ուզում էի դայի, ման դայի քեզ, լաւ
էր, էկար: Թաքաւորն ասեց.— Աչքներդ լիս, իրեքդ էլ նշան էմ
դրե, Ստամբօլու Թաքաւորի ախչիկերը:

Գնացին, վեր էկան իրանց պալատը. Թաքաւորը իրիկունը
իրան տղէքին կանչեց, ասեց.— Մէկ ամիս ժամանակ էմ ուղե որ,
մեր պատրաստութունը տենանք ու էթանք, ախչիկերքը բերենք:

Ընկաւ. ճանապարհ, գնաց. հասաւ վիշապին:

Վիշապի տակ. — Բարի էս էկե, հաղար բարին, իմ աչքին, էկե, տեսնում էս, քու նշանածը ոնց էմ պահե, ինչ որ ասեմ, պտի ընձ անկաջ անես որ քու նշանածը տամ, տանես. որ չարեցիր, չեմ տայ, տանես: Ասեց. — Ասա. քու ղուլլուխին կաղնած էմ:

Ասեց. — Դէ, արի, գլխիս վրայ նստի:

Էկաւ, գլխի վրայ նստեց:

Ասեց. — Անկաջներիցս բռնա, չվախենաս, քեզ պտի բարձրացնեմ երկինքը:

Պառտեց, պառտեց ու ֆալափի օխտը դարձ հանեց:

Ասեց. — Թամաւա արա՛ աջ կողմիդ վրայ:

Ասեց. — Թամաւ էմ անում:

Ի՞նչ ա էրեւում. — Բաղաք ա էրեւում, ծառ ա էրեւում:

Ասեց. — Էն Զինաստանու թաքաւորի քաղաքն ա, օխտը աճեմ մի պարտա էրեւում ա: Ասեց. — Երեւում ա:

Ասեց. — Առաջին մի չիմարի ծառ ա էրեւում: Ասեց. — Երեւում ա:

Ասեց. — Վերեւում մի ախլիկ պտըտուում ա, էրեւում ա:

Ասեց. — Երեւում ա, կարմիր շորերը հագած պտըտուում ա:

Պառտեց, վեր բերեց գետինը:

Ասեց. — Դէ, գնա, էն ախլիկը բեր ինձ համար՝ քու նշանածը տամ քեզ համար: Մի հատ դասախոսն առեց, էս դասախոսնը կտամ քեզ, ինչ վախս սովածանաս, դասախոսնին մէջ կը գլխես: Վե կալաւ դասախոսնը, ընկաւ ճանապարհ, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, գնաց. էրկու հատ գե րուստ էկան. էկան, բռնեցին, ասեցին. — Վաղուց ա խաւնի միս չէինք կերի: Ասեց. — Ես ձեզ կշտացնեմ, ընձանից ձեռ վեր կը կալէք:

Ասեցին. — Որ մեզ կշտացնես, քու մուրազն էլ կը կատարենք:

Ասեց. — Ի՞նչ կուտէք: Ասեցին. — Օխտը հատ գոմէշ աննախ մեզ կշտացնի:

Սուճրէն փռեց, ասեց. — Սուճրա, օխտը հատ գոմէշ ուզում էմ քու միջին: Օխտը հատ գոմէշ միջին էլաւ:

Նստեցին. կերան, զրբզրբփոցն քցեցին, մի քիւս օսկոր էլ չթողացին միջին, պիրաւի կերան:

Ասեցին. — Որ տեղ էս էթում: Զինաստան էմ էթում:

Տարան, իրանց սրնոքը անց կացրին. մի հատ մազ քաշին, առին իրան, ասեցին. — Նեղ տեղ ընկնես. էտ կրակայ:

Ընկաւ ճանապարհ ու գնաց, տեսաւ մի դռուն ա գալի, որ տուտ ու տակ չիկայ: Գնաց, մօտացաւ, տեսաւ, պիրաւի ձիւնոր մընիմ են, մեյմունն հետ կռուեր են, յետ էն դարձ. գալիս էն:

Էկան, էդ տղին բռնեցին. վե կալան, տարան իրանց թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորը ասեց. — Տարէք, կերէք. ինչ էմ անում: Տղէն ասեց. — Թաքաւորը սալ ըլլի. քեզ կշտացնեմ, ընձնէ ձեռ կը վեր կալէք:

Ասեց. — Որ կշտացնես, ձեռ կը վեր կալենք:

Ձեր կերածը ինչ ա:

Մեր կերածը ցորեն ա, դարի ու կորեկ:

Ասեց. — Ինչ զղար կուտէք:

Ասեց. — Հարուր խալվար կուտենք:

Սուճրէն փռեց, ասեց. — Հարուր խալվար ցորեն, դարի ու կորեկ ըլլի միջին: Էլաւ ու կռնտ կերան:

Թաքաւորը հանեց ու մի թել տուեց իրան, ասեց. — Ինչ տեղ նեղ կընկնես. կը փաթես մատդ, մենք քեզ կը հասնենք:

Վե կալան, տարան ճանապարհ քցեցին:

Գնաց, տեսաւ մի դռուն ա գալի, տուտ ու տակ

չիկայ:

Մօտացաւ, տեսաւ, պիրաւի մեյմունն էն. ձիւնոր մընիմ հետ կռուեր էն ու յետ էն դարձ: Էկան էդ տղին բռնեցին. վե կալան, տարան իրանց թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորը ասեց. — Ձեզ փեկե՛տ ա, տարէք, ինչ անում էք, արէք: — Որ ձեզ կշտացնեմ, ընձանից ձեռ կը վեր կալէք:

Ասեց. — Ձեռ կը վեր կալենք:

Ասեց. — Ձեր կերածն ինչ ա: — Մեր կերածը պասամ ա, պո-

պոկ ա, պիսուկ:

Ինչ դար կուտէք: Ասեց. — Կուտենք վաթսուն խալվար:

Սուճրէն փռեց, ասեց. — Վաթսուն խալվար պասամ, պոպոկ, ու պնդուկ ըլլի:

Էլաւ ու կերան: Շնորհակալ էլան տղեցը:

Հանեց էրկու հատ մատանիք տուեց: Մէկը էս մատին դրեց, մէկը էն ձեռի մատին: Ասեց. — Էս թաթխեմ ջուրը, կը պնդուի. վրո-

վը կեթաս, էն թաթխես, ջուրը կեթայ:

Տարան, ճանապարհ քցեցին: Գնաց, հասաւ Զինաստանու քա-

ղաքը:

Մի ջուր էր էթում քաղաքի դաւաղը. տեսաւ կարմունջ չիկայ վրէն, որ անց կենար, միտք արեց մեյմունն թաքաւորը ըսենց էր ասում, ետալաւ մի թաթխեմ ջրի մէջ, տեսնում:

Թաթխեց, ջուրը սառեց: Վրովը անց կացաւ էն էրեւը:

Էն մի մատն էլ թաթխեց, ջուրը գնաց:

Գնաց քաղաքը ման էկաւ. մի պառաւի տուտ վեր էկաւ:

Սուճրէն փռեց, պառաւի հետ նստեցին, հաց կերան:

Ասեց.—Նանէ, էս ո՞ր քաղաքն ա, ես չեմ հարցրի:

Ասեց.—Էս Զինաստանու թաքաւորի քաղաքն ա:

Ասեց.—Թաքաւորը մոնց ա, բարի՛ թաքաւոր ա:

Ասեց.—Լաւ մարդ ա, մի հատ աղջիկ ունի. ո՞վ դալիս ա էդ ախչիկ ուզելու, Ֆանս ունի. ո՞վ որ Ֆանսը չի դտնում, ուզողներու գլուխը տալիս ա. էդ մէկը վատ ա անում: Մի աղայ էլ ունէր, էդ պատճառաւ կը հակառակէր թաքաւորին, թաքաւոր չի լսեց, գլուխը առաւ, զնաց, կորաւ:

Ասեց.—Նանի, կարամ ընդրա Ֆանսերը գլխի:

Ասեց.—Որդի՛, ընդուց ձեռ վե կալ, որ ինձ լսես, մի էթայ, ընդար մարդի գլուխը տուեր ա:

Ասեց.—Նանէ. ըստար ճանապար էկեր էմ, տայ, չտայ էթամ. թէ Ֆանսերը գլխայ, ախչիկը կտանեմ. թէ չի գլխայ, գլուխս թո կտրի:

Պարկան, ասեց.—Նանի, առաւօտը ինձ քեզ վեր կա-
ցըրայ:

Առաւօտը լիսացաւ, պառաւը աղին վեր կացրեց:

Տղեն լուացուեց. Աստուած կանչեց, զնաց, թաքաւորի դռան կաղնեց: Դռնապանը հարցրեց.—Ինչ խնդիր ունես:

Ասեց.—Ես թաքաւորի իրան հետ գործ ունեմ:

Գնացին, թաքաւորին իմացրին, ասեցին.—Մի աղայ էկեր ա, քու հետ գործ ունի: Ասեց.—Կանչէ՛ք, դայ:

Էկաւ թաքաւորի պալատը, օխտը անգամ գլուխ տուեց, վրայ ութին ձեռ բռնեց ու կաղնեց:

—Հը՛, ասեց. ինչ ա ասութունդ:—Իմ ասութուն էն ա, էկեր էմ քու ախչիկ ուզեմ, ասեց:

Ասեց.—Այ տղա՛, դու ախտոս աղայ էս, մոնց էկերես, ընենց զնա՛, քու արընքի տակն էլ չի մտնէր:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, հոքս մի քաշիր, ես ընդոնցից լաւ չեմ, ես էկերէմ քու ախչկայ համար:

Ասեց.—Ես Ֆանսեր ունեմ, իմ Ֆանսերը պտի գլխիս:

Ասեց.—Քու Ֆանսերին պատրաստ եմ, կը գլխեմ, կը տանեմ:

Նագիր վագիրին կանչեց, բիրասի քօվ արեց, էդ չիմարի ծառին տակ նստացրեց: Լիքը ստաքանը ջուր լցրեց, տուեց աղին. բերեց չորս հատ ռակի բողնոց, դրեց ծառի չորս բոլորը, ասեց.—Նագիր, վեգիր, քամաւա արէ՛ք. էս աղէն էս ստաքանը ձեռը նիւնե ծառը, վեր դայ, որ ջուրը չթափի, որ թափեց, գլուխը կտրեմ:

Տղեն ծառին մօտացաւ, մատանիքը թաթիկեց ջրին մէջը ու նիլաւ. Նիլաւ գլխին նստեց:

Թաքաւորը ասեց.—Վեր արի՛, լաւ նիլար:

Էկան քամաւա էն անըմ բողնոցների վրայ որ ջուրը թափի՛ իմանան: Տղեն քրտըներ էր, էրկու կաթիլ թափեց:

Թաքաւորը ասեց.—Վեր արի՛, քու անալն էկաւ, թափեց ջուրը. ջալլաս, ասեց. հագր կաղնի:

Վեր էկաւ, ստաքանը տարաւ, տուեց թաքաւորին:

Ասեց.—Գլուխը տուէ՛ք սրա.—Ոչ, ասեց. քրտինքս թափեց:

Ասեց.—Անկարելի ա, ջուրը թափեց:

Նագիր վեգիրը մօտացան, ասին.—Գլուխը խի էս տալի: Մատը տուին բողնոցի միջի ջրին, ասեցին.—Քրտինք ա:

Ասեցին.—Այ տղա՛, զնա՛, առաւօտը արի՛, ըսօր պրծար:

Գնաց պառաւի տունը. պառաւը ասեց.—Այ իմ աչքեր ֆո-

նայ, արի՛, արի՛, նստիր:

Խապարը զնաց թաքաւորի ախչկան.—Մի աղայ, ստաքանը ձեռին, ծառը նիլաւ, ջուրը չթափեց:

Առաւօտը լիսացաւ, էլի զնաց թաքաւորի պալատը:

Խապար տուին թաքաւորին.—Տղեն էկեր ա:

Թաքաւորը հրամայեց.—Կը կալնացնէ՛ք չարի իրիկուն:

Տղեն կաղնեց. թաքաւորը ասեց.—Էրկու պղինձ 30 փքանոց

իւքը եղ կը լցնէ՛ք, կը տանէ՛ք, կը զնէ՛ք մի օրախի մէջ, կասէ՛ք լէս

դչեր չարի լիս պտի ուտես, որ չուտես, թաքաւորը քու գլուխ

պտի կտրի: Տղեն մի քիւլայ կերաւ, սիրտը արօրեց, ասեց.—Է՛, թա-

քաւորը իմ գլուխ պտի կտրի: Բիրսան միտը ընկաւ դեբը, համա

մաղը կրակեց, կրակելու բաւեան, մէկ էլ տեսաւ դուռը ճաացրին,

էրկու գե մօտան նեքսե.—Հը՛, թաքաւորի տղա՛, ասեցին, ինչ ա:

Ասեց.—Տեսնո՞ւմ էք պղինձները, ձեղ կանչեցի որ ուտէ՛ք:

Ասեցին.—Էս քառասուն տարիյա եղի համ չենք տեսնու: Մըռ-

թըները կոխեցին մէջը, էրկու պղինձն էլ քամիզացրին, լիզեցին:

Ընդոնք պնացին, թաքաւորի տղեն դիմջ քնեց:

Առաւօտը լիսացաւ. թաքաւորը վե կացաւ, ճագիր վեգիրին

կանչեց, ասեց.—Էն մի բանիցը պրծացրի՛ք, վաթսուն փութ եղը

հագար ջան չի կարայ ուտի, էն մինակ կարայ ըս գչեր ուտի. բեր

ու գլուխը գորկէ՛ք:

Գնացին, վեր կացրին, բերին թաքաւորի մօտը:

Ասեց.—Էրեկ պրծար, ըսօր ինչ էս ասում:

Ասեց.—Ըսօր էլ կը պրծնեմ, էգուց էլ:

Գնացին, տեսան, պղինձները քամուկ կերե, արփե:

Ասեց.—Գնացէ՛ք ըստրա օրախը, պահած կըլի, գլխէ՛ք ու բերէ՛ք:

Գնացին, ման էկան, գաս չգլխան, էկան, ասեցին.—Չաս չկայ:

Ասեց.—Գնա՛, դիմնացի, իրիկունը արի՛:

Գնաց պառաւի մօտը, դիմնացաւ, իրիկունը վե կացաւ, էկաւ խապարը տարան թաքաւորին.— Տղէն էկեր ա:

Թաքաւորը նազիր վեզիրին կանչեց, տղէն բերեցին, մի գռան աղաք կաղնացրին:

Ասեց.— Տառը խալուար կորեկ չափէք, բերէք ըստե: Տաս խալուար էլ ցորեն, տաս խալուար էլ գարի բերէք, խառնէք յիրար: Օրախն մէջ տեղ կիտէք:

Թաքաւորը հրամայեց, էս կորեկ, էս գարին, էս ցորեն իրարից սլաի ջոկես. որ առաւօտ գամ, չափեմ. թէ ջոկեցիր, ախչիկ տարար, թէ չջոկեցիր, գլուխդ անպատճառ պտի կտրուի:

Տղէն մի բուռ վե կալաւ որ ջոկի, կորեկի մի հատը քցեց մի պուճախը, մի հատ ցորեն մի պուճախը, ասեց.— Չարի լիս մի բուռ չեմ կարայ ջոկի: Բիրտան մըչեմը միտը ընկաւ, թելը հանեց, փաթթեց մատը, մէկ էլ տեսաւ, դուռը հուացրեց. մըչեմները թափան, էկան: Ասեց.— Խնդրումեմ, էս գարին, էս ցորենը, էս կորեկը ջոկէք, չուտէք համա, ձեր բաժինը դռանը կտամ, կուտէք ու կեթար:

Ըզրանց տուտը բացուեց, Մասիսու չարի Ալակեազ էկան, ջոկեցին ցորենը մի եան, գարին մի եան, կորեկը մի եան, մի հատ չթողացին:

Դուռ էկաւ դուռը, սուֆրեկն բացաւ, ըզոնց բաժին էլ տուեց, զնացին: Դուռը դրեց ցորնի վրէն, աւխալին քնեց:

Լիսը բացուեց, թաքաւորը վե կացաւ, նազիր վեզիրին կանչեց էլի, ասեց.— Դէ, բերէք. տղի վիզը վարկէք:

Գնացին, տղին վե կալան, բերեցին:— Վիզը վարկէք, հրամայեց:

Ասեց.— Խի ես վարկում իմ վիզը, ես ջոկեք էմ. մարդ զրկայ, թո էթայ, տենայ. դայ: Մարդ զրկեց, զնաց, էկաւ, ասեց

— Թաքաւոր ապրած, ջոկած պլծած ա: Չափեցին, դուզ էլաւ:

Ասեց.— Դէ, զնա, առաւօտը արի:

Խապարը տարան թաքաւորի ախչկան. թաքաւորի ախչիկն ասեց.— Հնա զիտի, էն տղէն որտե ա մնում:

Ասեցին.— Մի պառաւի տան ա մնում:

Մի դարաւաւ ունէր, հանեց մի բուռ ոսկի տուեց, ասեց.— Բերնիցդ բան չհանես, կեթատ պառաւի տունը. պառաւին կասես, էդ տղին ախչկայ շորեր հագցնի, իրիկուն բերի իմ մօտը:

Էդ ախչիկը վազէ վազ զնաց պառաւի տունը: Պառաւին ասեց.

— Թաքաւորի ախչիկը ասում ա, «թող էդ տղին ախչկայ շորեր հագցնի, բերի իմ կուշտը»:

Իրիկունը ախչկայ շորեր հագցրեց. վե կալաւ, տարաւ:

Դռնապանը դուռը չէր բաց անում: Ասեց.— Իմ ախչիկը տանում էմ թաքաւորի ախչկանից ուսում առնի:

Ասեց.— Խալլսը ցերեկն ես բերում, դու գշերն էս բերում:

Ասեց.— Հըմի պարապեցի, բերեցի:

— Դէ, ասեց. տար: Վե կալաւ, տարաւ:

Ասեց.— Խանըմ, իմ ախչկան ինչ կտարվացնես, սարվացրայ. գշերը չի կարայ ըստե մնայ:

Թաքաւորի ախչիկը հրամայեց.— Ամեն դարաւաւ էթայ իրա օրախը, խամ ախչիկ ա, խօսացնեմ, տենամ, ինչ կայ հալա:

Ասեց տղին.— Դու էդ Ֆանսերն որ իմացար, էգուց էլ կարան իմանայ: Ասեց.— Չեմ գիտում. ինչ Ֆանս պտի անի:

Ասեց.— Քառասուն ախչիկ պտի բերի, քառասուն ձեռք սե շոր հագցնի, սե ձիանը նիլցընի, սե բողբը պտի քցի զլաներին, ջերկով կաղնացնի, քեզ պտի հարցնի, — «Իմ ախչիկը որն ա», ներքի ջերկով կաղնացնի, քեզ պտի հարցնի, — «Իմ ախչիկը որն ա», չը շրկընես: Գհիցը կը հաժրես, տասնը ինը, վրայ քսանին ես էմ, չը շրկընես: Կանչեց պառաւին.— Պառաւ, արի, քու ախչիկը վեր կալ, տար, էգուց իրիկուն էլ բեր:

Լիսը բացուեց, տղէն զնաց թաքաւորի մօտը, թաքաւորը նազիր, վեզիրին կանչեց. ասեց.— Գնացէք, քառասուն ախչիկը չեքէք. քառասուն սե ձիանը նիլցընէք, սե շորերը հագցրէք, սե քողերը քցէք զլաներին: Գնացին էնպէս արեցին, ջերկուն կաղնացրին: Տղին հրամայեց.— Իմ ախչիկն որն ա, գթի:

Մտքի միջին համբոյս տասնը ինը, դուզ զնաց վրայ քսանի ձիու կեամը բռնեց, ասեց.— Էս ա քու ախչիկը:

— Տղա, ասեց. զնա, առաւօտը արի:

Տղէն զնաց պառաւի տունը, ասեց.— Նանի. ախչկայ շորերը բեր, հագնեմ: Հագաւ, զնաց թաքաւորի ախչկայ մօտը:

Թաքաւորի ախչիկը ասեց.— Տղա, էգուց էլ կարմիր ձիանը նիլցընէք, կարմիր շորերը կը հագնենք. կարմիր քողերը պտի քցենք զլաներին, ամենի վերջը ես կը կաղնեմ. կգաս, իմ ձիու կեամը կը բռնես:

Տղէն վեր կացաւ, զնաց պառաւի տունը:

Առաւօտը վեր կացաւ, զնաց թաքաւորի պալատը:

Թաքաւորը իրան նազիր, վեզիրի հետ դուռ էկաւ, հրամայեց. Գնացէք, քառասուն ախչիկը բերէք. կարմիր ձիանը նիլցընէք, բերէք ըստի ջերկայ կաղնացրէք:

Էդպէս արեցին: Ասեց.— Սյ, տղա, իմ ախչիկը որն ա, գթի:

Տղէն զնաց. վերջի ձիուորի եախեն բռնեց, ասեց.— Էս ա քու ախչիկը: Ասեց.— Ըսօր էլ պլծար, զնա. զնա, էգուց էլ արի:

Տղէն զնայ պառաւի տունը. ախչկայ շորերը հաքաւ. զնայ թաքաւորի ախչկայ մօտը:

Թաքաւորի ախչկիւր ասեց.— Եքուց էլ սիւստակ ձիանը կը նիւլնք, սիւստակ շորերը կը հաղնենք. սիւստակ քողերը կը քցենք գլխըներիս, ամենի գլուխը ես կաղնեմ, կդաս. ձիու կեամը կը բըռնես, քաշես, թաքաւորի աղաքը կը կաղնացնես: Տղէն վե կացաւ, զնայ պառաւի տունը:

Լիսացաւ, առաւօտն էկաւ թաքաւորի պալատը:

Թաքաւորը դուս էկաւ, հրամայեց.— Գնացէք, քառասուն ախչիկը բերէք, քառասուն ձեռք սիւստակ շոր հաքցրէք, սիւստակ ձիանը նիւցրէք, սիւստակ քողները քցէք գլխըներին. բերէք ըստի, ջերկուն կաղնացրէք:

Եդպէս արեցին: Թաքաւորը ասեց.— Իմ ախչիկը ո՞րն ա, զնա, գլխի, բեր:

Գնաց, գլխի ձիաւորի ձիու կեամը բռնեց. քաշեց, բերեց թաքաւորի մօտը, ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, վեց օր ա, իմ ջանը քեզնէ չխնայեցի, էս էլ քու ախչիկն ա. քու ախչկայ ջանն էլ ընծանից չխնայես:

Թաքաւորը հրամայեց ախչկերքին, ամենն էլ ձիանոցից վեր էկան: Ասեց.— Քողերներդ էրեսներիցդ վեր կալէք, էդ տղին վեր կալէք, տարէք պալատը:

Թաքաւորը զնայ պալատը տղի մօտը. հարցրեց.— Դու ինչ տղայ ես, իմ ֆանցերը մէկն էլ չիմացան, դու վեցն էլ իմացար:

Ասեց.— Նա էլ թաքաւորի տղայ եմ, էկայ քու ախչիկն ուզելու, Աստուած յաջողեց, վեցն էլ իմացայ:

Ասեց.— Պսակեմ ու իմ մօտին կայ:

Ասեց.— Խնդրում եմ, ինձ ճանապարհ քցէք, իմ պսակը իմ հայրը թող տենայ: Ասեց.— Դու գիտաս:

Առաւօտը զօրք զօրապետով ամենը դրեց ախչկայ հետ, ճանապարհ քցեց:

Տղէն ասեց.— Թաքաւոր ապրած, բան պէտք չէ, ամենն էլ քեզ փեղեկե, էրկու ձի տուր, նիւլենք, էթանք:

Թաքաւորն ասեց.— Այ տղա, քեզ մի բան եմ ասում. քսանը հինք տարեկան իմ տղէն կորեր ա, ամեն բանը դու գիտում ես, դու կարող էս էդ տղին գլխիւր, ուր գլխիւր, բերեցիր, իմ թաքաւորութունը կը յանձնեմ քեզ, դէ, բարի ճանապարհ ըլլի, զնացէք:

Վեր կացան էկան մէյմունի էրկիրը: Մէյմունները վեր կալան, տարան իրանց թաքաւորի մօտը, թաքաւորը ասեց.— Բարի էկար, մեզ մի կշտացրայ, քեզ ճանապարհ քցենք: Ըտի սուֆրէն փռեց, հարուր խալվար պոպոկ ու բաղամի մէջ ուղեց:

Եդի կերան, խմեցին. տղին քցեցին ճանապարհ:

Գնաց, ձիաւոր մըջեմի երկիրը հասաւ:

Ձիաւոր մըջեմները էկան աղաքը, վե կալան, տարան իրանց թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորը ասեց.— Բարի էս էկիր, մեզ կշտացրայ, քեզ բարի ճանապարհ քցենք:

Ըտի սուֆրէն փռեց, հարուր խալվար ցորեն ու դարի ուղեց: Ըտի կերան, կշտացան. տարան իրանց սրնօղից հանեցին, ընկան դեբի սրնօղ:

Դեկըրը էկան աղաքը, ասեցին.— Հա, թաքաւորի տղա, մուրազիդ հասար: Սոված էնք, մեզ կշտացրայ, քեզ բարի ճանապարհ:

Սուֆրէն փռեց, ասեց.— Տասը գոմէշ ըլլի միջին: Տաս գոմէշ էլաւ միջին, ըգոնք կերան, կշտացան:

Վե կալան, տարան իրանց սրնօղը անցկացրին:

Գնաց, հասաւ վիշապի մօտը:

Վիշապն ասեց.— Խի յետացար էդքան:

Ասեց.— Անճախ որ բերեցի, քիչ չարչարանք էր:

Ասեց.— Եդ ախչիկը մնայ իմ մօտը. դու զնա, քու նշանածը հրեն, ընդի ծաղիկ ա բովի անըմ, բեր:

Տղէն զնայ դաւա իրան նշանածը, վիշապը ասեց.— Ախչի, մազերդ փաթայ իմ չնքովը:

Ախչիկը փաթաց չնքովը:

Վիշապը ճուաց ու էլաւ մի քսան հինգ տարեկան տղայ ու ընդի կաղնեց:

Եդ տղէն ու ախչիկ էկան ըգրա մօտը, թուրը քաշեց որ ըգրան սպանի. էդ տղէն ասեց.— Խի էս տալի, էս իմ քերն ա, բերեցիր իմ մօտը, չատերին ղրկեր ի, որ իմ քուրը բերի. զնացեր էր, չէր էկի. քեզ ղրկեցի, բերիր: Ես իմ քերն ա, բաղչեցի քեզ:

Տղէն էլ ասեց.— Նա էլ իմ նշանածը բաղչեցի քեզ:

Նոր ձիանը նիւան, էրկու ախչիկ, էրկու տղայ, դաւա թաքաւորի մօտը:

Խալվարը զնայ թաքաւորին.— Աչքդ լիս, տղէդ էկաւ:

Թաքաւորը վեր կացաւ, զօրք զօրապետով զնայ աղաքը տղին: Չինաստանի թաքաւորի ախչկայ վրէն իրան տղին պսակեց:

Օխտն օր, օխտն գշեր հարսանիք արեց:

Թաքաւորի տղէն ասեց.— Չինաստանի թաքաւորի տղէն գլխիւր եմ, վեր կալեմ, տանեմ իրան թաքաւորի մօտը:

Եդ ախչիկն ու էրկու տղէն էլան, զնացին:

Գնացին, ճանփէն կորցրեցին, ընկան մի չոլ, ետպան տեղ:

քառասուն հարամու մէջ ընկան, հարամի բաշին ասեց.—Տարեք էդ էրկու տղին, սպանէք, չորները հանէք, բերէք:

Թաքաւորի տղէն ասեց.—Սպանէք ձեր ձեռը ինչ կընկնի. ես էլ Թաքաւորի տղայ եմ, էս էլ Չինաստանու Թաքաւորի տղէն ա, ես խոստանում եմ, չարի ձեր մահը ձեզ պահեմ, հմի էլ ինչ որ սըրտներդ ուզում ա, ասէք. ուտացնեմ:

Ասեց.—Մեր սիրտը չատ բան ա ուզում, խորոված, ռիշար, բան: Սուճեհն փռեց մէյսանը:

Ըզոնց ուզած բաները բիրաւի սուճի մէջ գլխուաւ:

Կերան, խմեցին: Վե կացան ու գնացին, հասան Չինաստան:

Գնացին, Թաքաւորի պալատի դարձազի աղաքը չէր էկան: Թաքաւորին խապար արին, դուս էկաւ.—Աչքդ լիս որ տղէդ էկաւ:

Տղին բերեց, պսակեց. օխտն օր, օխտը գշեր՝ իրա յօժար կամով Թաքաւորութունից փեր էկաւ. իրան տղին գրեց Թաքաւոր. ըզրա քառասուն ձիաւորին ամենքին մի նշան տուեց. ընկան ճանապարհ, էկան իրանց Թաքաւորի կուշտը:

Էդ քառասուն հարամի ձիաւորին նշան տուեց, պահեց:

Թաքաւորն էլ տղին ասեց.—Անումը իմը ըլի, Թաքաւորութունը դու արա:

Ընդոնք հասան իրանց մուրազին:

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Մէկ հալիւոր մարդ կար, մէկ քաղաքում. մի հատ էլ պառաւ կնիկ ունէր. էդ հալիւորին իսկի իլլան չունէր, մի քօլածածուկ էլ տուն ունէր: Էդ հալիւորի փեռակն էն էր օրը մի օլակ ցախ կը բերէր, կը ծախէր, կտար իրան հացի. ըզով ապրուստ կանէին: Մէկ օր էլ պարանը փե կալաւ, դնաց հանդն, էլի ցախը չինեց. չլակը կապեց. ուզեցաւ չլակի, բամաշա արեց, տեհաւ մի եաւշանի քօլի տակից մի օրսակ թռաւ, ասեց.—Էթամ տեհամ ինչ կայ միջին:

Գնաց տեհաւ իրեք հատ օրսակի ձու կայ. իրեք հատ ձուն էլ փե կալաւ ու չլակը չլակեց ու էկաւ. բերեց, բազարը ծախեց ցախը. իրա տանը համար հաց առաւ, բերեց տուն. կնկան ասեց.—Պառաւ, Աստուած մեզ տուեց:

Ասեց.—Ինչ էս բերեր որ, Աստուած մեզ տուեր ա:

Ասեց.—Իրեք հատ օրսակի ձու եմ գլխ, սոված եմ. մէկը ձուածեղ արա, ուտենք:

Ձուածեղ արեց, կերան:

Առաւօտը փե կացաւ. էլի դնաց ցախի:

Բերեց ցախը, էլի ծախեց. հաց առաւ, բերեց տուն. ասեց.

—Կնիկ, էն մի ձուն էլ ձուածեղ արա, ուտենք:

Ասեց.—Ուտելով ինչ կը հասկանանք, տանենք հարեանի հաւի տակ դնենք: ձուա ըլի, կը մեծանայ. մեզի հըմար ձու կածի. մըշտական կուտենք:

Հալիւորը զօռեց պառաւին, ասեց.—Գնա, բեր. մինը կուտենք, մինը թո մնայ. դու գիտաս, էն ինչ անըմ էս, արա:

Գնաց պառաւը էն մին էլ բերեց. էփեցին, կերան:

* Պատմած է Արսէն Ղախան:

Առաւօտը հալիւորը վե կացաւ, դնաց ցախի էլի, ցախը բերեց, բազարումը ծախեց, հաց առաւ. էկաւ տուն. պառաւը դնաց թաղուն որ ձուն պահի, հենց տեհաւ մի օձ ձուկըը դուս ա էկե, կուտապ ա էկե: Պառաւը որ տեհաւ, շատ վախեցաւ, ու վախաւ. ճուլով էկաւ հալիւորի մօտը: Հալիւորը ասեց.— Պառաւ, ինչ էս ճըւճըւում:

Ասեց.— Աստուած քու տունը քանդի. էն ձուկըը մի հատ օձ ա դուրս էկե:

Ասեց.— Պառաւ, ինչ սուտ էս ասըմ. ձուկըն էլ օձ դուս կգայ, դնա, էթանք, տենանք:

Պառաւն ասեց.— Փէտ վե կալ, էթանք. տանք, սպանենք:

Հալիւորն ասեց.— Փէտը ճւր ա.

Պառաւ ընկաւ փետի ման դալու:

Մէկ էլ էն տեհան օձը էկաւ, տան մէջը կաղնեց. ասեց.— Հալիւոր-պառաւ, ինչ մօքի էք, ինչ էք անըմ:

Ասեցին.— Բանի ման չենք գալի:

Ասեց.— Բա փետ-մէտի էիք ման գալի, որ դայիք, ընձի սպանէիք. դու չէ, սաղ ախլարքի մարդիքը, որ թափին իմ վրայ, չեն կարայ հալայ. ամեքին մի դըհով կը քցեմ, կեթան. Հըմի դու իմ պապն էս, էն էլ իմ նանն ա. ես էլ ձեր տղէն. ինձ լսեցիք, պակասութուն չէք քաշի. չլսեցիք, էրկըսիւ էլ կապանենմ:

Հալիւորն ասեց.— Որդի, ինչ որ ասես, կը լսենք:

— Որ կը լսես, կեթաս, թաքաւորի պոճոճը ախլիլը կուզես ինձ:

Հալիւորը վե կացաւ, փէտն առաւ ու դնաց:

Գնաց, սպառտի դուսն աղաքը կաղնեց, խնամաքար ունէր, էն քարի վրէն նստեց:

Վազիրի մէկը դուս էկաւ. դարվազի աղաքը տեհաւ հալիւորը քարի վրէն նստած ա, ասեց.— Հալիւոր, խի ես նստե ըդի, ինչ գանգատ ունես:

Ասեց.— Գանգատ չունեմ. էկերեմ, թաքաւորի ախլիլն ուզեմ իմ աղին:

Վազիրը մտաւ նեքսե, դնաց թաքաւորի մօտը. ասեց.— Աչքդ լիս, թաքաւոր ապրած կենայ. մի հալիւոր մարդ էկեր ա, քու ախլիլը ուզում ա իրա աղին:

Թաքաւորը ասեց.— Կանչէք, դայ, տենանք ինչ քալուր մարդ ա:

Վազիրն ասեց.— Կանչելու մարդ չի, էն հալիւորն ա, օրը մի շալի ցախ ա բերըմ. մի պառաւ էլ կնիկ ունի, անճախ ապրուստ ա անըմ. ձմեռն էլ ընդրա հըմար ողորմութուն էն քօփ անըմ, եօլա ա էթում, ընկնում ա դարունք. էդ քալուր մարդը մօնց կանչէք քու մօտը:

Թաքաւորն ասեց.— Այ հայ, էդ քալուր մարդ ա գալի, իմ ախլիլն ուզում:

Թաքաւորը ասեց.— Վազիր: Ասեց.— Հրամայէ:

— Չալլատին կը վե կալես, կեթաս, հալիւորի կշտին կը կաղնես. Չալլասին կը հրամայես, հալիւորին մէջ տեղեցը էրկու անի, էն էրկու կտորն էլ ամենքը էրկու կտոր անի, որ ըլլի չորս կտոր. կանես մեծօփի մէջը, կտաս մէկ մարդի շալի. տանեն քաղաքիցը դրաղ քցեն, չներն ուտեն, քաղաքը իմանայ, որ էդ քալուր մարդ իմ դուռը չկայ:

Վազիրը վե կալու, Չալլասին տարաւ, մօնց որ թաքաւորը հրամայեր էր, էնպէս էլ կատարեց. ամեց մի մեծօփի մէջը, ասեց.— Տարէք, քաղաքիցը դրաղ ամեք, թօ չներն ուտեն:

Ընդոնք շալիցին, դնացին:

Վազիրը մտաւ թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորն ասեց.— Ինչ արի:

Ասեց.— Քո հրամանը կատարեցի:

Իմացաւ օձը, ասեց.— Նանի: Ասեց.— Ինչ ա բալա:

Ասեց.— Պապին էն օրն քցե որ, Աստուած շանց չտայ. հըմի կգան, մեր դռնով կը տանեն, դնա, աղաչայ, թօ բերեն տուն:

Պառաւը ռաին, գլխին տուեց ու դնաց, դուռը կաղնեց:

Տեհաւ մեծօփով շալիներին, հրես, բերում էն:

Ասեց.— Բալա ջան, էդ ինչ ա:

Ասեցին.— Էն հալիւորն ա, թաքաւորը սպաներ ա, տանըմենք, դեն քցենք:

Ասեց.— Թաքաւորի զուլումը մեր վրէն հասեր ա, բալա ջան, բերէք մեր դուռը ամեք. դնացէք:

Ասեցին.— Բաղաքի դրաղը շատ հեռու ա, հազը ըստի մօտ ա. հենց ամենք ըստի ու թողանք, էթանք:

Տարան, քցեցին տուն ու վախան, դնացին:

Պառաւը նստեց, լաց էլաւ, ասեց.— Իմ տունը քանդուեց. էս ինչ օյիմ էկաւ իմ զուլում, իրա ոտին, դլսին տուեց:

Օձն էկաւ.— Հը, նանի, խի էս լաց ընում:

Ասեց.— Քու տունը չքանդուի. արի, տես, էս ինչ ա էլե:

Ասեց.— Չորս կտոր էն արե, ինչ էն արե. Աստուած էլ բերաւիցն աղատի: Սաղ ա, սաղ, դնա, դու ըստե մի կաղնի. ալանջ մի անի. ջանը սաղ ըլնի, դնա դու:

Պառաւը դնաց. տեղը քցեց ու էկաւ:

Էկաւ տեհաւ որ հալիւորը սաղ ա. քներ ա, ֆսֆսըմ ա, ծիծաղաց:

Վե կալան, տարան, տեղը դրեցին:

Հալիւորը մի լաւ քնեց. առաւօտը վի կացաւ, տեղը նստեց:

Օձը էկաւ, կշտին կաղնեց. ասեց.—Պապի, էրեկ զրկեցի թաքաւորի մօտը, ինչ խապար բերեցիր ինձ հրմար:

—Գնացի, խնամաքարի վրէն նստեցի, վազիրը դուս էկաւ, ասեց. «Հալիւոր, խի էս նստե, ինչ գանգատ ունես»: Ասեցի. «Գանգատ չունեմ. թաքաւորի ախիկը ուզեմ իմ աղին»:

Վազիրը մտաւ նեքսեն ու մի ջալլասի հետ դուս էկաւ. ջալլասին հրամայեց, ասեց. «Գնա՛ր»: Ջալլասի տալն իմացայ որ տուեց, էլ չեմ գիտում ինչ էլ էլի, մէկ էլ տեսայ, ըստե քնած էմ, դալս չեմ իմացե:

Ասեց.—Դէ, վե, գնա, չվախենաս. ըսօր ինձ մի խապար բեր:

Հալիւորը վի կացաւ, ու գնաց, խնամաքարի վրէն նստեց. վազիրը դուս էկաւ. տեսաւ էրեկուայ հալիւորը նստած ա. գնաց նեքսե, ասեց.—Էրեկուայ հալիւորը էկեր ա էլի:

Թաքաւորը ոտը տուեց գետնով, ասեց.—Չըլլի իմ հրամանը չես կատարե:

Ուրիշ վազիրի կանչեց, ասեց.—Գնա՛ դուռը. մի տասը մարդի կանչայ, թօ՛ գան ըստե:

Գնաց, կանչեց, էկան. կաղնեցին թաքաւորի աղաքը:

Ասեց.—Վազիր, էս տաս մարդին խօսացընըմեմ, որ իմ էրեկուայ հրամանը չես կատարե. ընդրա օրը քեզ կը քցեմ:

Էն տասը մարդին հարցրեց.—Էրեկ որ դուս էկաւ վազիր, դարվազումն ինչ բան բռնեց:

Դուս էկաւ, ջալլասը հետը, մի հալիւոր կար, չորս կտոր արեց, ածեց մեծօք, տարան, գեն քցեցին:

Ասեց.—Աֆեքըմ վազիր, պրծար. նորից հրամայում եմ, գնացէ՛ք, չորս կտորը քիչ էր, հմի ըռչտի պէս կտորեցին:

Վազիրները դուս էկան, ըռչտի պէս կտորեցին:

Ածեցին մի մեծօքի մէջ, տուեցին էրկու աղի չլակ, ասեցին.—Տարէք, ածէք ձորը, թո ջուրը տանի:

Օձն իմացաւ, ասեց.—Նանի, պապին էն օրն էն քցե որ, Աստուած շանց չտայ, եաման հալսայա. հրմի կը բերեն մեր գոնով պտի տանեն, գնա, աղաչայ, բերեն տուն:

Վե կացաւ, պառաւը ոտին գլխին տուեց, դռանը լաց էլաւ: Տեսաւ էրկու աղայ մեծօքով բերում էն. ասեց.—Բալա, ձեր ոտին, գլխին դուրպան, էդ իմ մարդն ա, թաքաւորի գուլումը հասեր ա, ըդէնց կտորեւր ա, ձեր էրեսին մեռնեմ. բերէք, ածէք տուն ու գնացէք:

Ասեց.—Պառաւ, քու տունը ո՞րն ա:

Ասեց.—Բաց գուռն ա:

Տարան, քցեցին հայեարն ու փախան, գնացին:

Պառաւը նստեց, լաց էլաւ վրին:

Օձը դուս էկաւ, ասեց.—Նանի, մի լաց ըլիւր. գնա՛ ֆուշի դուռը դալիմ շինայ, գնա՛ տեղը քցայ:

Գնաց, շինեց ու գնաց տեղը քցեց:

Էդ օձը բերեց, մարմինը դեղեց, լիզուն քսելու բաժան էլաւ մօրէ մէկ, նստաւ էդ հալիւորը:

Պառաւը տանից դուս էկաւ, տեսաւ հալիւորը նստած ա. փաթըթուեց հալիւորի շինքը, հալիւորի էրեսները պաշեց:

Օձն ասեց.—Նանի, պաշելու վախսը չի, տար տեղը, բան պտի հարցնեմ պապին:

Պառաւը թիւ բռնեց, կաղնացրեց. տարաւ, տեղի մէջը նըստացրեց:

Օձն ասեց.—Պապի, քեզ տեղ զրկեցի, ինչ խապար բերիր:

Ասեց.—Որդի, էն խետ հօն խօսացրին էրկու բերան, էս հետ ըսկի բան չլուցի:

Ասեց.—Դէ, վեր, գնա, թաքաւորի ախիկն ուզայ ինձ հմար:

—Որդի, ասեց պառաւ. ախր էրկու շնոգամ սպանեցին. բալի սպանում էն:

Ասեց.—Մէրը մեռնի Օձ—Մայիլին, հարուր անգամ էլ սպանեն. ես կը սաղացնեմ:

Հալիւորն վի կացաւ ու գնաց: Գնաց, քարի վրէն նստեց: Թաքաւորը իրան վազիր հազիրով դուս էկաւ, տեսաւ մի հալիւոր մարդ քարի վրէն նստած ա, ասեց.—Էդ ինչ հալիւոր ա, մի հարցրէ՛ք, տեսէք:

Վազիրն, հազիրը տեսան էն հալիւորն ա, շատ վախեցան թաքաւորիցը, պատասխան չկարացին տայ թաքաւորին:

Ասեց թաքաւորը.—Վազիր, հազիր, բան ասեցի. դուք սուս կացաք:

Ասեց.—Թաքաւոր ասլրած, էս էն հալիւորն ա, մէկէլ օրը չորս կտոր արեցինք, էրեկ էլ ըռչտի պէս կտորեցին. էս օր էլ սաղ էկեր ա, նստեւ ըս տեղ, մենք վախեցանք որ ըստրայ պատիճը մեզ տաս. ընդուր չենք խօսացնում հալիւորին:

Ասեց.—Հալիւորին վի կալէք, տարէք պալատը. ըտի մի բան կայ:

Թաքաւորը ետ դաւաւ, իրա քախսին նստեց, հալիւորին կանչեց. աղաքին կաղնացրեց, հազիր, վազիրը կանչեց. հալիւորին չորս բոլորը կտրեցին:

Ասեց.—Հալիւոր, դու խի ես եկի:

Ասեց.—Էկեր էմ, քու ախիկն ուզեմ իմ աղին:

— Էս քանի՞ անգամ ա դու էկեր էս ըս տեղ:

— Ըս էլ իրեք անգամ, ասեց.

— Ի՞նչ պատասխան տուին էրկու անգամը քեզ:

— Առաջի անգամը դուս էկան, ասեցին: «Ես էկե.» ասեցի. «էկերեմ, թաքաւորի ախիլին ուզեմ իմ տղին.» հենց թրի չբխկոցը լսեցի գլխիս մէջ տեղիցը. ընդուց գեն էլ չիմացայ, մէկ էլ տեհայ տանը պարկած էմ. տղէս ասեց. «Ինչ պատասխան բերեցիր,» ասեցի. «պատասխան չտուին,» էրեկ էլ զրկեց, ըսկի չխօսացրին, հենց գլխիս տուեցին. մէկ էլ տեհայ տանը պառկած էմ. էս օր էլ զրկեց, ասեց.

— Գնա, թաքաւորի ախիլին ուզե, ըս օր էկեր էմ, էրես էրեսի, քու ախիլին ուզում եմ իմ տղին: Ինչ ասելու ես, ասա:

Թաքաւորն ասեց. — Նազիր, վազիր. բադրայ խօսքով դուք պրծնում էք, էս հալիւորին բան անիլ էլ իլլան չկայ, ընենց բանի դէմ անենք, որ չկարենայ բերի:

— Թաքաւոր ապրած կենայ. էդ դու գիտաս:

Ասեց. — Պապի, քու տղէն ինչ փեռակի ա:

Ասեց. — Իմ տղէն փեռակ չունի. մի հատ օձ ա ու տանը կուտալ էկե, նստի:

Ասեց. — Իսան էլ չի, հա, քու տղէն:

Ասեց. — Չէ, մի հատ օձ ա:

Ասեց. — Որ օձ ա, ես խօստացայ իմ ախիլը տամ. գնա, ընենց տներ չինե, իմ պալատները տենում էս, իմ պալատներին բանձր ըլի, ընդրա հովը գայ, իմ պալատներին ծածկի. որ իմ ախիլը տամ քու տղին:

Հալիւորն էկաւ դպրա տուն. մտաւ տուն, օձն էկաւ աղաքը, ասեց. — Հը՛, պապի. ինչ պատասխան բերիր:

Ասեց. — Որդի՛ գնա «Ընենց տներ չինե, որ հովը գայ իմ տներին ծածկի»:

— Պապի, ասեց. էն օրակի ձուն որ բերեցիր, էն ծակը գիտաս:

Ասեց. — գիտամ:

Ասեց. — Կեթաս, կասես, պատիկ խանում, պատիկ աղէն ասում ա. մեր պատի փոք ու սարէն զրկի, գայ. իրան տասներկու ցօփաւն էլ հետը, քախումն էլ միջին ըլի:

Գնաց, ձէն տուեց ըդենց. — Պատիկ խանում, պատիկ աղէն ասում ա, պատիկ փոք ու սարէն զրկի գայ. միջի քախումն էլ հետը. տասներկու ցօփաւն էլ հետը:

Ասեց. — Հալիւոր, դու գնա, մենք զրկեցինք:

Հալիւոր էկաւ, հասաւ տուն. տեհաւ տները օխտը դար իրար վրայ ա: Նօփաւներ էկան, հալիւորի հին չորերը հանեցին, քաղա չորեր հագցրին, հաղար մանեք ածողութուն ունէր, մի քուրֆ էլ

քցեցին վրին, հինգ հարուր մանեք ածողութուն ունէր. սամուրի քուրֆ. մի լաւ գաւազան էլ տուին ձեռ, ակնունքով շինած էր ըդրա գլուխը, հաղար մանեք ածողութուն ունէր:

Օձն էկաւ աղաքը, ասեց. — Պապի, գնա, ախիլին թաքաւորի ախիլը ուզայ. վախսով հարսանիք անենք:

Հալիւորը վե կացաւ ու գնաց. մտաւ թաքաւորի պալատը:

Նազիրը էկաւ աղաքը, գլուխ տուեց ու կաղնեց:

Հալիւորն հրամայեց. — Կաղնեղու վախս չի. ինչ էս անում. գնա, իմացըրայ թաքաւորին:

Ընենց վաղեց վազիրն, էլ ինչ ասեմ:

Թաքաւորն ասեց. — Հալիւորին կանչէք, նեքսե գայ:

Էկաւ նեքսե, կաղնեց. թաքաւոր տեհաւ ըդրա քաւախուսը պարմացաւ:

— Հը, հալիւոր, ասեց. իմ խօսքը կատարեք էս որ էկեր էս:

Ասեց. — Դէ, բալկոնդ կաղնի ու քամաւա արա:

Թաքաւորը դուս էկաւ, կաղնեց բալկոնումը, տեհաւ իրա տները հինգ դար ա, ըդրանը օխտը դար, իրա տները թրծած քեարֆիցն ա, ըդրա տները մի քեարֆիցնը ոսկի ա, մի քեարֆիցնը արծաթ. արեւ տուեր ա ըդրա տներին, ըդրա տների լուսը տուեր ա քաղաքին:

Ասեց. — Հալիւոր, բագուց գեն «Հալիւոր» չեմ ասի. «Ենամի» պոի ասեմ. քու տների վրայ զարմացայ. էդ ինչ հնար էր, մի բան էլ էմ ուզում քեզանից:

Հալիւորը ասեց. — Ինչ ուզես, կտամ:

Ասեց. — Քեզանից ուզում եմ օխտը դարաւ դավի բեռ ալմաստ, գմրութ, աղրութ, սեղան, բըւլեանդ բարցած ըլի. սարվանը մի թիզ ըլի. մուրուքը օխտը թիզ ըլի, առաւօտը իմ դռանը չորած ըլի:

Հալիւորը էկաւ իրա տունը: Գալու բաւսան օձը գնաց աղաքը.

— Հը, ասեց. պապի, ինչ պատասխան տուեց:

Ասեց. — Օխտը դարաւ դավա բեռ ակնունք ա ուղում. սարվանը մի թիզ ըլի, մուրուքը օխտը թիզ:

Ասեց. — Դէ, գնա էն ծակի կուշտը կաղնի, ձէն տուր. — Պատիկ խանում, պատիկ աղէն ասում ա, օխտը դարաւ դավա բեռ ակնունք չկայ, ամեն տեսակիցն էլ ըլի. սարվանը մի թիզ ըլի, մուրուքը օխտը թիզ, թաքաւորին դալան էմ զրկում:

Գնաց, հալիւորը ձէն տուեց էդպէս:

Ասեցին. — Գնա, մենք զրկեցինք:

Հալիւորը յետ դառաւ, էկաւ տուն. տեհաւ օխտը դարաւ դալիկն իրանց դռանը չորած ա:

Էկաւ, տեհաւ չորած ա օխտը դարաւ դալիկն: սարվանը մի թիւ ա, մուրուքը օխտը թիւ, վաթըթիւ ա մէջքը, ձեռները քշտեր ա, դալիկն նոխսէն բռներ ա:

Հալիւորն ընկաւ աղաք. տարան, թաքաւորի դռան չորացրին: Հալիւորը դնաց թաքաւորի մօտը, ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, քու ուզածը բերեր էմ:

Թաքաւորը մի եւա մաղաղա դարտըկեց, տարաւ, չուռ տուեց իրա մաղաղի մէջը, մի բուռը վե կալաւ, իրա սարաններին շանց տուեց, ասեց.— Հաւան ինչ կաժենայ:

Ասեցին.— Թանկադին բան ա, հատը հաղար մանեք կաժենայ:

— Խնամի, ասեց հալիւորին. իմ ուզածը բերեցիր, մէկ բան էլ էմ ուզում. իմ դռնից քու դուռ, քու դռնից ժամի դուռը. ժամի դռնից էլի քու դուռը չինարի ծառ ըլլի, որ չորս մարդ իրար բռնն, հալա ձեռները չհասնի իրար. հաստութունը ընենց ըլլի:

Հալիւորին ճանապար քցեց, էկաւ դաւ տուն:

Թաքաւորն ասեց.— Անկարելի ա ծառերը բերելը, ըզով իմ ախիկը կադատեմ ըզուց:

Հալիւորն էր, հասաւ տուն. Օձ-Մայիլն էկաւ աղաքը, ասեց.

— Հը, պապի, ինչ ասեց թաքաւորը:

— Թաքաւորն էն բանին դէմ արեց, չենք կարայ:

Ասեց.— Ի՛նչ ասեց.

Ասեց.— Զինարի ծառ ա ուզում մեր դռնից իրա դուռը, իրա դռնից ժամի դուռը. ժամի դռնից, էլի մեր դուռը:

Ասեց.— Էդ զօռ բան չի, գնա դաւ էն ծառը, ձէն տուր, — Պատիկ խանում, պատիկ աղէն սարմ ա, չինարի ծառերն զրկի գայ. ծառի վրի դերն էլ հետը որ ճըլվըլան:

Ձէն տուեց.— Ղրկեցինք էկաւ, դու գնա:

Հալիւորը էկաւ, տեհաւ. էլ-էլ-էլ ծառեր ա դուռ էկե, ֆալաֆի օխտը դաքը հասեր ա:

Էկաւ տուն, Օձ-Մայիլն ասեց.— Հը պապի. գնա, թաքաւորին տես, ինչ ա ասում:

Գնաց թաքաւորի սլալատը. վազիրը դռանը կաղնած էր, ասեց.— Վազիր, գնա, թաքաւորին խնայրայ որ խնամին էկեր ա: Թաքաւորն ասեց.— Կանչէք, գայ նեքս:

Էկան, հալիւորին կանչեցին, գնաց նեքս:

Թաքաւորն ասեց.— Հա, իմ ասածը կատարեր էս, որ ասի:

Ասեց.— Դուռ արի, քամաւա արա:

Դուռ էկաւ, քամաւա արեց, տեհաւ դուռ ա:

Ասեց.— Էս ինչ ճըլվըլոց ա գալի:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, մի բան էլ ես էմ աւելացրե, դերն էլ հետն եմ բերե:

Ասեց.— Դէ, գնա, իմ ասածն ասած ա. գնա, մի ձեռք չոր բեր որ էն կտորիցը իմ երկրումը չըլլի, կար չըլլի միջին. իմ ախիկը հաղնի, էթայ պապի. օխտը ձեռք էլ տափ ու զուռնաչի բեր, ինչ դայսա ասենք, ածա, ածեն. իրանք չերեան: Օձ-Մայիլին էլ հետը բեր:

Հալիւորը յետ դառաւ իրանց տունը: Էկաւ, մոնց որ Թաքաւոր էր ասեր, էկաւ, ընենց ասեց.

— Գնա էն ծառի վրայ ձէն տուր, ասա.— Պատիկ խանում, պատիկ աղէն սարմ ա, էն չորերը զրկե որ ոչ ձեռ տուած ըլլի, ոչ կար ըլլի միջին. կտորից էս երկրում չըլլի,

Հանեցին մի պնտուկ տուին, ասեցին.— Ա՛ռ, էս պնտուկի միջին ա չորերը, վե կալ, տար:

Օխտը ձեռք էլ տափ ու զուռնա զրկի գայ, ինչ դայսա ասենք, ածեն, իրանք չերեան:

Ասեց.— Ղրկեցինք:

Ասեց.— Դուռ էլ համեցէք հարսանիք:

Ասեց.— Մեր տեղը հեռու ա, չենք կարայ գայ. դուք ընտի ֆեմ արէք. մենք էլ ըստի ֆեմ կանենք:

Հալիւորը յետ դառաւ, էկաւ տուն. տեհաւ օխտը ձեռք դափ ու զուռնէն դարկում էն. կռկռոցն ընկեր ա քաղաքին մէջ:

Գնաց, մտաւ հալիւորը տուն. տեհաւ Օձ-Մայիլը պոչի վրայ կաղնեւ ա, ասեց.— Պապի, հարեաններին բոփ արա, էթանք: Թոփ արեց ընկան ճանապար: Օձը ընկաւ աղաք:

Գնացին թաքաւորի պալատը:

Թաքաւորը տեհաւ. էրկու հատ վազիր զրկեց, թեւերիցը բանցրացին. տարան թաքաւորի աղաքը:

Ասեց.— Խնամի, զուռնաչին իմ ասածն ա, չորերն էլ բեր, տենամ իմ ասածն ա:

Պնտուկը վե կալաւ, գրեց թաքաւորի աղաքը. թաքաւորը պնտուկը ջարդեց. մի ձեռք չոր էկաւ դուռ միջիցը, իրա երկրումը էն կտորը չկար, կար էլ չկար միջին: Ղրկեց, իրա էրկու ախիկը մարդի տուած ունէր, կանչեց, իրա կնիկն էլ կանչեց. իրա սրուռը աղջիկն էլ կանչեց որ տուեր ա Օձին:

Էկան, ընտի կաղնան:

Թաքաւորը ասեց.— Էս չորերը տեսէք, որ կտորիցը իմ երկրումը որ չկայ. կար էլ չկայ միջին. լաւ քամաւա արէք. հագցրէք որ էթայ պապի:

Թաքաւորի կնիկն ու էրկու ախիկն վե կալան. իրանց տուին գետնովը, ասեց.— Դու թաքաւոր ըլլես, մալի խալուես. քու քաղաքում բա աղայ չկամ որ մի աղի տայիր, տուեցիր օձի. մի գչեր կտայ, կը քաշուի մի պատի ճղակ:

Թաքաւորն ասեց.— Ես իմ խօսքիցը դուս չէկայ, իմանանք էն մի ախիկն էլ չկայ:

Թաքաւորի կնիկն ու էրկու ախիկն էլ լաց էն ընում, չորերը հագցընում: Թաքաւորը ոտը տուեց գետնովը, ասեց.— Էս բօլէին հագցընէք:

Հագցընեցին, բերին ըսի կաղնացրին:

Էդ երկրի մէջ ըզենց տեսակին ախիկ չկար,

Օձին հրամայեցին. ասեցին.— Արի:

Օձը վեր կացաւ, պոչի վրայ կաղնեց, օխտը անգամ թաքաւորին գլուխ վեր բերեց. գլուխը պալտեց, ինչ տար մարդ կար, քոմը քից շնորհակալ էլաւ. դնաց, թաքաւորի ախիկայ մինքանու փեռիցը բերնով բռնեց:

Վե կալան, տարան, պատկեցին. տարան հալիւորի տունը:

Չարի լիս կերան, խմեցին, բռնաւ դնացին:

Մնաց Օձը, էդ ախիկը, հալիւորը, էդ պառաւը:

Օձն ասեց.— Պապի, նանէ. դնացէք, քնէք:

Ընդոնք վե կացան, դնացին:

Թաքաւորի ախիկան ասեց.— Վե, դուռը չինի:

Թաքաւորի ախիկը դուռը չինեց, էկաւ Օձի կշտին նստեց:

Ասեց.— Թաքաւորի ախիկ, ինձանից չվախենաս դու. ոտիդ բիզը բեր, պոչիս ծէրին հուպ տուր:

Ոտի բիզը տարաւ, պոչի ծերին հուպ տուեց:

Ճուռաց ու մի աղայ դուս էկաւ խղի միջիցը. ինչ տար ախիկն էր սիրուն, տասը էնտար աղէն էր սիրուն:

Էկաւ, թաքաւորի ախիկայ ձեռը բռնեց, ասեց.— Թաքաւորի ախիկ, իմ սուր մարդի չտես, ինձ քառասուն օր ժամանակ ունեմ. որ ըսենց իսանի պէս կեթանք թաքաւորի մօտը քառասուն օրէն ետը. համա, որ ասեցիր, էլ քու ձեռը չեմ ընկնի:

Ասեց.— Չեմ ասի. Ըտե փաթըթուան իրար. մի լաւ էձ աբեցին: Պառկան քնան. բիրտան դարթնեցին, տեսան լիսը փանճաւից ընկեր ա օրախի մէջը:

Օձը էլի խրխեն հագաւ, էլաւ օձ, կուտապ էկաւ պուճախին:

Թաքաւորը կնկան կանչեց. ախիկերքին կանչեց, ասեց.— Գնացէք, տեսէք, էն ախիկայ հալը սնց ա, մեր սրը մենք իմանանք:

Թաքաւորի կնիկը, էրկու ախիկն էկան դըպա հալիւորի տունը. տեսան պառաւը դռներն սրբում ա, — Բարե, խնամի:

Ասեց պառաւը.— Աստըծու բարին:

Ասեցին.— Ո՞վ կայ վերե:

Ասեց.— Հալիւորն ա, մարդ չկայ:

Գնացին վերե, տեսան հալիւորն մի օրախի մէջ նստած ա:

Ասեցին.— Խնամի, փեսէն ու մեր ախիկը սրտեղ էն:

Ասեց.— Էն օրախում էն, իրիկուրէ մտեր էն ըտե, էլ ձէն ու ձուն չկայ:

Թաքաւորի կնիկ ասեց.— Փողը ըզրա բերդի գլխին ըլլի. իսան ա որ ձէն ու ձուն ըլլի:

Դուռը ծեծեցին, ախիկը բաց արեց:

Տեսան ախիկը ինչ ուրախ-ուրախ բաց արեց որ, ծիծաղ էրեսից թափում էր:

— Հը', ասեց. ախիկ, քե՞նդ սնց ա:

Ասեց.— Փառք Աստըծու, շատ լաւ ա:

Ասեց.— Օձդ սնց ա: Ասեց.— Խեղճ հայվանը կուչ ա էկե, ինչ

պաի անի:

Ասեց.— Էս գչեր մեր քունը չի տարե. քու դարսն էնք քաշում:

Ասեց.— Իմ դարսը էլ չէք քաշի. արխային կը կենաք:

Բերեց, ըզոնց մի լաւ պատիւ արեց. ընենց եմակներ քաշեց որ թաքաւորին էդ եմակներից չունէր:

Կերան, խմեցին, վե կացան:

Վե կացան էրկու քիբը, մէրը. ախիկան խօսացրին, ասեցին.— Ախի, էդ օձիցը ինչ էս հասկանում: Թաքաւորը մի անգամ տուեց ու իրա խօսքիցը դուս չէկաւ. մի քար վեր կալ ու, հենց տու գլխին, տատկացրայ. քու ջանը ըզոց ազատուի:

Ախիկը ասեց.— Որ էդ խօսքը ինձ ասեցիք. ըս տերանքը էլ չգաք, էն ինձ համար շատ լաւ ա:

Վե կացան, իրեքն էլ գնացին թաքաւորի մօտը:

Թաքաւոր հարցրեց.— Էն ախիկը մո՞նց ա:

— Ախիկը շատ լաւ էր, ուրախ էր սիրտը. մի բան էլ ասերինք, որ օձին սպանի մեր վրէն շատ նեղացաւ, մենք էլ թողացինք, էկանք:

Մի տասն օր ախիկայ մօտը չգնացին, տասն օրէն յետը թաքաւորին մի ուրախութուն էլաւ, ձիաւորներ քօփ արեց, որ իրա դուս աղաքը մեյտան էր, հաղ անէին:

Հաղար ձիաւոր քօփ արեց, կնկան ասեց.— Գնացէք, էն ախիկան էլ բերէք. թո՞ղայ, բամաւա անի, սիրտը բացուի:

Թաքաւորի կնիկը գնաց բերելու:

Օձ-Մայիլն իմացաւ, ասեց.— Թաքաւորի ախչիկ, հըմի մէրդ կգայ. քեզ կտանի. Թաքաւորը աթուրդ դրեր ա դռանը, նստեր ա. հազար ձիաւոր, հինգ հարուր էս դին ա կաղնած, հինգ հարուր էլ էն դինը, նրինս էն հաղում. ես էլ, ասեց. բոզ ձինը նիւնեմ կգամ, սիւլտակ շորերը կը հագնեմ, սիւլտակ քօփուզը կառնեմ ձեռս, որին տամ շուռ կտամ, քու քրերը, քու մէրը ուրիշ բաներ կը խօսան քու վրէն. սկի պատասխան չես տայ. իմ սրուն էլ չես ասի. որ ասեցիր, էլ հնար չկայ. քու ձեռը չեմ ընկնի:

Թօսքը սրծաւ. Թաքաւորի կնիկը մտաւ նեքսե, ասեց.— Ախչի, վեր, էթանք— էս օր դու էլ քամաւ աբա, ուրախութունի օր ա:

Ասեց.— Մոնց դամ. Օձ-Մայիլն կշտին մարդ չկայ ախր:

Թաքաւորի կնիկն ասեց.— Յողեմ ըզրա գլուխը, ըզուց ինչ էս հասկանում, չկայ-չկայ, ինչ անենք:

Օձն ասեց.— Նանի, ես էլ գամ, քամաւ անեմ:

Ասեց.— Հա, գաս ընկնես ձիանոց ոտի տակ, սատկես:

Ասեց.— Դէ, դու դնացէք, ես կը մնամ տանը: Ասեց.— Ախչի, քեզ արի, չմնա ձեր տանը, ես միւսակ չեմ կարայ մնայ:

Վե կացան ու գնացին. գնացին, տեսան ձիաւորը էնպէս ա հաղում, որ քամաւ ա, Թաքաւորը նստեր ա:

Գնաց Թաքաւորի ձեռը բռնեց, պաչեց ախչիկը. Թաքաւորը ճակատը պաչեց, ասեց.— Ախչի, դարձ մի անի, ըզուց կազատեմ քեզ:

Կաղնեցին քամաւ, տեսան մի բոզ ձիաւոր էկաւ, սիւլտակ շորերը հագին, սիւլտակ քօփուզը ձեռին, ձին որ քշում ա. ձիու ոտներին տակիցը կրակը Թափում ա: Եդ հազար ձիաւորին էնպէս արեց որ դուռնը հանեց, որին տուեց, շուռ տուեց. որին տուեց, շուռ տուեց:

Քչեց, էրկու քննակալների քամակը ընկաւ, ամբիւն մի դրոպ տուեց, ձիուցը վե քցեց:

Ըզոնց կնանիքը ասեցին.— Վայ Թեւրդ կոտորուի, մոնց տուեց, վեր քցեց:

Օձ-Մայիլն կնիկն ասեց.— Խի կոտորուի, էն էլ հալապ մի մարդ ա:

Քրերը ասեցին.— Ա, ֆուր քու բերողի գլխին ըլլի, հալա մերը իսան ա, կիթանք, հետը կը խօսանք. քունը բա մի օձ ա, գշերը կը կծի, կը քաշուի մի պատի ճղակ:

— Յողը ձեր գլխին ըլլի, իմ դարձ մի քաշէք սկի:

Ձիաւորը ցըվրուան, գնացին. էդ բոզ ձիաւորը էկաւ, քօփուզը տուեց գետինն ու կաղնեց Թաքաւորի աղաքը:

Թաքաւորը հանեց, մի նշան տուեց ըզրան:

Ասեց.— Անունդ ինչ ա, տա:

Ասեց.— Վերջի օրը իմ անումը կասեմ. Թաքաւոր, մնաւ բարին:

Մէկ էլ տեսան ձիու քօփն էրկաց, էլ ինքը չերկաց:

Թաքաւորը գնաց տուն, ախչիկըքն էլ հետը:

Թաքաւորը էդ ախչիկան ասեց.— Կաց ըստի, մի էթայ:

Ասեց.— Չեմ մնայ, կեթամ:

Ասեց.— Ախչի. Օձից ինչ էս հասկանում, էթում էս:

Որ տուեր էս, ինչ ասեմ, մի բուռ ֆոդ ա, ինձ դապուլ ա:

Վե կացաւ ու գնաց. գնաց, տեսաւ օձը կուշ ա էկե:

Ասեց.— Ախչի, դռները շինայ, պոչիս ծերին հուպ տուր: Պոչի ծերին հուպ տուեց:

Օձ-Մայիլ խրխիցը դուռ էկաւ. փաթթուան իրար, պաչաչեցին, ասեց.— Թաքաւորի ախչիկ, ընտի մի բան խօսացիք, լաւ էր, բե- բանդ պինդ ա, քիչ ա մնում քառասուն օրը քամի. որ վե կալեմ քեզ. ըսենց աղամարդի դայդայ Թաքաւորի աղաքը տանեմ քեզ:

Պարկան, քնան: Մի տաւ օր էլ անց կացաւ. էլի Թաքաւորը ուրախութունի օրն էր. ձիաւորները քօփ արեց, ասեց.— Գնացէք, էն ախչիկն էլ բերէք, թօ քամաւ անի:

Թաքաւորի կնիկը գնաց բերելու:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Ախչի, Թաքաւորի ախչիկ, հըմի մէրդ կգայ, քե կը տանի քամաւ. ես իմ կարմիր ձին կը նիւնեմ, կարմիր շո- քե կը հագնեմ. կարմիր քօփուզը ձեռս կառնեմ, կը գամ. կը մտնեմ մեյսանի մէջը. ամենին էլ քօփուզով պտի տամ. ինչ որ կը խօսան. իմ սրուն չես ասի:

Թաքաւորի կնիկը մտաւ դռնիցը, ասեց.— Ախչի. վեր, էթանք: Թաքաւորի կնիկը մտաւ դռնիցը, ասեց.— Ախչի. վեր, էթանք:

Ասեց.— Նանի, որ տանում էս, քեզ թող գայ. ոտ չունեմ, ձեռ չունեմ որ հաց բերեմ, ուտեմ:

— Յողեմ գլուխդ. քու խուսիւր դարձն էնք. չի էլ սատկում, ըռաւ ըլլի:

Վե կացան ու էկան ախչիկն ու մէրը, էկան Թաքաւորի, կը- տին նստեցին:

Տեսան կարմիր ձիաւորն էկաւ, մտաւ մեյսան. էնպէս արեց էդ հազար ձիաւորին, որ բռնեցին էլ տուեց քօփուզով:

Ախչիկըքն էլ ասեցին.— իմ մարդը ըլլի. էն ասեց իմ մարդը ըլլի. Ախչիկըքն էլ ասեցին.— Մէրը իսան ա, հալա հետը խօսում էնք. սրան պա մի օձ ա, որ սկի հետը չկարայ խօսայ:

Ասեց.— Իո՞ւ ձեր դարձ քաշէք, ինձ հետ ինչ դործ ունէք:

Ձին քաշեց. էկաւ, Թաքաւորի աղաքը կաղնեց:

Թաքաւորը հանեց, մի նշան էլ տուեց:

Նշան տուաւ ու ձիու գլուխը թողաց, էլ ինքը չերկաց. ձիու քօփն էրկաց:

վէ կացան, ցվրուեցին:

Ախչկան ուղղում են տուն տանէն, չգնաց. ինչ տար զօնեցին:

Գնաց, տեսաւ օձ նստած ա, ասեց.— Հա, թաքաւորի ախչիկ, միտքդ փոխեր էիր որ իմ սրուը ասէիր:

Ասեց.— Չեմ ասի:

Մի քանի օր էլ անց կացաւ. մի ուրախութունի օր էլ էկաւ, ձիաւորները քօի արեց, ասեց.— Ըսօր վերջի օրն ա. մի լաւ ֆեֆ անենք: Կնկան ասեց.— Գնա, էն ախչկան էլ բեր:

Թաքաւորի կնիկը գնաց:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Ախչի, թաքաւորի ախչիկ. հրմի մէրդ կգայ, քեզ կը տանի ընտե քամաւա, ես սե ձին կը նիլեմ. սե շորերը կը հաղնեմ, սե քօիուզը կառնեմ ձեռս. կգամ, էն մեյսանը լաւ կը հաղամ. փոքրի բերանը բաց մնայ. ինչ որ քե կասեն, իմ որուը չասես, իրեք օր ա մնացեր որ քառասուն օրը քամի, քառասուն օրը որ քամաւա, տղամարդի դայցայ կը տանեմ թաքաւորի մօտը. նոր ընդուց դեն մնը կուտենք, կը խմենք, ֆեֆ կանենք: Մէկ էլ ասըմեմ, «իմ սրուը չասես», որ ասեցիր, էրկաթէ տրխըներ կարես, հանդենս, պողպատէ գաւազան առնես ձեռդ. էն դղար ման կգաս, պողպատե գաւազանի բռնելու տեղը կը մնայ, տըրխըների էլ դրաղ-ները կը մնայ, տակը կեթայ. աննախ որ գլխես ինձ:

Տեսան թաքաւորի կնիկը մտաւ նեքսե:

Ասեց.— Ախչի, վե էթանք, ըսօր լաւ ուրախութունի օր ա:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Նանի, ընձ էլ տանեմ, գամ, քամաւա անեմ:

Ասեց.— Օրինակ էս, ես քե տանեմ, կընկնիս ձիանոց ոտի տակ, կը սատկես:

Ասեց.— Դե, վեր կալ, տար, չեմ գայ:

Ախչկան վե կալաւ, տարաւ. Գնացին, թաքաւորի կշտին կաղ-նեցին քամաւա:

Տեսան մի սե ձիաւոր էն դհիցը դուս էկաւ. էկաւ. թաքաւորի առջին կաղնեց. գլուխ տուեց, ասեց.— Թաքաւոր ասլրած կենայ. կեթամ, ըսօր վերջի օրն ա ձիաւորի. հաղար ձիաւորը մի՞ եան կաղնացրե, ես մի՞ եան կաղնեմ. քու հաղար ձիաւորի հետ հաղ անեմ ես, ես իմ ձին կը քչեմ ընդոնց մէջը, որին ըլի պտի տամ. ընդոնք էլ իրաւունք ունեն որ ինձ տան:

Ասեց.— Իրաւունք ունես, գնա:

Ասեց.— Թաքաւոր ասլրած, լաւ քամաւայ արա, տես, իրեք օրէն ետը, ես ու իմ նեանածն էլ քեզ ղօնաղ ենք:

Թաքաւորն ասեց.— Որ ինձ ղօնաղ ըլլես. ես էլ ինչ պարզե կտամ, գնա:

Ընկաւ էդ ձիաւորների մէջը խախալատակեց (մաղեց), մէկին

ալա չթողաց, ամեքին մի քօիուզ տուեց. տալու բաւեան վեր էր քցում: Սաղ ինչ տար քամաւաւոր կար, էն մէկին ին քամաւայ անըմ. իրար միջին խօսում ին ախչկերքը կնանիքը: Էն ասըմ բէ.

— Իմ մարդը ըլլի, էն ասըմ էր իմ մարդը ըլլի:

Թաքաւորի էրկու ախչկերքը ասին.— Մերը հալա մարդ ա. խօսըմ ենք, պա մեր քուրը օձ ա:

Ախչկը ուղեցաւ ասեր էդ իմ մարդն ա. էլի հուպ տուեց իրան, չասեց:

Թաքաւորին մի ախչիկն ասեց.— Էն օրուայ բօզ ձիաւորը իմ մարդն ըլլէր. էն օրուայ կարմիր ձիաւորն էլ էս քուրս մարդը ըլ-լէր. ըս օրուայ սե ձիաւորն էլ ըսրայ մարդը ըլլէր:

Էն մէկ ախչիկն ասեց.— Ախչի. ըգենց խի էս ասըմ, մեր քուր սիրաւ պղտորի. իրիկունը կեթանք, հալա մեր մարդկանց հետ խօ-սանք, ըստրան հըպա մի օձ ա. մեմ հետ պտի խօսայ:

Էդ ախչկայ սիրաւ պատուեց, ասեց.— Ֆողը ձեր գլխին ըլլի, ֆողը, էնդար ասեցիք, ես չեմ խօսում, բօզ ձիաւորն էլ ա մէկ, կարմիր ձիաւորն էլ ա մէկ, էդ սե ձիաւորն որ հաղում ա, էդ էլ ա մէկ. ընդար ասըմ էք «օձ, օձ». էդ էն Օձ-Մայիլն ա, հա, ձեր ջանը դուս գայ. ֆողեմ ձեր գլուխը. իմ սիրաւ պատուացիք:

Օձ-Մայիլը ձին քչեց. էկաւ թաքաւորի աղաքը կաղնեց, ասեց.— Թաքաւոր, խօստացայ իրեք օրէն յետը գայի քեզ ղօնախ, էլ չես տեսնի ինձ, գնացի: Պաճառը քու ախչկանից կիմանա:

Ձին քչեց. գնաց թաքաւորի ախչկան ասեց.— Էլ ինձ չես տեսնի, ես որ գնացի:

Մէկ էլ տեսան ձիու քօզն էրկաց. էլ ինքը չէրկաց:

Թաքաւորի ախչիկը գլխին ու ոտին տուեց, լաց էլաւ:

Ձիաւորները, քամաւաւորները բիրաւի ցվրուան, գնացին:

Թաքաւորը ախչկերքի հետ, իրա կնկայ հետ գնացին:

Ասեց.— Ախչի, արի, տեսնամ ինչ էս ասըմ:

Օձ-Մայիլն ինչ որ ախչկան պատմեր էր, ընենց էլ ախչիկ թա-քաւորին պատմեց. վերջի խօսքը ասեց. «Իրեք օր ա մնացե, քա-ռասուն օրը քամի, որ քամեց կը տանեմ թաքաւորի մօտը...» ասեց. «Իմ սրուը մի՞ ասի», ախչկերքը հետս ընկան, ասեցի սրուը: Թաքաւորը ասեց.— Այ քու շլինքը կոտորուի, բերանդ մի սա-հաք էլ խփէիր, էլի՛ Ասեց.— Դէ, հաց պատրաստէք, ուտենք:

Էկաւ, տեսաւ հալիւորն ու պառաւը նստած էն:

Ասեց.— Պապի, Օձ-Մայիլը գնաց, չտեսար:

Ասեց.— Էկաւ ինձ ձէն տուեց, ասեց. «Պապի, մնաս բարի, ես էթումեմ.» ասեց. ու գնաց:

Էդ ախչիկը քաղաւան իրան ոտին գլխին տուեց ու լաց էլաւ:

Առաւօտը թեզ վեր կացաւ, գնաց դարբին ուսայ Մարքարի մօտը, ասեց.— Ուսայ Մարքար, ինձ համար մի ջուլիս էրկաթե տրեխ շինայ, մի պողպատե գաւազան շինայ, ինչ որ հախն ա, կտամ։ Ալպեալը փութաւ փչեց ու շինեց։

Հագաւ տրեխները, գաւազանը առաւ ձեռքը. գնաց, մի ձեռք էլ դարվիշի շոր առաւ, հագաւ. գնաց Թաքաւորի պալատը, գլուխ տուեց. Թաքաւորի աղաքին կաղնեց։

Թաքաւորն ասեց.— Այ-հայ, էդ ինչ կեյիմ էս մտե։

Ասեց.— Օձ-Մայիլն ինչ որ ասեր ա, ընենց էմ արե։

Թաքաւորը, իրա կնիկը, էրկու ախշիկը, ինչ իլան արեցին, չկարացին գլուխ հանի։

Գնաց, Թաքաւորի ձեռք պաշեց. մօր ձեռն էլ պաշեց, քրորտանց հետն էլ ձեռք բռնեց, ասեց.— Գէ, մնաք ըստի, ես գնացի։

Թաքաւորն ասեց.— Աստուած քու հետ, գնա։

Ընկաւ ճանապարհէ գլխիկը, գնաց։ Այլտարը ման էկաւ, չգտաւ, ինչ տեղ հարցրեց, սալղ տուող չէլաւ։

Գնաց, մի ախրի վրէն նստեց, մի լաւ ջուր խմեց, պարկաւ ախրի դռնը քամակի վրայ, էրեսը թեքեց Աստուած վրեւ, ասեց.— Աստուած, իմ ֆողին եան ան, ես մի տեղ շանց տուր, ես ախշաքը ման գալով մեռայ, ըստիան տեղ չեմ կարայ էթայ։

Մէկ էլ տեսաւ, իրեք հատ ախշիկ կծերը ուսներին էկան, ջուրը լցրեցին ախրիցը. ջուր ուզեց, որից ուզեց, չտուին, ասեցին— Ֆողեմ գլուխդ, մեր մօքոր տղէն ջուր ա ուզում, էրվում ա. դու ջուր էս ուզում։

Էդ էրկու ախշիկը վռագ-վռագ լցրեցին, գնացին։ Յետոյ էն պուճուր ախշիկանից ուզեց։ Ախշիկը կուժը լցրեց, տուեց. էն դարվիշը առաւ, խմեց։ Ասեց. Ախշի, ես ջուր ուզեցի էն էրկու ախշիկանից, խի իմ վրէն բարկացան։

Ասեց.— Թաքաւորի ախշիկայ շինքը կոտրուի, մեր մօքոր տղէն, Օձ-Մայիլը գնացեր էր, ախշիկը առեր էր. պայման էր դրեր, քառասուն օր ըզրան ժամանակ ունէր. որ սրը չասէր, քառասուն օրը չքամած ասեր ա. հըմի խռովեր ա, էկեր, ընկեր ա ըստեղ, գչեր, ցերեկ սուք ա «էրվայ Թաքաւորի ախշիկայ սէրին»։ Հըմի մէքս կշտին կաղնեք ա, գչեր, ցերեկ ջուր էնք ածում վրեն որ հովանայ. որ մեր մէկին առնի։

Դարվիշը ալպեալը իմացաւ որ իրա մարդն ա.— Ախշի, ասեց. ջուրը մէկ էլ տուր, խմեմ ու գնա։

Առաւ, խմեց, մատանին քցեց կփի մէջը։

Ախշիկը ջուրը լցրեց ու տարաւ, տարաւ ածեց վրին։

Ախշիկայ մէքը ախշիկան վրին բարկացաւ. ասեց.— Լիբր անդգամ, խի ետացար էդքան։

Ասեց.— Մի դարվիշ կար, հետը խօսացի, յետացայ։

Ջուրը աղջիկը որ ածեց վրին, ասեց.— Հովացայ-դիննացայ։

Մատանիքը ընկաւ աղաքը, վե կալաւ, դեք մատը։

Օձ-Մայիլն ասեց.— Բերէք, իմ շորերը հագնեմ ու նստեմ. բօլ ա։ Շորերը հագաւ, նստեց։ Մօքիլը ախշիկերքին ասեց.— Գնացէք, էն դարվիշին վե կալէք, բերէք։ Գնացին, բերեցին։

Մօքիլն որ տեսաւ դարվիշին, ասեց.— Լիբր անդգամ. դարվիշի շոր հագեր էս որ չճանաչենք. էս ինչ օրն էս քցե իմ քուր տղին, էս իրեք տարի ա գչեր, ցերեկ ջուր էնք ածում վրին, հալա չհովանում, քե պէս անդգամի։ Խաքեր. հըմի քեզ կտոր-կտոր կանեմ, որ ամեն կտորդ մի չոլ քցեմ, որ քեզ տեսաւ. նոր հովացաւ։

Օձ-Մայիլն ասեց.— Մօքիլ. ձեռ մի տար, ես ըզրան ճանապարհ կը քցեմ. դճրն էկեր ա, գէնը էթայ։

Ասեց.— Հալա դու ափսոս էս գալի որ քե էդ օրը քցեց, քու կաշին կը պոկեմ, քու կաշին ճանապարհ էս քցում որ դու էթաս հետը, հասնես. ես ստի փչացնեմ, որ ըտուց ձեռ վե կալես։

Ասեց.— Դու գիտաս, մօքիլ, էլ չեմ կարայ բան ասի։

Մօքիլն ասեց.— Ես ինչ կանեմ, կանեմ. չխօսաս էլ։

Ասեց.— Ախշի, մենք էթումնք բանջարի. էդ խնոցին արտըսն-

քով կը լցնես։ Ըգոնք վե կացան, գնացին բանջարի։

Էդ ախշիկը նստեց խնոցու մօտը։

Օձ-Մայիլն ասեց.— Հը՛ խի նստար ըզի։

Ասեց.— Թանգաք արե որ արտըսնքով լցնեմ։

Ասեց.— Կարճս լցնի։ Ասեց.— Չէ։

Ասեց.— Մի քանի կուժ ջուր լցըրայ։

Բերեց ջուրը լցրեց լիքը.— Էրկու իրեք բուռ աղ քցայ մէջը։

Աղը քցեց։ Ասեց.— Արի, կշտիս նստի, խօսանք։

Էկաւ կշտին, նստեցին, խօսացին։

Ասեց.— Դու իմ սրը խի ասեցիր, որ ես էկայ, ընկայ ըստի,

դու էլ չոլէջոլ ընկար։

Ասեց.— Բա մոնց պտի անես։

Ասեց.— Ինչ հնար անեմ. էն գիտայ։

Հենց դռնիցը մօքիլը մաւ նեքսե. ասեց.— Լիբր անդգամ. խնոցին լցըրեք էս, որ նստեր էս, խօսում էս։ Ասեց.— Լցըրեք էմ։

Գնաց, խնոցին տեսաւ լիքն ա, ձեռով ջուրը տարաւ բերանը. տեսաւ աղի ա, ասեց.— Այ քու սարվացընդի շինքը կոտրուի. ինչ անեմք կը սարվացնի քեզ։ Էլ սրան իլան չկայ, զրկեմ քուրս տուեր, ընտի կը վերջանայ, չկարայ էլ գայ։

Ասեց.—Ախլի, կեթաս էն սարի քամակը, կասես. «Մօքիլը, մօքիլը առափատէն ուզում ա որ հաց թխենք.» կը վե կալես. կզնաս Դե, մենք էթմենք ցախ բերենք: Ըղոնք գնացին ցախ բերելու:

Օձ—Մայիլն ասեց.—Ախլի:

Կեթաս, աղաքդ մի ջուր կդայ, շատ մուռսաւ ջուր ա. կը վեր կալես մի բուռ կը խմես, կասես. Օխա՛յ, ինչ անմահական ջուր ա: Ջուրը ճանփայ կտայ, անց կը կենաս Կեթաս կը տենաս փուշ ու տատաշ ըռաս էկաւ. մի հատ կը վե կալես ֆոռ կը քաշես. կասես.—Էս ինչ անմահական ծաղիկ ա. էդ էլ ճանփայ կտայ, կանցնես կեթաս: Կեթաս, կը տենաս մի գէլ խոտն աղաքին ա, մի դոշ, մի դմակ աղաքին ա. խոտը կը վե կալես, կը քցես դոշի աղաքը, դմակը կը քցես գիլի աղաքը. կեթաս, կը տենաս մի դուռ յետ արած ա, բաց կանես. կեթաս, կը տենաս մի դուռ էլ բաց ա, յետ կանես: Ընտե էլ մի դուռ կայ. կը մտնես նեքսե, առափատէն դուռն գլխին կախ տուած ա. կասես «մօքիլը, մօքիլըն առափատէն ուզում ա. կը վե կալես, կը փախնես. մօքիլըն ձէն տայ, չես կաղնի:

Ախլիկը վեր կենայ, կեթայ. Օձ—Մայիլ ի ասածի պէս կանի. դուռը կը մտնի, կասի, «Մօքիլը, առափատէն մօքիլն ուզում ա»: Կասի.—Մօքիլն քե դուրբան, արի, նստի ըստե, առափատէն տամ: Դուռն գլխիցը կը վե կալի ախլիկն, կը փախնի. էդ մօքիլն կընկնի քամակը, կասի.—Այ յետ արած դուռ, բռնայ ըզըրան.

Ասեց.—Նալաւ, մի քիչ բաց ըլլեմ, դիմնանամ, նոր կընկնեմ քամակը, բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը:

Ասեց.—Բաց դուռ, դու բռնայ:

Ասեց.—Նալաւ, մի քիչ յետ ըլլեմ, դիմնանամ. բռնեցի, չբռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը: Ասեց.—Ղոշ, դու բռնայ:

Ասեց.—Սոլած էմ, ետփաշ. մի քիչ խոտ ուտեմ, կշտանամ, կընկնեմ քամակը, բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը:

Ասեց.—Դէլ, դու բռնայ:

Ասեց.—Նալաւ, մի քիչ դմակ ուտեմ, կշտանամ. նոր ընկնեմ քամակը, բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը:

Ասեց.—Փուշ ա տատաշ դու բռնայ:

Ասեց.—Նալաւ, մի քիչ անմահական ծաղիկ ըլլեմ, բռնուաւ, բռնուաւ. չբռնուաւ, իրա բաղդը:

Ասեց.—Փիս-մուռսաւ ջուր, դու բռնայ:

Ասեց.—Նալաւ. մի քիչ ըլլեմ անմահական ջուր, բռնուաւ, բռնուաւ. չբռնուաւ, իրա բաղդը:

Պառաւ էկաւ, ջրի դրաղը կաղնեց.—Գնա, ասեց. իմ ձեռիցը չէիր պրծնիր դու, համա քու սարկացնողի շինքը կտարուի, թէ չէ. քեզ մի լաւ խորոված կանէի, կուտէի: Մօքիլը յետ դառաւ:

Առափատէն ախլիկը բերեց Օձ-Մայիլի մօտը:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Մենց էր:

Ասեց.—Քու ասածները որ չանէի, չէի կարայ գայ:

Ասեց.—Առափատէն դիւ տաշտի մօտը, արի, խօսանք:

Մօքիլը մտաւ նեքսե, ասեց.—Ախլի, բերեր էս:

Ասեց.—Բերեր էմ:

Ասեց.—Ի՛նչ իլան անենք, կը սարկացնի:

Բօռնց, իրեք ախլիկն էլ էկան, մտան նեքսե:

—Ախլիկերը, ասեց իրա ախլիկերին, իմ քուր տղին էն օրը քցեց, հալա ըդուց չի հովանում, էթանք մեռնի, ամենքս մի սէլ ցախ շլակենք, գանք. փուռ կապենք, փառենք. էս ախլիկայ ոտ ու ձեռ կապենք, քցենք կրակի մէջը, որ փլին էլ չերկայ. որ իրա աչքովը տեսայ, նոր հովանայ: Պարանները վե կալան, գնացին մեռնի:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Ախլի, ցախն որ բերեն, դու ինչ պտի անես: Ասեց.—Չեմ գիտում, ինչ պտի անես:

Ասեց.—Իլլան չկայ, մենք պտի փախնենք որ պրծնենք:

Սիպտակ ձիու պոչի մօզը տուեց կրակին, ձին էկաւ. սիպտակ շորերը հագաւ. քօփուզն առաւ ձեռն ու ասեց —Ախլի, մի կտոր անդ վեր կալ, մի բուրովկայ ջուր վե կալան, մի սանտր վե կալան: Ախլիկան քաշեց քարքը, ձիու գլուխը թողաց. քօզն էրկաց, էլ ինքը չէրկաց: Մօքիլը ցախը շլակներին մտաւ նեքսե, տհաւ, նա քաս վար նա համամ: Պառաւ ախլիկան կանչեց, ասեց. Ախլի, կընկնես քամակը, կը բռնես, որ տի գլխես, կը բերես իմ մօտը. ես ըզըրա միսը ֆելփեքինով կը պոկեմ: Ախլիկն ընկաւ քամակը:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Թաքաւորի ախլիկ, յետ քամաւայ արա, տես. հօ մարդ չի գալի:

Յետ քամաւայ արեց, ասեց.—Մի մարդ ա գալի որ քամաւ պէս ա գալի: Ասեց.—Սանտրը քցայ:

Սանտրը քցեց, էլաւ մի եփայ մեռայ:

Էկաւ մեռի մէջ մտաւ, ըզըրա ջանք ճղճղեց:

Ասեց.—Թաքաւորի ախլիկ, յետ քամաւայ արա, տես, ինչ ա:

Ասեց.—Մեռիցը դուս էկաւ: Ասեց.—Աղաքսը քցայ:

Աղաքսը քցեց, էլաւ մի եփայ աղի սար, ըզըրա ետալու ջանք մըմուաց:

Ասեց.—Ախլի, մի յետ քամաւայ արա, տես, ինչ էլաւ:

Ասեց.—Աղաքարիցն էլ դուս էկաւ:

Ասեց.—Ջուրը քցեց, էլաւ մի ահագին ծով:

Ասեց.—Յետ քամաւայ արա, տես ինչ էլաւ:

Ասեց.—Մոլիցը, հրեն, դուս էկաւ:

Ասեց.—Էլ իլլան չըլլի, վեր արի:

Վեր էկան, ինքը էլաւ մի հալիւոր մարդ, ձին շինեց սև հա-
վող, կնիկը շինեց սիպտակ հալող, ինքն էլ կշտին նստեց:

Էկաւ, ասեց.— Հալիւոր, մի բոգ ձիաւոր, մի ախիկ քարին,
տեսա՞ր:

Ասեց.— Սև հալողի գրուանքն էլ իրեք կապեկ, սիպտակն էլ:

Ասեց.— Նս բան էմ ասըմ, դժւ ինչ էս ասըմ:

Ասեց.— Էդ ա, պակաս չենք տայ:

Ախիկը թքեց ու յետ դառաւ, էկաւ տուն:

Բզոնք նիւան, փախան:

Մէքն ասեց.— Ախիկ, ինչ արեցիր:

Ասեց.— Մարդ չարտահեց, մի հալիւոր պատահեց. հալող էր
ծախում, ասեցի.— «Հալիւոր, մի ըսենց մարդ տեսա՞ր, թէ չտեսա՞ր,
ասեց. «Սև հալողն էլ իրեք կապեկ, . . .» ես էլ յետ դառայ
էկայ:

Մէքն ասեց.— Նան սեր պտի առնէր, եան սիպտակը. ըզըրա
սէրը բոգմիւս կըլէր, կդար, ձեր մէկին կառնէր:

Միջնեկ ախիկին ասեց.— Կեթամ, եան սեր կառնեմ, եան սիպ-
տակը: Ընկաւ քամակը: Ասեց. Օձ-Մայիլ.— Թաքաւորի ախիկ, քամա-
ւայ արա՛ տես, մարդ, մուրթ հօ չի գալի:

Թամաւայ արեց, ասեց.— Մէկը դումանի պէս գալիս ա:

Վե կալաւ, աղաք սանդրը քցեց. տեսաւ դուս էկաւ, աղը քցեց,
տեսաւ աղիցն էլ դուս էկաւ, ջուրը քցեց. ջրիցն էլ դուս էկաւ,
ձիուց վեր էկան. ինքը էլաւ բօսանչի, կնիկը շինեց դուրմայ, ձին
չինէց եմիւ: Աղջիկը էկաւ, հասաւ, ասեց.— Բօսանչի աղբէր. մի
ըսենց բոգ ձիաւոր, մի աղջիկ էլ քարին տեսա՞ր:

Ասեց.— դուքմէն էլ մի շանի. եմիւս էլ, որից ասըմ էս, առ:

Ասեց.— Նս բան եմ հարձնում. դու ինչ էս ասըմ:

Ասեց.— Գինը էդ ա, պակաս չեմ տայ: Թքեց ու յետ դառաւ:

Օձ-Մայիլը վի կացաւ. ձիան սաղացրեց. կնկան էլ սաղացրեց,

Բոգ ձին պեզարեց, պրախ տուեց. կարմիր ձիու մաղը կրակին
տուեց: Կարմիր ձին էկաւ, կարմիր շորերը հաքաւ, նիւաւ ձիու վրէն,
քաշեց քարին ու փախաւ:

Էկաւ աղջիկը, տուն հասաւ, մէրը հարցրեց.— Ի՞նչ էլաւ, չկա-
րացիր բռնիր: Ասեց.— Մի բօսանչի, պատահեց, ասեցի.— Բօսանչի
մի ըսենց ձիաւոր, աղջիկ քարին տեսա՞ր, ասեց.— «Եմիւս էլ մի շանի»:

Ասեց.— Ա՛յ քու վիզը կոտրուի, եան դուքմէն առնէիր, եան
եմիւսը, ընդոր սէրը բոգմիւս կըլէր, կըզար, ձեր մէկին կառնէր.

Մենձն ասեց.— Նս կեթամ, եան եմիւս կառնեմ, եան
դուքմէն:

Աղջիկ, ասեց.— Էլ բոգ ձիաւոր չես հարցնի, կարմիր ձին ա նի-
լի: Աղջիկը ընկաւ քամակը:

Ասեց.— Թաքաւորի աղջիկ. յետ քամաւայ արա՛ տես:

Ասեց.— Մէկը գալիս ա, դումանի պէս:

Ասեց.— Սանար քցայ, քցեց. էլաւ մեւայ, տեսաւ մեծից դուս
էկաւ, աղը քցեց, էլաւ աղի սար, աղիցն էլ դուս էկաւ, ջուրը քցեց,
էլաւ եմալ ծով, ծովիցն էլ դուս էկաւ:

Ալպեալ ձիուցը վեր էկաւ, ինքն էլաւ համամչի, ձին շինեց
սառը ջուր, կնիկը շինեց տաք ջուր:

Էկաւ, ասեց.— Համամչի. մի ըսենց կարմիր ձիաւոր անց կա-
ցաւ, մի ախիկ քարին, տեսա՞ր, թէ չտեսա՞ր:

Ասեց.— Տաք ջուրն էլ էրկու շանի լեզանովը, սառն էլ, որտի
լեզանըմ էս, լեզացի:

Ասեց.— Նս ինչ էմ ասըմ, դու ինչ էս ասըմ:

Ասեց.— Բզենց ա, էրկու շանուց պակաս չենք առնի:

Թքեց ու էդ էլ յետ դառաւ:

Ձին սաղացրեց, կնիկն էլ սաղացրեց:

Սև ձիու պոչի մաղը կրակեց: Սև ձին էկաւ, սև շորերը հա-
քաւ, ախիկան քաշեց քարին ու փախաւ:

— Ախիկը զնաց, հասաւ տուն:

Մէքն ասեց.— Ախիկ, ինչ արեցիր:

— Գնացի, տեսայ մի համամչի, ասեցի «համամչի, մի ըսենց կար-
միր ձիաւոր, մի ախիկ քարին տեսա՞ր», Համամչին ասեց. «տաք
ջուրն էլ էրկու շանի, սառն էլ, որտի լեզանըմ էս լեզացի»:

Ասեց.— Զուրկը զլիւիւ, ես սառը ջրին լեզանովը. եան տաք.
ըզըրա սերը փօզմիւս կըլէր, կդար, ձեր մէկին կառնէր, մի տան

տեղի վրայ կը նստէր, հըմի սև ձին ա նիւէր, որ մի ամսուայ ճա-
նապարհը մի օրն ա էթում, իմ ձեռիցը չկարայ պրծնի, ինչ հնար

անի, ես գիտամ, դե, մնացէք տանը. ես գնացի:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Մի քամաւայ արա՛ յետ:

Ասեց.— Մէկը գալիս ա, ընենց ա գալի, որ քամուցը ճանիւի

քարերը դես ու դեն ա փախնում:

Ասեց.— Ինչ հնարը անենք, մօքիւրը գիտայ. ըսզըրան մնաց

աղաչանք անիւր:

Ձիուցը վեր էկաւ. ձին շինեց վարդի փուշ, իրա դաղները
բոլորիկ տնկեց. ախիկան շինեց մի հատ բարալիկ ճալոտ, տնկեց

մէջ տեղը, ինքն էլաւ Օձ. ընենց փաթըթուեց ճալոտին, որ մի ասղի

ծէրի ղըսար բաց չի մնայ. լիզուն հանեց ու ընկաւ աղաչանք:

Մօքիւրն կրակի պէս էկաւ, հասաւ, ասեց.— Հը, Օձ-Մայիլ, քու

հեթիպարն էդ էր, էն ղըսար որ քու վրայ շարչարուեցինք, դու թո-

քունը տարեր էր, վարժենց, տեհաւ քածը ծնէր ա. մի հալիւնը մարդ կշարին կաղնէր ա, ձագին ծըծացընում ա: Ասեց.—Վայ քունս տարեր ա, աղէս էկեր, ձագին ծըծացընում ա. հըմի ինձ հեա կը կռուի: Գնաց, տեհաւ իրա աղէն չի, ասեց.—Պապի, դու ինչ մարդ էս:

Ասեց.—Դու ինձ չես ճանաչի. ես որ չհասնէի, աղէն քեզ հետ կը կռուէր, քեզ էլ դու կանէր, ես իրանց դաւաւը, իրանց ամեն բանը ինչ նեղ տեղ ըլլի, կը հասնեմ, ամենայն փորձանքից կազատեմ. ես էս տան դօլվարն էմ:

Ասեց.—Պապի, վիրե Աստուած, ներքե դու, ես էլ էմ հարուստ մարդ էլե. հըմի բեասիպացեր էմ, էս օրն էմ ընկի, որտե էթումեմ, իմ բանը չի յաջողում. իմ տունն էլ ա դօլվար էլե, հալվար խռովի ա, գնացել ա, հըմի դու տեղը, գիտաս, ինձ տեղն ասա. ես էթամ, բերեմ:

Ասեց.—Դու դօլվարը խռովեր ա, գնացեր ա Ալահեազու սարը, մտեր ա, ձորի մէջը զաղա կայ, զաղի մէջը պառկեր ա. երբի վրէն մի բիզ քօզ ա դրե. էթաս, էն քօզը թափ տաս. կընկնես աղաչանք, կասես.—Վեր, էթանք: Ինչ դսար որ կը բարկանայ, կը թքի, կը մըրի քեզ, դու աղաչանք կընկնես. ինչ որ կտայ քեզ, չես ասի «քիչ ա», կընկնես ճանապարհ, կգաս Հալիւնոր ասեց, էլ չէրեաց:

Ինքը գնաց, պարկաւ իրա տեղին, լիսը բացուեց, աղէն եկաւ, մտաւ գոմը, ասեց.—Այ որդի, քածը ծնէր ա:

Ասեց.—Ծնէր ա: Գնաց, տեհաւ, ասեց.—Զօրանաս:

Հանեց ջեպիցը մի մանեք փող բաղչեց, ասեց.—Աղա, ես պաի էթամ, քեզանից չնորհակալ էմ:

—Որդի, ասեց, մի էթայ, կաց. դատկից յետը գնա:

—Շնորհակալ էմ, ասեց. ինձ ճանապարհ քցայ:

Հանեց հինգ մանեք փող տուեց, հազցրեց. մի խուրնին էլ հաց տուեց, քցեց թիւ, ասեց.—Բարի ճանապարհ ըլլի, գնա. էդ մարդը վե կացաւ. Ալահեազու սարը գէմ արեց աղաքը, գնաց հա սաւ սարին, մտաւ ձորի մէջը, ընկաւ զաղէքը ման գալու. գնաց էն զաղէն-էն զաղէն: գնաց մէկ զաղէմ էլ, տեհաւ, հրէս, էն զաղի մէջ պարկած ա, մօտացաւ, արեն էլ մտաւ:

Գնաց, տեհաւ երբի վրայ մի թիղ ֆող ա դրե. ֆողը թափ տուեց. դօլվար վարժենց, բամաւաւ արեց էրեւին, ասեց.—Գէ կըրի, լիր. անախ ձեր էրեւից փախեր էմ, պրծի, էլ էկար, գթալ:

Ասեց.—Պապի, վիրե Աստուած, ներքե դու, պաի գաս, էր թանք: Անկարելի ա, քե պաի տանեմ:

Ասեց.—Շատ մի խօսա, մուծն ա. պարկի, քնի, առաւօտը

վեր կայ, գնա: Պարկեց, քնեց. լիսը բացուեց: էլ ընկաւ աղաչանք. —Բեզ պաի տանեմ, ասեց:

Ասեց.—Էլ չեմ գար, ձեր դալմադալից, ձեր ուշուցիցը ան-նախ-աննախ պրծեր էմ. հըմի մոնց որ էկերէս, դըլմին էկերէս, էլի գենը գնա:

Ասեց.—Իլան չկայ, քե պաի տանեմ, սոված կոտորուանք մենք. մեղայ կգանք. էլ չենք անի:

Ասեց.—Որ շատ աղաչում էս, առ էս էրկու պոպոկն ու գնա, ես կըզամ: Հինց առաւ ու էկաւ. էկաւ մի գեղի դաղը դու էկաւ: Տեհաւ էրկու տղա իրար հետ կռուում էն. գնաց, մօտացաւ. ասեց.—Այ որդի, խի էք կռուում:

Ասեց.—Էս քարը ջրի միջիցն էնք գթի, կռուում ենք. ես ա-սումէմ իմն ա, էն ասում ա, իմն ա:

Ասեց.—Բերէք, տենամ էդ քարը: Քարը տուին ըզրան:

Ասեց.—Նալաւ, մի պոպոկ քե ասամ, մի պոպոկ ըզրան. հըմի լաւ էլաւ: Երեխէք ուրախացան:

Էդ քարը դրեց ջեպը, էկաւ տունը. տեհաւ տանը մթանը նըս-տեր էն, ճրագլիս էլ չկայ տանը. էդ քարը հանեց ճեպիցը, դրեց պատուհանը, ճրագլի պէս լիս տուեց տան մէջ: Ասեց.—Էս ինչ լաւ ա, մեզ ճրագ ա հազիր:

Հաց-մաց առաւ, նստան, ուտումին:

Աղբըտանցը, տգէրին սկսեց խրատ տալը. Ասեց.—Մի ժամա-նակ մաներդ կգա որ մեր դօլվարը յըմենից շատ էր, մենք որ սկսե-ցինք դալմադալ անիլը. իրար հուճարութուն որ արեցինք, իրար չլսեցինք, ընկանք էս օրը. հըմի ձեզանից խնդրումեմ. մեր բերնից ուշուց, դալմադալ, բան դու չկայ. Աստուած էլ էն դօլվարը մեզ կտայ:

Ասեցին.—Մոնց որ ասես, կը հնազանդենք քեզ:

Էդ քաղաքի դաղը էկաւ մի բեզրկեան վեր էկաւ. էդ բեզր-կեան գէրը տեհաւ ամենի ճրագը անցաւ, էդ մէկի ճրագը շանցաւ. Լիսը բացուեց, ասեց.—Ես պաի էթամ էս տունը, տենամ ինչ քալուր տուն ա:

Գնաց, տեհաւ չորս քարան ա, զաւ չկայ. մի քար պատուհանում վառում ա, ասեց.—Աղբեր, էս քարը չէք ծախի: Ասեց.—Չէ, ծա-խենք, ինչ անենք. մենք ճրագլիս չունենք:

Ասեց.—Էն սար փող կտամ, ճրագլիս էլ կառնէք, ամեն բան էլ կառնէք.—Ասեց.—Ինչ պաի տաս, որ ծախես:

Ասեց.—Հազար մանէր կտամ, որ ծախես:

Էդ մարդ իմացաւ բեզրկեան ըզրա վրայ ծիծաղում ա, ասեց.—Իմ վրայ ծիծաղում էս:

Բեգրկեան իմացաւ որ քիչ ա տալիս, ընդրան անում ա չիմ վրայ ծիծաղում էս,» ասեց.—Երկու հազար մանեք կտամ:

—Իմ վրայ մի ծիծաղի, ասեց.

Ասեց.—Խի եմ ծիծաղում. երեք հազար մանեք կտամ: Վերջը շատ խօսալ չըմ գիտայ, հինգ հազար մանեք կտամ. տուր, ես էթումնմ: Ասեց.—Տո՛ւր:

Հանեց հինգ հազար մանեք տուեց, ասեց.—Ա՛յ մարդ, դու ինձ շատ դիր էկար. լաւ մարդ էս էրեւում, մի բան ասեմ, ինձ կը լսես:

Ասեց.—Ասա, տենաք:

Ասեց.—Ես, դու աղբերանանք, պայման տանք, պայման առնենք. ես մեռայ քեզ, իմ մայր քեզ, դու մեռար, քու մայր ինձ:

Բեգրկեան առաւ քարն ու դնաց:

Եդ մարդ վե կացաւ, հինգ հազար մանեք տարանք առաւ. իրա սէլը, դաւաւը, գուլթանը, լցեց տանը:

Բեգրկեանն էլ վե կացաւ, դնաց սլաքաւեց էրկու տարի, քարը ծախեց վացցուն հազար մանեքի. էկաւ էդ քաղաքի դաւաղը վե էկաւ, ասեց.—Էթամ, էն մարդուն ասեմ զու քարը վացցուն հազար մանեքի ծախեցի». որ էն մարդի սիրտը պատռի, մեռնի. էն փառեն էլ մնայ ինձ:

Էկաւ, մտաւ տուն.—Հը՛, աղբէր, մոնց ես. ասեց:

Ասեց.—Փառք Աստուծու, ամեն բանս զուեւ ա:

—Պա քու էն տուած քարը չասեցիր, ընչի՛ ես ծախեր:

Ասեց.—Ընչի էս ծախե:

Ասեց.—Վացցուն հազար մանեքի:

Ասեց.—Ը՛, քու տունը չքանդուի. ես էն էրկու Պոպոկի էի առն:

Բեգրկեան էրկու ձեռքով իրան զլնուն տուեց, «վացցուն հազար մանեքի բանն էլ էրկու պոպոկի առնեն»,» ասեց, ու սիրտը ճաքուեց, մեռաւ:

Էս մարդը մոնց որ պայման էն դրե, վեր կացաւ, դնաց ընդրա տարանքն էլ քաղաքի դաւաղիցը բերեց, լցրեց իրա տունը:

Առաջուայ դովպրիցը. քանի շատ էլաւ:

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Ժամանակով ըլլում ա մի հատ դերձիկ, դրան աչքի սև ու սրւտակ մի հատ ախչիկ ա ունենում: Եդ դերձիկը իրա ախչիկը տանըմ ա մի հատ օղուլ ուճախի մօտ ձեռագործ սովորի:

Շատ ժամանակ էդ ախչիկ դնում ա կար անելու:

Եդ ուստի տան դէմ ու դէմին Թաքաւորի պալատ ա ըլլում. էդ Թաքաւորին մի հատ տղայա ունենում. էդ տղեն օրը չարի իրի-կուն բալկոնումը բոլրայա տալի, որ էդ ախչկայ էրեսը տենայ, կամ խօսայ:

Ախչիկը իրա գլուխը կախ ա, կարում ա. մտիկ չի անում Թաքաւորի տղին,

Թաքաւորի տղեն ճարահատեալ ուղում ա խօսացնի. ասըմ ա վերեկցը.—Դերձիկ ախչիկ, շան ախչիկ, Թախալի կուլթը քանի՛ ա: Ախչիկը չի խօսում:

Թաքաւորի տղեն իրեք անգամ էդ խօսքը ասըմ ա:

Ախչիկը իրա գլուխը քաշ արած՝ ասըմ ա.—Թաքաւորի տղա, շան աղա, էրկնքի աստղերն քանի՛ ա:

Ախչիկը գլուխը քաշ արած. վերե չի քամաւ անում, ասըմ ա էդ խօսքը իրեք անգամ:

Միւս օրը Թաքաւորի տղեն շատ ա մտածըմ. որ ախչկան խաղի անի, սրտի հալիքը հանի: Կանչըմ ա ախչկայ ուստին, ասըմ.

—Մայրիկ քան, ինչ ուղում էս կտամ. ինձ պաի տանես քու աչա-կերտի մօտ, ես պաի պաչեմ նրան:

Պառաւ ասըմ ա.—Շատ լաւ. Թաքաւորի տղա, գլխիդ արեկիդ դուրբան. Միւս օրը պատրաստում ա մի հատ մեծ դուրիկ իրա

* Պատմած է եփեմ Վասակեան:

տանը. Թաքաւորի տղին Թաքուն կանչում ա, ասում.— Բալա ջան, գլխիդ, արեւիդ դուրբան, արի, մօտի սնտուկը:

Թաքաւորի տղեն մտնում ա .վրէն շորերով ծածկմ ա:

Պառաւր ախչկան քանպա անում ա.— Բալա ջան, տուն էթալուս ձեռացադործը կը դնես մեծ դուրին:

Ախչիկը, յաւա, ասում ա, ձեռացադործը դնում ա դուրին:

Դնելու ժամանակ Թաքաւորի տղեն հասնում՝ ախչկան պաշըմ ա:

Ախչիկը սուս ու փուս, մէկի էլ բան չի ասում, գնում տուն:

Մէկ-էրկու օր չի դնում ուստի տունը. դաստիայ հիւանդ ա պարկըմ, ասում ա.— Ա, մոնց անեմ, իմ ինասը հանեմ:

Հէրն ու մէրը տենում էն շատ մտածում ա, ասում էն.— Բալա ջան, ինչ էս մտածում. ինչ ա սիրտդ ուզում. առնեմ, կարեմ:

Ախչիկ ասում ա.— Հայրիկ ջան, ինձ համար մի հատ քուսոնց կը կարես. էնպէս կը կարես որ, մենակ աչկերս էրեայ միջին, Թաւերը Թապրենով կը շինես հրեշտակի ձեով. էդ քուսոնցի բոլորը պոժոժ կը շարես, որ մի ասեղի տեղ բաց չըլլի:

Հէրը կսպտրատտի, կը բերի, կտօի.— Այ որդի, մի հագի, էս գալըմ ման արի, աչքս տենայ:

Ախչիկը կը հագնի, իրան մի կը Թափահարի. կը տենայ լաւ հրեշտակի ձեի ա էլե. իրան ձեռնառու ա, կասի.— Եթում էմ ուստիս տունը. էս գշեր չեմ գայ:

Ախչիկը կեթայ, իրա ուստին կտօի.— Հէրս, մէրս տեղ էն դնացեր, գշերս էս տեղ պտի մնամ:

Կասի.— Որդի, լաւ, մնում էս, մնայ. ինչ անեմ:

Կգայ իրիկուն, հացից վերջանալէն յետոյ ախչիկը Թաքուն կը նիլնի Թաքաւորի տղի ծառի մօտը, կասի.— Այ տղա, էս գշեր Թաքաւորի տղեն ինձ ուզեր ա. ես Թաքուն պաի էթամ մօտը, գուռը բաց. դու գնա, քնի. եթէ ուրիշի ասես, առաւօտուն Թաքաւորի տղեն քեզ քնալա կանի:

Բոլորը քնելուց յետոյ ախչիկը իրա քաղա սապալը վե կալաւ, տարաւ. Թաքաւորի տղի հաւատը հագաւ, մօտա Թաքաւորի տղի սենեակը. կաղնեց, իրան մի Թափահարեց, զընզընկոցը ընկաւ պալատը:

Թաքաւորի տղեն աչկերը բաց արեց, տեսաւ մի այլակերպ բան ա կաղնած, ասեց.— Հը, ով ես. ինչ էս ուզում:

Ասեց.— Ես Գաբրէլ հրեշտակն էմ. էկեր էմ ջու հոգին առնեմ:

Ասեց.— Ես մին ու ճար էմ. խաղնայ դաճիկայ տամ, իմ ֆոգին մի տունի:

Ասեց.— Թէ որ ըզհնց ա, ես քեզ, տաս օր ժամանակ կտամ. քու օրախից մի նշանաբան պտի տանեմ:

Թաքաւորի տղի ձեռները, ոտները դողում էր վախիցը, ասեց.— Դու գիտաս, ինչ աչքդ կը բռնի, վե կալ. տար:

Վե կալաւ ոսկե իբրուխ, լականը, ասեց.— Պատրաստ կաց. տասն օրից յետոյ պտի գամ, քու հոգիդ էլ տանեմ:

Տուն էկաւ, էդ իպրուխ, լականը իրա շորերի հետ տալաւ, դրեց դուրս մէջ:

Լիսը բացուեց. ախչիկը նստեց, իրա դործը արեց:

Թաքաւորի տղեն շատ ճարտրկաց, չկարաց վեր կենայ հրեշտակի զարպիցը: Անճարացած վեր կացաւ, դնաց բալկոնը, ես վաւ-եալաւ, ասեց.— Մի բան որ ես պտի մեռնեմ. ես վաւ, էս ախչկան խօսալոնեմ, խայտառակ անեմ:

Ասեց.— Դերձըկի ախչիկ, շան ախչիկ, դուրս պաշը քանի ա:

էդ խօսքը իրեք անգամ ասեց:

Ախչիկը իրան դուռը բանձրացրեց, ասեց.

— Թաքաւորի տղա, շան տղա. Գաբրէլ-Մաքէլը քանի ա:

Թաքաւորի տղա, շան տղա, իբրուխ լականը քանի ա:

Թաքաւորի տղա, շան տղա, տասն օրուայ մեռնիլը քանի ա:

Թաքաւորի տղեն շատ մտածեց.— Կայ-չկայ, ասեց. էս ախչիկ աստղաբաշ ա, առաջ աստղերուց հարցուց, հրմի էլ իմացաւ իմ մեռնիլը, Գնաց, նորից պարկեց, արեց.— Ախ-վախ, ախ-վախ, ես պտի մեռնեմ:

Թաքաւորի տղեն բիրտան պարկած տեղիցը մտածեց, ասեց.— Կայ-չկայ իմ մեռնիլը էս ախչիկը կիմանայ, որ համ էրկնքի աստղերով խօսաց իմ հետ, համ Գաբրէլ Միքէլով. ես պտի էդ ախչկան առնեմ. ճար արեց, էդ ախչիկը կանի:

Թաքաւորի տղեն իրան ծառէն դրկեց իրա հօր մօտը, ասեց.— Ես մեռնում էմ, տէրտէր բերէք ինձ:

Հէրն ու մէրը էկան.— Այ որդի, մեր Թաքաւորութունի միջին ինչ ա պակաս, «ախ-վախ» էս քաշում. մարդ դրկեմ, քաղաքէ քաղաք, քեզ համար բժիշկ բերեմ:

Ասեց.— Կայ-չկայ, դերձըկի ախչկան պտի ուղէք:

Թաքաւորը ասում ա.— Շատ լաւ, զօրքով ընի կը բերեմ, խաբրով ընի կը բերեմ, դու քափիլա լաւացի:

Նազիր-վազիրը կանչում, դրկում ա դերձըկի տունը ախչկան ուզելու: Ախչիկը տուն ա գալի, հէրն հարցնում ա.— Այ որդի, Թաքաւորի տղեն կառնես, էկեր էն քեզ ուզելու:

Ասում ա.— Որ դու տաք, ես էլ կուզեմ:

Բերում էն էդ ախչկան, պսակում էն Թաքաւորի տղի վրին:

էդ ախչիկը իրա ըռասոնդը վեր ա առնում, ջնեզ ա տանում իրա համար:

Մի քանի օր մնում ա, էդ տղէն շատ ախա-վախա՝ անում, ախ-չկայ ծոցը չի մտնում. ախչիկն ասում ա.—Այ տղա, որ ինձ հաւան չէիր, իմ միղքի տակ խի՞ մտար:

Թաքաւորի տղէն ասում ա.—Այ դերձըկի ախչիկ. ես պտի մեռ-նեմ, ինչ մտնեմ որ մնաց վեց օր իմ ժամանակը:

Ասեց.—Որ վեց օր մնաց, ես էթումեմ:

Հարսի շորերը հագնում ա, մնաս ըստ անում. դնում ա հատը, ըռասոնդը հագնում ա:

Տղէն հիւանդ պարկած ա ըլլում, ասում ա.—Կնիկս փախաւ, գնաց. ես հըմի պտի մեռնեմ:

էդ մաքի միջին ախչիկը դալիս ա տուն. էդ ըռասոնդը վիրա ժղահարում ա-թափ ա տալի:

Տղէն մտիկ ա տալում.—Օհօ, էն Դաբըէլ հրեշտակը էկեր ա ցերեկով:

Ասում ա.—Թաքաւորի տղա, հըմի որ պսակուեր էս, էս հետ ֆոգիդ պտի առնեմ:

Թաքաւորի տղի լեզուն կապւում ա. ձեռը, ոտը թուլանում ա:

Կնիկը տեսնում ա. չէ, անձաւացաւ, պտի հիւանդութունը հաս-տատի. բոլում ա թաքաւորի տղին, ասում.—Ախմախ, վի, վե, ես հրեշտակ չեմ, ես քու կնիկն էմ:

Ասում ա.—Թէ որ իմ կնիկն էս. դնա, Իպրուխ, լականը բե, տեսանք:

Բաց ա անում կամոսի աչքը, իբրուխ լականը դնում ա թաքա-ւորի տղի աղաքը:

Ասում ա.—Թէ որ ըդենց ա, շորերդ հանա, տեսնա՞մ, իմ կը-նիկն էս:

Կնիկը շորերը հանեց:

Թաքաւորի տղէն ասեց.—Այ կնիկ, որ ըդենց ա, դու հրա-բունի էս, արի, ինձ դուզն ասա, հրեշտակների հետ յընկերութուն ունեմ:

Կնիկն էլ ասում ա.—Դու շատ կապրիս, էլ չես մեռնի. ար-խային կաց:

Ասում ա.—Այ կնիկ, պա «էրկների աստղերն ինչ տա ա» որ հարցը-նում իր:

Ասում ա.—Պա կարի կութը քանի ա, կարի կութը չհամբուի, էրկների աստղերն էլ չհամբուի:

Թաքաւորի վեր էն կենում, օխտը օր, օխտը դէր Բեֆ ուրա-խութուն:

Իրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ ձերը:

ՅՈՒԼԻԴԱՅ ԽԱՆՈՒՄ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Ժամանակով մի թաղաւոր ա ըլնում. էդ թաղաւորին մի տղայ, մի աղջիկ ա ունենում. վաղիրի աղջկայ աչքը էդ թաղաւորի տղի վրայ ա ըլնում: Թաղաւորի տղէն էս աղջկան չի ուզում:

Թաղաւոր կանչում ա վաղիրին.—Իմ տղի հետ դնա, երկիրներ ման արի, իմ տղէն որ աղջիկ կը հաւանի, էն ուզի իմ տղին:

Վաղիր կընկնի մտածութեան մէջ. կասի.—Նալաւ, էնպէս աղջիկ ուզեմ, թաղաւորը ըզրա լեզուն չհասկանայ. իմ աղջիկ չու-զի, էթայ ուրիշ երկրներուց բերի:

Վաղիր տղի հետ ընկնում ա ճանփայ, դալիս էն:

Շատ քիչ Աստուած գիտայ, մի գեղի հասնում էն. ման էն դալի, տեսնում էն մի աղջիկ գունից դուս էլաւ:

Վաղիրը տղին ասում ա.—Թաղաւորի տղա, ես դրան շատ հա-ւանեցի:—Որ դու հաւանեցիր, ես կառնեմ, ասում ա:

Մտնում էն ուզողակի էդ տունը, ըստ էն տալիս, նստում էն, ու ասում.—Մենք էկերէնք ձեր աղջիկը ուզենք թաղաւորի տղին:

Ուզում էք, մէ աղջիկ ա. թաղաւորին դուրբան ա:

Վաղիրն պիկեման ու նշանը դնում էն. վեր էն կենում, դալի թաղաւորի մօտը:

Թաղաւորը սինօղապետներով ուղարկում ա, դնում էն հարս բերելու: Բերում էն, մի առ ժամանակ մնում ա:

էդ հարսն էնպէս ա վարուում, թաղաւորին գլուխ չտալի:

* Պատմած է Սարգիս Վաղարշան: Սա լսած է իւր զգեսնչ Համասիխու Ամիրեանէ:

Այ հայ, ասում թագաւոր, իմ ծեր ժամանակիս, ես էի, մի տղայ, պսակեցի, որ ուրախանալինք, հալալ կաթնակեր չենլաւ մեր ձեռքը:

Գալիս ա, ժամանակով էդ թագաւորը հիւանդանում ա, կնկան ասում ա.— Այ կնիկ, քե վասիյար ասեմ անելու. ամանաք-ամանաք իմ Յուլիզայ խանութ ու տղ'ն քեզ:

Թագաւոր հարսի կսկըծուն մ.ւնում ա:

Որ թագաւոր մեռնում ա, թագուհու օրը սե ա ըլլում հարսի ձեռքը, սա էլ ա հիւանդանում:

Որ հիւանդանում ա, կանչում ա իր տղ'ն.— Այ որդի, ամանաք-ամանաք քեզ իմ Յուլիզայ խանութը վասիյար անում քեզ. աւաւօտուն մտնես Յուլիզայ խանութի օրախը «բարի լիս» ասես, իրիկուն՝ «բարի իրիկուն» ասես, ամանաք-ամանաք:

Թագուհին էլ ա մեռնում: Եդ աղջիկ դուս չի գալիս սենեակից:

Տղէն ա, աւաւօտուն մ.ւնելուն.— «Ես լիս քեզ, Յուլիզայ խանութ քուրիկ». իրիկուն մտնելուն «Բարի իրիկուն, Յուլիզայ քուրիկ» ասում:

Յուլիզայ խանութն էլ ասում ա.— «Բարե եկար, աղբէր ջան.» ասում ու վաթըթում յիրար:

Հարը էն եանից անքմ, նօթերը կիտում ա.— Ես կինն ըլլեմ, բնձի էնպէս չսիրի, իրա քուրը սիրի. ես վաւ, ես դրանց դուստը մէկ օղիյա խաղամ:

Թագաւորի տղէն գալիս ա, հացը ուտում, էլի էթում ա դիւանը:

Կնիկը վեր ա, կենում՝ տան մէջ ինչքան շոր կայ, հաւաքում ա, կրակը տալիս ա-էրում. գնում, տխուր նստում ա:

Իրիկունը մարդը գալի, մտնում ա քուր սենեակը.— «Բարի իրիկուն Յուլիզայ քուրիկ ջան».— «Աստըծու բարին, աղբէր ջան»:

— Եդ ինչ մուխ ա, Յուլիզայ խանութ, մեր տունը:

— Չեմ գիտում, աղբէր ջան, ես տանից դուս չեմ ըլլում:

Աղբէրն ա, մտնում ա իրա սենեակը, տեսնում ա կնիկը նիյաք-ները քաշե, նստի:

— Այ կնիկ, ընչի էս ըգենց տխրէ:

Ասում ա.— Բաւ իրիկուն դառ քուրդ «բարի իրիկուն» ասես, աւաւօտ «բարի լիս» ասես. Եդ էր քու սիրած քերդ, շորերը վաւեց:

— Չայնամ թէ վաւեց, շորեր դուրբան ըլլի իմ քուր, կնիկ, դու խի էս արտում, էն աստ:

Կնիկ մօքի մէջ ասեց.— Ե'ս էլ չէլաւ, մի ուրիշ բան անեմ:

Տեղերը քրքրեցին, քնեցին. գշերը վի կացաւ կնիկը, իրա էրեխին մորթեց. թաքուն դանակը տաքաւ, գրեց Յուլիզայ խանութի ջեպը: Տղէն էր, լիւր բացուեց, վի կացաւ, լուսուեց, գնաց Յու-

լիզայ խանութի մօտ, բարե տուեց, բարե տուեց. փաթըթում իրար շնորհով:

Կնիկն օր էս տեսաւ, սիրտը ճաքեց, սէսեց լոյս, իրա գլ'ին, իրա ոտներին տալ:

Մառէր լսեցին. Էկան, թափեցին նեքսե:

Թագուհին հարա՛յ քցեց.— Այ հայ, թագաւորի տղէն կանչէր դայ:

Տղէն Էկաւ, տեսաւ կնիկ լոյս-ելաւ.— Դու էլ չընես, քու քերն էլ չըլլի:

— Ի՞նչ ա պատահե, կնիկ.— Ել ինչ պաի պատահի. էրեկ շորեր կրակեց, ձէն շտուեցիր, էս օր էլ էրեխէս ա մորթի:

— Խի իմ քուր սիրտը քնշ ա. դայ, իմ էրեխին մորթի:

— Ըգենց էս անքմ որ չես հաւատում. արնոտ դանակը ում ջեպից դուս էկաւ. նա է իմ էրեխին մորթի:

Վի կացաւ, կնիկայ հետ գնաց, մօտա քուր օրախը:

— Բարե քեզ, Յուլիզայ խանութ:— «Աստըծու բարին, աղբէր ջան»:

— Իմ էրեխին խի էս մորթի դու, Յուլիզայ:

— Աղբէր ջան, ինչ էրեխայ:

— Բա էս ինչ ա ասում, «էրեխէն մորթի ա»:

— Աղբէր ջան. Աստուած ունեմ, խապաւ չունեմ, սութ ա:

— Հա, սութ ա, բե՛ ջեքերդ տեսում:

Չեպերից արնոտ դանակը հանում էն:

Դանակը վեր է ունում աղբէրը, գնում, նստում դիւան. սէնօ-Վապեաներին կանչում ա: Կանչում էն աղջկան էլ. թէ.— Իմ ք'ըր իմ էրեխին մորթի ա, պէտք ա փալլա անի:

Քիւր տեսնում ա իլան չի ըլլում.— Աղբէր ջան, մի բողնոց նուշ բեր ըստե, դիր սեղանի վրէն:

Մի բողնոց նուշ բերում, գնում էն սեղանի վրէն, ասում ա.— Աղբէր ջան, նուշը սեղանին կանանչի, Աստուած ունեմ, խապաւ չունեմ:

Իկեք անգամ ասում ա.— Աղբէր ջան, նուշը սեղանին կանաչի. . .

Որ իրեք անգամ ասում ա, նուշը սեղանին կանանչում ա:

Կնիկը ասում ա.— Չէ, սեմրպազ ա, իմ էրեխի արինը կուզեմ, ես:

Թագաւոր բերեց, քուր էրկու ձեռքը արմընկներից կարեց, տուեցին համալալ չալակ, ասեցին.— Տա՛ր Ֆիլան միտէն քցայ, էթայ, շին, ջանաւաւ ուտի:

Տղէն էր, իրա քուր էդ էրկու կուները փաթըթեց բանակի մէջ. տարաւ, իրա դուրին պահեց:

էդ համալարն էր, տարաւ, աղջկան մեծի մէջ թողեց:

էդ աղջիկն էր, լաց ըլլելով, մղկըտալով ընկաւ էդ մեծի մէջը. գնալով գնաց:

Շատ քիչ Աստուած գիտայ դուս էկաւ մի ուրիշ տէրութեան մէջ. գնաց, մի ջաղացականի փուռէի պատահեց.

Ասեց.—Մերկ ուրեան եմ, մոնց մարդոց մօտ էթամ:

Մտաւ ջաղացի ջրառունը:

Դշերուայ մի վախճը փորսող-փորսող դուս էկաւ, էդ տեղ մի բօսան կար, մտաւ էդ բօսանը, սկսեց կրծել ձմերուկ թէ եմիւր. սոված էր:

Առաւօտ բօսանչին վեր ա կենըմ, մտնում, տենըմ ա եմիւր-նեքը կրծած.—Այ հայ, ասըմ ա, էս ինչ ա պատահե իմ բօսանի մէջ, կրծում ա:

Մի գշեր, էրկու գշեր բուսուն ա սահում, չի կարում բռնի. գնում ա, թագաւորի տղին ասըմ.—Թագաւորի տղա, քու բօսանի մէջ ջանալար ա փեյսա էկե, էս էրկու, իրեք գշեր ա, դարալու էմ կայնում, չեմ կարում բռնի:

Թագաւորի տղէն էրկու դարալուով դալիս ա. գշերուայ մի վախճը տենըմ ա խախոց ընկաւ բօսանի մէջ. բուսնը գէմ արաւ դրան. էդ աղջիկը ձէն ա տալի թէ.—Իսան էմ, վիրե Աստուած, ներքե դու, ինձ մի տուէք՝ աղջիկ էմ. մերկ ուրեան, մի ձեռք չոր մի կնկայ հետ ուղարկէք, դայ:

Մի ձեռք չոր ուղարկում էն էդ աղջկայ մօտ:

Գալիս, տենում ա մի աղջիկ, ինչ աղջիկ. չուտես, չխմես, ըդ-րա ման ջամալին բամաւա անես. էրկու թեք չկայ:

Շորերը հագցնում ա. թագաւորի տղէն դալիս ա մօտը:

Աղջկան տենալուն պէս խելքը գլխիցը էթում ա. ասըմ ա.—Ինչ էս, ջինս էս:

Ասըմ ա.—Իսան էմ, այս ինչ քաղաքի միջինն էմ:

—Թեքդ ինչ ա իլե, ով ա կտուե:

—Խորթ մէրս կարեց. տուեց, դուս արեց:

Թագաւորի տղէն ա, տենըմ ա սփարը, ասըմ ա.—Աղջի, Աս-տուած քե դամար ա զրկէ, քու հունարը, չնորհքը ինչ ա, որ ես քեդ առնեմ.—Թագաւորի տղա, թեք չուենեմ որ ի՞նչ չնորքը ցոյց տամ, ես Աստուած հրամանքով տարին լրանալուն, ոսկի քաւով, ոսկի ձկուտ աղջիկ ու տղայ կը բերեմ:

Վե ունում զո՛ւգ բերում ա պալատը.—Մայրիկ, ասըմ ա. էս աղջիկը ես պտի առնեմ. իմ ճակատիս զրած ա:

—Այ որդի, մեզ կը նախատեն. առանցի ձեռներ ա, կասեն. «Թագաւորի տղէն գնաց, սախար աղջիկ առաւ»:

—Այ մէյ, խօսալն աւելորդ ա, ինչ ուզում էն, թող ասեն. դամարն էկեր ա, պտի առնեմ:

Օխտը գշեր, օխտը ցերեկ հարսանիք արին, պրծան:

Մի ժուկ ժամանակ մնաց, ուրիշ թագաւոր էկաւ դրա վրա կռիւ. տղէն էլ իրան պատրաստութուն տեհաւ, որ պտի գնայ կռիւ. Գնաց մօր մօտ.—Մայրիկ ջան, ես էթումեմ կռիւ. ամանար-ամա-նար քե իմ Յուլիդայ խանում. մինչե իմ ետ գալը. ազատութիւն էլ ինձ մի նամակ գրես. աչքալիսէք կը զրկես:

Թագաւորի տղէն գնաց կռիւ:

Մէրը Յուլիդայ խանումի էնքան էր սիրում, էս աչքիցը էն աչքը չէր փոխում:

էկաւ, ժամանակը լրացաւ, ազատուեց, էրկու տղայ բերեց, ոսկեփափուլ, ոսկե ձկուտ:

Ըտե թագաւորն ուրախացաւ, նամակ գրեց.—Աչքդ լիս, թա-գաւորի աղջիկ ազատուեց, էրկու տղայ բերեց, ոսկի ձկուտ, ոսկի փափուլ. քեդ էլ մեռնեմ քու էրեխեքին էլ:

Նամակը առնում, դալիս ա. դալիս ա Յուլիդայ խանումի հօր պատի տակով անց ա կենում. հարսը տենում, կանչում ա.—Ի՞նչ մարդ էս.—Յիւան թագաւորի մարդն էմ, խանումս ազատուեք ա. դնումեմ ալիս աչքալիսէք տամ:

—Խանումդ ով ա:—Իմ խանըմը ձեռներ չունի,

Ըտե հարսը մտը կծում ա.—Կընի-չընի Յուլիդան կընի:

Կանչում ա նեքսե, ըդրան լաւ պատիւ ա տալի, գինովացնում ա: Վեր ա կենըմ, փախախի ծալից նամակը հանում ա, բաց ա անըմ, կարդում ա որ Յուլիդան ա.—Միտը ուտեմ, ոսկորդ թողեմ, դու հալա սաղ էս:

Նամակը բռնում, փոխում ա, դրում.—«Ոչ դու ըլլէիր, ոչ քու բերած աղջիկը, թեքը, կռները ֆոտեր ա. ֆոտը ընկե պալատի մէջը. ազատուեք, բերեք ա էրկու շան բուլայ, դետինը մօտէք դրանից լաւ ա փակեթը գնում ա տեղը»:

Մարդը առաւօտը վեր ա կենըմ, նստըմ ձին, էթում:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, հասնում ա թագաւորին. տա-նըմ ա, նամակը տալիս թագաւորին: Թագաւոր բաց ա անըմ, կար-դըմ, ասըմ ա.—Մայրիկ ջան, ամանար-ամանար իմ Յուլիդայ խա-նըմ քեդ. շան բուլայ ա բերե. ինչ ա բերե, ինձ դալուլ ա, թո մնայ, ես դամ, տենամ:

Նամակը տալիս ա, մարդը առնում, բերում ա. դալիս ա էլ էն տանը դօնախ ա ըլլում, քնում ա:

Հարսը վեր ա կենըմ, նամակ առնում, կարդում ա. նամակ փոխում, զրո մ ա.—«Ոսկեփափուլ ա, ոսկե ձկուտ ա. իրիկուն նա-

մակը կը հասնի, իրիկուն վերջացրէք, առաւօտուն կը հասնի առաւօտուն վերջացրէք, ես Թիֆլիսից քաւաս էմ բերում:

Նամակը գնում ա տեղը, մարդ առնում ա ու դալի, բերում տալիս թագաւորի մօր: Թագաւորի մէջ կարգում, տեղում ա. «Ոսկեֆառու, ոսկե ճկւտ ինչ կըլի, կըլի, նամակս իրիկուն հասնի, իրիկուն կտրցրէք. առաւօտ հասնի, առաւօտ»:

Ըդ տե մէջը գլին, չոքերին տալիս ա, ասում.—Մոնց անեմ, ես իմ չաղչուն ճակերը մենց կորցնեմ:

Յուլիդայ խանում իմանում ա, կանչում ա մօրը.—Մայրիկ ջան, չրի՛ իմ մարդին քան ա էլե, լաց էս ըլլում:

Բան չի խնոում, հանում ա, նամակը տալիս ա Յուլիդայ խանումին: Բաց ա անում, կարգում. տեղում ա գրած « . . . »:

—Մի լաց ըլլի, մայրիկ ջան, ինչ որ իմ ճակատին գրուեր ա, պաի անէք:

—Բալա ջան, ասում ա. իմ ձեռները մենց կեթայ որ ես ձեզ կորցնեմ:

Երբերի, Երեխանց մէկը մի խուրհինի, մէկը մի խուրհինի քայը կը գնի, կասի.—Գնա, ես չեմ կարոյ ձեզ կորցնի:

Էդ աղջիկը վե կացաւ, լաց ըլլելով, մղկըտալով գնաց. ընկաւ չոլ, ետպան, գնաց: Շատ, քիչ Աստուած գիտայ. գնաց, մի հատ առուի պատահաւ, թեկը չունէր որ քշուեր. մտնէր, անց կենար. տուեց էնպէս չորերով ջրի մէջ:

Չորը վարար էր. յանկարծ խուրհինը ընկաւ ջուրը:

Երեխէքը, ինչ հնար արեց, չը կարեցաւ բռնէր. դուս էկաւ առուից, լաց էլաւ.—Աստուած, ասեց. դու ամեն անձարներին հասնեա, նրանց ուսաղից էլ ինձ, էս ինչ ա իմ չարչարանքը:

Աստուծոյ հրամանքով Երկու հատ ծիտ էկան.—Յուլիդայ խանում մի լար, քու Երեխէքը բանս են էլե ընտե, գնա, վե կալ:

Ծտերը ընկան աղաք: Գնացին, տեսան որ Երեխէքը բանս էն էլե ինչ-մի ցրցի: Մտաւ, բերանով էդ խուրհինը քաշեց, հանեց դուս: Ծտերն ասին.—Էն մեծի մէջ մի ձեռք տներ կայ. մարդ չկայ միջին, գնացէք ընտե, ձեզ համար աղօթէք:

Երեխէքն առաւ, չորերն պատաստաւ, ճղճղած, թրչուած, Աստուած կանչելով գնաց. գնաց, տեսաւ մի ձեռք տներ. մտան, մի առ ժամանակ ընտե մնացին:

Երեխէքը թրփօջացան, լեզուները բացուեց:

Էդ կնիկն էր. իրիկուն առաւօտ չոք կտար գետին, Աստուած կը կանչէր.—Աստուած, էս ինչ ա իմ նեղութունը, գոնէ իմ ձեռները լաւ ըլլէր, իմ Երեխանց, իմ չորերը կը կարկրտէի:

Մէկ օր. Երկու օր, Աստուած դու աղօթքը լսեց. ձեռքերը էկան. վե կացաւ, ուրախ-ուրախ իրա չորերը կարեց. Երեխանց չորերը կարեց:

Ըդոնք թո ըտե մնան. խապարը տանք Յուլիդայ խանումի մարդից:

Մարդն էկաւ կռուի տեղից, մտաւ տուն.—Մայրիկ, ասեց. իմ Յուլիդայ խանում մըր ա:

Ասեց.—Այ որդի, ճալա դոս ես խօսում «յուր ա», չէ նամակում գրէր էի, «իրիկունը կը հասնի, իրիկունը կորցրայ, առաւօտը հասնի, առաւօտը կորցրայ, ես քաւաս էմ բերում»:

—Մայրիկ, ինչ սպանել, ինչ բան, դու գրէր էի թէ շան քուլայ ա բերած, ձեռքերը Ծտեր ա. . . » ես էլ գրեցի.—«Ինչ էլ ըլլի դապուլ ա»:

—Այ որդի, Երկու հատ ոսկի ֆառու, ոսկի ճկւտ տղայ էր, էլ իմ ձեռքը չղնաց կորցնէի, իմ տանից դուս արի:

Մայրիկ, որ ետնով դուս արի.—Այս ինչ ետնով:

Վե կացաւ, քուսմէր առաւ ձեռ, ընկաւ ճանփայ:

Թող գնայ իրա ճանփով, մենք խապարը տանք Յուլիդայ խանումի աղբօրից:

Էդ հարսը ընենց ա աբե, թագաւորութուն էլ ա վերջացրե միջև անգամ:

Աղբէրն էլ իրա կնկայ ձեռքը դաւաւարամ էլե, ընկե չոլիբ.—Էթամ, իմ Յուլիդայ խանում գթեմ:

Գալիս էն, վեհայ ու աներ առնում էն յիրար:

Յուլիդայ խանումի աղբէր ասում ա.—Ինչ մարդ էս:

—Թէ ես էլ չեմ գիտում ուր էմ գնում:

—Որ ըզեց ա, ասում ա. արի, իրար հետ ընկեր ըլլենք:

Գնում, պատահում էն էդ մեծի մէջ, որտե Յուլիդայ խանումն ա: Յուլիդայ խանում տներում ա, մէկն իրա մարդն ա, մէկ իրա աղբէրն ա. տեսաւ որ էկան, նստան շինարի ծառի տակ: Էդ Երեխէքն էլ մեծացեր էն. թրփօջացեր էն. վաղեցին, էկան առաջ. մէկին, քեռի, մէկին, հայրիկ, ասին:

Իրանք էդ Երեխէքանց վրայ շատ ուրախացան, էնպէս որ սրտները ճղաց վրէժները:

Երեխէք ասին.—Քեռի, հայրիկ. էթանք մեզ Վոսալա:

Վերցրեցին, տարան առանձին օրալս:

Յուլիդայ խանում պատրաստութուն տեսաւ, Երեխէքանց ձեռքով կերակուր ուղարկեց, կերան, պառկան քնելու:

Յուլիդայ խանում բերեց, մի դուժին արծաթէ գդալ տուեց Երեխանց, ասեց.—Որին որ քեռի էք ասում, նրա խուրհինի մէջ կը գնէք:

իլանը կտուռաւ, ասաց.—Մի՛ լացէք, պալաներ, կըլեմ, բոնդիրը կը վառեմ, էեղ խրմա խորակ կեփեմ:

Ճժերը ուրախացան, էդ կնիյն էլաւ, բոնդիրը վառեց, տըղնիւրին խափեց, օդորկեց դիւսը. գինքն էլաւ, էն մանտրը քարերէն ժողուեց, բերեց, լցեց սրտակի մէջը, դրեց բոնդրայ վրայ. պինքն էլ մտաւ մի պոլեմախ, չորը տուեց գետինը, Աստուծոյ ազաչեց, ասաց.—Աստուծ, դու խառնես իմ պալաներին, էդ ինչի մեր քեաշած աստըւորը: Շատ լաց էլաւ Ճժերն էլ հա ի գետա էն էր: ասեա էն էր.—Մաման պա ինչ էլաւ մեր խորակը: էդ կնիյն էլ ասեա էր.—Մըկայ լեփուի, մէկ սրնաք կեփուի: էդ խեղճ էրնէքը էքքան մնացին քաղցած. էկան ամեն մէկ կողմ օլալգուան, քնան էդ կնիյն էլ հա լաց էր ըլելի, ասեա էր.—Աստուծ, ես ինչո՞ւ անեմ իմ պալաների խեւ. իմ ձեռնէն չի՛ գետի էթամ, ժողովք անեմ. իմ ձեռը թալիր իմ քեօ փեքը. կուզես պալտի, կուզես մեռցու: Զինքն էլ գլխովը դրեց, քընաւ: Աստուծոյ լոսը բացուաւ, էլաւ, զաւս ու մաւերը ժողուեց. տըսաւ բարձի տակը օխտը խառ ոսկի, էլաւ, ուրախուաւ լուացուաւ, ասաց.—Փառք քեզի Աստած, որ դիւ իմ օրփաւ նալալաղներին ըռուգա խառուցիր:

էլաւ, սրաւաւին ասաց.—Մաման, ել էդ ոսկին աւ, քէլի պալաքը, խաց ան, բէք որ իմ տղներն ուտեն:

Ասաց.—Ախչի, էդ ոսկին վէճով ի տուի քեզի:

էդ կնիյն ասաց.—Աստուծ ըռուգիլայ ի խառուցի ընձի:

Պառաւը ասաց.—Իէաղ մէ բան կայ. քեօ խեղճ մարթն ասեա էր, ես չեմ էր հաւատալի որ դիւ լըրութոն կանես:

—Մաման, վարքդ սըւտըկիր ի, խոքուդ մեղը մի՛ արա, ես իմ մարթու խեւ վաւա Աստըծու եմ գրի, որ իմ խալալին խաւամ չը խառնեմ, ինչանքի գերեզման մաները թէ չես հաւատալի, կանոն պէքը ետրի, իմ մօտը քընի:

էդ սրաւաւ էլաւ, մըրմըլութալով առաւ ոսկին, գնաց պալաքը. խաց-մաց առաւ, բերեց: Տղները էկան, նստան ու կերան: Ասաց.—Մաման, դիւ էլ ժողովք մի՛ արան, դիւ էդ տան ճոչն ես: Աստուծ ըռուգիլայ ի տուի, կուտենք: փառք կտանը յիւրը:

Պառաւն ասաց.—Լա՛՛՛, ես քեօ գեօղութոն կը բռնեմ:

Ասաց.—Մաման, թող քեօ ասածն ըլի:

Իրիկունը էկաւ, տեղները քըցին, քընան. էդ սրաւաւն էլ. էլ էդ կնիկայ կուտը քընաւ. ընչար իրա պառաւուլ քաշեց: Լոսը բացուաւ. էդ կնիկը էլաւ, տեղաշորերը ժողուեց. Ասաց.—Մաման, դիւ բարձը վերց:

Պառաւը բարձը վերցեց, ըչկաց ինչ ի՛ օխտը ոսկի. կնիկն ասաց.—Մաման, աչկովդ տըսեմ:—Խա, պալամ, դիւ արդար ես:

էդ կնիկայ Աստըծոյ խառմանքով օրը հա օխտը ոսկի էկաւ. դովաք կապեց, տներ շինեց, կովեր առաւ. էլ չես էր գինալի թէ էդ Սէֆիլ Մարկոսի տներն ի:

էդ Սէֆիլ Մարկոսն էլ դարիպութանից ետ էր դաւնալի, իգեալի տուն էկաւ, տըսաւ.—Չանըմ՝ էդ իմ տների տեղն ի, իմ տները չի, ասաց.—Եւսկա՞, մէ մանեմ, խաղցուցեմ. վէճով գինալի, պալիմ չի, իմ կնիյն ա՛ճարի էլի, ծախիլի՝ կէրիլի. իւրիշն էկիր, տուն ի չի՝ իմ կնիյն ա՛ճարի էլի, ծախիլի՝ կէրիլի. իւրիշն էկիր, տուն ի չի՝ իմ ա՛ճաղ. մէկ դաճիլ մտնեմ, վայ թէ ջրօտուեն: Գիւշայի գուռն թփեց, մէ տղայ դիւս էլաւ, Ասաց.—էդ վէճով: Ասաց.—Դիւս ետրի, դարիպ մարթ եմ:

Ասաց.—էդ վիր տներն ի: Ասաց.—Սէֆիլ Մարկոսի:

Ասաց.—Սէֆիլ Մարկոսն տունն ի:

Ասաց.—Չէ, էդ խից տարի ի գնացիր ի դարիպութոն. տըսէն էս, էդ զըմեն Սէֆիլ Մարկոսի կնիյն ի չինի:

Ասաց.—Պա դիւ Սէֆիլ Մարկոսի ինչն էս.—Դէար նօքալն էմ:

Սէֆիլ Մարկոսը տղայ ունի.—Ինչո՞ւ չունի, կե՛՛՛՛՛ էթաւ էն վարժապետը, կարդաս էն, էրկու աղայ, մէ ախչիկ ունի:

Ասաց.—Պա վէճով կայ տունը: Ասաց.—Պատի խանրն ի:

Դէարը օդորկեց, ասաց.—Դէ, քէլի, խանրմիդ ասա. «Սէֆիլ Մարկոսն էկիր ի»: Զինքը յիւրը ասաց.—Խում կաթնակերին էյրի՝ պաք չկայ: Լըրութուն ի արի. ես գէարը չանց կտամ մկայ: Նօքալը գնաց, ասաց.—Խանրմ, աչքդ լոս, մարթդ էկիր ի ֆիւշայի գուռը, ասելի «ես Սէֆիլ Մարկոսն էմ»:

Կնիյն ուրախուաւ էլաւ, վաղկեց, ըչկաց որ յիւր մարթն ի. փաթըթուաւ մարթի վզովը.—Դիւ բարեով էկար. ընչի՛ չես էր մըտնելի տունը: Ասաց.—Ի՛նչ մտնեմ էր. ասեմ, ես Սէֆիլ Մարկոսն եմ. էդ իմ տների տեղն ի, իմ տները չի, մնացիմ ջանիս վրայ շուար, էդ էար խրմայ էլ ֆիւշայի գուռը թփեմ, ասիմ. «վէճով ի նալի, կնիկս նաչար ի մնացի, ծախիլ ի»:

Կնիյն ասաց.—Ա՛յ մարթ, տըսնաւ ես, դիւ գնացիր դարիպութոն, ես էս դսար մալ ու դովաք եմ բերի: Ասաց.—Կեօ ես էլ եմ պոլութոն, ես դսար մալ ու դովաք եմ բերի: Երկուով էթանք, բերենք:

Կնիյն էլ ուրախուաւ էլաւ, մարթի խեւը ընկեան ճանրալի, գնացին էդ մեծի մէջը. Ասաց.—Պա մարթ, յիւրի քեօ սալամբը:

Ասաց.—Դանընթ, քեօ սիրողն ի էդ մալ դովաքը քըցի քեզ խրմայ. խո ընձ էլ սիրող չունեմ, ես էլ խիւանդացամ, չը գիցամ աչխառեր:

էդ կնիյն էլ ասաց.—Մարթ Աստըծու, էդենց բաներ մի՛ տա ընձի, ես քեզ խեւ վաւա Աստըծու եմ գրի, որ իմ խալալին խաւամ չխառնեմ. չանքի օրն գերեզմանին:

Մարթն ասաց.—Քեօ կաթը խառամ ըլի, պա դիւ էդ բանէն խապար չես, վէճով էդ փողերը տուի քեզի, որ դիւ էդ դղար մալ ու դեօլվար էս յետ քցի. ես տեսող ըլիլուս վախճը ախշաւանք էմ էր անելի, շատ օրը քաղցած էնք էր քընելի, դիւ էդ կնիկ հալովդ վէճը տեղէն էս ախշատի:

Կնիյն ասեց.—Աստուած ընձի, իմ պալաներին ուռուզկալ ի տուի. օրական օխտը ոսկի ի դեալի ընձի, գինաս էս, այ մարթ. քնչ խեղճութոն, նաչարութոն իմ քեաչի եմ պալաների խեա, իմ աչկերի արսուքը չի կտուռելի. մէյ օր էն ղճի քաղցած մնացին տղներս, իլանս կառուաւ, դէանցը խափիմ, օղորկիմ դիւսը, էլամ, քոնդիրը վառիմ, էն չայլադի մանտը քարերէն ժողվիմ. լցիմ պտուկը, դրիմ քոնդրայ վրայ հա, դընացին էկան —Մաման, էդ ինչ էս էփելի» ասեանք էր, «պալամ, գնացէք, խաղացէք» էն ղճի խափիմ, չանք իրիկուն. իլանները կտուռաւ, ամեկը մէ տեղ քաւալան, քընան. էն գշեր սե էլաւ ընձ խըմայ. չանքի լոս աչքիս արսուքը չը կտուռաւ, առատունը էլամ, իշկացիմ, շորերը ժողուեմ էր, տըսամ բարձի տակը-իշ-օխտը ոսկի կայ. ուրախ-ուրախ վերցիմ. մամային ասիմ.—«Մաման, էլ, Աստուած մեզ ըռուզկայ ի տուի», մաման էլ չը խաւատաց ընձի, իշխօ դիւ ասեա էս. «սիրող էս բռնի»: Ասիմ.—«Մաման, թէ չես խաւատայի, կանխ դէւը էլ դիւ եարի. քընի մօտս» էկաւ էն գշեր ինչանքի լոս դարավուլ քեաչեց. առատունը լոսը բացուաւ, պտուռը յիւրը ձեռքով շորերը ժողուեց, իշկաց օխտը ոսկին կայ, ասաց. «Պալա, դիւ արդար էս, Աստուած քեօ պալաներին ըռուզկայ ի խառուցի:

Մարթն ասաց.—Չէ, քեօ կաթն խառամ ըլի, կնկանը եհսիպար չը կայ, քեզ կտի սպանեմ:

Ասաց.—Ընձի սպանես, պա իմ պալաներին խաբը չկոն:

Մարդն ասաց.—Ձուրցալու տեղ չը կայ էլ Ձուր ճխտեց, նեպէն չաղուն խանեց, կնիկը դրեց գետինը, վիզը կիսակուեց. գինքը թողեց էկաւ տունը:

Թող էդ կնիկը էդ մեռայի մէջը մնայ, Սէֆիլ Մարկոսն էկաւ տունը, իր տղները. մէկ էլ պառաւը ուրախ-ուրախ էկան առաջը. Ասաց Մարկոսը.—Իմանարդ պառան, քեզ իմ տան վրան դրիմ դարավուլ, որ ըգենց պախես էր իմ կնկեան:

Պառաւն ասաց.—Ընչի, պալաս:

Ասաց.—Քեաճար, էդ ղճը մալ ու դօլվար վէճ էր տուի ձեզի:—Պալամ, ասաց, Աստուած քեօ կնկեալ աղօթքը լսեց, քեօ պալաներին ըռուզկայ տուեց. դիւ էն ասան, խանկըմ յիւր ի:

Ասաց.—Քեզ էլ կը տանեմ դէտը կուշտը:

Ասաց.—Իշխօ դէտը կուշտը:—Կե՛հ, ասաց. տըսես ես էն մեռան, տարամ դէտը, վիզը կուիմ:

—Ընչի, ասաց. անաստուած, Աստուած քեզի կանիծի, էն արդար էր:

Երեկէքը լաս էն էր.—Դադա, մեր մաման ինչ արիւ:

Դէտը թող դէտը մնան, մեք էթանք Սէֆիլ Մարկոսի կընկեան. Դէտը վիզը որ կուր են էր, անմախական ախպիւր էր բացուի, էլիւր էր մէ պստի առու. ընկիր էր էդ մեռայի մէջով էթաս էր: Սրերէն մէկ օր մէ բազրկեան էկաւ, էջաւ էդ մեռայի մէջը, յիւր ճօքեաւներին ասաց.—Ըս տաղրանքը մէ շուռ էկէք, ետաւպ. առու-մառու չըկոն. էդ էրկու աղունիկը մորէք, լուացէք, էփէք. ուտեմք:

Նօքեաւները շուռ էկան, տըսան. ինչ մէ պստի առու:

Աղունիկը մորթին, ուզես էն էր լուան էր, սաղացաւ. թռաւ:

Մնացին շուարած. էկան բազրկեանին ասին:

Բազրկեանն ասաց.—Քեզէք, էդ ախպրի ալը դըտէք, տըսէք վէճը տեղ ի. էլան կընացին, տըսան. ինչ-մէ կնիկ վիզը կուր են, ճիւրն էլիւր ի ախպուր, էթալի: էկան բազրկեանին ասին:

Էդ բազրկեանն էլ էլաւ, դընաց, տըսաւ. ինչ-մէ կնիկ, շուտես. չը խմես, դէտը խորոտութան քամաւ անես, իշխօ քնուկ ըլի: Բռնեց, վիզը ճխտեց իրարու վրայ, Աստու խրամանքով փուշտաց, էլաւ նստու, ասաց.—Ախպէր ջան, ընձի ինչ սաղցուցիր. կնիյն սեյիմ, քեւր սեյիմ, թէ մեր սեյիմ:

Բազրկեանն ասաց.—Սաղցուցիմ որ ես քեզ տանեմ:

Կնիյնը ասաց.—Նս իմ մարթի խեա վասա Աստուած եմ դրի, որ իմ խալալին խառամ չխառնեմ, ընչանքի գերեզման մտնելը, կուզես, տար թալ մէկ խորի մէջ:

Բազրկեանն էդ կնկեան վերցեց, տարաւ, թալեց մէ խորի մէջ:

Գինքը թողեց, գնաց. Աստուած խրամանքով մէ քուլայ է փեյսա էկեր էդ մեռայի մէջը. խաց ու մաց էր ժողուելի, բերելի, թալիլի էդ խորի մէջը:

Մէ քեանի օր էգենց եօլա էր էթալի:

Սրերէն մէկ օր մէկ բազրկեան էլ էկաւ, էջաւ էդ մեռան. էդ սանդուխի քուլան էլ դընաց դէտը զատամանց կայեց, քամաւ արաց. Բազրկեանն էլ ասաց.—Խաց թալէք, խալիլըփիլով բռնէք: Խաց թալին, թուլան առաւ, փախաւ:

Բազրկեանն ասաց.—Դօլմ, իշխօ ասես էդ տեղրանքը բան էայ. որ խացը վերցելի, փախանելի: Կեաւանքը դէտը քեամակէն էլաւ. որ խացը վերցելի, փախանելի.—Էդ քուլան մէ խորի վրայ կայնիւր ի. կըզդընացին, ըշկացին. ինչ.—Էդ քուլան մէ խորի վրայ կայնիւր ի. կըզդընացին. էկան ասին:

Բագրկեանն ասաց.— Բեկէք, բալի գէտնց դիւր ըն-
կիր ի խորի մէջը: Սարքը վերցին, գընացին. կախին էդ խորի
մէջը: Եդ կնիկը կլաւ. նստաւ մէջը. դէտնք քեաշին, խորէն խանին.
ըշկացին-իշ-մէ կնիկ, վաղելով էկան, ասին.— Աղա, էնենց մէ կնիկ
որ հուսես, չխմես, դէտքը քամաւա տես:

Ասաց.— Իշխո, դու, խո քեո չի Ասին.— Չէ, իշ քեո.

Ասաց.— Եդ վէտը անաստուածն է բերի, քցի:

Բագրկեանը գինքն էլ էկաւ, ըշկաց-իշ.— Մէ կնիկ ի. խիքը
գլխէն գընաց. էդ կնիկն ասաց.— Աղբէր ջան, ընձի իշ տէյին խա-
նիր, քիւր տէյին, մէք տէյին, թէ կնիկ տէյին:

Ասաց.— Ես քեզ խանի տուիմ որ քեզ առնես:

Ասաց.— Չէ, ես իմ մարթու խեռ վաճա Աստըծու եմ գրի, որ
իմ խալալին խաւամ չխառնեմ, ընչաք ի գերեզման մտնելը. իշխո
խանիր խորէն, էլ ընձի թալ խոր:

Բագրկեանը վերցեց դէտքը, տարաւ, թալեց ծովը:

Մէ խալեոր մարթ էլ թու էր քցելի ծովը, տըսաւ որ ինչ.— Եդ
բագրկեանն էդ կնիկը թալեց ծովը. գինքը թողից գընաց:

Եդ խալեորը խառաւ, էդ կնիկան ծովէն խանեց:

Ասաց.— Պապի ջան, ընձի իշ տէյին խանիր:

Ասաց.— Օխաւ քեո անիկ ունեմ, մէկ էլ դիւ ութը թող ըլի:

Ասաց.— Պապի ջան. դէ, քէլի, էթանք. ընձի բուզկեայ ու-
նեմ. ես կը պախեմ քեո անիկներն էլ, քեզ էլ. դէտնք էլան, դը-
նացին տունը. խալիւորը վերցեց. ասաց.— Պալանք, ձեզ մէ դադո
էլ էմ բերի:

Ասին.— Խա, մեզի շատ պախիր, մնաց որ դէտը պախի:

Ասաց.— Աստուած կը պախի:

Եդ գշերը քնան, կլաւ, տըսաւ որ օխտը ոսկի էլի կայ բարձի
տակը. խանեց, մէ էրկու ոսկի տուեց, ասաց.— Պապի, աւ, քէլի
պազար, այիկոյին աւ, բեր:

Կնիկը, գինքն էլաւ, մտաւ մի մութ պուճախ, սկսեց աշկերէն
թափել, ասաց.— Աստուած, իմ պալաները, իմ մարթը իշխո են,
եաւապ, կուշտ են, քաղցած են, ընձի մըտէդ չը խանիր. վաճ տեզ
էլաւ, իմ բուզկեան տուիր, իմ պալաների բուզկեան էլ տաւ:

Ըշկաց-իշ.— Խալեոր գընէն մտաւ, էլաւ այնոյին ձեռնէն ա-
ռաւ, ասաց.— Պապէ ջան, էլ չէթաս ծովը ձիւնա խանիլու. Աս-
տըծու տուած բուզկեայով կապրենք:

Մէ առ ժամանակ մնաց էդ կնիկը. Ալօն, Ղարօն մալի տէր
դարձաւ, մէ հալուզ շինել տուեց, մէ ծառ էլ անկել տուեց. յիւր
պատկերն էլ քեաշել տուեց, կուլցեց էտ ծառի վրան. մէ դաւա-

ւալ էլ բռնեց, գրեց, ասաց.— Վէտի էկաւ, ճիւր խմաւ. ախ քեա-
շեց, կը բռնէք:

Օրիքէն մէկ օր էն բագրկեանն էկաւ, տըսաւ պատկերը, ախ
քեաշեց: Ղարաուլը բռնեց, տարաւ աղայի կուշտը:

Կնիկն էլաւ տղամարթի շոր խաքաւ. կլաւ դիւ, իշկաց-իշ.— Են
բագրկեանն ի, ասաց.— Տարէք, մէ լաւ օրախ գրէք:

Մէ քեանի օրէն յետն էլ էն մէկէլ բագրկեանն էկաւ, ճիւր
խմեց, տըսաւ պատկերը, ասաց.— Իշխո էն կնիկն ըլի: Ախ քեա-
շեց: Դէտն էլ բռնեց, տարաւ աղայի կուշտը:

Ասաց.— Դէտն էլ տարէք դէտը կուշտը:

Մէ վախս էլ մնաց, էդ Սէֆիլ Մարկոնն էլի ընկաւ դառը
աղքատութեան մէջ. էլաւ, իւրը տուեց դարիպութոն, ասաց.— Իմ
կնիկայ անէծքն էր, որ ընձի բռնեց. մարթիւ վախսն ասաց.
«Խնայի իմ պալաներին», ես դէտն անկաճ չարիմ, արդար արուն
թափիմ, դէտը սապապէն էլ ես կուշտ չեմ ուտելի:

Ելաւ, ընկաւ ճանրախ, շատ ու քիչ Աստուած է գինա,
էկաւ, խոսաւ էդ հաւուզի մօտը, ըշկաց էդ պատկերին, ասաց.
— Իշխո իմ կնիկն ըլի: Ասաց. ուրը թրփեց դեմին. ախ քեաշեց:

Եդ դաւաւուլ տըսաւ, զարմացաւ. դէտը վերցեց, զօռով, գըռ-
մշտելով տարաւ յիւր աղայի կուշտը. Աղան ըշկաց որ յիւր մարթն
ի, ասաց.— Դէտն էլ տարէք դէտն մօտը:

Էկան, իրկուրը քընան. լոսը բացուի ձեր վրայ, բացուաւ
դէտնց վրայ: Աստուածն էլան, կնիկը յիւրը դաղային կանչեց, ասաց.
— Ետի, էթանք էն մարթներին մօտը. տըսանք. դէտնք իշ մարթ
են որ էկան, հաւուզէն ճիւր խման, ախ քեաշին:

Ելան, գընացին էն մարթերի մօտը:

Առաջի բագրկեանէն խորցուց:

— Ընչի խմայ հաւուզի ջիւրը խմար. ախ քեաշիր:

— Ես բագրկեան եմ էր. էկամ, էջամ մէ մեռայի մէջ. էրկու
աղունիկ տուիմ իմ կեաւաների ձեռքը, մարթին, լուան, դէտնք շուռ
էկան, գղան մէ բարակ առաւ. աղունիկները մարթեն որ լուան
էն էր, թե տուր էն էր, թե տուր էն էր. էկան, ընձի ասին. օղորկիմ,
էն էր, թե տուր էն էր, թե տուր էն էր. գնացիմ, վիզը ճիւր յիւր վրայ,
գընացին-իշ-մէ կնիկ մարթիւ էն. գնացիմ, վիզը ճիւր յիւր վրայ,
կնիկը վաշտաց, նստաւ, ասաց.— Աղբէր, ընձի իշ տէյին խանիր, քիւր
տէյին, մէք տէյին, թէ կնիկ տէյին: Ես էլ ասիմ.— Խանիմ որ քեզ
առնեմ:

Կնիկն ասաց.— Ես Աստըծու առաջ ուխտ էմ արի որ իմ խա-
լալին խաւամ չխառնեմ. իմ մարթու խեռ ուխտ եմ արի չանք ի
օրն գերեզմանին:

Սէֆիլ Մարկոսը դէտղ ուր մատը կծեց.— Էդ իմ կնիկը կըլի
ասաց:

Կնիկը խաբարուց.— Պա՛, ինչ արիւր էն կնկեան:

— Թալիմ խորի մէջ, ասաց բազրկեանը:

Կնիկ էս խեղճ մէկէլ բազրկեանին խաբարուց:

— Դիւ ընչի ճիւղը խմար, ախր քեաշիր:

—Նա էլ էդ կնիկը էդ խորէն խանիմ. ընձ էլ ասաց. «Աղբէր, ընձ, ինչ տեղից խանիր, քիւր տեղից, մէր տեղից, թէ կնիկ տեղից» : Ասիմ.—«Կնիկ տեղից, » Ա. ասաց.—«Նա իմ մարդու խեղ վատ Աստուծոն իմ արբի որ իմ խալալին խարամ չխառնեմ. ընձի տար, թալ ծովը» :

—է, դու ինչ արիր:—Տարամ, թալիս ծովը:

—Է, Խալիւոր, ասաց, դու ինչ արիր:—Նա էլ ծովէն խանութ
ասաց:

Ասաց.—Դիւ ինչ արիւր էդ ինկեան.—Դէտրը արիւմ ազիդ պալա, աօսոյ:

Սէֆիլ Մարկոսին ասաց. — Այ մարթ, պա դու բնչի ալս քեաշիր:

—Ի՞նչ ասեմ, առաջ. իմ վրայ կրակ կը թափի, էն ես էմ էլ մորթիմ մեռալի մէջը. էն իմ կնիկն էր, էկամ դէպք, դէպք պատկերը տրսամ, ախ յեաշիմ:

Կնիւն էդ բազմեաններին, էդ խաղաղըն ասաց.— Էդ կնիկը
ես էմ էր, էդ էլ Սէֆիլ Մարկոսն ի իմ մարթը, Աստուած ընծի լոս
արաց, իմ մարդն ընծի խոստուց:

Բազմլեւաններին ասաց, — Աստուած ձեզի յաջողութուն տայ, դուք գրնադէք:

Բագրկեանները գընացին. Լնիկը փաթըթուաւ Սէֆիլ Մարկոսին, ասաց.—Այ մարթ, աըսար քեօ աչքովդ ինչ էն էր ասելի էդ բագրկեանները. ես քեօ խեղ վաւսա Ասծու եմ դրի, իմ խալալին խաւամ չեմ խառնի, ինչանք ի օրն դերեհմանին:

Խալիւոյին ասաց.—Պապի ջան, ես էթասեմ իմ մարթի խառ իմ պալաների կույտը, ինքամ կարգ էմ քցի քեզ, քեզ փեհեհառ ըլի:

Ելաւ, խալիւսորի ձեռք պագեց, քիւրերին ասաց.— Մնաք ըստ ինչի եկան ճամբարս :

Մարթ ու կնիկ էկան, խառան իւրանց տունը:

Աստուած լոս արաց դէմնդր, լոս անի ամեն նեղածներին:

48

ՀԱԶԱՐԱՆ ԲԻԼԲՈՒԼ

(Վարդարճապետի բարբառով *)

Երբ ժամանակով մէկ հալիւոր մարդ. բոռչի էր. իրեք ախ-
չիկ ունէր, մի կնիկ. ընդրան ուրիշ փեւսկ չունէր. կե-
լիս ձուկ բռնելու. ինչ դպար բոռ կը քցէր, հինգ հատ ձուկ կը
բռնէր չար իրիկուն. իրիկունը հինգ հատ ձուկը վեր կաշեր, կը բե-
րեր տուն. հինգ ջան ին, ամբողջ մէկը կուտէին:

Ըզբա կնիկը մնաւ, զնաց, ուրիշ կնիկ բերեց իրա տունը:
Թողը վե կալաւ, զնաց ձկան. էլի հինգ հատ ձուկը բռնեց,
վե կալաւ բերեց տուն, տունց կնկան. կնիկը հինգ հատ ձուկն էլ
էփեց. մի հատը թաքուն կերաւ: Մարդը էկաւ տուն, ասեց. — Կնիկ,
ձկները բնը, ուտենք:

Ձորս հատ ձուկը բերեց. էրկու հատը տուեց իրեք արջկան, կերան. էրկու հատը զրեց իրանց աղաքը՝ Ասեց.—Անիկ, ես հինգ հատ ձուկ էմ բերեւ. էդ իմ էրկուսը տալիս էս իրեք արջկան, բայց մէկը ինչ էս արեւ:

մէկը ինչ էս արեւ
Ասեց, — Սոված ի՛ մէկը կերայ, էգուց վեց հատ կը բերես, մի հատ
աւել կտամ ըզրանց:

Ասեց, — Անկարելի աս, հինգ հատից առել չեմ կարայ բերել. սեր
դամարը էդ աս. ըդով կառավարունք:

Ասեց.—Որ էդ էր քու ղամարը, էդ էր քու դըռնիկը, առաւ-
 ԼՕՄ քու տանը չիմ մնայ:

— Թրբը հիմդ հատ ձուկ էս բերում. էդ ախչիկերքը կորցրայ. կե-

Թառ էլի հինգ հատ ձուկը կը բերես. երկուսը ես կուտամ, երկուսը դու, մէկը կէսը ես կուտամ, մէկը կէսն էլ դու. կո՛ւշտ կուտենք, ապրուստ կանենք:

Ասեց.— Կնիկ, մոնց կորցնեմ. իմ ջիկեաբն էն:

Ասեց.— Անկարելի ա. կը կորցնես, կնիկ կըլլեմ, չես կորցնի, ես կը կորեմ. կորեմ լաւ ա, թէ սովամահ ըլլեմ:

Մարդն ասեց.— Այ կնիկ, դու՛ քու Աստուած. տանեմ, կորցընեմ. իրեք հատ աղի բլիթ թխայ:

Իրեք հատ աղի բլիթ թխեց. վե կալաւ իրեք ախշկան էլ ընկան ճանրայ ու գնացին. մէ մեծի մէջ մտան: Ախշկներ ասեցին.— Պապի, էս ո՛ւր էնք էթում:

— Այ որդի, էթումենք ցախի:

— Էս ցախերը քօփ անենք, տանենք. բա ո՛ւր էնք էթում:

— Լաւ ցախի տեղ գիտամ. էթումենք ընտի:

Գնացին, նստեցին մի տեղ, սովածացան. էդ աղի բլիթները հանեցին, կերան. շատ ծարաւեցին:

Ախշկները ասեցին.— Պապի, ծարաւեցինք. ջուր ո՛ր տի կայ:

Ասեց.— Է՛յ, էն բանցը դարը տենում էք:

Ասեցին.— Տենում էնք: Ասեց.— Ընդրա տակին ջուր կայ դնուցէք. խմէք, էկէք, ես ըս տի կը նստամ:

Ասեցին.— Պապի, արեւը մութն ա, դարն էլ հեռու ա. ինչ անենք:— Գնացէք, ասեց. ես ըս տեղ էմ:

Էդ իրեք ախշկին էլ գնացին դաւա դարը. էդ հալիւորը յետ դառաւ ու փախաւ. էկաւ տուն:

Ասեց.— Թողը վե կալ, գնա՛ ձկան:

Կնիկն ասեց.— Ախշկերքը կորցըրիր. Ասեց.— Կորցըցի:

Ասեց.— Թողը քցեց, երկու հատ ձուկը բռնեց. էլ ընդուց դեն՝ ինչ դար քցեց. դարդակ դուս էկաւ քողը: Երկու ձուկը վե կալաւ. էկաւ տուն. տուեց կնկան, կնիկն ասեց.— Բա էն իրեք ձուկն յո՛ւր ա:

Ասեց.— Էն իրեք ձուկն ընդոնց դամարն էր. էն դար արեցիր որ իմ ախշկերքն էլ կորցըցի:

Էդ հալիւորը ասեց.— Էթամ. իմ ախշկերքին էլի գլթեմ, բերեմ: Գնաց. ման էկաւ, չի գլթաւ. դարտակ յետ դառաւ, էկաւ դաւա տունը. օրն երկու ձկով ապրուստ արեցին:

Խապարը տանք էդ իրեք ախշկանից: Գնացին, էն դարի տակ ջուր չի գլթան. յետ դառան, էկան, իրանց հօրը ման էկան. չը գլթան. իրանց ճանփէն էլ կորցըցին. մի բարալիկ ճանրայ ընկաւ մեծի միջին ընդրոնց աղաքը. էդ ճանփէն բռնեցին, ու գնացին: Գնացին, դուս ընկան մի քաղաքի դարը. ըզրանց ծարաւութունը

չաա էր կոխե, ջուր խմեցին ու նստան: Մութն ընկաւ. սովածութեամբ ըզրանց շատ էհար արեց, մեծ ախշիկն ասեց.— Ախշկերք. էկէք, ցեթենք, ո՛ւմ ցեթը կարճ ա. ընդրան ուտենք:

Պուճուր ախշիկն ասեց.— Ըգենց բան կըլլի, որ դուք ասեցիք:

Միջնեկ ախշիկն ասեց.— Բա ինչ անենք. մեր հէրը մեզ կորցրեց. մէր մեռնիլը լաւ ա, քանց մեր ապրիլը:

Պուճուր ախշիկը ասեց.— Ի՛նչ գիտաք:

Նստեցին, իրեքով ցեթեցին պուճուր ախշկայ ցեթը կարճ էլաւ. մենք ախշիկն ասեց.— Գէ՛, պուճուր ախշկան ուտենք:

Պուճուր ախշիկն ասեց.— Մէ քիչ քնէք, վե կացէք, կերէք:

Ընդրանք պարկան, քնան. պուճուր ախշիկն վե կացաւ, Աստուած կանչեց, ասեց.— Ընձի ազատայ ըստրանց ձեւիցը, հըմի վե կենան, ընձի պտի ուտեն:

Նստեց. մատով դետինը փորեց, միաք էր անում:

Երկու հատ չամիչ դուս էկաւ գետնիցը. մի չամիչը դրեց էն քուրը բերանը, մէկը էն քուր: Մէկ էլ փորեց, իրեք հատ դուս էկաւ. մէկը քցեց իրա բերանը քեզ, մէկը էն քուր, մէկը էն քուր բերանը դրեց:

Ախշկերքը ասեցին.— Այ բիր, էդ ինչ էս գլթում:

Ասեց.— Ըստի փորումեմ, չամիչ ա դուս դալի:

Էկան իրեքով էլ փորեցին. մի լորայ չափ չամիչ հանեցին. նստեցին, կո՛ւշտ կերան իրիքով էլ. էկան մէկ էլ փորեցին. մի ծակ էլաւ, մի ախշիկ գոմարով ընկաւ ծակի մէջը. էդ ախշիկը քամաւ արեց. տեսաւ թաքաւորի մեյսարխանէն ա. ձիանոց աղաքը չամիչը, խուրմէն, բաւամի մէջը, պոպոփի մէջը սւտում էն, փեշը վեցը ցեց ու էդ ծակից դուս էկաւ: Էն ախշկերքը ասեցին.— Ախշի, ո՛ր տի ընկար. մենք ասեցինք կորար:

Ասեց.— Չէ. թաքաւորի մեյսարխանէն ա, ձիանոց աղաքը վեքն էր: Իրեքով մտան էդ ծակը, գնացին մեյսարխանէն. փեշերը վեքն ցեցին, դուս էկան: Մի ամիս մնացին ըստեղ, իրանց ժամանակին կեթային, քօփ կանէին, կուտէին. ըստի ապրուստ կանէին: Թաքաւոր մէկ օր դուս էկաւ ման գալու իրան նազիր-վեզիր հետնայ. գնացին, մտան մեյսարխանէն. քամաւ արեց թաքաւորը. տեսաւ ձիանը առըլ էն. մեյսար բաւուն կաղնացրեց աղաքը. բարկահաւ ձիանը առըլ էն. մեյսար բաւուն կաղնացրեց աղաքը. բարկահաւ, ասեց.— Էս ձիանը խի են առըլ, ուրիշ ձիանոց խոտ են տալի, ցաւ, ասեց.— Էս ձիանը չամիչ հմ տալի. խուրմայ հմ տալի . . . դու քօփ ես իմ ձիանոց չամիչ հմ տալի. խուրմայ հմ տալի. Եան դու ես ուտում, Եան էս անում. Եան քու տունն էս տանում, Եան գողը կը գլթես. Եան գողիւղ կը կորեմ, անպատճառ չարի լիս ինձ պատասխան տուր:

Թաքաւորը թողեց գնաց. մեյսարը բերեց, խուրմէն, չամիչը . . .

ածեց ձիանոց աղաքը. իրան ճկիթը դանակով կտրեց, աղ ու տաք դեղը արեց ետքի վրէն, մոմուռը տուեց իրան ճկիթը. դնաց, էկաւ, քունը չի տարաւ: Մէկ էլ տեսաւ գոմի էն պունձախիցը մի ծակ բացուեց, տեսաւ իրեք հատ ախշիկ իրար քամակից վէր էկան, մին ասեց.—Ախշիկ, քեզ արէք. փեռները լցրէք, որ դուս գանք, փեռները լցրէցին, էկան ծակի աղաքը, որ դուս գային. մեյտաւ էկաւ, ծակի աղաքը կտրեց, ասեց.—Հը, ժած մի գաք, իրեքիդ էլ կսպանենք: Ընկան ախշիկիքը ըզրան աղաչանք.—Աստուծո՛ւ խաբէր, մենք ախշիկ ենք. բրախ տո՛ւ, էթանք. մեր հէրը մեզ կորցրեց. էկանք, ըստեղ դուս էկանք: Ասեց.—Ձեր խաբեր, բա, թաքաւոր իմ գլուխ կտրի: Ասեց.—Բրախ տու, չենք դայ, կեթանք. քաղաքի մէջ զլխներս կը պահենք:

Ասեց.—Անկարելի ա, ձեզ պաի տանեմ թաքաւորին:

Մօտը չարի լիս պահեց, առաւօտը լիսացաւ. վե կալաւ, տաքաւ թաքաւորի սլալատը, թաքաւորը դուս էկաւ. տեսաւ մեյտաւ էկանք ա, կանչեց. ասեց.—Հը, գչերով գոյը բռներ էս, որ էկեր էս:

Ասեց.—Հրամանքէս, բռներէս:

Ասեց.—Իրեկուայ իմ բարեկութունը չըլլէր, չէիր բռնի. ինչ մարդիկ էն բռներ էս:

Ասեց.—Մարդ չեն, իրեք հատ ախշիկ են:

Ասեց.—Կանչէք, գան, ախշիկէքըն:

Ախշիկերը էկան, թաքաւորի աղաքը կաղնեցին:

Ասեց.—Դու ինչ դժուար աներկուղ ախշիկ էք որ էդ բան անըմ էք. որ գոմը ծակէք, ձիանոց աղաքիցը ամեն բանը վեր էք կալըմ, տանըմ, դուք ուրիշ աշխատանք չէք կարայ անի:

Էդ ախշիկերը իրանց գլխի էկածը պատմեցին, ասեցին.—Մեր հէրը կորցրեց, էկանք ըզտի դուս էկանք. քաղաքումը մէկ մարդի չէինք ճանաչում որ էթայինք. աշխատէինք. Աստուած էդ ծակը բաց արեց մեզ համար, ըզրով աղրուստ էնք անըմ. Հըմի, թաքաւոր աղաքը, խնդրում էնք, բրախ տաս, էթանք, մեր գլուխը պահենք:

—Որ բրախ տամ, ընչով պտի պարտաւէք:

Մենք ախշիկն ասեց.—Ինչ մէ փեռեկ ունեմ:

Ասեց.—Ինչ փեռեկ: Ասեց.—Նս էնենց մի խալիչա կը գործեմ որ, քու դռունը նստի վրէն. կէսը ծալած մնայ: Ասեց.—Լա՛ւ, դու էս գինն արի:

Միջնեկ ախշիկան հարցրեց.—Բեզ ինչ փեռեկ ունեմ:

—Մի պղնձով փաւ կեփեմ. քու դռունը ուտի, կէսն էլ մնայ:

Ասեց.—Բուն էլ լաւ. դու էլ դէսն արի:

Էն պուճուր ախշիկան հարցրեց.—Բեզ ինչ փեռեկ ունեմ:

Ասեց.—Թաքաւոր աղաքը կենայ. ինչ փեռեկ չունեմ, ոսկե քափալաւոր տղայ կը բերեմ, ոսկե մազաւոր ախշիկ:

Ասեց.—Էդ իրեքդ էլ ինչ պէտք էք, իրեքիդ էլ բրախ չեմ տայ. իրեքիդ էլ կսպանեմ ինչ կնիկ. գիտա՛ք, ինչ կայ. իրեքիդ որը սութ դուս գայ. գլուխը կը կտրեմ ճաքաւ, իրեքին էլ առաւ:

Մնաց մէ ժամանակ, մենք ախշիկան ասեց.—Դու խալիչադ գործե՛, տենա՛մ:

Ախշիկն ասեց.—Արեւելից արեմուտք չինածդ արա՛, ես գործելով էթամ, գամ:

Ասեց.—Կորի՛, քունը սութ ա դուս գալի, ընդրանց էլ նոր կը փորձեմ:

Միջնեկ ախշիկան կանչեց, ասեց.—Վերդ խօսացրի, սութ դուս էկաւ. քունը փաւը էփայ, տենա՛մ. մոնց ա, սութ ա թէ ողորթ ա: Ասեց.—Թաքաւոր աղաքը մի սղինն չինել տու՛ք. քառասուն չափաւոր միջին բանին. չափներէ ձէնը ուսեհը չի լսեն:

Ասեց.—Ս՛յ հայ, քունն էլ ա սութ, դու էլ կորի:

Գնացին, պուճուր ախշիկանն էլ կանչեցին, ասեց.—Էն էրկու քիբդ սութ դուս էկան. քունը մոնց պտի ըլլի:

Ասեց.—Իմը, ես Աստուծո՛ւ փեռն էմ բռնե, կըլլի:

Ասեց.—Որ քունը դրուս կըլլի, ես գիտամ, դո՛ւ, քու պարգևը իմ աչքի վրէն. ընդրանց պատիժն էլ իմ աչքի վրէն:

Ասեց.—Վաղի՛ր, մի պառու կանչիլ տուր:

Պառաւ էկաւ թաքաւորը ասեց.—Կը տանես, էս ախշիկը կը պահես թաքաւորի ծախսովը. եփոր կազատուի, ոսկե քափալաւոր տղայ կը բերի, ոսկե մազաւոր ախշիկ. կգաս աչքալիսէք, քեզ կը դնեմ կշեռքի քալը. քու քաշովը ոսկի փեռեկ կանեմ քեզ, տուր ու լաւ պահայ:

Պառաւ վե կալաւ, տարաւ. պահեց. էկաւ:

Թաքաւորի էրկու կնիկը ասեցին.—Պառաւ, մեր քիբը աղաւթու լիսսը մեզի իմացրայ, քեզ շատ սրարգե կտանք. Ինչը ամիսը քամեց, ինչը սահարը, ցաւը բռնեց. պառաւ գնաց, էրկու քեռըն էլ իմացրեց, էկան. մի թեւը մի քիբը բռնեց. մի թեւը մի քեռըն էլ իմացրեց, էկան. մի թեւը մի քիբը բռնեց. ոսկե քափալաւոր տղայ, ոսկե մազաւոր ախշիկ:

Պառաւ ասեց.—Աչքներդ լիս . . .

—Ձէնդ կարայ, ասեցին պառաւին: Պառաւը սուս կացաւ. էրեւթեքը մնացին լիս, ֆոգի վրայ. ախշիկան տարան, քեցեցին տեղաւորի մէջ, էկան, պառաւին ասեցին.—Պառաւ, մի իլլան ունես, շորի մէջ, էկան, պառաւին կորցնես:

Պառաւ ասեց.—Նս մոնց կորցնեմ, պտի էթամ թաքաւորին աչքալիսէք:

Գնաց թաքաւորի պալատը. վազիրը դռանը կաղնած էր, ասեց. — Էկեր էմ թաքաւորի մօտը, գործ ունեմ: Վեզիրը մտաւ թաքաւորի մօտը. — Մի ըսենց տղայ քու մօտն ա գալի, ասեց.

Վազիրին ասեց. — Գնա, կանչայ, գայ:

Էկաւ. կանչեց. գնաց, թաքաւորին մօտը կաղնեց, օխտը անգամ դուռն տուեց թաքաւորին. վրայ ութին ձեռը բռնեց դօշին, կաղնեց: Թաքաւորը որ տեսաւ, էդ տղի սընիքը, անց որ իրա սիրտը ճղեն, տղէն կոխեն սրտի մէջը: Թաքաւորը մօքի միջին ասեց. — Ես թաքաւոր ըլնեմ, էս քաւուր տղայ չունենամ, ասեց. Ինչ որ էս տղէն խնդրուի, պտի կատարեմ: Թաքաւոր ասեց. — Ասա, տեսնամ. այ տղա, ինչ խնդիրը ունես:

Ասեց. — Բու քաղաքի դրաղը մի չիման դուզկեան տեղ կայ. էն ընձի ծախես:

Ասեց. — Էն տեղ քեզ փեշկե ա, գնա, շինա:

Տղէն դուռն տուեց որ յետ դառնար, էթար. թաքաւոր ասեց. — Մի դայիայ քցէք, խմենք:

Ղայիան խմեցին, տղի հետնայ եփեյիմա խօսաց. ասեց, — Ինչ դպար որ պարտաւ, գտա խօսանք:

Տղէն վե կացաւ, Կնաց բազարը. հինգ հարուր ուստայ բռնեց. հազար ֆանիլայ բռնեց. վե կալաւ, տարաւ մի հատ ուստայ բաշի ա վերակացու գրեց, իրաւունքը տուեց ըզրան, ասեց. — Չափ ու ձեարա՝ օրախները, գոմերը ամեն տեսակը շինայ:

Տղէն շինիլ տուեց, վե կացաւ, թաքաւորին մօտը, ասեց. — Իմ տները շինեցի, պրծայ:

Թաքաւորի էդ էրկու կնիկը էկան թաքաւորի մօտը. էդ տղէն տեսան: Էդ տղէն վե կացաւ, գնաց.

Թաքաւորը էդ կնանկը ասեց. — Տեղը քցէք, ես հիւանդ էմ:

Ասեցին. — Խի, ինչ էլաւ քեզ:

Ասեց. — Էդ տղէն իմ սրտի մէջը մտաւ, էդ տղի սիրտը ես մեռնումեմ. հալ չկայ իմ վրէն. էդ տղի դարձը ինձ կոխեց:

Ասեցին. — Խի, ինչ էլաւ քեզ թաքաւոր ապրած:

Ասեց. — Իմ արին էդ տղի վրէն ընենց քուաց, որ գիտամ ինձանից ա. բաշկայ էդ տղէն չէթայ. գշեր ցերեկ իմ հետը խօսայ, իմ սիրտը կը բացուի:

Թաքաւորին պարկացրին. չորերը քցին վրին. թաքաւորը քնեց, վե կացան, գնացին. իրանց միջին խորհուրդ արեցին. — Կասես, էս մեր քուր տղէն ըլիւ Պառաւին կանչեցին, էկաւ. ասեցին. — Դիմարդ. իմանա՞յդ պառաւ, գիտա՞ս քու գլուխը ինչ կը հանենք. Արի, դուռն ասա, էն էրիկէքը տարար. քցեցիր ծովը, ինչ արիւր, բանամ էն

էկե. քիչ ա մնում թաքաւորն իմանայ. որ իմացեր ա, մեզ պըծնում չկայ, զարի ինչ իլան ունես, տես: Ասեց. — Իմ վրայ խի էք բարկանում, էն էլ եխէքը դրեր էմ դուքու մէջը, մուշամպեր էմ, քցեր էմ ծովը. էս տասը հինգ, տասը ինք տարի ժամանակ անց ա կացե. հըմի կիթամ, էն տեղը կը զրկեմ, որ էլ գալը չըլի:

Հանեցին, ամենքը մի մին բուռ ոսկի տուեցին. ասեցին. — Վե, գնա, վախճով բուռն արա:

Պառաւը վե կացաւ ու գնաց. գնաց, ըզրանց քուչի գուռը ծեծեց. ախչիկը գնաց, բաց արեց գուռը. ասեց. — Բարե, բալա ջան: Ասեց. — Աստըծու բարին, նանի ջան:

Ասեց. — Գնա, էթանք, ձեր տները ման գանք, տեսնա՞ք, մոնց տներ էն շինե:

Ասեց, — Արի, էթանք, նանի ջան:

Տարաւ պառաւին ամեն տեղը, օրախները, մառանը, գոմերը, քիրաւի ման ածեց:

Ասեց. — Բալա, ամեն բանը լաւ ա, մինակ էս, ափսոս:

— Բա ինչ անեմ, նանի:

Ասեց. — Ախբորդ ասա, Հազարաբիրուրը բերի, ըստի երգի. դու անկա՞ն անես:

Պառաւ թողեց, գնաց, ախչիկը նստեց, նօթերը կիտեց:

Ախչիկը էկաւ, տեսաւ քուր նօթերը կիտած ա, ասեց. — Ախչի, խի էս նօթերդ կիտե, փառք Աստըծուն՝ քամաւա էմ անում սկի պահասութուն չկայ:

Ասեց. — Խի չիկա: Ասեց. — Ինչն ա պակաս:

Ասեց. — Մի Հազարաբիրուրը ըլի, երգի, ես ախանջ անեմ:

Ասեց. — Այ քիւր, ես ոչ Հազարաբիրուրը չէն էմ լսե, ոչ տեղը դիտամ: Ասեց. — Որտե՞ն ըլի պտի բերես:

Ասեց. — Էթամ սե ձիւ մօտ, տեսնամ:

Գնաց, գոմի գուռը բաց արեց, մտաւ գոմը. ձին խրխնաց.

— Հա, ասեց. թաքաւորի տղա, ինչ կայ:

Ասեց. — Հազարաբիրուրը բերենք:

Ասեց. — Այ քու սարկացնողի շինքը կոտրուի. Ղոթը, որ ինձ տուեց քեզ. ասեց ինձ, լաւ տղի հետ կը մեռնես, էս տղի հետ կապրես. հըմի քու հետ պտի մեռնեմ. քու հետ պտի ապրեմ. գնա, օխտը փութ գարի բեր, ածա՛ իմ աղաքը. ես մի լաւ ուտեմ: Օխտը փութ գարին ածեց աղաքը:

Ասեց. — Մի լաւ քիմարայ ինձ: Մի լաւ քիմարեց:

Ասեց. — Թամբը վրէս դեր, ղօլանները դայիմ կապայ. էրկու հատ աքլորաճաւ առ. ոտդ զիւր զանկուն ու նիլ վրէս:

Ոտը դրեց զանկուն ու նիլաւ, ասեց. — Թաքաւորի տղա, ընենց

ջուխտ զանկու տուր փորիս, որ իմ մօր ծծած կաթը գայ իմ բերանը: Ջուխտ զանկուն տուեց, մօր ծծած կաթը էկաւ բերանը. հանեց ֆալաֆի օխտը դարբ. վե կալաւ, տարաւ մի փօռ, ձին բեզարեց, ասեց.—Տղա, վեր արի, ինձ ման ածե: Ման ածեց. տեհաւ էն գհիցը մի սև գե էկաւ, էրկու ջաղացաբար առեր ա ձեռ. ծանփ տալով գալիս ա:

Ձին ասեց.—Ա՛յ տղա, քեզ արա, ոտդ դիր զանկուն, նիլ, սև գե էկաւ: Ասեց. Սև գե—Աչեմ, ոչեմ, քեզ որ ատամիս տակը ճաշ անեմ, դենեմ ատամիս տակը, ըսկի չես էրեայ:

Ձին ասեց.—Այ տղա, զանկուն տուր, հաւալանմիտ ընեմ. թէ չէ, ըզրա ձեռիցը չես պրծնի:

Ձանկուն տուեց, հանեց ֆալաֆի մի դարբ:

Դե ջաղացաբարը չառտեց քամակիցը, կիւլի պէս գնաց. սաղրուն դաւաւ: Տարաւ, մի բաղչի դաղ վե դրեց, ասեց.—Բաղչի օրի կայ, քաղայ, դի իմ սաղրու վրէն, որ սաղանայ:

Ալբեալը քաղեց, ծամեց, դրեց ետրի վրէն, սաղացաւ, ասեց.—Դէ, կը մտնես էդ բաղչի մէջ. մարմար հալովը կայ, Հաղարաբիլուրը էդ հալովը վրայ կախ տուած ա. Հաղարաբիլուրը դաժաւը վե կալես. մի հատ էլ կանանչ վարդենի ճալոտ կայ տնկուած, էն էլ կը հանես, կը բերես, որ ձէն տան, ասեն.—Հաղարաբիլուրը տարան, ետ չի քամաւ առնես. որ ետ քամաւ առնես, քար կը կտրես. էրկու աքլորաճուտն բանցը քցայ. թէ կանչեցին, խե ա, կը պրծնենք ըստիան. թէ չի կանչեցին, չենք պրծնի: Երկուսն էլ բանցը քցեցին, էրկուսն էլ կանչեցին: Ասեց.—Գնա, իմ ասածը կատարայ ու արի. էլ մի վախենայ:

Գնաց, դաժաւը վե կալաւ, վարդի ճալոտն էլ հանեց, ձէն տուին. «Հաղարաբիլուրը տարան, տարան»:

Նա քամաւ չարեց. էկաւ, հատաւ ձիուն. ձին ասեց.—Դէ, ոտդ դիր զանկուն ու նիլ: Նիլաւ:

Ձանկուն տուեց, հանեց ֆալաֆի օխտը դարբ. բերեց, իրանց դռանը վեր դրեց, ասեց.—Դե, տար, ճալոտը բաղչի մէջ տեղ տնկայ: Տարաւ, տնկեց, Հաղարաբիլուրը քաղչի մէջ ինչ կար, ըզի էլաւ: Բիլուրը հալովը վրէնցը կախ տուեց. ըզի երգեց. ով որ լսում էր, հայպար էր կտրում ըզրա քաղցը ձէնին: Էդ ախիկ գչեր, ցերեկ քամաւ էր անըմ էդ բիւլուրին: Տղէն դուս էկաւ, գնաց ավ անելու, թաքաւորն էլ դուս ա էկե ավ անելու. տղէն տուեց, մի ջեյ-րանի ճուտի. ճուտը գնաց, թաքաւորի աղաքը վեր ընկաւ. տղէն գնաց, թաքաւորի աղաքիցը վե կալաւ. թաքաւորը ըսկի չի խօսաց. ասեց.—Նազիր, վազիր, լէլ յետ դառէք. էլ ավ անիլը չուզի: Յետ դառան, էկան. թաքաւորը ասեց.—Իմ տեղաշորը քցա. ես մե-

ռայ: Կնանիքը տսին.—Խի, ինչ էլաւ: Ասեց.—Էն տղէն մի շաբաթ էր չէր երևում. էս օր էկաւ, ավը իմ աղաքից վե կալաւ, գնաց. հետո մի բերան էլ չի խօսաց: Կնանիքը պառկացրին, դաւ սառաւին գնացին, ասեցին.—Պառաւ, էդ որտի զրկեցիր, էլի էկեր ա: Ասեց.—Շըմի կեթամ, էն տեղ կը զրկեմ, չի գայ: Մի մի բուռ ոսկի տուեցին.—Գնա, ասեցին. մի կաղնի էլ: Պառաւը գնաց, ըզոնց դուռը ծեծեց. ախիկը էկաւ, դուռը բացեց: Պառաւը ասեց.—Բարեւ, բալա ջան: Ասեց.—Աստուծու բարին, նանի ջան: Ասեց.—Հաղարաբիլուրը բերեր ա: Ասեց.—Բերեր ա: Վե կացան, գնացին. տեհան:—Ա՛յ հայ, ասեց. ով էթում էր, չի գալի, էս մոնց բերեց: Դիտաւ, ինչ կայ, բուլա ջան:—Ի՛նչ կայ, նանի ջան: Ասեց.—Որ էթայ, Դուլդուլ մատեանը բերի՝ օխտը քուռակ ունի. օխտը քուռակի եալին օխտը մազ կայ. օխտը մազը օխտը մուղամ ձէն ա հանըմ, Պառաւը գնաց, իրիկունը ախպէրն էլ էկաւ տունը.—Խի էս նօթերդ կիտե, ասեց քուրը:—Գնա, Դուլդուլ մատեան բեր, օխտը քուռակ ունի, ամեկ քուռակու եալին օխտը մազ ունի. ամեկ մազ օխտը մուղամ ձէն ա հանըմ: Տղէն գնաց ձիու մօտ, ձին ասեց.—Շը, ինչ կայ, թաքաւորի տղա:

Ասեց.—Պառի էթանք՝ Դուլդուլ մատեան բերենք: Ասեց.—Բուռ սարկացնողի վիզ կտարի, էն իմ մօքօր ախիկն ա. մօրից էլաւ, անըմը դրեցին Դուլդուլ, հըմի մեծացեր ա, քանի տարի ա ես հեռացեր եմ. Դե, ասեց, գնա, օխտը հատ բեշայ առ. օխտը գոմչի կաշի առ, օխտը փուք էլ ձուլ ու ծամօն առ. հալայ, կպցրայ իմ տկող ջանին՝ մի բեշայ քցայ վրէն: Մի բեշան քցեց վրէն, մի դօլանով կապեց՝ օխտը բեշէն էլ օխտը դար կալցրեց. դօլանեքը քաշեց. թամբը դրեց վրին, օխտը փուլ գարին ածեց աղաքը. ձին կերաւ, ոտը դրեց զանկուն, նիլաւ: Մի ջուխտ զանկու տուեց. հանեց ֆալաֆի օխտը դարբ, գնաց, մի ծովի դաղը վեր էկաւ. տեհաւ մի լաֆի օխտը դարբ, գնաց, մի ծովի դաղը վեր էկաւ. տեհաւ մի ամառաքենի կայ, որ օխտը առեւ ա, ասեց.—Այ տղա, ծովի էն ամառաքենի կայ, որ օխտը առեւ ա, ասեց.—Այ տղա, ոտդ դիր զանկուն, նիլ: Նիլաւ: Կարմիր գեն ձէն տուեց.—Կացէք, դօնախ էլէք, նոր գնացէք: Տղէն ախանջ չարեց, զանկու տուեց. Ձանկու տալու բաւսան վե կալաւ տղին, որ վե կալաւ, գերանը ջրինցի պէս քցեց ըզրա քամակը, չի հասաւ. գնաց ծովի մէջ տեղը տնկուաւ: Տարաւ, աղին ծովի էն էրեսը վէր դրեց.—Փու քաւարիք տես, ես կը մտնեմ ծովի տակը. փրփուրը թէ կարմրեց, կը փախնես, էլ քե պրծնում չի կայ. թէ սիպտակեց, ուրախացի: Ձին գլուխ կօնծի

արեց, դնաց ջրի տակը, մի սահաք ըղենց ծովի տակը մնաց. քամառա արեց, տեհաւ փրփուրը կարմրեց, տղէն թողեց, փախաւ. ը տեղան մի կէս սահաքէն ճանփայ դնաց, նաճաս կտրաւ. ասեց. — Ես ուր էմ փախնում, իմ արինը սե ձիու արընից աւել ա. բնդ-րան սպանեցին, ինձ էլ սպանեն: Ետ դառաւ, էկաւ էլի. տեհաւ, փրփուրը սիպտակըմ ա, շատ ուրախացաւ: Տեհաւ որ Դուլդուլ մա-տեանի ետից բռնեց, քաշեց դուս, ասեց. — Այ տղան. նոխսէն քցայ ըսդրա գլուխը: Նոխսէն քցեց, կատեց:

Տեհաւ օխտը քուռակն էլ ծովու միջից դուս էկան, հաղ արե-ցին: Ասեց. — Այ տղան, հը, ինչ տեհար. Ասեց. — Տեհայ փրփուրը կարմրեց: Ասեց, — Տեհում էս գլխիս. ճակատիս տուեցին: Ասեց. — Բա ուր ա քու օխտը բեշէն. — Տուեցին, պոկեցին. էդ թամբը դիր վրէս, նիլ. նոխսէն դայիմ բռնայ, ինձ հետ քշայ: Քշեց ծովի երեսովը, օխտը քուռակն էլ քամակիցն էկան. բերեց, իրանց դռանը կողնա-ցրեց. դուռը ձեծեց. քիրը դուռը բաց արեց: Սե ձին ասեց. — Մա-տեանը բախ տու. էլ փախնողը չի: Բախ տուեց, քուռակները էլ հաղ արեցին, ըզրանց օխտը մազերիցը, ամեն մազիցը օխտը մուղամ ձէն էր դուս գալի:

Տղէն վե կացաւ. դնաց բազար, թաքաւոր փանճարից բամա-շա արեց. տեհաւ էն տղէն ա. — Հեյ վախ, Ֆալաք, ասեց. ես թա-քաւոր ըլլում, էս բալուր տղայ չուեննամ, էս էլ չի կողնում ինձ հետնայ խօսայ: Թաքաւոր իրա էրկու կեկան էլ կանչեց, ասեց. — Մի դայի՛նա բերէք, ես խմեմ, պառկեմ. էն տղէն էս օր տեհայ, իմ դաւոքը բազացաւ: Կնանիքը վռազ, վռազ դայի՛նան տուեցին. թա-քաւորը խմեց, պառկեց: Կնանիքը դնացին պառաւի կուշտը. ասե-ցին. — Պառաւ, բոլ չի էս օդիյէն բերեա մեր գլուխը: Ասեց. — Խի, ինչ ա էլե: Ասեցին. — Էն տղէն էկեր ա: Ասեց. — Եթամ. էն տեղը զրկեմ որ էլ իլլան չըլլի գալու: Ամենքը մի բուռ ոսկի տուին: Պառաւը դնաց. դուռը ձեծեց, ախշիկը դուռը բացեց: Հն, բարե, բալա ջան: Աստուծու բարին նանի ջան. Ասեց. — Դուլդուլ մա-տեանը բերեց: Ասեց. — Բերեա ա: Ասեց. — Եթանք, տեհանք: Տեհաւ քուռակները էնպէս էն ջղիւ տալի. մի բօպա մի տեղ չեն կողնում: Ասեց. — Բալա, տեհում էս քու նանը, ինչ լաւ նան ա, զրկեցի Հազա-րաբիլը ուր բերեց, զրկեցի Դուլդուլ մատեանը բերեց. Հրմի Հազա-րաբիլը ուր երգում ա, դիտում, չես հասկանում, Դուլդուլ մա-տեանի քուռակների մուղամ ձէնները որ հանում էն, էդ էլ չես հաս-կանում. պո որ էթայ Գիւլ փարին բերի, որ քե պէս մէ ախշիկ ա, ինչ որ առի, դու կը հասկանաս. կըլլի քեզ հարս, իրան կնիկ: Պա-ռաւը դնաց: Իրիկունը ախպէրը էկաւ տուն, տեհաւ քուր նոթերը կիտած ա, ասեց. — Այ քիր, հըմի ինչ ա պախաւ: Ասեց. — Ո՛չ Հազա-

րաբիլը ուր ձէն էմ հասկանում, ոչ էլ Դուլդուլ մատեանի քուռակ-ների մուղամ ձէնները. գնա, Գիւլ փարին բեր, որ ինձ հարս ըլլի, քեզ էլ կնիկ. ինչ որ առի, ես հասկանամ:

Տղէն դնաց Սե ձիու մօտը, ձին ասեց. — Հը, ինչ կայ:

Ասեց. — Եթանք, Գիւլ փարին բերենք:

Ասեց. — Բու սարվացնողի շինքը կտորուի. Դե, գնա, օխտը փուր գարիս բեր: Գարին կերաւ, ասեց. — Մի լաւ շահիլմար մը տուր ինձ. թամբը դիր վրէս, մի ջուխտ զանկու տուր, իմ մօր ծծած կաթ գայ իմ բերանը:

Եղպէսդ արեց, ձին հանեց Ֆալաքի օխտը դաքը, տարաւ մի բաղչի դուռ վեր դրեց, մտաւ նիքսե:

Գնաց. յետ արած դռները բաց արեց, բաց արած դռները յետ արեց, տեհաւ Գիւլ փարին ֆեարկեան ա անում, ասեց. — Դիւիդ յուրբան, արեիդ յուրբան, քու յեթիցդ էմ էկե: Իրեք անգամ ասեց, էն չի խօսաց. վրա չորսին ասեց. — Մոնց որ էկեր էս, ընեց դնա. չըմ դմբում քեզ:

Ասեց. — Հնար չի կայ, դմբես, չի դմբես, քեզ պտի տանեմ:

Ասեց. — Որ իմ յեթիցս էս էկե, չարի ծնկներդ քար դառնաս:

Չարի ծնկները էլաւ քար:

Ասեց. — Ես քու սէրի խաքեր էկեր էմ:

Ասեց, — Դու չարի ծնկներդ էլեր էս քար, հալա խօսում էս.

չարի պոռոտ էլ ըլլես քար: Չարի պոռոտ էլաւ քար:

Էլի ընկաւ աղաչանք, ասեց. — Պտի դաս, էթանք:

— Չարի շինքդ ըլես քար, ասեց:

Ձին էլ էլաւ չարի շինքն քար, ինքն էլ:

Ասեց. — Այ տղան, ուրիշներին մէկ անգամ ասելուն քար էլ չինում, վեր քցում. քեզ չեմ դմբում. քու ոսկե ֆախլը որ վըռ-ուեց էդ քարի վրայ. իմ ջիկեարը մղկտում ա, քեզ որ լաւացնեմ, կեթնա, թէ էլի իմ եախէն պտի բռնես:

Ասեց. — Պտի բռնեմ քու եախէն, կուգես լաւացրայ, կուգես շինայ քար, վերջանամ:

Ասեց. — Ի՛նչ, քարի միջից դուս արի ու արի:

Դուս էկաւ ու հասաւ Գիւլ փարուն. խտրանց, պաշարչեց, էն ընդրան, էն ընդրան, էն ընդրան:

Ձին էլ ընտի ուրախացաւ, ոտնաքանդ արեց: Ախշիկն ասեց. — Այ տղան, ես իրաւունք էմ տալի քեզ. փունջ մանուշակն առ, ո՛ր քարին տաս, կը սաղանան:

Առաւ, որին տուեց, սաղացաւ. որին տուեց, սաղացաւ. էլաւ տոս հազար մարդ ձիաւոր. խառնուան բիրաւի յիրար. Գիւլ փարին իրաւունք տուեց. — Ի՛նչ, ամեն մարդ իրան ձին նիլնի ու էթայ իրա

Քաղաքում չի կար. հագցրին ըզրան: Փարին ասեց.— Մէկ էլ ժամ արա քու հօրն ու մօրը:

Տղէն մէկ էլ էգպէս պատրաստեց. կանչեց, էկան, ինչ դար մարթ կար: Փարին ասեց.— Գնա, թաքաւորին էլ կանչայ:

Թաքաւորը կնանոցը ասեց.— Ինչ, վերէք, էթանք:

Կնանիքը ասեցին.— Մենք զանք, ինչ անենք, թաքաւոր:

Թաքաւոր բարկացաւ.— Ինչ, քեզ արէք, ասեց:

Վե կացան, գնացին, մասն նեքսե: Էդ ախչիկն ու Փարին էկան, թաքաւորի ձեռը ըռնեցին, տարան:

Թաքաւորը ասեց.— Այ հայ. ես թաքաւոր ըլլեմ, էս քալուր ախչիկերք, էս քալուր տղայ չունենամ:

Նմակը քաշեցին, կերան, պրծան. տղէն ասեց.— Ամեն մարթ իրան առջեի ոսկե մարթապէն վեր կալի:

Վե կալան, գնացին. թաքաւորը. իրա կնանիքը մնացին:

Կիւլ փարին ասեց.— Ախչի. գնա, էն ցախաւիլը դոմիցը վե կալ ու բեր: Գնաց, վե կալաւ, բերեց:

Ասեց.— Ախչի գիր թաքաւորին աղարը:

Թաքաւորը նեղացաւ իրա միջին, ասեց.— Զեր պատիւ տալը ասեմ, թէ էս վերջի բանը ասեմ:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած, մի նեղանայ, ինչ որ բան կայ, էդ ցախաւիլը կասի հրմի:

Փարին ասեց.— Յախաւիլ, էլի պառաւ:

Էլաւ պառաւը, նստեց ը տե:

Թաքաւորը ասեց.— Նա, էս մեր տան պառաւն ա:

Ասեց.— Ինչ, պառաւ. ինչ որ տեսեր էս, պատմա:

Պառաւը, ինչ որ էլեր էր, ամենը թաքաւորին պատմեց:

Գիւլ փարին ասեց.— Տենըմ էս, էս ոսկե քաքրաւոր տղէն ու ոսկե մազաւոր ախչիկ. էս կաշու միջի կնիկ ըսդրանց ինչն ա:

Ասեց.— Ըստրանց մէրն ա:

Թաքաւորը ըսդրանց ինչն ա: Ասեց.— Հէրն ա:

Ասեց.— Պառաւ, դու խի իր էգպէսդ հանըմ ըզրանց գլուխը:

Ասեց.— Ինչ որ անըմ ին, էդ էրկու կնանիքն ին անըմ:

Թաքաւորը վե կացաւ, ոտը գետնով տուեց, ասեց.— Պառաւ. ըզոնք որ անըմին, դու խի արեցիր:

Պառաւին տարան, քցեցին ծովը. Էրկու գիթ յաքիւ բերել տուեց. էդ էրկու կնկայ ամենքը էրկու յաքիւ պոչը կապեց. գիթ

Թաքաւորը իրան կնկան առաւ քազասան: Փարուն տղին վրայ պսակեց: Ինքը թաքաւորութունից վեր էկաւ, տղէն դրեց իրա տեղը:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊԵՐ

I

ԴԱԽԻԹ ԵՒ ՄՅԵՐ

(Հասարակ բարքառով *)

Օղորմին քան Մելիսեք քեախանին
 Օղորմին քան Սաման քան,
 Օղորմին քան Մներ քազաւորին,
 Օղորմին քան Աւագ սարին,
 Օղորմին քան Բանարիկ Մարութկին,
 Օղորմին քան Չենով Յովանին.
 Օղորմին քան Մըսայ Մելիքին.
 Օղորմին քան Մըսայ Մելիքի տղի Մելիքին.
 Օղորմին քան Քեռի Թորոսին.
 Օղորմին քան Թառլան Դաւթին,
 Օղորմին քան Խանսուք խանըմին.
 Օղորմին քան Դաւթի, տղայ Մհերին:
 Մհեր Սասուն կը նստէր Թագեաւոր.
 Մըսայ Մելիք Մըսը կը նստէր Թագեաւոր.
 Մըսայ Մելիքի կնիկ ճիծ չունէր:

* Պատմած է Մհերի Յարութիւնեան. մօտ եռեսուն տարեկան, սեւադէմ,
 ցիւրքաւ եւ ծանրախօս. հայրը Յարութիւն Հասարակ Աւետի Մեղրէ գիւղացի, որ մալ
 քնակած է Հասարակ Թաղ գիւղն. ուստի արաւմի պատմաբան խոյս տուած է Փի-
 սանդաքայ յԱռեղ գիւղն քնակած. ուր ծնած է Մհերի. սա երբ 15 տարեկան կը
 լինի, կերպայ Հասարակ. 2 տարի իր քեռու մօտ կը մնայ. ապա հօր հետ Բաղնոց
 գիւղը կգան. ուր հայրն Դաւիթ Մհեր շարունակ կատէ. իմն ինչպէս կատէ. իր
 հօրմէն սովորած, հայրն եւս Առեղ գիւղացի Մանաւելն:
 Մհերի վերջին երեք տարին Ապաղայի Խաչան գիւղը եղած է. Դաւիթ եւ
 Մհեր շարունակ պատմած է. այժմ երկու տարի եւս Վաղարշապատ կապրի

Մըսրայ Մեղիքի կնիկ իբան մէջ կը մտածի:

Մեղիքից իրաւունք կառնի, կըսի.

—Ձի ճիժ չունեմ, որ Մըսրը թաղաւոր ըլնը,
Սերմա փոխեմ, աղէմ ըլնը. ըլնը Մըսրայ Մեղիքի,
Մըսրայ թագաւորութուն կանգնի.

Մըսրայ Մեղիքի կնիկ կեկնի, իշ կանի,

Ուր գեօղիկ, լաչիկ կօղորկի Մհեր թաղաւորի խամար.

Մհեր կը տիսնայ գեօղիկ, լաչիկ օղորկի ուր խամար,

Ըսիք ի՞նչ.—«Որ ես գեօղիկ, լաչիկ օղորկի եմ.

Էն չգեայ, քըն գիս շատ կնիկ ի՞նչ:

Էն տեղ Մհեր ի՞նչ կըսի.

—«Որ նա խապար էն տուիրի, ես տըհամ»:

Կնիկ կըսի.—Մարդ, մէհայ, աղիկ բան չի քի խամար:

Կըսի.—Կնիկ, ես տըհամ, ես չըհամ, ես էլ ինու ցեղ կնիկ էմ:

Ճարն ինչ ի, տըհամ, չըհամ, չըլնը: Իլաւ, գինաց:

Էրկու գիշեր, եան իրեք գիշեր մօտը քնաւ:

Դարձաւ էրի տուն:

Մըսրայ Մեղիք գինք մեռաւ:

Ինը ամիս, ինը օր որ քրմմաւ, Աստուած ինու աղէմ իտու,

Որ ինը ամիս քրմաւ, Մհեր էլաւ, գինաց Մըսրը:

Ըսաց.—Տիսնանք, ինոր աղայ ձընէ տըլնը, թի չէ չըլնը:

Գինաց, տաւ մէկ աղայ իլերի ինու:

Ըսաց.—Ես գիտեմ. նա աղէն ձընէի:

Մհեր մնաց Մըսրը տաւն էրկու ամիս:

Տղէն էլաւ տըսուերկու ամսական:

Մհեր մէկ օր օրախներու վրին կաք կայներ էր, կըրչկէր:

Տաւ, մէկ սէլ էկաւ, լրուաւ չիմանի մէջ:

Մհեր կը տիսնայ ուր մօտէն ծնուած Մըսրայ Մեղիք ի՞նչ կանի:

Էլաւ, գինաց, սէլ լրուած տեղից ճամեր բռնեց, խանեց գիւս:

Էն տեղ Մհեր բաղդակոծուաւ, ըսաց.

—Եմ աչքեր կօրնէր, ես գինացի, խալխի արտ ջրի, կանաչաւ, եմ արտ չորցաւ:

Մհեր նորէն էլաւ, գինաց ուր տուն-Սասուն:

Էրկու, իրեք շաբաթ մնաց՝ Աստուած իտու ինու կնիկն էլ:

մնաց աղով:

Ինը ամիս որ քրմմաւ, Աստուած ինու իտու աղէմ:

Ինու աղէն կըրին, անուն դրին Դաւիթ:

Դաւիթ քեռաւասընքի մէջն էր, մէր մեռաւ:

Մհեր ըսաց.—Ըլնեմ, համ մօ Մըսրայ Մեղիքի կնիկ. էն էլ:

ընձի կնիկ ի, թըղ զԴաւիթ պախի:

Առեց զԴաւիթ. գինաց մօ Մըսրայ Մեղիքի մէր:

Որ գինաց, ըսաց.—Ա՛յ կնիկ, էդ էլ քիւ որդին ի, մէր մեռաւ.

գիւ տը պախիս:

Ըսաց.—Ձարաւ չկայ, կը պախեմ. էն էլ եմ աղէն ի:

Դաւիթ ընցկոն զօռեղ էր, պնդեր կը կառտէր:

Էլաւ զննիլ բիրեց, արաւ պնդի թիւ:

Դաւիթ էն դանաւ ոժ ունէր, զննիլ չդիմացաւ, կտրաւ:

Ինչ բիրեց. ճար չիլաւ, կտրաւ:

Նոր բիրեց վոռուանք, փէխը մանեց:

Արաւ ինու պնդի թիւ, որ պախեց:

Նորէն որ շունչ կը խանի. վոռուանք կը կծկուի, թիպնայ

ուրուրոցին. էն ինչ որ նիֆես քեշի գինք, են ժամանակ վոռուանք

յերկընէր:

Որ ջոջանայ, ուրուրոցից կը խանէն գիւս:

Դաւիթ կըլնը տաւ-տըսուէրկու ամսական աղայ:

Թի խալխի աղէն տարով կը ջոջանէր. էն օրով կը ջոջանէր:

Դաւիթ կըլնէր, կըհէր խալխի ճիժերու խեւ կը խաղէր:

Դաւիթ սկոն ոժով էր, չիմարի ծաւ կը կոտէր:

—Տղէկներ, կըսէր. իկէք, խեծէք, գունկուղայ խաղանք:

Տղէկներ կը խափէր, կը նստէն չիմարի ծաւի վրէն:

Էն գեախ կը թըղնէր, ճիւր կը բանցրանէն, խըտ էրկնուց

կինէն տակ:

Որ կինէն տակ. վարու թիւ կը ջարդուէր, վարու մէշը կը

կտուրուէր. վարու աչկեր կօրնէր, որ բերաններ կը մընար բաց,

կըսէր.—Հա, փոխինձ կուղէք: Աւագ կը լցեր բերաններ, կըսէր.

—Առէք ձե փոխինձ.

Էն գեախ կըլնէն, կըհէն Մըսրայ Մեղիքին կը գեանդտուին:

—Քիւ աղբէր մեր տուն աւրեց, մեր աղէներ զըմն սըպանեց.

մէ քանալի արաւ:

Էն տեղ քանալի կանի, կըսի Դաւիթին:

—Ա՛յ տղա, սկոն բան մի՛ անի, խալխ կտեան, գեանգեատ կանեն:

Մէր կըսի.—Որդի, գիւ կըլնես կըհաս խըտ ֆերգներաց հոլ

կը խաղաս, Դաւիթին էլ տար խըտ քի. քիւ աղբէրն ի, թըղ ասոր-

ուր տիսնայ էն էլ:

Կըսի.—Աղէկ, մէրիկ, կը տանեմ խը ձի:

Մեղիք զԴաւիթ կը տանի մէկ տարի դուրս կը գնի, չտանի դաշտ:

Մեղիք գինք կիջնի կեհայ Լուրայ դաշտ. կը խաղայ խըտ

ֆերգներաց:

Մեղիքի սեյրանցտեղ Լուրայ դաշտն ի:

Իրիկուն որ կըլնը, Մեղիք խըտ ֆերգներաց հոլ կը գարկեն,

կրհան վրը Դաւթին ի վեր. Դաւթ կառնեն, տուն կրհան:

Էն տեղ մէջ կըսի.— Դաւթի, իշ տըսար, իշ չտըսար:

Կըսի.— Ձի դրին սար, իրանք իջան Լուրայ դաշտ, խաղցին. ես գիլերու, առչիւրու, աղուսնիւրու, գեազանիւրու ախու չըմքընի, նա քնիրէմ, նա դադարիրէմ:

Մէր կըսի.— Մըսըրայ Մելիք, այ որդի, ընչի Դաւթի իշ տանես, դնես սարը, գիւ կիչնես Լուրայ դաշտ, խաղաս. Դաւթի գէլիւրու գեազանիւրու ախու չընի:

Էն խըլիսուն Մելիք կըլնը վեր, Դաւթի կառնի, տանի, գնի էմէլ սարի մէջ. զինք կիչնի Լուրայ դաշտ, Գեղաներաց խաղ կը խաղայ:

Յեւթարին որ կըլնի, Գեղաներաց կըսի.— Հոյ զարկէք, թըղ հա, դըպնայ Դաւթին. Դաւթի սըպանի, մօտէն ազատուենք:

Գեղաներ մէկ մէկու հոյ կը զարկեն, կըհան. կը խառնեն Դաւթին, մէկ էլ կը զարկին. հոյ կըհայ վրը Դաւթին:

Դաւթի Աստուծոյ խրամանքով հոյ կը բռնի:

Դաւթի գհոյ աջ ձեռնով կը թալի խըտ էրկնոց, ձախով կը բռնի: Մէ մէկու ետէն աջ ձեռնով կը թալի, ձախով կը բռնի:

Գեղաներ կըսին Մարայ Մելիքին.— Այ հաւաւ, հոյ Դաւթի սըպանեց: Կըհան. կը տիսնան, իշ կը տիսնան:

Հոյ Դաւթ առիւր ի, բռնե մըլ ձեռքիրուն:

Դաւթի գհոյ աջ ձեռնով կը թալի խըտ էրկնոց, ձախով կը բռնի: Մըսըրայ Մելիքն ի, որ կը տիսնայ, կը զարմանայ:

Կըսի.— Հէյ վախ, նարիկ եմ թագաւորութուն եմ ձեռնէն տ'առնի, պէտք ի ես զնարիկ սըպանեմ:

Կառնի Դաւթի, տուն կըհան:

Կըսի Մըսըրայ Մելիք.— Մարէ, ես Դաւթի տ'ապանեմ:

Մէր կըսի.— Որդի, ընչի կապանես, քիւ աղբէրն ի:

— Ձէ, մարէ, տըսպանեմ. իլան չկայ:

Էն տեղ մէջ կըսի.— Որ կըսպանես, բեր, մէկ քաւ կրակ դի, մէկ արծաթ դի. էնի որ ձեռ պարզեց դըլս արծաթ, ինու սըպանել հախն ի. թի որ ձեռ չպարզեց արծաթ, պարզեց թըլ կրակ, մեղք ի ինու սըպանել:

Կըսի.— Մարէ, ընչի մեղք ի:

Էն տեղ կը բիրի մի աման արծաթ, Դաւթի կուզի ձեռ պարզի թըլս արծաթ. խըլտակներ Աստուծոյ խրամանքով ձեռ կը զարկին վրը ձեռաց, տանին դնին վրը կրակին,

Մատ կիրիցի. չփանմի պատի գետին, սըլալի վրը ուր լեզուլն. լեզու կիրիցի. զինք թըլ կըլնը, զանչեն. «Թըլ Դաւթի»:

Մեր կըսի.— Որդի, կեո տըսար, որ նարտ սըպանել մեղք ի:

չփանմաւ, ձեռ տարաւ, դրեց վրը կրակին. մատ իրեցաւ, չփանմաւ մատ սըլաւեր գետին, դրեց վար լեզուին, լեզուն էլ իրեցաւ. էլաւ թըլս:

Ապա Մարէ, չեւած բան ի, Դաւթի տ'ըսպանիմ:

— Դէ, որդի, որ կապանես, տար, եմ խող, ջրեց խան դիւս. կապանես, իշ գիտես, էն արաւ նա կաթ էմ տուե, եմ սիրտ կը մըսմայ, եմ աչիչ գէմ մի սպանի:

Էն տեղ Մելիք կըլնի. կոտայ էրկու Գեղըլի ձեռ. որ Գեղըլեր տանեն, Մըսըրայ Մելիքի խող ջրեց խանն դիւս, սըպանեն, թալեն ջիւր: Գեղըլեր մէկ սահաք յառաջ կըհան. Դաւթի մօտըներաց զատ կը մնայ. խըտ քարին, խըտ թըլին կը խաղայ:

Կը հան, կըլնին Մըսըրայ Մելիքի սընոտ ու Դաւթի խօր սընոտ: Կարմունջ մը էն տեղ կայ, գետ տկէն կընցնի:

Գեղըլեր կը կանչեն. Դաւթի կըսի.— Էն ընչի, չուր մըկայ սկոն. Գեղըլեր կը կանչեն. Դաւթի կըսի.— Էն ընչի, չուր մըկայ սկոն. Գեղըլեր կը կանչեն. Դաւթի կըսի.— Էն ընչի, չուր մըկայ սկոն. Գեղըլեր կը կանչեն. Դաւթի կըսի.— Էն ընչի, չուր մըկայ սկոն. Գեղըլեր կը կանչեն. Դաւթի կըսի.— Էն ընչի, չուր մըկայ սկոն.

— Ապա Դաւթի, չուր մըկայ Մըսըրայ Մելիքի խող ջիւրն էր, դոր քիւ խօր խող ջիւրն ի, էն յապով քի կը զանչենք:

Դաւթի կըսի.— Սկոն չի, թըղ սկոն ընը:

Ինոնք՝ մէկ ընցաւ կարմնջի նա տուտ. մէկ մնաց նա տուտ:

Դաւթին կուզէն խալէն, թալեն ջիւր:

Դաւթի յիմցաւ. որ զէն տը թալեն ջիւր:

Ղանչեց Աստուած. էրկու ձեռ. էղար Գեղաներաց փողպատ.

Ղանչեց Աստուած. էրկու ձեռ. էղար Գեղաներաց փողպատ.

տիկեց յիւր. թալեց մըլ ջրուն, ըսաց.— Դինացէք, Մըսըրայ Մելիքին.

նուապ տարէք, սկնայ մարդ կայ տատըւոր:

Գեղըլեր խըտ ջրին գետցին, Մըսըրայ քեաղաք դիւս ընկան:

Գեղըլեր խըտ ջրին գետցին, Մըսըրայ քեաղաք դիւս ընկան:

Ջանդիկներ ջրուց խանին, Մըսըրայ Մելիքին շանց տուին:

Ջանդիկներ ջրուց խանին, Մըսըրայ Մելիքին շանց տուին:

Մըսըրայ Մելիք ըսաց.— Վայ, անիրաւ, եմ Գեղաներ սպանե.

Դաւիթ կըհայ, խրտ քեաղքի ճծերուն կը խաղայ:

Դաւիթ սա տեղ էլ չիմարի ծառ կը կտուի:

Կըսի.—Ճծեր, նարէք վըր չիմարի ծառին, դռնկեոգա խաղանք:

Ճծերն ի, կը նստըցուցի վըր ծառին, ծառ կը թըղնի:

Էն տեղ որ կը թըղնի, ճծեր ծառից կը բարձրանան, հասնին խրտ երկնուց, վիրուց կզհան տակ:

Որ կզհան տակ, վարու մէջք կը կոտորուի, վարու թև կը կոտորուի. վարու աչք կօրնայ:

Շաբաթմ' էրկուս սկոն խաղ կանի, քեաղքի ճծերու կէս կը կուտորի:

Էն իշ ծառից կինին տակ, բերընքտիր' վարու կը մնայ բաց. Դաւիթ աւազ կը լցի բերընքտիր, կըսի.—Փոխինդ կուզէք, արէք ձե փոխինդ (ձիծ ի, խելը չկարի):

Էն տեղ քեաղքըցեր կըլնեն. կեհան մօ Ձէնով Յովան գեան-պետու Կըսին.—Դաւթին քանպա մը արա. մեր ճծերն զըմեն կուտուրեց:

Էն տեղ Ձէնով Յովան ուր քեաղքըտիրուն կըսի.

—Ձարար չունի, ես Դաւթին քանպի կանեմ:

Ձէնով Յովան զինք կըսի.—Պօշի, էսա անեմ գեառնարած, էհայ խրտ գեառներուն, ճծեր չկուտորի:

Խի լուսուն Դաւթին կըսի.—Որդի, արի, քէ անեմ գեառնարած, գեառնարածութուն աղէկ բան ի:

—Աղէկ, կըլնեմ. ջուխտմ պողպըտե սոլ կարել տու, կեհամ:

Էն ջուխտմ' պողպըտե սոլ կարել կտայ. կը բերի, կըսի.

—Խի, գեառներ տար, էրէծա:

Դաւիթ կը խաքնի պողպըտե սոլ, գեառներ կը տանի, կեհայ սար: Դէլն ի, աղուէսն ի, լապտորակն ի, իշ տիսնայ, կը ժողուի, յէվարին կառնի, կզհայ տուն,

Ձէնով Յովան կըսի.—Դաւթ, որդի, գեառնարածութուն անոչ բան ի:

Կըսի.—Անոչ ի, համա էրկու-իւրեք խառ բալբալոս ուլ կայ միշներ, ընձի կը ցաւցըցին:

—Որդի, կըսի, մե բալբալոս ուլ չկայ:

—Ձէ, խրտիւրէր, մէ քեանիմ խառ կայ:

—Մ'էլի, հանք, գեառներ թուղ, բալբալոս ուլեր ես տիսնամ:

Կըլնեն, կզհան, յգեոմի գիւռ կը բանան. գեառներ գիւռ կըլնեն:

Խրտիւրէր կըսի.—Որդի, յիւր ի, բալբալոս ուլ չկայ մըշ գեառ-նիրուն:

Էն տեղ Դաւիթ կըսի.—Խրտիւրէր, գիւ կայնի գիւռ. ես կեհամ, գեոմի մէջէն կը խանեմ գիւռ:

Դաւիթ կը մանի ինե, փէտմ կը գարկի մէկ էն սան, մէկ էն սան: Գէլեր, աղուէսներ, լապտորակներ գիւռ կըլնեն:

Խրտիւրէր կը տիսնայ, գէլերու, աղուէսներու, լապտորակներուն կըսի ճալբալոս ուլ:

Խրտիւրէր կըսի.—Որդի, Դաւթ, թուղ, արի. թուղ, արի. էն քիւ բան չի, թուղ, արի, էհանք տուն:

Կը տանի Դաւիթ, կըհայ տուն:

Էն տեղ կըսի.—Դաւիթ, որթկարածութուն անոչ բան ի, արի, քի անեմ որթկարած:

Կը բերի, ջուխտմ պողպըտե սոլ կը կարի, կորողի խրտ որ-թկներաց:

Դաւիթ որթկներ տանի, կեհայ, կէրեծայ:

Էն տեղ իշ գէլ կը տիսնայ, իշ աղուէս, լապտորակ կը տիս-նայ, էլմ կը խառնի մըշ որթկներաց. կը բերի, քեաղքից գիւռ կը թուղնայ. կը գհայ տուն:

Գէլեր կը թուղնեն, կեհան սարնըլեր. որթկներ կզհան տիւրջ տներ:

Ձէնով Յովան էլմ կը տիսնայ գէլ, աղուէս, լապտորակ ժողուէր ի, բիրեր ի, կըսի.—Որդի, մէրթայ խրտ որթկներաց, քե կանեմ ի, բիրեր ի, կըսի.

Նախորդ, նախորդութուն անոչ բան ի:

Էն տեղ ջուխտմ պողպըտե սոլ կը բերի, Դաւիթ կը խաքնի: Յովան կորողի նախիրի յէռջև. նախիր կը տանի, կէրեծայ:

Կը տանի, էլմէլ արի, գէլ, աղուէս . . . իշ գեառան կը տիս-նայ, կը խառնի յառէջ. կառնի կզհայ տուն յէվարին:

Էն տեղ-մըշ քեաղքին ճծով կնկտեր իշ կը տիսնան գեառան-ներ, յաղղեց կառնեն, ճծեր կընցըցեն:

Ձէնով Յովան կը տիսնայ, կըսի.—Որդի, արի-արի, էն քիւ բանը չի, թուղ արի, էհանք տուն, էն քիւ բան չի:

Կեհան տուն, կըսի.—Արի, նիտ անեղմ տամ քի, գնա, Գեջիւր արա:

Էդ էլ կեհայ մէկ-էրկու-իւրեք օր լոր կապանի:

Էն տեղ որ լոր կապանի, կան կզհայ:

Պառուս կորեկ կը գնդընի, մէջը Գեջիւր կանի:

Մէկ օր պառուս կեհայ, կը տիսնայ Դաւիթ լոր կապանի:

—Այ թլոր Դաւիթ, կըսի. զիւրիդ խորեմ, ախշար քիւ խոր—

Մհեր թաղաւորի սեյրաւատեղ Աւագ սար կայ, մկայ գիւ իկեր էս,

մեր կորեկն մէջ լոր կապանիս:

—Պառուս, իշ-իշ:

Կըսի,—Ինչը՝ ինչ, զլեօխդ խորեմ, Թլոր Դաւիթ (դառնայ, մէկ էլ կըսի), Թլոր Դաւիթ, քիւ խօր սեյրանատեղ-Աւաղ սար:

Մարութայ բանձը Աստուածածին:

Մըսըրայ Մելիք իկեր ի:

Գիւ խօր վանք Մարութեն քեակեր ի:

Բատաներ քեակեր ի:

Վերու օխչար բռնաւոր բռններ. մկայ գիւ չըս էհայ ընտե. ես էմ, մէկ ախչիկ, էս փշում կտրեկ. եմ դամար կը կտրեմ վըր ձի:

Դաւիթ կըսի.—Պառաւ, Աւաղ սարի ճանրախ վան տեղն ի, վան տեղէն կեհայ:

Պառաւ Աւաղ սարի ճանրախ շանք կտայ, կըսի.—Գէ, էհա տեղէն կեհայ:

Դաւիթ կղեայ տուն, կըսի.—Խրօխբէր, իլի հանք Աւաղ սար. եմ խօր սեյրանատեղ:

Խրօխբէր կըսի.—Որդի, քի խափիրեն, քիւ խօր սեյրանատեղ-Աւաղ սար չկայ, քի խափիրէն-սուտ կըսին:

Ձէ, խրօխբէր. ես գիտեմ, կայ, ես տէհամ, չըմ կայնի:

Դաւիթ կընի, կեհայ Աւաղ սար. լանկի կը զարկի, բաղան կը քեակի, վերու օխչար կը թղնի, մէկ մընէ կը բռնի, կըսի.—Գեացէք, կերէք, խմէք, Դաւիթ ջանին տուա արէք:

Խրօխբէր կղեայ, կըսի քեռի Թուրոսին:

—Գիւ խաղէն-Դաւիթ գինաց Աւաղ սար. մենքն էլ էհանք. տղայ ի Դաւիթ, չը վախենայ:

Խրօխբէր, քեռի Թուրոս կըլին. Դաւիթ իտե կեհան:

Կը տիսնան իշ, Դաւիթ լանկեմ զարկի, բաւաններ քեակե. վերու օխչար թրղե գինացած, լսիր ի վերու օխչարին.—Գինացէք, կերէք, խմէք. իմ ջանին տուա արէք:

Էրկու օխչար բռններ, գիներ ի Աստուծուն:

Էն օխչար բռններ որ գիներ ի, կանի կերակուլ. գինք, ուր քեռին. խրօխբէր կուտեն, կը պառկեն, կը քընեն:

Դաւիթ աչքեր կը բանայ, կը տիսնայ մէկ բեօց կընը, կանի որ ընը վեր, բեօցին քամաւա անի. կը տիսնայ նուպի փեռ խօրօխբօր տակն ի, կըսի.—Թի խանեմ վեր եմ խրօխբէր, վայ թէ ըսի «Դաւիթ վախեցաւ,» թի նուպի փեռ կտրեմ, ախտս ի: Կըսի.—Չայնամ թի ախտս ի:

Դանակ կը բռնի, կտրի. կընի կայնի կըհայ, բեօցին քամաւա կանի:

Կըհայ մօտ, ձեռ կտայ բեօցին, չիլիցի ձեռ. խող կը թալի, չընցնի. նոր ուր խելքին մէջ կը մտածի.—Նա Մարութիկ բանձը Աստուածածին կըսին, նա ի:

Կընը, կղեայ, խրօխբօր, քեռուն կըսի խաղով.

—Խրօխբէր, քեռի, ձեռ անոց քնուց վիւ իլի:

Մարութայ Բանգր Աստուածածին քսիր եմ:

Խրօխբէր կըսի.—Արի, որդի, արի քընի, ես Ձէնով Յովան էմ. քեռուն աւուր ճանրախ եմ ձէն կեհայ, կը կանչեմ, սարակ կը բերեմ, չինեմ:

Դաւիթ կղեայ, կը քընի:

Էն տեղէն մէկ էլ կը տիսնայ լոս քեարի յէջէն կը բոխայ:

Կը գեայ, կը նստի խրօխբօր գլխին ու քեռուն, ձէնով կըսի:

Խրօխբէր, քեռի, ձեռ անոց քնուց վիւ իլի:

Տրայ Մարութայ Բանգր Աստուածածին լոս կը բոխե:

Կըսի.—Որդի, քընի, ես ձէնով Յովան էմ, է՛շ կը վախենա.

քեռուն աւուր ճանրախ եմ ձէն կեհայ:

Էն տեղ Դաւիթ կեհայ, կը քընի:

Խրօխբէր ձէնով Յովան կըլին. կը պոռայ:

Որ կը պոռայ, խաղար-խաղար սարակ կը թափին:

Օրէ Մարութայ Բանգր Աստուածածին կը չինին:

Էն գիշեր կը քընին, կը տիսնան Մարութայ Բանգր Աստու-

ծածին չկայ:

Գեար ուր տեղն ի գինացեր. խող ուր տեղն ի գինացեր. աւաղ կու, իշ որ պատրաստութուն ի, մամիկ մէկ ուր տեղն ի գինացած:

Էն մէկէլ գիշեր կը քընին:

Դաւիթ կը տիսնայ Մարութայ Բանգր Աստուածածին կը գեայ էրազ. կըսի.—Խանգալ քիւ մէջքէն քեշի, խիմ խանգալի վէն էսկի:

Կըսի մատուռ մէլ ընձի չնի:

Օրէ կը չինես, կը բըմես, պատարազ մէջ ընձի կը մատուցես.

որ ես վեր եմ խըման կայնեմ:

Էն գեայ կըլին, խրօխբօր Ձէնով Յովանին, քեռի Թուրոսին ձէնով կըսի:

—Խրօխբէր, քեռի, ձեռ անոց քնուց վիւ իլի:

Էս օր Մարութայ Բանգր Աստուածածին իկե բնձի էրազ:

Եմ մեքէն եմ խանգալ կը քեռեմ:

Խիմ վեր եզ խանգըրին կը դնեմ:

Պասիկ մատուռ ինու մեջ կը շինեմ, բըմըմեմ:

Պատարազ մեջ կը մատուցեմ:

Կըսի.—Դաւիթ, քընի, ես Ձէնով Յովան էմ, լուսուն կըլենեմ,

էլ սարակ կը բերեմ քի խամար. մէկ էլ թըլ չինեն:

Խրօխբէր կըլենին վեր, Ձէնով Յովան կը պոռայ, խաղար-խաղար սարակ կը թափին, կըլեն:

Խի լիսուն Դաւիթ կըլնի վեր- խաճնար ուր մէջքէն կը քեշի- խիմ վրէն կը դնեն. պատի մատուռմ էլ մէջ կը շինեն. օրէ կը շի- նեն, կը քրմրմեն. պատարագ մէջ կը մատուցեն:

Նոր բանձրիկ Մարութայ Աստուածածին կայնի վեր ուր խըման:

Դաւիթ էն տեղ կը ժողուի քեառսուն սարկաւագ. կը ժողուի քեառսուն տէրտէր. քեառսուն տիրացու, կը ժողուի քեառսուն վար- դապետ կը ժողուի. քեառսուն բանուր միաբան կը ժողուի. իշ ու սարքն ի, զրմեն կը պատրաստի. մէջ կը դնի:

Դաւիթ զինք կըլնի, կը գեայ Զոջ Սասմայ տուն. գլեօխ կը գնի նռան գինին:

Ճուապ կհնայ Մսրայ Մեղիքին, կըսի.—Դաւիթ՝ Աւագ սար, որ գիւ վերու սխար բռնէր էր, Դաւիթ գեացե, Աւագ սար շինե. բռնաւոր զրմեն թըղե, պատան փուլցե, Մարութայ Բանձր Աստուա- ծածին տուն շինի:

Մսրայ Մեղիք կըսի.—Կողբահդին, դիւ իլի, գինն, Վանք Մարութեն քալնի, սո ալի:

Կողբահդին կըսի.—Մսրայ Մեղիք, իլի վեր. էրկու քալուր ասկեար տու ձի. որ ես էհամ, Վանք Մարութեն քալնի, բիրեմ:

Կողբահդին կըլնի, էրկու քալուր ասկեար կառնի, կգեայ Ղուրայ դաշտ: Էն տեղ մէկ մատակ փառով նախորդներուց կառնի. կը զինի, ինու գլեօխ կառնի, կհնայ Վանք Մարութեն. զանչի, կըսի.—Միաբաններ, դռնաբաններ, դիւու բացէք: Չեն բանար:

Կըսի.—Էյ անիրաւներ, մէկ քընց ձեր տէր զինիր էմ. դիւ դոր կը մնար, որ դիւու չէք բանայ վըր ձի:

Գլեօխ կը թալի, կըհայ ներս:

Գիշերուն, քնու մէջ ինոնք յախու կըլնեն, դիւու կը բանան:

Էն տեղ Կողբահդին կը մտնի, վանքի մարդեր յըմեն կսպանի, վանք քալնի, կը տանի:

Մէկ սարկաւագ մը շանդակներուց միջէն կըլնի վեր, ժամու շապիկ կը թաթիլի մը արնին, կըհայ Սասում. տիսնայ Դաւիթ գլեօխ դրե նռան գինին:

Աչք կառնի սարկաւագին, կը տիսնայ, կըսի.—Խուսկն ի պա- կաս թի մում, սո, տամ:

Սարկաւագ կը տիսնայ գինով ի, ժամու շապիկ նոր կը թալի յէնջի Դաւթին:

Դաւիթ որ կը տիսնայ, կըսի խաղով.

—Հայ աւելես կօրներ. մէչքս քոլներ, քիվերս օլրուեր:

Դաւիթ ինչիս ուրին կանիծի. սկոն կանիծուի. աչկեր կը կօր- նայ, մէջք կը թոլնայ, թիվեր կօլրուի,

Դառնայ, զինք կօրնի, էլմ կը սաղնայ:
Կըլնի վեր, շինարի ծառ կը քեշի, դաս կանի Ղուրայ դաշտ, կըհայ Կը տիսնայ Կողբահդին առե ասկեար, նստե մը Ղուրայ դաշտին:

Չինարի ծառ թափ կտայ, ասկեար զըմեն կուտորի:
Էն տեղ Կողբահդին կը փախի, կըհայ, կը մտնի յաղբրի քեարի տակ:

Կնկալի կգեան ջրի, կը տիսնայ Կողբահդին կիօ քեարի տակ պախուրի ի Կըսին:

—Կողբահդին ալան սալան:

Դիւ կեներ Սասում բերե քալան:

Կողբահդին կըսի:

—Քեալա նեօգե, քեալա բեօգե:

Ես գիսե Սասում դատե եր միջան:

Ես յըր գիսի քեար եր կապան:

Վաղուան օր գեա կըգեայ գեարնան:

Ձեր իրկան նուց պլուր կը բիրի եղն ու չորքան:

Ընտե Կողբահդին կըլնը, կհնայ, նուապ կը տանի Մսրայ

Մեղիքին.—Իշ կանես, իմ ասկեար կուտորեց. ես փախայ, պըծայ:

Կըսի.—Իլի, առ տաս-քսան ձիաւոր, գինա Սասում մօ Ձէնով Յովան, ըսո, «քեառսուն տարուայ խարն Մսրայ Մեղիք կուգի»

տիսնանք. կտայ թի չի տայ,

Կըսի.—Քեառսուն ըղսաբեռ ոսկի կուգեմ:

Քեառսուն երկեց կնիկ կուգեմ, ուղս բառնան:

Քեառսուն կօլոս կնիկ կուգեմ, երկանգ աղան:

Քեառսուն աղապ աղջիկ կուգեմ առմաղան:

Ըն տե կըլնի, կըգեան մօ Ձէնով Յովան, կըսին:

Ձէնով Յովան կըլնի, խիգիցի բիրան կը բանայ:

Էն տեղ պառուռ աղջիկն էլ տարեր էն:

Պառու կըլնի, Դաւթի խտե կան կգեայ:

Կըսի.—Դաւիթ դոր ի, չէրեայ:

Կըգեայ. կը տիսնայ Դաւթի էլմէլ առե նետ անեղ. մտե մը

պառու կուրկին, լոր կըսպանի:

Կըսի.—Այ թլոր Դաւթ, գլեօխ խորեմ. ես էմ, մէկ աղջիկ:

Քիւ սասամաքէն էն էլ տարան:

Դաւթ կըսի.—Ինչ-ինչ, պառաւ:

Կըսի.—«Ինչ-ինչ» գլեօխ խորեմ, թլու Դաւթ. Մսրայ Մեղիք

Կողբահդին յօրողի, քընէ խարն կառնի:

Կըսի.—Պառաւ, դոր ի:

Պառաւ կըսի.—Ալի, ես քի շանք տամ:

Պառաւ գրաւիթ կը տանի, նշանք կտայ:

Տխմայ Կողբահդին նստեր ի վըր աթուռին. դալուն կրակեր ի խինդ արշին յերկէն ի դալուն. դրիւր ի վըր աթուռին, կը քեշի:

Էն տեղ կը տխմայ խրօխըէր: Եդ ինչ ի կանխ, կըսի:

—Որդի, կըսի. քիւ քեաքերն ի կը սրբեմ:

—Խրօխըէր, կըսի, դիւ չըս կէնայ եմ քեաք սրբի. իլի վեր, ես կը սրբեմ:

Խրօխըէր կընի վեր, Դաւիթ կը նստի, չափ կը կործի. փարէն կը լեցի չափի ոռին, փարէն չափի ոռին չի կայնի. կը լողայ, կգեայ տակ:

Կողբահդին կըսի.—Նա, ես քիւ թռանէն էմ, եմ թագաւոր քիւ թռանէն ի:

—Որ սկոն ի, կըսի Դաւիթ: Կըռքի, չափ կը տփի պատ, քեառսուն պատ յեռջի կը խրուի:

Էն տեղ կընի, կայնի. Կողբահդին լեզուն կը կտուի, պըրկըներ կը կտուի. քիթ կը կտուի. Երկու ատամ կը քեշի, պըրկըներ խրտ լեզուն կը մխի վըր ճակտին:

Կողբահդին խայտառակ կընը, կընայ թագաւորի քեադքի մէջ:

Կըսին.—Կողբահդին ուրախ էկաւ, Աստուած խէրն անի. ծիծկայ:

Կընայ, կընի թագաւորի դիմաց, չկէնայ ճուապ տայ:

Կը տխման խայտառակ բան մի:

Մըսըրայ Մելիք կըսի.—Հա՛յ վա՛խ, նա Դաւիթ ընի, սկնայ բանըմ ինե եմ գլխօխ:

Կընի, ասկեաւ կանի, կըգեայ վըր Սասունայ:

Դաւիթ խի լուսուն կընի վեր, կը տխմայ իշ-Երկնուց աստղերուն հաշիւ կայ, Մըսըրայ Մելիքի ասկիւն չկայ, կըսի.—Ինչիւ անեմ, ընեմ, համ մօ պառաւ, պալի էն ճարմ տխմայ:

Կընի, կընայ մօ պառաւ:

Կըսի.—Պառաւ, իլի վեր, տես, Երկնուց աստղերուն ճըսապ կայ, Մըսըրայ ասկիւն չկայ. ես մինակ ինչիւ տանեմ:

Պառաւ կըսի.—Իլի վեր, գինն, քեառսուն տարուան գինի խըմըցուր քիւ խրօխը, քիւ խրօխըէր թըղ գինովնայ. ինու մուրուսի մէջ կան արի. քեառսուն բանիւ կը գտնես. քեառսուն դուռ կը բանաս. ինչ ուզես, էն կը տխմաս:

Կընի կընայ, քեառսուն տարուան գինին կը խմըցըի ուր խըրօխը, քեառսուն բանիւ մըջ մուրսին կան կգեայ, կը գնտնի. քեառսուն գիւռ կը բանայ. կիշկայ քեառսուն ձի ախտախանի մէջ կը տխմայ, կընայ. ձեռ կտայ քեառսուն ձիւ քեամիլին, մէկն էլ չգիմանայ ինու ձեռայ յեռջի. կը գղղին. կը տխմայ մէկ խառ

բուռակ խաւերու թաւի տակ կապած ի, ծռտան վերէն. մըջ ծռտուն կուրիսեր ի Զեռ կտայ էն ձիու քեամիլին. էն ձին մէկ լանկի կը դարկի պատին. կրակ, բեօց, ոտներաց յեռջիէն կընայ:

Դաւիթ կըսի.—Թի ձիու թեւն անի քնձի, նա ձին ի:

Ըն տեղ էն ձին խանի դիւս. պառաւին կըսի.—Դիւ գլխօխ

բունի, քիւ աղջիկ ջիւր լցի, ես լուսմ:

Էն տեղ ձին կը լուսայ. կընայ ուր խօր չորեր կը բերի, խագնի. Զոնեղեթէն չապիկ կը խագնի, քիւրք դաբըքի կը խագնի, ճգման Արգըրըմին կը խագնի. դալուխ դաշիֆին կը գնի գլխօխ, Թրիկ կէծակին կը կապի վըր ուր, Ռըմիկ Զոջանին կը բունի ուր ձեռ, Կիւրգիկ Ֆերգին կառնի:

Քեառսուն ղիտր բանբակ կըգնի ճգման Արգըրըմին, նոր կընայ

ոտներ:

Քեառսուն ղիտր բանբակ կը գնի դաւուխ դաշիֆին, նոր

կընայ գլխօխ:

Քեառսուն վաթ թրիւրու դալիւններ կապի, նոր կը խառնի

մէջը:

Քիւրկիկ ձալալին կը խեծնի:

Քիւրկիկ ձալալին կըսի.—Է՛յ անիրաւ, դիւ եմ տէր չեմ. ինչ

խառ ունես ընձի խեծնես. քի կը խաղցըցեմ խըտ ամպերուն. քի կտամ Երեգեանիւն, կիւրիցեմ, կանեմ քիւ:

Կըսի.—Ար խաղամ մըջ քիւ Երկու թիւ:

—Է՛, անիրաւ, քի կտամ քեամուն:

—Ար խաղամ քիւ աղ կող:

Կըսի.—Է՛, անիրաւ, դիւ չըս կէնայ ընծի խեծնիւ, քի կտամ

գեալին. կանեմ խաղար բրգուն, կսպանեմ:

Կըսի.—Կընեմ մէկ մաղ. կըպնեմ քիւ ճակատ:

Է՛, անիրաւ, ինչ կարելի ի դիւ ընձի խեծնես. քի կտամ գեալ:

Նով, քեառսուն տապակ գետին կիհաս:

Կըսի.—Կընեմ մէկ մաղ. կըպնեմ քիւ պոչ:

Կըսի.—Է՛, անիրաւ, քի կտամ գետին, ոտներուն յեռջի կը

տըրբեմ.—Ար խաղամ քիւ փորի տակ:

—Է՛, անիրաւ, քի կտամ, Գլխօխ յեռջի կը թռնես,

գիւ չըս կէնայ ընձի խեծնի:

—Կընեմ մէկ ձիաւոր, կը խեծնեմ քիւ քեամիլի վերէն:

Քիւրկիկ ձալալին կըսի.—Դիւ եմ տէր, ես քիւ ձին:

Քիւրկիկ ձալալին կը խեծնի Դաւիթ, կը քըշի մըջ Սասուն

տան. Կիւրգ կտայ կող, կը խանի վեր խրօխը:

Խրօխըէր աշկեր կը բանայ, կը տխմայ. Դաւիթ Քիւրկիկ ձալ

ալին խիծեր, ուր խօր Մհերի չորեր խագիւր ի, արհայ կախ:

էն տեղ խրոխրէր կըսի.

— Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն զոնեխեղեկն շապիկ:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն փութիկ դաբրբին:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն նզմեկն Արգրմին:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն քրիկ կեծակին:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն Ըռմիկ Ջոջանին:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն Կիւրգիկ Ֆերգին:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն Քիւրիկ Ճալալին:

Խաղար ափսոս, էլաւ Սասման սնեկն քառլան Դաւիթ:

Էն տեղ Դաւիթ կըսի. — Խրոխրէր, զուրպան ընես էսա մէկ խաղրին, թի չէ, քի կապանի:

Էն տեղ քչի, էհայ կուր:

Քեռի Թուրոս կըզեայ յէռջի, կըսի. — Տղա, արբի, մէհայ, Սասման տան ինչ ըսես կայ. խրգիցայ ըսես, մալ ըսես, դէվիք ըսես, կայ. կտանք, քի կապտանք:

Կըսի. — Չէ, քեռի, համ. հնար չկայ. «ես Սասման տան դեռ ըլնեմ, խալխից չըմ վախենայ»:

Կընի, քըչի որ հա. քեռի Թուրոս կըսի. — Դաւիթ, կըհաս, քիւ խօր սեյրանատեղ — Կաթնով աղբուր կայ, էն տեղ ձին կը թուզենես, մէ քիչ քնես. խանգստանաս:

Դաւիթ կըքըչի, կը մոռնայ. ձիուն կը քչի, ձին չէհայ. ուր քեպն կը դարկի ձիուն. որ կը դարկի, կոտմ կաթ ձիու քթէն կը թալի:

Էն տեղ կըսի. — Նմ ձին քըն դի իմաստուն ի, խողի ես չէր դարկի ձիուն:

Կըզեայ, կիջնի վըր աղբրին, մէ ճօթ խաց կուտի, խանգստանայ. քընի, կալխի, կը տխմայ դալուխ դադիֆին գլխուց թուր ի. ճգման Արգրմինն ոտներաց թուր ի, թրեբու դալիւներ զըմեն կուտի ի. էն քեռուսուն դիտը բանբակ ճգման Արգրմինից կը խանի, նոր կըհայ ոտներ, քեռուսուն դիտը բանբակ դալուխ դադիֆուց կը խանի. նոր կէհայ գլխօխ. մէկ մէկ վաթ թրի դալիւներ կը կալի, նոր կը խանի մէջք:

Էն տեղ կընի, ուր Աստուած կը դանչի. Քիւրգիկ Ճալալին կը խեծնի, կըքըչի, կըհայ, չափնեւրաց դիմաց կը կայնի, կըսի. — Հայ վախ, թի նարանք ըլնեն բանբակ, ես ըլնեմ կըսի. վառելով չըմ կէհայ ինոնց պրծուցի. թի ինոնք ըլնեն յարգ. ես ըլնեմ քեռմի. չըմ կէհայ ինոնց փչի:

Ձին կըսի. — Է՛յ անիրաւ, իչ կը վախենաս. քեռնի քիւ թրի յէռջի էհան. էրկու սկոն եմ չնչիւս յէռջի կըհայ. է՛յ անիրաւ, ընչի՛ կը վախենաս. քեռնի՛մ՝ քիւ թրի յէռջի կտրուի. էրկու սկոն եմ

ոտներաց դէմ կը տրորուի, իրեք սկոն եմ պոչի յէռջի կըտրորուի:

Դաւիթ ձիու ճակատը կը պագնի, կանչի Աստուած. քըչի մըչ կուտն, մէկ գլխօխ կը քչի մէջ, կտուելով կէհայ չուր գլխօխ, որ կը դառնայ մէկէլ գեայ մէջ, ասկեաւ կըսի. — Փօեղ, Դաւիթ. փօեղ:

— Ես փուռ չեմ, փուռ գիւք էք. ձեր խէրն ի փուռ:

Մէ տղայ կը վերցի, կըսի. — Քի մեռնեմ, Դաւիթ. մենք քի չենք ըսի փուռ. մենք կըսինք փօեղ. փօեղ ասիւ-կայնի. Դաւիթ, ըսին, մե մի սրպանի, մենք խաբրով չընք իկե, զօռովի մե բիրի.

քիւ դիւսման կիւ, դըհան քընեք ի:

Կըսի. — Ինչպէս քրիստոնեայ, դիւ ձեր բաղդ կըտաք ընձի, որ

խը ձի դիւսման չընէք. էնոնք կըսին. — Խա:

Դաւիթ կըսի. — Որ սկոն ի. թըղէք, դինացէք, բան չըմ ըսիմ:

Դաւիթ քչի, կըհայ Մարայ Միլիքի մօտ. կը տխմայ Մարայ

Միլիք քընեք ի չափրի տակ. քեռուսուն դիտը արճիճ կալներ ի

չափրի գլխին, իչ նեֆես կը խանի, արճիճ կը թուի վըր չափրի

գլխին. նեֆես որ կիջուցի, արճիճ կը դիպնայ փորին:

Դաւիթ կըսի. — Աղջի. էդ անիրաւ ձի խամար խանէք վեր:

Քեռը կըսի. — Քեռուսուն օր գիշեր, ցերեկ կը քընի, չընի

վեր. բե, խալի կըսկցու, թալ ոտաց տակ, թընի վեր:

Մէկ խալի կըրակցըցի, թալի ոտներու տակ. ոտներ կը պարգի,

քիւրօջ կըսի. — Օ՛հ, եմ տեղ աղէկ չըս չինե. լու ընձի կծեց:

Դաւիթ կըսի. — Իլի վեր, լու չէ, ես էմ:

— Օ՛հ, կըսի, էս պըլպըլտն ինչի, ուտեմ Եւրեթ, ճաշ չմնայ.

ճաշ ուտեմ, յընթրիս չը մնայ:

Դաւիթ կըսի. — Վեր, վեր, Աստուծոյ խրամանքով ամենամէկ

բանն էլ կընի. Եւրեթ էլ ուտես, կընես. ճաշ էլ ուտես, կընես:

Դիւ կաւելնամ:

Էն տեղ կընեն վեր, իւրտ մէ մէկու խոյանակ կը կուտին.

չուր ճաշ մէ մէկու չըն յաղթի:

Էս անգամ կընեն, գեռմանակ կը կուտեն:

Ձիւսման ինչպէս դեղթան թալես, էնպէս ոտներու տակ խող

կըրթայ, կգեայ. կը ճգնուի:

Ֆերգանակ էլ կը կուտեն, մէ մէկու չըն յաղթի:

Դաւիթ կըսի. — Էսա պօս ի, կիւրգով կուտենք:

Մարայ Միլիքի մէք էս տեղ խաղ կըսի:

— Որդի, արի. մի կուտեմ.

Գիւրեք երագ եմ տխ.

Երագի մէջ զախախորի եմ,

Գիւրեք մըտ երագին տխայ,

Լուսնեակ վրա Սասնայ պոծառ եր.

Վրա Մըսրայ խաւար եր:

Էն տեղ կայնեն որ կռիւ անեն. Դաւիթ կըսի.—Նօպար եմն ի, ես տը կայնեմ, ձի խէր, մէր չկայ, ես ճեքիմ էմ. ձի սըպանես էլ զարար չկայ. խէր չունեմ, մէր չունեմ որ վըր ձի լան:

Էն տեղ Դաւիթ կը կայնի. Մըսրայ Մեղիք Սասնադ ձին քչի կըհայ ինչպէս չորս սահաքուան ճանբախ, կը գեայ, կը զարկի Դաւիթին. կըսի.—Խող էր, խող դարցար:

Դաւիթ կըսի.—Նա խող էմ, խող չեմ դառնայ:

Կըսի.—Մէ քի թափ տու:

Դաւիթ զինք թափ կտայ. բան չիլերի:

Մէլիք կըսի.—Նմ ձիու վիզ կտորէր, մեցզիլ կարճ էր:

Քչի, էսդուցէն վեց սահաքուան ճանբախ, կըգեայ. կիւրզմ էլ կը զարկի Դաւիթին:

Կըսի.—Դաւիթ, խող էր, խող դարձար:

Կըսի.—Խող էմ. խող չեմ դառնայ:

Կըսի.—Մէ քի թափ տու: Թափ կտայ, բան չիլեր:

Կըսի.—Նմ ձիու վիզ կտորի. ձիուս մանկզիլ կարճ էր:

Քչի իշ, էրկու օր էլ աւել, դառնայ, կըգեայ, կը զարկի մէ կիւրզ, կըսի.—Դաւիթ խող էր, խող դարձար:

Դաւիթ կըսի.—Ըսկի բան էլ չիլեր ընձի:

Կըսի.—Դաւիթ, մէ քի թափ տու:

Դաւիթ թափ կտայ, բան չիլեր.

Դաւիթ կըսի.—Մսրայ Մեղիք' նա օղսրթ, ճօպար եմն ի:

Կըսի.—Խն, քիւն ի.

Կըսի.—Դաւիթ, մտնեմ մըջ եմ ձիու չորս ոտաց, քեարսուն թաղիք թըչեմ, թալեմ վըր ձի:

Դաւիթ կըսի.—Թըչի, թալ:

Դաւիթ կանի որ մէկ կիւրզ զարկի. Մըսրայ Մեղիքի մէր ծծեր կը խանի դիւս, կըսի.—Որդի, կաթ էմ տուեր. տո՛ւ եմ կաթի խար:

—Էնա մէկ քիւ սիւլաակ կաթի խար, կըսի:

Կիւրզ կը վերցի, մէկ կիւրզ էլ զարկի. Մըսրայ Մեղիքի մէր կըսի.—Որդի, քի շատ էմ սլախե, շախե. դառն քիւն էմ խարամե վար քի. տո՛ւ եմ քնու. եմ չարչարանքի խարբին: Կըսի.—Նա մէկ թուրն էլ տամ քիւ չարչարանքի խարբին:

Մնացեր ի մէկ կիւրզ, կը կանի որ զարկի:

Քիւր կըգեայ յէռջե. Կըսի.—Դաւիթ, ես քի շախեր էմ. տու եմ խարբին:

Կըսի.—Հայդե, ըող անդդամ, էնի իրեք թուր զարկեց. պա ես մէկ թուր էլ չզարկեմ:

Թուրն կը զարկի Մսրայ Մեղիքին. ձին կը կտուի. քեառսուն թաղիք կը կտուի, Մսրայ Մեղիքին կը կտուի. քեառսուն կեազ էլ գետին կը կտուի:

Մէր կըսի.—Որդի, սղանիր եմ տղէն—ՂՄսրայ Մեղիք. զարար չկայ, դիւն էլ եմ տղէն էս, արի, ինու կնիկ ան. թագաւորութուն մնայ քի. Մսրն էլ թագաւորութուն արա. Սասում զաքի քեօն ի.

Դաւիթ կըսի.—Նա մօրէ որ ծնուեր իմ, գեառնարաա էմ. ես եմ խալալ լեռ ձեր խարամ լեռնու չըմ խառնի:

Մըսրայ Մեղիքի մէր Դաւիթին կանիծի, կըսի.—Ինչիս որ Մսրայ Մեղիք քաժա պսակուած էր, ինու կնիկ մնայ անտէր, որ դիւն էլ պսակուես, քիւ կնիկն էլ մնայ անտէր:

Դաւիթ կըսի.—Կընծմընծացէք դիւեր, կընծմընծացէք, ես կըհամ Սասում:

Էլաւ, գինաց Սասում, ուր խէրենական քեաղաք:

Դաւիթ կընի, կըհայ Սասում. մէ-էրկու-իրեք օր կը մնայ Սասումայ քեաղքի մէջ: Ձէնով Յովան—Ինու խրօղէր կըսի.—Որդի, արի, քի պսակեմ:

Դաւիթ կըսի.—Աղէկ, կը պսակուեմ. վիր աղջիկ կուղես ձիկ խամար:

Կըսի.—Որդի, Սըլթան Չմուշի աղջիկ կուղեմ քի խամար:

Կըսի.—Խրօղէր, ես Սըլթան Չմուշի աղջիկ չըմ առնի:

Էն տեղ ճուլայ կըհայ Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ Խան-տութ խանըմին, կըսին.—Մըշ ախլըքին Դաւիթ կտորի՞ն ֆերդ մի: Խանտութ խանըմ որ կը լսնայ, կըսի ուր աղջիկուն:

—Գինացէք, ձի Դաւիթ խըմա գեօվացէք:

Կընեն աղջիկը կըգան Դաւիթի տուն:

Դաւիթ տուն չի, Աւագ Սար նէջիր ի գինացի:

Դաւիթ խրօղէր կըսի.—Դաւիթ ես էմ:

Ինոնք սագեր կառնեն ձեռ. զԽանտութ խաթուն կը գեօվան: Գիտեն թի Դաւիթն ի, կըսին:

—Խանցուր խանըմի ճակտի լեմուրեմ ըսեմ.

Հալապա կեազ քամամ ի.

Խանցուր խանըմի լեթի սրպակուրեմ ըսեմ

Քուլայ քամուկի նման ի.

Ինու աւելեւ սեմ, ինչպէս ֆեմանի-կասախի նման ի.

Ինու աւելի քարքրպներ սեմ, կոնկի նպա նման ի.

Ինու յերկնուրեմ սեմ, քեառսուն Հալապա կեազ քամամ ի:

Դաւիթ խրօղէր կընի վեր, կը նեղանայ, կընի ինոնց սագեր կը կտորի ինոնց կը ափի:

Կըլնեն իդոնք Դաւթին յիշունց տալով անէն զիւս կըհան:

Դաւթ Աւագ սարկոյ նէջիր վեր թիւին կգեայ ինոնց յիւջև:

Կը տիսնայ էրկու մարդ Դաւթին խէր, մեռել, խառած յիշունց կտան, քիւֆը անելով կգեան:

Դաւթ կըսի.—Այ մարդեր, Դաւթ ձե ինչ ի արեր, զիւ Դաւթին յիշունց կտաք:

Կըսին.—Պա, մենք Դաւթին յիշունց չտանք, մեր սագեր կտաքեր ի:

Դաւթ կըսի.—Այ մարդեր, Ձեր սագերը ընչի ի կտարե:

—Պա, կըսին. մինք էլանք, դինացինք, Օղան-տողան թագաւորի աղջիկ-Խանտու խանըմ Դաւթի խըմար գեօվացինք, Դաւթ դարկեց. մեր սագեր կտարեց:

Դաւթ կըսի.—Այ մարդեր, նա եմ խրօղէրն ի իլե, Դաւթ ես էմ. մէ ձի խամար գեօվացէք, տիսնանք ձեր Խանտու խանըմ:

Կըսին.—Մեր սագ կտարեց, անսագ ինչիս տը գեօվանք:

Կըսի.—Ընձի դապուլ ի, անսագ գեօվացէք:

Ինոնք կըլնեն, Խանտու խանըմ անսագ կը գեօվան.

—Մեր Խանտու խանըմի նակսի լեկուրեմ սեմ,

Հալապայ կեազ քամամ ի,

Մեր Խանտու խանըմի աւեմ սեմ

Ձինի դասախի նման ի:

Մեր Խանտու խանըմի աւելիւրու քարպեմ սեմ

Կոնկիւ նղա նման ի,

Մեր Խանտու խանըմի լեւի կակղուրեմ սեմ,

Քուլայ բամբկի նման ի.

Մեր Խանտու խանըմի յերկրնուրեմ սեմ,

Քեառուուն Հալապայ կեազ քամամ ի:

Ին տեղ Դաւթ կըսի.—Դիւ գինացէք. ես տը գեամ, ուրբաթ օր ձի խանըմ տիսնամ:

Դաւթ կըլնի, կըհայ տուն, խրօղբօր կնկեայ կըսի.—Եմ շորեր լուայ, ես տեղ տըհամ:

Խրօղբէր կըսի.—Կայ-չկայ, էն շուն շանորդիք գինացած, տիտած. ճամբխէն խանած:

Դաւթ կըլնի, կըխեծնի ուր ձին. որ էհայ Օղան-տողան թագաւորի տուն Խանտու խանըմ տիսնալու:

Կըլնի, կըհայ Օղան-տողան թագաւորի քեաղքի մէջ:

Ղաւթիկ ի. դիւ չը գիտի վար տեղէն ի. յըմեն բասան ի. լանկեմ կը գարկի, բասան կը փուլցի. ձիւ կը քչի, կըհայ թագաւորի խաւ պաղչի մէջ, ձին կը թուղն՝ վարդ, ըռահանիւրու մէջ, կէրեծայ. զինքը անմախութեան հալուզի վրէն սառկի, կը քնի:

Ուրբաթ օր ի, Խանտու խանըմ կըլնի՝ Դաւթի ճամբաղ կիշկայ, ախանայ Դաւթ եանի, կգեայ:

Կը տիսնայ մէկ մարդ կեօ ձին թըղեր խաւ պաղչի մէջ. վարդ ըռահանիւրու մէջ կէրեծայ. զինք սառկե վր հալուզին, քնի ի. կըսի.—Կայ-չկայ, էն Դաւթն ի. կըսէն «Դաւթ կոպիտ, ծուռ մարդ ի», էն Դաւթ կըլնի, ինչ դանսար անվարտայ մարդ ի. գինացէք, ըսէք, որ էն խաւիցի տէրն ի. թըղ ըլնը, հա. մէկ խաց էլ տարէք, թըղ ուտի, նոր կըսէք. «մեր Խանտու խանըմ կըսի. թըղ ըլնը՝ հա»:

Խաց կը տանեն. զնեն Դաւթի յիւջև, Դաւթ կուտի:

Ֆերգներ Դաւթին կըհան, կըսին.—Մեր Խանտու խանըմ կըսի.—Թըղ ըլնը հա, ինու վաւ ըսի՝ ըլնի, գեայ, ձին թըղնի մըջ խաւ պաղչին, վարդ ըռահան ուտի. տրորի, փալիկան տայ (ձիու գետին թապտիլը), էն ինոր խօր չիմանի. օձ ուր սղուտով, խաւ ուր թիտով, մեր խաւ պաղչի վրէն չէր իջի. էն իչ հատ ունի. ուր գլխին գեայ, դարկի. պասան քեակի, մանի մըջ պաղչին. ձին թըղնի մէջ, էրեծայ. ինչ դանսար անվարտայ մարդ ի. թըղ ըլնը հա, ախոս ի, թէ չէ ֆերգներ կգեան. ինու ջոջ բրդուն ինու ականջ կը թղնին:

Դաւթ կըսի.—Խոզի դիւ չոտ էր ըսե. քեանի ես խաց չիւր կիրե. ինչ ֆայտայ. խաց կերայ, պըծայ. նոր ըրցիր. որ սկոն ի՛ ես չըմ էհայ. իչ ինոնց ձեռնէն կգեայ, թըղ չը խնայեն:

Ֆերգ կըլնը Խանտու խանըմին կըսի.—Դաւթ սկնայ կըսի:

Խանտու խանըմ կըսի.—Իլէք, գինացէք, ըսէք. թըղ գեայ սղայ. դիւ սփռեն փոէք, ձեր թըղը գրէք տակ. քեառուն ֆերգներ կըլնեն. ուրինք թըղը կը չըլտեն, կը զնեն սփռի տակ, սփռեն կը փռեն վրէն. խաց կը զնեն . . .

Դաւթ զանչեն կը գեայ, կըսին.—Խրամեցէք, խաց ուտենք:

Դաւթ կըգեայ, կը նստի միամիտ. որ խեղճերը խաց ուտի:

Մէկ մէկ պատիկ քաւ աւաղ կը բիրեն, կը խմեն, կըլնեն մէկ մէկ քաւ էլ գինի կտան:

Դաւթն որ կտան, Դաւթ կառնի զըքաւ. կը տփի պատ. կըսի.—«Մա ուղտ գողտով կը ջրին» բիրեք մէկ քեառա. ես գինի խմեմ, կշտանամ:

Կըռքի Դաւթ, սփռեն կը ծալի, կը տփի պատ. կը տիսնայ քեառուն թուր կեօ չիտուկ, սփռի տակն ի. կը ծալի զը թըղը, կըսի.—Իչ խօրոտ եմ ձիու նալ, մեխ կըլնը:

Ֆերգներ՝ զարգանդ կտայ վըր ֆերգներաց, կը վախենան Դաւ-

թի մօտէն, կըսեն. — Աստուած կամեցաւ, մենք չգարկինք Դաւթին, որ մենք զարկիր ինք՝ զըմի զըմեն էլ կսպանէր:

Կըհան, Խանտուլ խանըմին կըսեն. — Դաւթ սկնայ արաւ:

Խանտուլ խանըմ կըսի. — Գինացէք. դիւ քեառսուն Գեղ, կայնէք խը Դաւթին մէ տեղ, ես փանճարից խնձոր տը զարկեմ: Խանտուլ խանըմ իրեք դիւ խնձոր կը թալի, իրեք դիւ էլ կը զարկի Դաւթին:

Դաւթ Գեղգնիրու կըսի. — Գինացէք. Խանտուլ խանըմին սէք. թուղ գեայ, ես տխնամ:

Խանտուլ խանըմ կըսի. — Գինացէք, սէք Դաւթին, թըղ ընը, հա, ուրբաթ օր յըխտի օր ի, ես կըհամ ուխտ. թըղ գեայ յըխտատեղ. զը մէմէկ կը տխնանք. թի որ ձի չի ճանչնայ, եմ բաժ քսան կեազ վըր խալքին բանցը ի:

Դաւթ կընի, կը խեծայ ձին, կը գեայ տուն:

Կը մնայ չուր ուրբաթ օր. ուր չորեր լուալ կտայ. կընի, հա ըխտատեղ Խանտուլ խանըմ տխնար:

Կընի, կըհայ. կը տխնայ, ըխտաւորներ կըհան. կիշկայ կեօ մէկ աղջիկ մէջ ըխտաւորներուն շար բուներ ի:

Կըսի. — Կայ-չկայ, Խանտուլ խանըմ էն կընի:

Կըհայ. կը խանի. ուրախըթինը չգիտի ինչիս տ'անի՝ Խանտուլ խանըմի ճակատ կը պագի:

Խանտուլ խանըմ գեօմըմ կը զարկի մըջ Դաւթի քըթին:

Դաւթի քըթէն կը պըծնի էրուն, կը գեայ:

Դաւթ կըսի. — Բան չըմ ըսի, Աստըծուց կը խնդրուեմ, Սե թագաւորի ձիաւորներ գեան քիւ խօր վրէն, կուի ուղեն:

Որ կուի գեան ընձի մօնքան ընես, ես համ կուի՝ մա բան ի, մեռայ. եմ լիշ խաւամ լիշերուց խանէք դիւս. ջոկէք՝ եմ նշանն էլ ինչ ի, եմ աջ թիւին վրէն մոտ խաչ կայ:

Դաւթ կընը, կը թուղնը կըհայ ուր տուն:

Խանտուլ խանըմ կըհայ ուր տուն:

Խանտուլ խանըմ կը տխնայ, իշ, էրկու սե ձիաւոր էկան մըջ ինու քեաղքին, թագաւորի քեօկ ու սարէն կը խալցեն:

Կըհան Օղան-տօղան թագաւորի քեօկի սարի յուղի կըսին. — Ահան, եան Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ, Խանտուլ խանըմ տը տանեմ եմ աղին. եան էլ կուի տանեմ:

Ճուապ օրողիկեց Դաւթին, ըսաց. — Դաւթի, ինչիս անիծեր ի. սկոն էլ թը գեայ, ուր կուի անի, ճար իշ ի, թի որ չանի, ես տըհամ. Սե թագաւորի աղին տ'անեմ:

Դաւթ ըսաց. — Պօտ ի, տընեմ, տըհամ, կուի անեմ:

Դաւթ էլաւ. ուր ձին քեց դիւս, ուր չորեր խաղեաւ, գինաց. գինաց մըջ կուուն:

Ինու քեօի Թուրոս քանալի էր արե, ըսեր էր.

— Ընձի քինէ ամանէ. կըհաս Սե թագաւորի կուի. կիւրգ կը քեչես, կը զարկես. էրկըթի սուն կայ, ինունց էրկըթի սուն, թի կտուց՝ կտուց, թի որ չկտուց, յետ կը դառնաս, կգեաս:

Գինաց. խասաւ էրկըթի սան մօտ, կիւրգ քեչեց. անուն Աստըծուն իտուր, կիւրգ զարկեց էրկըթի սան:

Կիւրգ էրկըթի սուն կտուր էր:

Համա խաղաւ քեամին կըգէր, էրկըթի սուն կտուրու բառան վըր ուր քեօին կայնաւ:

Դաւթ գիտցաւ որ կիւրգ էրկըթի սուն չկտուց: Ըսաց. — Հայ, եմ վիզ կտարուէր. եմ թիս օլուէր, եմ աշկերս խաւարէր, ես չիկի. եմ կիւրգ վըր էրկըթին չը նուգէր:

Դաւթի վիզ կուտրաւ, թե ուլուաւ, աշքեր խաւարաւ:

Դարձաւ գինը ուր օրչնեց. Աստըծոյ խրամանքով սաղցաւ: Մէկ էլ դանչնց Աստուած. կիւրգ զարկեց էրկըթի սան, կըտրեց, տխաւ որ էրկըթի սուն էրկու տեղով կըտրուկ ընկեաւ: Ըսաց. — Հեղպի ես էն գեախ շըշկուեր ի:

Անուն Աստըծու խուր, քեց ուր ձին. գինաց մըջ կուուն. գինաց, էկաւ էրկու դիւօխ. Սե թագաւորի անկեաւ կտրեց:

Սե թագաւոր իշ ըրաց. կէս գիշեր կընէր ժամանակ. գնդներ թալեց վըր էրկըթի սներ. փակին զը Դաւթ. կապին վըր սըներաց:

Գիշեր Ձէնով Յովան մըջ էրաղին տխաւ զը Դաւթ կապին էրկըթի սներաց վրէն. քիշ ի մնացե որ սըպանին:

Ձէնով Յովան կըսի. — Կնիկ, յիւ վի, Դաւթ վըր էրկըթի սըներաց կապած. ճըպամ արա:

Կնիկ կըսի. — Այ տնաւէր, փթխուկ խալիւոր. քիւն քե քընի. էրաղ Դաւթին տըսի. Դաւթ Խանտուլ խանըմի ծոց քեմ կանի:

Ձէնով Յովան մէկն էլ քընաւ. էլմէլ մըջ էրաղին տխաւ Դաւթ վըր սներաց կապած:

Էլաւ, էլմէլ ըսաց. — Կնիկ, Դաւթ վըր սներաց կապած ի, նեղութենի մէջ ի:

Կնիկ կըսի. — Փթխուկ խալիւոր էս օր ծուեր ի:

Էլմէլ դառնայ, կանճարանայ, կը քընի:

Մէկն էլ մըջ էրաղին կը տխնայ, Դաւթ էրկըթի գնդիկներով վըր էրկըթի սներաց կապած:

Ել կնկեան չը լսի. կընի վեր, հրադ կանի. կընայ ախտախա-
նէն, ձեռ կը դնի սև մատկու քեամկին, կըսի.

—Այ սև մատակ, ընձի եփ տը խառցըցես 'Դաւթին:

Կըսի.—Առաւօտուն ժամ զարկոցին, կը խառցըցեմ:

Կըսի.—Հայ քիւ վիզ կուտրուի:

Կընայ, ձեռ կը դնի կարմիր մատկու քեամկին, կըսի.—Կար-
միր ձի. ընձի եփ կը խառցըցես 'Դաւթին:

Կըսի.—Քիւ աշկեր բանաս, խփես. վըր նանկներայ թա-
փարս կառնես:

Ձէնով Յովան կըսի.—Քիւ մէջքը կանանչի:

Կընի, քիմարմ կըտայ. հակատ կը սլաղի, կը խեծնի:

—Կանանչիս, որ դիւ էս օր եմ սրդուն կը խառցըցես,

Կը խեծնի, աշկեր կը խփի՝ բանայ, կը տիսնայ վըր նանկեր-
կերայ թափարս կառնի:

Քեառսուն աւուր ճանբախ դատն ի 'Դաւթի, կը սօռայ, որ
կը սօռայ, քեառսուն աւուր ճանբախ ձէն կհայ, կըսի.—'Դաւթի,
Աստուած քիւ տուն չաւրի. մէ յիշա Մարութայ բանցը Աստուածա-
ծին. Մսե խաչ որ սլաղարատ ի քիւ աջ թևին. մէ քի թափ տու:

'Դաւթի կըսի.—Հայ վախ, եմ խրոզոր ձէն ի. էկաւ, ձի խա-
սաւ, ազուրթ կըսի. Աստուած եմ տուն աղուի. մա ես ինչ զանաւ
ընձի մուցիրեմ. զանչեմ Մարութայ բանձը Աստուածածին:

'Դաւթի կը դանչի Մարութայ Բանձը Աստուածածին, զինք
քափ կտայ. զննրենք կը կտրուի, 'Դաւթի կարձգուի: Են զննիլ-
ներու կտրենք կը դիպնայ, ասկեաւ զըմեն կը ջարդուի: Կիչնի, կը
տիսնայ, էն ասկից իրեք մարդ ի մնացեր. էլ զաւ չկայ: Ըն տեղ
'Դաւթի կուզի էն իրեք մարդ սըպանի: Մէկ էլ 'Դաւթի իշ կը տիս-
նայ. էրկուց աստղերու հաշիւ կայ, Սև թագաւորի ասկիւն չկայ:
'Դաւթի էրկու բաթ-էրկու գլխօխ Քուռկիկ ձալալին կը քշի. զընոր
զեացող ասկեաւ մէկ ձեռք էլ էկան. զըմեն ջարդեց:

'Դաւթի թուր արուն բռնե. էլ չխաղայ մըջ նանդկին:

—Քիւռկիկ ձալալի. ապա գիւ կըսէր. «Ես քի տը խաղցըցեմ
խրտ ամալիրուն խրտ խարաւ քեամուն, խրտ էրեղեական» . միայ ես
էլ անօթի էմ. դիւ էլ, թուրն էլ արուն բռնե. էլ կտուր չանի, յէս
օր ես կուզեմ, դիւ ձի «խաղցըցես խրտ ամալիրուն»:

Քիւռկիկ ձալալին կըսի.—Իշ կուզես, խայ, ըստ, տիսնանք:

'Դաւթի կըսի.—Քիւռկիկ ձալալի, ես քինե կուզեմ, ընձի թուր-
ցես, ասնես վըր պեօշ ջրի (առատաբուխ) վրէն դնես, թուրն
էլ արնից լուամ. քի էլ թողնեմ, էրեծաս. դիւ էլ բռնաբարես. ես էլ
խոսցմ ուտեմ, բռնաբարեմ:

Քիւռկիկ ձալալին կառնի զը 'Դաւթի, կը թռնի խրտ ամալի-
րուն, կը տանի էն սարով էն տեխ. ալօ ջրին վրէն կիջի. էն տեղ
'Դաւթի զըՔիւռկիկ ձալալին կը թուղնը. թուր կը լուայ, Քիւռկիկ
ձալալին կէքեծայ. զինքն էլ խաց կուտի: Երկուսով էլ կը ռաճարին:
'Դաւթի կըսի.—Իշի, Քիւռկիկ ձալալի, քի խեծնեմ, հանք, մեր
կուլն անենք:

'Դաւթի կը խեծնի, կընայ. էրկու գլխօխ կընայ, կգեայ մըջ
Սև թագաւորի ասկիւն, կը կտրի. կուռց կը սըմնի:

Են իրեք մարդ կըսեն.—'Դաւթի, մենք իրեք մարդ քիւ բաղդն
էնք ընկե, քիւ Քիւռկիկ ձալալու բաղդ, զմի չըսպանես. մինք քի
կընենք զալուն կրակող, զայֆայ, չայ իփող, քի ծառայութուն կա-
նենք մինչև օր մեռնելուն:

Ձէնով Յովան կգեայ, կը տիսնայ կիւ իրեք մարդ նստած խրտ
'Դաւթի կշտին. կըսը.—'Դաւթի, էդ իշ մարդ էն:

Կըսի.—Խրոզէր, իրեք ֆաղիւ մարդ էն:

'Դաւթի կընի, ոտաց ճանբախ էհայ. կըսի.—Ես համ, թուր
թըղնեմ, վախենամ եմ խրոզէր էն իրեք մարդ սըպանի, թուր տա-
նեմ խրտ ձի. վայ թէ եմ խրոզէր ըսի. «վախեցաւ 'Դաւթի»: Թուր
չտարաւ խրտ ուր:

Չուր էկաւ. խրոզէր էն իրեք մարդ սըպանեց:

'Դաւթի էկաւ, ըսայ.—Խրոզէր, դիւ ընչի նա մարդիւ սըպա-
նեցիր:

Ըսայ.—Որդի. դիւսման պա մարդ սաղ կը թուղնը:

'Դաւթի մէ միջոց ծիրնի չիր ի կիրե, մէ խատ կողինծ ինու
ջեպն էր, կողինծ կառնի. թալի թըխ ուր խրոզէր. կառնի
խրոզոր պլորին, ձուն կը վըթղըցըցի, խրոզոր ուշքը կհայ, մե-
ռուկ կընկի:

'Դաւթի էն տեղ կաշի, տիսնայ. մէ սև ձիաւոր, ձին խեծե,
էն տեղէն ջանդկներ ձախ առնելով՝ աջ թալելով կգեայ: 'Դաւթի
կիմնայ թի Խանտութ խանըմն ի: Զինքն էլ կը խեծնի Քիւռկիկ
ձալալին. կը ռեֆեպի, կընայ յէռջե, կըսի.—Է՛յ, անիրաւ, էն իշ
դիւ իտե կան կգես. էրիկ էսա դեախ քե դուրպան էմ արե:

Խանտութ կիւրգմ կը դարկի 'Դաւթին. 'Դաւթի ուր կիւրգը
կտայ յիւջե. Խանտութ խանըմ կը վոխի որ մէկ կիւրգ էլ դարկի,
'Դաւթի կըսի.—Է՛յ, դիւ կօր էս, ես էմ, դիւ ընձի չըս ճանչնայ:

'Դաւթի էն տեղ շատ կուրախանայ վըր Խանտութ խանըմն.
Խանտութ խանըմն էլ շատ կուրախանայ վըր 'Դաւթին:

Կընեն, կգեան չաւրի տակ. կը տիսնան Ձէնով Յովան խե-
քեագնայ ընկեր ի: Խանտութ խանըմ կըսի.—'Դաւթի, էդա իշ մարդ ի,
խեղեղեղայ ընկեր ի:

Դաւիթ կրտսի.—Նա զարկըցի, եւ խրոզէրն ի:

—Ընչի զարկըցիր. մարդ էլ ուր խրոզիւր զարկի:

—Չուր էս ոտաց ճանրխուն, էկայ, իրեք Գուգարայ մարդ սպանեց:

Խանտուկ խանըմ գեղ տուեց, Ձէնով Յովան աղէկցաւ:

Ասին Ձէնով Յովան ուրեհնց խեւ, էկաւ Օղան-տօղան թագեաւորի տուն: Ձէնով Յովան մնաց մէկ-իրեք օր ուր խնամի Օղան-տօղան, թագեաւորի աուն. էլան Ձէնով Յովան ճանրու գրին, գինաց Սասուն-ուր տուն: Մէկ-էրկու-իրեք տարի մնացին Խանտուկ խանըմի խէր Օղան-տօղան թագեաւորի տուն: Աստուած խու. Դաւիթին մէկ տղայ իլաւ:

Տղէն որ ծնուաւ ինու ձեռ խփուած էր:

Դաւիթ ձեռ խու. ուր աղի ձեռ բացեց:

Դաւիթ իշկայ մէկ պառուկ էրուն մը ինու ախան էր. ըսաց.

—Այ որդի, քեար քի մուտ տայ. խող չկէնայ պախի քի: Դաւիթ զուր աղէն կնքել տուեց. ուր խօր անուն գրեց վըր ուր աղին. աղի անուն գրեց Մհեր:

Մհեր էլաւ ութ-ին-տաս ամսական տղայ:

Դաւիթ Օղան-տօղան թագեաւորին ըսաց.—Նա տըհամ եմ թագաւորութենի վրէն. մնացել ի անտէր:

Ըսաց.—Որդի, կըհաք, գիւ գիտէք. ես ձե չըմ կէնայ ըսի մէհայ. (ընտե ըսաց) ձեր որդի Մհեր կտաք ընծի. թի ձեր աղէն ի եմ աղէն էլի. հաշիւ չկայ. գիւք ջնել էք, ձե տղայ կըլնի, ամա ես ձի տղայ չըլնի, տղայ էլ չունեմ, Մհեր կը պախեմ. անեմ ձի տղայ:

Մհեր տուին Օղան-տօղան թագեաւորին:

Դաւիթ էլաւ, առեց զընտանութ խանըմ. էկաւ Ասուն. վըր ուր թագեաւորութընին նստաւ:

Դեպիւ ժամանակ տը կէր, Սըլթան Չմուշ Դաւթին տխաւ, ըսաց.—Է՛յ, ձը խըտ քի կուլ կայ անելիւ:

Դաւիթ ըսաց.—Խընգրեմ, խըտ ձի աղ կայ. յէս օր չըլնի:

Սըլթան Չմուշ ըսաց.—Դիւ կերգուընաս, գիւ գեաս կուլ:

Դաւթի ծոց մէկ համայիլն էր. մէկ սանտրն:

Դաւիթ ուղեց Սըլթան Չմուշ խափել, սանտրով յերդում ուտէր, սանտր անէր համայիլ, յերդովնէր, խաղատաւ, համայիլ յերդում կերաւ: Էկաւ տուն, յէվարին ուր չորեր խանեց, աշկեց վըր ուր թիւին, տխաւ մսե խաչ սեցեր ի, ըսաց.—Հէյ վախ—Հէյ վախ, ես պատճուայ:

Էլաւ, ըսաց.—Ճարն ինչ ի, տըհամ. սպանուեմ:

Էն ժամանակուայ մարդ սութ չըր յերգուընայ. Դաւիթ աի-

սաւ զինք սութ ի յերգուընե. ըսաց.—Ճարն ինչ ի. տըհամ, Սըլթան Չմուշ ընծի սպանի:

Կնկեան ըսաց.—Նմ չորեր լուայ. տեղ տըհամ. ընծի չիւր գի, ընծի լողըցըու. այսպ մըր ձիկ տխանաս՝ չիտաս իմ իրեւս—Այ մաղդ, պա մինք իրիկ, կնիկ էք. ինչի քիւ այսպ տը տամ քիւ իրեւս:

Կնիկ ըրեց, Դաւթին լողըցըուց:

Տխաւ Դաւթի Մսե խաչ վըր աջ թիւին սեցի ի:

Ըսաց.—Դաւիթ, Ըսաց,—Չո՛ւ:

Էսաց.—Դաւիթ քիւ մսե խաչ ընչի սըցի ի:

Դաւիթ ըսաց.—Կնիկ, քիւ վիզ կոտրուի, սկոն ըսըցիր, ես տըհամ, զաւաւուեմ, էլ չըմ իգեայ:

Դաւիթ էլաւ, ձեռ դարտակ գինաց. կխրգ-բան չտարաւ ուր խեւ ուր էրդումի խաքեր, սպանուեմ, մեղաց աղատուեմ: Իջաւ չիմանեմ:

Սըլթան Չմուշ էն տեղ աղբրի քեարին տակ պախուեր էր. նետ անեղն զարկեց Դաւթի ձախ կողին: Դաւթից եօթ գեօմչիւ ձէն էլաւ:

Խանտուկ խանըմ քեօել ու սարի վերէն նստած էր. Դաւթի պառալիւ ձէն լաւ. որ լաւ, ուր սրտի քեարպուն զինք քեօել ու սարից տիեց տակ:

Ինու գըլիօս խրուաւ քեօել ու սարի գուն յիւջիւ մը ջեարին:

Մկայ էն տեղ եօթ հարասի (չափ) ցարեն կը վերցի:

Խանտուկ խանըմ էլ մեռաւ, պրծաւ:

Դաւիթ ու Խանտուկ խանըմ-էրկուս մէկ տեղ տարան, խորին:

Ձէնով Յովան էլաւ վեր. ըսաց.—Նա իշ անեմ. եմ թագեաւորութուն մնաց անտէր, Սասան տնէն որցեղէն կտու. ես էմ մնացե. Դաւթի զաւակ Մհեր, թի էն էլ սաղ ըլնի:

Ձէնով Յովան կըլնի կըհայ Օղան-տօղան թագեաւորի քեարաք, կըսի.—Նմ թու տու ձի, տանեմ. համ Դաւիթ սրպանըցըն, Դաւթի թօլ առնեմք. համ Սասուն չմնայ անտէր. տէր կէնայ Ջոջանց տան. Կըսի.—Խնամի Յովան, Դաւթի զաւակ Մհեր մեռեր ի, չկայ:

Կըսի.—Որ մեռեր ի, համ, ձեր գերեզմաններուն կաշկեմ. մէր տան մարդ որ մէկ տարեկան մեռնի, ինու տապան տաս Հալապաֆ տան մարդ որ մէկ տարեկան մեռնի, քսան Հալապալ կեալ ի: Քեանի կեալ ի, էրկու տարեկան մեռնի, քսան Հալապալ կեալ ի ինոր գե-տարեկան սր մեռնի. յըմեն տարուան տաս-տաս կեալ ի ինոր գե-րեզման: Թի որ հարցնես մեր տան մարդ որ յիսուն տարեկան է, ինչ խորի կեալ ինու գերեզման տըլնի: Նմ թու Մհեր սասան Ջոջ իրեք տարեկան ի. ես գիտեմ:

Կըլնի. կըհայ, գերեզմաններ կիշկայ, կաշկի որ ինչ քեղ, Աստ-ճնսի գերեզման էն տեղ չկայ. կըգեայ, կըսի.—Խնամի,

ընձի կը խափես, եւ թող որ իրեք տարեկան մեռնի, ինու դերեղման եռսուտն կեազ ի. եռսուտն կեազ դերեղման չկայ ձեր դերեղմաններու մէջ: Ընչի ձիկ կը խափես:

Կըսի.—Խնամի, պա սուտ չըմ ըսի, մեռեր ի:

Կըսի.—Ձանքս, ես գիտեմ չմեռեր ի. դիւ չըս ուղի տայ:

Ձէնով Յովան կըլնի, մըշ քեազքին կը պոռայ—Մհեր, Դաւթի գաւակ Մհեր, դժբ իս, դիւս իլի:

Քեառսուտն աւուր ճանրախ Ձէնով Յովանի ձէն կըհէր:

Մէկ էլ դանչեց.—Մհեր, Դաւթի գաւակ Մհեր, Դաւթի սըպանիք էն, արի, քիւ թօլ առ:

Ձէնով Յովան սկոն զարմանելի ձէն ունէր, բաւաններ յիւջե խրուաւ. Մհերի օրսի բաւան էլ խրուաւ:

Մհեր մօրէն իլեր էր, լոս, արեւ չըր տիսե ուր աչքով. շուշապանս յօդի մէջ էն պախէր. չըր դիտի արեւ ինչ էր, դիչեր ինչ էր. լուս-ցերեկ ինչ էր. բանքս աստըւորէս չըր տիսե, չըր խասկըցե:

Ինու օրսի պատ որ էն գեախ խրուաւ. Մհեր տիսաւ արեւ առեց մըջ ինու օրսներու. մէկ մարդ ինու կը դանչի, ըսաց Օղան-տօղան թագեաւորին.—Պապիկ. ընձի կը դանչեն: Ըսաց.—Որդի, էյ, Ֆարազա մինք մե սրտի խամար քի չընք խանի դիւս. դքի թաւլան կապըցըցէնք մեր սրտի խամար, քեանի որ աղայ չուենէք. դիւ մեր աղէն էս, մեր սրտի փափաք առնենք քինէ. ախչար արեւ, աստըւոր, լոս կայ. քեազաք, մարդ կայ. խազար Մհեր կայ. խազար Դաւթի կայ. մա մէնակ դիւ ես Մհեր:

Մհեր մէկ էլ կը տիսնայ մէ մարդ էլմէլ դանչեց.—Մհեր, Մհեր, Դաւթի գաւակ. խանութ խանութի գաւակ. Օղան-տօղան թագեաւորի թիւ. դիւ չըս լսնայ, քի կը դանչեմ. քիւ խէր, թաւլան Դաւթի սպանիք էն. թօլ մնացե դեախն, մա դիւ չըս իգեայ. քիւ խօր թօլ առնենք, ախըր դիւ էլ Սասման տան խոյուց էս. Սասման տան խոյուց դեառն էս:

Որ սկոն ըսաց, բաւաններ զըմեն խրուան:

Որ բաւաններ զըմեն խրուան. Մհեր դիւս իլաւ, գինաց:

Խրօղբէր տիսաւ զՄհեր, ճակատ սլազեց:

Լալիւն առեց զՄհեր, գինաց Սասման:

Ձէնով Յովան որ գինաց Սասման, Սասման տան չորիւր, ճակեր խանեց. Մհերին տուեց. ըսաց.—Որդի, առ, խազի, Սասման տան խազի էս մնացե, էլ ես խնայեմ վիւր խամար. թիւին,

պատճառ. շորեք խազեաւ.

Էլ աղեղեն շապիկ խազեաւ.

էն իկ դապուքին խազեաւ.

Ղաւուղ դադիմին դրեց ուր գլեօս,

Թրիկ կեծակին կապեց վր ուր,

Ուրիկ Ֆեղին առեց ուր ձեռ.

Կիւրգիկ Ջոջանին առեց, դրեց վր ուր քիւին.

ձգմեն Արգըրմին խազեաւ.

Կեամիկ սասաֆին եզարկ Քիւրկիկ Ջալալու բիրան,

Թամֆ սասաֆին դրեց Քիւրկիկ Ջալալու քեամակ.

Քիւրկիկ Ջալալին քեեց դիւս:

Որ Քիւրկիկ Ջալալին քեչեց դիւս, Քիւրկիկ Ջալալին ըսաց.— Է', անիրաւ. դիւ ինչ հաս ունես ձի խեծեն. քիւ բերան ի, ձի խեծեն գիւ:

Մհեր ըսաց.—Քիւրկիկ Ջալալին. անբաղդութուն մանի խը ձի. ես էլ Սասման տան դեառնեցուց էմ:

Քիւրկիկ Ջալալին ըսաց.—Դաւթի խաբրի խամար. էդ մէկ խապար ըսցիր. քի ձէն չըմ խոյայ. իլի, ձի խեծի:

Մհեր կը խիծնի, խրօղբէր կտայ ուր յիւջե, կըհան Սըլթան Չմուշկու կուտ մէջ:

Ձէնով Յովան կըսի.—Ես ինչ անեմ, Մհեր աղայ ի, անյիմայ ի. զաւ չխասկանայ. ես էլ ծերացեր էմ, ձընէ կուի չգեայ:

Քիւրկիկ Ջալալին կըսի.—Է', անիրաւ, իչ կը վախենաս, ես իրեք սկոմ ասկեաւ ըլնի, կը կոտորեմ. էն ինչ բան ի, եմ պոչի յէսջե. եմ ոտներու յէսջե, չնչիս յէսջե դէնոնք կը կուտորեմ:

Մհեր կըսի.—Խրօղբէր, մա մինք Սասման տնէն չընք. չէ, մինք Սասման տնէն էնք. մինք մեռնէնք, մեր դերեղմանի վրէն թագեաւորներ չըն կէնայ դեայ. քչե, հանք. մինք մեր կուլն անենք:

Ձէնով Յովան ու Մհեր մտան կուլ:

Ձէնով Յովան Բօգ մատակ խեծեր ի, ընկեր ի մըշ Սըլթան Չմըշի ասկրին կիսասպանել կանի, կըսի.—Մհեր, որդի, ես կիսասպանել կանեմ, դիւ բըմի:

Շատ կուլ արին. չուր յէլարին դարկուան:

Խրօղբէր կըսի.—Էսա ինչ անոչ բան ի, բանջար կը բըթեմ:

—Խրօղբէր, կըսի Մհեր, դիւ կը բըդես ամա, ես էլ քինէ ուսայ, էլ անոչ կը բըդեմ:

Սըլթան Չմըշու ասկրի քեօֆ կուլին:

Մհեր կըսի.—Ախ էչ, եմ խօր թօլ առի:

Կըլնին, կը դառնան Սասման քեազաք. ուրենց Սասման Ջոջ տուն:

Ձէնով Յովան չատ կուրախանայ. կըսի.—Փառք քեզ, Աստուած, եմ թող Մհեր ձի խասաւ. էլ չըմ վախենայ:

Երկու իրեք օր կը մնան տուն, կը խանդատանան:

Ձենով Յովան կըլնի, կեհայ Աւագ սար ցեղի:

Մհեր շատ խօրտու աղայ ի. տեսակով, քաղցրաէրուն. սըպ-տակակերպ ի:

Ձենով Յովանի կնկեայ սիրտ վըր Մհերին կաւրի:

Կըսի.—Որդի, արի, յէս օր ջիւր դի, ձի լողացըցու:

Մհեր կըսի.—Սյ մէրիկ, սկոն բան չըլնը, ամօթ ի. կուզես, ես ջիւր դնեմ. դիւ տար, լողացի:

Կըսի.—Մհեր, չըմ գիտի ամօթ-մամօթ. ջիւր կը դնիս, բիբիս. զընձի կը լողկըցնես:

Մհերի ճար կը կտրի, կըսի.—Ինքն ու ուր Աստուած, տանեմ, լողկըցըցեմ: Զիւր կառնի, կըհայ չոլ, կըսի.—Արի, լողկըցի:

Կըսի.—Դիւ ջիւր լից վար եմ գլխուն, ես լողկանամ:

Մհեր իշ կանի, ձեռնէն չաղատուի. ուր աշկեր կը խփի, ջիւր կը լցի վըր ուր խրօղքօր կնկեան: Շերեփի կը դիպնայ մըջ խրօղքօր կնկեան գլխին. գլուխ կը կուտրի:

Խրօղքօր կնիկ կըլնի, անդգամի նման կըհայ, կը նստի տուն. ուր գլխօխ կը ծածկի: Տիսնայ Ձենով Յովան ցեղիցից էկաւ տուն:

Մհերն էլ էլաւ, գինաց ուր խամար խաղալիս:

Ձենով Յովան կըսի.—Կնիկ, ընչի չըս ընի վեր, ցեղիք եմ ձեռնէն առնի:

Կնիկ մաղսեկ խառնե, խեռ խաղաւ շտայ:

Ձենով Յովան.—Սյ հաւար, կնիկ, էդ ինչ ի կանես եմ գլխօխ չօր ջոջութունով:

Կնիկ կըսի.—Եան քիւ թոռ կը մնայ նա տուն, եան ես:

Կըսի.—Կնիկ, ընչի.—Գիւ թոռ ձեռ կը թալեր թըլս ձի,

Ձենով Յովան կըսի.—Վայ, կնիկ, օր ջոջութենով նա խայ-տառակութեն ի. նա իշ ի, դիւ սուտ կըսիս. եմ թոռ սկնայ բան անի:

Կնիկ կըսի.—Նս շատ սկոն բաներ չըմ գիտի: Եան ես նա տուն պտի մնամ. եան Մհեր:

Ձենով Յովան կըսի.—Կնիկ, դիւն ըլնես, քիւ Աստուած, սկոն մանի եմ գլխօխ, եմ թոռ եմ ձեռնէն մի խանի, դիւ կը տիսնաս Սասման տնէն էն մէկ դեռուն ի մնացի. Սասման տան Յրգնեռու քոֆ մի կաւի. ախոս ի Սասման տան ֆեղ էհա, ինի դռներ. Սասմամ մնայ անտէր:

—Որ սկոն ի, ես տըլնեմ, տըհամ. Մհեր կենայ քի խամար:

Ձենով Յովան կըսի.—Կնիկ, խայու օրէնքին մէջ պատկուկ կնիկ թըղնի չըլնը, ես Սասման Զոջ տնէն էմ. եմ նամուսի խամար

ամօթ ի, դիւ քիւ Աստուած. իլի, դիւ չիւնի, Մհեր թըղ չգեայ:

Մհեր յեկարին կըգեայ. որ գեայ տուն, ձեռ կտայ գռան, կաշկի դիւ փակ ի, Մհեր կը յիմանայ:

Կըսի.—Նմ խրօղքօր կնկեան արածն ի:

Մհեր կըլնի, կը թըղնի. լալելէն կըհայ, կըսի.—Ինչիւ ընձի յէս օր Սասման Զոջ տնէն զրկըցին:

Կըհայ վըր ուր խօր գերեզմանի կըլայ, խաղ կըսի.

—Խերիկ, քիւ անուց քնուց վեր իլի,

Ընձի յես օր Սասման Զոջ ցեկն պեքահր եմ արած.

Խերիկ, քիւ անուց քնուց վեր իլի.

Ընձի յես օր Սասման Զոջ ցեկն քեքահր եմ արած:

Աստուծոյ խրամանքով Գաւիթ կը փաշտայ, կըլնի, կընստի մըջ ուր գերեզմանին, կըսի խաղով.

—Որդի, ինչ անեմ. գնացե ճանվար ձեռնես,

Գեօն-կերպ քափե յիրսես,

Լոս կտուե աշկերես,

Օձ, կարին բեօն դրե վրես:

Էլմէլ Գաւիթ կը պառկի, գերեզման կգեայ յիրար:

Մըհեր կըլնի, կըհայ վըր ուր մէր Խանտութ խանըմի գերեզմանին, կըլայ, խաղ կըսի.

—Մարե, քիւ անուց քնուց վիւ իլի,

Յես օր քնձի Սասման Զոջ ցեկն քեքահր արիւ եմ.

Մարե, քիւ անուց քնուց վիւ իլի,

Յես օր քնձի Սասման Զոջ ցեկն քեքահր արիւ եմ.

Աստուծոյ խրամանքով Մհերի մէր. Խանտութ խանըմ կը վը-ռչտայ, կը նստի մըջ ուր գերեզմանին, կըսի խաղով.

—Որդի, ինչ անեմ, գնացե ճանվար ձեռնես,

Գեօն-կերպ կտուե յիրսես,

Կտուե լոս աշկերես,

Օձ, կարին բեօն դրած վրես.

Աստուծոյ խրամանքով Էլմէլ Խանտութ խանըմ կը մտնի ուր գերեզման, կըսի.

—Որդի, դիւ գնա, դիւ գնա.

Էն ճանքախ իւ դիւ քնհա

Քեքահր քեքահր ի, աւագ մաղած:

Մհեր ձին կը քշի. կըհայ գիւքան արող մարդմ կը տիսնայ, կըսի.—Սյ մարդէր, բարի յաջողում ձե.

Կըսին.—Աստուծոյ բարին քի, Մհեր.

Կըսի.—Այ ախրէրներ, անօթի էմ, մէ ճօթ իսաց չըք իտայ ձի:
Գիւթնի տէր կըսի.—Ընչի չընք իտայ. կեօ հան, արտի գլեօխ
խաց կայ, դինն, կիւ:

Մհեր կըլնի, կըհայ, կը տիսնայ խաց շատ կայ էն տեղ, եօթ
մարդու ջրայ է. իրեք աւուր իրեք դանուայ:

էն խաց յըմեն կուտի Մհեր:

(Պա, Մհեր Զեբգ է, պա չուտի, ինչ անի):

Ինոնց մէկ կեղեղէ մշակ կըլնի. մշակ կըսի.—Այ մարդ. դիւ
մեր եօթ մարդու ջրէն իրեք աւուր իրեք դանուայ, կերար
պիթուց մէկ դանուա. դիւ կգնաս մեր գիւքան մէ փաթ կան
տաս:

Մհեր կըհայ, Քիւռիկ Զալալով եօթ փաթ կան կտայ:

Մշակ կըսի.—էնի քի հատ չի, էնի Քիւռիկ Զալալու հնարն
էր:

Կիջի Մհեր, եօթ փաթ էլ ոտնով կան կտայ:

Կըլնի, կըլսեծնի Քիւռիկ Զալալին, կը հայ, դետին յէռջև Քիւռ-
կիկ Զալալու ոտաց կը թնդայ:

Մըհեր կըսի.—Հայ հօ, բօռ է- դետինն էլ խալիւորցեր է, եմ
ձիու ոտաց տակ չդիմանայ:

Աստուծոյ խրամանքով Մհեր կը հայ, կը խասնի Ակրփու քեար.
քեար կը բացուի. Մհեր ուր ձիով կը մտնե մըշ քեարին. քեար կը
դեայ յիրար:

Կըսին.—Ըն օր իշ քեար քեարդեն. աւագ մաղդեն. էն ժամանակ
Մհեր տը դեայ դիւս:

Կըսին.—Դեւ Մհեր զինքն էլ ուր ձին էլ սաղ է.

Մրկայ, կըսին, էն տեղ արած է փանք:

Աման տարի խամբարձման կըհան էն տեղ ուխտ.

Շատերուց էլ լսեր էնք. էնու ձին ուրբաթէ-ուրբաթ էնու
ջրուածք կըլնի. էն քեարի յէռջև կը թացուի. զըմեն մարդն էլ տի-
սիլ է:

Քեառսուն օղորմին տանք Սասման Զոջ տան:

Շէն ու պոծառ կինայ Մարութայ բանձր Աստուածածին վըր
ուր խըման:

2

ԴԱԻԻԹ ԵՒ ՄՅԵՐ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԻՒՂ

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Գաւիթ Մհերի ներկայ ճիւղը պատմած է Արարատեան բար-
քաւով Մուրատ Յովսէփեան, որ այժմ Վաղարշապատի մօտ Մու-
ղանճ գիւղի բնակիչ է. Մուրատ միջահասակ, ծանրաբարոյ, բարե-
պաշտ մէկն է, 57—58 տարեկան հասակի մէջ. իր գիւղին մէջ միջին
աստիճանի ապրուստ ունի, կնոջ հետ կապրի. գաւակ չունի, իւր
երկու եղբայրներուն իրրև հայրենամ տարած, ուսման և արհեստի
տուած է, որք այժմ լաւ վիճակ ունին. մին Բագու է, միւսը Տփլիս:
Մուրատի հայրն Մոկաց Գոմանից գիւղէն էր, որ «Ակոռւոյ շարժին»
իւր գիւղէն դաղթած՝ մի տարի բնակած է Գաւնիի կողմերը: Յովսէփ
իւր տնէն դուրս գալէն իրեք տարի յետոյ Մուրատ ծնած է և ապ-
րած իւր հօր հետ Մուրատ Գաւիթ և Մհեր լսած է Բարսամ անուն
մի աչղէն, որ նա այնպէս Մոկաց Նանընից գիւղէն էր. և շարժի
տարին իւր գիւղէն Արարատեան երկիրը, նախ Գաւնի բնակած,
ապա Արաղածի ստորոտն Գլըր գիւղն հաստատուած էր իւր մեծ
եղբօր Յակոբի հետ: Բարսամ ևս բարեպաշտ, բնատուր աչղ էր. շատ
հմուտ էր ժողովրդական աւանդութեանց, հէքլաթներուն. շատ լաւ
գիտէր Գաւիթ և Մհեր: Ընտանեկան ապրուստը հէքլաթներ և երգեր
ասելով կը հայթայթէր. Արարատեան ամեն գիւղեր ման կգար. ի
վարձատրութիւն ժողովրդէն ցորեն, իւղ, պանիր, բրինձ ևն. հաւաքե-
լով ընտանեաց պիտոյքը կը հոգար: Բարսամ ունէր երկու որդի, մեծ
որդուն տնունը Մանասէր գրած էր իւր հօր անուն յիշատակ. իսկ
փոքրին Զաքարիա, որք այժմ կան, Գլըր կը բնակին և լաւ վիճակ
ունին: Ներկայ վէստ պատմող Մուրատ Բարսամի հետ խնամութիւն
ունենալով միշտ յարաբերութեան մէջ եղած է նորա հետ. որով միշտ
լսելով սովորած է. ինքն ևս շատ սէր ձգած է Գաւիթ և Մհեր սովո-
րելու: Մուրատ ինքը թէ գգրար էր և թէ չալ գործող. երիտասարդ
հասակէն սկսեալ գիւղեր ման կգար. իր սովորած Գաւիթ և Մհեր
ամեն տեղ կը պատմէր: Նորա ասելով հարիւր գիւղի մէջ պատմած է
Գաւիթ և Մհեր. Արարատեան դաշտի գիւղեր. Արարանայ գիւղեր.
Շիրակ, Բանրակաձորի գիւղեր, Լօռի ևն. իսկ շատ գիւղերու մէջ
կրկնած է, որպէս Ախալքալախի գիւղեր. Արարանի Բաշ Արարան,
Ալիբուլակ, Ղարաքիլիսա, նաև Բանրակաձորի Որթնաւու, Համամլու,

Կիւլ Ագարակ, Կուռտա, Վարդաբլուր և Զալալ Օղլի: Լօւի հայ կաթողիկ գիւղերու մէջ. Շիշթափայ, Վարժապետ, Շահնազար: Նաեւ պատմած է երկու Ղարաքիլիսաներու մէջ:

Մուրատի ցեղին կասեն Խանասկանց սուլն, որ այժմ 40 տուն են:

Սոյն Վէպը Մուրատին սովորեցնող Բարսամ սովորած էր ինքը իր հօրմէն—Մանասերէն, որ կասեն շատ հանճարեղ կոյր էր, նորա յիշողութիւնը շատ թարմ էր, նա տունը նստած միջոցին կզդար թէ դուրսը պարզ է թէ ամպամած. ձիւն կը տեղար թէ անձրև:

«Աստուածատուր աչղ էր կասեն Մանասէր, նա սուտ չէր խօսէր. կիւրակէն սուրբ կը պահէր. և տնեցոց ևս թոյլ չէր տար որ նոյն օրը դործով պարապին: ...»

Ա.

ՍԱՂՆԱՍԱՐ ԵՒ ԲԱՂՏԱՍԱՐ

Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին կսանք ե՞ն Սաղնասարին.
Ո՛ւր երանք, դառնանք
Ողորմին կսանք ե՞ն Բաղսասարին.
Ո՛ւր երանք, դառնանք
Ողորմին կսանք Քառսուն ճեղ ծամին (Սաղնասարի կին).
Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին կսանք Դեղձուն Խաբունին (Բաղսասարի կին),
Ո՛ւր երանք, դառնանք
Ողորմին կսանք Զենով Յովանին (Բաղսասարի որդին).
Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին կսանք Յռան Վեգոյին (Բաղսասարի սրղին).
Ո՛ւր երանք, դառնանք.
Ողորմին կսանք ե՞ն Զոզ Մհերին (Սաղնասարի որդին),
Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին կսանք Դեօհար Խաբունին (Զենով Յովանի կինը).
Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին չիսանք Մսրայ Մելիֆին.
Ո՛ւր երանք, դառնանք.
Ողորմին կսանք քառյան Դաւթին (Մհերի որդին),
Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին կսանք խանսուր խանրմին.
Ո՛ւր երանք, դառնանք,
Ողորմին կսանք Պսիկ Մհերին (Դաւթի որդին):

(Օրհնեալ Տե՛ր մեր, Յիսուս, Քրիստոս.
Մեր Տիրոջ կամբը՝ օրհնութուն բարեբաւութուն,
Վրբ յականջ արողին ըլլի,
Վրբ շէն օծաղին ըլլի:)

Ղումրիկ թաքաւոր խաչապաշտ էր,
Էդ թաքաւորին մէ ախչիկ կար,
Էդ ախչիկ շատ սիրուն, տեսակով էր.
Շատ ու շատ պատուելի, յարգելի էր:
Մէ կռապաշտ թաքաւոր կար,
Էդ թաքաւոր շատ զօռեղ էր,
Էկաւ, Ղումրիկ թաքաւորին ասեց.

—Ախչիկդ տուր ինձ,

Կտաս տուր, որ չի տուիր.

Քաղաքդ ասկ ու վերե կանեմ:

Ղումրիկ թաքաւոր շատ վախեցաւ.

Էլաւ իր ախչիկ տուաւ կռապաշտ թաքաւորին.

Որ տուեց ըզբրան, ախչիկն հրամայեց.

—Գնա՛, քու քաւարուկ տես.

Ես էլ իմ քաւարուկ տեսեմ.

Նոր կգաս, ինձ կառնես, կը տանես:

Ախչիկը գնաց. իր հօրն ասաւ.

—Խէրիկ, ես խաչապաշտ էմ, էն կռապաշտ.

Մէկ խառ տէրտէր բէր, գիր ինձ խեռ, գայ ըն տեղ,

Ժամ ասի ամեն վախր, ես աղօթք անեմ:

Հէրը բերեց, մէ տէրտէր տուեց ախչիկան.

Թէ.—Կեթաս իմ ախչիկայ խեռ, ամենայն ժամ աղօթք կասես.

Թէ.—Իմ ախչիկը ամենայն ժամ աղօթք կանի:

Ախչիկը կանչեց.—Տէրաէր, դու մեր հոգական հայրն էս.

Լաւ չի ես էս բառը խօսամ, ասեց, ամօթ ա,

Ամա բանը պէտք ա շարունակով ըլլի.

Դու քու մօլըռուդ կնդի.

Բեղերդ էլ կնդի, գոխդ լաչի քցի,

Հենց իմանան թէ դու օղուլ ունաս էս.

Ամենայն ժամ ընտեղ ժամ—աղօթք կասես.

Կռապաշտ թաքաւոր չիմանայ դու աղամարթ էս:

Կռապաշտ թաքաւոր էկաւ.

Էդ Ղումրիկ թաքաւորի ախչիկը տարաւ.

Մնացին մէկ վախր բնդոնք էդ թաքաւորի օրախի մէջ.

Էդ քընանէն զհօգտիկ ժամ էր ասըմ,

Էդ Ղումրիկ թաքաւորի ախչիկ աղօթք էր անըմ.

Իրա Աստըծուն էր փառաբանըմ:

Էդ ախչիկ մէկ օր նստաւ, լացաւ.

—Ատեղծող Տէ՛ր, ես ընկեր եմ էս կռապաշտի ձեռը,

Բնձի մէկ լուս ու ճար արա,

Ազատուեմ ըսզբրա ձեռեցր:

Մէկ օր թաքաւորին խնդրուաւ, ասաւ.

—Թողա՛. մէ էթամ, ման գամ, սեյրան անեմ:

Թաքաւորը հրամայեց թէ.—Իրաւունք ունես:

Ախչիկը վերցրեց իրա ճառիյեքին, իրա քընանին,

Որ հետը տարեր էր. գնաց ման գալու.

Գնաց, ծովի դրաղը պըտրտաւ.

Ի՛նչ տեսնի, ծովի մէջ մէ ասա տեսաւ.

Ասաւ.—Էն ինչ ասայ ա:

Ճառիյեքն ասին.—Մենք խապար չենք.

Հրամայեց թաքաւորի ախչիկն, լօրկէն բերին:

Նստաւ լօրկէն, գնաց, էլաւ էն ասէն.

Մէ բարակ ճանփայ կար, էն ճանփէն բռնեց, գնաց.

Գնաց, տեսաւ մէկ զաղի գուռ էրեաց.

Մտաւ ներս, տեսաւ մէկ պտիկ վանք կայ էդ զաղի մէջ:

Էդ վանքի մէջ յաղբուր էր ըլլում.

Էդ յաղբուրը էթում, թափում էր ծովը:

Սկսեց թաքաւորի ախչիկը.—Տէրաէր,

Հագր ըստի եկեղեցի ա, վանք ա, մէկ ժամ ասան.

Ըստի խալիւր ա, աղօթք անենք, աղաչենք,

Մեր Տէր Աստուած մէ գուռ բացի մեզ վրայ:

Տէրաէրը էլաւ, սկսեց ժամ տօնը.

Էդի նստաւ, սկսեց աղօթք անիլը:

Աղօթք աշաւ, էկաւ, յաղբի վրէն լուացուաւ.

Մէկ բուռ լիք ջուր խմաւ, մէկ բուռ էլ կիտաւ էդ յաղբից:

Էկաւ տունը, ինը ամիս որ քըմրմաւ.

Ինը օր որ, ինը սահար որ քըմրմաւ.

Էդի չոք զարկեց գետին, էրկու տղայ բերեց.

Մէկի անուն դրեց Սաղնասար, մէկի Բաղդասար:

Էդ տղեքը ջրիցն էն բահամ էկե, օրական մեծանում ին.

Թէ մենք տարեկան էրկու մատ էնք բարձրանըմ.

Ընդոնք օրական էրկու մատ են մեծանում.

Զուգի ըգոնք Գեղարի աղդ են, ջրից են բահամ էկե.

Մէրը տեսաւ տղեք էլան իրեք տարեկան, ասաւ.

—Տէրաէր, իմ տղերին դաս տուր, կարգան.

Տղերին դաս տուեց. տղեք զօղտիկ կարգըմին

Կռապաշտ թաքաւոր էս խեղին իմացաւ.— Ի՛նչ.
 Պստիկ կնիկը աղօթք ա անըմ. կռքի չեն հաւատում:
 Կնիկը, իր աղէքը ստեղծողին էն հաւատում:
 Մէկ օր ասաւ.— Կնիկ, աղէք մեծ կռքին մատաղ պտի անեմ:
 Կնիկը ընկաւ ոտները.— Աստըծու սիրուն, իմ աղէքին մի սպանի:
 Թաքաւորը չի լսաւ, զօռով աղէքը առաւ, տարաւ:
 Գնաց ճանիւր կէսը.
 Բանի ըզոնք էթըմին, էն մեծ կռքը դէմներին փախնում էր.
 Թաքաւորը կանչեց կռքին թէ.— Ընչի էս փախնում մեր դէմից.
 Ես էս աղէքը բերիւր էմ, անեմ քեզ մատաղ:
 Կռքի միջից ձէն դուս էկաւ.
 — Ը տեղ մորթի, մի բերի, ընձի ընդունելի ա.
 Ըդրանց զօր գալըմ, ընձի փախցընում ա:
 Տղէք իմացան որ խէրը պէտք ա իրանց մորթի-մատաղ անի:
 Թաքաւորը էկաւ, բռնեց Սաղնասարին, գրեց դետին որ մորթէր.
 Բաղտասար կանչեց.— Թաքաւոր, էդ ինչ էս անըմ.
 Ասաւ.— Պէտք ա ձեր էրկրսին մատաղ անեմ մեծ կռքին:
 Բաղտասար կողուաւ գետին, մէկ քար վերցրեց, կգար էրկու լիտը.
 — Է՛, ստեղծող Տէր, դ՛ու ստեղծեր էս,
 Դու քու տուած լուս հոգին չի կորցնեա, ասեց.
 Բարը զարկեց թաքաւորի պուճուճակին քամակից.
 Թաքաւորի ուշքը էս խեղին գնաց, ընկաւ վէր.
 Էրկու ախպէրով էլան, թաքաւորին սպանին.
 Որ իրանց խօր սպանին, էկան տուն, մէրն վերցրեց.
 — Որդի, պա էն կռապաշտն ինչ արիք:
 Թէ.— Մէրիկ, էնի ուղըմ էր մեզի կռքին մատաղ անէր.
 Թէ.— Զարկեր էնք, սպաներ էնք, թողեր. էկեր էնք:
 Մէրը վերցրեց.— Ըստեղ նստել էլ մեզի ձեռ չի տայ,
 Թէ.— Ելէք, էթանք մեր խէրական երկիրը:
 Էլան որ պտի էթին իրանց խէրական երկիրը:
 Խասան էն ծովի ասեն որ մէրը գնացեր՝ ջուր էր խմեր,
 — Որդի, ասաւ, դ՛ու էլ գնացէք, էն անմախական յաղբրից խմէք:
 Տղերք գնացին, էդ ասի վանքի միջի յաղբրից խման.
 Լցուան, Աստըծու հրամանքին յէլան ե՛հա տղամարթ.
 Վանքից յէլան, վանքի քամակ տեսան մէկ ձիան քուռակ կայ.
 Ըն տեղ քուռակը բռնին էրկու ախպրով. առան բերին,
 էն յաղբրի ջրից էն քուռակն էլ խմաւ, լցուաւ, մեծացաւ:
 Էդ աղէքը, վանքի մէջ մէկ գուռ կար, բացին.
 Պահարան էր, մէ թուր էլ կախուկ էր պատից,
 Մէկ ֆաս էլ էր գրուած, էն էլ վերցրին.

Մէկ ջուխտ սու էր կար, էն էլ վերցրին.
 Էս խեղին թողին էկան, գնացին դաւա խէրական երկիրը.— Սասում.
 Մէկ տուն չինին էրկու ախպրով, նստան մէջը:
 Իրանք իրեք ջան էն, մէկ էլ տէրտէր, չորս ջան.
 Բաղտասար ամեն օր կեթար ավ-դուռ.
 Մէկ օր գնաց, մեզի նման մէկ մարթ տեսաւ մեծի մէջ.
 Էդ մարթին վերցրեց, գրեց իր ջեպը, բերեց:
 Իր ավն արաւ, արծաւ, էկաւ տունը.
 Էրկու ախպրով, մէկ էլ մէրն ու տէրտէրը հաց էն ուտըմ.
 Ստաֆանը գինի լցընըմ, խմում, քեֆ ին անըմ.
 Իրար ասին.— Անուշ ըլլի, էն էնոր, էն էնոր.
 Էդ մարթ Բաղտասարի ջեպի մէջ յիւրար էկաւ.
 Բաղտասար իմացաւ.— Հը, ընկաւ միտք, ասաւ.
 — Իմ մէրս, յէս օր մէկ բան էմ գլթի, գրեւ էմ ջեպս.
 Ասաւ.— Խան, տեսնիմ, ինչ բան ա, որդի,
 Խանեց, տեսաւ, մէկ բան ա մեզ նման.
 Էդ էլ Աստըծու ստեղծածն ա, հաց տուէք, թո ուտի.
 Ասաւ.— Մէրս, էս մոնց գլօխ պտի պահի:
 Ասաւ.— Որդի, դուք ջրից էք բահում էկե.
 Դուք ֆեքի աղդ էք, ձեր բանը զօռով ա.
 Ըդոնք խեղով կապրին:
 Ասաւ.— Որ խեղով ա, թօ ըլլի ձիան ջնորը տայ գլօխը:
 Բաղտասար լիտր գարի ին լցընըմ մէջը,
 Բաղտասար վերցընըմ էր. բօլի խեղ քցըմ էր գլօխը.
 Մէրն ասում ա.— Որդի, հըմի բամաճա արա, տես:
 Բաղտասար ասաւ էդ մարթին.
 — Էլի, իմ ձիան ջնորը տուր գլօխը,
 Տեսնիմ դուք ինչպէս խեղով պտի բանցէք.
 Էդ մարթն էլաւ, տոպրակի բերան բացեց.
 Ձին իրիչկաց, տեսաւ որ գարին էրկաց.
 Մուռթ ջիտեց գարու մէջ էս խեղին ձինը.
 Էն մարթը էն ջնորի պարան քցեց ձիան անկնջների քամակ.
 Ձին էր, մուռթ վերցրեց վիրե, ջնոր բանձրցաւ.
 — Իմ մէրս, ասաւ Բաղտասար, քու խօսքն ա,
 Ես զօռով բանցրցընըմի, էսի խեղով մուռթ մտուց մէջ.
 Ըսգոնք քընց մեզ շատ իմաստուն էն:
 Հաց կերան, քնան, չարի լուս բացուաւ.
 Էս խեղին էս մարթին ասին.— Դու աղատ էս, գնա.
 Էլաւ էդ մարթ որ էթար, մէր վերցրեց.
 — Որդի, ասաւ. անուն չիկայ էս տանը,

- Էդ մարթին ասա. անուն զնի էս տանը, նոր էթայ.
Բաղտասար ասաւ.—Ախպէր, արի, մեր տան դռները պտըտի.
Մի անուն դիր մեր տան, նոր գնա,
Մարդն էլաւ որ պտըտէր, ասին.
—Ա՛ռ էս մէկ խաց. տար քեզ խեռ, ուտես.
Անթի չմնառ, չարի մէկէլ դռադով գառ գռան վրէն.
Էդ մարթ խաց առաւ, դրեց իր ծոց, գնաց.
Լուսնոր էր բացուել, արեմտեան դռները պտըտաւ.
Արեւ որ մտաւ, էկաւ նորէն էն դռադը կայնաւ.
Ասին,—Ախպէր, մեր տան դռադը մտն էկար, տեսար.
Էդ մարթ վերցեց.—Հա, ման էկայ, տեսայ.
Բաղտասար ասաւ.—Էս տուն նոր էնք չինք. անուն չիկայ,
Մէ անուն գիր մեր տան, նոր գնա.
Էդ մարթ վերցեց.—Ձեր տուն չէն ըլլի,
Էս տուն չէք չինէր դուք, էս սասում ա.
Մնաց էս խեռին էդ տան անուն Սասում.
Որ մկայ էդ տան ահզ մեծ քաղաք ա.
Էդ մարթ էս խեռին թողաց, գնաց.
Բաղտասարի անուն, Սաղտասարի բանցը էլաւ էս խեռին,
Ձենները ընկաւ երկիր—էսնեց, էսնեց, էսնեց.
Պղնձէ քաղաք Բաղտուն ճեղ ծամ կար,
Էդ էլ թաքաւորի ախչիկ էր, ըզոնց ձէն որ լսաւ,
—Ձեր ջոջ ախպէր որ մէկն ա, ընձի գայ, տանի իր խմոր.
Բաղտասար էլաւ, խեծաւ ձին, գնաց.
Գնաց, Պղնձէ քաղաքի բաւանի մօտացաւ.
Էս խեռին դուռ չիկայ որ էթայ ներս.
Էդի գուրզը հանեց, դարկեց բաւանին.
Իրեք դրոպ որ դարկեց, բաւան փլաւ, ձին քչեց ներս.
Գնաց մէկ պառաւի տուն. դոնախ էլաւ.
Մէկ վախք որ մնաց պառաւի տուն. մէկ օր ասաւ.
—Պառաւ, կարաս էթայ թաքաւորի կուշտ.
Պառաւ ասաւ.—Նս չիմ կարայ.
Էդի խանեց մէկ բուռ ոսկի ջեպից, տուեց պառաւին.
Պառաւ ասաւ.—Առտուած յաջողայ, լուս բացուի, կեթաւ.
Թաքաւորին կիմացնեմ, ինչ որ դու ասելու ես.
Ասաւ.—Գնա, թաքաւորին ասա, «իմ տուն մէկ դոնախ էկե.
Մըկայ ուզում ա քու ախչիկ ուղի».
Պառաւ էլաւ, գնաց. դիօխ տուեց թաքաւորին.
Օխտն անգամ դիօխ իջացրեց, վրայ ութին ձեռ բռնեց, կայնաւ.
Թաքաւոր ասաւ.—Պառաւ, ինչ կայ, ասա,

- «Իմ տուն մէկ դոնախ ա էկե. քու ախչիկ ուզում ա».
Թաքաւորն ասաւ.—Պառաւ, գիտում էս, ինչ կայ.
Ընձի փայլելան ունեմ, թո գայ խեռ գուլաւ կալի.
Թէ՛ տուեց գետին իմ փայլելանին, իմ ախչիկ կտամ ընդրան.
Թէ՛ իմ փայլելան տուեց գետին ընդրան, վիզ կը դարկիմ.
Դե, գնա, ջուղաք տար ընդրան.
Պառաւն էկաւ, ջուղաք բերեց Բաղտասարին.
—Դոնախ ախպէր, թաքաւորը հրամայեց.
«Ընձի փայլելան կայ, թէ տուեց գետնով, իմ ախչիկ կտամ.
Թէ չտուեց գետնով, ընդրա վիզ կը դարկիմ».
Էն առաւօտ գնաց, գուլաւ կալաւ.
Էրկու փայլելան կար թաքաւորին, էրկուսն էլ տուեց գետնով.
Գլօխ իջացրեց թաքաւորին, թողեց էկաւ պառաւի տուն.
Մէկ բուռ ոսկի տուեց պառաւին, ասաւ.
—Պառաւ, փայլելաններին տուեր էմ գետնով.
Դե, դոնախ ել, գնա, էս խեռին ուղի թաքաւորի ախչիկը.
Պառաւ ոսկիքը առաւ, ուրախ-ուրախ գնաց.
Թաքաւորը վերցրեց.—Պառաւ. յընչի էս էկե.
—Թաքաւոր. տսիր «իմ փայլելաններին տայ գետնով».
Հըմի տուեր ա գետին, էլ ինչ էս ասում.
—Պառաւ, ասաւ թաքաւորը, ունիմ մէկ ասլան՝ մէկ դափլան.
Թէ էկաւ, ասլանին, դափլանին տուեց գետնով, կտամ իմ ախչիկ.
Թէ չտուեց, գաթի կը ցրուեն յիրարուց, լուս կանեն.
Պառաւ դուցաւ, էկաւ թէ.
—Որդի, էսպէսդ ա հրամայում թաքաւորը . . .
Բաղտասար էլաւ, գնաց, գուլաւ կալաւ.
Ոտ դրեց, ասլանին էլ. դափլանին էլ ճղեց, թալեց գն.
Էկաւ թէ.—Պառաւ, տուեր, ճղեր էմ, գնա էս խեռին.
Գնա, թաքաւորին տես, ինչ ա ասում.
Գնաց.—Թաքաւոր, էս խեռին ինչ էս ասում.
Թէ.—Իմ խօսքը խօսք ա, տուեր էմ, տուեր էմ.
—Գնա, քու բասարուկ տես, ես էլ իմ բասարուկ կը տեսնեմ.
Էգուց, ես էլ օր կը գնեմ ճանփու, թո տանին.
Ըզոնք մնացին, իրանց բասարուկ տեսնելու.
Իր ախպէրը միտք արաւ. էթաւ, տեսնեմ, ախպէրս ինչ էլաւ.
Էսքան ժամանակ չէկաւ, հասաւ.
Էկաւ, հոտաւ ախպօր Բաղտասարին թէ.—Ընչի յետացար.
Դե, թաքաւոր էր. անճախ տուեց իր ախչիկ.
Բասն մարն թալեր էր իմ գէմը.
Բաղտասար գնաց, պատկուաւ թաքաւորի ախչիկայ խեռ.

Ո՛ր պսակուաւ, էկաւ, Թաքաւորից շնորհակալութուն ուզին.
Թէ.— Թաքաւոր, մենք էլ Թաքաւորի որդի ենք. պէտք ա էթանք:
— Աստուած՝ ձեր խեղ ըլլի, Աստուծու օրթնիքը ձեզ վրայ ըլլի.
Գնացէք. թէ կամենաք դօշուհ ձեզ հետ դնեմ:
— Թաքաւոր սաղ ըլլի, իմ ախպէր էկե, խասե ընձի.
Մենք էրկու ախպերով բօլ ենք, շնորհակալ էմ.
Դե, կաց բարի, չուր հազար հազար արի.
Ես եմ երալու, դու ես մնալու:
Վերցրից Թաքաւորի ախպիկն, էկաւ պառաւի տուն, շնորհա-
կալութուն խնդրեց պառաւից, բաւականի փող տուեց պառաւին:
Էրկու ախպէրով խեծան ձիանք.
Թաքաւորի ախպիկն էլ խեծըցըրին, քաղաքից ընկան դուռ.
Չուր կէս օր ձիանք քշին, մէկ դուռ ճանրախ ընկաւ դէմներ.
Տեսան մէկ սե ձիաւոր էն տեխէն էկաւ դալ՝ դրանք.
Վերցրից թէ.— Դու Գառսուն ճեօզ ծամ ո՛ւր էք տանուս.
Իմ կուլն ա ձեր, ըս տե պրի կուլներ.
Ես Աստուած ձեզի կտայ, ես ընձի:
Բաղդասար յառաջացաւ որ էն ձիաւորի խեղ կուլէր.
Սաղնասար վերցեց.— Ախպէր, դու չատ էս կուլէր.
Դու քաջուե ղուաղ. ես դիմն էմ. ես գամ, կուլիմ խեղ:
Սաղնասար էկաւ. մէկ դրապ դարկեց էդ ձիաւորին.
Ձիաւոր դառցաւ Սաղնասարի վրէն,
Չուր կէս օրին կուլան, չաղթին իրարի.
Մէկ դրապ դարկեց Սաղնասարին էն ձիաւոր.
Սաղնասար իր մօր ծածկ կաթ պնչներից էկաւ, կաթաց:
Սաղնասար վերցեց.— Ես ինչ օրուայ խաթեք էմ ապրում.
Հասաւ. էդ ձիաւորին, ձիան վրից վերցեց, զրեց գետին.
Չոք զարկեց սրտին. խանչալ քաշեց որ զարկի,
Տեսաւ, էնի պառկած տեղը ձեռ քցեց ետին.
Կոճակները որ արցկեց, ծծվերը թռաւ դուռ.
Ըզրա որ դօշը բացուաւ. Սաղնասար ասաւ.
— Ի՛նչպէս դու օղուլ-ուշախ իր, ես չիմացայ.
Ասաւ.— Ե՛ս էլ Թաքաւորի ախպիկ էմ, ես օրթում ի կերե.
Ինչ մարթ իմ քամակ տար գետին, ես ընդրան առնէի.
Դու ընձի մարթ, ես էլ քեզի կնիկ.
Սաղնասար թողեց, էլաւ վեր, ասաւ.— Գու անուն ինչ ա:
Ասաւ.— Իեղձուն խթուն ա.
Էլան, էրկու ախպէրով խեծան իրանց ձիանք.
Էլան կնանիքն էլ խեծան իրանց ձիանք, առան բերին Սասուն.

Նո՛ր ըն տեղ նստան էս խեղին.
Բաղդասարից էլաւ Մհերը,
Սաղնասարից էլաւ Յուան Վեղոն, Չէնով Յովան:

Բ.

ՄՅԵՐ ԵՒ ԴԱԻԻԹ

Սաղնասարից, Բաղդասարից յետ Մհեր էլաւ Թաքաւոր.
Ախպրքը բիրաւի ալք արաւ, զարեց,
Չուր Թաքաւոր էղաւ, դնաց չուր Մըրը.
Մըրայ Մեղիքի մօրը հետը նստաւ, կայնաւ.
Մըրայ Մեղիք որ ասըմին, էդի ընդոնցից բահամ էկաւ:
Մհերից ու Մեղիքի մօրից էլաւ:
Մհեր Մըրայ էկաւ իրա տունը.— Սասուն.
Մէկ վախք մնաց, ընդրան Աստուած մէկ տղայ տուեց.
Բերեցին էդ տղէն. մկրտեցին. անուն Դաւիթ դրին:
Մհեր-յինքն ընկաւ, մեռաւ. Դաւիթ մնաց յեթիմ հօրից.
Մէրն էլ ընկաւ, մեռաւ. մօրից էլ յեթիմ մնաց.
Չէնով Յովան, Յուան Վեղոն էդ էրեխին պահըմին,
Տեսան էդ էրեխին չին կարում պահիլ, ինչ արին.
Միտք արին թէ.— Մհեր մէ վախք դնաց Մըր.
Մըրայ Մեղիքի մօր հետ նստեք, կայներ ա.
Էրեխին ըս տեղ պահող չի ըլլի.
Բերենք, տանք Մըրայ Մեղիքի մօր, թո պախի.
Էլան, վերցըրին, տարան Մըր. տուեցին Մըրայ Մեղիքի մօր.
Աօին.— Էս էրեխին պահող չիկայ, դո՛ւ պախի:
Մհեր որ մեռաւ, էս խեղին Մըրայ Մեղիք էլաւ Թաքաւոր.
Երկիրը բիրաւի զարձրեց իր թրի տակը:
Ըզրանց կանոնը-դայսէն ուրբաթէ ուրբաթ հոլ կը խաղային.
Ձիաւորներին բանալան կանէր, կեթային դաշտի մէջ.
Դաշտի մէջ իրարի գուրգ կը թալէին.
Չորս-խինգ տարի էդպէս խաղ կանէին,
Դաւթի խինգ տարին որ քրմմաւ, մէ ուրբաթ ասաւ.
Դաւթի խինգ տարին որ քրմմաւ անեմ գուրգ թալելուն:
— Բեռի, ընձ էլ տար, գամ, քամաւա անեմ գուրգ խալելու:
Ասաւ.— Դաւթի, բալամ, երանի դու էդ խալելու ընձի.
Էս Մըրայ քաղաքն ա, հազար-հազար ձիաւոր դուռ կղայ.

Քեզ տանեմ ըն տե, վայ թէ ձիանք տան ոտի տակ.
 Թէ որ չի տանեմ, շատ մարթ պտի ասի.
 «Եթիմ ա. Մեկը անկանջ չի դնում.
 Տանեմ, փռմանեմ. չտանեմ՝ փռմանեմ.
 Մարայ Մեկի մէրը խելօք օղուլ-ուշախ էր.
 Ասաւ.—Որդի, բեր էրկու փայլեվան, դիր Դաւթի խտը.
 Թո ձեռը, ոտը կապեն տանեն, դենն մէ բանցր դարի դօխ.
 Դաւթի թո ընտից քամաւա անի,
 Փայլեվաններն էլ նստին կուշտը. մուկար ըլլեն Դաւթին.
 Զըլլի, դայ ցածը, ընկի ձիան ոտի տակը.
 Մարայ Մեկի ասաւ.—Մէրս, լաւ ասիր դու.
 Վերցրին տարան, ձեռ, ոտ կապին, դրին դարի դօխ.
 Եդ փայլեվաններ-էրկուսն էլ նստան կուշտը դարաւուլ:
 Մարայ քաղբի ձիանք դուս էկան էս խտին.
 Խեծան, որ խաղան, մեյճան.
 Բիրասի ժողուան. էկան քամաւա.
 Մարայ, Մեկը խեծաւ իր ձին. քչեց, էկաւ դօշուկի մէջ.
 Մէկ գուրգ կար Մարայ Մեկի ձեռը,
 Իրեք հարիր, վաթսուն լիար էր.
 Խաղցնում էր—տանում էր աջ, բերում էր գուրգը ձեռի մէջը.
 Դանին՝ պտըացնելով գուրգը, օխար գրուանեայ կրակ էր թափմ:
 Դաւթի ընտից քամաւա արաւ, սիրտը դապուլ չարաւ.
 Ասաւ էն փայլեվաններին թէ.—Դու գաք, իմ ձեռներ արցկէք:
 Փայլեվաններ վերցրին թէ.—Թաքաւորի հրամանն ա.
 Մենք քեզի պտի պահենք, չէթոս, ձիաների ոտի տակը ընկնես:
 Դաւթի մէ ետալաւ յի բարտ ատեց իրան.
 Կապուած պտրանը կարուաւ.
 Էլաւ, տարաւ, բերեց. էրկու փայլեվանին էլ կապեց յի բարտից.
 Յինքն իջաւ, էկաւ. գնաց հոլտունը կայնաւ:
 Մարայ Մեկի զուրպին գրեց աչքին, իրիշկաց, տեհաւ.
 Դաւթ էկեր ա, հոլտան մէջ կայներ ա.
 Ընտից կանչեց Դաւթին.—Դաւթ, հոլ տնից վեր ել.
 Յէս օր կը վարկեմ. խող էս. խող կը դարցնեմ.
 Դաւթ ձէն տուեց ընտից, ասաւ.
 —Քեռի, գնի. թո դայ քո գուրգը.
 Զըլլիմ, չիմանամ էրկու մտանի ըլլես.
 Աստըծուց էնպէս զրամ չի որ մեր աղբը, ձեր աղբի դէմ փախի.
 Ես էլ չեմ փախնի քու դէմից:
 Մարայ Մեկը լսաւ էդ խօսքերը. սիրտը բարկացաւ.

Դուրգը էնպէս զարկաւ՝ «խող է, խող դարձնեմ», ասաւ.
 Դուրգն որ թալեց, էկաւ, Դաւթի էլ էրկու ձեռքով չըռնեց.
 Մէկ ձեռքը տարաւ դէմ, գուրգը բռնեց.
 Իր գուրգը բռնեց. ծանար թիթեւ արաւ, ասաւ.
 —Ափսոս, հազար ափսոս, մէ քիչ թիթեւ ա էս գուրգը.
 Քառսուն լիար արճի՛ ըլլէր, խալին, լցընենք վրէն.
 Նոր լաւ կըլնէր:
 Թալեց գուրգը Դաւթի,
 Գնաց, Մարայ Մեկի գլխի վրով ընցաւ.
 Մէ աւուր ճանախս դնաց, դեն ընկաւ:
 Մարայ Մեկի էս խտին կանչեց խալխին, թէ.
 —Արէք, էլ մեք խաղայ. էլ խաղալ մեզի չի ուրմը.
 Փոք ու փռման թողին ու էկան տունը:
 Մարայ Մեկը վերցրեց.—Մէրիկ, ես Դաւթին պտի մորթեմ.
 Մէրը վերցրեց.—Որդի, ընչի՛ ես մորթում:
 —Յէս օր էնի գուրգ թալեց. իմ գլխի վրով ընցըցրեց.
 Մէրը միտք արաւ, էս խեռ,
 Մէկ վախս Դաւթի խօր խեռ նստեր, կայներ էր,
 Սիրտը ցաւաց Դաւթի վրէն, դարձաւ, ասաւ.
 —Որդի, մի մորթի Դաւթին, տղայ ա. մեղք ա.
 Ասաւ.—Բն, ինչ տնեմ:
 —Բեր, մի աման կրակ լից, մէ աման էլ սակի լից.
 Դունից կանչայ, դայ, ասաւ.—«Էս դեղինից մէկը վեր կալ».
 Թէ որ ձեռ պարզեց դալա կրակ, խելք բան չի կտրում.
 Թէ որ ձեռ պարզեց դալա սակին, էն վախս մորթի:
 Մարայ Մեկը բերեց, մի աման կրակ, մի աման էլ սակի լցրեց,
 Կանչեց.—Դաւթ, արի, էն էրկու դեղինից մէկը վեր կալ:
 Դաւթին էկաւ, մտաւ օրալար. էդ էրկու դեղինից մէկը վերցնի.
 Անտէր մնայ փողը, փաւեն քաղցր ա մարթի.
 Թէ դժոգը կը տանի, թէ արքայութուն.
 Էկաւ, ձեռ պարզեց դեխ սակին.
 Աստըծու հրամանքին հրեշտակ Աստըծուն ձեռն օլորեց թիխ
 կրակը:
 Մատ տուեց կրակին. կրակը կպաւ մատից.
 Էլ միտք չարաւ որ թափ տար կրակը, մտար ճիտեց բերանը.
 Մտաի կրակը կպաւ լեզուից, թքեց դուս կրակը բերնից.
 Լիզուն-էրուաւ. Դաւթ թլու էր խօսում:
 Մէրն էն թիխէն ասաւ.—Մեկը, որդի, տեհաւ.
 Խելքը չի կտրեց, մատ տուեց կրակին.
 Համ մատ էլ ուաւ, համ ճիտեց, բերան, լիզուն էրուաւ.

Որ ընդրա խեղճ կտրէր, էն ըզննց կանէր,
Մեղիք վերցրեց.— Բա, մէրիկ, ես ինչպէսդ անեմ.
Իմ սիրտը դապուլ չի անի, որ էնի մնայ իմ աչքի դէմը:
— Որդի. որ չնա ուզում, բեր էրկու լաւ փայլեւան մարթ,
Ղուվարով ընեն, դիր Դաւիթ ընդոնց խեռ.
Ընդի, թո էթայ իր խօր երկիր, չմնայ քու աչքի դէմ:
Մալրայ Մեղիք բերեց, էրկու քու հաւնած փայլեւան,
Դրեց խեռը, ասաւ.— Կը տանէք չուր Անդղայ գետը.
Ընտեղ կը մորթէք, անկնջներ կը բերէք ընձի հասիլայ.
Իմ մօրից գաղտիկ ըլլի, ինչ որ ուզէք. կտամ ձեզի:
Ընդոնք վերցրին Դաւիթին, ընկան ճանրախ, դըպա Սասուն
էկան, խասան չուր յԱնդղայ գետը.
Մէկն էլաւ կարմունջի վիրե, մէկն մնաց ներքե.
Կանչին Դաւիթին.— Դաւիթ, արի, Դաւիթ, արի.
Արի, մեր էրկըսի արանքով ընցի, չընկնես ջուրը.
Ասաւ.— Փայլեւաններ. իրեք օր է ճամբախ էնք դալը:
Ծովերի դաւղ, գետերի դաւղ, ես չըմ ընկնում ջուր,
Մկայ ըստե ընչի պտի ընկնեմ ջուր.
Յընցէք, յառէջ գնացէք, թէ չէ, որ դարձամ ձեզ վրայ.
Ձեր մենծ կտոր ձեր յանկանջներ կը մնայ:
Փայլեւաններ դառայ էն իրանցից. խասան թեխ Դաւիթ.
Դաւիթ իր ձեռ պարզեց, էն մէկի դօտից բռնեց.
Էրկըսի քամակ բերեց, դարկեց յիրար.
Ըզըրանց կողքանք մտաւ յիրարի մէջ:
Դաւիթ իր ձեռ քաշեց, ընդրանք էլ իրարից չի պոկուան.
Էլան կայնան, էրկըսով խռովան, դարձան.
Էն մէկ ըզուրց գե, էն ծառներ չկում էր մէկէլին.
Որ բեզրեմ էր, զնըմ էր գետին. մէկէլն էր չկըմ.
Դաւիթ իրիկաց, տեհաւ, էզոնք իրարից չեն պոկուան.
Ասաւ.— Դե, ըզենց Սանդուխայ. բիւ բօխայ հաղացէք.
Ձուդար տարէք, թաքաւորին:
— Դաւիթ, բա մեր ախրը մոնց պտի ըլլի, չի պոկուենք իրարից.
Դաւիթ ասաւ.— Ձէ, չէք պըծնի իրարից չուր ձեր մահուայ օրը:
Ասին.— Դաւիթ, արի, քաշան, մեզ իրարից պըծըրայ.
Մենք քանի սաղ ու կենդանի էնք, քեզի ծառայներ.
Առաջի Աստըծուն ուխտ ըլլի:
Դաւիթ գնաց, քաշեց, իրարից պըծացրեց.
Էկան, ընկան Դաւիթի յառէջ.
Սալամաք Դաւիթին բերին, տարան Սասուն:

Դաւիթ էս խեռին մէ նետ-անեղ շինեց իրա համար.
Էթըմ էր, մէ կորեկի արտ կար,
Չուր իրիկուն ճնճողուկ էր սպանում:
Էդ կորեկը մէ պառաւ կնկան էր. ինքն էր մէ տղայ.
Կգար, Դաւիթին կասէր.— Վերցըվիս դու.
Չուր նփ իմ կորեկ արտըս, թափեա, թափեա,
Ըմեն փշրուաւ, թափաւ քու ոտների տակ.
Ես էզուց ինչ պտի տամ, իմ աղէն ուտի:
Դաւիթ կորեկի միջից էլաւ, էկաւ տուն:
Էս խեռին ճեղքի խեռ ճան կը խաղար.
Ըզըրա ճանէր կը տանին, կասէր.
— Իմ ճաներ տուէք ընձի.
Ընդոնք էլ չին տայ, կասին.— Ընչի տանք, տարեր էնք.
Էս խեռին սիլով կը դարկէր ըզրանց.
Որ կը դարկէր, որի յանկնջներ կը բռնուէր.
Որի էրես կեթար քամակ, որի լիզուն կը բռնուէր.
Որը յախու կը հիւանդանար, կը դողցընէր,
«Գաղաքի մարթիք՝ Սասմա Շեհերի մէջ ինչ ման ին գալըմ»
Որ տուն մտան, տեհան տան տղի լիզուն բռնուէր ա.
Ակնջներ բռնուած ա. յերես ծռած ա, գնացի քամակ.
Որը խլանդ պառկուկ.— Էս ինչ ա էլե ըզրանց:
Թէ.— Վալա, Դաւիթն ա դարկե:
— Արէք, որ էզպէսդ ա, ժողուենք, էթանք խօրողքօր կուշտ.
Ընչի պտի ըզենց անի մեր էրեխեքին:
Էրեխայ տերեր յըմեն ժողուան, գնացին գանգատ.
— Ձեր էրեխին եա տուէք ուսումի. եա զրկէք ուրիշ երկիր.
Մեր էրեխեքին զարկեր ա. որը խլանդ ա, որը . . .
Մենք չենք ընդունի էդ բանը:
Խօրողքտանք վերցրին, Աստուած վերցնի էդ բալուր էրեխին.
Մենք յինչ անենք, մենք կուզենք ըզենց անի.
Էկան թէ.— Դաւիթ, ընչի էս զարկըմ խալխի էրեխեքին:
Խօրողքտանք միտք արին.— Թէ փեռի տանք.
Վայ թէ մէկ օր դարկի, իր ուսին, սպանի.
— Պա ինչպէսդ անենք, բերենք տանք Գորթարած ըզրան.
Դեղ չի մնայ, որ խալխի էրեխեքին վնաս չտայ:
Էկան.— Դաւիթ, որդի, քեզ տուեր էնք Գորթարած.
Գնա, ֆորթեր պահի:
Ասաւ.— Դե, արէք, էթանք, պարբերեք իմ հախ:
Գնացին քաղքի մէջը, Դաւիթ վերցրեց,
— Դուք ընձի բռնեք էք Գորթարած.

- Պախեմ ձեր ֆորթերը, հախս քամամ տաք.
 Պայման արին ըգենց.— Համա Աստըծու խաբը, դու գնա.
 Գեղին վնաս մի տայ, մենք քու հախս կտանք:
 Էլաւ, լուս բացուաւ, ֆորթեր խանին դուս.
 Դաւիթ գնաց դէմ, մէ էրկաթե կօռ բռնեց ձեռը.
 Մէ պողպատե սօլ խաղաւ. ֆորթերն առաւ, էլաւ սար.
 Ֆորթերն բռախեց, ինքը ընկաւ սարի մէջ.
 Ինչքան լազաւորակ կար, աղուէս կար, գէլ կար. առջ կար,
 Ժողուեց, բերեց, լցեց ֆորթերի մէջը.
 Էն ինչ գէլերն ին, հասնումին թելս հորթեր. ուտին.
 Դաւիթ խառնում, պոչից բռնում, վերցնում, տփում էր գետին.
 Էն ինչ հորթեր իշխումին թելս գէլեր. յախու չըն տրածում.
 Ժողուեր ին իրարի վրէն, կաղներին ընտելը.
 Դաւիթ էն ղսար վաղեր էր, նեղացեր էր.
 Ոտի պողպատե սօլը խանեց, տեհան ծակուեր ա.
 Կօռ որ բռներ ա ձեռ, էն ղգար վաղեր ա որ մաշուեր ա.
 Իրիշկաց, տեհաւ խօրողբէր իաց ա բերում (կէս աւուր հաց).
 Էկաւ, մօտացաւ ֆորթերին, տեհաւ.
 — Ախշար ինչ դար ջուռն ջանալար կայ,
 Ժողուեր ա. լցեր ա ֆորթերի մէջ:
 Զէն տուեց Դաւթին.— Արի, քու խաց տար.
 Դաւիթ ձէն տուեց.— Բեր դու, ես չեմ կարայ դայ:
 Էն լազաւորակներ որ ժողուեր էր, անուն չէր դիտում.
 Ասաւ.— Խօրողբէր, էս բաղալոսան ուլեր կը փախնին.
 Դու խաց բեր, տուր ընծի.
 Ասաւ.— Վալա, ես չեմ դայ, կը վախենամ էդ ջանալարներին:
 Իր ձեռքի վէտ տնկեց գետին, հաց կապեց վէտից.
 Ասաւ.— Արի. քու խաց տար:
 Խօրողբէր էկաւ քաղաք, ձէն տուեց խալխին.
 — Աստըծու սիրուն ըլլի. էլէք.
 Դռներ խողբէր, դաւեկեաններ փակէք.
 Դաւիթ, ախշար ինչ դար ջանալար կայ,
 Բերե լցե ֆորթերի մէջ,
 Իրիկուն որ էգի բերեց, կը լցուեն քաղաք.
 «Մէր գմանուկ կուրանայ:
 Էլան դաւեկեաններ փակին, դռներ հողին.
 Յիրկուն Դաւիթ հորթեր առաւ, էկաւ, ձէն տուեց.
 — Զեր հորթեր դարիք էն, յէս օր տարէք.
 Վեր մէկ էր, արեր էմ խինդ.
 Վեր խինդ էր, արեր էմ տաս.

- Աւէք, ձեր ապրանք տարէք, տեղաւորէք.
 Խեռ տեսնաք ձեր մալից:
 Մէկը չուր լուս դուս չէկաւ յախու:
 Դաւիթ իշկաց քաղքից մարդ դուս չըլլում.
 — Հայ գիտի ախշարը, ասաւ, արի, լաւութուն արա.
 Ես յէս օր բիրուն քրտինք արուն թափիմ, մալ ժողուիմ.
 Դուք իմ ամակ չիմանաք: Թողեց, էկաւ տուն Դաւիթ.
 Էն ինչ ջուռն ջանալար էր, քաշուաւ սար.
 Էն ինչ հորթերն ին, մնացին էն աեղ կայնուկ.
 Խալխ էլան, դռներ բացին, հորթեր բերին:
 Դաւիթ գնաց, քնու.
 Լուս բացուաւ, էկաւ, նախագնէն կաղնեց.
 Ասեց.— Ին, խանէք ձեր դալար, տանեմ, պախեմ:
 Խալխն տաին.— Ախալէր, էլ քեզ չինք բռնի հորթարած.
 Ասաւ.— Ընչի չէք բռնում,
 Թէ.— Յէս օր էլ տանես, մեր հորթեր յախու կը սատկեն:
 — Էսե՛ չէք բռնի: Զէն տուեցին յըմենով.— Էսն, չինք բռնի.
 Դաւիթ էկաւ տուն.— Խօրողբէր, ասաւ.
 Ել, ջուլ վերց, կոտն էլ վերց:
 Խօրողբէր էլաւ, կոտն ջուլը վերցեց.
 Դաւիթ ընկաւ յառէջ, դնաց տներ,
 Ասաւ.— Դու մալ խան դուս. տանեմ, պախեմ:
 Ասին.— Մենք չինք բռնի քեզի ֆորթարած.
 — Որ չեմ բռնի, իմ հախս տաւ.
 Սաղ քաղաքը պարտաւ ըգենց.
 Իր հախս քամամ ժողուեց, էկաւ տուն:
 Մնաց, էլի գնաց էրիտէքի խեռ խաղալու.
 Էլի էդ օլին խանեց էրիտէքի զլօխ:
 Խալխ ժողուան, էկան թէ.— Դաւիթ մեր էրիտէքին կոտորեց:
 Ես տուր ուսուսի, ես թո էթայ ուրիշ էրկեր:
 Ժողուան, խորհուրդ արին թէ.
 — Դաւթին էն խեռ ֆորթարած արինք.
 Էս խեռ էլ բերենք, նախըն ածենք. մէկ ընկեր դնենք խեռ.
 Ասին.— Մուղաթ էլ, ջուռն ու ջանալար չի լցուի նախըն մէջ:
 Դաւիթ նախըն տարաւ դաշար, տեհաւ մէկ մուխ ա ըլլում.
 Ասաւ.— Ընկեր, էդ ինչ մուխ ա.
 Ասաւ.— Մէ հարուստ մարթ ա մեռե, ժամ էն անում.
 Ասաւ.— Կարճս մէ քիւս էթաս, բերես:
 — Ես ինչ ղգար պոթ բերեմ որ, դու կուշտ ուտես.
 Արի, դու գնա, որ էրկուս էլ կուշտ ուտենք.

Դէ, դաւար մուղար էլի, ես էթամ, ասաւ.

Էն մուղար էլաւ, ինքը էկաւ որ էթայ, հաց բերի:

Դնաց, տեհաւ ժողովուրդ, քհանէն նստած էն.

Ասաւ.—Օրհնեալ իտէր, էս ինչ հացկերութուն ա.

Ասին.—Մարթ ա մեռե, ժամ էն անըմ.

Ասաւ.—Օղորմի ձեր ննջեցելոց հոգուն.

Մէ քիչ կերակուր տուէք, մենք էլ տանենք, ուտենք:

Տան տիկին բերեց. կովկիթ հերիսայ լցեց.

Մէկ զոռանքի գետէ եղ կըլլէր, լցեց վրէն.

Չորս հինգ հաց բերեց, տուեց ըզրան.

Ասեց.—Որդի, տարէք, կերէք, ձեզ անուշ ըլլի:

Դաւիթ տեհաւ հէրիսի ամանը թունտիւն էր.

Եղ պղնձով խալուկ, կուշտ դրուկ էր.

Ասաւ.—Նանի, ձեր խաց որտի ա.

Ասաւ.—Դէ, էն տեղ դարսուկ ա. խաց բօլ կայ.

Դաւիթ գոնից էլաւ դուս. դնաց մէկ դարմնի կողով չլկեց.

Դնաց. էդ խացը ծալպեծալ վերցեց, դրեց կողովի մէջը.

Ձեռ տուեց, հէրիսայի կնուճ թունտիւն էր. խանեց դուս.

Էդ պղնձի եղ յըմեն չուռ տուեց վրէն, կողով չլկեց.

Հացը. հերիսի աման մէկ ձեռնով բռնեց. ասաւ.

—Դէ, տէրտէր, դու խաց օրհնի, չուր ես էթամ, դառնամ, դամ
խալիս տեհան որ էդ կողով խաց չլկեց յըմեն.

Էդ հերիսի աման էրկու հոգով չեն կարում յիրար տար.

Դաւիթ որ մինակ չլկեց, էլ յախուռ մէկը չի խօսաց:

Դաւիթ տարաւ թիւս ընկերը—կերակուրը.

Յինք իր ընկերը կերան—էրկըսով.

Ընկերին ասաւ.—Նս բերեր էմ, դու էլ տար, անը իրանց:

Ընկեր յիմացաւ որ խաց յըմեն բերեր էր.

Նոն էլ յըմեն բերեր էր.

Հերիսէն էլ յըմեն բերեր էր՝ ասաւ.

Նս չեմ կարայ չլկի, տանի. ել, էլի դու տար, Դաւիթ.

Դաւիթ բերեց. ամաններ տուեց տիրոջ.

Տեհաւ թունդիւր նոր քաղա մուխ էն քցում, վառում էն.

Թաղա կերակուր էն էփըմ, որ տան խալիսին, խալիս, ուտի:

Դաւիթ էկաւ, ասաւ.—Շատ չնորհակալ եմ ձեզանից.

Աստուած օղորմի ձեր մեռելի հոգուն. կուշտ կերանք:

Դաւիթ էկաւ, տեհաւ ընկերը լալըմ ա.

Ասաւ.—Ընի էս լալըմ. թո քիչ ուտիր, փորդ չիլցաւար:

Ասաւ.—Ուտելուց չի, Դաւիթ.

—Պա ինչլցն ա, ասաւ Դաւիթն.

Ասաւ.—Բառսուն հոգի հարամի դեերն էկան.

Ձարկին, ըռէսի եղը տարան. մենք իրիկուն ինչ ջուղար տանք:

Դաւիթ ասաւ.—Դոր տարան.

—Դէն դնացին, ես ինչ գիտամ.

—Դէ, ասաւ, դու նախիր տար, ես էթամ եղան քամակ.

Դնաց, տեհաւ մէկ զաղի մէջ մէկ մուխ ա ըլլըմ դուս.

Մտաւ զաղին, տեհաւ քառսուն հարամի նստած էն.

Չորս, խինգ չամի դերան թալեր ին կրակի վրէն.

Բառսուն կանթանէ դազան թալեր էն վրէն.

Էդ եղը կաշով, բանով դրեր էն պղնձի մէջ.

Էփըմ էն որ ուտեն:

Դաւիթ իրիչկաց, տեհաւ էդ պղնձին քառսուն կանթ կայ.

Ասաւ.—Նս իմ դուլար էս պղնձին վրէն պտի նուլեմ.

Տեհամ, կարամ էս պղնձ վերցնեմ, դետին դնեմ:

Ձեռ տուեց, վերցրեց. դրեց դետին.

Դետնից վերցեց, դրեց կրակի վրէն.

Դառցաւ որ բարե տար.

Տեհաւ եռսունը ինը հոգի փախան.

Էն մէկ սիւտակ—ծեր—խալիւր էր. տեղադրեց չորրորդ յախուռ.

Բերան բաց էր մնացե. Դաւիթ հենց իմացաւ թէ իր վրէն է
ծիծաղում:

Էկաւ, ձեռ տուեց թէ.—Իմ խէրս, ընչի իմ վրէն ծիծաղըմ էս.

Տեհաւ, չորրե, էլէ փէտ.

Մէկ բանալիք կար ընգրա մուրուսի մէջ.

Էդ բանալիքը արցկեց, բերեց մէ պտիկ դուռ կար, բացեց.

Տեհաւ ինչքամ արծաթ, ոսկի ուղեւ, ըտեղ կայ.

Մէ քիչ վերցեց, լցեց ջեպերը, դալըմ թիւս տունը.

Ընկեր նախիր տարեր էր դեղ. թիւս մութն էր.

Խօրողըրտանը էկան, խարցրին.—Մեր տղէն պա յուր ա.

Ասաւ.—Դողեր ըռէսի եղ տարան, դնաց եղան քամակ.

Ընդոնը էս խետին դնացին Դաւիթ քամակ.

Դաւիթ սարիցն էր դալըմ, էկաւ, իրար ըռաս էկան.

Տեհան մութն էր, էլ չի կարացին զար գեղը.

Ասին.—Պառկինք ըս տեղ, չուր լուսնայ, կըլենք, կեթանք.

Պառկան, քնան ըտի:

Դաւիթն քցին օրբալիս, իրանը ամէկ մէկ կողի պառկան.

Դաւիթ մէկ փեռ մէկ քցեց տակ, մէկ փեռ մէկ քցեց.

Կէս գշեր էր, Դաւիթ զարթնաւ, յէլաւ նստաւ.

Տեհաւ դաշտի մէջ մէկ լուս ա էրեւում.

Ուղեցաւ որ ըլլէր, էթար, տեհաւ փեռեր խօրողըրտանց տակն ա.

Դանակ ջեպից խանեց, էն փեռ կտռեց.

Մնաց խորոզբոր տակը մէկէլ փեռ.

Էլ չի խանեց վեր, էն փեռն էլ կտռեց:

Գնաց խառաւ էն լուսին, տհաւ կրակ չէ.

Խաչաձև բանցրանում ա վիրե, գալըմ ա ցածր, կայնըմ.

Խամբուրեց էն լուսը. դառցաւ, էկաւ դպա խորոզբորտանք.

Էկաւ, մոռաւ էրկու խորոզբոր մէջ, պառկաւ.

Լուս որ բացուաւ, խորոզբորտանք ասին.

— Դաւիթ, ել, էթանք տուն:

Դաւիթ որ էլաւ, կայնաւ. փեռեր մնաց գետին.

Խորոզբորտանք ասին. — Դաւիթ, էդ քու փեռեր խի ա կտրուկ.

Դաւիթ ասաւ. — Խորոզբոր, էս դչեր ես մէ լուս էմ տես.

Ասին. — Որդի, գուժան ա, քարվան ա, վար անող ա, ո՛վ դիտայ:

Ասաւ. — Նե գուժան ա, նե քարվան ա, նե ջրկալ ա:

Խորոզբորտանք իմացան էս խեղին, լացան.

Թէ. — Էնի, բալամ, քու խոր Մարութիկ Աստուածածին ա.

Ինչ քու հէր մեռեր ա. Մարայ Մելիք էկեր, քանդեր ա.

Մարայ Մելիքի յախուն չենք կարայ չինի:

Դաւիթ էդ տեղ երգ կասայ.

— Խորոզբոր, Ասուած կայ արեւս,

Դեմ կը կայնեմ եմ քեանիւ Մելիքին,

Կուրուսեմ, ինչպէս յօրն յերեկին:

Խորոզբորտանք վերցրին. — Դաւիթ, ծախք շատ կուղի:

Դաւիթ վերցրեց.

— Ես իմ ոսովն եմ գեացե.

Իմ ձեռով դուռը բացե.

Իմ աւելով եմ տեսե.

Ոսկին ու արծաթ բերեցեմ,

Մարութիկ Աստուածածին շէն անեցեմ.

(Օրհնութուն, բարեարարութուն բափի.)

(Վըր անկանջ արողայ),

(Վըր հազը նստողայ)

Էլան, էկան տունը, չորս խինդ եզ բռնին.

Տարան, էն արծաթ ոսկին բերին.

Ընէսի եղան հախ տուն.

Մնացող բերին, Մարութիկ Աստուածածին չէն արին:

Վանք որ չինին պաժան, հախակոտան գրեց մէջ.

Վարդապետ, սարկաւազ գրեց մէջ.

Էն էրկու փայլեկան վանքի դռնապան գրեց.

— Ինչ բան կը պակսի, էկէք, ընձի իմացրէք, ասաւ Դաւիթ:

Յինքն էկաւ տուն, նստաւ.

Խելքն էս խեղին կատարեալ էլաւ.

Էլ խալխին չէր դիպնում էս խեղին.

Ձէն ընկաւ աչխար թէ. — Դաւիթ Մարութիկ Աստուածածին չէն արեւ.

Ձուղաք գնաց Մարայ Մելիքն էլ լուս էդ ձէնը.

Մօրն ասաւ. — Այ մէք. էն օր չի թողիր ես Դաւիթին մորթի.

Էգուց էլ ես ընդրա ճուղաք ինչպէս տամ:

Ձառ քցեց Մարայ քաղաք, ասաւ.

— Ես արաք մարդ կայ, գայ, էթայ Դաւիթի գլօխ բերի.

Ո՛ր մէկ բերեց, ինչ լիզուն պտըտի, կտամ:

Մէկ կուզ Բայդին կար, ըզըրա ձին վեց ոտանի էր.

Շաւ ու փառ էր, ասաւ.

— Որ էրկու հազար ձիաւոր ասաւ ընձի, ես կեթամ.

Դաւիթի գլօխ կը կտրեմ, յանկնջներ կը բերեմ հասիլա:

Մելիք հրամայեց, էրկու խաղար ձիաւոր ժողուան.

— Դե, կուզ Բայդին խեղ գնացէք, ասաւ.

Կուզ Բայդին ընկաւ յառէջ ձիաւորներ ընկան քամակ.

Շահարից էլան դուս — մէ յաղբուր կար շահարի կուշտ.

Կնանիք ջուր ին լցնըմ, որ տանին տները,

Տեսան Կուզ Բայդին էկաւ, էրկու հազար ձիաւոր հետն ա.

Ասին. — Կուզ Բայդին, եզ յո՛ւր ես երում

Ասուած յաջողայ, յաջողայ.

Տերը քեզ հետ ըլլի, քեզ հետ ըլլի:

Ասեց. — Էթումեմ Սասուն, բերեմ քալան.

Կարմիր կովեր բերեմ կրան.

Սեւ եզներ բերեմ լճան.

Էրկեմ կնիկ բերեմ, ուղտեր բառնան.

Կարն կնիկ բերեմ, երկանգ աղան.

Ախչիկ բերեմ, արմաղան:

Կուզ Բայդին գնաց. ճանփի մէջ տեսաւ մէկ ֆերզ մարդի գլօխ.

Անկնջներ կտրեց, թալեց ջեպը, ասաւ.

— Էս Մելիքին կը տանեմ հասիլա.

Կատեմ, էս Դաւիթի յակնջներն ա:

Կուզ Բայդին էկաւ, էլ յախու չի գնաց քաղաք.

Գնաց դպա վանքը, էրկու դռնապանին ձեռը, ոտը կապեց.

Մտաւ վանքը, վարդապետ, հախակոտան, յըմն մորթին.

- Դարցաւ, թողեց, էկաւ դպա իրանց քաղաքը:
Մէկ տիրացու վանքից փախաւ.
Ժամաւարի շապիկ արնի մէջ շաղաղած էր.
Առաւ, էկաւ դըստ Սասուն.
Էկաւ տուն, հարցրեց.— Դաւիթն յո՞ւր ա.
Ասին թէ. Գնացե ղօնախլըդ,
Էս խնտին Դաւիթ էլի տաս, տասնըխինդ տարեկան.
Էկաւ էդ ղօնախլըդի դռան վերէն,
Ասաւ.— Դաւթին ասէք. դուս դայ, բան աչտի ասեմ:
Դռան վրի դարաուլներ ասին.
— Գնա տուն, խուսկ, մոմ պակաս ա, տնից վեր կալ, տար.
Դու Դաւթի խեղ ինչ գործ ունես:
Տիրացուն տեսաւ չըն թողում էթայ ներս.
Չեն էլ կանչում Դաւիթ գայ դուս.
Ճարը կտրուաւ, շապիկ փանճարից շարտեց, գնաց ներս.
Դաւիթ որ տեսաւ ժամաւարի շապիկ արնոտ,
Տուեց ղլխի մէջ, լացաւ. ասաւ.
— Կանչէք շապիկ բերող, էդ ինչ ա էլի,
— Պա չեմ գիտում. ղօշուն փրթաւ ներս, բիրտի ջարդեցին.
Մարթ չիկայ ընձանից սալալի. էկայ, նուղապ բերեմ քեզ.
Էդ տեղ Դաւիթ տուեց ղլխին, ասաւ.
— Աւելի ֆոռ պիտէր Դաւիթն,
Չի տեսներ սպանում եպիսկապոսին.
Ամեն վախք ֆարագ կսար Հայոց իշխաններին:
Աւելի ֆոռ պիտէր Դաւիթն,
Սպանում չի տեսներ վարդապետներին.
Շաքաք, կիրակի պատարագ կանեն Հայոց հաւասին:
Աւելի ֆոռ պիտէր Դաւիթն,
Սպանում չի տեսներ աւագ սարկաւազին,
Ամեն վախք բուռվար ման կսար մըջ ժողովրդին:
Դաւիթ էլաւ, էլ տուն չի գնաց, գնաց վանք,
Տեսաւ էրկու դռնապան կապուկ՝ ընտեղ թալուկ ա.
Չեւներ արցկեց, ասաւ.— Էդ ինչ էլաւ,
— Ղօշուն տուեց մեզ վրայ.
Ասաւ.— Պա դժը գնացին:— Ի՜նչը գնացին:
Դաւիթ ձեռ տուեց, մի ահագին բարտու ծառ ֆօհան արեց.
Դրեց թէին, գնաց, խառաւ ղօշունին.
Ղօշուն, ինչպէս վանքի ղօշունիս, ձիանք բախեւ ին.
Որը ձին ա բիւստում, որը ասպապն ա սրբում.

- Որը քննմ ա, որը խաղ տարմ:
Դաւիթ ծառը դրեց գետին, բարակ ճղերից բռնեց.
Ծառի ֆօք տարաւ-բերեց ընդրանց մէջը.
Որի ղլխին դաւաւ, գլուխ թռցրեց, տարաւ մէկ սանաք տեղ.
Որի մէջքին գաւաւ, ջարդ ու խուրտ արաւ.
Որի ձիան գաւաւ, ջարջու խուրտայ արաւ:
Կուղ Բայտին իմացաւ, իր վեց ոտանի ձին խեծաւ, փախաւ.
Դաւիթ ընկաւ էտի, խրկեց.
Տեսաւ ծառը իրան ծանտութուն ա անըմ
Թալեց գետին, հասպէհաս էլաւ Կուղ Բայտինի ձիան.
Իր չորերը ճղեց, թալեց, չփախ կողնեց թամբի մէջ.
Դաւիթ քամակից զօռեց ձիան, քամակից հասցրեց իրան.
Չեւ քցեց, ձիան սոյ ջաչեց:
Լնի ձին զանկուլամիւ արաւ որ պրծնի.
Չիան սոյ ֆօից պոկուաւ, մնաց Դաւթի ձեռ.
Չին արընլուկի պրծաւ, գնաց, հասաւ էն յաղբուր.
Տեսաւ կնանիք էլի ջուր ին լցնում.
Կնանիք տեսան Կուղ Բայտին էկաւ, իրանց մարդիկ հետը չէ.
Ասին.— Կուղ Բայտին, չէ, դու գնացիր Սասուն բերիւ քալան.
Սեւ եզներ բերիւ լծան.
Կարմիր կովեր բերիւ կրան.
Էդ յո՞ւս էս գալլմ, ֆախբերան:
Ասաւ.— Ղանըղ լախարա, էս ինչ գիտի:
Սասույ նետերն է գերան.
Որ տե զարնեն, կանեն իրանց պատհան:
Ասին.— Պա մեր մարդեր յո՞ւր ա.
Ասաւ.— Չեւ մարբեր սպանեւ, լցեւ ե՞ն յԱնգղայ ձորը.
Ընդրանց նու՛ն ու պլո՛ւ կը բերեմ,
Կանեմ ձեզի համար եղ ու չորբան
Կուղ Բայտին գնաց, ձիանից իջաւ, գնաց Մելիքի կուշտ.
Թէ.— Մելիք սաղ ըլլի, հալ ու հեփիաք էդպէսդ.
Դաւիթ էս օլին խանեց մեր գլխը:
Մելիք կանչեց մօրը.
— Այ մէր, ամեն վախք դու իմ ջանին ըլլմ էս պատին.
Դու չի թողիր, էս իմ սրտովն անէի.
Էն օր որ դու թողայիր, էս Դաւթին կը մորթէի.
Յէս օր էս օլին չէր խանե մեր գլխը.
Մկայ, պա էս ինչպէսդ անեմ ընդրա խեղ:

Մեկը դառցաւ. ասաւ իր իշխաններին.
 — Գնացէք, մէջ ջոջ տաշտ բերեք,
 Գնացին, մէջ տաշտ առան, բերին, տուին Մեկերին:
 Մեկը ինչ արաւ— թուր զարկեց իր բժի մէջ.
 Մէջ տաշտ լեք արուն տաւ իր բժից.
 Կանչեց երկու հոգի, գրագիր մարդ բերեց, ասաւ.
 — Դէ, ես կատեմ. իմ արքնից դու գրէք.

«Թղթիկմ իմ արքնից կը գրէ,
 Ըրդկեմ Բաբա Ֆրէնկին.
 Թղթիկմ իմ արքնից կը գրէ,
 Ըրդկեմ Ասդիկ Պարոնին.
 Թղթիկմ իմ արքնից կը գրէ,
 Ըրդկեմ Անու Շահին.
 Թղթիկմ իմ արքնից կը գրէ,
 Ըրդկեմ Մուլլան Մուրաթին.
 Թղթիկմ իմ արքնից կը գրէ,
 Ըրդկեմ Ֆրէնկի Պապին:

Յեւ օր ես շատ սեղ սեղն եմ բնկեր,
 Ձեզանից կուգեմ, Բառսուն խազար, խինգ խարիր խամար
 յերես մագ գալած չըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ եռսունքսինգ խազար: խինգ խարիր խամար
 Բեղեր նոր մեծ ըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ եռսուն խազար. խինգ խարիր խամար,
 Մուրուս նոր քողած ըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ Բառսունքսինգ խազար, խինգ խարիր խամար
 Մուրուս ալուխառ ըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ Բառսուն խազար, խինգ խարիր խամար
 Մուրուսկանչի ըլլի.

Մի ամիս ժամանակ ըլլի.
 Ամիս որ բմաւ, ժողովուեմ, գալ բսե.
 Յառջի դասեմ որ գայ, ծովերու ջուր խմի.
 Մեջ սեղի դասեմ որ գայ, ինչքան գէտ, գեօլ կայ, խմի.
 Առու կայ խմի, բմեմ ջուրը բռատ ըլլի.
 Յետի դասեմ որ գայ, էլ ջուր չըլլի.
 Զրի սեղ աւագ քալի բեռան:

(— Օրհնեալ արարիչ, բաբաւոր Տեր,
 Օրհնուրուն, բարեբարութուն,
 Վրդ յանկանջ դրողաց ըլլի.
 Վրդ հազր նսողաց ըլլի):

Ամիս որ բմաւ, դռուն ժողովուեմ, կեան, ա՛խ կեան,
 Բառսուն խազարեմ բռնած,
 Տասնը ուր խազար կեան.
 Եօրը բաբաւոր եր, եօրից էլ կեան բոփուան, ախ բոփուան.
 Դռուն որ կեան, լցուան Բազար վր յիւրաւ. ախ յիւրաւ.
 Էլ երկի՛քի ասդի՛ի հաշիւ կայ.
 Դեմնի խող ու Բարին հաշիւ կայ.

Մեկի՛քի դռունին հաշիւ չկայ:
 Երկինք, դիտին դռունի դէմ դողում էր էս խեղին.
 Զարդանդ ընկաւ Մարալ քաղաք.
 Դռուն առաւ որ էթայ Սասմայ վրէն կուր.
 Մէրն ասաւ Մեկերին. — Որդի, երազ էմ տեսն քեզ խամար.
 Ասաւ. — Աստուած խէրն անի, մէրիկ. պատմիր. տեսնեմ:

Ասաւ, — Ես տեսայ, Սասմայ ձին կը խազար,
 Մարալ ձին դեմ կը փախնէ:
 — Մերի՛կ, ասաւ. Բուն Բեզ խամար ես բերմ.
 Երազ խալխին ես տեսմ:

Է՛լ էն օրը մեկը չի գնաց:
 Մէկէլ օրը էլաւ, դռուն վերցրեց, որ էթայ.

Մէրն էկաւ դէմ, ասաւ.
 — Որդի՛, Սասմայ վրէն պարզ արեւ եր.
 Մարալ վրէն ամպեց. ախ ամպեց.
 Ես եմ զախախուրեւ, զախախուրեւ.
 Կարկուտ ու կրակ էր բափում.
 Արի՛, Բար Բուն փեթից քափի, որդի՛.

— Մէրիկ, ասաւ, էս անհազարն դռուն ժողովուր էմ.
 Էնի մէկ մարթ ա. ինչ պտի անի ընձի:
 Դռուն էս խեղին քաշեց, քաղաքից էլաւ դուս.
 Գնաց, Սասմայ դրաղները շատրները զարկեց, նստան.
 Մարալ Մեկը տաս ձիաւոր ընդկեց.
 Էդ ձիաւորներ էկան Ձէնով Յովանի կուր.
 Վերցրին թէ. — Տաս ազապ ախիկ ուզե Մեկը.
 Որ քնի. ընդոնք ճանճեր քշին.
 Էլան. Սասմայ շեհարից տաս ազապ ախիկ տուին.
 Առան, տարան, տուին Մեկերին.
 Մեկը որ քշնում էր, ախիկներ խինգ մէկ կողմ ին.
 Խինգ էլ մէկ կողմ ին.
 Ուռի տերեւ ձեռներին բռնում, ճանճեր քշում ին:

Կանչեց, քսան ձիաւոր բերեց Մելիք.
 Ընդկեց Սասուն թէ:—Կնայէք, քսան բեռ փող բերեք:
 Յվրեմ դեռունի վրէն, խարնիս ըլի իրանց.
 Ուտեն, խմեն. ըլինք, թալենք քաղաքի վրէն.
 Բիրասի ջարդ ու խուրտ անենք.
 Սպանենք Դաւիթ. թողանք, էթանք էս խեղին.
 Էլան, էկան Սասուն էդ քսան ձիաւոր.
 Գնացին Ձէնով Յովանի կուշտ, Յոան Վեղոյի կուշտ.
 Թէ.—Արէք, Մելիքի հրամանն ա, քսան բեռ փող տուէք.
 Յուզեր ա, տանենք, տանք իրան:
 Ձէնով Յովան էլաւ, կայնաւ.
 Կոտ վերցրին, գնացին. մտան խաղիցէն.
 Յուան Վեղոն չափում էր.
 Դաւիթ իր նետ անեղն էլի առեր էր, գնացեր էր,
 Էն պառուի կորկի մէջ էլի լոր, ճնճուղ էր սպանում.
 Էդ կորկի տէր պառաւն էկաւ, ասաւ.
 —Դօ, բէ Մուրաս մեռնես դու, Դաւիթ.
 Չուրի եփ իմ կորկի տրորես:
 Մըբայ Մելիք էկեր ա, քաղաքի չորս դուռ շատ դարկեր ա.
 Վախք ա, դան, քու դոխ կարին.
 Տասը ազապ ախչիկ տարան.
 Մկայ էլ էկեր են, քսան բեռ փող էն ուղում.
 Որ տանին, ցրուին դեռունի վրէն.
 Մըկայ կդան. կը դենն քու դոխ քու մօր յառջըբէրաւ:
 Դու քեզի մէկ ճար արան:
 Էդա պառաւ, Դաւթի խօր խեղ նստեր էր, կայներ էր.
 Սիրտը ցաւում էր Դաւթի վրէն.
 Ընդուր ասաւ էդ խօսքերը:
 Դաւիթ ասաւ.—Պառաւ, ես ինչ անեմ.
 Քու խնոցին տուր, ես խեղնեմ.
 Քու շերտի տու, բռնեմ ձեռս.
 Ես ընչով էթամ կուլ, գաս չիկայ:
 —Գնա տուն, մկայ փող էն չափում, մի թող չափել:
 Դաւիթ կորկի միջից էլաւ, էկաւ տուն.
 Տեհաւ խորաններ լալում էն, ասաւ.—Ընչի էք լալում:
 Ասին.—Մենք չի լանք, էլ ո՛վ լայ.
 Մըբայ Մելիք էկեր, շատ դարկեր ա քաղքի չորս դուռ.
 Առաւտայ նաշղալըղին էր, էկաւ տաւ ձիաւոր.
 Տասը ազապ ախչիկ տաւան, տարան.
 Մկայ էլ էկեր էն քսան ձիաւոր, քսան բեռ փաւայ ին ուղում.

Քու խօրողրտանց առան, տարան որ չափեն, տան:
 Քոռնանք մենք, մեր հալը ճարը պա մոնց պաի ըլի:
 Դաւիթ էլաւ, գնաց թեխ խաղիցէն.
 Տեհաւ խօրողրտանք փաւայ ին չափում, ձէն տուեց.
 Խօրողրէր, խորից էլ դուս, խորից էլ դուս. ես դամ, չափեմ.
 Թէ կը չկըռիմ, ընծի սորվըցրայ, խօրողրէր:
 Խօրողրէր ձէն տուեց.—Դաւիթ, բալամ, դէ, արի, չափի:
 Քու խէր մէկ ընծի վրայ կանչեր էր, էս իմ բուսպան մուրսէր իմ.
 Մէկ էլ դու կանչիր, էլ իմ բուսպան մուրսէր իմ ես.
 Ես էթումեմ իմ բուսպան լուանայու, դէ, դու արի, չափի:
 Դաւիթ ձեռ տուեց, էդ ջուպներ, փաւեք յըմեն շուր տուեց.
 Կոտ շուր տուեց բերնի վրէն, կորդեց կոտի ոռի վրէն.
 Կոտի ոռի վրէն մէկ քանի փաւայ քցեց, փէտ դարկեց.
 Կօլա սրէր կոտի բերան, էն էլ թափեց դեմին.
 Դարտակ կոտ վերցրեց, շուռ տուեց շուալի մէջ.
 Ասաւ.—Էս մէկ (կօլա չափ ա անում):
 Մէկ էլ չափեց էդպէսդ դարտակ կոտ.—Էս էրկու. ասաւ.
 Եասալովներ ասին.—Այ տղա, դու ինչպէսդ էս չափ անում.
 Դաւիթ ասաւ.—Ընչի, դու իմ չափին չէք հաւանում,
 Ասին.—Դարտակ չուռ էս տալի, «մէկ», «էրկուս» էս խամպում.
 Դաւիթ ներքեաց կոտ տփեց ընդքանց ձակտի մէջ.
 Էլաւ, խասաւ, քսանի յանկանջներ պոկեց, դարկեց ձակատ.
 Ատմներ քաշեց, շարեց ձակատ, ձեռներ կապեց, ասաւ.
 —Դէ, ջուղաք տարէք ձեր Մելիքին:
 Ընդոնք գնացին ջուղաք տանել Մելիքին.
 Դաւիթ էկաւ, էն վանքի կշտի դերանի նման մէկ գերան.
 Էն որ ինչ Կուզ Բահտինի էտե գնաց.
 Մէկ էնպէսդ գերան քաշեց, փօհան արեց.
 Դրեց թեխ որ էթայ կուլ:
 Կորկի տէր պառաւ էկաւ դէմը էլի, ասաւ.
 —Էդ յուր էս էթում, Դաւիթ: Ասաւ.—Էթումեմ կուլ.
 Պառաւ ասաւ.—Տեհաւրի ծուռ. փէտով էլ կուլ կանին.
 Մելիք երկիր մարդ չի թողեր, ժողուեք, բերեք, դու փէտով կէթաս.
 —Պա ինչպէսդ անեմ, պառաւ, ասաւ Դաւիթ.
 —Քու խօրողրտանց ասա, մէ-ձի տան, խէծի, գնա կուլ:
 Խօրողրտանք վերցրին Դաւիթ, տարան բալախանէն.
 Քսան ձի մէկ ջերկեղեղապուկ, քսան մէկ՝ բալախանէն.
 Ասաւ.—Ո՞ր կը խաւանես. խեծի, առ. պնա, բալամ,
 Դաւիթ էկաւ ձիան կուշտ, ձեռ դրեց ձիան քամկի վրէն.
 Ձին փոր տուեց դեմին.

Էս ջերկէն բռնեց, էլաւ չուր գլօխ.

Որի վրէն ձեռ տուեց, փոր տուեց գետին.

Էկաւ, էլաւ դռան կուշտ, խեղք բան չկտրեց ձիաններէց:

Էկաւ, էլի գնաց, իր գերան վերցրեց.

Դրեց թևի վրէն, ուղում էր էթար էլի կուռ.

Էն կորկի տէր պառաւ էկաւ դէմը էլի.

— Դաւիթ, ասաւ, ընչի՞ ձի չխեծար, բալամ.

Ասաւ. — Գնացիմ քաւախանէն, որ ձիան քամկի վրէն ձեռ տուիմ, փոր տուեց գետին. էն որ իմ ձեռին դայախ չի տալում, էն ձին կեթայ կուռ:

— Դաւիթ. քու օղորմած խորդ կար Բիւռիկ Զալալին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խորդ կար Թուր կայծակին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խորդ կար Ճզմէն Մհերին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խորդ կար Կապէն Աթէպին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խորդ կար Փող Պղտրին.

Խալի. կապուի, խեծի Բիւռիկ Զալալին, գնա կուռ:

Ասաւ. — Նանէ, ախր չեմ գիտայ դրանց տեղ, դճր ա:

Ասաւ. — Գնա, քու խրօղբօր գօռի.

Ընդոնք կը տանին, քեզ նշանց կտան:

Դաւիթ դարցաւ, էկաւ տունը. խորողրտանց ասաւ.

— Էլէք, ձի տուէր, ես խեծեմ, խորողրտանք:

Խորողրտանք չեն դուրսէմ ձին տային.

Դաւիթ ձեռ տուեց փէտ, էկաւ թևի խորողրտանք:

Խորողրտանք տեսան Դաւիթ պտի դարկի.

Բանլիս վերցրին, գնացին, դոմի դռան վերէն կայնան.

Վեց դուռ բացին. վրայ օխտին բանլիս տուին Դաւթին.

Ասին. — Էլ մենք յախու չէնք կարայ էս դուռ բացի.

Առ բանլիս, բաց, գնա ներս:

Դաւիթ բացեց, մտաւ դոմի մէջ.

Տեսաւ թուրը, շորերը, ճզմէք պատից կախուկ էն.

Ձեռ տուեց ձիան քամակ՝ ձին քամակ վերցեց, տիկեց օճօռք.

Ասործու հրամանքին ձիան լիզու էկաւ, ասաւ.

— Էդ ինչ պտի անես ընձի դու, Դաւիթ.

Ասաւ. — Քե սրտի խեծեմ, էթամ, ման դամ.

Ասաւ. — Քեզ կը վերցնեմ, արեգակի առէջ կիրկեցես.

Ասաւ. — Կը հաղամ քու դօշի տակը:

Ասաւ. — Կը դարկեմ գետին, օխտը տապակ կեթա գետին:

Ասաւ. — Կը հաղամ քու երկու անկնջի մէջ.

Ձին ըն տեղ լացաւ, Դաւիթ ասաւ. — Ընչի՞ էս լալմ.

Ձին ասաւ. — Պա, ես չիլամ, ով լայ.

Ասաւ. — Լալմ էս, ընչի՞ խաբեր.

Ասաւ. — Էս քանի տարի քու խէր մեռեր ա.

Նե՛ ընձի քիւտարոյ ա էլի, նե՛ տակս սրբող.

Իմ ջուրն, իմ եմըն էլ յըրթաից տուեր էն ընձի:

Որ էդպէսդ ա, խորդ շորերը էս խեռին խաբի:

Դաւիթ խոր ֆաւս դրեց գլօխ.

Մէկ լիտր բանբակ դրեց մէջը, հալա ընկնում էր տակ գլխից.

Խոր արխալուխ բերեց. խաղաւ.

Ամեն ծոց մէ լիտր բանբակ դրեց.

Հալա լէն էր, կօճակները մէք քցելու:

Խոր ճզման բերեց, խաղաւ.

Ամեն ոտ մէկ լիտր բանբակ ճխտեց.

Հալա լէն էր. սաներից ընկնում էր տակ:

Խոր մէշկապ բերեց, կապեց իր վրէն.

Իրեք փաք մէջքի բոլորը պառտեց, հալա երկէն էր:

Խոր թուր բերեց, կապեց վրէն.

Մէ գետգ գետին քըրքալ էթում էր — էրկէն էր:

Էկաւ, ձին քիւտարեց, թամբ դրեց վրէն. կեամեց, քաշեց դուռ.

Խեծաւ, էկաւ որ Սասմայ քաղքէն էթար.

Մէ քիչ տեղ ձին քշեց, միտք տրաւ, ասաւ.

— Հայ դիտի տնրաղդ խան:

Խորողրտանք — Չէնով Յովան, Յօան Վեգոն էկան յառէջ.

Խարաներ էկան, գէմ կայնան, խաղով տաին Դաւթին:

Դաւիթ, երալ քեզ չըլլի, դառնալ քեզ ըլլի.

Դառնալ քեզ ըլլի, մեր ախպեր Դաւիթ.

Չուր մկայ քեզ խարսնութուն չընք արեւ.

Նոր պսի խարսնութուն անեմք, մեր ախպեր Դաւիթ.

Նոր պսի քու ձեռներին ջուր լցրեմք.

Քու ոտներին սօլ պսի դնեմք.

Մեր ախպեր Դաւիթ.

Քեզ խարսնութուն անեմք:

Դաւթի սիրտն էլ փաւ, դարցաւ վրէնք.

— Խարսնեք, կանչեք Ասուածք.

Երալ չըլլի, դառնալ ըլլի.

Տեք Ասուած նաւ անի.

Թե դարցայ ու էկայ,

Ձեզ կանեմ Սասմայ քանակին:

Աւարիչ Տեք Ասրծու խնամք քաւ ըլլի

«Յոհնութուն բարեբարութուն . . .»

Ձին քչեց, մէ խելի գնաց, խօրողէր էկաւ կուշտը, ասաւ.

—Ափսոս, խազար ե՛՞ն ափսոս Քիւռիկ Ջալալին.

Փեւկեւ պսի անէի Բաբա Գրեկիին.

Ափսոս, խազար ափսոս բուր կեծակիին,

Փեւկեւ պսի անէի Անմու շահին:

Ափսոս, խազար ափսոս Փող Պղլարին,

Փեւկեւ պսի անէի Ասղիկ Պարսնին.

Դաւիթ տեհաւ իրան ափսոս չեն դալըմ.

Քիւռիկ Ջալալուն թուր ափսոս դալըմ.

Թուրը քաշեց որ դարկեր խրօղբօր.

Խօրողէր տեհաւ որ թուր քաշեց պոտի դարկի,

Դարցաւ ձէն տուեց Դաւթին Ձէնով Յովան խաղով.

—Ափսոս խազար խիստ ափսոս

Թառլան Դաւրթին, Դաւրթին.

Յեսուր գնաց Սասմայ օջաղից, օջաղից.

Ճրագն ընցաւ Սասմայ օջաղին, օջաղին:

Դաւիթն ասաւ. —Դու դուրբան ըլլես էդ մէկ խօսքին.

Ձէ, քեզ պոտի սպանէի, նոր պոտի էթայի դաւա Մալլայ Մեղք.

Ասաւ.—Խօրողբէր, դու կացեք բարի.

Չուր հազար սարի, չուր հազար սարի.

Ես եմ երալու, դու եմ մնալու, դու եմ մնալու.

Մնալու, մնալու, մնալու.

Դիօխ իջացրեց խօրողբտանց, «կաց բարի» արաց, ձին քչեց.

Դնաց, ճանփի մէջ մի փոս ընաս էկաւ.

Ձին չոք տուեց գետին, չի գնաց էլ:

Դաւիթ մի էնպէս ջուխտ գանկու տուեց.

Ձիան ջուխտ կողն էլ կոտրաւ, ձին տեղից չէլաւ:

Անըղաւ ձիանից, ձիանից իջաւ. պառկաւ, քնաւ.

Մէ խելի մնաց, ձին էկաւ կուշտը, փոքով արաւ:

Դաւիթ էլաւ. տեհաւ էն փոսից ջուր ա էլէ էթում ա, դարթեցրեց.

էս խեղին էլ ա ձիան Աստըծու խրամանքին լիզու էկաւ.

Ասաւ.—Դաւիթ, ինչ քու խէր մեռեւ, էսա յաղբուր ա չորցեւ,

Չուր մկայ յէս օր դու էկար, ըստե ծնծնաց, տուեց դուս.

էս ջուրը որ կայ, անմախական ջուր ա.

Չուր քու խէրը չիմէր էս ջրից, կուր չէր կարայ անի.

Դէ, դու էլ խմեւ, լուացուեւ, մէ քիչ քսի իմ կողբանքը.

Ես էլ կը խմեմ, էթանք կուր:

էս խեղ Դաւիթ լուացուաւ. էդ ջրիցը մէ բուռ էլ խմաւ.

Լցուաւ, ճոճուոյ ընկաւ փորը. ընկաւ դիօխ, ընկաւ ոտներ.

Ճգմէք օտներից խանեց. միջի բանբակ խանեց, թալեց.

Չուր խազաւ, էրկու-իւրեք տեղով վախք էր ճգեր,

Մէջկապն արցկեց, կոճակներն էլ արցկեց.

Արխալուխի ծոցից բանբակ խանեց, թալեց,

Կոճակները, որ բերեց կոճակու, քամակը էրկու տեղ պատռուաւ.

Դիլի Գաս բերեց, միջի բանբակ դարակեց, աննախ գլօխ մտաւ.

Խօր մէջկապ օր իրեք փաթ էր. մկայ մէկ փաթ աննախ խառաւ.

Խօր թուր կապեց վրէն, մէկ կեպազ հալա կարճ էկաւ:

Ձին բերեց, էս խեղին քաշեց, խեծաւ.

Գչեց, գնաց, դօշումին խառաւ:

Ինք իր տեղ բանցր էր. դօշումին ցածր էր.

էդ տեղ դարգանդ կոխեց Դաւթին.

Լացաւ. կանչեց Աստըծուն, ասաւ.

—Ես ըլլեմ Ասրծու մահուան կրակ.

Ըսդոնք ըլլեն ամառուայ չոր եօնի դիզրանք.

Ես ըլլեմ Ասրծու մահուան կրակ.

Ըսդոնք ըլլեն գգած բանբակ.

Իցցուն սարի չեմ կարայ երեցի:

Ես ըլլեմ հեղեկն քամի.

Ըսդոնք ըլլեն երեցած փօթի.

Քառսուն սարի չեմ կարայ երանի:

Ձին Աստըծու խրամանքին լիզու էկաւ, ասաւ.

—Տնաւեր, ընչի՞ ես ըզ սար վախենում, դու.

Քու խեղ մե դոչալիս մարք եր, պա դու քու խօր տղեն չե՞ս:

Քու բուրն որ կայ, կայծակից ա,

էն դդար որ քու բուրն կտրի,

էն դդար ես կսամ ոտի սակ.

էն դդար որ քու բուրն կտրի,

էն դդար իմ քամին կը քցի վեր:

էն դդար որ քու բուրն կտրի,

էն դդար ես իմ պոչով շարդ խուրդ կանեմ:

Կանչի Մարութիկ բանցր Աստուածածին:

Խաչ պատարդին աջ քեւին

Ձեռդ բռնի բուր կայծակին,

Մի վախենայ, քի մըզ դօշումին

Դօշումին հաշիւ չկայ. քչեց խառաւ դօշումին.

Նոր միտք արաւ Դաւիթ, առաւ.

- Ա. գիտի, անբաղդութուն կըլլի ըսենց քչեմ մէջները.
Որը քնուկ ա, որը ձին ա քիմարմ, որը ասպապ ա սրբըմ.
Կայնի, ձէն տամ, բիւսի զարթնեն, ըլեն վեր:
Բռնաց դռումին վրէն Դաւիթ,
Իրանց բասարուկ տեսնին.

Առաւ խաղով.— Վե՛ր ելե՛ք յեւ օր, վեր ելե՛ք.

- Որը քնած է, ելե՛ք, ցտեցե՛ք, ցտեցե՛ք.
Որը ցտած է, ելե՛ք, կայնեցե՛ք.
Որը կայնած է, ձեր ձիանք խեծե՛ք, խեծե՛ք.
Որը խեծած է, ձեր բասարուկ տեսե՛ք.
Չասե՛ք Դաւիթ զոյ եր.
Դողուրեցով մեր վրայ եկաւ:

Էդ որ կանչեց, ձէն ընկաւ դռումի մէջ.

- Զլլոց ընկաւ, խառուան յիւար.
Շառ մարդ չըլլուեր էր, ձին ուրից էր կեմում, պոչից էր կեմում:
Զին քչեց մըջներ էս խեղին.
Մէ չորս գլխ գնաց ներքե, էկաւ վրիւ.
Վիւրի զլլից աբուն էլաւ, մարթ էր տանում ներքե.
Մէկ ծեր խալիւոր արաւ.— Փօշ, փօշ, ճանբախ տուէր.
Ես էթամ, Դաւիթ տեսնեմ.
Դաւիթ ձին քչեց թեխ էգ խալիւորն, առաւ.

— Ընչի ես ընձի ասըմ փուշ.

- Առաւ.— Ես քեզ փուշ չեմ ասըմ, ես ասըմեմ «փօշ, փօշ».
Որ ճանբախ ըլլի, դամ, քեզ տեսնեմ:
Առաւ.— Ինչ էս ասըմ, ընձի խեղ ինչ բան ունես:
Առաւ.— Դաւիթ, արեւիգ մեռնեմ.
Էս ըմեն խալիւին գոռով ա բերե Մելիք.
Էս խալիւին դու ընչի էս անմեղ տեղը ջարդըմ:
Դաւիթ առաւ.— Պա՛. ինչ անեմ:
Առաւ.— Ի՛ն. քու դուռման էն չասրներին ա.

• Գնա՛, ընդրա խեղ կուրի.

Թէ Աստուած քեզ տուեց, դու խաչապաշտ էս. քեզ կանենք

թաքաւոր.

Թէ Աստուած ընդրան տուեց, ընդրան զարի կը ծառայենք:

Դաւիթ ձին դռումի միջից խանեց, քչեց գնաց դպա կարմիր չասրներ: Տեսաւ Մարբայ Մելիք չասրի մէջ պառկե, քներ ա.

Էն վախք որ բերնի բուղը խանում ա.

Չասրը օխաք գեազ բերնի բուղի գէմ բանցրանում ա.

Էն վախք որ բերնի բուղը քաշըմ ա.

Չասրը գալըմ, իր սների վրայ կայնըմ ա:

Էն ախչիկներ, ինչ, Սասմայ չէն բերած եսիր.

Խինդ մէկ կողմ էն նստած, խինդ մէկ կողմ.

Ուռի տերե էն վերցրած, ճանճեր էն քըմ:

Էն մէկ ախչիկ վերցրեց.— Ես մեռնեմ Դաւիթին.

Հաւատա՛, էկե. ընձի առնի, փախնի.

Էն մէկէլ վերցրեց.— Ես մեռնեմ նորախաս բոյին.

Էկե, ընձին առնի, տանի:

Ամեն մէկ բան առաւ. Դաւիթ ըզըրանց խօսքին աղանջ չարաւ:

— Ախչի, առաւ. ես ձեզ խամար չեմ էկե.

Ես Մելիքի խամար էմ էկե, խանէք վեր, կուռնեք:

Ախչիկներ ասին.— Մենք չենք կարայ խանի:

— Պա՛, առաւ, ըզըրա իլան մոնց պաի ըլլի:

Մարբայ Մելիքի մէրն առաւ.— Ես օխտն օր պաի քնի,

Ես չէ, դու թանի խոփ պաի տաքցենե, գնեն ոտի վրէն, որ ըլնի:

Դաւիթ թուրը քաշեց, գնաց ըզըրա գլխի վրէն կայնաւ.

Թուրը որ զարկեց, կէս գեազ մտաւ ըզըրա ոտի մէջ.

Մարբայ Մելիք ձեռ տուեց թրի տեղ, առաւ.

— Ախչի, էս ինչ լու էր, ոտս կծեց, մէք թողայ իմ վրէն լու գայ:

Դաւիթ տեսաւ չի ըլնում, ձէնով կանչեց էս խեղին խաղով.

— Մելի՛ք, վեր ելի, անմախ, քեզ մախ եմ բերե (կրկնե).
Մելի՛ք, վեր ելի, անմախ, ես օր վե՛ր ելի.

Անգրոյ քու խոգին կառնեմ:

Էս խեղին Մելիք աչկեր բացեց, տեսաւ գլխի վրէն կայնած ա,

Թուրը ձեռքին, կրողի դայսայ.

Զարգանգը Մելիքին կոխեց,

Էս խեղին Մելիք ձէն տուեց Դաւիթին.

— Իմ սիրելի գառնիկ, դու բարով ես եկե.

Քեզ ուտեմ առաւօտայ խաց.

Ճաշուայ յուտ բերեմ:

Քեզ ուտեմ ճաշուայ խաց,

Իրիկուան խաց յո՛ւտ բերեմ:

Քեզ ուտեմ իրիկուայ խաց,

Առաւօտայ խաց յո՛ւտ բերեմ.

Դաւիթ առաւ.— Քեզ իրիկուայ հաց եմ,

Ճաշուայ եկիլի.

Ճաշուայ հաց եմ,

Իրիկուայ եկելի.
Իրեկուայ հաց եմ,
Առաւօտուայ եկելի.
Քեզ համար եմ եկե, Մելիք.
Դե, ել կռուենք:

Ասաւ.—Դե, իջի, հանգստացի, նոր ընենք, կռուենք:

Դաւիթ ուզեց որ իջնէր, ձին չի թողաց:

Մարբայ Մելիքի սուֆրէն օխալը դոմչի կաշի էր,

Ղաղկները սալ դուրանի բնագայ-գննիլ, էրկաթ էր:

Ձին տեսաւ Դաւիթ ուզում ա իջնի, տվեց զեօրն:

Մարբայ Մելիք հրամայեց իրա ծառաներին.

Դաւիթն բռնին, քցին սուֆրի մէջ.

Սուֆրէն քաշին, զնիլքերը քաշ տուին, տարան քցին արե դէմ.

Դաւիթ մէջ վաթուկ.

Արե ճխտեց, դոմչի կաշին չորցաւ, կռնծկուաւ յիրար վրայ:

Խրոզրրտանք Դաւիթ ասող իշկացին, խաւար ա էրեւում.

Եկան, մէ ձի ունէն, անուն Մուրատ էր. կանչին.

—Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի, մեզ եփ կը խաւցնես Դաւիթին:

Ձին ասաւ.—Ինչքամ ժամանակ մարթ նստի, խաց ուտի.

Ենքամ ժամանակ քեզ կը խաւցնեմ Դաւիթին:

—Հայ, ասաւ. ինչքամ ամակ տուեր էմ քեզ, քու աշկեր բռնի:

Ելի ասաւ.—Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի,

Ընծի եփ կը խաւցնես Դաւիթին:

Մի պապիրոս ինչքամ վախք մարթ քաշայ, էնքամ վախք կը

խաւցնեմ Դաւիթին.

Ասաւ.—Հայ, ինչքամ ամակ տուեր էմ, քու աշկեր բռնի:

Ելի ասաւ.—Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի,

Ընծի եփ կը խաւցնես Դաւիթին:

Ասաւ.—Փլխուած խալիւորներ, դե, ելէք.

Ձեզի ընծի վրայ պինդ բռնէք.

Աշկեր խփէք, բացէք, տանեմ, խաւցնեմ Դաւիթի կուշտ:

Ելան. ձին քաշին դուս. խեծան, քշին, քաղաքից ընկան դուս.

Ձէնով Յովան շատ ձէնով էր, ասաւ.—Ինչ անեմ.

Թէ կանչեմ, Դաւիթ ջրնի վեր.

Շատ մարթ յախու մուրուս պտի թափի.

Թէ չի բռնամ, տղէն ձեռաց կեթայ.

Թէ բռնամ, մեր տղէն ընի վեր.

Շատ կնանիք կան, էրեխով էն, էրեխէք կը թալին իմ ձէնի յախուս:

Ձէնով Յովան մէջ ճանփին դանչեց.

—Դաւիթ, մէ ել վեր, քեզ կանչի Մարութիկ Աստուածածին.

Խաչ պատրաստի վեր աջ թնին.

Քեզ յիրար տուր, որ ազատես էզ նեղութենից:

Ձէնը դնաց, ընկաւ Դաւիթ յանկանջ.

Դաւիթ պառկած էր, կապուած էր սուֆրի մէջ.

Կանչեց Մարութիկ Աստուածածին, ետալաւ իրան յիրար տուց:

Ձցնրլի կտորներ սուֆրի դրաղերից ամէկ մէ տեղ թռան.

Դաւիթ էլաւ, սուֆրի մէջ նստաւ:

Տեսաւ քրտինք էմքան լցուեր ա վրէն որ վախք ա խեղթուի.

Ասաւ.—Հէյ դիտի Մելիք ախպեր.

Էս ինչ բերաղդութուն էր, արիւր դու ինձ վրայ:

Ասաւ.—Ինչ բերաղդութուն էմ արե, Դաւիթ ախպեր:

—Պա, ասաւ, ընչի էր ընծի գրե սուֆրի մէջ, քցի արե.

Ասաւ.—Ինչ դու ձիանից իջար, քու քունը տարաւ.

Վախեցայ մրտէր. քեզ քաշեցի սուֆրի մէջ:

Խօզրրբտանք էկան, խառան ձիով, ասին.

—Դաւիթ, ր ձին յմեր ա.

Ասաւ.—Որ ես ձիանից իջեր էմ, ձի չեմ տեսեր, չեմ գիտայ

մեր տեղ ա.

Խրոզրրտանք գացին դպա ձին բերելու: Առան բերին:

Դաւիթ էլաւ, խեծաւ ձինը, կանչեց.

—Մելիք, դե, ել, կռուենք, Աստուած ես ընծի կտայ, ես քեզի:

Ասաւ.—Ես իմ ոտը կռուեր էմ, չեմ կարայ ձի խեծնի, իջի.

գուլաւ կպինք.

Ուզեց ձիանից իջնի Դաւիթ, ձին չէր թողում.

Խրոզրրտանք էկան, ձին բռնին. Դաւիթ իջաւ:

Դաւիթ Մարբայ Մելիքի խեղ գուլաւ կպաւ.

—Որը տայ դետին, էն ընդրան սպանի:

Էն վախք որ Դաւիթ Մարբայ Մելիքի ձեռ էր տալում, ճխտմ էր.

Մարբայ Մելիք չէր կարում դէմ տալ դրա դուլարի գաւալից.

Դուրանի պէս դրա ոտերի տեղը խողը ճղում, էթում էր.

Էն տեղէն Մարբայ Մելիք դառնում Դաւիթի վրէն.

Հար ետեւ ձեռով դարկում էր, ստով դարկում էր.

Բերում, խաւցնում չուր էջմիածին. խօսքի խառնակալաւ խամար:

Իրեք օր գուլաւ կպան. իրարի չի յաղթին.

Էն ինչ Դաւիթն էր, դուլարով էր.

Էն ինչ Մարբայ Մելիքն էր, Ղալալաւ էր, Ֆանսով էր:

Խրոզրրտանք ասին.—Էդենց չըմի, ջանք.

Արեք, ձիով կռուենք, Աստուած որին կտայ, մէկ տեղով կընի:

Էրկսով էլ խեծան ձիանք—Մարբայ Մելիքն էլ, Դաւիթն էլ:

Մարբայ Մելիք ասաւ.—Դաւիթ, լսեր էմ քու թուրը կայծակից ա.

Թող, իրեք դրոյ զարկեմ ես քեզի, թէ քեաւ տրաւ, արաւ.
Թէ քեաւ չարաւ, էս խեղին դու զարկ ընձի իրեք դրոյ:

Մաքրայ Մելիք ձին խեղած էր, գուրգ վերցրեց ձեռք:

Իրեք խալիւր վացցուն լիար էր ընդըրա գուրգը:

Ձախ պտըտցըրեց, աջ բերեց, աջ պտըտցըրեց ձախ բերեց.

Տասուերկու գուրանգա կրակ թափաւ գետին:

Էն վախք որ զարկեց, քօղ ու դուման բռնեց գետին:

Ասաւ.— Հայ գետի խողածին, խող էր, խող գարցըրիմ:

Էն վախք որ էն դրոյը վրայ բերեց, զարկեր.

Դաւթի ձինը խրեղէն էր. ըստից վերուց, դրեց Ալիբէկու:

Քիչ որ մնաց, քօզն առաւ բարակել.

Ձին էլի բերեց, դրեց մեյսանի մէջ տեղ:

Իրեք դրոյ էղենց զարկեց Մաքրայ Մելիքը.

Իրեք դրոյին էլ ձին չի թողաց Դաւթին դրոյ գաւնէր:

Նօպարն էկաւ Դաւթին:

Ասաւ.— Դէ, Մելիք, քու քաւարուկ տէս, պտի զարկեմ.

Ասաւ.— Դաւթի, ես քեզանից վախենում եմ.

Կը խնդրեմ, թող, ես մէ քառսուն կեազանոց խոր փորեմ.

Ես իջնեմ խորի տակը.

Իմ ձին այաւով բանով դնեմ իմ գլխին.

Թողան, օխտը գոմէի կաշի էլ քաշեմ խորի բերնի վրէն.

Թողան մէ ջաղչի քար էլ անծակել դնեմ խորի բերնի վրէն:

Դաւթի ասաւ.— Քանգի խորդ.

Մաքրայ Մելիք չարխ բերել տուեց, խորը քանդեց.

Իջաւ խորի տակ, կայնաւ ինք, ձին այաւով.

Դրին Մաքրայ Մելիքի գլխի վրէն օխտը գոմէի կաշի.

Քաշին խորի բերան մէ ջաղչի քար էր

Դաւթի ձին հաղացրեց. էկաւ, կայնաւ խորի բերնի վրէն.

Թուր քաշեց, որ զարկի.

Մաքրայ Մելիքի մէր տեհաւ ձին հաղացնել Դաւթին.

Ասաւ.— Տունը կաւրի Մելիքին.

Ծծուեր էն տեղէն թալեց գուս, էկաւ.

Դաւթի դէմ կայնաւ, ասաւ.

— Դաւթի, քեզ էս ծծուր տուեր էմ, չես կերեր.

Քեզի մեղր, չաքարով էմ պախեր.

Էդ մէկ դրոյը բաղչի ընձի:

Ասաւ.— Նանի, էս մէկ դրոյը բաղչի էմ քեզի.

Պտըտցըրեց ձինը. հաղաց Դաւթի, էկաւ կայնաւ խորի վրէն.

որ զարկի.

Էս խեղին մէրն էկաւ էն գետին էլի դէմը.

Ասաւ.— Դաւթի, դու ըլիս, քու ստեղծող Աստըծուն.

Էդ մէկ դրոյը բաղչայ քու ստեղծող Աստըծուն.

Ասաւ.— Նանի, էս էլ բաղչիմ իմ ստեղծող Աստըծուն.

Ես մնացի. իմ մէկ դրոյ, էլ չի գաս իմ դէմ.

Մկայ մէկ դրոյ պտի զարկեմ Մելիքին, ինք ուր բաղչի

էկաւ կայնաւ խորի բերան Դաւթի.

Թուրը քաշեց, կանչեց.— Մարութիկ Աստըծուն.

Խաչ պատրազին,

Թուր կայծակին,

Ջարկեմ կտրի ջաղչի քարին,

Օխսը գոմի կաշին.

Ձին ու իր կյարին.

Էրայ, խասնի Մաքրայ Մելիքին.

Դու չի քանե՞ս իմ ձեռի քամին:

Ջարկեց, ջաղչի քար կտրեց, գնաց խասաւ գոմէի կաշուն.

Կտրեց կաշիք, իջաւ ցածր թուրը, խասաւ այաւ.

Ձիան կտրեց, գնաց. խասաւ Մաքրայ Մելիքի գլխի վրէն.

Էս գլխից ճղեց, էկաւ, էրկու ոտաց արանքով կտրեց.

Իջաւ գետին. էէս կեազ գնաց, մոռաւ լեռանի տակը:

Մաքրայ Մելիք ներքեից ձէն տուեց Դաւթին, ասաւ.

— Դաւթի, դրոյը զարկ, թող գայ, ես ցրտու մեռայ.

Ասաւ.— Ջարկեր էմ, քեզ յիրար տուր հալա.

Ինչ յիրար տուեց Մաքրայ Մելիք իրանը.

Էդպէսզ էր կտրեւ. որ դափաղը իրարից չէր բացուեւ.

Որ յիրար տուեց, էրաւ էրկու կտոր:

Էս խեղին քար տուին դէն, կաշիք գնեւ.

Դաւթի մէկ կտոր քաշեց, թալեց պաղը.

Մէկէլ կտորն որ խանին գուս. պլօր բռնին, կտրին.

Ձախ պլօրն էր, բերին կշտին, տասներկու լիար էկաւ:

Դաւթի նստաւ, իր քրտինքը օրրեց ձեռնով:

Ձէնով Յովան էկաւ կուշոր, ասաւ.

— Տնաւէր չէղած, ընչի էղենց էս քրտինք.

Յուան վեղօն ձեռ քցեց, կտուաւ, բռնեց Դաւթի թրի կոթից.

Քաշեց, խանեց գուս. գնաց ըստից քամիկ վրայ առաւ գետին:

Դաւթի ասաւ.— Խրօղէր, որ ըղենց դու վարձով էս.

Խի չես գալըմ, ընձի խեղ, կուր աճի.

Ասաւ.— Խրօղէր մեռնի քեզի. Դաւթի, բալամ.

Ես քեանց քեզի էլ, քեանց քու խէրն էլ դու վարձով էմ,

Ամա, ինչ կուրի անուն տալըմ էն, ես ոտաչորս ապականումեմ:

Մտրայ Մեղիքի մէջ որ տեսաւ, իր տղին էնպէսդ խանին
կտոր-կտոր, գլօխ բացեց, Դաւթին անիծեց.

Թէ.— Դաւիթ, Աստուծոց կը խնդրեմ,

Քու մէշկապ, խալաթայ մէջ. արքնի մէջ շաղաղուի:

Էս խեղին Դաւիթ իզիւն տուեց Մեղիքի անահաղին դօժումին:

Ղօժում էս խեղ Դաւթից շնորհակալ էլաւ, դարցան, գնացին:

Դաւիթ էլ թողեց, խրօղորտանց խեղ գնաց:

Դաւթի ձէն էս խեղին ընկաւ ակալիքի մէջ, տարաձայնուաւ.

«Դաւիթ էնպէսդ-էնպէսդ դօշաղութուն արեւ»:

«Մտրայ Մեղիքին սպաններ ա».

Ասին.— Ե՛լ ակալարք ըղենց գօռեց մարդ կըլլի.

Դաւիթ բերին, արին իրանց թաքաւոր:

Ձէն գնաց Կապուտ կող քաղաք.

Խանդութ խաթուն կար, թաքաւորի ակալիկ էր.

Երկու աշղ բերեց, ասաւ.

— Գնացէք Սասուն, Դաւթի կուշտը, ընձի գովացէք.

Բալի Դաւիթ գայ, ընձի առնի:

Մէ բուռ սակի տուեց էդ աշղներին.

Աշղներն իրանց սազերը առին, էկան դպա Սասուն.

Էկան, շշկուան, էլ չի գնացին Դաւթի օրախը.

Գնացին Ձէնով Յովանի օրախը.

Էդ տեղ Խանդութ խաթունին գովացին:

Ձէնով Յովան տեսաւ ընդոք էկեր էն Դաւթին պալի խաթին.

Էլաւ ինչ արաւ-էրկըսի սազն էլ ջարդեց.

Տփեց.— Դորն էկերէք, էլի գեն գնացէք, ասաւ:

Էլան դուռ ընդոք, անիծում ին Դաւթին.

Թէ.— «Աստուած Դաւթին տունը քանտե,

Դաւթին արեւ Աստուած կարճ անի»:

Դաւիթ էն գեխէն էկաւ, տեսաւ աշղները անիծում ին իրան.

Ասաւ.— Ընչի էք անիծում Դաւթին դուք:

Ասին.— Մենք աւղ էնք, էկանք, Խանդութ խաթուն կար Կա-

պուտկող, էկանք, գովացինք Դաւթին խամար,

Էլաւ, մեր սազեր ջարդեց Դաւիթ:

Դաւիթ տեսաւ ընդոք խամ էն. գնացեր էն խրօղորդ օրախ.

Գնաց, բազարիցը էրկու սազ, ասաւ, տարաւ օրախ, ասաւ.

— Դե՛, գովացէք. տեսնեմ ինչպէսդ ա ձեր խանում:

Նոր աւղներ ձէնով էդ տեղ ասին:

— «Յէս օր երկու աւղ եմ եկե Կապուտկող քաղաքից,

✓ Խանուք խաթուն կայ, պի գովան.

Ընդրա բոլրն ասեց.

Քառսուն կեազ ա, մե չափ ելելի:

Ընդրա նակի լեց գովանց:

Իրեք կեազ ա, մե չափ ելելի:

Ընդրա սրտ լեցք գովանց.

Օխսր կեազ ա, մե չափ ելելի:

Ընդրա կարմուրտն ասեց,

Քանց նուան գինին կարմիր ա:

Ընդրա սիւսրկութուն ասեց,

Քանց մէկ օրուայ գալած ձուն սիւսակ ա:

Ընդրա կակղութուն ասեց,

Քանց բանբակի բուլեն կակուղ ա:

Էն արժան չի մեզ նման անուն-պանունին,

Էն արժան ա էեզ նման բախաւորին»:

Դաւիթ սազն ձեռք տուաւ, ասաւ:

«Իմ սիրք քանց աւագ ծովեր անարաւ ա.

Քանց զարնան գետեր պղտորիկ.

Իմ սիրսն քանց վանայ բերդն ասաւ,

Քլունկ առաւ, իմ խիւմ քանդեցիք.

Իմ սիրսն քանց կարն անարաւ ա,

Մերան բալիք, մկոսիք:

Դե՛, գնացէք, նուրապ սարեք ձեր խաթունին.

Ճաւ ուշեմ ճաժուան.

Ընդրիս ուշեմ քանդամանու կարմունջ.

Հրամեց ուշեմ Կապուտ կող քաղաք:

Շաքաք օր դօնախ կմ ձեր խանումին:

Շաքաք օր ձին խեծաւ Դաւիթ.

Սասնայ մինչև ճաժուան օխտը աւուր ճանբախ ի.

ճաժուանայ մինչև Բաղուժանու կարմունջ օխտը աւուր ճանբախ ի

Բանդուժանու կարմունջից Կապուտ կող քաղաք օխտը աւուր

ճանբախ ի.

Դաւիթ ձին խեծաւ, չուր ճաշ խաթաւ ճաժուան.

ճաժուանայ քչեց, էկա օրին խաթաւ Բանդուժանու կարմունջ.

Դաւիթ ձին քչեց, էկաւ տեսաւ օխտը գուլթան ճամբախ դրաղը

վար անում ա.

— Դարիւյ ակալէր, արի, խաց անուշ տրա, ասին.

Էկաւ, ձիանից իջաւ, ձին կապեց գուլթանի մասից:

Նստաւ ըղոնց խացի վրէն:

Օխտը գուլթանաւոր, ամեն գուլթանաւոր օխտը աւուր հաց բերին.

Դաւիթ էդ օխտը գութանաւորի օխտը աւուր հացը կերաւ.
 Էլաւ, ուզում էր ձին խեծնէր, էթար, էն մէկ հոտաղ վերցեց.
 — Գու ոտք կոտուէր, չի դիր էս տեղ:
 Ասաւ.— Մենք ըս տեղ փորար էնք արեւ.
 Ամեն մարթ օխտը աւուր խաց ա բերեւ,
 Օխտն օր էս գութանը պախ վարեւ.
 Դու էկար, մեր հացեր ըմեն կերար.
 Պա մենք ըսդից վից օր խնչպէսդ վար անենք:
 Դաւիթ որ տեսաւ էդ տղէն էդ խօսք տուց.
 Յելաւ, օխտը գութան կապեց յիրարից.
 Կապեց իր ձիան կողքից, ձին քշեց.
 Էդ տեղ վարեց, մնաց մէ միջնակ:
 Մէկ հոտաղ վերցեց.— Հունար իրան չէ, հունար ձիուն ա:
 Դաւիթ էդ խօսքը լսաւ, գութանի գննիլներ քցեց իր թևերից.
 Յինք քաշեց, վարեց, էս խեղին պրծաւ:
 Էդ խեղ բիրտսնին ասաւ.— Ի՛նչ, էլեք, առէք ձեր գութաններ,
 գնացէք.
 Ձին քշեց, կէս օրին խառաւ Բանդամահու կարմունջ.
 Կէս օրուայ խաց կերաւ:
 Քշեց Բանդամահու կարմնջից դաւա Կապուտ կող քաղաք.
 Յիրեկուայ ժամիրի վախք Խանտութ խաթունը դուրպին գրեց
 աչքին, տեսաւ Դաւիթ ձիով գալըմ ա:
 Թօզ, դուռնան ընկեւ ձիան ոտների տակից ըլլում ա:
 Էլաւ Խանտութ խաթուն իր ձին քաշեց, խեծաւ.
 Քշեց, գնաց Դաւիթի դէմ՝ խառան իրարի:
 Դաւիթ իրիշկաց, տեսաւ Խանտութ խաթուն,
 Աւզներ ինչ գովացեր ին, հալա կէս չէն ասեր.
 Դաւիթ ձեռ քցեց, Խանտութ խաթունի վիղ խաղտեց.
 Էրեսներ պաշեց, Հակտուն էլ պաշել ուզեց.
 Խանտութ խաթուն ասաւ.
 — Դաւիթ, էս մէկ երես քու ճամբխին դուրբան, ինչ գու էկեր էս.
 Մէկ էրես քու անիլութենին դուրբան,
 Էլ իմ ճակատ պաշել ինչ հարգաբարութուն ա.
 Դու ընծի խրմայ գլխի էս բերեւ.
 Դաւիթ անըղաւ, ձին դարցրեց, թեխ Սասուն էկաւ.
 Խանտութ խաթուն տեսաւ Դաւիթ խրովաւ:
 Դարձաւ ձիանից իջաւ, բորիկ ընկաւ Դաւիթի էտեւ.
 — Դաւիթ, ասաւ. մեռնեմ քու արեւին.
 Մէ գարձի, իշկայ թեխ ընծի. նոր թող, գնա,
 Դաւիթ դարձաւ, իրիշկաց, տեսաւ Խանտութ խաթուն.

Որ բորիկ՝ ոտներ դնում ա փշերի մէջ, գալըմ.
 Արուն էլեւ, ոտներ ծածկըմ ա:
 Դաւիթին սիրտ դարցաւ:
 Քշին էս խեղին ձիանք. էկան Կապուտկող քաղաք:
 Ասաւ.— Դաւիթ, արեւդ մեռնեմ.
 Դու կնց, էս իմ ձին քշեմ յառէջ, էթամ.
 Նա էլ թաքաւորի ախշիկ էմ.
 Ամօթ ա ընծի խամար, որ էրկըսով էթանք:
 Ընտի Դաւիթ կայնաւ Խանտութ խաթուն քշեց ձին, էկաւ.
 Գնաց իր տուն, ձիանից իջաւ:
 Դաւիթ քամակից քշեց. գնաց հասաւ դարեկանների վրայ.
 Տեսաւ դռնապան կայնուկ ա:
 Իրիշկաց, տեսաւ էդ դռնապանին.
 Վերի պուռնիկ վերի շէմքի խեղ բանցի ա.
 Ներքին պուռնի ներքի շէմքի խեղ ա:
 Դաւիթ ը տեղ վախեցաւ ըդու բաց բերնից, տասւ.
 — Նա ձին քշեմ, էթամ. վայ թէ էս դռնապան ինչ դուռ տայ:
 Իր յախուն ը տեղ բարեւ տուց դռնապանին:
 Դռնապան իրիշկաց Դաւիթին, իր յախուն բարեւ տուաւ:
 Դաւիթ ասաւ.— Նա մօրուց որ էլեր իմ,
 Յէս օր իմ յախուն քեզ բարեւ տուի:
 Դռնապան վերցեց.— Նա մօրուց էլերի,
 Չուր մկայ մարդու բարեւ չեմ առեւ.
 Յէս օր իմ յախուն քու բարեւ տուայ.
 Արի, ձին քշի, գնա, Դաւիթ.
 Թէ Աստուած յաջողեց, քու բան դիօս գնաց, քու քաւոր էս էմ:
 Դաւիթ ձին քշեց, էս խեղին գնաց, հալարի մէջ ձիանից իջաւ.
 Նօգար էկաւ, ձին բռնեց, Դաւիթ էլաւ վերեւ:
 Քառասուն փայլեվան էն էկեւ.
 Էն ասըմ ա, «էս առնեմ Խանտութ խաթուն, էն ասըմ ա «էս».
 Քառասուն մարթ ուզում էր ինքը առնի:
 Թրեր քաշին, գրին սուրճի տակ.
 Սուրճեն իրեք գոմչի կաշի էր, ասին.
 — Դաւիթին ինչ կայ ըս տեւ, դարկինք, սպանենք.
 Խանտութ խաթուն մենք առնենք:
 Ամենք մէկ մէկ քաւ գինի լցրին, ասին.
 — Տա՛նք Դաւիթին, խմեւ, գինովնայ, դարկենք, սպանենք:
 Քառասուն քաւն էլ Դաւիթ տուաւ, խմաւ:
 Իրիշկաց, տեսաւ մէկ խմորի տաշտ կայ ընտեղ, տասւ.
 — Էս գինին յո՛ւստ էք լցընըմ:

Ասին.—Կարաս լիքն ա, հաստատ ըլլի Խանտութ խաթուն:
Քառսուն քառ էլ տաշտով խմաւ:

Տաշտը տալաւ էս խեղին, կարասի կուշտ.

Լցըրեց կարասից, իրեք տաշտ խմաւ.

Բեղեր սրեց, օրախի մէջ վոլքի էր տալըմ.

Ոտը հալասան կալաւ սուրճին.

Սուրճէն ստի գէմից գնաց դէն.

Տեհաւ քառսուն տկոզ թուր սուրճի տակն ա:

Թրեր ժողուեց, փաթութեց, արաւ բիլագուկ. ճօգարին կանչեց.

—Արի, էս էրկաթ վերցրայ, տաւ, թալ մեր խուրնին.

Ինչ էթամ մեր տուն, Աստուած յաջողայ կը շինենք ճալ ու մրիւ:

Կը շինենք պիղ, կտանք էրեխէքին, գաշտ դրդիկ կը խանեն:

Խանտութ խաթուն խաց ըռդիկց որ ուտեն.

Խաց կերան. ամենք մէկ հնգանոց սակի տուեց խաց բերողին.

Դաւթի կուշտ փող չի կար, տար, էն էլ տկոբ էր իմ նման.

Մէկ մատնիք կար ճկութ. հանեց թալեց սինու մէջ:

Խաց բերող սինին բունէր էր. չի կարաց զաւրեր.

Էդ օղի ծանաթութունից սինին դաւալաւ ձեռից ընկաւ.

Որ ընկաւ, գրնկոցն էլաւ, Խանտութ խաթուն լսաւ էդ ձէնը:

Դաւթի սինին վերցրեց, տուեց խաց բերողի ձեռ.

Մատնիք բերեց, գրեց խաց բերողի թե.

Էկաւ, խառաւ չուրի վղի կուշտ, ինչպէս սէլի տող.

Ասաւ.—Դէ, տաւ, էդ քեզ փեշկեռ ըլլի:

Դաւալաւ մինչև գնաց Խանտութ խաթունի կուշտ, շատ ներդիցաւ.

Խանտութ խաթուն ասաւ.—Ախլի, էն ինչ գունդոց էր.

Ասաւ.—խանում, Աստրծու սիրուն ըլլի.

Արի էս սէլի տող իմ թիկից խան գուս:

Ասաւ.—էս ով ա տուե.

Ասաւ.—էս էն նոր գալողն ա տուե.

«Փող չունեմ, տար փեշկեռ», տասա:

Ասաւ.—Ախլի, էդ փաւէք քեզի ըլլի, մատնիք տաւ ընծի:

Մատնիք սինուց վերցրեց. մացրեց իր բուլթը:

Ճուղաբ արաւ էն քառսունին.

—Էլէք, գնացէք. ձեզ չեմ առնի:

Դաւթի ասաւ.—Խանտութ, մէ գուս արի, պօյդ տեսնեմ:

Ասաւ.—Էգուց ես գուս կուգամ քառսուն ճառիկի խեռ.

Ամեն ճառիկի վրայ քառսուն անկունք բարցը էմ.

Իմացի որ ես էմ:

Խանտութ ճառիկէքին առաւ. գնաց սէլի տակն.

Դաւթի քամակից գնաց, տեհաւ ըզբրանց.

Տեհաւ քառսուն անկունք բարցը ա դաւալաւաների վրէն:

Դաւթի խառաւ, ձեռ քցեց վզովը.

Մէկէլ ձեռ պարզեց դաւ ծըծկերը.

Խանտութ խաթուն իր թեք դեմ բերեց.

էս արմունկ դաւաւ Դաւթի քթին.

Դաւթի քթի վրաւ, իրեք կաթ արուն կաթաց.

Խանտութ խաթուն տեհաւ Դաւթի իր քթի արնի խեռ, փախաւ:

Դաւթի գնաց ջրի վրէն, իր քթի ու բերան լուաց.

Էկաւ, քամակից խառաւ Խանտութ խաթունին.

Դաւթեանի վրէն որ խառաւ, թուրը քաշեց.

Ջարկեց, իրեք ճուղ ծամ Խանտութ խաթունի գլխից կտրեց:

Ասաւ.—Դաւթի, ես գիտամ, արեւի մեռնեմ.

Քու սիրտ էլած էր, ես քու յախուն փախայ:

Իրեք կաթ արուն օր քու գնչիցը կաթաց.

Դու ձեռ ինչ մացըցիր իմ ծոցը.

Իմ ծծկերը որ դու բռնէիր.

Քու դաւալաբ գիտամ, ինչ դար ա.

Կը ճիտէիր, իմ մօր ծածկ կաթ իմ պնչներից կգար տակ.

Ես յախուն իմ թե վերցրի վերի.

Իմ արմունկ դաւաւ քու պնչին, իրեք կաթ արուն կաթաց:

Ընծի ունեմ վեց ծամ, վեց էլ ախպէր ունեմ.

Ամեն ախպէր, հեռի էս օճալից, որ մեռնի,

Մէկ ծամ պալի կարէի իմ ախպօր վրէն.

Մկայ իրեք կաթ արուն քու քթից կաթաց գեռին.

Հըմի քամակից էկար, խառար ընծի.

Թրով դարկիր, իմ իրեք ծամ կտրիր.

Ամեկ ծամ քու մէկ կաթ արունի գին գուս գայ:

Էրկոտի էլ էկան տունը. Դաւթի Խանտութ խաթուն պսակուան.

Նոր ըզ տեղ նստաւ, լացաւ. Աստրծուց կռիւ ուզեց.

Միտքը ընկաւ Խանտութ խաթունի էն խօսքը, «գլխի էս բերեր».

Ասաւ խաղով.—Օրհնեալ բարեբաւ Աստուած,

Ես մախ տու մեռանիմ.

Ես կռիւ տու, անեմ.

Ես օր կնկայ ան տուած եմ,

Ես մախ տու մեռանիմ.

Ես կռիւ տու անեմ:

Խաղաւոր խաթունի մէ գլխի բերեմ.

Դե, բերեմ, դե, բերեմ:

Օխտն օր բմաւ էդ խօսք.

Մէկ էլ տեհան նուղապ էկաւ.

(Օղան-տօղան թաքաւորից) .

— Դաւիթ, չըլլեմ, չիմանամ թէ Խանտութ խաթուն տանիս .

Եան պտի դաս, ընձի խեա կուռես .

Եան Աստուած ընձի կտայ, եան քեզի :

Դաւիթ իր քասարուկ տեհաւ որ էթար կուռ :

Յէլաւ Դաւիթ որ էթար, Խանտութ խաթուն վերցրեց .

— Դաւիթ, պտի էթան, Աստուած յաջողայ .

Մէկ պողպատե սուռ կայ իմ սրնոտի մէջ ,

Քու թուր ճոպի վրէն, թէ կտուռեց, զնա կուռ :

Սուռ որ կընցնես . ընտե մէկ փոս կայ, ընտե քու ձին լցրայ .

Թէ թուաւ, ընցաւ, դու գնա կուռ :

Թէ չի թուաւ, չընցաւ, դարցի, արի :

Ասաւ . — Խանտութ խաթուն ,

Մէկ խօսք տսերիք, իմ սիրտը դադերիք .

Էս էլ էլաւ իրեք դադ, թէ դառցայ էկայ, ես գիտամ :

Ձին քչեց որ էթայ, Խանտութ խաթուն էկաւ դէմ, ասաւ .

— Դաւիթ, դու կեթաս կուռ, բալի Աստուած չի յաջողայ .

Բալի քեզի մի փորցանք դայ, պա ես քեզի ընչով ճանչնամ :

Ասաւ . — Ես էթըմեմ, օխտն աւուր վրայ թէ էկայ ,

Վրայ ութին կդաս էն ջանդակների մէջ .

Իմ աջ թևի վրայ բազպինդ կայ, էն իմ ջանդակն ա .

Ձթողաս իմ խալալ ջանդակ էն խաւամ ջանդակների մէջ :

Դաւիթ ձին քչեց, գնաց, խասաւ պողպատե սանը .

Կանչեց . — Մարութիկ Ասուածածին ,

Խաչ պատառիկ .

Թուր կայծակիկ ,

Ջարկեմ, կտրի պողպատե սին .

Չսանիս իմ ձեռաց քամին :

Էնպէս դուվարով զարկեց ը տեղ եդ սանը, կտրեց .

Ղալամ դալամի վրէն մնաց, չուր չէկաւ . սա խապար չէլաւ .

Միտք արաւ . — Ջանըմ, էս դրայն որ ես զարկիմ ,

Էդ սուռը ընչի յիւրաք չէկաւ իր տեղից :

Ասաւ . — Սեւանաս, դու քեւիկ ,

Ընչի դուվար չտրի իմ բազպին .

Ես զարկի, կտրի պողպատե սին :

Թե սեպաւ, էլաւ քոմուր .

Էս եանից (աջ) մէ բարակ քամի էն տեխէն էկաւ .

Ջարկեց, վերի դալամ որ կտրեր էր, քամին քցեց, ներքին մնաց .

— Հայ գիտի, ասաւ, քեւիկ, կանանչես դու .

Դու դուվար տրի իմ բազպին .

Կտրիմ պողպատե սին :

Ղալամ, դալամի վրայ կայնաւ .

Քամին տուեց, շուռ տուաւ :

Թեւ էլի կանանչաւ Աստուած հրամանքին :

Ձին քչեց, ընցաւ, գնաց . խասաւ խանդակիմ կուռ .

Մէ էնպէսդ զանկու տուեց ձիան կուռ ու կողին .

Կողրանք մասն փորը, ձին թուաւ տուռն, ընցաւ .

Հասաւ Օղան-տօղան թաքաւորի դօռունին :

Օղան-տօղան թաքաւոր օխտը գլխանի էր .

Էն էլ Մալըայ Մեկիքի նման պօլ դօռուն ժողուեր էր :

Դաւիթ ձին քչեց մէջ, չորս օր կուռաւ .

Վրայ խնդին դօռունի մարթիկ թուղթ բացին .

Իշկացին բուրմաւորեք թէ «բազանց ազդ ջրից ա բահամ էկե .

Ըսողնք Ֆերդ էն, բերեք, ջրի ճանբախ ըզրանց վրէն կտրենք :

Ջրի ճանբախ կտրին, չեն թողում էթայ դպա ջուր .

Չուսքի չուր իրիկուն կուռում էր, էթըմ, ընկնում էր ջուրը .

Եարեք միաւորում էր, առաւօտ էլի գալըմ էր կուռ :

Ջրի ճանբախ որ կտրին, գնաց, մտաւ մէկ մասուրի քօլի տակ :

Ղուռն իր թեով գալըմ էր, եարեք միջով ընցնում էր .

Դաւիթ խապար չէր ըլլում :

Դաւիթ ը տեղ շատ նեղացաւ իր սրտի վրէն .

Կանչեց . — Աստուած, եան ընձի մախ տուր, եան մէ իմաստուր .

Ճար-ճանփէն իմ վրէն կտրեր էն, խեղճացեր էմ :

Էդ դօռումի մարթ վախենում էն, չեն քչըմ վրէն .

Ասըմ էն . — Էթանք, ըլի մեզի պիւրասի սպանի :

Համա էն գեխն ա ընկե Դաւիթ, մէկ էրախայ էլ կսպանի .

Էն իր ցաւովն ա շեկուե .

Էնդոնք վախենում էն, վրէն չեն քչըմ :

Խօզորբասանք էլան իշկացին Դաւիթի աստղն խաւար էր էրեւում .

Մէկ ձի ունէին, ասին . — Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի .

Մեզի եփ կը խառնես Դաւիթին :

— Մէկ հաց ուտելու ժամանակ ինչքան կը քաշի, ընթան ժամանակ :

Ասին . — Ինչպէս ամակ տուեր էնք քեզի, քու աչկեր բռնի :

Ասին . — Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի .

Մեզ եփ կը տանես դէմ Դաւիթին :

— Մէկ պապիրոս քաշելու վախճը ինչքան կը քաշի :

Ասին . — Հը, ինչքան ամակ տուեր էմ քեզի քու աչկեր բռնի :

—Մուրաւ Աստուած, Մուրաւ ձի.

Մեզ երբ կը տանես դէմ Դաւթին:

Ասաւ.—Ելեք. ձեզ ձիան վրայ պինդ բռնեք.

Էս սահարին աւելեք խփեք, բացեք:

Ձեզի տանեմ, խառնուցեմ Դաւթին:

Ձին խեծան, էկան հոտան դօշուտի կուշտ.

Ձիանից իջան, շորեր փոխին, հարցրին.— Եդ ինչ պախա ա.

Ղօշուտի մարդեր վերցրին.— Դաւթ չկեր, կուշտ ա անըմ.

Օղան-աօղան թաղաւոր մեղի ժողուեւ, բերեւ. կուշտ անհնր:

Ասին.— Պա որտի ա Դաւթի: Ասին.— Մառըրի ֆօլի տակն ա.

Մենք յախու չեմք կարում էթանք վրէն կուշտ:

Ասին.— Ճանրախ առէք մե, էթանք վրէն կուշտ.

Բռնենք, բերենք տանք ձեր թաղաւորին.

Իզին տուին էդ էրկու մարդին. գնացին Դաւթի կուշտ.

Ըզըրանց բերնի բուղը, որ ըլլում էր,

Դաւթի բերնի բուղը քչեց տարաւ փորի մէջ.

Դաւթ ը տեղ. լացաւ, ասաւ.

Յես օր երկու նոզի եկեր եմ.

Ես մօռուց եկեր ի,

Ծովերն ի տուեր.

Ծնկներս չեք տուեր ջուր:

Գետերն եմ զարկեր.

Ձաներս չեք քշուեր:

Էս օր մե փոքր առու եմ մտեր,

Ձուր ծնկներս ա ծալկեր.

Էրկու խոփի եկեր ին.

Ձեմ գիտում, յես օր իմ խոփն պի առնին.

Թե չեք ընծի իմ տաւ պի կայնին:

Արունի, բարուրի մէջ թաղուէր էր. խօրողըրտանք չէր ճանաչում.

Խօրողըրտանք խառան, վերցրին.

Մէկ չըլկեց, մէկ ընկաւ յառէջ, որ մեծի միջից խանին դուս.

Ղօշուտ ժողնուաւ վրէն.— Թող, սպանենք, ասին.

Մէկ խօրողէր չիկեր էր, մէկ թուր բռնեք ընկեր դօշուտի մէջ.

Ձէր թողում Դաւթի մօտ գային:

Դաւթ տարան, քցին ջրին մէջ.

Եդ էլ լեւացուաւ, ջրի մէջ լողացաւ, դիմզացաւ:

Ջրից յէլան դուս, իրեքով էլ էկան ընկան դօշուտի մէջ:

Ջարդ ու բուրդ արին պիտաւի.

Օղան-աօղան թաղաւոր բռնեցին.

Թներ կապեց Դաւթի, զրեց խօղըրտանց կուշտը,

Ասաւ.— Ին, կայնէք.

Ձուր ես էթամ առուի կուշտը, լուացուեմ, գամ:

Ձուր խառաւ առու. տեհաւ դալմադալն էլաւ.

Էկաւ, տեհաւ, Օղան-Տօղանի օխօր դուլին էլ կտրեր էն:

Խորողըրտանց վրէն նեղացաւ, ասաւ.

— Ընչի ըզրա դօլա կտրեր էս.

Ըզի սալ պի տանէի Խանտուլ խաթունին հասիլա:

Ասին.— Մարդ իր դուշման կը թողնի սաղ.

Եդ տեղ մէկ խօռք Դաւթից էլաւ, մէկ խօղըրտանցից.

Կռուան. խօղըրտանք ինաս արին, թողին գնացին:

Դաւթ թողեց, էկաւ որ առու լուացուի:

Օխան օր քմեր ա, վրայ ութ աւուր ա.

Խանտուլ խաթուն տեհաւ որ Դաւթ չէկաւ.

Ինքն էլաւ, ձին խեծաւ, էլաւ.

Մէկ տանին մզախը զարկում ջանդալներին,

Գետնէն եռաւ ջանսակ բանցրացնում էր վրեւ.

(Էյ գիտի դուլար, տունդ չի քանդուի).

Իրիչկում էր թեր վրէն, տեսնում բազպին չկայ.

Տփում գետին եռաւ ջանդալն էլ.

Ձարկում, եռաւ էլ ա վերցնում:

Դաւթ առուից իրիչկաց, տեհաւ.

Խանտուլ խաթուն դանին մզախ զարկում,

Եռաւ ջանսակ վերցնում բանցր:

Ձէն տուեց Դաւթի.— Էյ, էդ ինչ էս անըմ.

Գու սիրական ես էմ սպանի, քու դուշմանը ես էմ:

Խանտուլ խաթունի աչքերի սեւը, սիւտակ խառուաւ յիրար.

Ձին քչեց Դաւթի վրէն.

Ձէր ճանաչում իր սրտի հեռուից.

Էլ Դաւթ ճիւղն ա, աչկեր կարմրեր ա.

Մէկ դրապ զարկեց Դաւթին:

Դաւթ չոք առաւ գետին, էլաւ, կայնաւ, ասաւ.

— Թէ ընծի ալան չանեմ, զարկեք, ընծի կտանայ:

Մէկ դրապ զարկեց Դաւթի Խանտուլ խաթունին.

Խանտուլ խաթուն ձիանից ընկաւ տակ.

Ասաւ Դաւթ.— Ընչի ես զարկում, Դաւթն եմ ես:

Նոր յիրար ճանաչան, մարդ, կնիկ էլան, էկան տուն:

Գ.

ԴԱԽԻԹ ԵՒ ՄՅԵՐ

Մէկ ժամանակ մնացին, Աստուած ըզբրանց մէ տղայ տուեց.
Անուն զրին Մհեր, Գաւթի խօր անուան վրէն.

Մհեր ջոջացաւ:

Ամեն օր Խանութ խաթունի ախարտանք կիթային ալ-ղուս:
էս խետին Մհերին էլ տարան իրանց խետ.

Իրանք կը նստին ուտել խմելու, Մհեր կիթար ալ անելու.

Իրիկուն ալը կտար. քեռիք կը տանին տուն.

Ինքը դատարկ կուգար տուն:

Մէ օր Գաւթի վերցրեց, ասաւ.

—Որդի, երանի դու իմ տղէն չեղներ:

Ասաւ. —Որդի, մէկ օր էլ մէ ճնճուղ դու բերէր, ես ուտէր.

Ասաւ. —Իմ խէրս, սուրգ տուր, էն զգար բերեմ.

Մի ամիս ուտես, չի պրծնի:

Ելաւ, քեռիքների խետ գնաց, գնացին մեռի մէջ.

Յէլաւ ինչ արաւ Մհեր.

Իրիկու ծառ ծաւցրեց, բերեց ցածր.

Երկսի ծէր կպցրեց իրար.

Իրեք քեռին մէ ծառի վրէն նստըցրեց,

Իրեք քեռին էլ մէ ծառի վրէն.

Ոտը ծառի վրից վերցրեց.

Ծառերը դգուան, էն իրեքը տփին գեղի մէկ զուաղը.

Ընդոնք ընտե մեռան, ընդոնք էլ ընտե:

Ելաւ, ինքը գնաց ալ անելու:

Մէ յիմարի ծառ փոխան արաւ, ալը շարեց վրէն.

Յիրիկուան բերեց, տուեց խօրը. ասաւ. —Առ քե:

Ասաւ. —Բու քեռիքն ուր եմ.

Ասաւ. —Իրեքն նա մեռի զլուխն էն ծիծաղում,

Իրեքն էլ մեռի մէկէլ պլուխն էն ծիծաղում:

Ասաւ. —Չըլի սպաներ ես: —Չէ, չեմ սպաներ, ասաւ.

—Բաս ինչ արիր ընդլանց:

Ասաւ. —Ծառը բանցր, ցածր էնք խաղում.

Ոտս վերցրի վրիս ծառի վրից.

Էն իրեք տփեց մեռի զլօխ, էն իրեք գեղի զլօխ:

Գաւթի ասաւ. —Քու քաջարուկ տես.

Առաւօտ ես, դու պտի կուռենք:

Լուս բացուաւ, խէրն ու տղայ կպան իրար.

Խանութ խաթուն տեհաւ խէրն ու տղայ զարկում են իրար.

Ասաւ. —Դաւիթ, մը զարկի իմ հղին.

էն իմ կաթնակեր պալէն ա:

Գաւթին ասաւ. —Պսի զարկեմ, Խանութ խաթուն,

էն ֆու վեց ախպօրն սպաներ ա.

Պսի զարկիմ, ֆու վեց ախպօրն փոխը սունիմ:

Խանութ խաթուն դարձաւ, տղին ասաւ.

—Որդի, մի զարկ ֆու հօր.

էն սրւակ մուրուս ա.

էն ֆու խէրն ա:

Ասաւ. —Մերիկ մի ընկնիր արան.

Պսի զարկիմ ես.

էն սրւակ մուրուս

Գլխի վրայ բերեմ:

Ջարկեց, խէրն ընկաւ.

Յէլան, թորկին, էկան տուն, Գաւթին իր կնիկ.

Ասաւ. —Կնիկ. ել էթանք մէ քաղաք.

Ել էս տեղ նստելը հարամ ա մեզ վրայ.

Յէլան, Մհերին թողին Կապուտ կող քաղաք.

Գաւթին ու Խանութ խաթուն էկան զպա Սասուն:

Էկան Խաթայ քաղաք, Խաթայք էկան դէմ, ախի.

—Գաւթի, արի կուռենք, նոր էդ Խանութ խաթուն տար:

Գաւթին ասաւ. —Ինձ հետ օղուլ ուշախ կայ.

Լու չի մկայ կուռեմ, ամօթ ա.

Էթամ տուն, յետոյ դամ. կուռենք:

Ասին. —Չես գայ.

Ասաւ. —Աստուած վկայ ըլլի, դամ:

Գնաց տուն, մի ամիս մնաց. մտահան արաւ:

Մէկ օր Խանութ խաթուն ասաւ.

—Շորերդ խան, լուամ.

Խանեց որ լուացին, տեհաւ աջ եան յըմին սեցեր ա.

Իրիկաց Խանութ խաթուն, ասաւ.

—Ընչի եա քու մէկ եան սեցե.

Ասաւ. —Օրթում էմ կերի, օրթում ընձի վերայ կոտորուեր ա.

Ուշացեր էմ. չեմ գնացի. շորեր տու խաղնիմ:

Շորեր խաղաւ ու գնաց Խաթայ քաղաք:

Գնաց ընտե, դօշուհ ժողնուան էկան որ կռուին:
 Իրեք օր կռուան, տեհան չեն յաղթում:
 Վրայ չորսին Դաւիթ իջեր էր ջրի վրայ վազվում էր:
 Վերեանց մէկ դաւթանի խօփ կարմրցրին:
 Էն տաք խօփը տփին Դաւթի դօշին. ընկաւ վէր:
 Խօշորդարտանք իշկացին, տեհան Դաւթի աստղը խաւար ա:
 Ձին խեծան, էկան. խառան Դաւթին:
 Տեհան Դաւիթ պէյուզ ընկած ա, հալ չկայ վրէն:
 Գլուխ վերցրին Դաւթի, դրին իրենց չոփի վրէն:
 Դաւիթ արե տուեց քու որդուն:
 Թապուք սե կապին, աւան բերին դպրա Սասուն:
 Խանաութ խաթուն էլաւ, իրիշկայ բաւանից:
 Տեհաւ Դաւթի քապուք սե էն բերլմ:
 Իրան բաւանի զլխից տփեց գետին:
 Էն էլ էն տեխ մեռաւ:
 Էրկուս մէկ տեղ բերին, տարան խորին:
 Էկան տուն, միտք արին էրկու ախպէրով,
 Ասին.— Դաւիթ ասըմ էր, մեղի աղայ կայ Կապուտ կող:
 Էկան Կապուտ կող քաղաք որ առնեն, բերեն:
 Ձէն տուն.— Մհեր, Մհեր, արի, էթանք:
 Քու խօր Խաթայ քաղաք սպանիր էն,
 Արուն փոխ առնենք:
 Էլան, առան իրանց խօրդալօր տղէն:
 Առան, բերին Խաթայ քաղաք:
 Մտան քաղքի մէջ:
 Էգեղէն, որցեղէն չթողին, յըմեն փրթին:
 Տեհան մէկ պառաւ տաք տաք ապուր խառնում,
 Շերեփ միջից խանե, շերեփից բուղ բլում ա:
 Ասին.— Պառաւ, էդ ուր էս էթում:
 Ասաւ.— Ասըմին, «Դաւթի տղէն էկե»,
 Էթամ, իմ շերեփ տփեմ գլխի մէջ. իմ սիրտ հովանայ:
 Իմ վեց տղէն սպաներ ա:
 Մհեր տաւ.— Արի մօտ, արի մօտ:
 Անկնջներից ծանտը էմ, բան չեմ լսում:
 Ասաւ ու ձեռ տուեց պառուին, դրեց գետին:
 Մէ օտ դրեց օտի վրէն, մէ ձեռ քցեց մէկէլ օտ:
 Քաշեց, ճղեց, թաղեց ընտեն:
 Էլան, թողին, քաղքից էլան դուս, էկան Սասուն:
 Մհեր շատ սիրուն տղայ էր:
 Ամեն օր կեթար ավ-դուռ:

Ձէնով Յովանի կնիկ-Գոհար խաթունի աչկ ընկաւ Մհերին:

Մէ օր վերցրեց տաւ:

— Յովան, դու գա, էս որ էթաս ավ-դուռ:

Մհեր մնայ տուն, շորեր լուանք:

Ձէնով Յովան զնայ ավ-դուռ. Մհեր մնայ տունը:

Չուր տաքացրեց կնիկ, տաւ:

— Մհեր, արի. ջրից լից, ես իմ դլօխ լում:

Մհեր էկաւ, նստաւ ըզըրա քամակ,

Մէկ ձեռ դրեց աչկերին, մէկ ձեռով ջուր լցեց գլխին:

Խօրդալօր կնիկ տաւ.— Տեսնեմ ընձի քամաւա անըմ ա:

Գայ, ընձի խեա նստի, կաղնի:

Տեհաւ աչկեր խփուկ ա, տաւ:

— Մհեր, ընչի քու աչկեր խփեր էս:

Ասաւ.— Խարս, չէ մեղք ա, ես քու ջանքակ տեսնեմ:

Գոհար խաթուն էլաւ, կայնաւ, իրա շորեր ճղրտեց:

Իր էրեա ճոնկուտեց, զնայ տուն, նստաւ:

Յիրկուն մարթ էկաւ, ինչ իլան արաց, չի խօսաւ:

Ասաւ.— Ջանք, ընչի չես խօսում:

Ասաւ.— Էդ բե մուրաս թողեր էս տունը բուղա:

Էս օր զնացեր ի լուացուելու,

Էկաւ, ընձի խայտառակ արաւ ջրի մէջ:

Ասաւ.— Կնիկ, ես ինչ անեմ, էն հանիլ ա, ես անիլ էմ:

Առաւօտ կը զրկենք ավ-դուռ ընդրան:

Ինչ իրեկուն գայ, դռներ կը փակենք, դարկեաներ կը խողենք:

Կասենք. «որդից էկեր էս. գնա էլի ընտե»:

Առաւօտ Մհերին զրկին ավ-դուռ:

Յիրկուն էկաւ, տեհաւ դռներ փակ ա, դարկեաներ խողած ա:

Տեհաւ տեղ չիկայ էթայ ներս:

Նստաւ, լացաւ, կանչեց.

— Խեախոս խոդպէր,

էս օր խե չունեմ,

Արա խեռութեմ:

Խեախոս խոդպէր:

էս օր անեք իմ մնացի:

Արա խեռութեմ:

Խեախոս խոդպէր:

էս օր երբեմ եմ մնացեմ:

Արա խեռութեմ:

Անհար եմ մնացի:

Արա մեկ հար.

Խերախոս խօրոպեր.

Խօրոպոր սիրտը լցուաւ.

Էլաւ, բաւանի գլխի կայնաւ.

— Որդի, ասաւ, էդ բանը ինչ դու ես բռնե.

Մեր ազգի մէջ մէկը չի բռնե.

Ո՛րտից էկեր էս, էլի դնա էն տեղ.

Մեր ազգի մէջ ըդենց բան չեկ:

Մհեր կանչեց խօրոպոր.

— Քու կնիկ ինչպէս իմ Խանութի խաբուն մեռ,

Թե ես եմ բանից խապարութուն ունեմ.

Քու կնիկ իմ բերնի սրբութուն ըլլի,

Թե ես եմ բանից խապարութուն ունեմ.

Քու կնիկ իմ հակսի մեռօն ըլլի,

Թե ես եմ բանից խապարութուն ունեմ.

Խազար ափսոս, խազար ափսոս.

Խերախոս խօրոպեր, խերախոս խօրոպեր.

Քու կնկան խափում ես դու:

Դե՛, կաց բարի, չուր խազար սարի:

Ես եմ երալու, դու ես մնալու.

Ես եմ երալու, դու ես մնալու,

Խերախոս խօրոպեր :

Խօրոպեր իջաւ, դուռ բացեց որ Մհերին բերի ներս,

Տեհաւ Մհեր օրթում ա ուտում.

Ինչ դուր կանչեց, Մհեր չի դարցաւ:

Գնաց, ընկաւ խօր դերեզմանի արանք, մօր:

Պարկաւ, կանչեց, լացաւ էս խեղին.

Խօրը ձէն տուեց. ասաւ.

— Հերիկ, վեր էլի, յեւ օր վեր էլի,

Քու տղեն անեք մնացե, անեք մնացե:

Քու տղեն դուներ աննար մնացե.

Յեւ օր վեր էլի, Մար սու, ծառայեմ.

Յեւ օր դուներ անեք երբմ եմ մնացե:

Դերեզմանից ձէն էկաւ դուս.

— Որդի, ես եմ մեծացե.

Թափեւ ա գլխիս մազեր

Մար Մարայ Մելիփին ա:

Էն օր դու ինչ ծնար.

Քու գլխի Հալապն ա գրուե:

Դարձաւ մօր — Մերիկ, վեր էլի, յեւ օր վեր էլի,

Քու կարնակեր պալեն անեք մնացե.

Էլի, Թեհրան տուր, երամ, ծառայեմ.

Էս օր երբմ եմ մնացե,

Քուներ անեք եմ մնացե:

— Որդի, ես օր ես եմ մեծացե.

Թափեւ ա գլխիս ծամե.

Թեհրան Անուռ շահին ա.

Քու գլխի Հալապն ա գրուած.

Իմ կարնակեր պալեն:

— Խերիկ վեր էլի.

Քու ամսկն ընծի խալալի, (կրկնել)

Խօր դերեզմանից ձէն չեկաւ, դարձաւ մօր.

— Մերիկ, վեր էլի,

Քու ծծի կար ընծի հալալի.

Տեհաւ ձէն չի ըլլում, էդ տեղ նոր կանչեց. լացաւ, ասաւ.

— Օրհնեսդ բարեբար,

Աւարիչ, Տեւ Ասուած,

Խնամքն եր շուս.

Օրհնութուն, բարեբարութուն

Վեր անկանց արուաց.

Վեր հազր հասուաց.

Հասեղ Դաւիթ վերջացաւ:

Մհեր թող էթայ դպա Հալապ:

Մհեր ընկաւ ճանրախ, ետլաւ-ետլաւ վնաց.

Միամիտ էր, չէր գիտրմ ճանրախ ինչպէսդ էր.

Գնաց, մէ բաղ ընտաս էկաւ, ասաւ.

— Պեզեր էմ, գնամ էթամ, էդ բաղի մէջ ջուր կըլլի, իմեմ:

Գնաց, նստեւ էր հաւուզի վրէն ջուր խմելու.

Բաղից հեռու բանցր օրախ կար.

Փանհարից, ախլիկ կար, իրիչեց.

Տեհաւ բաղի մէջ մէ մարթ ա նստի:

Ղառաւալաւին ընդիւնց, ասաւ. — Թո ըլլի էթայ, մեղք ա.

Թէ իմ ախլիկ տեհաւ, կապանի:

Ղառաւալաւն էկաւ, ասաւ. — Այ տղա, էլի, գնա:

Ասաւ. — Ես էկեր ի, զարի պալի էթայի. միայ չեմ էթար,

Ով որ գալլմ ա, թո գայ զըսաւ ընծի:

- Ղառավառ գարցաւ, էկաւ տունը, ասաւ.
 — Էն մարդն ասաւ. — Ես դարիք մարդ ի, պեզգած ի,
 Ասի ջուր խմեմ, էթամ, որ էնպէսդ ա, ընդրա տէրը թո գայ.
 Ես Աստուած ընդրա կտայ, ես ընձի:
 — Ախի, էն մարդ սրտով մարթ ա էրեւում.
 Գնա. կանչի, թո գայ, հաց ուտի:
 Ղառավառ էկաւ, խառաւ Մհերին, ասաւ.
 — Ախպէր, իմ խանըմ քեզ կանչում ա տուն. արի, էթանք:
 Էլաւ, ընկաւ Ղառավառի քամակը, գնացին օրախը.
 Խանըմ խաց բերել տուեց ընդրան, նստաւ. կերաւ:
 Մնաց, իրիկուայ պահին էր.
 Իրիկաց տեհաւ մէկ մարդ ճանրախ գալըմ.
 Մէկ չիմարի ծառ վրէ թեին.
 Վէրի ճղները վերի օխշար վերի դաւաւ շարի.
 Ներքին ճղներ գետին քրքաշ էթում ա.
 Թօզ դուման տուե վրէն:
 Էդ խանըմ վերցրեց. — Ախպէր, դու դա՛ս, քեզ պախում.
 Իմ ախպէր կգայ, քեզ կաշտենի. Բուլընկի գեն ա.
 Դու ընդրա վրէն չես կարայ: Ընդրան պախեց:
 Ախպէր էկաւ տուն, չիմարին գրեց գետին.
 Ջանաւարներ որ շարեր էլ վրէն, իջեցրեց ցածր.
 Բերեց ներս, ասաւ. — Բուրիկ. մեր տունը մարդախոտ ա գալըմ:
 Ասաւ. — Ախպէր, սարից, ձորից դու ես գալըմ.
 Մարդախոտ էս տեղ ինչ ա անում:
 Ասաւ. — Ջանրմ, դու ընձի մի խափի.
 Բաղի մէջ ոտատեղ կար, գնացեր էր հալուզը.
 Իզը բռներ էմ, խոտը աւեր էմ, էկեր էմ մեր տունը.
 Բուրիկ, առաջի Աստըծու ուխտ ըլի, էն մարդին չսպանեմ:
 — Ախպէր, ասաւ, մէկը էկաւ, չի վարձայ սպանել տայի:
 — Դե, ել, գնա, որ տե պախեր էս, բեր:
 Գնաց, Մհերին պախած տեղից խանեց, բերեց:
 Դեն իրիկաց Մհերին, տեհաւ տեսալով տղամարդ ա.
 Սիրուն ա, բօյ-բուսարով ա.
 — Պա. ասաւ գեն, դու իմ անուն չե՛ս լսե.
 Ես Բուլընկի գեն էմ. դուեն իր թիով, օձն իր պորտով իմ
 սինուրի մէջ չկարայ գայ իմ յախու.
 Դու ինչպէս սիրտ արիւ. թող զիմ սինուրը, գնա.
 Ասաւ. — Ին ախպէր, Աստըծու շնորքը շատ ըլի.
 Աստըծուց սալայ մեծք, մեր ազգը մարդից չենք վախենայ:
 Դեն ասաւ. — Ղօ՛ւախ էս, բիրտան բիր չեմ գարկի.

- Բերած ավերից կերակուր էլին, խաց քաշին, կերան:
 Ասաւ. — Անբաղդութիւն չեմ անի. էլի, գուլաւ կպինք.
 Թէ ես տուի գետին, կապանեմ.
 Թէ դժու տուիր, իմ քուրը կտամ քեզի:
 Գնան, լուսը բացուեցաւ. — Խեղճ բարին գայ ձեզ վրայ.
 Էրկսով հասան իրարի. Մհեր վերցրեց դեն, տուեց գետին:
 Ասաւ. — Որ ուխտ էմ արե, իմ քուրը պտի տամ քեզի.
 Ես էլ քեզի ախպէր ըլլեմ:
 Մհեր ասաւ. — Ես չեմ պաակուի. ես պտի էթամ Հալապ:
 Էլաւ որ էթար, գեն ասաւ. — Դու մնակ մէթար.
 Ես էլ պտի դամ քեզ հետ, օրթում էմ կերե, ախպէր ըլլեմ:
 Էլան, ընկան ճանրախ, գնացին.
 Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, ջուր խառան Հալապ.
 Գնացին մէկ պառուի. — Նանէ, ասին. դօնաղ չես ուզի.
 Պառաւ վերցրեց. — Որդի, դօնախ Աստըծու դօնախն ա.
 Նե ուտելու ունեմ, Գե խմելու ունեմ:
 Մհեր էլաւ, փող տուեց պառաւին. — Նանէ, ասաւ.
 Ես էլ տեսնումք քու տուն զա՛ս չիկայ.
 Տա՛ր, տուր խացի, եմակի. բեր, ուտենք.
 Էվելի փողն էլ տուր, մէ ձեռք չոր առ, մէջը քնենք.
 Մենք որ էթանք, ուրիշ դօնախ էլ կգայ, մէջը թո քնի:
 Տեսան շարաթը մէ անգամ թաքաւորը հրամայում ա.
 Հալըլ ժողովում ա, գալըմ, նստըմ, խօսում էն:
 — Նանէ, մենք էլ էթանք ըն տե, մեզ խեա չեն կուուի:
 Ասաւ. — Որդի, իրան վիճակի մարդն ա կանչում.
 — Նանէ, ասաւ, ես էլ թաքաւորի որդի էմ.
 Ասաւ. — Որ էզպէսդ ա, իրաւունք ունե՛ս, էթաւ:
 Մհեր գնաց թաքաւորի գլօխ տուեց, օխտն անգամ.
 Վրայ ութին ձեռ կապեց, կայնաւ:
 Թաքաւորը իրիկաց, տեհաւ ըզըրան.
 Սիրուն տղամարդ ա, լիքն ա, բօյով-բուսարով ա.
 Ասաւ. — Էսի կասե՛ս թաքաւորի ցեղ ըլլի:
 — Այ ազա, ասաւ. դու յո՛ւստ էս, ինչ ես ուզում.
 Ասաւ. — Տէրութունը հաստատ ըլի, ես Սասմայ էմ:
 — Սասմայ ումանից ես դու. — Դաւթի աղէն:
 Ասաւ. — Էն Դաւթ Մալը քար ու քանդ արաւ.
 Ընդրա ազգական էկան, գնացին Խլաթ քար ու քանդ արին.
 Մէ ցա դիմջ մարդ էք դուք, քու անուն ինչ ա. — Մհեր.
 — Դաւթի աղէն Մհեր դո՛ւ ես.
 Թէ էկեր ես էս քաղաք. խելօք հստե՛ս, կայնե՛ս:

Ասաւ.—Դե, դարիս մարդ էմ, ինչ գործ ունեմ խալիսի խեւս
Տեղ չանց տուեց.—Դե, ասաւ. դեա, նստի, խօսանք:
Էդ թաքաւորի սիրտը փոխուաւ Մհերի վրայ, սիրեց ըզըրան.
Էլաւ մէկ կաթ արուն, ընկաւ թաքաւորի սրտին մէջ:
Էն օր քիչ խօսացին. Մհեր էլաւ, շնորհակալ էլաւ, դնաց.
Մնաց մէկէլ օր, թաքաւորը խացի վախր կանչեց ըզըրան.
Թէ.—Թաքաւորի ցեղ ա, մեղք ա, թո դայ, խաց ուտի.
Հաց քցին, նստան ուտելու. ծիրանի չիր ին էփեր,
Մհերը կերաւ, կոճերը ժողուեց ձեռի մէջ.
Էս խեղտին խաց վերցրին, սինօղապետներ էկան.
Կէս էս ներկով. կէս էն ներկով.
Ինքն էլ աթոռ դրեց, նստաւ ամենից բարցը:
Մհերն ամենից ցածր նստաւ.
Էդ կոճերը առաւ էրկու մատի մէջ.
Ըսենց որ կոճերը մատներին մէջ ճխտում էր.
Կոճը թռնում էր, դիպնում էր սինօղապետների կողքին.
Մէկէլ կողքից դուս տալում էր.
Մէկէլ տեսնում էր, էն մարթ թաւալում էր ընտեղ.
Էս խեղտին մէկէլ եանից բռնըցնում էր կոճը.
Էն ներկի մարթ թաւալում ին դետին.
Ընկնումին քամիկ վրայ, կողքի վրայ, փորի վրայ.
—Ձանքմ էս ինչ էր, էս մարթիկ պէյուտ էլան.
Նա բուռնիք ձէն կայ, նա բան կայ, իրարու ապին.
—Էս տեղ մէ հնար կայ, էս մարթիկ էսպէսդ չըջան.
Էլան ձէն տուին. ընկնող մարթիկ էլ չի խօսացին.
Տեսան արուն էլաւ, էդ մարթիկ, չորեր ծածկեց:
Էլան, չորեր խանին, տեսան որի կողքից դպի,
Մէկէլ կողքից տուե դուս.
Որի սրտից դպի, քամիկից տուե դուս.
—Ձանքմ, Մհեր, չըլի քու բաներն ա.
Ըզըրան (Մհերի) ազգը սուրբ ասել չըն գիտայ.
Գողութուն, բողութուն չըն գիտայ. դուզ կը խօսային.
Որ հարցրին ասաւ.—Վալա, ծիրանի կտի խեւ խաղում է.
Իմ մատի միջից ինչ պըծաւ, դալաւ ըզըրանց.
Մէկէլ եանից դուս տուեց. էս ինչ անեմ:
Ասաւ.—Ձեր ազգը, էս մէկէլ որը ասիմ.
Նա դիմն մարթիկ էք դուք:
Էլ վախեցան ըտե Մհերից, չկարացին մօտանալ.
Կռուան խեղը թէ.—Դու կը մնաս, էլ կը դարկես, կստանան.
Էդ բահաւ մարթիկ իմ քաղաքի մէջ չմնայ, էթայ:

Մհեր վերցրեց.—Նա էկեր էմ. պտի էթիմ գաթի.
Նա չեմ էթայ, դու ինչ կանես, արա ընձի.
Թաքաւոր դօռն ժողուեց, ասաւ.
—Մինակ վայ թէ չի յողթենք ըզըրան.
Էկան որ քաղքից խանէն, զրկեն ըզըրան.
Մհեր ասաւ.—Նա չեմ էթայ. Կռուան ըդ տեղ:
Ղօռն ջարդ ուխուրտ արաւ Մհեր, սրաւ չի թողաց.
Ղօռնի մարթեր որ մնացեր ին, դնացին թաքաւորի մօտ.
—Ձանքմ տսին, էդ էրկու օր էլ մնայ, քաղաքը կուերի, կը թողե:
Իսկ որ ասում ին, Սասմայ ծուերիցն էն ըզըրան.
Կռուով ըզըրան չենք կարայ յողթի: Ասին Մհերին.
—Մհեր, թաքաւորի հրամանն ա. գուլաւ կպնենք.
Թէ դու տուիր դետին, Հալապ տրտալտես դու.
Թէ մեր գուլաւին տուեց դետին, քեզ կսպանենք:
Էկան որ գուլաւ կպնեն. Քեամանց քչին, ըզըրան բռնեցին.
Հասկացրին թաքաւորին.—Ըզըրա դազալը ինչ ա.
Ասաւ.—Էդ թաքաւորի ցեղ ա, սպանել մեղք ա.
Տարէք, թալէք էն քառսուն գազանոց խոր, թո մնայ ընտե:
Տարան, թալին խորին մէջ Մհերին:
Էդ քաղաքին մէջ մէ պառաւ, քառսուն խաւ էծ ունէր.
Մէ անչիկ էլ կար էդ պառուին, ասաւ.
—Նա դիտամ. էդի թալեր էն խոր, պտի մեռնի անօթի.
Նա պտի տանեմ խաց ըզըրան.
Թո չի մեռնի, մինչև քառսուն օր.
Իմ անչիկ ըզըրան, էթայ կուշտը.
Բալի մէ տղայ ըլլի, ըլլի Սասմայ ծուերից:
Օրէն մէկ չալ խաց, մէ էծ մորթում էր.
Տանքմ էր, պարանով իջացնում էր ցած, ուտում էր.
Քառսուն օր որ քմաւ. քառսուն էծ մորթեց.
Քառսուն չալ խացի խեւ էդի կերաւ.
Յետի օր ասաւ.—Մհեր, քու սիրտ օղուլ ուտալս չի ուզում:
Ասաւ.—Ընչի էս հարցնում:
Ասաւ.—Մէ անչիկ ունեմ, թո դայ քու մօտ.
Միտք արաւ, ասաւ.—Գնա, ըզըլի, դայ.
Պառաւ բերեց, անչիկան կախեց. դնաց ցածր.
Մհեր էլաւ. պարան արցիկեց անչիկան մէջքից.
Անչիկան էրես իսկի չիրիչկայ, մէկ սահար փլմին մնաց.
Ասաւ.—Անչի, քու մօրն ասա, ընձի քաչի դուս.
Թէ չէ, քեզ կսպանեն.
Անչիկը ձէն տուեց իրա յախու.—Նանի, ընձի քաչի, ասաւ:

էս խեղճին քաշեց, տեսաւ շատ ծանար ա.
Ոտները տալըմ ա գետին, ճկւորմ, քաշըմ ա.
Մհեր իր մէջքը տալըմ ա քարի էն յուաղը, էն յուաղը.
Ոտները տալաղ անըմ մէկէլ պատերին.
Պառաւ հա քաշըմ ա. ետալաւ հա ըլլում ա վիրէ:
Պառաւ ասաւ.— Փառք քեզի Սասունած.
Հալա չէր դնացե մօտ, մնաց էրկու հոգով.
Քաշեց չար խորի բերան, տեսաւ Մհերն ա.
Ասաւ.— Դու ախչիկ թողիր խորի տակ. ես կարում էլ քաշի.
Դու ընծի Բեկն էկար.
էս քառսուն օր ա. քառսուն էծ մօրթեր էմ, քեզի պահերէմ.
Որ դու ընծի փեսայ ըլլիր:
Մհեր պարան վերցրեց, կախեց խորը, ասաւ.
— Ես անբաղդութուն չեմ անի, մեր ազգի մէջ էդ բան չի.
Քու ախչիկ ըլլի իմ Խանաութ խաթուն մօր նման.
Ձէն տուեց.— Ախչի, պարան կապի քու մէջք.
Պարան կապեց մէջք, Մհեր քաշեց, խանեց դուս.
Ասաւ.— Նանէ, քու մուկնաք քեզ վրայ ա:
Էլաւ, ընկաւ դպա քաղաք Մհեր.
Որցեղէն, էգեղէն չի թողաց, յըմն ջարդեց.
Էկաւ, գնաց Սասուն կուչաւ.
Շորեր փոխեց, էրեւ ուրիշ ըռանկ դարկեց:
Հաւա թէ Ձէնով Յովանի կնիկ Գոհար խաթուն խելանդ ա.
Էկաւ, գնաց ընտել շորեր փոխուկ.
Թէ,— Ես հախ դարվիւ էմ, թէ հեքիմ էմ.
Որտե ետալու ըլլի, կը գեղեմ, կը սաղացնեմ:
Կանչին, Ձէնով Յովան էկաւ տունը, հարցրեց.
— Դարվիւ բաբա, բան գոխ կը խանեն.
Ասաւ.— Ընծի նման հեքիմ չիկայ ախչարք:
Ասաւ.— Դե, ուզի, Գոհար խաթունին լաւացնեա ետէք-փառէք:
Քրքրուեր ա, Աստուած յետ ու հեռուն տանի:
Ասաւ.— Իմ ուղածն էդի կըլլի,
Ըզրա գոխը. ինչ ա էկե, որ ասաւ, ես կը գեղեմ.
Վերցրեց Ձէնով Յովանին.— Հայրիկ, հայրիկ, արի իմ կուշտը:
էդ Գոհար խաթուն Ձէնով Յովանի կնիկն էր.
Ասաւ Մհեր.— Նանէ, ինչ ա մանկութունից պատահե.
Քու գրուի ինչ ա էկե, տղաւն ասա,
Որ դուզն ասես, ես կը գեղեմ, սաղացնեմ:
Ասաւ.— Մէ վախք իմ տէգոր տղէն շատ տեսակով էր.
Աջքս ընկաւ ընդրան, վայ ընծի Մէկ օր իմ մարդին ասի.

«Տնաչէն, էս Մհեր ինչ բերեր էք Կապուտ կող քաղաքից.
էս մէկ ամիս կըլլի, ընդրա շորեր անլուայ ա.
Դու գնա ավ-վուտ, ըզրա շորերը համ լուանք, համ թափ տանք.
Իմ մարթը գնաց. ես ջուր տաքացրի. տարայ դոմը, ասի.
— Մհեր. արի, ջուր լից իմ գլխին, ես լողկրնամ:
Մհերը լսաւ ընծի. էկանք, գնացինք դոմը.
Շորերս խանիմ, նստամ շօլի (դաշտ) մէջը.
Ասի.— Մհեր, ջուր լից իմ գլխին:
Տնայ մէկ ձեռ գրի իրա աչկերին, աչկեր պինդ փակե.
Մէկ ձեռով էլ ջուր ա լցընըմ իմ գլխին:
Ասի.— Մհեր, քեզ բերի որ իմ ջանհալ տեսնես.
Քու սիրա փոխուի, ընծի խեա նստես, կայնես.
Մհեր ասաւ. «Իմ մէրս, չէ դու իմ մօրս տեղն էս.
Իմ խօրդօր կնիկն էս, մեր ազգի մէջ էդ բան չի.
Ես ինչպէսդ էդ բան անեմ:
Ես էլ էս խեղճին Մհերին խեա կուտայ.
Իմ շորեր ճզրաի, իմ էրես ճանկուտի:
Իրիկուն որ իմ մարթ ավ-վուտի տեղից էկաւ.
Իմ մարթին գանգատուայ «ընդրան բուղայ ես բերե».
Իրիչկեց որ էրես մերես ճանկուտած՝ շորեր ճզրտուած:
Որ Գոհար խաթուն ասաւ յըմն. Մհեր ասաւ.
— Խօրդէք, դու քու ախչով լսար:
Ասաւ.— Մէ ջուր բերեք որ ես իմ ձեռներ լուամ.
Իմ ձեռներ քամրդի, գեղ թալիմ ետէքի վրէն:
Բերեց ձեռները լուաց, որ էրեսն էլ լուաց,
Դեղրունք, որ քսի էր, էրեսից գնաց.
Իր վրի դարվիւ շորերը խանեց, գեռ թալից.
— Խօրդէք, ասաւ. չէ ես Մհերն էմ.
Իրիչկացին, տեսան էսի Մհերն ա օդորթ որ.
Ասաւ.— Խօրդալէք, դու քու ախչով լսար.
Էլար, գոհերը չինիր, դարկեաինները խողիր.
Ընծի չի թողիր, էն գչերով ես մնացիմ գուտ:
Կնիկ կըուաւ, ընկաւ ոտը, Ձէնով Յովան փաթթուա վիզը.
Կնիկն ասաւ.— Ես մեղա Աստուծոյ.
Ես բէբաղդութուն արիմ, իմ հոգին կորցրիմ.
Դե, խաւն ա, կը խափնուի. Ծառ չիկայ որ քամին չառնի.
Բազի քու Աստուծուն:
Ձէնով Յովան նոր փաթթուա վիզը. էրեսներ պաչեց.
— Որդի, ասաւ. դու բարով էս էկե. էն օր իմ աչկեր քօռցաւ.
Ինչպէս Ագամ Եւալին խափուաւ. ես էս դիլին խափնուայ.

Սրի, ես էլ. իմ կնիկն էլ դուրբան ըլլենք քու ստի խողին.
 — Խօսողպէր, ես կտրամ քեզ էլ, քու կնիկն էլ սպանեմ.
 Ես ջանիլ էմ, դու աճիլ էք.
 Համա, անբաղտութուն չեմ տնի, ես բոտե չի մնամ.
 Քու կնիկ պէքաղգութուն արաւ ինձ վրայ.
 Իմ սիրտը դապուլ չանի որ բոտե մնամ.
 Ձէնով Յովան ինչ դար աղաչեց, տեհաւ չի կայնըմ.
 Ասաւ.— Որդի, Աստուծոց կը խնդրեմ,
 Քու տեղ վանայ քարն ըլլի.
 Մհեր ձին խեծաւ, քչեց, գնաց վան.
 Հեր կար, մօաւ հերի մէջ. Հերի գուռն էկաւ, առաւ յիրար.
 Ձին ինչ քչեց Սամայ դըպա վանայ բերդ.
 Տեհաւ ձին ոտներ չուս չափեր թաղուում ա խողի մէջ.
 Ասաւ.— Հայ գիտի ախշարք. Խող խալիւորցի.
 Մնաց էն քարի մէջ, չուր իրա մահուան օրը.
 Համբարձումէ համբարձում հերի դուռը կը բացուի.
 Կըլլի, ախշարք քամաւա կանի.
 Մէ ախ կը քաշի, էլի կը քաշուի կը մտնի ներս,
 Դուռը կգայ, էլի յիրար կառնի:

Սեան, Զօրավանք, Ականց, Իշխանավանք.*

Սուրբ խէր Անտօն Օծմըցին.

Տղայ Սուրբ Գէորգ Կիւմանցին. Նարեկու Նալեկածին.

Սուրբ Ալէքսիանոս Ստամբուլցին.

Սուրբ Ստեփաննոս Կոնդըցին. Եօթ խորան Կճաւցին.

Պօղոս, Պետրոս Ֆրանկուստանցին.

Արծույ վանք. Ծաղկայ վանք. Թաւառաղայ Կարմիր Աւետարան.

Ամբաստանայ Սուրբ Խաչ. Արնթաթախ Գեղարթ.

Ամենայն Փրկիչ. Խոր վիրապ. Ատիկամանայ Սուրբ Գէորգ.

Նանէնից Աստուածածին. Քեափա Աստուածածին.

Մարմնայ վանք. Հոգոց վանք. Անդղինց վանք.

Բաշ Աբախանայ Օճախ. Լուսապտուղ Սուրբ Սահակ.

Քեափա Սուրբ Գէորգ. Կամակատար Ղալախցին.

Բարսաւ Դաւիթ վեպն աւարեկուն պէս իբրեւ բարեխօս երգելով վե-
 րոյիւնեալ սրբապետքը կը յիշատակէ:

Սրի Նշան Սանահնցին. Նորքայ Աստուածածին.

Նորագաւթայ Սրի Գէորգ. Չաղար Սրի Նշան.

Մարմար քար, Մոխրու քափեմ. Ուստի բաղչի խաչ.

Քեօրիալուայ Սրի Կարապետ. Սուրբ Վարդան.

Տաթևու վանք. Սրի Գէորգ. Սրի Սարգիս.

Քրիստոս, Երուսաղէմ, Սրի Կարապետ, Կառավանք.

Սրի Ռեփաննոս Աղբակցին. Տէր Յուսկան սրդին.

Թուխ Մանուկ. Մեռել յարոյց Աւետարան.

Գրիգոր Լուսաւորիչ. Սրի Էջմիածին. Կանանչ մեռօն.

Թաթոս Առաքեալ. Զինաւոր Սրի Գէորգ.

Սուրբ Յարութուն. Սրի Յակոբ. Ամենայն ժամ.

Սրի Մկրտիչ. Տիրամէր. Գօշայ Սրի Գէորգ.

Անավանքայ Սրի Կարապետ. Զէյրան Աւետարան.

Ծափանց Սրի Գէորգ. Սրի Սահակին.

Ղանտաղինց Աստուածածին. Յիսուս Նազարեցին.

Մուղնուայ Սրի Գէորգ. Դալարակեաղայ Սրի Խաչին.

Մարկոս Աւետարան. Մարութիկ Աստուածածին.

Ծառայ կըլլեմ Կարոս խաչին.

Գայիանէն, Շողակաթ, Հոռօմսիմէն.

Կարփուայ Սրի Աւետիս. Դղրայ Աստուածածին.

Գորդոյի Շէկ Աւետարան. Ալակեաղայ Զօրախաչ.

Պատէի տան Աւետարան. Թաքեալուայ Կարմիր Աւետարան.

Կարմրուր, Երեանայ Պօղոս, Պետրոս.

Աստուած ընկալ. Ժամեր. Պատարագներ.

Խուտոյի տան Նարեկ. Բարի լուսու Քրիստոս Աստուած.

Կէս օրուան դիւան դարկեալս Աստուած.

Բարի կիրակնուր. Ուրբաթմուտ, Զորեքչաթմուտ.

Իցցուն օրուայ ժամեր. Պատարագներ.

Իրեք հարիւր վացցուն վեց հայրապետաց.

Ճգնաւորաց, Կուսանաց, Հրչտակաց, Սրբոց

Հաղար ու մէկ Սրի Աստուածածին.

Բարեխօս ըլլի առաջի մեր Տէր Յիսուսին.

Ձեզի ազատի դառ դժոխքից, կսրե կարասից.

Կրճել ատամից, մազե կարմնջից, չար սաթայից.

Չար ճամբից, ճախախ շառից.

Ղաւսա բալից, ցաւից, չօռից.

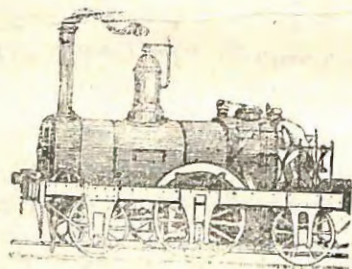
Աստուած պատուխասից, իլանիմ ձեռն տնօրից.

Տայ թագաւորներին դիմնութուն

Երկրին խաղաղութուն. մահին թանկութուն.

Յաւին փարատութուն. իմ հօրն ու մօրը արքայութուն.

Կարմունջ կապողաց. ճանրախ չինողաց.
 Բարի խրատ տուողաց.
 Բարեպաշտ թագաւորաց. Աստուածասէր իշխանաց.
 Նքմիւ իբի միլիթրին դու օղորմանաս.
 Ազատես, օձից, գորտից, ջրից, քամուց, կրակից.
 Կայծակից. թուր ու սրից, գող աւազակից.
 Եւ մեղաւոր սրտով դանշումիմ.
 Ավալսան ասըմիմ, հոգիս ալ.
 Հոգիս հոգու խառնի, տեղս դժոխք մի անի.
 Ընձի մարթ անես, մարթամէջ տանես.
 Դիւժմանարիմ չանես. Ամէն:

Изданія Высочайше утвержденнаго фонда Н. О. ЭМИНА.

Выпускъ I: Исторія Арменіи Моисея Хоренскаго, *новый* переводъ Н. О. Эмина, съ примѣч. и приложеніями: (посмертное изданіе). Москва, 1893, стр. XXXVI+323. Цѣна 2 руб.

Выпускъ II: Исслѣдованія и статьи Н. О. Эмина по армянской миеологии, археологii, исторii и исторii литературы (за 1858—1884 гг.), съ приложен. переводовъ изъ армянскихъ историковъ. Москва, 1896, стр. VII+431. Цѣна 2 руб.

Выпускъ III: Переводы и статьи Н. О. Эмина по духовной армянской литературѣ (за 1859—1882 гг.): апокрифы, житія, слова и др. Съ тремя приложеніями. М., 1897, стр. XXII+367. Ц. 2 р.

Выпускъ IV: Исслѣдованія Н. О. Эмина по армянскому языку, литературѣ и исторii (за 1840—1855 гг.)—на *армянскомъ языкѣ*—съ портретомъ Эмина и матеріалами къ его біографii. Москва, 1898, стр. VIII+272. Цѣна 1 руб. 50 коп.

Покупающіе четыре выпуска вмѣстѣ платятъ 6 руб.

ԱԲԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԵԱՅ ՄԵՐՈՅ

դրեալ ՅԼԶ. Թ. Հայոց և յամի Տեառն 887. լուստարիւ Հրատարակութիւն զրչադրի Լազարեան ձեմարանի արեւել. լեզուաց. Մոսկուա, ՌՅԻԸ — 1899, in 4°. Գինը ճանապարհածախով 20 ռուբլի (60 ֆրանք): (Евангеліе въ древне-арм. переводѣ, писанное въ 887 году. Фототипич. изданіе рукописи Лазаревскаго Института восточ. языковъ. Москва, 1899, in 4°. Цѣна 20 руб. съ пересылкой (60 франковъ).

Складъ изданій въ Правленіи Лазаревскаго Института В. Яз., въ Москвѣ.

„ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ“

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

ՀԱՏՈՐ Ա. Փշրանքներ Շիրակի ամբարներից. մասն ա. Ժողովրդ. զրահանութեան տեսակներ—հեքեաթ, առակ, առած, հանելուկ ևն: Մասն Բ. հաւասար և սնտախաղաշտութիւն, ժողովրդական սովորոյթ, կենցաղ և զբաղմունք: Յաւելուած. Շիրակի բարբառի համառօտ բառարան: Հաւաքեց Ա. Միլեւսկի. Մոսկուա—Ս. Լէքսանդրապօլ. 1901 թ. էջ ԺԴ+338. Գինը 1 ռ. (2 ֆռ. 50 սանտ.):

ՀԱՏՈՐ Բ. Ժողովրդական վէպ (6 հատ) և հեքեաթ (42 հատ)—Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: Հաւաքեց Ա. Լալայեան: Մասն առաջին: Մոսկուա—Վաղարշապատ. 1901 թ. էջ Ժ+447. Գինը 1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):

ՀԱՏՈՐ Գ. Թուրքերենի աղլեցութիւնը հայերէնի վրայ և Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը Պօլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ Վանի, Դարաբաղի և Նոր-Նախիջևանի բարբառներում: Գրեց Լ. Աճառեան. Մոսկուա—Վաղարշապատ. 1902 թ. էջ 2+381. Գինը 1 ռ. 50 կ.

ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՏՈՐԻ ԳԻՆՆ Է

1 ռ. 25 կոպ. (3 ֆռանք).

ԴԻՄԵԼՈՒ Է.—ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ. ՄՈՍԿՈՒԱ.
Institut Lazareff des langues orientales, Moscou (Russie).

2

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0236111

55.392

